

VASILE – SORIN CURPĂN

Cu participarea:

EMILIA MITROFAN ANGELICA LEGHEDE

**EVOLUȚIA ROMÂNIEI DIN
PERSPECTIVĂ ISTORICĂ,
POLITICĂ ȘI JURIDICĂ**

**TRATAT
ISTORICO-POLITICO-JURIDIC**

IAȘI

- 2014 -

Editura StudIS

adicenter@yahoo.com

Iasi, Sos. Stefan cel Mare, nr.5

Tel./fax: 0232 – 217.754

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CURPĂN, VASILE-SORIN

**Evoluția României din perspectiva istorică, politică și
juridică/Vasile-Sorin Curpăn. Iași: StudIS, 2014**

Bibliogr.

ISBN 978-606-624-567-8

94(498)

32(498)

34(498)

Consilier editorial: Dranca Adrian

Secretar editorial: Roznovăț Mihai

Pre-press, tipar digital și finisare:

S.C. ADI CENTER SRL

Șos. Ștefan cel Mare, nr. 5

Tel.: 217 754

Copyright © 2014

Toate drepturile asupra acestei ediții sunt rezervate autorului

Lucrări publicate de VASILE – SORIN CURPĂN:

1. **Răspunderea comitenților pentru faptele prepușilor**, Bacău, 1999;
2. **Complicitatea – formă a participației penale**, Iași - Bacău, 2000;
3. **Momente în dezvoltarea politico - juridică a României**, Bacău, 2006;
4. **Statul - instituție social-politică și juridică fundamentală**, Bacău, 2006;
5. **Drept Civil. Drepturi Reale. Obligații. Contracte speciale. Succesiuni. Sinteze**, Bacău, Ed. I - 2006;
6. **Drept Civil. Drepturi Reale. Obligații. Contracte speciale. Succesiuni. Sinteze**, Bacău, Ed. a II-a - 2007;
7. **Drept Constituțional. Stat și Cetățean**, Bacău, 2007;
8. **Procedura Penală. Participanții și acțiunile în procesul penal român**, Bacău, 2007;
9. **Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice**, Bacău, 2007;
10. **Studii juridice**, Bacău, 2008;
11. **Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor**, Bacău, Ed. I - 2008;
12. **Drept Civil. Teoria generală a obligațiilor**, Bacău, Ed. a II-a - 2008;
13. **Drept Penal - partea generală**, Bacău, 2008;
14. **Fenomene juridice și politico - etatice**, Iași, 2008;
15. **Tratat de științe Juridice**, Bacău, 2008;
16. **Enciclopedie Juridică. Tratat**, Bacău, 2008;

17. **Analiză doctrinară a Constituției Republicii Moldova** Bacău, 2010;
18. **Politică și drept în istoria românilor**, Bacău, 2010;
19. **Fenomene juridice și politico - etatice**, Bacău, 2010;
20. **Drept constituțional. Stat și cetățean**, Bacău, 2010;
21. **Procedură penală. Participanții și acțiunile în procesul penal român**, Bacău, 2010;
22. **Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice**, Bacău, 2011;
23. **Drept civil. Teoria generală a obligațiilor**, Bacău, 2011;
24. **Sinteze de drept civil**, Bacău, 2011.
25. **Statul instituție social - politică și juridical fundamentală**, Bacău, 2011.
26. **Tratat de drept constituțional român**, Bacău, 2011;
27. **Tratat de Științe Juridice**, Bacău, 2011;
28. **Drept Constituțional al României și al Republicii Moldova – Tratat**, Iași, 2012;
29. **Enciclopedie Juridică – Tratat**, Iași, 2012;
30. **Prolegomene de Științe Juridice Române**, Iași, 2012;
31. **Științe Politice și Doctrine Politice Internaționale**, Iași, 2012;
32. **Doctrină generală statal-juridică**, Iași, 2012;
33. **Politică, Istorie și Drept în Moldova de Est**, Iași, 2012;
34. **Drept Politico-Statal**, Iași, 2012;
35. **Drept Penal. Partea Generală. Conform Legii Numărul 301/2004**, Iași, 2012;
36. **Enciclopedie Politico - Juridică**, Iași, 2012;
37. **România la cumpăna Istoriei. Tratat de Istorie, Politică și Drept**, Iași, 2012;
38. **Dezvoltarea constituțională a României**, Iași, 2013;
39. **Meditații filosofice**, Iași, 2013;

40. **Tratat politico – juridic**, Iași, 2013;
41. **Tratat de Diplomatie – Volumele I, II, III, IV, V**, Iași, 2013;
42. **Politică Internațională. Istorie și Teorie**, Iași, 2013;
43. **Relații Internaționale**, Iași, 2013;
44. **Tratat de politică și drept - Vol. I, II**, Iași, 2014;
45. **Evoluția României din perspectivă istorică, politică și juridică. Tratat istorico-politico-juridic**, Iași, 2014;
46. **Istoria dreptului românesc**, Iași, 2014;
47. **Istoria și teoria relațiilor internaționale**, Iași, 2014;
48. **Științe politice. Istorie și doctrină**, Iași, 2014.

Lucrări publicate de EMILIA MITROFAN:

1. **Enciclopedie Politico - Juridică**, Iași, 2012;
2. **România la cumpăna Istoriei. Tratat de Istorie, Politică și Drept**, Iași, 2012;
3. **Dezvoltarea constituțională a României**, Iași, 2013;
4. **Meditații filosofice**, ed.I, II, Iași, 2013;
5. **Tratat de Diplomatie**, Volumul III, IV, V, Iași, 2013;
6. **Tratat de politică și drept – Vol. I, II**, Iași, 2014;
7. **Evoluția României din perspectivă istorică, politică și juridică. Tratat istorico-politico-juridic**, Iași, 2014;
8. **Istoria dreptului românesc**, Iași, 2014;
9. **Istoria și teoria relațiilor internaționale**, Iași, 2014;
10. **Științe politice. Istorie și doctrină**, Iași, 2014.

CUPRINS

Cuvânt introductiv.....	11
I. Stat și istorie.....	13
1. Doctrina generală a statului.....	13
2. Dezvoltarea constituțională a României.....	93
II.Sistemul politic și constituțional al României postrevoluționare în perioada 1990 – 2004.....	306
III. Sistemul politic și constituțional al României de Est.....	583
Cuvânt de încheiere.....	833

**EVOLUȚIA ROMÂNIEI DIN
PERSPECTIVĂ ISTORICĂ,
POLITICĂ ȘI JURIDICĂ**

TRATAT

ISTORICO-POLITICO-JURIDIC

MENIREA OMULUI

*nostalgia te cuprinde
visul pune stăpânire
NU-i nimic în astă viață
ce-i cuprins de...nemurire!!
totul este praf si vânt
viața este-o amăgire
ce rămâne după tine
când cărările se-nchid?
da
doar Ideile rămân
mostenite într-o carte
gândurile tale toate
laolalta adunate
ce ai scris cu-amărăciune
va rămâne peste veacuri
gândurile tale toate
vor fi tomuri, vor fi vracuri
acel nume de rămâne
va intra în ...nemurire
va fi pomenit de oameni
aducând cu el menire!!
si asa se sparge timpul
asa spatiul se despoaie
nemurirea se câștigă
când Ideea e viață!!*

17 noiembrie 2012

Vasile-Sorin CURPĂN

Cuvânt introductiv

Lucrarea propusă cititorului reprezintă o cercetare istorică, politologică și juridică cu referire la dezvoltarea politico-juridică a României.

Cartea este structurată pe trei titluri. Astfel, în primul titlu sunt analizate conceptele generale relative la instituția statului precum și dezvoltarea constituțională a țării noastre începând cu Dacia Romană și până la prăbușirea regimului comunist.

Al doilea titlu dezvoltă sistemul politic și constituțional al României postrevoluționare, în perioada 1990-2004.

Pentru cercetătorul jurist sau pentru omul de știință politolog perioada 1990-2004 constituie o etapă fascinantă din Istoria contemporană a țării noastre. Este, practic, etapa tranziției de la socialism spre capitalism, etapa racordării României la marile structuri politico-etatice și la alianțe militare puternice (Uniunea Europeană și N.A.T.O.). Este etapa descentralizării deciziilor politice, a implementării pluripartidismului și a privatizării marilor unități economice românești.

Anii scurși între Revoluția din decembrie 1989 și finele lui 2004 sunt ani de căutare și de reșezare din temelii a societății și a statului în așa fel încât să corespundă exigențelor democrației din Statului de Drept. Ideea scrierii acestei cărți a apărut tocmai datorită faptului că am fost martori oculari la această „trecere”, a României de la socialism la societatea democratica sau, mai corect spus, la capitalism. Nu sunt multe generații care să aibă șansa de a „vedea cu ochii lor,, o astfel de transformare!!!

Pregătirea noastră academică în Drept și în Politica Internațională ne-a dat imboldul de a purcede la scrierea acestui proiect grandios dar riscant totodată.

Alegerea perioadei de tranziție implică bulversarea cercetătorului datorită multitudinii surselor de informație dar și a contradictorialității dintre aceste surse.

Desigur, „apele,, nu s-au limpezit încă iar perioada 1990-2004 trebuie scrisă după zeci de ani, după ce „patimile,, și „trăirile,, se vor fi stins. Dar cum nu putem ști dacă „timpul va mai avea răbdare ,, cu cel ce scrie aceste rânduri este firesc să se încerce

analiza acestei perioade tulbure și contradictorie din Istoria recentă a României.

Al treilea titlu este dedicat sistemului politic și constituțional edificat în România de Est, adică pe pământul românesc al străvechii Basarabii.

Situată la intersecția dintre Politică, Istorie și Drept cartea a fost scrisă cu intenția conturării perenității noastre statale și reprezintă un omagiu adus eroicei noastre națiuni!!

28. 12. 2013

VASILE-SORIN CURPĂN
BACAU

I. Stat și istorie

1. Doctrina generală a statului

CUVÂNT INTRODUCATIV

Științele juridice – și cu prioritate cele aparținând Dreptului public – analizează instituția Statului, care reprezintă una din cele mai complexe instituții politico-juridice inventată de societatea umană.

Statul este analizat de **știința Dreptului Constituțional** și de **știința Dreptului Internațional Public**, ambele fiind științe juridice de ramură. Totodată instituția statului este studiată și de știința juridică generală intitulată **Teoria generală a dreptului**.

În realizarea demersului nostru vom apela și la alte domenii ale cunoașterii, strâns legate de științele juridice respectiv: **științele politice și relațiile internaționale**.

Lucrarea propusă cititorilor reprezintă o **TEORIE GENERALĂ A STATULUI**.

Monografia punctează elementele definitorii ale acestei instituții și încearcă să creioneze modul în care **instituția Statului** va evolua în viitorul apropiat.

Tentativa noastră rămâne la aprecierea cititorului, căruia îi mulțumim pentru faptul parcurgerii acestui material.

CAPITOLUL I

NOȚIUNE, DEFINIȚIE, CARACTERE JURIDICE

Ca și Dreptul, de altfel, **Statul** a constituit și constituie o preocupare constantă a oamenilor de știință social-umaniști. Filosofi, politologi, sociologi și juriști au încercat să clasifice sensurile acestei noțiuni și să-i determine, în concret, conținutul.

Despre politică și despre Stat se discută în viața curentă în toate mediile sociale.

Statul reprezintă înaintea de toate o **instituție politico-juridică**.

În limbajul tehnic-juridic noțiunea de instituție se utilizează în două accepțiuni:

- pentru a desemna un ansamblu de norme sociale de conduită care presupun un obiect precum și funcții identice.

- pentru a determina o categorie de autoritate publică concretizată într-o organizație (de exemplu: o judecătorie; o curte de apel; guvernul, etc.).

Desigur, statul ca instituție juridică privește această ultimă accepțiune a noțiunii.

Pretutendeni și constant **Statul** ființează cu scopul îndeplinirii unor funcții.

- *. **Funcția legislativă** – are ca obiect elaborarea de norme juridice, cu aplicarea generală și obligatorie, norme susceptibile de a fi sancționate prin forță coercitivă etatică.

- *. **Funcția executivă** – se referă la organizarea și desfășurarea serviciilor publice. Această funcție etatică asigură organizarea aplicării legilor adoptate de puterea legislativă.

- *. **Funcția jurisdicțională** – asigură soluționarea, pe baza procedurilor prestabilite, a litigiilor ivite între subiectele de drept (persoane fizice și persoane juridice) atunci când se pretinde că ordine de drept a fost încălcată sau că drepturile subiective au fost nerecunoscute.

Încă din antichitate **Statul** a îndeplinit și alte funcții legate de conservarea ființei sale. Astfel: funcția de apărare, funcția de menținere a liniștii și ordinii interne au constituit dintotdeauna apanajul puterii etatice.

Pe măsura dezvoltării social-economice, începând cu epoca modernă, **Statul** și-a asumat și alte funcții de natură a ridica și

îmbunătăți starea materială și spirituală a populației. Au apărut funcții noi cum ar fi: funcția de ocrotire a familiei și a sănătății publice; de protejare a persoanelor fizice defavorizate; de asigurare și garantare a dreptului la educație și la cultură; de asigurare a unui mediu sănătos, etc.

Statului i s-au dat multiple definiții fiind considerat „acoperișul juridic al unui fenomen sociologic” ori „societatea politică care acoperă societatea civilă”.

Apreciem că **Statul constituie o instituție care se fundamentează pe o populație, așezată pe un teritoriu delimitat, și care este aptă de a se organiza în vederea exercitării funcțiilor legislative, executive și judecătorească prin intermediul autorităților publice legal investite.**

Noțiunea de **Stat** este utilizată în doctrina juridică constituțională în două accepțiuni:

*. În sens larg prin care înțelegem o societate structurată având o conducere proprie;

*. În sens restrâns care se manifestă sub forma sistemului de organe care asigură conducerea politică a societății având și monopol asupra creării și aplicării normelor juridice.

Statul își determină propria competență. În doctrină s-a afirmat că determinarea exclusivă și unică a competenței autorităților etatice, fără intervenția unei autorități superioare ori supranaturale, constituie o caracteristică a **suveranității etatice**.

Statul, manifestat și concretizat prin puterile care îl compun, prezintă o serie de caractere juridice (sau trăsături caracteristice) distincte:

*. **Puterea publică**, prin intermediul căreia se exteriorizează voința Statului **este o putere politică**.

Aceasta deoarece societatea politică sau mai precis guvernanții edictează normele juridice impersonale și general – obligatorii, având în vedere programul de guvernare al partidului sau alianței politice câștigătoare în alegeri. Firesc, beneficiarii normelor care oglindesc voința politică sunt cetățenii, deci societatea civilă în ansamblul ei.

*. **Statul dispune de forță materială de constrângere.**

Autoritățile etatice dispun de forța materială de constrângere care este o putere, prin natura sa, superioară tuturor celorlalte puteri manifestate de teritoriul statului.

Dacă Statul nu ar beneficia de forța coercitivă Dreptul pozitiv (obiectiv) ar fi lipsit de eficiență iar societatea s-ar prăbuși în haos și în anarhie.

Forța coercitivă etatică este superioară oricărei puteri aflate pe teritoriul statului deoarece derivă, în mod direct, din supremația de stat care constituie o componentă a suveranității (este latura internă a suveranității etatice).

Cu toate că atribuțiile statului se exercită prin intermediul celor trei puteri constituite (legislativă, executivă și judecătorească), forța materială de constrângere rămâne un monopol al Statului. Datorită acestui fapt forța de constrângere se impune – ab institutio – în raport cu alte puteri constituite în interiorul statului.

***. Forța de constrângere etatică este unică** deși, în mod concret, puterea de stat se exercită prin intermediul a trei categorii de autorități publice.

Nu se poate concepe existența mai multor forțe materiale de constrângere întrucât acestea ar implica existența unei pluralități de puteri în stat. Statul se manifestă prin puterea legislativă, executivă și judecătorească, toate având în ansamblu, puterea unică în stat.

Manifestarea unei alte puteri, a altui stat, fără consimțământul sau acordul statului în cauză, determină știrbirea suveranității urmată fie de concretizarea unei stări de dependență între state, fie de disoluția autorității unui stat ori de dispariția sa din punct de vedere politico-geografic.

***. Puterea de stat este o putere organizată.**

În mod firesc puterea de stat este o putere organizată datorită funcțiilor speciale pe care **Statul** le îndeplinește. Puterii legislative, puterii executive și puterii judecătorești le revin funcții și sarcini distincte în raport de competențele atribuite în **Stat**.

CAPITOLUL II

STRUCTURA DE STAT. FORMELE DE GUVERNĂMÂNT. REGIMURILE POLITICE

§ 1. Structura de stat

1. Statul unitar sau simplu – presupune existența unei singure formațiuni statale. Acest tip de stat acționează pe planul relațiilor internaționale ca **subiect unic** de drept internațional public.

Pe întreg teritoriul statului puterea de stat se manifestă printr-un singur rând de organe supreme (parlament, guvern, instanță supremă). Actele normativ-juridice emise de autoritățile publice centrale sunt obligatorii pe întreg teritoriul țării.

Existența unor zone sau provincii puternic descentralizate nu afectează forma unitară a statului.

2. Statul federal – se caracterizează prin aceea că statele membre își transferă „suveranitatea externă” în totalitate și „suveranitatea internă” într-o anumită proporție către organele statului federal.

În acest mod, prin voința statelor federate se creează un **nou stat**, ale cărui organe vor decide exclusiv în relațiile internaționale precum și în alte domenii prevăzute de Constituțiile federale.

Statul federal este situat între statul unitar și confederația de state.

Statele federale¹⁾ păstrează o organizare constituțională completă: au parlament, guvern și instanțe, judecătoria proprii. Cetățenii statului federat beneficiază și de cetățenia statului federal.

Statul federal se întemeiază pe o constituție spre deosebire de confederația de state care se fundamentează pe un tratat internațional.

Federațiile se creează, de regulă, prin unirea unor state, care anterior au fost confederate. De exemplu, constituirea federației S.U.A. în anul 1787; constituirea federației elvețiene în anul 1848, constituirea Republicii Federale Germania, prin unificarea zonelor de ocupație americană, britanică și franceză în anul 1949, etc.

¹⁾ Statele federate sunt statele componente ale statului federal.

Alte federații iau naștere prin separarea unor state anterior incluse într-un stat unitar. De exemplu, Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice constituită pe ruinele fostului Imperiu Țarist.

În general, statele federale au o ierarhie bazată pe două categorii de puteri etatice: puterea statelor federate iar deasupra acestea puterea statului federal.

În fosta U.R.S.S. nu a fost respectat acest principiu. Acest stat federal a cunoscut o stratificare mai accentuată în sensul că unele republici unionale, aveau în componență republici autonome.

Astfel, **republica autonomă** era parte integrantă din **republica unională** și, prin intermediul acesteia din urmă, era parte componentă din U.R.S.S. (**statul unional-federal**).

Ierarhizarea aceasta manifestată în trei trepte – republică autohtonă, republică unională și stat federal – nu a fost cu caracter general, multe republici unionale fiind ierarhizate doar pe două trepte, întrucât nu aveau în componență republici autohtone.

În Statele Unite ale Americii statele federate au propria constituție, parlament, guvern și organe judecătorești proprii și distincte de cele ale statului federal.

Competența generală este conferită de Constituția S.U.A. statelor membre ale federației iar competența derogatorie, de excepție, este acordată autorităților statului federal.

În S.U.A. atribuțiile statelor federate sunt complet determinate în raport cu competențele statului federal. Practic, fiecare categorie de stat (federal respectiv federat) își execută propria legislație, fără nici o imixtiune.

3. Asociațiile de state – cuprind confederațiile de state, uniunea reală și uniunea personală.

A. Confederațiile de state

Sunt asociații de state care își păstrează intactă deplina suveranitate (supremația și independența). Statele constituie un organism sau mai multe organisme comune, formate din delegații tuturor statelor participante, în scopul protejării intereselor comune de ordin economic, politic sau militar.

Organismul comun denumit: congres, consiliu, dietă etc. nu reprezintă o autoritate legislativă. El este alcătuit din diplomați mandatați de către statele participante.

La temelia unei confederații se află **un tratat internațional**. Asocierea statelor nu dă naștere unui nou stat.

În istoria politică confederațiile s-au transformat în state federale.

Au fost confederații: Confederația germană (1815-1866); Confederația cantoanelor elvețiene din perioada 1291-1848; Confederația Statelor Unite ale Americii de Nord în perioada 1787-1878; Confederația statelor sudiste din S.U.A. (1861-1865).

Statele componente ale fostei U.R.S.S., în marea lor majoritate au format **Comunitatea Statelor Independente (C.S.I.)**, în anul 1991. ulterior, Federația Rusă, Republica Belarus, Kurdistan și Kaghestan au creat **o uniune**, în care statele și-au păstrat independența.

B. Uniunea reală

În cadrul **uniunii reale** statele componente se asociază sub sceptrul unei dinastii unice. Succesiunea la tron este reglementată identic în toate statele asociate. De asemenea, uniunea reală se caracterizează și prin aceea că statele asociate dispun de unul sau mai multe organe comune.

De obicei, uniunile reale beneficiază de un minister al afacerilor externe comun, care are drept consecință faptul că statele componente sunt considerate **un subiect unic** pe scena relațiilor internaționale.

Exemple de uniuni reale: Austria și Ungaria (Austro-Ungaria) între 1867-1918; Danemarca și Islanda între 1918-1944; Norvegia și Suedia între 1815-1905; Principatele Unite Române între 24.01.1859-24.01.1862.

C. Uniunea personală

Reprezintă o formă a asociațiilor de state care au un **suveran comun**.

Statele asociate își păstrează neștirbite supremația și independența, neavând vreun alt organ comun, cu excepția șefului de stat.

Puterea etatică este organizată distinct iar fiecare stat beneficiază de o constituție proprie.

Exemple de Uniuni personale: Regatul Marii Britanii și Regatul Hanovrei între 1714-1837; Țările de Jos și Marele Ducat de

Luxemburg între 1815-1890; Regatul Belgiei și Congo între 1885-1908.

§ 2. Formele de guvernământ

Forma de guvernământ răspunde la următoarea chestiune: Cine exercită puterea suverană în stat? Puterea poate fi exercitată de o singură persoană, de un grup restrâns de persoane sau de către popor.

În consecință sub aspectul formei de guvernământ statele se clasifică în: **monocrații**, **oligarhii** și respectiv **democrații**.

*. **Monocrațiile** – reprezintă o formă de guvernământ în care puterea de stat se exercită de către o unică persoană fizică.

Această persoană, de regulă, poartă titulatura de: împărat (imperator), rege, principe, prinț, președinte.

Forma de guvernământ a monocrației a fost des întâlnită în epoca antică și în perioada medievală, când au existat monarhiile absolute.

În perioada contemporană au existat monocrații în: Germania, Italia, Spania și fosta U.R.S.S. în timpul conducătorilor: Hitler, Mussolini, generalul Franco și I.V. Stalin.

*. **Oligarhiile** – constituie o formă de guvernământ în care puterea de state este deținută de o minoritate.

Minoritatea conducătoare este desemnată pe baza unor criterii prestabilite, cum ar fi: vârsta, averea sau nașterea.

Această formă de guvernământ a dispărut în epoca contemporană.

*. **Democrațiile** – reprezintă o formă de guvernământ în care rolul predominant îl are voința poporului.

Democrațiile antice grecești nu erau veritabile deoarece la conducerea treburilor statului participau doar cetățenii, cu excluderea săracilor din cetăți și a sclavilor care reprezentau majoritatea populației.

Pentru a exista un regim democratic – în epoca contemporană – este imperios necesară o implicare în viața publică a tuturor cetățenilor capabili, fără deosebire de naționalitate, avere, religie, origine socială, sex sau apartenența politică.

***. Monarhia și republica.**

Această distincție privește modul de desemnare a organului care îndeplinește atribuțiile șefului de stat.

Monarhia – este o formă de guvernământ în care șeful de stat este investit în mod ereditar sau pe timpul vieții, în timp ce **republica** – este acea formă de guvernământ în care șeful de stat (fie organ unipersonal, fie organ colegial) este ales pe un termen limitat și prestabilit de popor sau de parlament.

Faptul că un stat are o formă republicană de guvernământ nu înseamnă că în acea țară există un regim democratic.

Pe de altă parte, în epoca contemporană forma de guvernământ monarhică nu presupune existența monarhiei, adică a monarhiei absolute. Dimpotrivă, există o multitudine de state care, deși au o formă de guvernământ monarhică, manifestă o viață politică cu caracter democratic. Practic, este vorba de așa numitele monarhii constituționale sau limitate, consacrate astăzi și în unele state europene occidentale (Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord; Regatul Olandei; Regatul Belgiei; Regatul Spaniol; Regatul Suediei, ș.a.

§ 3. Regimurile politice

Regimurile politice sau constituționale reprezintă modalitățile și tehnicile prin intermediul cărora clasa politică dintr-un stat guvernează.

În doctrina Dreptului Constituțional autori celebri au identificat corelația dintre principiul juridic – constituțional al separației puterilor în stat, pe de o parte și regimul politic sau constituțional concret adoptat, la un moment dat, într-un stat, pe de altă parte.

Parafrazând un celebru doctrinar de Drept Constituțional și Instituții Politice „problema modurilor de exercitare a puterii de stat în funcție de repartizarea atribuțiilor între diverse categorii de organe și de raporturile dintre ele devine problemă fundamentală a statului și deci a dreptului constituțional”²⁾.

²⁾ Prof. Dr. Genoveva Vrabie, Drept Constituțional și Instituții Politice Contemporane, Editura Fundației „Chemarea” Iași, 1992, pag. 109.

La analiza fiecărui tip de regim politic se vor avea în vedere, cu prioritate, raporturile dintre puterea legislativă și puterea executivă. Nu intenționăm să ignorăm cea de a treia putere constituită în stat, respectiv puterea judecătorească, ci doar să subliniem faptul că legătura fundamentală este între legislativ și executiv.

Aceasta cu atât mai mult cu cât Montesquieu, autorul teoriei separației puterilor în stat, preciza: „din cele trei puteri de care am vorbit cea de a judeca este într-un anume fel nulă. Nu mai rămân decât două”³⁾.

A). Regimul confuziunii puterilor etatice.

Regimul politic al confuziunii puterilor statului este denumit în doctrină și **regimul politic „de adunare”** și constă în exercitarea de același organ al statului a puterii legislative și a puterii executive. Practic acest guvernământ se realizează prin concentrarea întregii puteri la nivelul puterii legislative (parlamentului) care își subordonează autoritatea executivă.

Acest regim constituțional prezintă anumite inconveniente. Astfel, în ipoteza în care organul legiuitor este dominat de o condiție de partide sau de un partid politic, jocul politico-etatic se transferă, practic, de la instituțiile etatice către partidele politice.

Statele socialiste au practicat un regim politic al confuziunii puterilor. În România socialistă, Marea Adunare Națională constituia organul suprem al puterii de stat. În raport cu M.A.N. se subordonau toate categoriile de organe ale statului.

De principiu, confuziunea puterilor este de natură a determina hegemonia unei autorități în raport cu celelalte autorități constituite în stat, ceea ce poate determina instaurarea unui regim autoritar.

B). Regimul politic al separației rigide a puterilor etatice.

Acest regim politic mai este denumit în doctrină **regimul politic prezidențial**. Este aplicat în Statele Unite ale Americii, în unele state din America de Sud și din Africa precum și în Republica Federativă Rusă.

³⁾ Idem, Op. citate, pag. 118.

Președintele statului deține puterea executivă, în baza Constituției. El este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat pentru un mandat determinat în timp.

Fiind ales de popor, președintele prezintă aceeași legitimitate ca și Parlamentul. El nu poate dizolva Parlamentul și nu poate fi demis din funcție de către autoritatea legiuitoare. Miniștrii răspund, din punct de vedere politic, exclusiv în fața președintelui.

C). Regimul politic al separației suple sau al colaborării puterilor publice.

Este cunoscut în doctrină sub denumirea de **regim politic parlamentar**.

Se caracterizează prin realizarea echilibrului între puterea legislativă și puterea executivă.

Președintele Republicii este ales de către autoritatea legislativă.

Membrii guvernului răspuns, din punct de vedere politic, atât individual cât și solidar în fața parlamentului.

De regulă, șeful de stat (președinte sau monarh) are atribuții foarte restrânse în privința conducerii treburilor publice.

Șeful puterii executive poate, în anumite condiții, să dizolve Parlamentul.

Din punct de vedere istoric rădăcinile regimului politic parlamentar se regăsesc în Marea Britanie.

D). Regimul semiprezidențial.

Este denumit și **regim politic semiparlamentar**. Acest regim întrunește trăsături ale regimului prezidențial cu trăsături ale regimului parlamentar.

Președintele poate dispune de largi prerogative având legitimitate ca urmare a alegerii prin scrutin național. Acesta poate dizolva parlamentul.

Președintele este șeful armatei și poate participa la ședințele Guvernului situație în care le prezidează. El dispune de prerogative însemnate și pe planul realizării externe a statului.

Acest regim politic este denumit ***semiprezidențial*** deoarece la congruența elementelor specifice regimului parlamentar cu elemente specifice regimului prezidențial, cele din urmă sunt precumpănitoare.

CAPITOLUL III

ELEMENTE CONSTITUTIVE ALE STATULUI

Statul cuprinde două elemente de fapt – populația și teritoriul – și un element cu caracter politico-juridic – autoritatea sau puterea de stat (denumită și suveranitate).

§ 1. POPULAȚIA

Fundamentul statului îl constituie națiunea.

Națiunea – reprezintă o formă de comunitate umană, istoricește determinată, caracterizată prin faptul că între membrii săi există legături durabile și identificabile, fundamentate pe comunitatea de interese social-economice, pe religie și pe factura psihologică.

De principiu populația unui stat cuprinde o singură națiune. Este posibil ca un stat să includă națiuni și naționalități multiple. State multinaționale au fost: U.R.S.S., Imperiul Austro-Ungar, Imperiul Britanic ș.a.

În realitatea social-politică există situații în care o națiune este inclusă în mai multe state. Ex: națiunea este inclusă în mai multe state. Ex: națiunea germană cuprinsă în R.F.G., în fosta R.D.G și în Austria; națiunea arabă inclusă în statele arabe din Asia și din nordul Africii; națiunea română cuprinsă majoritar în Statul Român și în Republica Moldova precum și în Bulgaria, Serbia, Ucraina și Ungaria.

Națiunea fiind un concept istoric social și politic comportă un număr de factori materiali: de origine, de rasă, de tradiții, de unitate geografică și mai ales geopolitică. Dar acest concept deține și o serie de factori subiectivi concretizați în elementele spiritual-morale ale comunității, elemente care determină, în ultimă instanță, factura psihologică a națiunii.

Afirmarea ***statului național*** s-a realizat ca urmare a concretizării și reliefării – mai ales în Europa – a ***principiului naționalităților***.

Principiul naționalităților corelat cu principiul autodeterminării popoarelor subjugate a determinat hotărâtor înfăptuirea **Unirii** principatelor Moldova și Valahia ⁴⁾ precum și realizarea unității național – statale a Germaniei și a Italiei. Același principiu, puternic afirmat în timpul și după primul război mondial a produs consecința realizării depline a unității națiunii române, materializată prin unirea Basarabiei, Bucovinei și Transilvaniei cu Regatul României.

Pe bună dreptate se poate afirma că principiul naționalităților a triumfat în privința românilor după Marea Unire din anul 1918 și respectiv după recunoașterea internațională a voinței tuturor românilor de a trăi, într-un singur stat: un stat național românesc.

Datorită evenimentelor din vara anului 1940, care nu au fost în mod integral reparate, o parte însemnată a națiunii române trăiește în afara hotarelor României. Clasa noastră politică discută asupra oportunității alipirii Basarabiei aducând argumente – mai mult contra decât pentru – de ordin economic. Mai direct spus întrebarea centrală este: Cât ar costa reunirea Basarabiei ?! Poate Statul Român să suporte o astfel de notă de plată ?!

Din punct de vedere a Dreptului Internațional Public, unde preponderent subiecte sunt statele însăși, s-a dat o puternică garanție drepturilor minorităților naționale.

Declarația universală a drepturilor omului, adoptată de O.N.U. în anul 1948, Pactul internațional relativ la drepturile economice sociale și culturale, adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la data de 19.12.1966. Pactul internațional relativ la drepturile civile și politice adoptat de Adunarea Generală a O.N.U. la 16.12.1966; Actul final al Conferinței pentru securitate și cooperare în Europa, încheiat la Helsinki în anul 1975; documentele internaționale adoptate la Viena (1988 – 1989) și la Paris (1990).

Constituția României prevede că statul român recunoaște și garantează persoanelor aparținând minorităților naționale dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

⁴⁾ A se vedea hotărârile Congresului de Pace de la Paris din anul 1856.

§ 2. TERITORIUL

În mod firesc, statul nu poate fi conceput fără un **teritoriu** determinat.

Teritoriul unui stat – reprezintă partea din globul pământesc care cuprinde solul, subsolul, apele și coloana aeriană de deasupra solului și apelor, asupra căreia statul își exercită suveranitatea.

Marea teritorială cuprinde fâșia maritimă de o lățime determinată care este supusă suveranității statului riveran. Întinderea mării teritoriale a României este de 12 mii de kilometri.

O importanță deosebită, mai ales din punct de vedere practic, este acordată, în Dreptul Internațional Public, apelor curgătoare de frontieră. De principiu, delimitarea frontierei se face având în vedere **linia mediană**, care este stabilită la mijlocul distanței dintre maluri. O altă posibilă delimitare are în vedere **talvegul apei**, adică linia obținută prin unirea punctelor albiei unde apa este cea mai adâncă.

Pentru apele staționare de frontieră linia de demarcație o constituie aceea care unește punctele de frontieră opuse de la malurile celor două state riverane.

* *
*

De-a lungul istoriei s-au concretizat mai multe teorii referitoare la natura raporturilor dintre stat și teritoriul său.

Sintetic aceste teorii sunt: **teoria teritoriului – obiect**; **teoria teritoriului – subiect**; **teoria teritoriului – limită** și **teoria competenței**.

*. **Doctrina teritoriului – obiect** – specifică epocii medievale se remarcă prin faptul că teritoriul era considerat proprietatea privată a monarhului. La moartea suveranului teritoriul statului putea fi partajat între succesori.

În această concepție se considera că raporturile stat-teritoriu constituie un „**dominium**” și nu un „**imperium**”, deci nu o putere de a comanda ci o putere (o aptitudine) de a stăpâni. În consecință, dreptul statului asupra teritoriului ar constitui un **drept real**, denumit de autori fie „**drept real de drept public**”, fie „**drept real instituțional**”. Utilizarea acestor ultime noțiuni au menirea de a diferenția „dreptul real” al statului asupra teritoriului său de dreptul

real instituționalizat în cadrul Teoriei generale a drepturilor reale din Dreptul Civil.

***. Doctrina teritoriului – subiect** – pornește de la ideea considerării teritoriului ca fiind un element încadrat în personalitatea juridică a statului. În această concepție teritoriul apare ca fiind un **element constitutiv** al statului, aflat în strânsă corelație cu puterea etatică.

Această doctrină a fost susținută de mai mulți autori printre care și G. Jellinek.

***. Doctrina teritoriului – limită.**

Susține că teritoriul reprezintă un cadru, în limitele căruia statul poate comanda asupra subiecților de drept. Adepții acestei teorii neagă teoria considerării teritoriului ca făcând obiectul unui drept real al statului precum și teoria considerării teritoriului ca fiind element constitutiv al personalității statului.

***. Doctrina competenței.**

Consideră că teritoriul statului reprezintă, un spațiu determinat de ordinea juridică internațională. În acest cadru prestabilit urmează să se aplice ordinea juridică națională.

Această teză a fost fundamentată de către creatorul teoriei pure a dreptului, marele jurist Hans Kelsen.

* *
*

Nici una dintre țările enunțate și sintetic examinate nu oferă explicații științifice referitoare la corelația dintre stat și teritoriul său.

Astfel, **doctrina teritoriului – obiect** ignoră principiul suveranității naționale, poporul fiind cu totul înlăturat de la luarea deciziilor de desprindere a unor fragmente de teritoriu din respectivul stat. Noi am spune că teoria este anacronică și desuetă fiind specifică – așa cum am mai remarcat – Evului Mediu.

Doctrina teritoriului – subiect bazată pe aptitudinea de a comanda (imperium), nu face distincție după cum puterea etatică este exercitată de popor, de o clasă politică minoritară și privilegiată ori de o singură persoană.

Doctrina teritoriului – limită elimină suveranitatea națională asupra teritoriului pe care o înlocuiește cu sintagma de „**competență**”.

În această teză ordinea juridică internațională reprezintă factorul hotărâtor în delimitarea competenței statului, fără consultarea poporului.

După modesta noastră opinie statul reprezentat prin puterea publică privită în **unicitatea ei**, dispune de **suveranitate** (supremație și independență) în timp de puterile constituite în stat (legislativă, executivă și judecătorească) au **competențe**.

Așa fiind, trecerea dintr-un domeniu care aparține unei puteri constituite în stat în alt domeniu care aparține altei puteri constituite în stat înseamnă încălcarea **COMPETENȚEI** respectivei puteri.

La fel, în cadrul unei puteri constituite în stat (ex.: puterea judecătorească) fiecare organ / ansamblu de organe dispune de propria sa competență. În temeiul principiului ierarhiei normelor juridice și respectiv a organelor publice aparținând unei puteri constituite în stat un organ ierarhic superior, de regulă nu poate încălca competența organului ierarhic inferior. Mai mult, întotdeauna un organ ierarhic inferior nu poate prelua competența acordată unui organ ierarhic superior.

Deci potrivit dreptului pozitiv român **noțiunea de competență** are o accepție tehnico-juridică clar determinată. Această noțiune se referă la autoritățile statului și nu la puterea etatică în ansamblul ei.

Teritoriul de stat are un caracter inalienabil și indivizibil

Inalienabilitatea teritoriului reprezintă o consecință (un efect) al suveranității statului.

Teritoriul unui stat este inalienabil în sensul că există obligația negativă, generală și universală a tuturor statelor (ca subiecte de Drept Internațional Public) de a se abține de la faptul material al încălcării teritoriului și de a respecta suveranitatea teritorială a statului în cauză.

Particularizând, merită să precizăm că în legislația României de la unirea Principatelor extracarpatiche și până la Constituția din anul 1991, modificată în anul 2003, a fost consacrată inalienabilitatea și indivizibilitatea teritoriului. În consecință, teritoriul Statului

Român nu poate suferi modificări decât dacă se aduce atingere voinței națiunii române de a trăi într-un stat liber și independent.

Frontierele țării noastre sunt consfințite prin lege organică, cu respectarea principiilor și a celorlalte norme general admise ale dreptului internațional.

Cedările teritoriale efectuate sub amenințarea cu forța în vara anului 1940 au încălcat flagrant principiul juridic constituțional al inalienabilității teritoriului Statului Român.

Din punct de vedere juridic, aceste transferuri forțate de teritorii sunt lovite de nulitate. Aceasta cu atât mai mult cu cât potrivit convențiilor și cutumelor din Dreptul Internațional Public, ocuparea, anexarea sau încorporarea teritoriului sau a unei porțiuni din teritoriul unui stat de către un alt stat constituie o gravă încălcare a relațiilor internaționale.

Indivizibilitatea teritoriului constă în incapacitatea statului – ca subiect de drept internațional și de drept intern – de a renunța la o parte din teritoriul statului în favoarea unei terțe puteri.

Acest principiu a fost consacrat în Constituțiile noastre din anii: 1866, 1923 și 1938. În consecință acceptarea arbitrajului germano-italian pentru rezolvarea diferendului teritorial româno-ungar și cedarea Transilvaniei de Nord, a Crișanei și a Maramureșului apare ca fiind neconstituțională. În mod identic acceptarea notelor ultimative sovietice din 26-27 iunie 1940, urmată de cedarea Basarabiei, a Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța către U.R.S.S. a fost neconstituțională.

Tratatele româno-bulgare desfășurate la Craiova și finalizate prin cedarea Cadrilaterului (județele Durostor și Caliacra) aruncă o „lumină” și mai nefavorabilă asupra modului în care autoritățile noastre au respectat principiul indivizibilității teritoriului național. Aceasta deoarece înainte de începerea tratatelor – e drept sub influența Germaniei – România a acceptat retrocedarea către Bulgaria a sudului Dobrogei.

Era posibil acest fapt potrivit Constituției din anul 1938 ?!

Remarcăm și următorul aspect: deși au existat sugestii și presiuni directe din partea lui A. Hitler, cancelarul Germaniei, totuși Bulgaria nu a solicitat un arbitraj al marilor puteri și nu a adresat note ultimative guvernului regal al României. În aceste condiții greu se pot invoca necesități politice de stat pentru a se „acoperi”

acceptarea de către România a cedării Cadrilaterului, cedare pentru care țara noastră a fost despăgubită de către partea contractantă (în speță de Bulgaria) cu o sumă de bani.

§ 3. AUTORITĂȚILE STATULUI. SUVERANITATEA ETATICĂ.

Elementul politico – juridic al statului îl constituie **puterea de stat**.

În mod firesc, puterea de stat se exercită prin intermediul autorităților constituite în stat.

Pentru a nu teoretiza excesiv vom concludiona că aceste autorități publice se manifestă prin intermediul agenților statului (persoane fizice care sunt investite cu funcții publice de autoritate) și că ele sunt purtătoarele suveranității etatice.

Fiecărei categorii de autorități de stat îi corespunde o funcție statală distinctă. Astfel: Parlamentului ca organ legislativ îi corespunde funcția legislativă; Guvernului ca autoritate executiv-administrativă îi corespunde funcția executivă și Instanțelor judecătorești le corespunde funcția jurisdicțională.

Despre atribuțiile acestor categorii de organe și despre rolul celor trei funcții etatice am făcut precizări sintetice în cap. I al lucrării.

Este necesar să facem mai multe precizări.

Deși autoritățile etatice „se clasifică” în raport de cele trei funcții principale ele trebuie privite ca subansambluri ale unui întreg.

Nu este de conceput o separație radicală, absolută a celor trei puteri în stat. Fragmentarea efectivă a puterii de stat ar duce la disoluția autorității și implicit la disoluția statului.

Distincte în privința funcțiilor exercitate, cele trei categorii de organe specializate ale statului – impropriu denumite „**puteri**” – constituie în unitatea lor indestructibilă „**puterea de stat**” **unică și indivizibilă**.

Această **unică** putere etatică este purtătoare, titulară a suveranității de stat.

Desigur, se mai impun unele explicații.

Suveranitatea națională aparține poporului român care o exercită **prin organele sale reprezentative și prin referendum**.

Prin organele reprezentative poporul exercită suveranitatea în mod mediat, indirect iar prin referendum națiunea exercită în mod direct și nemijlocit suveranitatea.

Așa fiind deși națiunea rămâne titulara suveranității; purtătoarele acesteia sunt organele de stat; **Parlament, Guvern și Instanțele judecătorești.**

Nu achisăm la opinia potrivit căreia doar unele puteri constituite în stat – puterea legiuitoare – în speță, fiind organul reprezentativ suprem al poporului român – sunt purtătoare ale suveranității de stat.

Fiecare categorie de autorități exercită atribute ale supremației (suveranitatea internă). Este adevărat faptul că unele autorități (ex.: instanțele judecătorești) nu au atribuții în privința exercitării independenței de stat (suveranitatea externă); în ***mod direct și nemijlocit*** aceste atribuții sunt conferite puterii executive (Președintele – ca mediator între puterile statului; Guvernul, Ministerul Afacerilor Externe) și se află sub controlul puterii legiuitoare (prin procedura ratificării tratatelor / convențiilor internaționale).

Nici o autoritate nu poate exercita suveranitatea în nume propriu. Acest deziderat, devenit o axiomă în Statul de Drept, se realizează prin aplicarea principiului separației puterilor în stat. Puterea de stat, unică, se specializează pe cele trei domenii (legislativ, executiv și judiciar) tocmai în scopul de a menține echilibrul între autoritățile statului.

Fiind separate în raport de funcțiile pe care le exercită autoritățile publice manifestă atributele suveranității, în mod plenar, doar atunci când puterea de stat se realizează ca un tot unitar.

Noul proiect de Constituție a Uniunii Europene menționează clar intenția de a realiza o asociație de state suverane în scopul prosperității popoarelor. Deși se delegeă o serie de atribute din partea statului membru către Uniune se recunoaște, pe mai departe, existența inalienabilă a suveranității statelor membre.

Altfel, cum s-ar explica posibilitatea prevăzută de documentul menționat ca un stat membru al Uniunii să-și manifeste intenția de a părăsi Uniunea Europeană. Desigur, acest act juridic complexe – ***ca ipoteză*** - nu se poate realiza decât în contextul recunoașterii și prezervării suveranității tuturor statelor membre.

În legătură cu documentul ce urmează a fi adoptat și așezat la temelia Uniunii Europene se observă că acestea poartă titulatura de „**Constituție**”.

Am precizat în cap. II al prezentei lucrări că la baza unui **stat federal este o constituție** în timp ce la temelia **unei confederații de state**, deci a unei asociații de state, deci a unei asociații de state, se află un **tratat internațional**.

Deși Uniunea Europeană constituie în mod indubitabil, la momentul de față, o asociație de state suverane proiectul ce urmează a fi adoptat nu este un tratat încheiat între state ci un document intitulat **constituție**.

Fără îndoială, potențiala adoptare a Constituției, în una dintre variantele sale, nu transformă de jure Uniunea Europeană într-un stat federal. Această structură organizațională va continua să rămână o „confederație” pentru multă vreme. Credem că alegerea denumirii de **Constituție** are darul de a indica voința statelor membre de a se integra tot mai mult în așa fel încât după o perioadă Confederația să capete caracteristicile statului federal.

Altfel nu vedem raționamentul adoptării unei „**constituții**” și este totodată de neînchipuit ca această noțiune să fie utilizată – la un asemenea nivel – fără a se lua în calcul semnificația sa juridică pe planul Dreptului Constituțional.

CAPITOLUL IV

GEOPOLITICA ȘI GEOSTRATEGIA – ELEMENTE STRUCTURALE ALE POLITICII ELABORATE DE STATELE CONTEMPORANE

Din punct de vedere al **relațiilor internaționale** conceptul de „**putere**” s-ar putea defini ca fiind influențată unui subiect (X) asupra altui subiect (Y) sau mai sintetic reprezintă controlul exercitat într-un sistem de către un factor asupra altui factor.

Sub aspect **politic, guvernarea** reprezintă un grup de bază teritorială, în care anumite organizații, instituții sau organe asigură managementul puterii în ansamblu și organizează relațiile de putere între subgrupuri.

În relațiile internaționale și în politologie (știința politică) **suveranitatea** reprezintă calitatea majoră a centrelor de putere care se manifestă pe scena globală.

Demersul nostru în analiza **Statului** are ca fundament doctrina juridică din două ramuri fundamentale: Drept Constituțional și Instituții Politice și Drept Internațional Public.

Totuși pentru a analiza măcar succint această fundamentală instituție care este **Statul** este imperios necesar să apelăm la concepte proprii științelor politice și relațiilor internaționale.

De altfel, doctrina politică are o ramură intitulată. Teoria generală a statului. Evident, multe chestiuni privitoare la stat, la mecanismele etatice, sunt studiate de ramura susmenționată a științelor politice precum și de alte ramuri ale politologiei: filosofia politică, sociologia politică, istoria ideilor politice ș.a.

La frontiera dintre politică și drept s-a conturat în ultimii ani și doctrina așa-numitelor relații internaționale.

Noi vom încerca deci să analizăm **doi factori politici** de o importanță excepțională în organizarea și mai ales în funcționarea puterii etatice.

Politic vorbind, statul constituie cea mai angajantă formă a asocierii politice (J.J. Rousseau).

Politologii afirmă deseori că în organizarea etatică un loc central îl ocupă **personalitatea geografică a statului**.

Utilizând o definiție larg acceptată, **personalitatea geografică a unui stat**, este determinată, în mod nemijlocit, de poziția sa pe globul terestru, pe continent, în cadrul unei zone geografice sau a unei zone climatice.

În geopolitică noțiunile de **stat** respectiv de **națiune** pot avea conotații multiple.

Astfel, prin **stat** se poate înțelege, fie o unitate politică suverană având un teritoriu cert determinat, fie, o unitate politică aflate sub conducerea unui guvern supraetatic (cazul statelor federate componente ale unei federații).

Națiunea poate desemna pe un membru al O.N.U. sau al unei alte organizații internaționale, care dispune de suveranitate în relațiile internaționale sau, după caz, poate reprezenta o comunitate umană având o descendență, cultură și un teritoriu comune.

Statul reprezintă, sub acest aspect, emanația politică a unei națiuni, deși în politică și în istorie sunt cunoscute situații în care au fost create state în absența națiunii.

* *

*

Condițiile fizico-geografice ale teritoriului au jucat un rol important în apariția statelor. În epoca antică, statele s-au format în regiunile de șes sau pe marile văi (India - Valea Indusului; Egipt, valea Nilului, Mesopotamia pe văile Tigrului și Eufratului, etc.).

Dobândirea de teritorii s-a realizat prin **anexare** (anexarea Austriei de Germania în 1938, a Țărilor Baltice de U.R.S.S., ș.a.), **ocupare** (înființarea de colonii dependente de metropole), prin **transfer de suveranitate** (cumpărarea de către S.U.A. a Alaskăi de la Rusia, în anul 1867, a Floridei de la spanioli, în anul 1819, a Louisianei de la francezi, în anul 1803 etc.), **prin aservire a unor porțiuni din teritoriul unor state**.

În geopolitică o importanță capitală o are mărimea teritoriului unui stat.

În contemporaneitate există: state – continent (Australia), state – subcontinent (China, India, Canada), state – arhipelag (Impariul Nipon, Indonezia), state – alpine (Confederația elvețiană) etc.

În literatura de specialitate au fost stabilite mai multe categorii de state:

- A). *. Macrostate – cu peste 6.000.000 km²;
- B). *. State imense – între 2.500.000 - 6.000.000 km²;
- C). *. State foarte mari – între 1.250.000 - 2.500.000 km²;
- D). *. State mari – între 650.000 - 1.250.000 km²;
- E). *. State mijlocii – între 250.000 - 650.000 km²;
- F). *. State mici – între 100.000 - 250.000 km²;
- G). *. State foarte mici – între 25.000 - 100.000 km²;
- H). *. Ministate – 5.000 - 25.000 km²;
- I). *. Microstate – sub 5.000 km²;

Între **cele mai mari state** de pe glob amintim: Republica Federativă Rusă – 17,1 milioane km²; Canada – 9,90 milioane km²; China – 9,5 milioane km²; S.U.A. – 9,3 milioane km² și Brazilia cu 8,50 milioane km².

Pe plan mondial **cele mai mici state** sub aspect teritorial sunt: San Marino cu 61,0 km²; Tuvalu cu 30,0 km²; Nauru cu 21,0 km²; Monaco cu 1,60 km² și statul Vatican cu 0,44 km².

Geopolitica și mai ales geostrategia studiază – **forma statelor** – care este dată, în mod firesc, de conturul spațial. Forma statelor reprezintă rezultatul afirmării politice a statului de-a lungul istoriei.

Sub acest aspect se pot identifica mai multe tipuri de state.

*. **State compacte** – care dispun de granițe cu o lungime mică. Reprezintă forma geografică ideală a statului mai ales dacă capitala și principalele centre industriale sunt localizate în zona centrală a teritoriului statului;

*. **State cu teritoriul alungit** – fie de la N la S, fie de la E la V. Practic aceste state dispun de o varietate climatică. Din punct de vedere politic ele se confruntă cu tendințe de secesiune și cu o oarecare dificultate în exercitarea controlului de la nivel central: Italia, Chile, Norvegia sunt astfel de state.

*. **State cu teritoriul fragmentat** – sunt fie state cu multe insule (Grecia), fie state – arhipelag (Imperiul Nipon, Filipine sau Indonezia). Din punct de vedere geostrategic acest tip de state prezintă serioase dificultăți în privința apărării și a administrației.

*. **State cu teritoriul perforat** – sunt acelea în interiorul cărora se localizează unul sau mai multe state mici (Italia, Republica Africa de Sud ș.a.).

*. **State cu teritoriul apendicular** – (Afganistan – culoar Pandj – Wakkan, Pandj – Wakkan, Austria – cu punga Tyrol – Voralberg, Congo – cu coridorul Matadi).

*. **State cu teritoriul strangulat** – Zambia, Mali.

*. **State cu teritoriul încorsetat** – Monaco, Brunei, ș.a.

Forma geografică a statului alături de alți factori (raporturile economice, militare, politice cu țările vecine; potențialul material, natural și uman etc.), determină poziția geopolitică a unui stat individualizat. Poziția geopolitică diferențiată de la un stat la altul determină chestiuni de ordin geostrategic și de securitate.

Desigur, poziția geopolitică a unui stat este relativ stabilă; ea se poate modifica de-a lungul perioadelor istorice.

Spre exemplu: Rusia, S.U.A. și Germania s-au consacrat atât ca puteri continentale cât și ca puteri maritime. Imperiul Habsburhic, devenit ulterior Austro-Ungar (iunie 1867) s-a manifestat preponderent ca o putere continentală în timp ca Marea Britanie, Spania sau Imperiul Nipon au evoluat ca puteri maritime.

Din punct de vedere geostrategic sunt analizate în doctrina de specialitate probleme legate de frontierele dintre state.

Frontiera reprezintă spațiu de separare sau linia de demarcație între două state.

Din punct de vedere politic **frontierele** sunt rezultatul luptei pentru afirmarea identității naționale. Ele constituie expresia unui raport de forță militară ori sunt supuse unor dictate (precum Dictatul de la Viena sau Pactul Ribbentrop – Molotov).

Frontiera reprezintă limita exterioară a unui stat; ea constituie o „**izobară politică**”, contribuind la formularea „**discontinuitățile geopolitice**”.

Frontierele nu separă întotdeauna noțiunile, unele de altele. În statele foste colonii multe frontiere au fost trasate aleatoriu constituind o sursă permanentă de conflict interstatal.

Uneori statele avansate din punct de vedere economic, militar și politic, denumite generic și convențional „**marile puteri**” au constituit între teritoriile lor sau între teritoriile controlate de ele, **state – tampon**.

Astfel în vederea separării Braziliei, a Republicii Chile și a Argentinei au fost create statele Paraguay și Bolivia; Afganistanul a reprezentat un stat – tampon între Imperiul Țarist / U.R.S.S. și

Imperiul Britanic; Laos și Thailanda separau domeniile coloniale britanice de cele franceze în Indonezia; Nepal și Bhutan sunt state – tampon între R.P. Chineză și India.

În doctrina geopolitică o importanță aparte revine instituției „**discontinuităților teritoriale**”.

Discontinuitatea teritorială reflectă ruptura în desfășurarea spațial – teritorială a unor procese și fenomene cu caracter specific. Doctrina relațiilor internaționale recunoaște trei forme – toate cu rol geopolitic – de discontinuitate teritorială, respectiv: **enclava**, **exclava** și **priclava**.

Vom expune câteva idei în legătură cu fiecare formă de discontinuitate teritorială.

*. **Enclava** – reprezintă o unitate teritorială, de mici dimensiuni, ce aparține unui stat și care este localizată, fie în întregime, fie parțial, pe teritoriul altui stat.

Când enclavele sunt înconjugate complet de teritoriul altor state sunt denumite **enclave autentice**. Când reprezintă doar protuberanțe ale unui stat poartă titulatura de **pene-enclave**. Există și **quasi – enclave** care funcționează ca enclave autentice.

*. **Exclava** – este partea unui stat care este separată de teritoriul de bază fiind înconjurată de teritoriul aparținând statelor vecine.

*. **Periclava** – constituie o parte din teritoriul național nedespinsă de întreg, însă la care nu se poate ajunge fără a se străbate teritoriul altui stat. Ex.: Statul federat Maine din S.U.A. este inaccesibil prin sud, accesul fiind posibil doar prin provincia canadiană Quebec.

Geopolitica distinge între conceptul de **frontieră** și cel de **graniță**.

Granița – reprezintă linia care stabilește limita suveranității și a jurisdicției unui stat. Această linie identifică forma spațială a statului. Granițele sunt „organul” periferic al unui stat.

Spre deosebire de granițe, **frontierele** – indică sensul de orientare către exterior.

Sunt reținute mai multe tipuri de **granițe**: antecedente, supraimpuse, subsecvente, consecvente, relict, naturale, etnice, istorice și geometrice.

Granițele anterioare – există atunci când trasarea lor s-a realizat înainte de popularea teritoriului respectiv.

Granițele suprapuse – apar în urma conflictelor armate; ele sunt discordante în peisajul cultural, etnic sau lingvistic.

Granițe subsecvente – sunt trasate după apariția populației și a așezărilor, ele delimitează spații culturale distincte.

Granițe relicte – există în ipoteza în care o graniță deși nefuncțională, a lăsat în peisaj diferențieri antropice (vechea graniță polono-germană).

Granițele naturale – sunt cele care urmăresc elemente geografice (munți, fluvii, râuri, etc.).

Granițele istorice – urmăresc activ vechile linii de separare politică (granița României pe Nistru).

Granițele geometrice – sunt reprezentate de linii care urmăresc un meridian sau o paralelă (un coordonat geografic) – Ex.; granița canadiano-americană.

Granițele consecvente – există sunt acelea care despart două grupuri și care coincid cu limitele culturale și economice.

Geopolitica studiază „**cazuri de speță**” având ca obiect dispute asupra granițelor.

Guatemala dorește încorporarea statului Belize; Venezuela revendică 2/3 din teritoriul Guyanei, Ecuadorul pretinde teritoriul amazonian al statului Peru, Republica Argentina revendică Insulele Malvine (britanice), Congo și Zambia doresc încorporarea podișului Shaba. Chile și Argentina își dispută teritoriul din partea sudică a graniței comune; conflictul iranian-irakian datorat mutării graniței irakiene pe malul stâng al fluviului Shatt-al-Arab, ceea ce determină blocarea aprovizionării cu apă a obiectivelor iraniene strategice (1980-1991); conflictul mocrnit sovieto-chinez generat de mutarea graniței pe malul drept al Amerului și pe cel stâng al afluentului acestuia, Ussuri.

Fosta U.R.S.S. a trasat granița dintre fosta R.S.S. a Ucrainei și România pe un afluent al brațului Chilia – Musura – și nu pe brațul principal. Evident, mai există și alte granițe disputate (peste 100) între care ar trebui să existe și granița instituită – prin amenințarea cu forța – între fosta U.R.S.S. și Regatul României, la 28 Iunie 1940, precum și diferendul teritorial creat între U.R.S.S. și R.P. Română, în

anul 1948, prin cedarea, **de facto**, de către România în favoarea U.R.S.S., a insulei Șerpilor din Marea Neagră.

Nu putem finaliza acest capitol fără a expune câteva considerații referitoare la cele două elemente structurale ale politicii statelor contemporane: **geopolitica** și **geostrategia**.

Geopolitica – are în vedere necesitățile de ordin spațial ale statului. Ea are o strânsă legătură cu **geografia politică** – care, la rândul ei, reprezintă știința care examinează condițiile de existență spațială a statului.

Din știința geopoliticii a fost delimitată **geostrategia** care reprezintă un concept geopolitic militar privitor la planificarea spațială a unor acțiuni care au rolul de asigurare a apărării și a suveranității unui stat determinat.

Geostrategia determină modalitățile de rezolvare a conflictelor în raport de un număr de factori fundamentali, respectiv: jocurile de disimulare / surpriză permise de distanță și de teritoriu; mobilizarea din teritoriu și localizarea tuturor resurselor umane, material – tehnice și naturale aflate la dispoziția părților implicate.

Geopolitica, la rândul ei, construiește relaționările dintre forțele prezente pe scena internațională; reperează țintele părților adversare sau ale marilor puteri și indică modul în care mijloacele fiecărei părți sunt aplicate prin geostrategii concepute în vederea atingerii scopurilor stabilite, fără a se omite posibilele reacții sau contrareacții ale adversarilor sau ale celorlalți protagoniști ai scenei politice internaționale.

Geopolitica se preocupă de chestiunile: globalizării; a mișcărilor naționaliste și a celor fundamentaliste; a relației stabilite cu geostrategia și cu geoeconomia etc.

CAPITOLUL V

DREPTUL ȘI STATUL. PREEMINENȚA DREPTULUI ASUPRA AUTORITĂȚILOR ETATICE

§ 1. Doctrinile preeminenței Statului asupra Dreptului.

Aceste doctrine s-au manifestat în *statele așa-zise polițienești*.

În această categorie de state autoritatea (puterea) executivă are capacitatea de a adopta măsuri, în raport cu cetățenii, de natură a satisface scopurile statului. Autoritatea executivă se comportă – prin agenții săi – în mod discreționar.

Noțiunile *Stat de Drept* și *Stat polițienesc* sunt prin natura lor antitetice.

Polizeistaat – statul polițienesc – comportă anumite trăsături caracteristice. Etimologic, cuvântul „*poliție*” are semnificația de departament în cadrul unui minister din cadrul puterii executive care are rolul de asigurare și de apărare a ordinii și liniștii publice în interiorul granițelor unui stat.

Sensul originar al noțiunii este diferit, în sensul că prin „*poliție*” se înțelege organizarea internă a unui stat. Practic, „*activitatea de poliție*” desemnează domeniul politicii interne a statului.

Termenul este utilizat astăzi în sensul primei explicații. Totuși, statul polițienesc se referă la sensul originar al noțiunii.

În sec. al XVIII-lea domeniile de activitate ale poliției erau concretizate astfel: exista o poliție propriu-zisă (în sensul modern al noțiunii); o poliție a sănătății; p poliție a aprovizionării cu alimente, una a științelor și artelor liberale etc.

În secolul al XVIII-lea și în sec. al XIX-lea **statele** sunt constituite după modelul statului polițienesc sau administrativ. Acestea au adoptat o concepție eminamente represivă cu referire la politică. Orice opoziție politică era tratată ca fiind o infracțiune. Politica guverna justiția în sensul că simpla reținere sau arestare, uneori chiar și simpla bănuială, conducea la considerarea ca vinovată a respectivei persoane fizice.

Rolul justiției în acest tip de stat era redus la activitatea de confirmare a deciziilor și soluțiilor adoptate de poliție.

Puterea executivă în statul polițienesc își mărește considerabil influența cu ajutorul poliției care reprezintă instrumentul acestei puteri.

Este momentul să observăm trăsăturile caracteristice ale statului de tip polițienesc:

- *. Monarhul exercită puterea executivă fiind ajutat de funcționar desemnați și numiți efectiv de el;

- *. Funcționarii au capacitatea de a soluționa variate probleme dar numai ascultând de ordinele suveranului;

- *. Puterea executivă încearcă să își subordoneze puterea judecătorească și să anuleze sau să minimalizeze independența judecătorilor.

În statul polițienesc suveranul avea aptitudinea de a emite ordine, de drept public sau de drept privat, fără a ține cont de vreo regulă preexistentă și fără a exista vreo limitare substanțială sau formală.

Statul polițienesc s-a manifestat în Europa Occidentală în sec. al XIX-lea și începutul sec. al XX-lea (până la sfârșitul primului război mondial) îndeosebi în Germania. Acest tip de stat mai este cunoscut sub alte denumiri, apreciate ca fiind echivalente: „stat administrativ”, „stat de administrație”, etc.

Caracteristica esențială a acestui tip de stat se reflectă în aceea că puterea executivă nu se supunea ori se supunea parțial și incomplet Dreptului, legislației, care nu reprezenta altceva decât un instrument de acțiune pentru Stat.

Statele guvernate după modelul sau tipul statului polițienesc au degenerat, provocând arbitrariul autorităților la rang de lege; ele s-au apropiat periculos de caracteristicile monarhilor despotici din perioada antică.

§ 2. Doctrinile preeminenței Dreptului în raport cu Statul

- 1. *Doctrina germană a Statului de Drept.***

- 2. *Doctrina franceză a Statului de Drept.***

- 3. *Doctrina elaborată de Hans Kelsen asupra Statului de Drept***

4. *Doctrina legalității, „a domniei legii” specifică sistemului juridic anglo-saxon și american.*

1. Doctrina germană a Statului de Drept.

Sub aspect politico-juridic **Statul** și **Dreptul** reprezintă realități materiale, obiective diferite. Între ele, desigur, există un raport de cauzalitate determinat de întrebări retorice, cu nuanță filosofică (de felul cele: Statul sau Dreptul a fost prima „entitate” socială?) și de gradul de superioritate manifestat – uneori – de una din cele două entități.

Așa fiind, doctrina germană a elaborat două teorii, de tip dualist, menite să explice dualitatea stat-drept.

Teoria autolimitării – adoptată în sec al XIX-lea, susține că statul reprezintă generatorul dreptul. Statul creează dreptul și se supune acestuia în mod liber și nesilit de nimeni.

Teoria heterolimitării – se axează pe ideea limitării statului de către drept. Deși are aptitudinea de a legifera, statul trebuie, în mod necesar, să se supună dreptului aflat în vigoare și un moment dat (legislației în vigoare).

În concepția autolimitării dreptul nu este nici anterior și nici superior statului. Statul are un adevărat „dominium” asupra legii pe care în exercită, în mod rațional, în sensul dreptului atâta timp cât normele juridice nu sunt abrogate.

Statul reprezintă unica sursă a dreptului; tot el este depozitarul puterii de constrângere manifestată prin intermediul puterii de stat.

Teoria autolimitării a fost îmbrățișată de autorii germani în materia filosofiei dreptului și a Dreptului Constituțional (Drept de Stat).

Ca o paranteză precizăm că teoria heterolimitării a avut aderenți în mediul doctrinar francez.

Revenind la doctrina germană remarcăm faptul că după anul 1933, când național – socialiștii au acaparat puterea, teoriile referitoare la **Statul de Drept** au căzut în dizgrație. Reichul german național – socialist a speculat ideea Statului de Drept în folosul doctrinei marxiste, utilizând expresii de-a dreptul ridicole precum: „Statul de Drept al lui Adolf Hitler”.

Cancelarul german A. Hitler a preluat funcțiile cheie în stat, fiind șef al partidului nazist, șef suprem al armatei, șef al guvernului și, în consecință, șef al statului. Se putea „deroga” de la legislația Reichului dacă interesele partidului și statului nazist o impuneau.

Golit de conținutul său, Statul de Drept, așa cum fusese pus în aplicare în Germania până în 1933-1934, s-a transformat într-un stat totalitarist, cu caracter monocratic.

După al doilea război mondial în perioada elaborării Legii fundamentale a R.F.G. (1949), doctrinarii germani au ajuns la concluzia că existența dreptului pozitiv (obiectiv) nu mai este suficientă pentru realizarea unor obiective majore precum: protejarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului și consacrarea unui stat de drept **social** ca o relație la statul de drept liberal.

La temelia Statului de Drept fundamentat în 1949 în Republica Federativă a Germaniei a stat demnitatea umană care a fost considerată un punct inițial de la care se construiește în toate ramurile și al toate nivelurile dreptului obiectiv (pozitiv).

Deși era o putere înfrântă, Germania de Vest a recunoscut înaintea Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și a Republicii Franceze existența „statului socialist”, le care l-a consacrat în 1949 în Legea fundamentală.

Garantarea respectării drepturilor fundamentale a fost încredințată justiției.

Statul de Drept social german așa cum îl recunoaștem astăzi constituie afirmarea unor factori ai constituționalismului – teoria Statului de Drept, guvernământul democratic și structura de stat federală.

În legătură cu doctrina germană este necesară o precizare: drepturile și libertățile fundamentale se află sub garanția și protecția Curții Constituționale federale. Această instituția politico-juridică interpretează normele constituționale în conformitate cu Dreptul natural, cel despre care doctrinarii afirmă că este imuabil fiind de inspirație divină sau rațională, după caz. Curtea Constituțională federală germană analizează drepturile fundamentale atât din punct de vedere a drepturilor subiective inerente personalității umane cât și ca fiind reguli de drept obiectiv (pozitiv) consacrate în Legea fundamentală în vigoare.

2. Doctrina franceză a Statului de Drept.

Doctrina franceză relativă la Statul de Drept constituie o adaptare a ideilor furnizate de doctrina germană. Aceasta nu înseamnă că teoreticienii francezi nu și-au adus un aport substanțial la constituirea unei „Teorii generale a Statului de Drept”.

Ideea Statului de Drept i-a frământat pe juriștii teoreticieni francezi a celei de-a treia Republici (1872-1940).

La acea epocă Republica Franceză aplica așa – numitul **Stat Legal**.

Statul Legal conceptualizat de francezi se fundamentează pe separația puterilor etatice, asigurând supremația puterii legiuitoare.

S-ar părea, la prima vedere, că **Statul Legal** ar fi superior din punct de vedere calitativ **Statului de Drept**.

„Păcatul originar” al statului legal în reprezintă imposibilitatea verificării constituționalității legilor organice și a celor ordinare datorită faptului că nu este asigurată întâietatea constituției în raport cu legile.

Conferirea unei competențe lărgeste excesiv către puterea legiuitoare este de natură a determina o imposibilitate de control asupra acestei puteri constituite în Stat.

La epoca respectivă doctrina **Statului Legal** și doctrina **Statului de Drept** au fost puse „față în față” într-un duel care a determinat, în ultimă instanță, valorizarea teoriei considerată a fi mai eficientă. Niciodată doctrina franceză nu a aderat, pur și simplu, la punctele de vedere ale doctrinarilor germani. Teoria fundamentată de autorii francezi a rămas „**sentimental**” atașată de unele elemente proprii teoriei statului legal.

* *

*

Așa cum am precizat la pct. 1 din cadrul acestui paragraf, doctrina juridică franceză a optat pentru *teoria heterolimitării*, cea care, de principiu, afirmă concepția limitării statului de către drept, precum și ideea că dreptul este format anterior statului, fiind superior în raport cu statul.

Ca atare, **Statul de Drept**, trebuie să fie conceput ca un **stat al dreptului**.

Dreptul existând și înaintea dar și în afara Statului geneza sa nu poate fi căutată în legislație.

În consecință, Dreptul se naște dintr-un principiu: **Divin**, **Natural** sau, după caz, **Social**.

Ca un corolar, Statul nu este altceva, conform teoriei heterolimitării, decât **un executant** și **un interpret** al normelor juridice.

Îmbrățișarea acestei teorii – succint expuse de noi, anterior – necesită o privire specială asupra **raporturilor cauzale** dintre Stat și Drept, astfel cum ele au fost undamentate de marii doctrinari francezi.

Juristul doctrinar Leon Duguit apreciază că un efect major al teoriei heterolimitării îl constituie lipsa **SUVERANITĂȚII** statelor. Dacă Dreptul este superior Statului, atunci statul, în mod necesar, trebuie să renunțe la monopolul creării legislației și mai ales la ideea deținerii legitime a acestei funcții.

Statul nu mai deține puterea de a comanda – **imperium** – iar puterea de stat constituie un simplu drept subiectiv al cărui titular ar fi statul însuși.

Doctrinarul amintit cristalizează construcția sa teoretică pe ideea centrală conform căreia statul reprezintă voința guvernanților manifestată, exteriorizată prin actele autorităților publice.

Puterea guvernanților este limitată de legislație.

Legislația reprezintă un „fapt social” imprimat în conștiința moral – juridică a oamenilor necesar a fi conservat pentru asigurarea egalității subiectelor în cadrul raporturilor lor reciproce și în raporturile cu comunitatea. Pentru identificarea celor două tipuri de raporturi Leon Duguit utilizează sintagmele – **justiție comutativă** și **justiție distributivă**, noțiuni care ne reamintesc dreptul natural teoretizat de filosoful Aristotel.

Un alt exponent de frunte care s-a aplecat spre analiza raporturilor dintre Stat și Drept, pornind de la doctrina heterolimitării, este **doctorul francez, Haurion**.

Acest celebru autor consideră că statul constituie un depozitar principal al puterii. Guvernanții pot da dispoziții obligatorii, pot

comanda (imperium) în virtutea calității pe care o au, aceea ce a fi reprezentanți ai statului.

Prin voința și consensul națiunii, statului i s-a conferit puterea de constrângere. Ca atare, cetățenii au delegat statului drepturi și obligații, în mod temporar, dar nu le-au abandonat niciodată. În consecință, este suficient ca să lipsească acordul corpului electoral de cedarea temporară a dreptului și Statul devine lipsit de legitimitate.

De principiu, reținem că doctrina juridică franceză a constituit „o versiune proprie” despre Statul de Drept. Ea nu tranșează categoric în legătură cu chestiunea poziției statului în raport cu dreptul dar teoretizează, prin doctrinarii săi de marcă, cu privire la supunerea autorităților etatice la o constrângere din partea unei ordini juridice ierarhizate.

3. Doctrina elaborată de Hans Kelsen asupra Statului de Drept.

În concepția doctrinarului austriac Hans Kelsen, orice normă juridică se fundamentează pe o normă juridică superioară. Norma juridică superioară devine o condiție de validitate în raport cu norma juridică inferioară. Această concepție are ca efect realizarea unui „circuit în serie” de norme de drept, înlănțuite și care se sprijină pe normele juridice cu valoare ierarhic superioară.

Pe teritoriul diferitelor date orice formă de ordine juridică preexistentă înființării statului a fost absorbită sau desființată de ordinea juridică statală, privită ca fiind suverană și legitimă totodată.

În concepția teoreticianului sus-citat toate categoriile de norme juridice reprezintă o emanație a puterii de stat ca reprezentantă a Statului. Aceste norme juridice, edictate de către stat, au transformat structura etatică, până în intimitatea sa, în „ordine juridică totală”. În acest fel pentru stat dreptul pe care l-a creat are o valoare practică și simbolică supremă, constituind unicul drept recunoscut. Autorul menționat identifică statul cu dreptul, apreciind că această contopire are loc, de principiu, prin ființarea și funcționarea unei ordini juridice ierarhizate în interiorul statului. Identitatea absolută dintre stat și drept nu împiedică – în această concepție – existența unor elemente specifice de ordin politic și de ordin juridic. Și elementul politic dar și elementul juridic au aceeași finalitate – **aplicarea coerciției etatice** în situații determinate, prestabilite de lege. Statul trebuie să

fie gândit ca o adevărată ordine juridică iar dreptul prin aplicarea sa uniformă determină funcționalitatea tuturor autorităților statului.

Într-adevăr, privit din punct de vedere **formal**, fiecare stat care posedă o legislație poate fi apreciat ca fiind **Stat de Drept**. Din punct de vedere **substanțial**, o importanță covârșitoare pentru existența Statului de Drept o are conținutul efectiv al normelor juridice. Dacă acestea nu realizează separația / echilibrul puterilor etatice; dacă nu consacră și nu garantează drepturile și libertățile fundamentale ale omului, dacă nu asigură pluripartidismul pe scena politică sau nu asigură independența judecătorilor, nu poate exista, din punct de vedere substanțial **Statul de Drept**.

Teoria kelseniană a Statului de Drept, poate mai coerent viziunea autorului cu privire la Statul de Drept, a suferit numeroase critici, unele întemeiate, alta conținând un substrat de malițiozitate.

Nu este locul și nici nu avem rolul de a indica concret teoriile formulate de criticii doctorului Hans Kelsen.

Astfel, de jure orice stat poate fi considerat Stat de Drept (cum de altfel s-a mai precizat) dar în facto Statul de Drept desemnează un tip particular de stat care corespunde în totalitate imperativelor democrației și securității juridice.

4. Doctrina legalității, „a domniei legii” specifică sistemului juridic anglo – saxon și american

În statele de sorginte anglo-saxonă expresia „**rule of law**” este utilizată în același sens în care se folosesc în Europa continentală expresiile: „**rechtsstaat**” respectiv „**état de droit**”.

Sintagma „**rule of law**” desemnează principiul legalității concretizat în raporturile dintre indivizi (persoanele fizice) și dintre subiectele de drept și autoritățile publice. „Rule of law” exprimă un principiu fundamental al „Common law-ului” și constă în obligativitatea oricărui cetățean de a suporta rigorile legii dacă a încălcat o normă juridică imperativă (onerativă sau, după caz, prohibitivă).

În sistemul judiciar de sorginte britanică și din S.U.A. rolul central, de bază, în ocrotirea și în garantarea drepturilor subiective fundamentale ale omului și cetățeanului revine **instanțelor judecătorești de drept comun (ordinare)**. Practic, drepturile fundamentale sunt o creație de jurisprudenței (a practicii judiciare) în

temeiul așa-numitului „**due process of law**”, o formă de jurisdicție fondată eminamente pe principiile legalității și echilibrului.

„**Rule of law**”, în traducere liberă „**regula legii**” sau, mai plastic „**domnia legii**” exprimă diferența dintre „**civil law**” și dreptul britanic cutumiar.

În sistemul cutumiare britanic judecătorul nu numai că poate pronunța dreptul (adică să aplice dreptul) dar hotărârile pronunțate constituie izvor de drept (judecătorul, practic, creează dreptul).

De aceea, pe bună dreptate putem spune că judecătorul ordinar (de drept comun) britanic și american este un „legislator” în cazurile pe care le rezolvă.

Ca să înțelegem schematic sistemul judiciar britanic și american, precizăm că se face distincție între „**common law**” și dreptul edictat de Parlament.

În Regatul Unit se dă întâietate dreptului consacrat de puterea legislativă în raport cu dreptul pronunțat de judecători, în timp ce în Statele Unite ale Americii se acordă prioritate constituției (statului sau a federației).

În Statele Unite ale Americii „**rule of law**” – **domnia legii** – izvorăște din principiile de guvernare ale statului federal american: **republicanismul; separația puterilor statului; sistemul de control și de echilibru între puterile statului și supremația națională.**

Fără îndoială, un rol capital în afirmarea doctrinelor referitoare la domnia legii, în Statele Unite ale Americii îl joacă și moștenirea constituțională britanică.

Vom încerca să analizăm principiile de guvernare a statului federal american deoarece, însumarea efectelor acestor principii, determină substanța principiului domniei legii.

***. Republicanismul.**

Constituția S.U.A. a consacrat o formă republicană pe **democrația reprezentativă** – care constă în aptitudinea cetățenilor de a participa la viața politică prin intermediul reprezentanților aleși de ei.

Persoanele fizice dețin funcții pe o perioadă determinată (președinte, senator, reprezentant, guvernator, judecător al unui stat federat), fie pe o durată nedeterminată sub condiția unei reputații neștirbite și a unei conduite ireproșabile (judecătorii Curții Supreme a S.U.A. și ceilalți judecători ai statului federal american). S-a spus

că numirile pe viață a judecătorilor de la Curtea Supremă a S.U.A. au menirea de a-i proteja pe aceștia de nesatornicia opiniei publice.

***. Principiul separației puterilor**

Guvernarea americană (în sensul ei larg) este fracționată în ramuri: legislativă, executivă și judecătorească. În acest fel constituantul american (Convenția) a exclus posibilitatea ca o putere constituită în stat să acapareze întreaga autoritate, devenind tiranică. Astfel, „**guvernul**” – adică puterea de stat – a fost delegat celor trei autorități etatice: Parlament (Congresul S.U.A.); Președinte (executivul) și Instanțele judecătorești.

***. Sistemul de control și de echilibru.**

Acest sistem forțează cele trei puteri constituite în federația americană să conlucreze.

Dependența este asigurată de faptul că pentru realizarea obiectivelor unei puteri constituite în stat este necesar acordul celorlalte puteri etatice.

Spre exemplu: Sematul S.U.A. – cameră superioară a Parlamentului – controlează puterea Președintelui (titularul puterii executive) prin exercitarea dreptului de a aproba propunerile prezidențiale vizând posturile executive și judiciare.

Instanțele judecătorești având aptitudinea de a controla constituționalitatea legilor pot declara ca fiind neconforme cu Constituția federală anumite norme juridice adoptate de Congresul S.U.A. (puterea legiuitoare federală).

Și Președintele S.U.A. ca titular al puterii executive poate avea influență asupra puterii judecătorești; influență manifestată prin prerogativa șefului statului de a numi judecătorii federali, bineînțeles cu aprobarea prealabilă a Camerei superioare a Parlamentului (Senatul S.U.A.).

Sistemul de control și de echilibru între puterile constituite în statul federal american determină, fiecare putere în parte, ca ramură a sistemului de guvernământ, să acționeze programat, diligent și cu grijă, în limitele de competență atribuite de Constituția federală și consacrate uneori cutumiar, prin realizarea efectivă a practicii politice.

***. Principiul supremației naționale**

Conform Constituției federale guvernele statelor federale și guvernul național partajează puterea de stat în S.U.A.

Art. 6 din Constituția S.U.A. consacră principiul supremației naționale. Potrivit acestui principiu, Constituția federală constituie legea supremă a statului. Desigur, în realitatea de zi cu zi guvernarea se întemeiază și pe politici, pe decizii ale instanțelor judecătorești, pe tradiții etc.

Autorii sunt de acord în a considera că în S.U.A. Constituția scrisă, cu toate amendamentele adoptate, nu constituie acea Constituția reală, operativă a Statelor Unite ale Americii.

Edificator este, credem noi, un exemplu: la data adoptării Constituției federale S.U.A. nu constituiau o putere mondială. De-a lungul timpului și mai ales după al doilea război mondial S.U.A. au renunțat la **izolaționism**, intervenind activ în politica internațională, fiind practic, alături de U.R.S.S., una dintre cele două superputeri planetare.

După anul 1990, S.U.A. au rămas unica supremație a lumii, ca urmare a dezmembrării fostei U.R.S.S. Pentru fiecare etapă exemplificată (1945 – 1989 și 1990 – până în prezent) S.U.A. a elaborat principii geopolitice dar mai ales geostrategice în raport de situația concretă aflată pe scena politică internațională. Și astăzi S.U.A. elaborează politici internaționale fiind atentă la puternica concurență venită din partea confederației europene, în frunte cu Republica Federativă a Germaniei, din partea Republicii Federative Ruse, a Republicii Populare Chineză și respectiv a Imperiului Nipon (Japonia).

Activitățile geopolitice de pe scena internațională – pe care S.U.A. joacă excelent – fac parte din Constituția nescrisă, operativă a Americii. Nicăieri în Constituția scrisă nu întâlnim principii de hegemonie politică sau de internaționalism în relațiile internaționale.

* *
*

După analiza principiilor de guvernare a Statelor Unite ale Americii o întrebare legitimă revine în actualitate: Ce este totuși **domnia legii** ? „Domnia legii” reprezintă conservarea ideii constituționale că nici un subiect de drept nu este mai presus de lege. Instituția domniei legii, a legalității, deși nu este menționată **in**

terminis în Constituția federală americană reprezintă o moștenire de o importanță covârșitoare, lăsată de întemeietorii statului federal american generațiilor ulterioare.

Ea exprimă ideea Statului de Drept, adică a statului limitat prin intermediul Dreptului.

O ultimă precizare credem că se impune: noțiunea de „**guvernare**” în sistemul politico-juridic american implică întreaga putere etatică și ramurile sale: legislativă, executivă și judecătorească. Aceeași accepție comportă această noțiune și în Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord precum și în celelalte state organizate, din punct de vedere judiciar, în sistemul „Common law”-ului, spre deosebire de statele europene continentale **de sorginte „romano-germanică”**, unde noțiunea de „**guvernare**” desemnează prioritar doar una din cele trei puteri constituite în stat, și anume **puterea executivă**.

§ 3. Paradigma corelației Stat-Drept. Dreptul un „instrument” creat de Stat care se impune autorităților etatice. Statul de Drept.

- 1. Rațiunea instituirii cultului Dreptului. Legitimitatea puterii.**
- 2. Concepțiile Statului de Drept cu privire la democrație și libertate.**
- 3. Care este rolul statului în conformitate cu doctrina Statului de Drept?**

1. Rațiunea instituirii cultului Dreptului. Legitimitatea puterii.

Doctrina Statului de Drept se traduce din punct de vedere practic în necesitatea existenței unei limitări a puterii de stat, limitare realizată prin intermediul dreptului.

Fără îndoială, în scopul instituirii Statului de Drept este necesar să se edifice **un veritabil cult al Dreptului**. Prin noțiunea de „**cult**” – înțelegem încrederea manifestată în legislație care trebuie să fie foarte puternică și, totodată, credința în valoarea normelor juridice și a instituțiilor dreptului.

Existând o doză mare de încredere din partea membrilor unei societăți determinate, în instituțiile juridice există încredere și în instituția **statului** privită sub dublu aspect: juridic și politic.

Ideea Statului de Drept deși a fost fundamentală relativ recent (sfârșitul sec. al XIX-lea – începutul sec. al XX-lea), nu reprezintă o concepție absolut inedită. Ea este o idee novatoare, de o importanță excepțională, un adevărat deziderat pentru fiecare societate care își trage seva din tradiționalele **doctrine ale dreptului natural**.

Sintetizând concepțiile referitoare la dreptul natural am spune că acesta constituie ansamblul regulilor social morale, perene și imuabile, pe temelia căruia orice societate construiește dreptul obiectiv sau pozitiv (legislația). Marii doctrinari ai filosofiei dreptului, celebri profesori de Teoria generală a dreptului și de Drept Constituțional și Instituției Politice din România au evidențiat în cursuri, tratate, monografii, articole științifice ș.a. corelația dintre dreptul natural – care poate fi considerat de esență divină sau rațională – și doctrina împletită cu practica edificării Statului de Drept.

Un renumit sociolog al dreptului din centrul universitar Iași aprecia într-o lucrare intitulată „**Sociologie juridică**”, că spiritul pragmatic și pozitivist al sec. al XIX-lea a impregnat Știința Dreptului, cu consecințele nefavorabile asupra dezvoltării ulterioare a sistemului dreptului, în ansamblul său.

Rupt de filozofie și de etică, dreptul sec. al XX-lea a devenit supertehnicizat având un caracter eminamente normativ. Doctrinarii din statele europene și din statele Americii de Sud – fiefurile tradiționale ale sistemului juridic romano – germanic, au analizat și au sintetizat până la exces instituțiile fundamentale ale ramurilor dreptului.

Universitarul ieșean de care am amintit anterior – și a cărui student am fost – aprecia că Dreptul devine ridicol ca știință deși este sublim ca artă aplicativă și ca filozofie pragmatică socială. Domnia sa aprecia că agenții statului practicieni ai Dreptului (judecători, procurori) dar și practicienii liber profesioniști (avocați, consilieri juridici, notari) sunt **tehnicieni ai Dreptului**. La citirea acestor cuvinte, cândva prin anul 2002, recunosc că am rămas încremenit. De tristețe. Un magistrat, un avocat, un consilier juridic să fie considerat un tehnician !!! Ulterior am conștientizat că ideea d-lui

profesor nu avea nimic piorativ. Teza afirmată argumenta maniera dar și propoziția în care Dreptul este tratat utilizându-se metodele pozitivistice.

Dacă în științele reale aceste metode sunt benefice dând rezultate de excepție, în drept ele au condus la înlăturarea corelației organice cu morala, la rigidizarea în multe privințe a întregului sistem de drept și la cantonarea științelor juridice exclusiv la îndemâna profesioniștilor dreptului.

Nu suntem însă de acord cu ideea înlăturării Dreptului din rândul științelor social-umaniste. Spunem acest lucru deoarece s-a exprimat teza conform căreia Dreptul este exclusiv o filozofie socială, bineînțeles cu caracter practic și pragmatic.

Toate științele s-au desprins în epoca modernă, și chiar mai înainte, din **filozofie** – considerată o „**regină a științelor**” sau o „**știință a științelor**”. Nu dorim să negăm incidența doctrinelor filosofice asupra științelor juridice ci înțelegem doar să explicăm, după puterile noastre, faptul că Dreptul prezintă o dublă natură: **atât de filozofie socială**, specifică științelor juridice speculative cât și **de știință**, caracteristică ramurilor dreptului dogmatic.

Cu toată modestia, credem că Dreptul în ansamblul său și Științele juridice au nevoie pentru a fi înțelese și aplicate atât de pozitivismul juridic cât și de interpretările cu caracter etico-filosofic, deopotrivă.

Revenind la problematica instituirii cultului Dreptului este evident că aceasta nu se poate realiza decât prin acceptarea și ramforsarea dreptului natural. Nu trebuie scăpat din vedere că esența statului constă în normativitate, realizată prin mărirea ariei juridicității. Or, edictarea normelor juridice, conforme cu dreptul natural și cu morala, presupune în ultimă instanță codificarea și implicit tehnicizarea dreptului. Cultul dreptului trebuie să aibă în vedere, în mod primordial respectarea Constituției și a legislației de către toți agenții statului ca de altfel și de toți cetățenii care doresc și înțeleg să respecte ordinea socială. Spunem aceasta întrucât normele juridice, legile în ansamblul lor, au un caracter integrator; ele au drept obiectiv juridicizarea în totalitate a societății.

Cu privire la legitimitatea puterii, adică legitimitatea puterii conferite și preluate de Statul de Drept suntem tentați să precizăm câteva considerații:

Juridicizarea totală a activităților cu caracter etatic generează o estompare a fenomenului puterii. Puterea politică își pierde însemnătatea, rolul dominant revenind domniei normelor juridice.

Judecătoria devin cheia de boltă a întregului edificiu al STATULUI DE DREPT având nobila îndatorire de a garanta respectarea legilor.

Legitimitatea puteri reprezintă în esență capacitatea oricărui act efectuat de puterea de stat de a se raporta și conforma unei norme juridice.

Fundamentul Statului de Drept fiind legislația în vigoare este clar că această formă etatică este cea mai legitimă de vreme ce Dreptul pozitiv (obiectiv) concretizează voința națiunii. Locul și rolul politicienilor urmează a fi luat de juriștii specializați în Dreptul Public. Așa fiind, în viitor, nu numai că științele politice nu vor absorbi științele juridice dar se prevede posibilitatea realizării unui fenomen contrar: Dreptul să domine Politologia; științele politice să devină o „anexă” a științelor juridice, și în special a științelor de Drept Public.

Dacă în plan național, acest aspect abia se concretizează ori se conturează, în diferite state, se pare că pe planul ordinii juridice internaționale deja se recunoaște hegemonia Dreptului Internațional Public care domină raporturile juridice și cele politice afirmate pe plan mondial.

2. Concepțiile Statului de Drept cu privire la democrație și libertate.

Concepția Statului de Drept relativă la democrație se circumscrie ideii reducerii atribuțiilor puterii legiuitoare și întăririi puterii executive. Statul de Drept, „aruncă în aer” teoriile politice tradiționale referitoare la democrație deoarece impune existența unei autorități distincte în raport cu cele trei puteri „clasice” ale statului. Este vorba de organul etatic, distinct de puterea legislativă, care realizează controlul constituționalității legilor adoptate de Parlament.

Indiferent de denumirea adoptată – Curte Constituțională, Tribunal Constituțional etc. – autoritatea care realizează controlul constituționalității legilor și care garantează, în mod efectiv constituționalitatea întregului Drept obiectiv (pozitiv), nu poate fi „încadrată” în nici o ramură specializată a puterii etatice.

Aceste organe au un dublu caracter politic și juridic. Prin modul de funcționare Curțile Constituționale se apropie de puterea judecătorească.

Deciziile pronunțate au efecte **erga omnes** fiind opozabilă tuturor subiectelor de drept. Ele au caracter general – obligatoriu. Acest aspect apropie Curțile Constituționale de puterea legislativă.

Autoritatea care exercită controlul constituționalității legilor nu legiferează; ea stabilește dacă o normă juridică este sau nu este în conformitate cu prevederile constituției statului respectiv. Curtea Constituțională ⁵⁾ este un **legislator negativ**. Ea nu creează drept dar hotărăște care norme juridice au fost adoptate cu încălcarea dispozițiilor constituționale.

Nefiind încadrate efectiv în puterea legislativă sau în puterea judecătorească, Curțile Constituționale, care sunt o creație a Statului de Drept concret aplicat, subminează principiile democrației.

Deși Parlamentul exprimă voința națiunilor iar majoritățile parlamentare dețin practic puterea politică, putere concretizată în stat prin aptitudinea creării Dreptului, Curțile Constituționale înfrâng principiile democrației politice majoritare ocrotind și minoritățile și asigurând triumful constituționalității în viața politică.

În acest mod democrația politică se transformă în democrație juridică iar guvernarea politicianilor este parțial înlocuită cu guvernarea judecătorilor, în calitatea lor de păzitori ai Constituției respectivului stat ⁶⁾.

În Occident, autorii au făcut referiri în sensul adaptării democrației la exigențele Statului de Drept.

Cu sinceritate credem că democrația pierde teren în fața conceptului complex al Statului de Drept iar în practică democrația politică va fi desuetă în raport cu „domnia legii”.

Concepția unui Stat de Drept abstract, neparticularizat în raport cu libertățile cetățenești are în vedere, probabil, următorul aspect: Statul de Drept a fost principial creat pentru asigurarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

⁵⁾ Prin noțiunea de „**Curte Constituțională**” înțelegem organul care efectuează controlul, indiferent de denumirea concretă avută.

⁶⁾ Evident este vorba despre judecătoria Curții Constituționale și nu despre judecătoria de la instanțele de drept comun.

Unul din scopurile primordiale ale Statului de Drept este reprezentat de ocrotirea, garantarea și promovarea tuturor drepturilor subiecților și a libertăților cuvenite oamenilor.

Statul de Drept constituie umplerea unei forme – **statul** – cu o realitate substanțială – **Dreptul** – pentru realizarea protecției juridice a drepturilor și libertăților omului.

Fundamentul corelației dintre Statul de Drept și libertățile omului au fost căutate în „**firea lucrurilor**”, în Dreptul natural.

Drepturile și libertățile omului sunt un concept filosofic, politic și juridic. **Filosofia**, semnifică fundamentarea ideii libertăților umane, **politicul** asigură aplicarea mai mult sau mai puțin perfectă a conceptului iar **Dreptul** este tentat să absolutizeze din punct de vedere teoretic și practic și din punct de vedere axiologic întreaga doctrină a drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Juridicul face din libertatea umană cheia de boltă a edificiului intitulat „Stat de Drept”.

3. Care este rolul statului în conformitate cu doctrina Statului de Drept?

Această întrebare deși poate apărea retorică este pe deplin justificată întrucât – în raport cu tema aleasă – instituția socială, politică și juridică a **Statului**, ne preocupă prioritar. Desigur, în mod obiectiv, statul reprezintă și apreciem că va continua să reprezinte una dintre instituțiile juridice fundamentale, absolut necesare pentru dezvoltarea social-politică și economică a fiecărei societăți.

Cât timp va exista o societate politică distinctă de societatea civilă, privită în ansamblul ei, cât se vor perpetua guvernării și guvernanții sau după cum remarcăm politologii și juriștii marxiști, cât timp vor exista clase și categorii sociale antagonice concretizate, generic vorbind, în clasa exploatoare și clasa exploatată, atâta timp va continua să se perpetueze **instituția statului**.

Astăzi statul nu se mai află în pericolul dispariției ca urmare a instaurării mult trâmbițatei societăți comuniste. Dar statul suferă un proces de adaptare la noile tendințe de globalizare și de redefinire a concepțiilor și ideologiilor care îl privesc în mod nemijlocit.

Va fi Statul de Drept, conceptual vorbind, un **stat minimal** deci un stat liberal fundamentat pe jusnaturalism sau jusraționalism?

Va fi Statul de Drept, privit abstract desigur, un stat social, paternal, grijuliu în raport cu marea masă a cetățenilor?

Realitatea politică din Europa Occidentală și nu numai dovedește că principiile Statului de Drept pot și sunt promovate atât de partidele politice de orientare stânga și centru-stânga (social – democrate) cât și de partidele politice de orientare spre dreapta eșicherului politic (de dreapta sau centru dreapta – creștin – democrația europeană).

În **Statul de Drept liberal, minimal**, se vor urmări preponderent principii de natură economică legate de industrii și comerț. Acest tip de stat este statul capitalist pur, adaptat epocii contemporane. El stimulează concurența în toate domeniile de activitate și în special în zona economico-finanțiară. Este statul care recunoaște, fără mari rezerve, dreptul tehnocraților capitaliști și a capitaliștilor propriu-ziși de a-și impune voința în mecanismele social – statale ale puterii etatice.

În **Statul de Drept social, providențial**, vor prima principii de natură umanitară, legate de asigurarea bunăstării populației și de asigurarea unei stabilități sociale pe plan intern. Acest tip de stat reprezintă, în esență, tot un stat capitalist, în care atât latura economică cât și latura socială sunt privite de guvernanți cu aceeași grijă.

Este inutil să mai precizăm că Statul de Drept liberal este promovat de dreapta politică iar Statul de Drept social constituie subiect de interes major pentru stânga politică.

Fie în variantă liberală, fie în variantă socială, Statul de Drept constituie, la momentul de față modalitatea de realizare a binelui comun. Aceasta deoarece prin instaurarea concretă și deplină a Statului de Drept societatea civilă din fiecare țară trebuie să dobândească **fericirea**, adică să satisfacă interesele materiale și spirituale atât la nivel integrator – colectiv cât și la nivel individual.

Aceasta întrucât fericirea, satisfacția tuturor, se obține prin însumarea satisfacției indivizilor care compun societatea unui stat, la un moment determinat.

Rolul statului conform teoriilor Statului de Drept este acela de a deveni slujitorul Dreptului, fapt materializat prin aceea că statul, prin ramurile sale și prin agenții săi, trebuie să acționeze, în orice situație, exclusiv în conformitate cu legea. Statul de Drept exclude

arbitrariul, ignoranța sau starea discreționară ce ar putea fi manifestată de agenții uneia dintre puterile constituite în stat.

Paradigma legăturii dintre Stat și Drept se manifestă în multiple forme, unele apropiate politologiei altele având afinitate în raport cu Dreptul. Oricum, Statul de Drept va conferi juriștilor, mai ales specialiștilor în Dreptul Public, noi instrumente de abordare, noi unghiuri de studiere a fenomenelor și noi aptitudini de instituționalizare, cel puțin la nivel teoretic.

CAPITOLUL VI

STATUL ÎN RELAȚIILE INTERNAȚIONALE. CHESTIUNEA „SUVERANITĂȚII” ÎN CONTEXTUL MONDIALIZĂRII

În etapa actuală, după destructurarea organizațiilor statelor socialiste, au apărut state noi cu roluri geopolitice și geostrategice caracteristice.

Geopolitica contemporană se confruntă cu un fenomen inedit, **de mondializare** sau **globalizare** care reprezintă o dimensiune planetară a politicii internaționale în epoca contemporană și care se manifestă în diferite planuri: politic, militar, economic sau tehnologic.

Mondializarea sau **globalizarea** se fundamentează pe agregarea economiei mondiale, proces obiectiv și dinamic, datorat sporirii interdependențelor și interconexiunilor dintre state, fiind efectul extinderii și aprofundării legăturilor transnaționale în domeniile vieții social-politice, economico-financiare, cultural-educative, etc.

În „societatea” statelor practica relațiilor internaționale, dar și doctrina, a realizat o structurare pe niveluri, denumite **modele**, după cum urmează: **nivelul (modelul) central** – care include statele cu potențial economic performant, **nivelul (modelul) periferic** – care cuprinde statele cu economie slabă sau relativ dezvoltată.

Doctrina relațiilor internaționale și în special doctrinarii geopoliticieni au analizat relațiile din organizarea politică și structura economică a statelor, atât în cadrul **modelului central** cât și pentru **modelul periferic**.

Analistii au detaliat studierea modalităților **de creare** și **de dezvoltare** a unui stat hegenomic pe planul relațiilor internaționale.

Ca urmare a globalizării statele planetei vor trebui să valorizeze diversele puncte de vedere elaborate, cu prioritate, în următoarele domenii: **chestiunea normelor** – care reglementează relațiile între subiectele de drept internațional; **chestiunea modalităților de aplicare a forței**; **chestiunea scopului** – care reprezintă găsirea unei modalități de conviețuire pașnică și de

cooperare între state; cheștiunea „regulilor jocului internațional” referitoare la mijloacele și metodele utilizate în scopul realizării competiției între state; cheștiunea responsabilității subiectelor de drept internațional; cheștiunea autonomiei și a corelării binelui individual cu binele general; cheștiunea distincției între activitățile faptice, materiale și cele având ca obiect acte cu caracter normativ-juridice, ș.a.

Toate aceste întrebări – probleme și încă multe altele, nenominalizate de noi, își găsesc rezolvarea în principiile generale ale politicii internaționale.

Obiectul politicilor internaționale îl constituie **relațiile internaționale** care au un profund **caracter normativ** întrucât ele afirmă încrederea în aptitudinea fondării tuturor categoriilor de raporturi internaționale pe norme juridice specifice Dreptului Internațional Public.

Concepțiile optimiste fondate pe **raționalism, pe conciliere** sau **arbitraj**, grefate pe **baze etico-morale**, au fost de natură să contribuie la relaxarea și la echilibrarea climatului internațional.

Alături de concepțiile optimiste în politica internațională s-au afirmat **teorii cu caracter subiectiv, idealiste** sau **teorii exclusiv normativiste**.

Cele mai importante sunt **doctrinile realismului politic**. Aceste teorii pornesc de la o viziune **reală**, nici optimistă dar nici pesimistă, asupra practicii relațiilor internaționale.

Realismul politic pare a fi mai apropiat de pesimism de vreme ce postulează ideea scopului agenților de pe scena politică internațională ca fiind acela de a obține un câștig în defavoarea altor entități cu caracter etatic.

Potrivit acestei teorii **politica**, inclusiv **politica internațională**, se prezintă ca o luptă dură pentru obținerea de influență, pentru dominație și pentru putere. Această „luptă”, cum îi arată și denumirea, nu se concretizează prin activități de cooperare ci prin activitate concurentă. Politica internațională nu este animată de moralitate și de nobile idealuri ci de ambițiile și interesele protagoniștilor, respectiv a „marilor puteri”.

Politica externă a unui stat urmărește, de principiu, asigurarea securității naționale și valorificarea tuturor capacităților de care dispune acea entitate statală pentru obținerea unor rezultate

profitabile. Dacă este posibil, statul urmărește prin politica externă pe care o promovează concretizarea și dezvoltarea unei anumite influențe în raport cu terțe subiecte de drept internațional.

Desigur, privind acest tablou al scenei politice mondiale, care are toate șansele să se perpetueze și pe viitor, problema „**suveranității**” **statelor lumii** apare ca fiind de o majoră importanță.

Indiscutabil, raporturile de interdependență create în lumea contemporană tind să reducă substanțial „valoarea” suveranității statelor.

Astfel, prin crearea asociațiilor de state (Uniunea Europeană, C.S.I.) statele își restrâng **independența** – element esențial al suveranității (suveranitatea externă). Acest proces obiectiv are loc datorită nevoii de organizare și de funcționare efectivă a organizațiile supranatale. Statele jertfesc o parte din independență câștigând, în schimb, pe plan economic, sub aspectul stabilității social-politice și mai ales în domeniul militar și strategic.

Într-o măsură mai redusă, statele lumii contemporane renunță parțial la **supremație** – văzută ca latura internă a suveranității. Puterea de stat recunoaște acte îndeplinite de autoritățile unor alte state sau a organizațiilor supraetateice și care își produc efectele pe teritoriul statului în cauză.

Înființarea marilor confederații, care posibil ca într-un viitor mai îndepărtat sau mai apropiat să se transforme în federații reprezintă un pas esențial către globalizarea politică efectivă.

Armonizarea legislației statelor și integrarea acestora în marile ansambluri politico-etatice, cu caracter integrator și supranațional au drept consecință firească reducerea tensiunilor și creșterea încrederii pe plan internațional. Umanitatea are astfel șansa să se dedice exclusiv muncii creative, să protejeze valorile fundamentale ale planetei Terra, și în mod special a celei mai importante valori care constituie pilonul central **al politicii și al dreptului: OMUL.**

CAPITOLUL VII

ANALIZA CONSTITUȚIONALĂ A STATULUI DE DREPT ÎN CONTEXTUL DEZVOLTĂRII POLITICE A DIFERITELOR ȚĂRI ALE LUMII.

Înainte de a proceda la analiza efectivă a organizării politice a câtorva state vom reveni, cu câteva precizări, referitoare la tipurile de regimuri politice sau constituționale. Aceasta întrucât în orice stat contemporan organizarea politico-etatică, se fundamentează pe un tip concret de regim politic aplicat în țara respectivă.

*. **Regimul politic prezidențial** – oferă o clară separație a puterilor constituite în stat. Acest tip de regim politic acordă președintelui prerogative considerabile care însă nu afectează funcționarea mecanismelor instituțiilor politico-juridice din stat.

Sistemul prezidențial oferă un model autentic de analiză a Statului de Drept dacă se respectă toate formele de control și toate garanțiile care au menirea să îi garanteze stabilitatea și funcționalitatea.

Unica superputere mondială S.U.A. a adoptat – de la fondarea federației americane – regimul politic prezidențial.

*. **Regimul politic parlamentar** – cum arată însăși denumirea, pune accentul pe puterea legislativă, parlamentul constituie principalul factor politic de guvernare.

Puterea executivă este exercitată de Guvern, condus de primul-ministru, care este obligat să răspundă politic în fața Parlamentului.

Șeful statului – președinte sau monarh – constituie o figură politică decorativă, cu atribuții politice reduse, cele mai multe fiind cu caracter protocolar.

În republica parlamentară, evident, președintele este ales de către Parlament.

Șeful statului este responsabil, sub aspect politic. Răspunderea politică este asumată în fața Parlamentului de către Guvern.

* **Regimul politic semi-prezidențial** – cum am avut ocazia să mai amintim în cap. II al prezentei lucrări, îmbină elemente specifice ale regimului prezidențial pur cu elemente specifice ale regimului

parlamentar. Acest regim politic caută să înlăture imperfecțiunile regimului prezidențial și a celui parlamentar.

Președintele este ales de națiune având rolul de mediator între puterile constituite în stat. Puterea executivă este exercitată de către Guvern, condus de un prim-ministru. Dacă în regimurile prezidențiale șeful statului este și șeful puterii executive, în regimurile semi-prezidențiale se instituie binomul Președinte – Guvern, fiecare dintre aceste instituții având atribuții proprii, distincte.

În cadrul acestui tip de regim politic președintele, în calitatea sa de șef al statului, poate prezida ședințele Guvernului, în mod cotidian sau, în anumite situații expres menționate de Constituție sau de dreptul obiectiv (pozitiv).

Deși intens criticat, regimul politic semi-prezidențial și-a probat eficiența, cu deosebire în Republica Franceză. Acest regim politic s-a dovedit a fi capabil să realizeze o corectă funcționare a instituțiilor politico-juridice, cu caracter etatic.

* *
*

Precizările anterioare – succinte este adevărat – permit analiza concretă a regimurilor politice instituite în unele state de pe mapamond.

Vom grupa statele ce urmează a fi analizate în raport de regimul politic efectiv aplicat.

Astfel, pentru **categoria regimurilor politice prezidențiale**, vom analiza sub aspect constituțional, următoarele țări: **Statele Unite ale Americii, Republica Federală Brazilia.**

Pentru **tipul regimurilor politice semi-prezidențiale** vom analiza structura politico-juridică și instituțiile etatice din: **Republica Franceză și Austria.**

Și **regimul politic parlamentar** urmează a fi analizat sub aspectul funcționării corecte în: **Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord, Germania și Imperiul Nipon (Japonia).**

Vom face referiri și la sistemele politice ale fostelor țări socialiste, aflate în tranziție, analizând în concret regimul constituțional și instituțiile etatice ale **Republicii Federative Ruse.**

În consecință, vom analiza regimurile politice, sub aspect diacronic și sincron, instituite în **opt state** ale lumii.

§ 1. Statele Unite ale Americii

Rolul esențial în viața politică americană îl joacă **partidele politice**. Acestea acționează în perioada electorală pentru atingerea scopurilor politice.

Principalele partide de pe scena politică din S.U.A. sunt partidul democrat și partidul republican. Ambele partide promovează ideile liberale specifice economiei și politicii unui stat capitalist clasic. Democrații sunt mai atașați tradițiilor de apărare a drepturilor statelor federate și promovează consecvent ideea de justiție socială.

Partidul Democrat a fost înființat în anul **1832** continuând lupta politică dusă de **Partidul Democratic Republican** condus de Thomas Jefferson.

Partidul Republican a fost creat în anul **1854**, incluzând liberali și independenți.

Originar, cele două partide politice americane erau caracterizate ca fiind **adversare**, respectiv **adepte** ale federalismului. Tradițional Partidul Democrat își manifestă o doză de neîncredere în statul federal.

Sistemul electoral american deosebește de sistemele electorale europene.

Principal, alegerile prezidențiale în Statele Unite ale Americii comportă mai multe etape, respectiv:

- *. alegerile primare într-un număr de state;
- *. convențiile naționale ale Partidului Democrat și ale Partidului Republican;
- *. declanșarea campaniei electorale;
- *. alegerea electorilor care dispun de un mandat imperativ pentru alegerea președintelui federal;
- *. alegerea președintelui S.U.A. de către marii electori;
- *. investirea președintelui și a vicepreședintelui în funcții.

Președintele S.U.A. este ales pentru un mandat de patru ani de marii electori.

El nu răspunde politic în fața Congresului, nu îl poate dizolva și nu poate proceda la organizarea de noi alegeri.

Staful prezidențial include: secretari de stat, șefi de departamente numiți de șeful executivului. Cei 15 secretari (miniștri) sunt colaboratori individuali ai președintelui fiind personal responsabili în fața șefului statului.

Sub autoritatea șefului puterii executive funcționează o serie de agenții, cum ar fi: Sistemul Federal de Securitate, Agenția de Informații a S.U.A., Autoritatea pentru relațiile federale de muncă, Agenția Centrală de Investigații (C.I.A) etc.

Șeful statului american nu este ales direct de populație, ci de marii electori, al căror număr este egal cu cel al reprezentanților și senatorilor, la un loc.

Dacă nu există formată majoritatea voturilor exprimate de marii electori, președintele S.U.A. este ales de Camera inferioară a Congresului, respectiv de Camera Reprezentanților.

Congresul S.U.A. – este Parlamentul țării, parlament bicameral, constituit din **Camera Reprezentanților** și din **Senat**.

Camera Reprezentanților – este alcătuită din 435 de membri și 3 reprezentanți ai districtului Washington. Este aleasă pe termen de **doi ani**, prin scrutin uninominal.

Senatul – cameră superioară – se compune din câte doi senatori aleși de fiecare stat federat. Senatorii au un mandat de **șase ani**, fiind aleși direct de către alegători, reînnoirea Senatului efectuându-se cu câte o treime.

În viața politică americană funcția de senator este mai prestigioasă decât cea de reprezentant.

Camerele **Congresului S.U.A.** au competențe în ipoteza revizuirii Constituției federale sau a declarării stării de război.

De asemenea, au atribuții de punere sub acuzare a înalților funcționari ai statului american.

Punerea sub acuzare efectivă se îndeplinește de Camera Reprezentanților iar judecata înaltului funcționar (inclusiv președintele federal) se efectuează de către Senat, prezidat de președintele Curții Supreme a S.U.A.

Fiecare cameră dispune de comisii parlamentare – Camera Reprezentanților are **26**, Senatul deține **20** – care au posibilitatea să propună redactări noi sau să amâne diverse proiecte și acte normative.

Dacă există dezacord între cele două camere se formează o **Comisie de Conciliere** în scopul deblocării situației.

Puterea judecătorească – include tribunalele de district, tribunalele de apel și Curtea Supremă a S.U.A., alcătuită din **9 judecători** al cărei președinte poartă denumirea de **Chief Justice**.

Mai funcționează și alte instanțe cum ar fi: tribunalele teritoriale districtuale, tribunalul S.U.A. pentru Comerț Internațional, tribunalul cu privire la plângerile federale, tribunalul pentru impozite și Curtea pentru apelurile veteranilor.

Competența jurisdicției federale se circumscrie dreptului pozitiv federal. Litigiile dintre Uniune și un stat federat, cele dintre mai multe state federate sau dintre Federație și cetățeni sunt soluționate de către instanțele federale.

Din anul 1803, Curtea Supremă dispune de prerogativa de a verifica și, eventual, de a declara ca fiind neconstituționale legi ale federației cât și legi ale diferitelor state federate.

Procedura de control a constituționalității legilor este premisă și particularităților care invocă excepția de neconstituționalitate. Acesta constituie unica situație de apărare împotriva legilor federale, deoarece particularii nu dispun de dreptul de a formula o acțiune judiciară împotriva Federației americane.

În prezent S.U.A. sunt alcătuite din 50 de state federate. De-a lungul istoriei politice americane statul federal a adoptat o politică de întărire și de lărgire a prerogativelor sale.

Relațiile dintre statul federal și statele federate se manifestă, în plenitudinea lor, în cazul revizuirii Constituției federale. Această revizuire nu poate fi realizată fără participarea statelor federate. Astfel, Congresul S.U.A. poate efectua o revizuire a Constituției cu majoritatea de 2/3, dar numai la solicitarea parlamentelor a 2/3 din statele federate poate fi reușită o Convenție cu scopul modificării Constituției. Amendamentele adoptate trebuie să fie aprobate într-un termen determinat de puterea legislativă federală de $\frac{3}{4}$ din statele federate, înainte de intra efectiv în vigoare.

Fiecare stat federat dispune de propria Constituție și de organe distincte ale puterii de stat. Parlamentele statelor federate sunt bicamerale^{*)}. Puterea executivă, în fiecare stat federat, exercitată de

^{*)} Cu excepția statului federat Nebraska, din anul 1937.

un guvernator, ales pe un termen de 4 ani prin vot universal, direct, secret și liber consimțit.

Competențele legislative revin potrivit dispozițiilor Amendamentului X, statelor federate. Legile statelor federate decid statutul subiectelor de drept (persoane fizice și persoane juridice), regulile referitoare la sistemul electoral, infracțiunile și sancțiunile aplicabile, organizarea judiciară, legislația din domeniul sănătății, învățământului, a armelor, etc. Drept consecință, în teritoriul S.U.A. se constată mari deosebiri legislative de la un stat federat la altul.

Se asigură, astfel, un echilibru între puterea federală și puterile statelor federate care nu a mai fost zdruncinat de la războiul de secesiune din anii 1861-1865.

Constituția S.U.A. se fundamentează pe principiul separației puterilor constituite în stat și pe principiul respectării drepturilor fundamentale ale omului.

Este federația americană un Stat de Drept? Deși se consacră prin Constituție largi prerogative președintelui, în realitatea acestea nu sunt nelimitate.

Adevărata pavază a Statului de Drept, puterea judecătorească își înfăptuiește în mod real competențele și atribuțiile care îi revin, fapt ce a determinat pe unii doctrinari să considere că în S.U.A. s-a instaurat un „**guvernământ al judecătorilor**”.

Dar tocmai acest „guvernământ al judecătorilor” asigură aplicarea efectivă, în viața socială, a principiului moral – juridic a „domniei legii”. Or, domnia legii presupune legalitate, asigurând nu numai înființarea, crearea dar și funcționarea efectivă a Statului de Drept în țara considerată de politologi superputere a lumii, respectiv în Statele Unite ale Americii.

§ 2. Republica Federativă a Braziliei

În anul 1824 a fost adoptată prima constituție a Braziliei. Aceasta a fost modificată în anul 1834, asigurându-se o puternică descentralizare a provinciilor.

În 1831 acest stat sud – american a interzis traficul de sclavi iar sclavia a fost definitiv abolită în data de 13.05.1888.

Imperiul brazilian fondat în 1822 și-a încetat existența în anul 1889 când monarhia a fost abolită.

În anul 1891 a fost promulgată o nouă Constituție care a fondat un stat prezidențial, republican, democratic și federal.

În Brazilia actualmente este în vigoare Constituția adoptată la 05.10.1988.

Titlul III al Constituției este consacrat organizării puterii de stat. Se precizează că organizarea politico-administrativă a Republicii Federative a Braziliei include: uniunea, statele, districtul federal, municipalitățile.

Uniunea – adică statul federal – întreține relații cu statele străine, declară războaie și încheie pace, emite moneda națională, asigură apărarea națională etc.

Statul federal are competență exclusivă de legiferare în anumite domenii de activitate: în Dreptul Civil, în Dreptul Penal, în legislația comercială, maritimă, în Dreptul muncii ș.a.

Unele domenii de activitate sunt reglementate prin acte normative adoptate atât de statul federal cât și de statele federate: domeniul fiscal, regimul vânătorii, educația, procedurile judiciare etc.

Statele federate au propriile lor Constituții și legi, au Adunări legislative alese pentru un mandat de 4 ani.

Puterea executivă în statele federate se exercită de guvernatori, ajutați de viceguvernatori, aleși pentru un mandat de 4 ani.

Puterea legislativă federală este exercitată de **Congresul național** alcătuit din **Camera Deputaților** și din **Senatul federal**. Fiecare cameră parlamentară are un mandat de 4 ani.

Camera Deputaților se compune din reprezentanți ai națiunii aleși de fiecare stat federat.

Senatul federal este compus din reprezentanții statelor și ai districtului federal. Fiecare stat alege câte 3 senatori pentru un mandat de 8 ani.

Puterea legiuitoare federală adoptă legile de competența Uniunii.

Constituția federală conferă Congresului național și alte competențe prin care: de autorizare a șefului statului de a declara starea de războaie; de a ratifica tratatele internaționale; de a autoriza pe președintele sau vicepreședintele republicii să lipsească din țară mai mult de 15 zile etc.

Camera Deputaților poate autoriza punerea sub acuzarea a președintelui sau vicepreședintelui cu votul a 2/3 din numărul membrilor săi.

Senatul este competent să judece pe președinte sau pe vicepreședinte pentru crime (infracțiuni).

Puterea executivă federală este încredințată de Constituția Președintelui Republicii.

Președintele Republicii numește și demite miniștrii de stat; promulgă și dispun publicarea legilor, exercită atribuțiile de comandant suprem al forțelor armate braziliene, numește înalți demnitari ai Republicii, ș.a.

Puterea judecătorească cuprinde instanțele judecătorești: Curtea Supremă Federală, Curtea Superioară de Justiție, Curțile federale regionale și judecătorii federali; Curțile și judecătorii de muncă; Curțile și judecătorii electorali; Curțile și judecătorii statelor federate, ai districtului federal și ai teritoriilor.

Judecătorilor brazilieni, Constituția federală le garantează **inamovibilitatea**.

Curtea Supremă Federală a Braziliei are în componență 11 judecători aleși dintre cetățenii cu o pregătire juridică excepțională și cu o reputație neștirbită. Această instanță hotărăște în litigiile cu caracter constituțional și soluționează procesele pornite împotriva înalților demnitari ai Republicii.

Se observă din această analiză că legea fundamentală a statului brazilian respectă principiul separației puterilor constituite în stat.

Întrucât o perioadă relativ îndelungată Brazilia a avut un regim politic quasi-dictatorial, fundamentat pe puterea armată (până la 1987 – când Adunarea Constituantă și-a început lucrările), o importanță aparte o are titlul V al Constituției referitor la forțele armate și la forțele de securitate publică.

Forțele armate se află sub comanda președintelui Republicii. Cetățenii bărbați au obligația satisfacerii serviciului militar (femeile și clericii sunt scutiți în timp de pace). Se prevede și un serviciu alternativ pentru cetățenii care din motive de conștiință nu doresc să participe la activitățile militare.

Sunt reglementate, de asemenea, **starea de apărare** și **starea de asediu**.

De o importanță covârșitoare pentru instituirea unui regim democratic este titlul II al Constituției, care consacră drepturile și garanțiile fundamentale ale cetățenilor brazilieni.

În acest titlu sunt cinci capitole referitoare la: drepturile și îndatoririle individuale și colective (cap. I); drepturile sociale (cap. II); chestiunile naționalității (cap. III); drepturile politice (cap. IV) și statutul partidelor politice (cap. V).

Constituția Republicii Federative a Braziliei menționează 77 de drepturi și îndatoriri cu caracter individual sau colectiv.

Drepturile fundamentale sunt consacrate și garantate, în mod efectiv, asigurând cadrul protejării tuturor drepturilor subiective ale cetățeanului. Nu vom insista asupra analizării acestor drepturi – deși avem Constituția acestui stat în față – dar vom menționa că Republica Federală a Braziliei întrunește – cel puțin formal – condițiile și elementele necesare pentru **a fi considerată un Stat de Drept cu un regim politic prezidențial**.

Desigur, consacrarea drepturilor și libertăților fundamentale și prevederea separației puterilor etatice trebuie să conducă atât la democratizarea vieții social-politice a țării cât și la afirmarea tot mai puternică, a principiului legalității în activitatea tuturor instituțiilor etatice din Republica Federativă a Braziliei.

§ 3. Republica Franceză

Constituția franceză actuală a fost adoptată și a intrat în vigoare la data de 04.10.1958. Ea se întemeiază pe filosofia politică a generalului De Gaulle. Puterile etatice sunt separat și echilibrate fiind, în mod tradițional, formate din: legislativ, executiv și judiciar.

Parlamentul francez – exercită puterea legiuitoare fiind alcătuit din două camere.

Șeful statului - este un arbitru situat deasupra evenimentelor politice și a partidelor.

Constituția Republicii Franceze prevede un parlament bicameral, alcătuit din **Adunarea Națională** și din **Senat**.

Adunarea Națională – are în componență 277 de deputați aleși prin vot universal, egal, direct și liber exprimat, pe durata unui mandat de **5 ani**. Senatul este alcătuit din 321 de senatori, aleși pentru un mandat de **9 ani**.

Adunarea Națională dispune de prerogative distincte în raport cu Senatul.

Principalele atribuții ale Parlamentului sunt legate de elaborarea legilor. Parlamentul francez poate adopta acte normative juridice în orice domeniu de activitate.

Parlamentul exercită controlul asupra activității guvernului, materializat prin: întrebări și interpelări adresate membrilor Guvernului de către parlamentari; funcționarea unor comisii de anchetă înființate de Parlament precum și prin controlul efectuat de membrii puterii legislative cu privire la realizarea politicilor europene.

Alături de puterea legiuitoare o altă instituție etatică, cu caracter politic și juridic, de excepțională importanță este aceea a **Președintelui Republicii Franceze**.

Începând cu anul 1962, Președintele Republicii este ales în mod direct de către cetățenii cu drept de vot. Mandatul Președintelui este de **7 ani**.

Dintre prerogativele proprii șefului statului francez amintim: numirea primului ministru; prerogativa de a adresa mesaje Parlamentului; numirea președintelui și a membrilor Consiliului Constituțional; sesizarea Consiliului Constituțional; etc.

Președintele dispune și de prerogative, partajate cu alte organe, care necesită acordul altor autorități publice. Sunt astfel de prerogative – conducerea relațiilor internaționale; exercitarea atribuțiilor de comandant suprem al armatei și recurgerea la dispozițiile art. 16 care îi permite luarea măsurilor necesare pentru asigurarea funcționalității normale a autorităților statului.

Atribuțiile ce pot fi exercitate în temeiul art. 16 nu au caracter arbitrar sau discreționar. Președintele Republicii nu poate dizolva Parlamentul și nu poate iniția procedura modificării Constituției, cât timp exercită puterile conferite cu caracter excepțional.

În relațiile sale cu Guvernul, Președintele Republicii are dreptul de a prezida ședințele Consiliului de Miniștri și de a semna anumite decrete emise de Guvern.

În raport cu Parlamentul, Președintele Republicii poate interveni pentru ca Guvernul să retragă de pe ordinea de zi un anumit proiect de act normativ. Acest fapt constituie o prerogativă a șefului statului de a interveni – prin mijlocirea legislativă.

De asemenea, șeful statului poate adresa mesaje sau poate solicita puterii legislative efectuarea unei noi dezbateri asupra unui proiect de lege.

În raport cu puterea judecătorească Președintele Republicii Franceze este, de drept, președinte al Consiliului Superior al Magistraturii și poate uza de dreptul de grațiere a persoanelor condamnate.

Guvernul Republicii Franceze – este, alături de Președinte, titular al puterii executive. În Republica Franceză executivul este bicefal, fiind compus din: Președinte și Consiliul de Miniștri.

În cadrul Guvernului un rol central revine primului ministru și relației pe care acesta o cultivă cu șeful statului.

Deși în Franța există tendința de autonomizare a voinței Guvernului în raport cu voința șefului statului, totuși se constată că atât primul-ministru cât și ceilalți membri ai Guvernului sunt „la dispoziția” Președintelui Republicii.

Distanțarea Consiliului de Miniștri în raport cu Președintele Republicii a fost constatată de analiștii politici francezi, ea constituind mai curând o stare de fapt decât o „realitate instituționalizată” din punct de vedere juridic.

Miniștrii sunt conducători ai administrațiilor subordonate. Aceștia contrasemnează actele Președintelui Republicii sau ale premierului, când se referă la probleme din aria de competență a ministrului pe care îl conduc.

Puterea judecătorească – constituie o autoritate independentă în raport cu celelalte două puteri constituie în stat: legislativul și executivul.

Președintele Republicii este garantul independenței puterii judecătorești.

Constituția franceză se referă la Consiliul Superior al Magistraturii și la atribuțiile îndeplinite de acest organ etatic, la Înalta Curte de Casație, la compunerea acesteia și la competența de judecată.

Consiliul Constituțional – are în componență atribuția de control a constituționalității legilor. Membrii acestei Consilii, în număr de **nou**, sunt desemnați astfel: **trei** de președintele Adunării Naționale; **trei** de președintele Senatului și **trei** de către șeful statului.

Membrii Consiliului au un statut identic cu cel al înalților demnitari ai statului francez și sunt numiți pe termen **de 3, 6 și respectiv 9 ani**, având o independență efectivă în exercitarea funcțiilor.

Nu avem intenția să analizăm detaliat atribuțiile Consiliului Constituțional. Totuși, o precizare credem că se impune: deși această instituție a fost deseori criticată datorită puterilor considerabile pe care le posedă, peisajul politico-juridic francez ar fi de neconceput fără această instituție extrem de importantă a statului. Oamenii de stat și, în general politicienii francezi, înclină spre conferirea unor noi atribuții Consiliului Constituțional, motivat de faptul că jurisprudența sa este puternic ancorată în realitatea socială iar deciziile pronunțate sunt fondate pe analize juridice aprofundate.

* *

*

Este de prisos să discutăm dacă Republica Franceză este sau nu este un Stat de Drept. Așa cum rezultă și din analiza efectuată în lucrarea noastră, doctrinarii francezi au fost printre primii care au fundamentat concepțiile referitoare la Statul de Drept. De asemenea, statul francez a constituit după 1789-1791, un adevărat creuzet în care au fost conturate, practic vorbind, principalele drepturi și libertăți fundamentale ale omului. Tot Franța a resimțit, pozitiv și novator, concepția lui Montesquieu referitoare la specializarea, separația și echilibrul puterilor constituite în stat precum și doctrinele avansate de marii gânditori ai Dreptului precum: Leon Duguit, A. Hauroin și mulți alții, referitoare tocmai la stabilirea preeminenței Dreptului în raport cu Statul.

§ 4. Austria

La data de 25.10.1955 a fost adoptată Legea constituțională federală a Republicii Austria. Această Constituție este și astăzi în vigoare, motiv pentru care o vom utiliza la analiza mecanismelor politico-juridice și a instituțiilor etatice.

Austria este o republică federală și democratică, compusă din următoarele landuri (state federate): Burgenland, Karnten,

Niederosterreich, Oberosterreich, Salzburg, Steriermark, Tirol, Vorarlberg și Wien.

Teritoriul tuturor statelor federate (a landurilor) formează teritoriul statului federal.

În Austria limba oficială a statului este germana.

De competența exclusivă a federației sunt următoarele domenii: constituționalitatea, relațiile internaționale, finanțele și emisiunile monetare, legislația civilă, siguranța și ordinea publică, legislația muncii și poliția federală. În aceste domenii statul federal este competent atât din punct de vedere legislativ cât și din punct de vedere a puterii executive.

Există situații în care aptitudinea de a legifera revine federației dar aplicarea legilor este dată în competența puterii executive a statelor federală cum ar fi în următoarele ipoteze: energia electrică, existența persoanelor defavorizate, poliția rutieră, statutul cadrelor didactice etc.

Dacă dispozițiile constituționale nu prevăd expres competența statului federal domeniile respective de reglementare și de aplicare efectivă a actelor normative revin puterii legislative sau / și puterii executive a statelor federate (a landurilor).

Puterea legislativă federală – se exercită de către Parlamentul federal, alcătuit din două Camere: **Consiliul Național** și **Consiliul Federal**.

Consiliul Național – este ales prin vot secret, egal, direct și liber exprimat de către cetățeni. Cuprinde 183 de deputați aleși pentru un mandat de **4 ani**. Această Cameră poate adopta o moțiune de cenzură fapt ce conduce la demiterea Guvernului.

Consiliul Federal – are un drept de veto suspensiv ce poate fi exercitat numai pentru apărarea intereselor statelor federate (a landurilor).

Puterea executivă federală – este bicefală în sensul că se exercită de **Președintele federal** împreună cu **Guvernul federal**.

Președintele federal – este ales de cetățenii cu drept de vot. Președintele federal are atribuții identice cu cele obținute de șefii de state din republicile cu regimuri politice semi-prezidențiale.

Guvernul federal – cuprinde: Cancelarul federal, vice-cancelarul federal.

Cancelarul federal este numit în funcție de șeful statului.

Președintele federal numește pe miniștrii federali la propunerea Cancelarului federal.

Guvernul federal este răspunzător politic în fața Consiliului Național. Răspunderea politică a executivului este solidară dar se poate individualiza la unul sau mai mulți miniștri.

Dacă Consiliul Național retrace încrederea acordată Guvernului federal, Cancelarul federal este obligat să demisioneze. Dacă retragerea încrederii se referă la unul sau mai mulți miniștri, aceștia sunt destituiți din funcțiile deținute în executiv.

Puterea judecătorească – se întemeiază pe principiul constituțional al independenței judecătorilor. Aceștia dispun de inamovibilitate.

La judecarea anumitor crime care au un grad sporit de pericol social generic (abstract), există obligativitatea constituirii juriului.

Și infracțiunile cu caracter politic sunt judecate de Curțile cu jurați.

Curtea Constituțională – este instituită prin art. 137 din Constituția Republicii Austria. Este un organ cu dublu caracter, politic și juridic, având competență în următoarele domenii: acțiuni introduse împotriva federației sau a statelor federate dacă nu le rezervă tribunalele de drept comun; soluționează conflictele pozitive sau negative de competență între instanțele judecătorești și organe ale puterii executive înzestrate cu atribute de jurisdicție; soluționează conflictele și litigiile ivite între statele federate (landurile) sau cele dintre statul federal și un stat federat.

Desigur, Curtea Constituțională poate dispune anularea unei legi pe motiv că este neconstituțională, dar numai în situația în care a fost investită legal cu o cerere expresă.

Puterea legislativă și puterea executivă a statelor federate (a landurilor).

În statele federate puterea legislativă este încredințată unor adunări numite **Landtage**. Legile fiecărui stat federat sunt adoptate de aceste adunări și publicate în Jurnalul Oficial al Landului.

Puterea executivă se exercită, în fiecare stat federat, de un Guvern numit de Adunarea statului (landtag). Guvernul landului este prezidat de landeshaupt – mann (conducător) și este alcătuit din miniștri de resort.

În Republica Austria, stat federal și democratic, toate organele aparținând celor trei puteri constituite în stat respectă principiul legalității care guvernează principiul legalității care generează atât actele cu caracter administrativ cât și actele cu caracter judiciar.

Statul austriac este, la momentul de față, **un Stat de Drept** atât sub aspect substanțial cât și din punct de vedere formal, constituind un veritabil exemplu pentru țările din Estul Europei aflate în tranziție, și cu deosebire pentru țările din fosta U.R.S.S.

§ 5. Regatul Unit al Marii Britanii și Islandei de Nord

Marea Britanie a fost creată, din punct de vedere constituțional, prin unirea Scoției cu Anglia sub denumirea de Regatul Unit al Marii Britanii, în anul 1707 și ulterior prin alipirea Irlandei.

Regatul Unit nu are o constituție scrisă dar dispune de o largă paletă de documente privitoare la garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale omului.

Autoritățile etatice:

Parlamentul Marii Britanii este compus din **Camera Comunelor** și **Camera Lorzilor**.

Pentru **Camera Comunelor** alegerile se realizează prin vot direct și secret, pe baza scrutinului uninominal, cu majoritate simplă. Membrii acestei camere se bucură de imunitate parlamentară în legătură cu activitățile desfășurate în cadrul organismului legiuitor. Nu pot candida pentru a fi aleși în Camera Comunelor: membrii forțelor armate, polițiștii, alți funcționari publici și judecătorii.

Camera Lorzilor – a slăbit treptat ca influență, prin actele adoptate în anii 1911, 1932 și 1949.

Această cameră are competențe legislative și poate dezbate chestiuni importante pentru activitatea statului. Este alcătuită din persoane fizice care dețin titluri mobiliare ereditare. Succesorii pairilor ereditari nu vor mai avea dreptul să participe la lucrările Camerei Lorzilor, ei vor fi treptat înlocuiți de reprezentanții profesiilor, de industriași, de oameni de știință, etc. Practic, Partidul Conservator dorește întărirea și menținerea competențelor acestei

camere a Partidului britanic, în timp ce Partidul Laburist adoptă teza reducerii progresive a competențelor conferite Camerei superioare a Parlamentului.

Procedura legislativă britanică cuprinde mai multe etape:

- moțiunea, prin care se solicită aprobarea prezentării unui proiect sau a unei propuneri legislative;
- prezentarea propunerii sau proiectului și lecturarea inițială a documentului;
- lecturarea secundă a inițiativei legislative, discutarea fondului, depunerea de amendamente;
- examinarea în comisiile parlamentare, articol cu articol, a textului propus;
- a treia lectură a proiectului de lege și adoptarea efectivă a textului.

Proiectul de lege sau propunerea legislativă este trecută de la o cameră la cealaltă, unde urmează o procedură quasi-identică

Legea devine obligatorie când este sancționată de monarh. Bugetul este votat de Camera inferioară fără participarea Camerei Lorzilor.

Marea Britanie comportă un sistem bipolar în privința partidelor politice.

Diacronic, în anul 1867 a fost constituită Uniunea Asociațiilor naționale conservatoare și constituționale, iar în anul 1877 a luat ființă Federația Națională Liberală.

Cele două mari partide din Marea Britanie contemporană au consacrat instituția **liderului politic** în sensul desemnării obligatorii și automate în funcția de prim-ministru a șefului partidului învingător în alegeri.

Liderul politic are aptitudinea de a desemna pe președintele partidului.

Fiind un sistem politic format din două mari partide politice, alegerile din Marea Britanie – și ne referim la alegerile generale – au menirea fie de a confirma, fie de a schimba guvernul.

Monarhul britanic – are atribuțiile limitate caracteristice regimului parlamentar. Pe măsura afirmării Parlamentului au scăzut prerogativele Suveranilor.

Principală prerogativă a monarhului constă în numirea primului ministru. Acesta exercită o oarecare influență și cu ocazia numirii miniștrilor.

Monarhul poate demite Guvernul prin desărcinarea primului ministru, poate dizolva Parlamentul, poate exercita dreptul de veto în cazul anumitor legi și poate acorda grațierea unor persoane condamnate.

Deși are puteri restrânse monarhul britanic reprezintă un simbol al națiunii și personifică, materializează imparțialitatea.

Primul-ministru britanic – a fost instituționalizat prin „Reform Act” din anul 1832, prin care s-a consacrat obligația numirii în această funcție a liderului partidului majoritar în Camera Comunelor.

Primul ministru are următoarele atribuții: este liderul partidului din care provine, este răspunzător pentru desemnarea miniștrilor, demite miniștri, prezidează ședințele Cabinetului, este liderul Camerei Comunelor, comunică monarhului deciziile adoptate de Guvern etc.

Cabinetul britanic – decide cu privire la marile direcții politice atât pe plan intern cât și internațional, coordonează politicile diferitelor departamente, realizează planuri pentru atingerea unor obiective etc.

Puterea judecătorească – se realizează printr-o multitudine de instituții care au atribuții jurisdicționale.

Sistemul judiciar britanic a fost reorganizat prin **Judicature Act** din 1873-1875, el cuprinzând: **Curtea Supremă Judiciară, Curtea de Apel**, cu o divizie (secție) civilă și una criminală (penală), **Înalta Curte și Curțile Coroanei**.

În materie civilă sunt componente: Curțile de ținut, Înaltele Curți, Curțile de Apel și Camera lorzilor, iar în materie penală (criminală) au competență: Curțile de Apel, Curțile Coroanei, Înalta Curte.

După cum este bine știut în Regatul Unit dreptul are ca sursă principală „**Common Law**”-ul și respectiv „**Case Law**”-ul (precedentul judiciar).

Common Law, la origine a constituit un amalgam de procedee, spețe și hotărâri pronunțate de diferitele instanțe.

Instanțele judecătorești britanice au o contribuție însemnată la respectarea drepturilor subiective ale cetățenilor.

Deși lipsit de o constituție scrisă, sistemul politic britanic este apreciat ca fiind **particular** în raport cu alte tipuri de regimuri politice (inclusiv parlamentar). Principiul separației puterilor în stat este aplicat, cu diferite nuanțe, și în Regatul Unit. Consecința este reprezentată de echilibrul realizat între puterile etatice. Libertatea economică și politică a fundamentat practic drepturile și libertățile conferite britanicilor.

Marea Britanie este prima democrație europeană, sub aspect istoric și constituie, la momentul de față, un model de funcționare a instituțiilor publice și de garantarea și ocrotire a drepturilor cetățenești.

§ 6. Republica Federativă a Germaniei

Constituția Republicii Federative a Germaniei a fost adoptată la data de 23.05.1949.

Constituția R.F.G. consacră spații largi protejării drepturilor fundamentale ale omului. Sunt inserate principalele drepturi în cuprinsul legii fundamentale.

Drepturile și libertățile fundamentale sunt menționate în cap. I.

În cap. II este reglementată relația dintre statul federal și statele federate.

Art. 23 din Constituție nominaliza landurile (statele federate) pe teritoriul cărora urma să se aplice imediat: Baden, Saxonia de Jos, Bavaria, Bremen, Marele Berlin, Slasswig – Hollstein, Wurtemberg – Baden și Wurtemberg – Hohenzolern.

Legea fundamentală prevede principiul supremației dreptului internațional. Astfel, Federația poate transfera drepturi de suveranitate unor instituții internaționale. Se prevede că normele generale ale dreptului internațional fac parte integrantă din dreptul federației.

Statele federate (landurile) exercită autoritatea etatică, în mod plenar, cu excepția dispozițiilor contrare legii fundamentale.

Dreptul federal are întotdeauna prioritate în raport cu dreptul statului federat (a landului).

Autoritățile etatice:

Bundestagul – reprezintă puterea legislativă a Federației germane. Este camera inferioară a Parlamentului, aleasă prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Își desfășoară activitatea în ședințe și poate constitui comisii de anchetă pentru cercetarea unor probleme deosebite.

Bundesrat-ul – este a doua cameră a legislativului alcătuită din membrii guvernelor statelor federate. În acest mod, landurile participă la legiferarea dreptului federal și la administrarea statului federal.

Președintele Republicii – este ales de către Adunarea Federală pentru un mandat de 5 ani. Șeful statului federal poate fi reales o singură dată.

Președintele federației reprezintă statul federal pe plan internațional. Are, desigur, și alte atribuții: numește și revocă din funcție pe judecători, pe funcționarii federali, pe ofițeri și subofițeri, grațiază persoanele fizice condamnate, etc.

Guvernul federal – este compus din Cancelarul federal și miniștrii federali.

Cancelarul federal – stabilește principiile fundamentale ale politicii. Conduce întreaga activitate guvernamentală.

Miniștrii federali – ca de altfel și cancelarul federal, nu trebuie să exercite, pe perioada mandatului, nici o altă funcție sau profesie. Miniștrii federali de resort conduc activitatea departamentelor ai căror titulari sunt.

Legea fundamentală germană prevede o procedură de înlăturare a Cancelarului federal, în anumite situații. În concret, dacă camera inferioară a Parlamentului – Bundestagul – își exprimă neîncrederea în Cancelar, votând un succesor al său, cu o majoritate absolută, șeful statului va trebuie să revoce pe Cancelarul federal în exercițiu și să numească, în această funcție, persoana fizică aleasă.

Puterea judecătorească – este exercitată de judecători din cadrul Tribunalului Constituțional Federal, a Tribunalelor federale sau din cadrul Tribunalelor landurilor (a statelor federate).

Sunt interzise tribunalele excepționale sau extraordinare. Tribunalele speciale pot fi înființate numai în temeiul legii.

Cu privire la sistemul politico-juridic existent în fost R.D.G. precizăm următoarele: acest stat a avut două Constituții: prima la

07.10.1949 și a doua adoptată la 06.04.1968, modificată la 07.10.1974.

Organul legislativ al Republicii Democratice Germane era unicameral, având un mandat de 4 ani. Funcția de șef al statului era încredințată Consiliului de Stat, organ colegial, ales de Camera Poporului (Parlament).

Consiliul de Miniștri al R.D.G. era ales de Camera Populară, în raport de care răspundea politic. Consiliul de Miniștri prezenta Camerei Populare informări anuale asupra activității desfășurate.

Organul legislativ se pronunța asupra acestor informări prin vot.

* *
*

După reunificarea celor două state germane pe data de **03.10.1990**, Constituția Republicii Federative a Germaniei a fost extinsă și pe teritoriul Republicii Democrate Germania. Practic, la **26.07.1990** Parlamentele din R.F.G. și R.D.G. au hotărât ca viitorul parlament german să fie ales prin vot unic.

La data de **31.08.1994**, au fost retrase ultimele trupe ruse din Germania, iar la **08.09.1994**, s-a procedat la retragerea finală a trupelor anglo-franco-americane din Berlin.

După absorbirea R.D.G. de către R.F.G. nu a fost adoptată o nouă Constituție, Legea fundamentală germană din 23.05.1949 continuând să fie aplicată pe întreg teritoriul statului federal.

Republica Federativă a Germaniei reprezintă un Stat de Drept, poate cel mai dezvoltat din Europa, sub aspectul respectării drepturilor omului și a cantonării puterilor publice exclusiv în sfera principiului legalității.

Filosofia politică ce a stat la temelia Legii fundamentale din 23.05.1949 nu numai că își dovedește valabilitatea dar constituie, și la momentul actual, elementul de clădire a tuturor structurilor și instituțiilor europene contemporane. Pierzând două războaie mondiale, Germania a înțeles că singura modalitate de afirmare o reprezintă dezvoltarea economică activă dublată de stabilitatea principiilor politice pe care sunt așezate instituțiile statului.

Indiscutabil astăzi „**motorul**” Uniunii Europene, al întregii Europe Occidentale, îl constituie Republica Federativă a Germaniei.

§ 7. Imperiul Nipon (Japonia)

Constituția Japoniei a fost adoptată în condițiile înfrângerii militare a acestei țări în cel de-al doilea război mondial.

Regimul politic japonez este un regim imperial dar trebuie precizat că împăratul a renunțat la invocarea originii sale divine.

Constituția a fost adoptată la data de 03.11.1946 și a instituit mecanisme politice, cu caracter democratic, în vederea guvernării țării.

Instituțiile etatice:

Împăratul – reprezintă un simbol al națiunii și al unității naționale. Acesta nu are nici o atribuție în materie de guvernare dar poate îndeplini anumite acte în materie de stat, prevăzute expres de Constituție.

Aceste aspecte în materie de stat care sunt la dispoziția împăratului sunt:

- promulgarea revizuirii Constituției, a legilor, decretelor și tratatelor internaționale;
- convocarea Dietei;
- dizolvarea Camerei reprezentanților;
- proclamarea alegerii generale a membrilor Dietei;
- atestarea numirii și revocării miniștrilor și acordarea deplinelor puteri ambasadorilor;
- decretarea amnistiei generale sau speciale;
- acordarea de distincții;
- atestarea ratificării tratatelor internaționale și a altor documente diplomatice;
- primirea ambasadorilor;
- exercitarea unor acte de ceremonial.

În momentul de față instituția împăratului este subordonată cerințelor Statului de Drept deoarece drepturile și puterile suveranului nu reprezintă altceva decât acte decorative și simbolice.

Constituția niponă prevede că tronul este ereditar iar succesiunea la tron se realizează în conformitate cu Codul familiei imperiale, adoptat de Dietă-

Cap. III al Constituției japoneze consacră drepturile și obligațiile cetățenilor. Sunt astfel consacrate drepturi tradiționale specifice regimurilor politice democratice.

Sunt menționate prevederi din convențiile internaționale, cum ar fi: interzicerea torturii, a pedepselor aplicate cu cruzime, interzicerea sclaviei.

Continuând expunerea succintă a instituțiilor etatice, reținem că **Dietă** constituie unicul organ legislativ al statului și, totodată, organul suprem al puterii de stat.

Dietă este compusă din două camere: Camera reprezentanților și Camera consilierilor.

Camera reprezentanților are un mandat de patru ani în timp ce Camera consilierilor este aleasă pentru un mandat de șase ani.

Dacă Camera reprezentanților este dizolvată își încetează automat activitatea și Camera consilierilor.

În activitatea de legiferare se pare că legiuitorul constituant a dat prioritate Camerei reprezentanților, în calitatea sa de cameră inferioară a Parlamentului. Astfel, dacă un proiect de lege adoptat de Camera reprezentanților este respins de Camera consilierilor va putea fi totuși sancționat ca lege dacă va fi adoptat din nou de Camera reprezentanților cu o majoritate de cel puțin 2/3 din numărul membrilor prezenți.

Și în privința proiectului de buget Camera reprezentanților are proeminență în raport cu camera superioară a Dietei.

Cabinetul ministerial – este titularul puterii executive. Cabinetul este alcătuit din: președintele Cabinetului (prim-ministru) și miniștri de resort. Cabinetul ministerial este responsabil – în solidar – în fața Dietei.

Primul – ministru este desemnat de Dietă dintre membrii săi. Acesta îi numește și îi revocă pe miniștri.

Cabinetul ministerial asigură rezolvarea problemelor curente cu caracter administrativ dar aer și o serie de competențe speciale dintre care amintim:

- asigură executarea efectivă a legilor;
- conduce efectiv treburile publice;
- încheie tratate diplomatice dar acestea trebuie să fie, de regulă, în prealabil aprobate de Dietă;
- emite decrete în vederea executării legilor;

- hotărăște amnistia generală sau specială și dispune asupra diminuării pedepselor și asupra reabilitării.

În sistemul politic nipon șeful partidului majoritar este desemnat de Dietă în funcția de prim – ministru.

Puterea judecătorească – se exercită de Curtea Supremă și de instanțele judecătorești ierarhic inferioare. Judecătorii sunt independenți fiind supuși Constituției, legilor și propriilor conștiințe.

Curtea Supremă realizează controlul constituționalității legilor, decretelor, regulamentelor și tuturor actelor cu caracter individual.

În soluțiile pronunțate de instanțele, judecătorești se urmărește în mod activ obținerea armoniei și perfecțiunii. Niponii nu au adoptat un sistem judiciar tranșant, în care verdictele pot fi transpuse în două culori: **alb** respectiv **negru**. Ei încercă pe toate căile și prin toate mijloacele **RECONCILIAREA** părților litigante.

Din acest motiv sistemul judiciar nipon este atât de diferit de sistemele judiciare europene.

Europeanii caută adevărul judiciar – cel rezultat din probele administrate – în timp ce la japonezi Dreptul tinde spre realizarea echității, având un puternic accent moral – etic.

* *

*

Din scurta analiză realizată reținem că Japonia, cum este și firesc, prezintă anumite particularități dar, de principiu, poate fi considerată un stat în care drepturile fundamentale ale omului și principiile legalității și a ierarhiei normelor juridice sunt pe deplin respectate.

În consecință, Japonia cu toate că are un regim politic imperial este un Stat de Drept.

Caracterizarea Japoniei ca fiind un Stat de Drept este strâns legată de prerogativele împăratului.

Împăratul este considerat imuabil și sacru, însărcinat să asigure continuitatea statului și permanența Japoniei eterne; dar el nu este (sau nu mai este) decât o palidă reflectare a splendorii trecute a dinastiilor divine. Deținând altă dată toate drepturile de suveranitate, el nu își mai datorează astăzi funcțiile sale decât voinței poporului, în

care rezidă puterea suverană. Practic, puterile politice ale împăratului sunt inexistente^{*)}.

§ 8. Republica Federativă Rusă

Constituția Republicii Federative Ruse a fost adoptată la data de 13.12.1993 de către poporul multinațional al Federației.

Constituția consacră respectul pentru memoria înaintașilor, credința în bine, dreptate și adevăr. Ea își propune să asigure prosperitatea Rusiei.

În **Titlul I, capitolul I din legea fundamentală** se precizează că „Federația Rusă este un stat democratic federativ de drept, cu formă republicană de conducere”.

Titularul suveranității este poporul multinațional al Rusiei care, fie nemijlocit, fie prin organele puterii de stat o exercită.

Cap. II al Constituției este consacrat drepturilor și libertăților omului și cetățeanului. Sunt enumerate drepturile fundamentale garantate precum și libertățile ocrotite și recunoscute. Enumerarea drepturilor este amplă prevăzându-se că ocrotirea acestora constituie obiect de preocupare al tuturor instituțiilor și organelor etatice. Sunt astfel prevăzute: egalitatea în fața legii, dreptul la viață, dreptul la libertate și inviolabilitatea vieții private, dreptul la secretul corespondenței, invincibilitatea domiciliului, dreptul de definire a apartenenței naționale, dreptul de utilizare a limbii materne, dreptul la proprietate, inclusiv la proprietatea privată, dreptul la muncă, ocrotirea maternității, copilăriei și a familiei, dreptul la locuință, dreptul la învățătură, garantarea proprietății intelectuale, libertatea de a se adresa justiției pentru realizarea drepturilor subiective, etc.

Limitarea drepturilor sau a libertăților se poate realiza exclusiv printr-o lege federală și numai pentru apărarea statului, a moralității, a sănătății publice pentru o perioadă determinată în timp.

Art. 65 din Constituție se referă la structura federală a statului, sunt enumerați subiecții Republicii Federative Ruse: **republici, ținuturi, regiuni, districte**. Fiecare subiect sau categorie

^{*)} Encyclopedia Universalis, pag. 945

de subiecte are un **statut** precizat de Constituția statului federal cât și de Constituția statului federat.

Legea fundamentală nominalizează competențele statului federal în raport cu statele federale. Aceste competențe se referă la: adoptarea Constituției federale și a legilor federației; cetățenie; sistemul organelor legislative, executive și judecătorești; proprietatea statului federal, băncile federale, bugetul federal, activitățile de cercetare a spațiului cosmic, relațiile internaționale ale țării, apărarea națională, siguranța publică, organizarea justiției, legiferarea în materie penală, de procedură penală și în materia Dreptului execuțional Penal; amnistie și grațiere, etc.

Cu excepția competențelor statului federal, subiecți federației dispun de întreaga putere de stat.

Autoritățile etatice din Republica Federativă Rusă sunt următoarele:

Președintele Republicii Federative Ruse – este șeful statului fiind ales pentru o perioadă de patru ani prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Acesta reprezintă statul federal în relațiile internaționale.

Șeful statului federal dispune de anumite prerogative, prevăzute de art. 83-93 din Constituție; numește primul-ministru federal; numește și revocă miniștrii federali; prezintă candidaturi, către Consiliul Federației, pentru numirea judecătorilor tribunalului Constituțional al Federației, ai Tribunalului Suprem; propune candidaturi, către Consiliul Federației, pentru numirea Procurorului General al Federației și pentru numirea judecătorilor de la Tribunalul Suprem de Arbitraj, conduce Consiliul Securității Federației Ruse; numește și revocă pe Comandantul Suprem al forțelor armate ale Federației Ruse.

Președintele realizează conducerea activității de politică externă în sensul că poartă negocieri și semnează tratatele internaționale la care Federația este parte.

Poate declara starea de război în anumite zone ale țării informând Parlamentul.

Adunarea Federală – reprezintă organul legislativ al statului și este formată din două camere: Duma de Stat (camera inferioară) și Consiliul Federației (camera superioară).

Duma de Stat – are în componență 450 de deputați, aleși pentru un mandat de patru ani.

Consiliul Federației – este format din câte doi reprezentanți ai subiecților Federației Ruse (unul din partea organelor reprezentative și unul din partea autorităților executive).

Constituția prevede modul de desfășurare a activităților camerelor Parlamentului. Există o serie de atribuții care sunt exercitate exclusiv numai de una dintre camerele Adunării Federale. Astfel: Consiliul Federației este competent să confirme schimbarea granițelor dintre subiecții Federației în timp ce Duma de Stat este competentă să acorde votul de încredere Guvernului federal.

Guvernul Federației Ruse – înfăptuiește puterea executivă a statului federal. Este alcătuit din: președintele Guvernului Federației, locțiitorii acestuia și miniștri federali de resort.

Președintele Guvernului Federației – trasează principalele direcții ale activității Guvernului federal.

Guvernul Federației Ruse – asigură înfăptuirea politicilor financiar – monetare, ia măsuri pentru asigurarea legalității, a securității statului și pentru realizarea politicii externe.

În realizarea atribuțiilor sale Guvernul federal emite hotărâri și dispoziții. Aceste acte normative trebuie să fie în concordanță cu Constituția federală și cu legile federale.

Puterea judecătorească – se exercită de către instanțele judecătorești.

Judecătorii dispun de independență și se supun exclusiv Constituției și legilor federale. Pentru a fi numit judecător o persoană fizică trebuie să îndeplinească următoarele condiții speciale: vârsta limită de 25 de ani, studii juridice superioare și stagiul în profesie **de minimum 5 ani**.

Instanțele judecătorești sunt formate din Tribunalul Suprem care exercită supravegherea tuturor celorlalte instanțe cu jurisdicție generală. Tribunalul Suprem este organul judecătoresc ultim în materie penală, civilă, administrativă etc.

Tribunalul Suprem de Arbitraj este organul judecătoresc suprem cu referire la litigiile economice.

Curtea Constituțională a Federației și-a început efectiv activitatea în octombrie 1991.

Curtea Constituțională este competentă să se pronunțe cu privire la constituționalitatea legilor federale și a actelor normative inferioare legii. Soluționarea neînțelegerilor apărute între autoritățile federale referitoare la competență sau între autoritățile federale și organele subiecților federației (a statelor federale). Curtea emite interpretări ale Constituției Federației și soluționează sesizările persoanelor fizice și juridice referitoare la încălcarea drepturilor și libertăților constituționale.

* *

*

Din analiza efectuată rezultă că în Republica Federativă Rusă există o efectivă separație a funcțiilor etatice – legislativă, executivă și judecătorească – în așa fel încât să se împiedice concentrarea puterii de stat în mâinile unei singure persoane sau la nivelul unei singure autorități.

Din punctul nostru de vedere R.F. Rusă are un regim politic prezidențial. Totuși, noi am optat să analizăm instituțiile politico-juridice ale acestui stat pentru a observa modul de adaptare a fostelor state socialiste la principiile Statului de Drept.

Cu toate că Constituția R.F. Ruse prevede că „Federația Rusă este un stat ... de drept...” suntem înclinați să considerăm că acest stat corespunde din punct de vedere formal criteriilor de determinare a Statului de Drept și că mai are câteva etape de parcurs până când va corespunde și din punct de vedere substanțial criteriilor menționate generic.

Evident, opțiunea Republicii Federative Ruse este de a instaura un **Stat de Drept** democratic și federativ, lucru deplin posibil în condițiile asigurării transparenței activităților organelor de stat și a supunerii tuturor cetățenilor, inclusiv a agenților statului, față de lege.

ÎNCHEIERE

Prezenta lucrare intitulată „Statul – instituție social – politică și juridică fundamentală” constituie o încercare de „conturare a elementelor definitorii” ale acestei instituții care prezintă o măreție aparte.

Pe parcursul capitolelor am analizat: definiția, caracterele juridice ale statului, structura de stat, formele de guvernământ, regimurile politice și elementele constitutive ale statului. Am încercat să argumentăm necesitatea preeminenței Dreptului asupra autorităților statului, analizând diverse teorii formulate de-a lungul timpului.

Ne-am aplecat asupra instituției **„Statului de Drept”** cu încrederea că cel puțin parțial am reușit să deslușim un răspuns legat de eterna întrebare – retorică, desigur – **„Este Dreptul un ideal sau un simplu instrument ?”**

Am încercat să descriem unele elemente structurale ce aparțin politicii elaborate de către state, din dorința de a privi instituția – fenomen a Statului, nu numai din punct de vedere juridic dar și din punct de vedere politologic.

Am exprimat propria părere în legătură cu transformările radicale ale instituției **„suveranității”** în condițiile accentuării procesului de globalizare.

În sfârșit, succint am analizat instituțiile politico-juridice din mai multe state ale lumii cu scopul de a surprinde modurile în care principiul Statului de Drept este efectiv aplicat.

Tentativa noastră se referă la cea mai faimoasă instituție politică și juridică deopotrivă, creată de geniul uman. Desigur, în legătură cu instituția Statului s-au scris biblioteci întregi. Noi însă am încercat să punctăm câteva repere pornind de la o întrebare care pare atât de simplă dar care, în realitate, este atât de complexă: **„Ce este statul ?”**.

Răspunsul nostru este efemer doar întrebarea rămâne și ea va fi pusă atât timp cât va exista **OMENIREA !!!**

- SFÂRȘIT -

2. Dezvoltarea constituțională a României

CUVÂNT INTRODUCTIV

În cadrul sistemului științelor sociale, un loc important este deținut de *științele juridice* datorită faptului că acestea studiază fenomenele politico-juridice ale societății.

Dreptul Constituțional constituie o ramură fundamentală a Dreptului alcătuită dintr-un ansamblu de norme juridice, cuprinse prioritar în Constituție, prin care se reglementează raporturile sociale din domeniul instituirii și exercitării puterii de stat, asigurându-se înfăptuirea puterii suverane a poporului.

Știința Dreptului Constituțional are ca obiect de studiu organizarea societății în stat, raporturile din domeniul instituirii și exercitării puterii politice.

Știința Dreptului Constituțional este studiată de *disciplina științifică academică* denumită „*Drept Constituțional și instituții politice*”.

În paginile care urmează am analizat „*momentele*” apreciate ca fiind de importanță deosebită, din punctul nostru de vedere, cu privire la organizarea politică și juridică a teritoriilor care alcătuiesc, în contemporaneitate, statul național unitar român.

Pentru realizarea demersului nostru am utilizat și doctrina aparținând altor ramuri ale științelor juridice, cum ar fi Știința Dreptului Administrativ și elemente de administrație publică.

O importanță capitală în fundamentarea întregii lucrări a avut-o recurgerea la tezaurul de cunoștințe înmagazinat de două științe juridice istorice: Dreptul Roman și Istoria Dreptului Românesc.

Pentru realizarea coeziunii dintre capitolele lucrării și subdiviziunile acestora (secțiuni; paragrafe) am urmărit, în mod activ, evoluția Istoriei politice a Statului Român și totodată raporturile entităților etatice de pe teritoriul actual al țării noastre cu puterile vecine europene, într-un cadru mai larg consacrat de Istoria universală.

De un real folos ne-au fost și analizele efectuate de autori celebri în domeniul științelor politice cu incidență asupra: teoriei generale a statului, a filosofiei politice și a istoriei ideilor politice.

Prezenta lucrare este oferită cititorilor care rămân singurii ei „*judecători*”. Cartea se adresează cu prioritate studenților de la

Facultatea de Drept dar, în egală măsură, tuturor juriștilor pentru care materia analizată constituie o preocupare constantă sau un prilej de „delectare intelectuală”.

Desigur, analiza realizată de noi este perfectibilă și, în scopul elaborării unei viitoare ediții, așteptăm cu interes criticile, observațiile și sugestiile cititorilor. Lucrarea constituie o excelentă ocazie de a-mi manifesta profunda recunoștință față de marile personalități științifice și intelectuale care au contribuit la formarea subsemnatului: prof. dr. Genoveva Vrabie (Drept Constituțional și Instituții Politice), prof. dr. Maria V. Dvoracek (Istoria dreptului românesc) precum și celorlalți profesori ai Universității „Mihail Kogălniceanu” din Iași – Facultatea de Drept.

Las cartea la îndemâna publicului larg având sentimentul datoriei împlinite.

PARTEA I

ORGANIZAREA POLITICO-JURIDICĂ ÎN EPOCA ANTICĂ ȘI MEDIEVALĂ

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA POLITICĂ, SOCIALĂ ȘI JURIDICĂ A DACIEI ÎN PERIOADA ÎNGLOBĂRII ÎN IMPERIUL ROMAN

Secțiunea I: Viața economico-socială a Daciei romane

Dacă în nordul Dunării se cristaliza statul dac, în sudul fluviului se extindea și se consolida stăpânirea romană. La sfârșitul sec. al II-lea î.e.n. dominația romană se instaurase până la zona Dunării de Jos, fiind întărite și legăturile comerciale cu dacii din nordul fluviului. Realizarea politicii Imperiului se concretiza prin intermediul a două mijloace fundamentale: **războiul** și **comerțul**.

La începutul sec. I î.e.n. moneda romană – **denarul** – avea putere circulatorie predominantă în statul daco-get, înlocuind practic celelalte monede străine și ducând la încetarea baterii monedei autohtone. Acest fapt, atestat documentar, se datorează unui comerț intens pe care dacii îl făceau cu Roma, facilitat și de pătrunderea negustorilor romani pe teritoriul daco-get.

Astfel, au fost descoperite 222 de tezaure monetare corespunzătoare acelor vremuri pe teritoriul actual al României.

În acest context apreciem că o etapă premergătoare expansiunii romane în Dacia a fost reprezentată de acapararea pieței economice.

Concomitent, Imperiul Roman utiliza în raporturile cu societatea geto-dacă și mijloacele militare care asigurau procurarea de bunuri materiale și de sclavi. Astfel, cu titlu de exemplu, în anul V

e.n. Aelius Catus a capturat 50.000 de daci. În anul 65 e.n. Tiberius Silvanus a capturat 100.000 de daci care au fost strămutați la sud de Dunăre, pe teritoriul Imperiului Roman.

Pe măsură ce convulsiile și crizele din societatea romană, la început sporadice, se accentuau, conducerea politică a Imperiului a conștientizat că bogățiile aurifere ale Daciei sunt în măsură să redreseze situația financiară delicată.

Cucerirea Daciei de către romani

În urma incursiunilor dacilor la sud de Dunăre, ca de altfel și ale romanilor în nordul fluviului, cele două armate se înfruntă la Tapae (anul 88 e.n.).

În urma bătăliei se încheie o pace prin care regele dac Decebal se recunoaște rege clientelar al Imperiului Roman primind în schimb de la Imperiu ajutor tehnic și subsidii.

Imperatorul roman Marcus Ulpius Traianus a purtat două războaie pe teritoriul Daciei.

Primul război daco-roman s-a desfășurat în perioada 25 mai 101 e.n. până în toamna anului 102 e.n. și a avut drept consecință anularea stipulațiilor păcii încheiate de imperatorul Dioclețian.

Prizonierii, dezertorii și tehnicienii sunt restituiți autorităților romane de către regele dac. O parte din statul dac – respectiv zona subcarpatică – a fost anexată de Imperiu și repartizată celor două provincii romane sud-dunărene: Moesia Superior și Moesia Inferior iar o garnizoană militară romană a fost mutată pe teritoriul Daciei.

Ca urmare a celei de-a doua conflagrații daco-romane (primăvara anului 105 e.n. – vara anului 106 e.n.) regele dac, Decebal, s-a sinucis și a fost creată provincia imperială Dacia, condusă de un guvernator delegat de imperator (legatus Augusti pro praetore).

Dacia înglobată în cadrul Imperiului cuprindea: aproape întreaga Transilvanie, Banatul și vestul Olteniei.

Provincia era apărată inițial, în răsărit, de limesul Alutanus (Izlaz, jud. Teleorman – Boița, jud. Sibiu); ulterior prin prelungirea sa cu limesul Transalutanus (Dunăre-Roșiori de Vede-Pitești – Câmpulung Muscel – Carpați).

Sub autoritatea guvernatorului provinciei Moesia Inferior au fost plasate: estul Olteniei, Muntenia și sudul Moldovei.

Imperatorul Marcus Ulpius Traianus își ia titlul de „DACICUS” și inaugurează la Roma, în amintirea crâncenelor războaie daco-romane, o columnă în data de 13 mai 113 e.n., monument ce apare tuturor românilor ca un original și veridic act de naștere al poporului nostru.

Noua provincie după pacificare a fost înglobată în Imperiul Roman sub denumirea – Dacia Augusta provincia. Capitala provinciei primește titlul (rangul) de coloniae (superior rangului de municipium), precum și denumirea de Ulpia Traiana Augusta Dacica, neoficial fiind numită și Sarmizegetusa romana.

În anii 123 / 124 e.n., provincia imperială Dacia a fost împărțită în: Dacia Superior, cu capitala la Apulum (Alba Iulia), Dacia Inferior și Dacia Porolissensis, atestată în anul 133 e.n., fiind desprinsă din Dacia Superior, cu capitala la Porolissum (Moigrad, județul Sălaj).

În jurul anilor 167 e.n. – 169 e.n. sunt atestate istoriografic următoarele provincii: Dacia Apulensis, Dacia Malvensis și Dacia Porolissensis, având în frunte un guvernator (legatus Augusti pro praetore trium Daciarum).

Cucerirea romană și în mod implicit ocuparea Daciei au produs adânci prefaceri în organizarea social-politică și în cadrul instituțiilor juridice din Dacia.

Prezența populației autohtone în provincia romană Dacia a fost atestată de mărturii ale istoricilor antici. Astfel, sunt menționate răscoalele dacilor organizate și coordonate cu atacurile dacilor liberi; campaniile militare organizate de imperatorii romani în scopul de a înfrânge aceste răscoale; faptul că unii împărați (imperatorii) au preluat după Traian titlu de „dacicus” ca o recunoaștere a victoriilor militare obținute.

(De asemenea, sunt atestate dovezi epigrafice în care sunt consemnate nume dace, ceea ce demonstrează, fără putință de tăgadă, existența și continuitatea dacilor după ocupația romană.

Economia Daciei Romane, a fost intim legată de stadiul de dezvoltare economică al întregului Imperiu Roman.

Statul roman a influențat în mod activ dezvoltarea economică a provinciei nou create.

Sub aspectul **raporturilor de proprietate** trebuie menționat că întregul teritoriu al provinciei a fost declarat **ager publicus**, ceea

ce a determinat punerea sa la dispoziția statului roman, care îl împărțea cetățenilor săi.

În Dacia se dezvoltă și o formă de proprietate privată având ca titulari pe cetățenii romani.

Astfel, **coloniștii** aduși în Dacia și **veteranii** dobândeau în proprietate loturi de pământ, stabilindu-se pe teritoriul provinciei.

Sclavagismul care se dezvoltă în Dacia Romană este de tip clasic specific civilizației greco-latine.

În vederea stimulării sclavilor, proprietarii acestora obișnuiau să le acorde o libertate limitată de inițiativă, fie înzestrând pe sclavi cu un peculiu, fie prin cointeresarea acestora sub forma atribuirii unei cantități determinate din produse / fructe.

Specific secolului I e.n. pe întreg teritoriul Imperiului Roman, inclusiv în provincia Dacia, este apariția și dezvoltarea instituției **colonatului**.

Inițial colonatul se prezenta sub forme multiple.

Pe teritoriul Italiei acesta îmbracă forma contractului în temeiul căruia proprietarul unui teren agricol îl arendează unui localnic care îl lucrează personal sau unui orășean care îl lucrează cu sclavi. De principiu, arendașul se obligă la plata unei rente în bani și la prestații în favoarea proprietarului.

Deoarece schimbarea frecventă a arendașilor nu era tocmai favorabilă proprietarilor funciari, mijlocul de a-i lega de pământ consta în plata rentei bănești. Astfel, obligațiile (datoriile) provenite ca urmare a neplății rentei obligau pe arendași să cultive terenul agricol până la plata lor. De regulă, nici proprietarii nu insistau în raport cu arendașii în vederea achitării datoriilor la scadență.

În **Africa**, domeniile imperiale, administrate de un procurator al imperatorului, erau lotizate în moșii și arendate unor concesionari, care, la rândul lor, le cultivau cu coloni. Colonii din această regiune a Imperiului se obligau prin regulament, către concesionari la o rentă în produse, o rentă în bani pentru vite, fiind datori să presteze muncă un număr determinat de zile pe an în favoarea concesionarilor.

În **Asia** și **Egipt** terenurile aparținând statului roman sunt arendate la mici gospodari. Arendașii nu puteau părăsi terenul dat în arendă. Practic, arenda avea un caracter obligatoriu.

Este de presupus că instituția colonatului a exercitat o influență asupra sclaviei.

Practic, se acordau sclavilor loturi agrare, cu titlu de peculiu, cu obligația de a-l lucra în condiții similare colonatului. Aceștia se deosebeau de coloni prin faptul că nu erau oameni liberi. Totodată acești sclavi nu sunt socotiți ca parte din inventarul moșiei și nu erau lăsați moștenire.

Fără îndoială, cucerirea Daciei urmată de declararea teritoriului ca făcând parte din ager publicus precum și instituirea marilor latifundii a făcut posibilă utilizarea raporturilor de colonat.

Structura socială existentă în Dacia romană.

Categoria **stăpânilor de sclavi** era alcătuită din elementul dominant roman, incluzând funcționarii imperiali, ofițerii armatei romane staționate în Dacia, latifundiarii precum și negustorii și coloniștii înstăriți.

Țărăimea colonară cuprindea pe țăranii daci aflați în raporturi de colonat cu stăpânitorii romani. Țăranii își păstrau **obștile** ca o formă de organizare a muncii care a existat și anterior ocupației romane.

O categorie intermediară o reprezentau **păturile sărace dar libere** din punct de vedere juridic, care cuprindea: agricultori cu activitate redusă; păstori, mici negustori, meșteșugari.

Consecința structurii sociale existente dar și a tentativei de eliberare a dacilor de sub ocupația romană o reprezintă **răscoalele** ca mod de manifestare social-politică cu caracter extrem și violent. Astfel, sunt de menționat răscoalele din anii 119 – 120 e.n. ocazie cu care **C. Iulius Bassus**, guvernator al Daciei, este ucis. Această răscoală a fost înăbușită la intervenția personală a imperatorului Hadrian, care la un moment dat a intenționat să abandoneze provincia; de asemenea este de menționat și răscoala din anii 157 e.n. – 158 e.n. inițiată tot de populația autohtonă.

În anul 167 e.n. a avut loc o mare răscoală a dacilor, desfășurată concomitent cu războiul marcomanic, care a fost înăbușită în anul 174 e.n. de către Marcus Aurelius.

Alte răscoale în Dacia au avut loc în timpul domniilor următorilor imperatori: Commodus, Caracalla, Maximinus și Gallienus, în perioada celei de-a doua jumătăți a sec. al III-lea e.n.

În toate aceste tulburări enumerate succint un rol determinant l-a avut și sprijinul acordat populației din provincie de către dacii liberi.

Ideea „**pacificării**” Daciei „**felix**” urmată de instituirea unei guvernări liniștite, binecuvântată de populația daco-getă nu rezistă fiind dezmințită de lupta – chiar și armată, violentă – dusă de poporul dac în scopul eliberării.

Secțiunea II. Organizarea politică și juridică a Daciei romane

După cum am precizat anterior provincia imperială Dacia cuprindea în hotarele sale Transilvania, Banatul, Oltenia, vestul Munteniei și o parte din Moldova.

Provincia a fost condusă în timpul imperatorului Marcus Ulpius Traianus de un guvernator denumit **legatus Augusti propraetore**. Așa fiind, porțiunea din statul dac cucerit și anexat Imperiului Roman a format inițial o singură provincie.

După moartea violentă a guvernatorului roman **C. Iulius Quadratos Bassus** imperatorul Hadrian a numit un guvernator cu puteri depline și extraordinare în persoana lui **Q. Marcius Turbo**. Sub guvernarea acestuia Dacia a fost împărțită în două provincii (anul 120 e.n.) pentru a se preveni o eventuală răscoală.

Astfel au fost create două entități: Transilvania și nordul Banatului au format **Dacia Superior** iar Oltenia, sud-estul Transilvaniei și zona de sud-est a Banatului au fost incluse în provincia **Dacia Inferior**.

Izvoarele arheologice și inscripțiile descoperite atestă faptul că după răscoala din 119 e.n. – 120 e.n. o parte din pătura bogată a populației autohtone s-a înțelea cu autoritățile romane.

Răscoala produsă în anii 157 e.n. – 158 e.n. determină pe imperatorul Antoninus Pius ca în anul 158 e.n. să reorganizeze Dacia în trei provincii, astfel:

* **Dacia Malvensis**, care includea Oltenia și vestul Munteniei; cu capitala la Malva;

* **Dacia Apulensis**, care cuprindea partea de sud a Transilvaniei și o parte din Banat; cu capitala la Apulum;

* **Dacia Porolissensis** în care au fost incluse teritorii din nordul Transilvaniei de astăzi; cu reședința la Porolissum.

Organele de conducere ale provinciei Dacia romană.

Guvernatorul provinciei

Dacia fiind așezată geografic la extremitatea Imperiului Roman a constituit o provincie **imperială**, subordonată direct imperatorului, acesta exercitându-și atribuțiile prin delegați. În Dacia, delegatul imperatorului avea titlul de **legatus Augusti propraetore provinciae Daciae**. El concentra puterea supremă de stat în domeniile: militar, administrativ și judiciar.

După împărțirea Daciei în provincii la conducerea **Daciei Superioare** a fost numit un **legatus Augusti pro praetore** (ales dintre senatorii cu rang pretorian – foști pretori). Acest guvernator avea atribuții civile și administrative. Era totodată comandant al legiunii a XIII-a Gemina și a tuturor trupelor auxiliare care staționau în Dacia.

În **Dacia Inferioară** guvernatorul purta titlul de **procurator presidial**. Acesta comanda trupele auxiliare din provincia sa dar era dependent de guvernatorul cu rang pretorian existent în Dacia Superioară. Procuratorul Daciei Inferioare nu deținea comanda nici unei legiuni romane.

În consecință, această dependență de rang dintre guvernatorii celor două provincii a condus la păstrarea unei unități administrative și mai ales de comandament militar, unitate necesară atât pentru apărarea provinciilor și implicit a Imperiului de atacurile din exterior cât și pentru a asigura o reprimare dură a unor posibile răscoale din partea populației autohtone.

Odată cu împărțirea în trei provincii s-a perpetuat unitatea de comandament militar prin conferirea unor atribuții supreme guvernatorului din Dacia Apulensis. Acesta deținea **titlul de consularis et dux trium Daciarum**.

Titulatura „dux” reprezintă etalarea atribuțiilor excepționale conferite pe plan militar care, de regulă, erau recunoscute exclusiv șefilor militari supremi pe timp de război.

Guvernatorul Daciei era investit cu **imperium** deoarece guverna în numele imperatorului. Drept consecință, guvernatorul putea adopta orice fel de măsuri cu caracter administrativ, militar sau juridicțional.

Pentru o bună guvernare a provinciei, guvernatorul Daciei dădea un **edict provincial** care prevedea normele juridice în temeiul cărora erau reglementate raporturile dintre cetățenii romani, dintre cetățenii romani și peregrini precum și raporturile dintre peregrini.

Guvernatorul avea aptitudinea de a judeca în materie penală și de a dispune executarea sentințelor, inclusiv a celor care prevedeau pedeapsa cu moartea (**Jus gladii**).

Cetățenii romani din Dacia nu se aflau sub autoritatea guvernatorului cât privește infracțiunile pedepsite cu moartea. Așa fiind, cetățenii romani aveau dreptul de a solicita să fie judecați la Roma (**provocatio ad populum**).

După Constituția imperatorului Caracalla din anul 212 e.n., când dreptul la cetățenia romană a fost recunoscut tuturor locuitorilor Imperiului Roman (cu excepția peregrinilor dediticii), senatorii orașelor (decurionii) aveau dreptul de a fi judecați la Roma.

Consiliul consultativ

Funcționa pe lângă guvernatorul Daciei, fiind consultat în chestiunile deosebite intervenite în conducerea provinciei.

Consiliul provinciei

Concilium provinciae (denumit mai târziu Concilium trium Daciarum) era prezidat de către preotul provinciei Dacia (flamen provinciae, sacerdos provinciae sau coronatus trium Daciarum).

Consiliul provinciei includea delegații unităților administrative din Dacia (**civitates**).

Atribuția fundamentală a acestui consiliu consta în organizarea și supravegherea permanentă a cultului imperial. **Cultul imperial**, fiind o practică de ordin religios, avea scopul de a determina locuitorii provinciei să adopte o poziție de atașament în raport cu persoana imperatorului roman, acesta din urmă reprezentând un simbol al unității Imperiului Roman.

Civitates (unitățile teritorial – administrative) prin trimiterea delegațiilor își asumau și obligația unor contribuții financiare necesare pentru întreținerea cultului imperial.

Pentru cetățenii care s-au evidențiat în administrarea provinciei, consiliul propunea să se ridice statui.

*

*

*

Din cele trei organe centrale de conducere a provinciei Dacia doar guvernatorul provinciei concentra puterea de stat, Consiliul Consultativ și respectiv Consiliul Provinciei aveau atribuții restrânse, majoritatea de ordin consultativ (facultative).

În provincia Dacia existau și **organe de conducere la nivel local**.

Cum am mai amintit, teritoriul dac încorporat Imperiului a fost împărțit în unități administrativ-teritoriale denumite **CIVITATES**. Aceste unități includ atât **teritorii urbane** cât și **teritorii rurale**, după cum centrul administrativ al regiunii se află într-un **oraș** sau într-un **sat**.

I). Unități administrativ - teritoriale urbane.

Colonii și municipii – teritorii urbane

Coloniile și municipiile erau orașe care constituiau reședințele teritoriilor urbane.

Coloniile – erau orașe cu populație formată din **cetățeni romani** sau din **latini**, care beneficiau de quasi - totalitatea drepturilor conferite cetățenilor romani, cu excepția dreptului de proprietate asupra terenurilor agricole.

În provincia Dacia primele colonii au fost: Ulpia Traiana (Sarmizegetusa); Apulum (Alba – Iulia); Napoca (Cluj); Potaissa (Turda) și Dierna. Cu timpul și alte orașe au dobândit statutul de colonie: Drobeta (Turnu – Severin); Romula etc. Teritoriile atribuite coloniilor dobândeau condiția „jure italico” fiind scutite de plata impozitelor către stat.

Municipiile – constituiau centre urbane în care majoritatea populației era formată din autohtoni, existând în minoritate și cetățeni romani și respectiv latini. Municipiile dobândeau anumite drepturi stabilite prin legi speciale.

Conducătorii așezărilor urbane (colonii și municipii) erau aleși din rândurile aristocrației locale.

Se constituia un **senat al orașului – ordo decurionum** – asemănător senatului roman. Membrii senatului local erau stabiliți, prin recensământ special, din 5 în 5 ani, fiind înscriși pe o listă denumită **album decurionum**. Aceștia trebuiau să aibă minim 25 de ani și să dețină magistraturi importante. Senatorii orașului răspundeau cu propria lor avere pentru strângerea impozitului datorat

statului de contribuabili. Calitatea de decurion (membru al senatului orașului) s-a transmis, la un moment dat, pe cale ereditară din dispoziția autorităților romane.

Decurionii aveau ca atribuții principale: investirea și revocarea din funcții; controlul finanțelor orașului; organizarea instanțelor pentru judecarea amenzilor; stabilirea prestațiilor în natură din partea contribuabililor; fixarea zilelor de celebrare a sărbătorilor și pentru desfășurarea spectacolelor. Aceștia posedau anumite privilegii concretizate în: dreptul de a purta ornamente în vederea distingerii rangului lor și dreptul ca, în ipoteza condamnării, decurionilor să nu li se aplice pedepse infamante ori să fie supuși torturii.

Nu puteau dobândi calitatea de decurion foștii sclavi (liberții) și condamnații (infames).

Un alt organ municipal de conducere l-a constituit **ordo angustalium** din care puteau face parte și liberții (spre deosebire de ordo decurionum)

Acest organ asigura cheltuielile impuse pentru întreținerea cultului imperial și pentru organizarea jocurilor publice.

Magistrații municipali – erau aleși dintre decurioni și aveau rolul de conducători ai întregii vieți publice a orașelor colonii sau municipii, după caz.

Magistrații orașelor nu aveau imperium.

În colonii, adunările decurionilor erau conduse de către **duumviri**.

Conducerea supremă a coloniilor era încredințată celor doi magistrați denumiți duumviri. Atribuțiile acestora erau limitate și se circumscriau la controlul gestiunii financiare și la administrarea generală a orașului. Din punct de vedere jurisdicțional judecau procese civile (pretenții având quantum relativ redus) și luau măsuri privind detenția în procesele penale.

Existau și alte categorii de magistrați în teritoriile urbane, respectiv **edilii** și **chestorii**.

Edilii (duumviri aediles) – câte doi supravegheau lucrările edilitare și asigurau buna funcționare a piețelor.

De asemenea, edilii aveau dreptul de a soluționa litigii civile (până la valoare de 1000 de sesterti).

Chestorii (quaestores) – aveau în atribuții controlul fondurilor bănești a coloniei sau a municipiului.

Curatorii – nu constituiau o categorie de magistrați propriu-ziși. Erau desemnați de imperator pentru a verifica gestiunea finanțelor orașului.

II). Unități administrativ – teritoriale rurale

În această categorie includem așezările rurale cu regiunea adiacentă.

Satele mari erau denumite **vici** iar satele mici (cătunele) erau denumite **pagi**. Terenul dependent de aceste așezări era denumit **territorium**.

Unele sate s-au dezvoltat devenind comune urbane precum: Porolissum, Rotaissa, Ampium sau Tibiscum. Altele au rămas în continuare centre rurale ajungând să dețină o importanță economică pregnantă (ex: Cumidava, Sucidava, Micia, ș.a.).

Conducerea centrelor rurale era asigurată de **consiliul comunal**, denumit **ordinul curialilor (curiales)**. Acesta asigura administrarea intereselor localității prin intermediul persoanei care îl prezida, persoană denumită **magister vici** sau **princeps loci**.

Secțiunea III: Dreptul în provincia romană Dacia

După cucerirea romană Dreptul în provincia Dacia s-a manifestat atât sub forma dreptului scris cât și sub forma cutumei (obiceiului juridic).

Evident că după cucerire romanii au introdus în provincie normele dreptului roman (Jus Civile).

Locuitorilor Daciei le erau acordate în raport de statutul personal, anumite drepturi, cele mai importante fiind: **drepturile politice și drepturile civile**.

* **Drepturile politice** – erau acordate exclusiv cetățenilor romani.

Acestea se concretizează în: dreptul de a alege (**jus sufragii**); dreptul de a fi ales în funcții de conducere politică (magistratură) – **jus honorum**; dreptul de a face parte din cadrele armatei romane (**Jus militiae**), ș.a.

Sistemul drepturilor politice avea menirea de a prezerva toate funcțiile politice în favoarea **cetățenilor romani**.

Doar unele drepturi politice erau acordate și locuitorilor liberi din Imperiu aduși în Dacia în calitate de coloniști. Acești locuitori se numeau **latini**.

Majoritatea populației daco-gete din cadrul frontierelor provinciei romane Dacia era lipsită de drepturile politice. Dacii, nefiind cetățeni romani, nu puteau fi decurioni, augustali sau curiali. Or, numai dintre aceste categorii erau aleși magistrații.

Concluzia este limpede: populația autohtonă constituie o categorie socială aparte numită **plebe**.

Din punct de vedere juridic locuitorii autohtoni ai satelor dace posedau statutul de **peregrini**, fiind oameni liberi, lipsiți de calitatea de cetățeni (până în anul 212 e.n.) dar supuși ai Imperiului Roman.

* **Drepturile civile** – erau recunoscute cetățenilor romani formând, în principiu, conținutul dreptului roman (drept privat). Astfel, cetățenii romani aveau o serie de drepturi subiective: dreptul de a încheia în mod valabil o căsătorie conform legilor romane (**Jus connubii**); dreptul de a încheia acte juridice conform Dreptului Civil (jus quiritium) – **jus commercii**; dreptul de a testa în forma romană (**testamenti factio**).

Remarcăm faptul că cetățenii romani au dobândit și **jus italicum**. Solul provinciei, printr-o ficțiune, a fost considerat ca fiind

italic și ca atare susceptibil de a face obiectul unui drept de proprietate quiritară.

Aceste drepturi civile acordate cetățenilor romani erau recunoscute și latinilor, cu excepția lui *jus connubii*.

Populația dacă neavând cetățenia romană, era exclusă de la exercițiul drepturilor civile. În relațiile dintre daci sau dintre daci și cetățenii romani era aplicabil dreptul peregrin, respectiv normele dreptului *gentium* (*jus gentium*).

Populația autohtonă utiliza, în mod cert, și obiceiul juridic care era recunoscut ca fiind valabil de autoritățile romane.

Instituțiile juridice peregrine de sorginte dacică

Dreptul roman recunoștea unele instituții peregrine și, în consecință, făcea trimitere la obiceiuri peregrine (*secundum leges moreque peregrinorum*).

Dădeau naștere la efecte juridice aceste instituții peregrine? Răspunsul nu poate fi decât afirmativ suportând o oarecare nuanță. Aceasta în sensul că efectele juridice produse erau „**inferioare**” celor izvorâte din dreptul civil roman.

Sclavia, spre exemplu, era recunoscută peregrinilor fiind reglementată și de *jus gentium*. Dacă un peregrin, proprietar de sclavi, elibera un sclav, avea asupra acestuia drepturi mai reduse sau mai „inferioare” decât cele recunoscute de dreptul roman (*jus civile*).

Peregrinilor li se recunoștea dreptul de proprietate imobiliară dobândit exclusiv prin **tradițiune**. Acest drept putea fi apărat prin intermediul acțiunii posesorii (ficticii). Dacă peregrinul a dobândit cu just titlu un teren în provincia Dacia și dacă l-a stăpânit o perioadă necesară pentru uzucapiunea de lungă durată (10 sau 20 de ani), acesta putea să intenteze acțiuni de apărare a posesiunii împotriva oricărei tulburări sau putea să revendice acel bun imobiliar (în baza acțiunii ficticii).

Se putea transmite dreptul de proprietate către descendenți dar nu putea utiliza formele recunoscute de dreptul civil roman deoarece peregrinul nu avea *jus commercii*. Deci nu se putea realiza un *testamenti factio*.

Peregrinii daci aveau la îndemână posibilitatea de a testa în temeiul obiceiurilor locale iar unul dintre aceste obiceiuri era utilizarea testamentului oral. Mai târziu, în plină epocă medievală,

dacii romanizați – românii – au identificat legatul oral cu „testarea cu limbă de moarte”.

Așa fiind, în Dacia romană obiceiul regional sau obiceiul provincial (*mos regionis* / *mos provinciae*) constituia un veritabil izvor de drept între peregrini dar chiar și în anumite situații pentru cetățenii romani.

Secțiunea IV. Domeniile imperiale. Organizarea financiară a provinciei Dacia

Domeniile imperiale cuprindeau minele din care se extrăgeau metale (aur, argint, fier), pășunile și latifundiile din zona Banatului și, probabil, din Câmpia Dunării. Ele erau administrate de împuterniciți ai imperatorului, denumiți **procuratores** sau de arendași, denumiți **conductores**.

O parte din teritoriul Daciei a fost donat veteranilor sau a fost atribuit legiunilor staționate în provincie.

Terenurile nefertile, izolate sau periferice au continuat să fie stăpânite de autohtoni în schimbul redevențelor. Majoritatea teritoriului provinciei a fost arendat cetățenilor romani sau vândut coloniștilor.

Ca urmare a acestor operațiuni s-au obținut venituri substanțiale de către Imperiu.

O altă sursă de venit era reprezentată de **impozitul funciar** numit **cens**. De la plata acestui impozit erau scutite loturile deținute de cetățenii romani, loturi care beneficiau de „**jus italicum**”.

Censul reprezenta un impozit egal cu 1% din valoarea fondului funciar.

Capitația – reprezenta un impozit care trebuia plătit de orice persoană care împlinea vârsta de 25 de ani.

Existau pe lângă aceste două forme de impozitare directă și impozitele indirecte: **vicessima hereditatis** în cuantum de 5% din valoarea succesiunii; **vicessima libertatis** în cuantum de 5% achitat de un proprietar în momentul eliberării unui sclav.

Vânzările de mărfuri erau impozitate cu 1% din prețul obținut.

Statul roman a constituit monopoluri pe anumite domenii de activitate. Cel mai important, desigur, îl constituia monopolul instituit pe exploatarea aurului. Această activitate era încredințată unor procuratori speciali (**procuratores Augusti aurarium Daciarum**) aceștia fiind mandatați ai imperatorului roman.

Existau și alte monopoluri, cum ar fi cele ale exploatării sării, a pășunilor, a minelor pentru extragerea fierului. Acestea erau arendate unor persoane particulare denumite „conductores”: conductores salinarum; conductores ferariorum, ș.a.).

O importantă sursă de venit o reprezentau **vămile**. Acestea, de regulă, se arendau.

Interesant de remarcat este faptul că provincia **Dacia**, din punct de vedere al administrației vamale, forma o singură unitate alături de provincia **Iliria**.

Secțiunea V. Starea militară a provinciei Dacia romană

Legatul imperial era comandantul trupelor din fiecare unitate teritorial – administrativă a Daciei.

Organizarea militară a trupelor era, în mod evident, cea existentă în armata romană (legati, tribuni, militum).

În toată perioada anexării Daciei la Imperiul Roman în provincie a staționat legiunea a XIII-a Gemina, având sediul la Apulum.

Până la finalizarea celor două războaie de cucerire în Dacia a fost cantonată legiunea I Adiutrix.

Legiunea a IV-a Flavia a rămas în Dacia de la cucerire și până la prima împărțire, în anul 119 e.n. când a fost retrasă în Moesia.

Pe lângă legiuni în provincia Dacia existau corpuri de armată auxiliare denumite **cohortes** – pedestrași sau **alae** – călăreți. De asemenea, existau și corpuri neregulate, cu caracter militar, formate din barbari, având fie organizare proprie – **numeri** – fie organizare romană – **vexillationes**.

Toate unitățile militare dobândeau terenuri extinse din interiorul provinciei. Veteranii obțineau loturi de pământ în deplină proprietate.

Fiind o provincie de margine și sfâșiată de dese războaie ale populației autohtone, Dacia a necesitat prezența permanentă a unui număr însemnat de soldați și ofițeri ai armatei romane.

Nu credem că este hazardată afirmația potrivit căreia de la cucerire / anexare și până la abandonare / părăsire, în Dacia a staționat, an de an, aproximativ **10%** din **totalitatea trupelor Imperiului Roman**.

Secțiunea VI. Abandonarea Daciei de către romani

În anul 271 e.n. autoritățile romane, armata, administrația, negustorii și proprietarii de pământuri și de sclavi împreună cu alți cetățeni romani și cu alte categorii sociale legate din punct de vedere economic de Imperiu au părăsit provincia Dacia, retrăgându-se în sudul Dunării.

Imperatorul Gallienus (253-258 e.n.) a rezistat atacurilor combinate ale dacilor liberi și a altor popoare (marcomani, quzi, goți, gepizi, roxolani, bastarni, heruli, iazigi și sarmați) menținând Dacia în orbita Imperiului. Dovada o reprezintă ultimul document epigrafic din Ulpia Traiana Sarmizegetusa din anul 255 – 258 e.n. precum și ultima emisiune monetară din Dacia din anul 256 e.n.

Deși a respins atacurile „barbarilor” recucerind provincia, Gallienus nu a reușit să stabilizeze frontiera nordică a Daciei.

Imperatorul Aurelian a încercat să acopere „rușinoasa” retragere înființând în sudul Dunării două provincii purtând numele de „Dacia”, respectiv: **Dacia Ripensis**, cu capitala la **Ratiaria** și **Dacia Mediterranea**, cu capitala la **Serdici**, actuala **Sofie**.

Practic, Dacia a fost sacrificată din rațiuni politice superioare privitoare la siguranța statului roman. Dar la fel de adevărat este faptul că provinciile Imperiului erau categorisite în raport de veniturile imediate aduse Romei.

Deși Imperiul era promotorul universalismului, al „**imperiului universal**”, Dacia a fost părăsită lăsând în mâinile „popoarelor barbare” o populație romanizată. Este prima abandonare oficială a unei provincii romane ceea ce nu a reprezentat și o rupere totală a dacilor romanizați în raport cu lumea romană. Intenția Imperiului a fost aceea de a-i considera pe cei părășiți oficial la nordul Dunării ca fiind proprii cetățeni, nevoiți a se apăra singuri.

Desigur, de retragerea aureliană au beneficiat, în primul rând, dacii liberi, care au luat, în mod nestingherit, contact cu dacii din fosta provincie romană. Acest fapt a determinat o **omogenizare lingvistică și culturală** pe întreg teritoriul daco-get.

Lipsit de instrumentul său de aplicare – **statul roman** – reprezentat **de administrație și de armată – Dreptul Roman** nu a mai fost utilizat pe teritoriul fostei provincii decât în mod sporadic iar folosirea normelor juridice a continuat doar în primele două – trei decenii după părăsirea Daciei. Din punct de vedere economic Dacia se ruralizează în mod accentuat, vechile orașe fiind în mare parte abandonate. Sub aspect social populația băștinașă reia vechile tipare de conviețuire în obști teritoriale sau satești care existau și anterior anexării la Imperiu. Aceste forme de agregare și de organizare socială, adevărate „**ROMANII POPULARE**”, cum le denumea marele istoric român Nicolae Iorga au conservat, timp de un mileniu,

„ființa” materială și spirituală a daco-romanilor și mai apoi a protoromânilor, pentru ca aceasta să renască viguroasă, în sec. al XIII-lea și al XIV-lea prin superba manifestare a întemeierii Țărilor Române. Și iată, toți domnitorii moldoveni și munteni de la întemeierea Țărilor și până în 1453 au privit către **„împărăția a toată lumea”** cu încrederea că în **Constantinopol** se regăsește o **nouă Romă, o Romă orientală și ortodoxă prin excelență**. Iar după căderea ultimului bastion al bătrânului Imperiu Roman, tot Țărilor Române din estul și din sudul Carpaților le-a revenit misiunea de a continua opera imperatorilor romani, și a bazileilor romano-bizantini, păstrând vie și nepieritoare amintirea **„împărăției universale”**.

CAPITOLUL II

CONTINUITATEA DACO – ROMANĂ

Teoria roesleriană are ca punct important faptul că în anul 271 e.n. imperatorul Aurelian a retras din Dacia traiană, în urma înfrângerii suferite în fața goșilor **armata, administrația și ÎNTREAGA POPULAȚIE.**

În general acestei teze i se aduc următoarele argumente:

- I. Informațiile păstrate din antichitate (cea mai importantă aparținând lui Flavius Vospicus);
- II. Existența provinciei Moesia în care imperatorul Aurelian a format o nouă provincie, denumită Dacia;
- III. Asemănările existente între limba română și limba albaneză;
- IV. Existența enclavelor românești în sudul Dunării;
- V. Lipsa informațiilor literare despre prezența daco-romanilor în nordul Dunării.

Față de această teză istoricii români și străini au contrapus teza continuității daco-romane după anul 275 e.n., aducându-se argumente care probează, în mod științific, prezența populației daco-romane în nordul Dunării.

În analiza noastră – succintă de altfel – vom avea drept repere argumentele teoretice roesleriene prezentate cu litere romane.

I. Jordanes împreună cu alți istorici antici au susținut că imperatorul Aurelian ar fi retras din Dacia armata, administrația și o serie de cetățeni care erau legați organic de administrația romană. Trebuie să punem mai multă bază pe informațiile istoricului Jordanes deoarece era originar din Moesia și era un fin cunoscător al realităților de la Dunăre.

II. O mișcare de asemenea factură cu o mutare a unei populații atât de numeroasă ar fi trebuit să lase urme adânci în conștiința contemporanilor, dar cu excepția a două informații nu s-a păstrat nimic în legătură cu eventuala mutare în sudul Dunării. Nu apare nici o inscripție și nici un monument funerar care să dea indicii despre o mutare a populației. Dacă am admite că, totuși, imperatorul Aurelian ar fi mutat populația în sudul Dunării, în noua provincie

Dacia Aureliană, dimensiunile acestei provincii erau mult reduse pentru a putea primi un număr atât de mare de locuitori.

Săpăturile efectuate de istoricii și arheologii sârbi nu demonstrează o prezență atât de numeroasă în sudul Dunării și nu există vreo reformă agrară elaborată în acea perioadă care să fi dat de lucru unei populații numeroase de agricultori. Daco-romanii au fost căutați în orașele sud-dunărene, dar în această perioadă istoricul Procopius din Cezareea, în lucrarea sa „De edificis” menționează o decădere a orașelor asociată cu o scădere masivă a populației.

În plus, se poate adăuga faptul consemnat și de un istoric român: ce memorie ar fi avut strămoșii noștri ca după opt sau nouă secole să se reîntoarcă la vechile lor locuri de viață?

III. Cele mai puternice argumente în momentul de față sunt argumentele arheologice. Pe teritoriul Dobrogei sau al Daciei traiane există, până acum, 1500 de așezări, cetăți și cimitire daco-romane și românești care acoperă perioada cuprinsă între sec. al IV-lea și sec. al XI-lea, după cum urmează:

- în sec. IV-V ↔ 300 de astfel de așezări;
- în sec. VI-VII ↔ 160;
- în sec. VIII-IX ↔ 435;
- în sec. X-XI ↔ 623.¹⁾

Cele mai importante dintre acestea sunt în Transilvania unde s-au descoperit un număr de 630 de așezări și de cimitire. În Dobrogea ele sunt mult mai numeroase dar trebuie să remarcăm că acest spațiu geografic a rămas între granițele Imperiului până în sec. al VII-lea.

Cele mai numeroase așezări s-au descoperit în lumea satelor, descoperirile fiind explicabile prin mutarea centrului de greutate economică din orașe la sate și prin faptul că orașele, în mod firesc, reprezentau obiectivele principale ale atacurilor populațiilor migratoare.

Totuși în fosta provincie Dacia, în orașele acesteia, sunt dovezi ale vieții sociale pentru sec. al IV-lea – al V-lea așa cum s-a descoperit la Apulum, Napoca, Potaissa și Sarmizegetusa.

IV. Cu privire la documentele epigrafice în perioada sec. al IV-lea – al XIII-lea numărul lor nu este prea mare în comparație cu perioada stăpânirii romane. Acest fenomen este însă valabil pentru

¹⁾ Numerele rezultă din săpăturile și raportările efectuate până în anii 1990-1993

toate provinciile care au făcut parte din Imperiul Roman. Explicația rezidă din faptul că, centrul de greutate, fiind în lumea satelor practica inscripțiilor a fost treptat abandonată.

Există o serie de inscripții cu caracter latin, cele mai multe fiind în Dobrogea, Oltenia și Banat, acestea acoperind perioada dintre sec. al IV-lea și sec. al VI-lea. Merită menționate inscripțiile descoperite la Sucidava, Slăveni, Romula (jud. Olt), la Drobeta (în Mehedinți) și la Potaissa. În aceste inscripții se întâlnesc nume utilizate și astăzi în onomastică, cum sunt: Pricopie, Petre, Iosif, Gheorghe.

V. În ceea ce privește religia creștină aceasta conferă numeroase argumente cu privire la continuitatea daco-romană. Creștinismul a pătruns în Dacia odată cu coloniștii romani dar și cu misionarii veniți din sudul Dunării care predicau și scriau în limba latină. Unii dintre ei au avut o soartă tragică; spre exemplu Sava Goticul care, în anul 372 e.n. a fost înecat în apa Buzăului deoarece a fost prins de goți făcând propagandă noii religii. Cel mai mare misionar care a lăsat și cele mai bogate informații despre populația autohtonă a fost Niceeta din Ramesiana. El a trăit la sfârșitul sec. al IV-lea – începutul sec. al V-lea predicând aproape o jumătate de veac creștinismul în nordul Dunării. Acest misionar amintește în lucrările sale despre romanii „*care trăiesc în nordul Dunării și care sunt urmașii lui Traian*”. Tot datorită acestui fenomen s-a păstrat din limba latină cele mai importante cuvinte din patrimoniul religios: biserică, Dumnezeu, cruce, creștin, înger, botez, rugăciune, Crăciun, Paște. Venirea slavilor urmată de creștinarea acestui popor i-a determinat să preia această terminologie latină păstrând-o până astăzi. Terminologia creștină de origine slavă s-a format mai târziu și este în legătură cu organizarea bisericească.

Cele mai vechi urme paleocreștine sunt de la sfârșitul sec. al III-lea și începutul sec. al IV-lea; ele s-au descoperit la Turda.

Alături de donariul de bronz de la Biertani mai există unul la Porolissum în care apare următoarea inscripție: „*Ego Paulus votum posui*”. Cele două descoperiri atestă, în mod concludent, existența unei populații vorbitoare de limbă latină. Pe teritoriul României s-au descoperit cimitire creștine dovedind existența unei populații creștine, înainte de venirea maghiarilor în Transilvania (**Ciumbrud, Blandiana, Deta și Sălacea**).

VI. Pe teritoriul țării noastre există 161 de localități unde s-au descoperit tezaurе monetare care acoperă perioada cuprinsă între sec. al III-lea și sec. al V-lea.

Aceste tezaurе sunt formate din monede mărunte de bronz care erau utilizate de populația băștinașă. Populațiile migratoare foloseau monedele de aur și de argint, mai prețioase, sau nu cunoșteau monedele ca mijloc de tranzacționare.

Aceste monede descoperite cuprind emisiuni anterioare anului 275 e.n. dar și emisiuni bătute după acest an, ceea ce, în mod indubitabil, atestă legăturile continue existente la acea vreme între nordul și sudul Dunării precum și faptul că acest fluviu nu a constituit o graniță ermetică.

VII. Din punct de vedere lingvistic originea cuvântului „**păcură**” din limba română care are drept corespondent cuvântul „**picula**” din limba latină – de unde de altfel derivă – este edificatoare. Aceasta întrucât este singurul cuvânt pe care nu îl mai întâlnim în celelalte limbi neolatine (romanice). Acest termen nu se putea forma în sudul Dunării deoarece în acest spațiu geografic nu există rezerve de petrol. Savantul și domnitorul moldovean Dimitrie Cantemir a sesizat acest aspect, relatând despre originea acestui cuvânt în monumentală sa lucrare „*Descriptio Moldaviae*”.

VIII. Informațiile literare – atât de citate de adepții teoriei imigraționiste – există, e drept puține la număr, dar concludente în sensul continuității daco-romane.

Astfel, Priscus pomenește utilizarea la curtea lui **Atila** a limbii latine de către unele căpetenii venite să aducă tributul hunilor.

Există o știre din perioada **imperatorului Justinianus (527 – 565 e.n.)** care menționează despre existența unui slav în câmpia munteană care vorbea limba latină. Nu se pune problema slavilor în perioada imperatorului Justinianus și mai mult ca sigur este vorba de un reprezentant al populației autohtone.

Izvoarele atestă existența unor martiri „**goți**” care au avut de suferit de pe urma creștinismului dar aceștia poartă **nume latine!!!**

Cea mai importantă informație literară apare în lucrarea – **tratat** – a lui **Maurikios** – „**Strategicon**” în care se amintește despre existența unor romani trăind alături de slavi și care erau utilizați drept călăuze de către aceștia din urmă.

Punctarea câtorva repere în favoarea tezei continuității daco-romane în spațiul carpato-danubioano-pontic poate fi considerată ca lipsită de importanță în raport cu titlul **ales** acestei lucrări.

După modesta noastră opinie nimic nu e mai fals decât acest punct de vedere, anterior enunțat. Continuitatea daco-romană, mai corect spus continuitatea dacilor romanizați, reprezintă unul dintre punctele esențiale – alături de formarea poporului român și de formarea, peste secole, a națiunii române – cu valoare **sine qua non** în afirmarea politică, socială și bineînțeles juridică a românilor.

CAPITOLUL III

CÂTEVA ASPECTE – CONSIDERATE ESENȚIALE – REFERITOARE LA FORMAREA POPORULUI ROMÂN ȘI A LIMBII ROMÂNE (ETNOGENEZA ROMÂNEASCĂ)

Într-o serioasă expunere a chestiunii în discuție ar trebui temeinic analizate următoarele probleme: istoriografia etnogenezei; cucerirea Daciei de către romani; continuitatea dacilor după anul 106 e.n.; raporturile autohtonilor cu coloniștii și romanizarea dacilor; retragerea aureliană – continuitatea daco-romană după anul 271 e.n.; continuarea procesului de romanizare după anii 271-275 e.n.; raporturile populațiilor migratoare cu autohtonii; venirea slavilor pe teritoriul țării noastre; semnificația numelui de „vlah”; românii în izvoarele medievale; prezentarea teoriilor imigraționiste și a argumentelor pe care se sprijină și demonstrarea netemeinicieii teoriilor imigraționiste.

Tema propusă spre dezbateri nu ne permite abordarea tuturor acestor aspecte. Autori din domeniul științei istorice, atât în lucrări de istorie politică a statului cât și în lucrări de istorie a dreptului, au analizat, în mod exhaustiv, acest vast subiect.

Noi vom încerca, fără a avea pretenția de a reuși, să punctăm doar câteva probleme.

* *
*

Departat de a fi „un miracol și o enigmă” cum s-a exprimat un istoric francez, etnogeneza românilor a trezit interesul istoricilor români și străini. Există astăzi numeroase teorii și ipoteze care încearcă să explice cum s-a format acest popor, perioada de formare și aria de etnogenă. Toate aceste teorii se pot clasifica în două mari categorii în funcție de răspunsurile pe care le dau la problemele fundamentale ale etnogenezei.

*. **teoriile imigraționiste** care susțin că poporul român s-a format numai în sudul Dunării și de aici ar fi urcat la nord de fluviu, începând cu sec. al IX-lea.

*. **teoriile autohtonismului** care susțin că poporul român s-a format atât în nordul cât și în sudul Dunării, cu centrul de greutate în nordul fluviului.

Teoriile imigraționiste s-au născut începând din sec. al XVIII-lea în Imperiul Austriac când autoritățile, sesizând renașterea poporului român, au încercat să le conteste românilor drepturile imprescriptibile asupra Transilvaniei. Primul doctrinar care a elaborat o teorie imigraționistă a fost **Schultzer**, elvețian de origine, jurist de profesie care a scris o lucrare intitulată „**Istoria Daciei transalpine**”. În această lucrare autorul susține că întreaga populație dacică a fost masacrată în urma războaielor și că în anul 271 e.n. imperatorul Aurelian a mutat întreaga populație în sudul Dunării unde s-a format poporul român. Din sudul Dunării această populație a urcat în nordul fluviului, în sec. al XII-lea – sec. al XIII-lea. Trebuie **remarcat** că după ce a venit în Transilvania și a cercetat numeroase, documente, autorul nu a mai susținut, într-un final, lipsa continuității daco-romane după anul 271 e.n.

Un al doilea adept al teoriei imigraționiste a fost **Engel**, ungur din naștere, funcționar al Imperiului Habsburgic. Acesta a reluat teoria predecesorului său – Schultzer – numai că i-a adus pe români din sudul Dunării în secolul al IX-lea.

Cea mai completă și mai unitară teorie a imigraționismului a lăsat-o **Robert Roesler** în lucrarea sa „Studii romanice”. Doctrinarul sus-citat a fost adeptul distrugerii dacilor în războaiele daco-romane din anii 101-102 e.n. și 105-106 e.n. insistând asupra importanței romanizării **în cei 165 de ani de ocupație**. Autorul considera că daco-romanii au fost mutați în sudul Dunării de unde au revenit în sec. al X-lea.

Teoriile imigraționiste au fost reluate după prima conflagrație mondială, când Transilvania s-a unit cu România.

După al doilea război mondial aceste teorii au fost reluate, inițial, de transfugii unguri dintre care cel mai important istoric a fost **Olfödy** care și-a desfășurat activitatea la Munchen. În fața argumentelor zdrobitoare privind continuitatea dacilor acesta a abandonat teza distrugerii dacilor dar, în schimb, a încercat să

demonstreze imposibilitatea romanizării în cei 165 de ani de ocupație romană a Daciei.

Teoriile imigraționiste au fost reluate și în **Republica Ungară** după **1956** și au culminat cu cele **două volume** editate de **Academia Maghiară** intitulate **„Istoria Transilvaniei”**. În această masivă lucrare sunt reluate în totalitate teoriile imigraționiste, afirmându-se că poporul român, venit din sudul Dunării, s-a înmulțit rapid în Transilvania datorită faptului că se hrănea cu brânză și cu lapte și datorită faptului că atât epidemia de ciumă cât și invazia tătaromongolă i-a ocolit pe români.

Argumentele care sunt aduse în favoarea tezelor imigraționiste sunt în sinteză următoarele:

- *. interpretarea *eronată* a unor scene de pe columna traiană și a unor informații literare privind distrugerea dacilor în urma războaielor din anii 101-102 e.n. și 105-106 e.n.;

- *. lipsa de informații literare privind populația daco-getă după anul 106 e.n.;

- *. lipsa unor inscripții numeroase privind existența dacilor după anul 106 e.n.;

- *. imposibilitatea romanizării în cei 165 de ani de ocupație a Daciei;

- *. retragerea întregii populații în timpul imperatorului Aurelian, bazată pe informațiile de tipul celei lăsate de istoricul antic Flavius Vospicus;

- *. lipsa unor informații literare și a unor inscripții care să îi ateste pe daco-romani la nordul Dunării după retragerea aureliană;

- *. existența Daciei Aureliene ca provincie de sine stătătoare în cadrul Imperiului Roman;

- *. așa-zisele asemănări între limba română și limba albaneză;

- *. enclavele românești existente în sudul Dunării;

- *. faptul că în limba română nu există cuvinte de origine germanică, ca urmare a prezenței neamurilor germanice pe teritoriul țării noastre.

Toate aceste „argumente” care se bazează pe informații trunchiate, pe interpretarea forțată a un unor documente cel puțin îndoielnice dar în special pe lipsa informațiilor scrise nu pot să confere acestor ipoteze și teorii imigraționiste un caracter științific.

Istoricii români și unii istorici străini au sesizat **interesul politic** urmărit de aceste doctrine care încearcă să explice tendința de dominare asupra teritoriului Transilvaniei. Acest fapt a fost sesizat și de istoricii maghiari realiști care au luat atitudine față de variantele teoriilor imigraționiste.

Cea mai interesantă afirmație ne-a lăsat-o filosoful Lucian Blaga care susținea că „noi am dispărut din izvoare pentru a rămâne în istorie”.

Faptul că românii apar în izvoarele medievale relativ târziu este explicabil, în momentul actual, dacă ne gândim la faptul că diversele cronică abordau probleme de ordin politic și militar fără să intereseze viața unor popoare pașnice care se ocupau cu agricultura și cu păstoritul și care nu au intervenit în diferitele conflicte.

Nu este cazul numai al poporului român ci și a altor popoare care nu au fost menționate sau menționarea lor a fost târzie dar căroră nu li s-a contestat existența.

Poporul și limba română s-au format în același mod și în același sens cu popoarele romanice (neolatine), cu particularitățile inerente fiecărei zone geografice în parte.

* *

*

Teoria autohtonismului - reprezintă una din cele mai vechi teorii cu privire la etnogeneza românească. Una din cele mai vechi variante ale acestei teze apare în opera cronicarilor. Aceștia susțineau originea latină a poporului român, continuitatea noastră pe aceste meleaguri și unitatea poporului român.

În sprijinul acestor teze cronicarii aduceau argumente lingvistice, istorice și de bun simț. Mai târziu savantul și domnitorul moldovean Dimitrie Cantemir a reluat etnogeneza românească aducând noi argumente istorice alături de cele arheologice. Marele om de știință a susținut – în plus – că trebuie reținută în discuție influența slavă.

Reprezentanții Școlii Ardelene în interesul luptei lor naționale au sacrificat adevărul științific **fiind de acord cu teza distrugerii dacilor și cu teza originii pur romane a poporului român**. S-a mers cu exagerarea până la extrem în sensul că s-a încercat

înlăturarea cuvintelor care nu erau de origine latină din vocabularul limbii române.

Primul mare istoric care a luat atitudine împotriva teoriilor imigraționiste, indiferent de variantele lor, a fost **A.D. Xenopol** în sinteza sa „**Istoria românilor în Dacia traiană**” și în alte lucrări. Acest istoric aduce argumente privind continuitatea dacică, continuitatea daco-romană și susține teza formării românilor atât în nordul cât și în sudul fluviului Dunărea.

Istoricul Vasile Pârvan adâncește argumentele în domeniul continuității dacilor susținând rolul jucat de geto-daci în etnogeneza românească.

Cel mai mare istoric român și unul dintre cei mai mari istorici ai lumii, **Nicolae Iorga** a produs și cele mai consistente răspunsuri la chestiunea etnogenezei românești.

Marele istoric a afirmat că în urma romanizării s-au format „**romaniile populare**” care au conservat limba, religia, tradițiile și cutumele care au cristalizat latura spirituală și morală a poporului român.

Istoricul Constantin C. Giurescu a adus argumente importante privind locul și rolul creștinismului în procesul romanizării, iar **istoricul Gheorghe Brătianu** a adunat documente literare din arhivele străine care se refereau la daco-romani și la români.

Petre P. Panaitescu, istoric de renume european, a elaborat „teoria pânzelor de populație”. Potrivit acestei teorii din nord până în sud – în spațiul carpato-pontic – există o pânză de populație daco-romană peste care s-a suprapus o pânză de populație slavă.

Dacă în nordul Dunării slavii au fost asimilați formându-se poporul român, în sudul fluviului slavii au asimilat (în mare parte) contribuind la formarea popoarelor din Peninsula Balcanică.

După al doilea război mondial datorită ideologiei staliniste și a dogmatismului s-a motivat de către istorici, străini de spiritul românesc, că **poporul român este de origine slavă** și că daco-romanii ar fi fost asimilați de populațiile slave datorită „superiorității” acestora. Această teză ne-a produs și încă ne mai produce multe „necazuri”. Abia **după anul 1964 acad. Constantin Daicoviciu** a elaborat teoria „vetrei de populație”. Conform acestei teorii, în etnogeneza românească două componente sunt

fundamentale: cea dacică și cea romană. Se susține că poporul român s-ar fi format exclusiv în Transilvania de unde ar fi „plecat” în celelalte regiuni românești.

Trecând peste exagerările din ultimele decenii istoricii au izbutit, eludând celebrele „documente de partid” să poată prezenta în mod științific etnogeneza poporului nostru.

* *

*

Etnogeneza poporului român și a limbii române reprezintă o chestiune studiată, pe bună dreptate, de științele istorice și de științele lingvistice.

Am elaborat câteva considerații, sumare desigur, deoarece „**actul de naștere**” al **poporului român** nu poate să nu constituie un „moment” (cam îndelungat ce-i drept) cu semnificații extraordinare asupra dezvoltării social-politice dar și juridice ulterioare.

Etnogeneza românească rămâne, credem cu sinceritate, pilonul fundamental al întregii noastre istorii.

Dacă există un „**moment zero**” al tuturor instituțiilor politico-juridice românești, în întreaga lor evoluție, acesta este – pe drept cuvânt – reprezentat de procesul formării poporului român, care rămâne totuși „o enigmă și un miracol istoric”.

CAPITOLUL IV

ORGANIZAREA SOCIAL-POLITICĂ ȘI JURIDICĂ ÎN PERIOADA MEDIEVALĂ

După retragerea administrației romane din Dacia, pe teritoriul actual al României orânduirea sclavagistă decade, în locul ei impunându-se relațiile social-politice și economice de tip feudal.

Baza raporturilor de tip feudal o constituia proprietatea feudalului (a nobilului) asupra bunurilor imobile, în special asupra terenurilor arabile completată cu proprietatea incompletă (**quasi proprietatea**) asupra producătorului iobag.

Ia naștere un tip de relații speciale caracterizate prin subordonare, întemeiate pe constrângere de natură economică dar și un tip de constrângere rezultat din dependența personală a iobagului în raport cu nobilul.

Perioada medievală în istoria politică a românilor ia naștere după **anul 271 e.n. și se întinde, cronologic vorbind, până la mijlocul sec. al XIX-lea.**

Secțiunea I. Trecerea de la sclavagism la feudalism

După părăsirea Daciei de către Imperiu s-a mărit considerabil ponderea proprietății private. Foștii sclavi au devenit oameni liberi care au întemeiat gospodării individuale pe pământul pe care forțat îl lucraseră și care aparținuse marilor latifundiari sau, după caz, statului roman.

În cadrul obștilor teritoriale s-a trecut la constituirea proprietății private. De altfel, obștile sătești, în mare parte, s-au descompus în mici proprietăți private ceea ce a determinat o **stratificare socială**, generând în mod obiectiv și apariția dar și accentuarea unor inegalități de tip social.

În cadrul obștei o parte din pământuri era cultivată individual constituind proprietatea privat – individuală iar o altă parte din fondul funciar este cultivată în comun de membrii comunității.

S-a dovedit în mod indubitabil că, în timp, „războinicii” au uzurpat proprietatea comună precum și prestațiile efectuate în folosul acesteia. Împreună cu clericii acești războinici dobândesc demnități cu caracter politic fiind apărați de cete militare fapt ce determină instituirea unei autorități.

Reședințele acestor demnitari sunt întărite, fortificate fiind adevărate centre regionale din care un empiric aparat administrativ exercită controlul asupra unui ținut determinat.

Descompunerea sclavagismului a fost favorizată în mod direct și de legăturile stabilite de populația autohtonă cu migratorii. Populațiile migratoare erau, fără îndoială, interesate de procurarea unor produse necesare fie dobândite prin schimb, în mod pașnic, fie impunând predarea bunurilor prin violență. Indiferent de modalitatea de dobândire a valorilor materiale conducătorii migratorilor au fost nevoiți să apeleze la **o categorie de reprezentanți** ai populației autohtone în vederea strângerii și predării bunurilor.

Primele valuri de năvăliri au provocat imense distrugeri dar după așezarea migratorilor – chiar și numai temporară – aceștia au intrat în contact nemijlocit cu populația locală.

Astfel, dintre populațiile migratoare care au stăpânit teritoriul Daciei și bineînțeles au dobândit variate bunuri menționăm: goții și hunii (375 e.n.); gepizii (454 e.n.); longobarzii și avarii (566 e.n.). Organizațiile quasi-statale întemeiate de migratori erau conduse de regi, ajutați de aristocrație. Toate formele de organizare statal-politică impuse de migratori au avut un caracter vremelnic și nu au implicat cu nimic populația autohtonă. Aceasta din urmă a continuat să trăiască în obști sau în uniuni ale acestora denumite în doctrină **confederații de obști**.

Școala istorică germană a prezentat influența goților ca fiind determinantă asupra feudalismului timpuriu românesc.

Considerăm că asupra populației daco-romane sau mai corect spus asupra dacilor romanizați a avut o influență mai deosebită populația migratoare denumită **anți**, încă din sec. al II-lea e.n. *Anții* sunt strămoșii slavilor iar în secolele al III-lea și al IV-lea s-au stabilit în nordul Daciei. Slavii au avut, în general, raporturi pașnice cu autohtonii. Influența acestor populații a crescut în mod considerabil începând cu sec. al VI-lea e.n. odată cu pătrunderea slavilor propriu-ziși.

Ca urmare a contactului îndelungat cu băştinaşii în limba română a pătruns un număr însemnat de cuvinte de origine slavă referitoare la nume de persoane, la viaţa militară, la organizarea politică, ş.a.

Totodată populaţiile slave prezentau diferenţieri sociale tipice orânduiri feudale având o pătură conducătoare guvernată de un conducător denumit **cneaz**.

Stadiul avansat al feudalizării slavilor care au convieţuit cu dacii romanizaţi în Dacia a accelerat stratificarea societăţii autohtone.

Secţiunea II. Feudalismul timpuriu pe teritoriul actual al României (sec. X-XIV)

Organizarea politică a primelor organizaţii statale autohtone – cnezatele şi voievodatele – prezintă interes în demersul nostru.

Remarcăm că vârfurile ierarhiei feudale în cnezate şi în voievodate erau alcătuite din cnezi şi voievozi.

Între aceşti conducători s-au stabilit **raporturi de suzeranitate**, ceea ce demonstrează, cu prisosinţă, instaurarea feudalismului în perioada sec. al X-lea şi a secolelor următoare pe teritoriul fostei Dacii.

Practic, un voievod avea mai mulţi cnezi vasali. În timp de război cnezii erau obligaţi să lupte sub ordinele voievodului suzeran.

Termenii care denumesc conducătorii politici (voievod; cneaz) sunt de origine slavă, probând influenţa slavilor asupra autohtonilor²⁾.

Piramida feudal-medievală se completa prin existenţa, la nivelul conducătorilor, a nobililor denumiţi maiores terrae (marii, puternicii ţării). Aceştia erau proprietari tipic feudali aflaţi în raporturi de vasalitate cu cnezii. Puterea lor politică derivă din puterea economică pe care o deţineau, concretizată în stăpânirea unor mari moşii. După constituirea statelor medievale româneşti această categorie de feudali nobili a fost denumită clasa feudală a boierilor.

²⁾ Despre cnezatele şi voievodatele care au existat pe teritoriul ţării noastre – vezi Tratatul de istorie antică şi medievală, indiferent de autor

Existau desigur și țărani dependenți de acești maiores terrae. Aveau aceste entități statale funcții specifice unei organizări statale?

Din punct de vedere al **stabilității interne** și voievozii și cnezii dispuneau de un aparat de represiune³⁾ necesar pentru a se impune în raporturile cu categorii sociale inferioare. Construirea în interiorul unor cnezate și voievodate a unor întărituri atestă preocuparea clasei politice nu numai pentru apărarea externă dar și pentru apărarea de atacurile sau de răscoalele populației autohtone aservite.

Cnezatele și voievodatele au exercitat, este drept discontinuu și marginal, și o **funcție externă**. Aceasta s-a concretizat în stabilirea legăturilor cu alte cnezate sau cu voievodate. Mai rare erau, desigur, contactele cu statele medievale puternice care dispuneau, în mod evident, de forțe militare însemnate.

Prezintă o importanță aparte influența exercitată de statele medievale vecine asupra dezvoltării entităților politice românești conservatoare a unor structuri de stat incipiente.

Din punct de vedere cronologic dar și ca însemnătate politică cea mai consistentă influență asupra quasi-statulețelor românești a avut-o, fără îndoială, Imperiul Roman de Răsărit.

După abandonarea Daciei, partea orientală a Imperiului a izbutit să aducă unele teritorii din fosta provincie în granițele sale.⁴⁾

Imperatorul **Teodosius I** proclamă religia creștină ca religie de stat prin edictul „De fide catholica” dat la Thesalonic în **anul 380 e.n. la 28 februarie**.

După moartea acestui imperator, survenită la **17.01.395 e.n.** Imperiul se divide; **partea de răsărit** cu capitala la **Constantinopol** având ca **imperator pe Flavius Arcadius** iar **partea de apus** cu capitala la **Ravenna** fiind atribuită **imperatorului Flavius Honorius**.

Niciodată ideea unității Imperiului nu a suferit de pe urma acestei împărțiri care totuși s-a dovedit a fi permanentizată până în sec. al V-lea e.n. Spunem acest lucru deoarece în secolul al V-lea, mai exact în **28.08.476 e.n.** **imperatorul Romulus Augustulus** a fost detronat de **regele germanic al herulilor, Odoacru**. **Acest rege a trimis însemnele imperiale ale apusului la Constantinopol la**

³⁾ Denumit „*Aparatus bellicus*” ↔ în latină.

⁴⁾ Este vorba de Oltenia, Banat și sudul Munteniei

04.09.476 e.n. recunoscând implicit ca unic imperator pe cel instalat în răsăritul Imperiului. De altfel, Odoacru și-a luat titlu de rege al Romei, guvernând o perioadă relativ scurtă întreaga Italie sub ascultarea imperatorului din Est.

Istoria consemnează astfel, nu o prăbușire a unei părți din Imperiu ci o reunificare prin absorbția provinciilor occidentale de către Imperiul organizat în răsărit. Evident, populația dacă romanizată a fost influențată **și cultural și politic iar după 16.07.1054** ⁵⁾ **și din punct de vedere religios** de Imperiul Roman restaurat (convențional intitulat Imperiul Roman de Răsărit).

Formarea **Imperiului Bulgar** în Peninsula Balcanică în sec. al IX-lea a întrerupt contactul direct și nemijlocit al populației românești cu Imperiul Roman (de Răsărit). În vremea țarului bulgar Boris, în sec. al IX-lea, frontiera nordică a Imperiului Bulgar era fixată în partea de nord a Ardealului. Acest fapt, atestat istoricește, conduce de la sine la ipoteza influențelor exercitate asupra organismelor statale românești.

De asemenea, în sec. al IX-lea în estul spațiului românesc s-a format statul rus, cu capitala la Kiev. În jurul anului **1116** cneazul rus **Vladimir Monomahul** include viitoare Moldova sub autoritatea sa. Acesta numește dregători în cetățile dunărene.

Menționăm doar faptul că în anul **971 e.n.** Imperiul Bulgar s-a prăbușit fiind ocupat în mare parte de romani. În aceste condiții **pecenegii** așezați în Bugeac din **anul 890 e.n.** și-au impus autoritatea asupra zonei geografice a viitoarei Muntenii.

„**Clasa**” politică din cnezate și din voievodate se sprijinea pe puterea statelor bulgar și rus, acordându-le acestora întreaga influență de care aveau nevoie asupra populației locale.

Ca urmare a fărâmițării statului rus (Rusia Kieveană) a apărut un nou stat, **Haliciul** în sec. al XII-lea mai exact în jurul anului **1140** care domina politic partea de nord a zonei geografice a Moldovei viitoare. În anul **1185**, după răscoala românilor (valahilor) și a bulgarilor din Imperiul Roman (de Răsărit), se formează în sudul Dunării **Imperiul Româno-Bulgar** sub dinastia **imperatorilor Asănești** (români sud dunăreni).

⁵⁾ Data formală a despărțirii celor două biserici creștine ecumenice: ortodoxă și catolică.

Popoarele migratoare cum sunt **cumanii și pecenegii** nu au exercitat o stăpânire efectivă asupra stătuțelor românești, ei fiind la un moment dat fie asociați cu populația majoritară, fie conduși de către români.

Năvălirea mongolico-tătară, în anul **1241**, pune teritoriul de la estul Carpaților în stare de dependență efectivă. În sudul Carpaților dominația tătară are un caracter nominal fiind și intermitentă.

Nu întâmplător vom trata în finalul acestui capitol pătrunderea **ungurilor (maghiarilor)** în zonele geografice care vor forma mai târziu **Transilvania**.

Această populație fino-ugrică la venirea pe continentul european era grupată în 108 ginți, alcătuind șapte clanuri.

Când au pornit să cucerească Pannonia ungurii au format o uniune tribală cu un conducător unic.

După ce a pătruns în Transilvania uniunea tribală s-a „teritorializat”, luând pământurile de la autohtonii români după lupte grele. Sfatul căpeteniilor tribale se transformă în „**consiliul princiar**” iar căpeteniile de triburi devin „**nobili**”.

Ungurii au pătruns în Transilvania în **secolele al XI-lea și al XII-lea** și au cauzat întreruperea procesului de formare a unui stat medieval românesc independent. Ruinarea feudalilor români și maghiarizarea acestora precum și colonizările masive cu populații străine au constituit o practică adoptată și continuu aplicată de regii unguri.

Cu toate acestea, Transilvania s-a constituit într-o unitate statal-politică autonomă, având în frunte un voievod (**voievozii Roland și Ladislau Borșa au fost români neaoși**), în care a predominat, din punct de vedere numeric dar și ca vechime, populația românească.

Secțiunea III. Perioada feudalismului dezvoltat (sec. al XIV-lea până la jumătatea sec. al XVII-lea)

Formarea statelor medievale românești ⁶⁾ constituie un efect al dezvoltării orânduirii feudale și al luptei pentru stoparea ingerințelor puterilor străine.

Întemeierea Țărilor Române a fost menționată în tradiția populară în strânsă corelație cu acțiunea unor personaje de sorginte transilvană: Negru-Vodă din Făgăraș pentru Țara Românească și respectiv Dragoș din Maramureș pentru Țara Moldovei.

Unii istorici români printre care A.D. Xenopol, D. Onciu, Gh. Brătianu au acceptat teza așa-ziselor „descălecări”, considerând că au avut loc intense imigrări ale populației românești din Transilvania în viitoarea Țară Românească și respectiv în Țara Moldovei.

Alți istorici apreciază că Țara Românească s-a format ca urmare a acțiunilor energice a voievodului Basarab care și-a subordonat toate entitățile politice învecinate.

Apariția Țărilor Române a fost intim legată de existența celor două mari drumuri comerciale, de importanță europeană, care străbăteau viitoarele țări (state) extracarpatic. Marele nostru istoric Nicolae Iorga dar și istoricii Petre P. Panaitescu și Gheorghe Brătianu au afirmat că apariția statelor românești s-a datorat necesității de a asigura păzirea acestor mari drumuri.

Indiferent de teza împărțită formarea Țărilor Române a reprezentat un proces obiectiv, o necesitate legică în dezvoltarea poporului român.

Istoriografia românească este puternic atrasă de subiectul întemeierii Țărilor Române din dorința de a răspunde la o întrebare fundamentală: De ce un singur popor a ajuns să constituie trei state medievale românești?

S-a acreditat ideea că datorită munților Carpați și a orientării acestora au apărut cele trei state românești.

Cercetări de dată mai recentă au demonstrat că nu Carpații au influențat hotărâtor destinul poporului român ci factorii externi,

⁶⁾ Analiza detaliată a formării Țărilor Române fiind o chestiune de istorie pură o regăsim, cu lux de amănunte, în tratatele marilor noștri istorici. Acest subiect nu formează obiectul efectiv al temei luate în discuție (N.A.)

respectiv invazia maghiară în Transilvania și dominația tătaromongolică pentru Țara Românească și pentru Țara Moldovei.

§.1. Viața social – economică a Țărilor Române

Viața economică se caracterizează, în perioada menționată, prin existența unei **stări de dependență** datorată stratificării sociale.

Principală sursă de venit o reprezenta producția de cereale și creșterea animalelor. Dajmele erau stabilite în raport cu aceste categorii de bunuri.

Producția artizanal-meșteșugărească era în strânsă corelație cu domeniile boierilor unde lucrau țărani dependenți, meșteri străini sau robi pentru prelucrarea diferitelor produse.

În Transilvania meșteșugurile sătești dar și cele organizate la curțile medievale fie laice, fie bisericești s-au dezvoltat începând cu **sec. al XII-lea**. Aceste îndeletniciri iau o amploare deosebită în **sec. al XIV-lea**, crescând numărul breslelor și organizând producția de comandă. În **sec. al XVI-lea** se realizează și o oarecare specializare pe meserii și tot în această perioadă se organizează **breslele**.

Țara Moldovei și Țara Românească înregistrează în al XVI-lea veac o creștere a producțiilor agricole și meșteșugărească. Totuși în raport cu Transilvania creșterea economică este mai redusă iar centrele de producție specializate nu apar în peisajul economic.

Comerțul – ca element important în dezvoltarea economico-socială, se exercita de negustori români și străini în bâlciuri și în târguri. Existau puncte de vamuire internă utilizate ca surse de venit pentru domnie și pentru marii boieri. Acestea au dispărut abia în sec. al XVI-lea, când se constată în orașele țărilor extracarpătice puncte sau centre de negoț permanente.

Comerțul exterior era axat, cu precădere, către statele din centrul și vestul european.

Începând cu sec. al XVI-lea se constată instituirea monopolului otoman asupra comerțului Țărilor Române cu alte state, monopol concretizat în primul rând asupra exportului de grâu și de vite.

Comerțul impus de otomani se realiza la prețuri fixe, păguboase pentru români (cam $\frac{1}{4}$ din valoarea bunurilor exportate).

Fără îndoială în viața social-economică au jucat un rol excepțional și anumite **instituții juridice**. De departe cea mai importantă instituție era reprezentată de **proprietate**.

În Țările Române existau simultan multiple forme de proprietate.

*. **Proprietatea feudală** însumând toate dezmembrămintele dreptului de proprietate, fiind **absolută și perpetuă** se manifesta asupra pământurilor. Există și o proprietate **sui generis, incompletă** asupra țăranilor dependenți. Această formă de proprietate caracterizează practic epoca medievală și s-a format înainte sau după întemeierea statelor românești. Izvorul acestei forme de proprietate se materializează, în principal, în acapararea pământurilor aparținând obștilor. Alte izvoare erau constituite din: achiziții, formarea de noi sate, danii din partea domnitorilor, ș.a.

Proprietatea feudală, având în vedere pe titular, se prezenta sub trei mari forme: proprietate domnească, proprietate boierească și proprietate a mănăstirilor.

O parte din proprietatea feudală se împărțea țăranilor pentru folosire în schimbul rentei feudale ce trebuia prestată proprietarului. Restul proprietății era cultivată de stăpân (boier) prin intermediul țăranilor dependenți (claca).

Pentru a putea fi lucrată orice proprietate feudală deținea unul sau mai multe sate locuite de țărani dependenți (vecini în Țara Moldovei; rumâni – în Țara Românească; iobagi sau șerbi – în Transilvania).

*. O altă formă de proprietate o reprezenta **proprietatea în devălmășie a obștii sătești**. Loturile agricole erau trase la sorți până în sec. al XV-lea. Ulterior loturile sunt atribuite în proprietate privată membrilor obștii care le cultivă.

Pădurile, apele, imășurile rămân, în continuare, în proprietate comună.

*. **Proprietatea individuală a țăranilor** era specifică țăranilor liberi care nu erau membri ai obștei. Această formă de proprietate cuprindea, de regulă: gospodăria țăranului, uneltele agricole și o suprafață de pământ determinată, pentru practicarea agriculturii.

*. **Proprietatea individuală asupra uneltelor necesare meșteșugarilor** – se materializa cum era și firesc asupra tuturor

uneltelor sau pieselor necesare pentru practicarea meșteșugului respectiv.

Vom încerca în cele ce urmează să „aruncăm o privire” specială asupra unei modalități a proprietății feudale, respectiv asupra **proprietății domnești**.

Aceasta întrucât domnitorul țării era stăpânul întregului teritoriu al statului. Așa fiind șeful statului avea atribuții suplimentare cu privire la pământurile deținute de alți proprietari.

Domnitorul administra un *domeniu numit domnesc* compus din pământuri fără proprietar, din sate domnești, din confiscarea averilor (terenuri și sate) boierilor vinovați de trădare, din robii domnești și din robii fără stăpân.

Dar domnitorul deținea simultan și *domeniul său privat*, în calitatea sa de mare feudal.

Erau cele două domenii distincte sau exista o confuzie între patrimoniul statului și patrimoniul privat al domnitorului privit ca mare feudal?

Deși nu erau greu de delimitat cele două patrimonii credem că – cel puțin până în sec. al XVII-lea și chiar al XVIII-lea – acestea se confundau în mod voit de titularul lor. Cine ar fi putut și ar fi avut curajul să atragă atenția, domnitorului Moldovei sau al Valahiei, că un anumit bun aparține domeniilor statului și nu patrimoniului său privat? Aceasta cu atât mai mult cu cât domnitorul era considerat funciarmente și originar ca fiind stăpânul țării, cu tot ceea ce cuprindea aceasta.

§.2. Structura socială existentă în Țările Române în perioada sec. al XIV-lea până în sec. al XVII-lea

În Țările Române, ca de altfel pe întreg continentul european, exista o stratificare socială puternic conturată.

*. **Clasa** caracterizantă, specifică, era alcătuită din **feudali** fiind compusă din: domnitor, familia domnitorului, boierii țării și înaltul cler.

În Țara Moldovei și în Țara Românească boierii au fost categorisiți în **boieri mari** și **boieri mici**. Existau și **nemeși** – **mici boieri** – care aveau obligații de ordin militar în raporturile cu domnitorul țării.

O consecință a întemeierii Țărilor Române a fost și necesitatea exercitării atribuțiilor statului prin intermediul boierilor. Domnitorul conferea dregătorii; persoanele care exercitau funcții statale fiind denumite **dregători**. Aceștia erau considerați „**boieri de curte**” spre a-i deosebi de boierii lipsiți de dregătorii, care erau denumiți „**boieri de țară**”.

Pe bună dreptate istoricul Constantin Giurescu apreciază că nu orice proprietar de pământ era considerat membru al clasei feudale a boierilor. Apartenența la clasa boierească presupunea pe lângă deținerea unor mari suprafețe de terenuri și investirea persoanei fizice cu o serie de drepturi speciale și cu imunități.

Spre deosebire de țările extracarpate, în Transilvania suprapunerea dominației ungurești a determinat apariția **marii nobilimi**, proprietari de moșii și de iobagi, compusă din: **conți** – titulari de funcții administrative și **baroni**. Împreună cele două categorii alcătuiau clasa așa-zisilor **magnați**.

După cucerirea Ardealului marea nobilime includea nobili de toate etniile: maghiari, sași, secui și români. Ulterior **după anul 1291**, nobilimea română își pierde pozițiile datorită, în principal, apartenenței religioase la Biserica Răsăritului.

În Transilvania existau și **nobili eclesiastici**, exponenți ai Bisericii Apusene, aprigi luptători împotriva „**schismasticilor**” de confesiune creștin ortodoxă.

În perioada analizată exista și o **mică nobilime** compusă din cavalerii secui, persoane aflate în slujba conților sau baronilor și cnezi români.

*. **Țăranii dependenți** – de stăpânii feudali sunt denumiți diferit în fiecare din Țările Române. În secolul al XV-lea se cristalizează noțiunea de „**vecini**” în **Țara Moldovei** și de „**rumân**” în **Țara Românească**, pentru a-i desemna. Strămutarea țăranilor dependenți – în țările extracarpate – era permisă în condiții grele de răscumpărare ajungând ca în sec. al XVI-lea să fie prohibită.

În Ardeal, țăranii dependenți, numiți **iobagi**, au fost legați de glie la începutul sec. al XVI-lea.

*. **Țărani liberi** erau proprietari pe suprafețe de pământ relativ mici fiind denumiți **răzeși** în Țara Moldovei, **moșneni** în Țara Românească și **liberți** în Transilvania.

Țăranii liberi, din punct de vedere juridic dar fără a fi proprietari de pământ, erau numiți **săraci** în ținările extracarpătice și **jeleri** în Transilvania.

*. **Târgoveții** sau **orășenii** erau meșteșugari și negustori sau alte persoane fizice care dețineau în proprietate imobile – terenuri și case – în ocoalele târgurilor. În ținările extracarpătice orășenii se aflau într-o **stare de relativă dependență** în raport cu domnia. Dimpotrivă, orășenii transilvăneni se aflau într-o **stare de autonomie** în raport cu puterea centrală.

*. **Robii** reprezentau categoria socială cea mai inferioară, compusă din țigani și din tătari. Deși aparent, noțiunea de „rob” este utilizată, în vorbirea curentă, neacademică, ca fiind echivalentă cu noțiunea de „sclav”, trebuie specificat că „statutul” robilor din Țara Românească și din Țara Moldovei era diferit, fiind net superior, în raport cu „statutul” sclavilor din antichitatea greco-romană. Astfel, **robii** dețineau bunuri în proprietate privată. Proprietarii robilor **nu aveau dreptul de dispoziție materială** asupra robilor în sensul că **nu-i puteau ucide**. Aceștia păstrau un drept de **dispoziție juridică** având aptitudinea de a **înstrăina prin acte între vii sau pentru cauză de moarte pe robi**. Dacă țăranii dependenți puteau fi înstrăinați numai odată cu moșia pe care lucrau, robii puteau fi înstrăinați în orice condiții, separat de **moșii** sau de **sălașuri**.

Persoanele fizice ajunse în stare de robie aparțineau feudalilor: *domnitorului, boierilor sau mânăstirilor*. Este interesant de remarcat că, în pofida condiției juridice, această categorie socială beneficia de un **drept special** parte a Dreptului obiectiv (pozitiv), denumit „*Dreptul robilor*”.

§.3. Raporturile de vasalitate specifice, în perioada sec. al XIV-lea până la jumătatea sec. al XVII-lea

Raporturile sau relațiile de vasalitate constituiau legături de subordonare, de ierarhie, între feudali (suzeran și vasal).

Conținutul acestor raporturi era format din drepturi și obligații corelative acordate respectiv asumate de subiecte.

Noi vom analiza, desigur succint, raporturile instituite în perioada menționată pe teritoriul Țărilor Române.

Pe *plan intern*, erau conturate **raporturi de vasalitate între domnitorul țării și boieri** precum și **raporturi de vasalitate**

existente între domnitor și slujitorii domnești, recrutați, din rândul micilor boieri.

Pe planul *relațiilor internaționale*, s-au instituit **raporturi de vasalitate între domnitorii moldoveni sau munteni și respectiv suveranii străini.**

Drepturile și obligațiile părților raportului de vasalitate constituiau conținutul acestui raport și se concretizau în:

- dreptul, respectiv obligația de ajutor armat;
- dreptul de consiliere manifestat prin prezența vasalilor (boieri) în sfatul domnesc, convocat de suzeran (domn).
- executarea întocmai a poruncilor suzeranului (a domnului, de pildă);
- obligația de protejare a vasalului și a bunurilor acestuia;
- răsplătirea vasalului, prin „**milă domnească**”, pentru slujire credincioasă.

În mod aproximativ identic se prezenta și conținutul raportului de vasalitate instituit pe plan extern, între un domnitor și un monarh străin.

§.4. Caracterul orânduirii de stat existentă în Evul Mediu între sec. al XIV-lea și sec. al XVII-lea în Țările Române

Statele românești extracarpătice – Țara Moldovei și Țara Românească – se afirmă plenar în plan extern fiind recunoscute ca entități statal-politice independente. Precizăm că patriarhul Constantinopolului se adresează voievodului Nicolae Alexandru cu titulatura „domn”. Regele ungar Ludovic îl recunoaște drept „domn” pe urmașul lui Nicolae Alexandru, Vladislav, după victoria reputată în anul 1369 asupra armatei maghiare.

În mod asemănător Roman I (1391-1394) se intitulează „domn” al Țării Moldovei, de la munte până la mare.

Rolul decisiv în organizarea tinerelor state și în consolidarea domniei a revenit domnitorilor români Mircea cel Bătrân și Vlad Țepeș în Țara Românească și respectiv Alexandru cel Bun și Ștefan cel Mare și Sfânt în Țara Moldovei.

Domnitorii români din estul și din sudul Carpaților s-au preocupat de dezvoltarea relațiilor economico-comerciale cu statele străine, acordând privilegiile și protejând dezvoltarea meșteșugurilor în țările lor. Simultan aceștia au fost animați de intenția organizării unui

puternic front antiotoman pentru salvarea ființei Țărilor Române. Succesele reputate pe câmpul de luptă au sporit autoritatea și prestigiul internațional al domnitorilor și a statelor românești conduse de aceștia.

Organele puterii de stat. Autoritățile centrale

*. În Țara Românească și în Țara Moldovei șeful suprem al statului era **domnitorul (domnul)**.

Domnitorul dispunea de prerogative largi cu privire la conducerea politică și administrativă, îndeplinind și funcțiile legislativă și judecătorească a statului.

Din punct de vedere **legislativ** voința domnitorului era asimilată *legii*. Au apărut astfel hrisoave cu caracter legislativ începând cu sec. al XVII-lea. Acestea conțineau norme juridice empirice cu un caracter de maximă generalitate.

Sub aspect **executiv – administrativ** atribuțiile domnului erau absolute în sensul că acesta decidea în mod suveran asupra tuturor problemelor, cum ar fi: împărțirea teritoriului în unități administrative (ținuturi; județe; ocoale; plăși); încasarea dărilor; investirea dregătorilor, baterea monedei proprii statului, etc. De asemenea, domnul încheia, în numele statului, tratate politice cu statele străine, declara pace sau stare de război cu o terță putere sau acredita reprezentanți pe lângă alți suverani.

Competențele militare ale domnitorilor români reprezintă doar o componentă a atribuțiilor executive, e drept, cu un caracter specific, Domnitorul era, de jure, conducătorul armatei (a oștii), fapt demonstrat de menținerea **titlului de voievod** în titulatura domnească. De facto, domnitorul asigura coordonarea armatei compusă din „*steagurile*” marii boierimi (vasali ai săi). Treptat centralizarea puterii de stat și concentrarea ei în mâinile domnitorului a condus la instituirea unei **armate proprii**, separate de corpurile armate ale boierilor, și la înființarea unor funcții militare de comandă, denumite generic **dregătorii militare**.

Autoritatea judecătorească în Țările Române era un apanaj al domnitorului. Considerat a fi judecătorul suprem al tuturor vasalilor și supușilor, domnitorul avea aptitudinea de a condamna la moarte și de a confisca averea imobilă și mobilă a vinovatului.

În viața cotidiană, șeful statului delega atribuțiile de judecată unor dregători. Neexistând, în mod firesc pentru acea epocă, principiul puterii (autorității) de lucru judecat, succesorii la Tron puteau rejudeca oricând procesele și să modifice hotărârile pronunțate de domnitorii anteriori. Pe timpul vieții domnitorului sau în perioada cât deținea titlul de domn hotărârile pronunțate de acesta erau opozabile erga omnes – tuturor subiecților de drept.

Reținem, în concluzie, că în persoana domnului se realiza o confuzie sau o contopire a atribuțiilor din domenii variate.

Sucesiunea la Tron se realiza în baza ideii că orice persoană, rudă în linie directă sau colaterală, cu un domnitor anterior putea pretinde calitatea de șef al statului. Erau exceptați totuși претенденти cu defecte fizice evidente sau cei care îmbrățișau alte culte decât cel creștin ortodox.

Până la instaurarea regimului dominației otomane *domnitorul* era ales de boieri, de șefii armatei și de capii clerului.

Acest sistem de succesiune la Tron fiind unul **electiv-ereditar** implica intervenția boierilor pentru dobândirea de privilegii sau pentru menținerea celor deja obținute de la domnii anteriori. În consecință, deși unii domnitori au impus încă din timpul vieții un succesor, nu se poate accepta teza constituirii unor dinastii în Țările Române.

Când domnitorul uns era minor se instituia o regență caz în care atribuțiile domnului, ca șef de stat, erau exercitate de către mama domnitorului minor sau de un mare boier, dregător la curtea domnească.

După instaurarea regimului de dominație otomană alegerea domnitorului a devenit formală, acesta urmând să fie investit de suzeranul său, sultanul otoman. Începând cu a doua domnie a lui Petru Rareș în Țara Moldovei, domnitorii sunt numiți de Poarta Otomană fără a mai fi, în prealabil, aleși de feudalii locali.

. *Divanul domnesc. (Sfatul domnesc).

Participarea boierimii la conducerea treburilor statului s-a concretizat prin intermediul *Sfatului domnesc*. Această instituție constituia un organ central colegial care funcționa pe lângă șeful statului, având atribuții bine conturate.

Astfel: asista domnul la judecarea cauzelor penale sau civile exprimând o opinie și întărind judecata domnească; garanta, alături de domnitor, executarea tratatelor încheiate cu puterile străine, vizând raporturi suzerano-vasalice; consilia domnitorul atunci când acesta solicita; întărea toate categoriile de acte juridice împreună cu domnitorul (transfer de proprietăți; danii domnești; acte de imunitate etc.).

După întemeierea Țărilor Române Sfatul domnesc era alcătuit din marii proprietari funciari, denumiți **jupani** sau **pani** în Țara Românească respectiv în Țara Moldovei.

Odată cu sporirea autorității domnitorilor rolul membrilor Sfatului era acela de **martori** la hotărârile adoptate de șefii de stat.

Se mai produce încă o mutație în sensul că dacă până în sec. al XV-lea membrii Sfatului moldovean (spre exemplu) erau mari proprietari fără dregătorii, de la jumătatea amintitului veac acest **„organ colegial”** este compus din **„boierii de curte”**, deținătorii de dregătorii domnești.

Nu doar boierii erau reprezentați în Sfatul domnesc; biserica își trimitea conducătorii pentru luarea deciziilor majore ce interesau statele românești extracarpătice.

Din secolul al XVI-lea Sfatul domnesc este, în totalitate, alcătuit din boierii dregători ai statului.

Întotdeauna acest **„organ de conducere”** era convocat și prezidat de domnitorul țării. Hotărârile adoptate de Sfatul domnesc nu erau obligatorii; pentru domn ele aveau cel mult un caracter consultativ.

***. Adunările cu caracter excepțional**

Sunt cunoscute în istoria politică a Țărilor Române situații în care erau consultate adunări mari, alcătuite din membri ai stărilor privilegiate (boieri mari, boieri mici, cler, dregători, slujitori ai curții), micii proprietari de pământ și din orășeni sau târgoveți.

Petru Aron a convocat o astfel de adunare în **anul 1456 la Vaslui**, pentru a se decide un răspuns la cererea sultanului otoman de a i se plăti tribut.

Adunările erau organizate extrem de rar când situația cu adevărat excepțională o solicita. Ele seamănă din anumite trăsături cu „Statele generale”, sau „Cortezurile” convocate în Europa apuseană

dar nu au avut o activitate permanentă și nici anumite atribuții delimitate care să le revină în competență.

***. Dregătorii domnești**

Instituționalizarea dregătoriilor domnești și particularizarea fiecărei dregătorii s-au realizat, pe deplin, în timpul domniilor lui **Mircea cel Bătrân** în **Țara Românească** și a lui **Alexandru cel Bun** în **Țara Moldovei**.

Dregătoriile domnești din Țările Române au constituit o „*imitație*” – în sensul pozitiv al termenului – a dregătoriilor existente în Imperiul Roman (de Răsărit). Desigur, transmiterea rolului și a locului fiecărei dregătorii s-a realizat prin intermediul statului bulgar, care despărțea geografic Țările Române de Imperiu. Dintre dregătoriile mai importante precizăm: logofătul, vornicul, postelnicul, spătarul (hatmanul), vistierul.

Logofătul – era șeful cancelariei domnești și păstrătorul arhivelor și documentelor emise de domnitor.

Vornicul – conducea pe slujitorii domnești, judeca anumite infracțiuni și supraveghea frontierele statului prin subordonați. În Moldova existau un vornic pentru Țara de Sus și un vornic pentru Țara de Jos. În interiorul acestor mari unități administrative vorniciile erau șefii armatelor dislocate.

Postelnicul – sau *stratornicul* – era interpretul (traducătorul) domnitorului. Se îngrijea de relațiile cu puterile străine și judeca anumite pricini ivite între slujbașii de la curtea domnească (aprozi; curieri).

Spătarul în Țara Românească – păstra spada domnitorului. Era comandantul călăreților iar în timp de război avea atribuții de comandă asupra întregii armate. **În Țara Moldovei hatmanul** avea competențe similare fiind comandant al armatei și portar al capitalei Suceava, începând cu domnia lui Ieremia Movilă.

Vistierul – avea în atribuții strângerea dărilor și ținerea socotelilor ocazionate de întreținerea curții domnești și a armatei. Se ocupa, din dispoziția domnitorului, de plata haraciului către Înalta Poartă Otomană.

Dregătorii domnești **nu erau salarizați de domnitor**. Pentru activitatea depusă dobândeau moșii donate de suzeran precum și

diverse privilegii. Spre exemplu un dregător putea primi veniturile obținute într-un anumit ținut sau județ.

Existau și alt dregători de mai mică importanță precum și o serie de slujbași de rang inferior care își exercitau atribuțiile fie la curtea domnească, fie în ținuturi sau în județe ori în orașele târguri.

Începând cu secolul al XVI-lea dregătorii componenți ai Sfatului domnesc își adaugă la titlurile deținute și apelativul „**mare**” (mare logofăt, marele vornic etc.) cu intenția de a se distinge de subordonații în ierarhie, care purtau aceeași titulatură (logofăt, vornic etc.).

Organizarea curților domnești și instituirea dregătoriilor reprezintă, din punctul nostru de vedere, o embrionară întemeiere a demnităților și a funcțiilor publice consacrate, în mod efectiv, prin intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice ⁷⁾.

Organizarea administrativ - teritorială. Organele de conducere cu caracter local

Atât în Țara Românească cât și în Țara Moldovei au existat anumite particularități sau specificități între diferitele zone geografice.

În **Țara Românească** este atestat un **Banat al Severinului**, ca unitate administrativă, încă de la fondarea statului. Mai târziu sub domnitorul Radu cel Mare teritoriul din partea dreaptă a râului Olt se bucura de autonomie, fiind cunoscut sub denumirea de **Banatul Olteniei**, cu reședința la Craiova. Chiar în momentele de maximă centralizare a Țării Românești autonomia Olteniei a persistat.

În **Țara Moldovei** a existat o divizare a teritoriului, partea de nord fiind denumită „**Țara de Sus**” iar partea centrală și de sud purtând denumirea de „**Țara de Jos**”.

„Țara de Sus” era pusă sub administrația unui mare vornic situat pe scara ierarhică a dregătorilor, în timp ce „Țara de Jos”, care cuprindea un teritoriu intrat mai târziu în competența statului, era administrată de un alt mare vornic, care pe lângă comanda armatei din această zonă a țării avea primul loc în ierarhia dregătorilor Țării Moldovei.

⁷⁾ La 01.07.1831 în Muntenia și respectiv la 01.01.1832 în Moldova

Pe lângă aceste mari diviziuni existente, în ambele țări extracarpătice (care nu au condus la o secesiune a statelor sau la o autonomie quasi totală în raport cu autoritatea domnitorilor) existau așa-zise unități administrativ-teritoriale (accepțiunea contemporană a noțiunii) materializate în ținuturi pentru Țara Moldovei și în județe pentru Țara Românească.

În Țara Moldovei avem atestate următoarele *ținuturi*: Vaslui, Suceava, Neamț, Cârligătura, Tutova, Țeținului, Troțuș, Adjud, Horinca, Bârlad, ș.a. Denumirile acestor unități teritorial-administrative au fost împrumutate de la numele orașelor, târgurilor și cetăților de reședință.

În Țara Românească sunt atestate următoarele *județe*: Jaleș (Tg. Jiu), Motru, Gilort, Județul de Baltă, Mehedinți, Romanați, Gorj (ultimele trei în Oltenia), județul Pădureț, Săcuieni, ș.a.

În Țara Moldovei existau subdiviziuni ale ținuturilor, denumite **ocoale**, care cuprindeau mai multe sate, sub autoritatea unui pârcălab.

În Țara Românească existau ca subdiviziuni ale județelor așa-numitele **plase**, cu sensul originar de porțiune de moșie funciară.

Orașele – unități teritoriale ale Țărilor Române extracarpătice

Vechile târguri existente încă înainte de fondarea Țărilor se dezvoltă din punct de vedere economic ⁸⁾. Apar noi orașe ⁹⁾ întemeiate prin voința domnitorilor români. Altele s-au dezvoltat ca urmare a stabilirii, permanente sau temporare, a unor reședințe ale ținuturilor sau ale județelor ¹⁰⁾.

Orașele se aflau, din punct de vedere juridic, sub stăpânirea și patronajul domnitorilor. Spunem aceasta întrucât teritoriul de care era amplasat orașul sau târgul era proprietate domnească.

Conducerea administrativă a orașelor oglindea atât interesele orașenilor dar și interesele domniei, concentrate la nivelul sfaturilor târgurilor compuse din județ sau șoltuz ¹¹⁾ și 12 pârgari.

⁸⁾ **Ex.:** Tg. – Jiului, Tg. – Snagov, Buzău (Țara Românească); Tg. – Troțușului, Tg. Moldovei sau Baia, Vaslui, Bârlad, Suceava (Țara Moldovei).

⁹⁾ **Ex.:** Mihai Viteazul fondează orașele *Ploiești* și *Caracal* – în Țara Românească; Roman I fondează orașul Roman – în Moldova.

¹⁰⁾ **Ex.:** Iași, Neamț, Bacău, Tecuci – toate în Țara Moldovei.

¹¹⁾ **Județ** sau **sudeț** ↔ în Țara Românească, **șoltuz** ↔ în Țara Moldovei.

Pe măsura centralizării statelor conducerea orașelor este încredințată unor dregători: **vornici, pristavi, vameși** în Țara Românească și respectiv **staroști și vornici** în Țara Moldovei.

Orașele beneficiau și își asumau anumite **drepturi și obligații** stabilite prin actele emise de domn (privilegii sau urice). Alături aceste drepturi și obligații erau recunoscute în virtutea cutumei, a obiceiului / tradiției).

Sfaturile târgurilor (județul /șoltuzul împreună cu pârgarii) dețineau o serie de privilegii și de drepturi.

Astfel aveau:

- dreptul de dispoziție juridică asupra fondului funciar accesoriu orașului, dreptul de a administra ogoarele și averea orașului;
- dreptul de confirmare a tranzacțiilor relative la proprietățile private cu locația în oraș;
- dreptul de reprezentare a orașului în fața autorităților statului;
- dreptul de a judeca pe orășeni privitor la litigiile relative la proprietăți imobiliare;
- dreptul de a deține și utiliza pecetea proprie a orașului, ș.a.

Această organizare corelată cu drepturile conferite a reprezentat „piatra de temelie” pe baza căreia, peste câteva secole, orașele de pe teritoriul României se vor dezvolta – în epoca modernă – atât din punct de vedere social cât și din punct de vedere economic.

Secțiunea IV: Organizarea politică și socială a Voievodatului Transilvaniei

În continuare vom încerca să analizăm dezvoltarea și organizarea politică a Voievodatului Transilvaniei, de la constituirea sa (sec. X – XI) și până în anul 1541.

Demersul ne apare cât se poate de firesc întrucât, în primele trei secțiuni ale capitolului al IV-lea, ne-am raportat aproape exclusiv la Țările Române extracarpate.

§.1. *Organele centrale existente în Transilvania*

Având o organizare autonomă Transilvania a beneficiat de organe proprii de conducere, atât la nivel local cât și la nivel central.

Organul suprem, din punct de vedere al administrației, era *Voievodul*. În documentele epocii se utiliza pentru desemnarea sa și titlul de „*princeps ultrasilvanus*”. Unii dintre voievozii atestați la conducerea statului transilvănean erau de origine română. Astfel: Leucă, Roland, Ladislau Borșa, Ioan Corvin au fost voievozi români ai Transilvaniei.

În perioada anilor 1100-1315 o serie de voievozi și-au manifestat expres, prin acte publice, o stare de independență în raport cu Regatul Maghiar. Sunt de menționat, spre exemplu, preluarea titulaturii de „**Dux transilvanus**” de către voievodul Leustachius (1113-1176), investirea de către voievodul Roland Borșa (1284-1294) a fiului său în calitate de vicevoievod, ceea ce echivala cu subminarea autorității palatinului regelui ungar, ș.a.

Principalele atribuții voievodale se circumscriu **activității cu caracter administrativ**. Spre deosebire de domnitorii Țărilor Române extracarpate voievodul transilvănean era limitat în exercitarea atribuțiilor administrative, fie de dregătorii locali investiți cu competențe speciale, fie de către atribuțiile regalității maghiare.

Sub aspectul **competențelor judecătorești** voievodul deținea un drept de jurisdicție limitat de îngrădirile impuse de regele maghiar. Secuții și sașii **nu se aflau** sub jurisdicția voievodului transilvănean, aceștia fiind dependenți, sub aspect jurisdicțional de regalitate. Biserica romano-catolică avea drept de jurisdicție asupra satelor transilvănene dependente.

În îndeplinirea atribuțiilor administrative voievodul era comandantul armatei (a oștirii) transilvănene, drept recunoscut, fără alienări, sub toți regii maghiari.

§.2. Organizarea la nivel local a Voievodatului Transilvaniei.

Existau, în principiu, patru categorii de unități administrativ-teritoriale (în accepțiunea contemporană a termenului).

***. Subdiviziuni administrativ-teritoriale românești.**

Populația românească și-a păstrat formele vechi de organizare. Districtele românești ¹²⁾ erau conduse de o adunare a nobililor și cnezilor iar autoritatea jurisdicțională se exercita de un complet compus din 12 jurați, conform vechilor cutume din jus valahicum.

O organizare quasi-identică era întâlnită în **Țara Făgărașului** și în **Țara Chioarului**.

În **voievodatul Maramureșului** exista o autonomie mai accentuată până la momentul constituirii comitatului în locul voievodatului (1349). Satele maramureșene, în mod tradițional, erau conduse de cnezi români.

Banatul – administrat de un *ban* poseda opt districte românești în care atât procedura de judecată cât și dreptul substanțial aplicabil era **jus valahicum**.

***. Zone administrative cu populație maghiară.**

În aceste regiuni forma de organizare teritorial-administrativă era aceea a **comitatelor**, conduse de un **comite** și de o adunare a comitatului, denumită oficial în documente **congregație**, alcătuită din nobilimea locală.

***. Scaunele secuiești** – aveau centrul la Odorhei și beneficiau de o organizare proprie. Constituirea acestora a avut în vedere asigurarea graniței provinciei.

Scaunele secuiești erau conduse de *comiți*, în calitate de reprezentanți ai regelui ungar. Atribuțiile judecătorești erau încredințate unor *căpitani*. În secolul al XV-lea a fost numit și un **judecător regal**, acesta constituind un organ de control al funcționarilor și fiind declarat **vicecomite**.

¹²⁾ Hunedoara, Deva, Hațeg, Strei, etc.

*. **Scaunele săsești** – erau organizate sub autoritatea unui comite, beneficiind de autonomie teritorială recunoscută de autoritatea centrală.

În fiecare scaun era numit administrator un **judecător regal**.

§.3. Organizarea orașelor și satelor transilvănene.

Așa cum am avut ocazia să menționăm anterior **orașele transilvănene**, în raport cu cele din Țara Moldovei și Țara Românească, s-au bucurat de o mai largă autonomie și de o dezvoltare economică mai accentuată.

Conducătorii orașelor erau denumiți judex, bürgermeister și administrau interesele comunității împreună cu un consiliu orășenesc alcătuit din 12 jurați.

Autoritățile centrale erau reprezentate la nivelul orașelor, de judecătorii regali.

Satele românești de pe teritoriul voievodatului Transilvaniei erau conduse de cnezi, cu atribuții jurisdicționale, având în competență soluționarea unor litigii de importanță relativ redusă.

§.4. Organizarea militară în Voievodatul transilvănean.

Armata din Transilvania a constituit practic un corp distinct, autonom în cadrul armatei regale, aflându-se sub comanda exclusivă a voievodului.

Armata era compusă din dregători, nobili subordonați marilor dregători feudali, corpuri de militari (ostași) organizați de orașele voievodatului sau de clasa feudalilor.

Începând cu anul **1435** armata se organizează sub forma **banderiilor** care nu erau altceva decât cete alcătuite din oșteni, având semne militare distincte. Acestea erau organizate de voievodat sau de marii dregători feudali care le subvenționau.

Tot în această perioadă în alcătuirea suscitatorilor cete au intrat și **mercenarii**.

Orașele precum și scaunele secuiești și săsești au organizat și subvenționat corpuri de armată proprii.

În temeiul raporturilor de suzeranitate – vasalitate nobilii și clerul erau datori să contribuie la oastea regală maghiară cu un număr de militari, în mod direct proporțional cu întinderea feudelor (a moșiilor) deținute în proprietate privată.

Secțiunea V: Dreptul pozitiv (obiectiv) în perioada evului mediu dezvoltat (sec. al XIV-lea până în sec. al XVII-lea).

Cunoaștem de la disciplina „Teoria generală a dreptului” că **norma juridică** reprezintă o regulă de conduită generală și impersonală, creată ori sancționată de către organele competente ale statului, care poate fi aplicată, la nevoie, prin intermediul coerciției statale, cu ajutorul organelor etatice.

Fiind o regulă de *conduită generală și impersonală* rezultă că norma juridică, se adresează tuturor subiectelor de drept sau unei categorii din cadrul acestor subiecte. Chiar și atunci când norma juridică se adresează unui organ unipersonal, ea nu se referă la persoana fizică ce exercită, la un moment dat, acea demnitate sau funcție publică, ci are în vedere toate persoanele fizice care au aptitudinea de a ocupa respectiva demnitate sau funcție publică.

N.J.¹³⁾ poate fi **creată ori sancționată** de organele competente ale statului.

De principiu, organul competent să elaboreze legile este Parlamentul, ca titular al funcției (puterii) legislative.

Norma de drept poate fi **creată** adică elaborată efectiv de autoritatea publică sau poate fi doar **sancționată**, adică recunoscută cu valoarea de act normativ juridic de autoritatea publică competentă (ex.: norme moral – etice prin sancționare dobândesc caracterul obligatoriu devenind norme juridice).

Norma juridică poate fi aplicată de bună voie (cum se întâmplă în marea majoritate a situațiilor) sau se poate aplica, în caz de nerespectare, prin intermediul **forței coercitive a statului**.

Forța coercitivă etatică, ca forță materială, este superioară oricăror altor forțe manifestate ca acte de voință, deoarece ea derivă din **latura interioră a suveranității statului, din supremație**.

În caz de nevoie coerciția statală se realizează cu ajutorul organelor etatice (statale). Aceste autorități sunt **special delegate (competente)** să intervină pentru realizarea echilibrului social în sensul restabilirii raporturilor juridice de conformare¹⁴⁾; a restabilirii

¹³⁾ Prin „N.J.” se înțelege în expunerea noastră noțiunea de „normă juridică”

¹⁴⁾ În Dreptul Penal Român contemporan

drepturilor subiective încălcate sau nerecunoscute ¹⁵⁾ și a reeducării persoanelor fizice care au încălcat prescripțiile legale ¹⁶⁾.

Această analiză a n.j. se realizează în condițiile dezvoltării *Dreptului contemporan*, reflectând sinteza tuturor concepțiilor, ideilor și teoriilor elaborate de valoroșii doctrinari din epoca modernă și cea contemporană.

Revenind la tema pe care o analizăm apar ca firești următoarele interogații: Există un drept pozitiv (obiectiv) în perioada medievală în Țările Române? Era dreptul pozitiv sancționat în vreun fel de autoritățile statelor românești? Existau instituții juridice cristalizate la acea epocă? Au existat codificări (sau încercări de codificare) a dreptului scris?

Pentru început, trebuie precizat că, în conștiința populației, **legea țării** reprezenta **un drept vechi, o cutumă**, existentă fie dinainte, fie din momentul întemeierii Țărilor Române.

După întemeierea Țărilor cutumele juridice (sau mai corect moral-juridice) **au fost sancționate** de autoritatea de stat. Astfel, **legea țării** a devenit un „instrument” de consolidare a statelor întemeiate dar, totodată a servit – în mod indubitabil – și la apărarea, prezervarea pozițiilor social - politice și a celor economice a clasei feudalilor (boieri, cler respectiv nobili – pentru Transilvania).

O îndelungată perioadă după fondarea statelor medievale, cutumele juridice nu au fost codificate și nici nu s-a manifestat vreo intenție în acest sens, așa cum s-a întâmplat în alte state medievale europene.

Lipsa codificării cutumelor (izvoare de drept originare) s-a datorat, probabil, marii varietăți a acestora și faptului că în fiecare zonă geografică, componentă a Țărilor Române, existau cutume diferite.

A existat, în Transilvania, o codificare a cutumelor prin decretarea așa-numitului „TRIPARTITUM” elaborat de juristul maghiar Verböczy (1517) care a servit exclusiv la întărirea influenței Regatului Ungar asupra țării și la consolidarea privilegiilor sociale ale nobilimii.

¹⁵⁾ În Dreptul Civil Român contemporan

¹⁶⁾ În Dreptul Execuțional Penal actualmente aplicabil.

Notă: scurta analiză a n.j. îmi amintește de anii studenției petrecuți în capitala Moldovei, la Iași. Mulțumiri și respect etern d-nei prof. univ. dr. Genoveva Vrabie care, alături de ceilalți mari profesori, mi-au destăinuit, în toată splendoarea sa, „*Știința Dreptului*”.

În Țările Române extracarpatice au apărut norme juridice scrise la mijlocul sec. al XVII-lea, după consolidarea instituției domniei și după centralizarea autorității de stat.

Aceste legiuri scrise nu erau inspirate de cutumele juridice locale și, de aceea, ele nu pot fi considerate ca o tentativă de codificare cutumiară. Dreptul pozitiv scris a reprezentat o compilație a dreptului aplicabil pe teritoriul unor state mai avansate. Practic, modelul „legislației” românești l-a constituit legislația romană din partea răsăriteană a Imperiului (convențional denumită Imperiul Bizantin).

Obiceiurile sau cutumele juridice s-au aplicat în continuare în pofida adoptării dreptului obiectiv scris.

Apreciem că, în epoca analizată, cutumele au reprezentat un produs moral, spiritual și, nu în ultimă instanță, juridic efectiv (eminamente) românesc, în timp ce normele juridice scrise și edictate de puterea de stat au constituit o „adaptare” a unui drept oarecum străin, în raport cu spiritualitatea românească a acelor timpuri. Așa se explică, probabil, de ce după intrarea în vigoarea a dreptului obiectiv scris și sancționat de stat, obiceiurile cu caracter moral-juridic (cutumele) s-au aplicat nestingherite, conducând practic la realizarea **unei diversități de soluții în aplicarea Dreptului**.

Cu privire la **fundamentul cutumelor (a legilor țării)** s-au formulat de către juriști și de către istoricii români multiple puncte de vedere. Merită, credem, să le nominalizăm pe fiecare dintre aceste teorii.

*. O primă teorie, susținută de istorici precum **B.P. Hașdeu, Pârvan, Tocilescu și alții**, susținea că dreptul nescris aplicabil în Țările Române (cutumele) sunt de origine romană. Această teorie a fost combătută energic susținându-se că dreptul roman și-a încetat aplicabilitatea din momentul abandonării Daciei de către Imperiul Roman.

*. O altă teorie, având ca adepți pe **D. Onciu, A.D. Xenopol și alții**, susținea originea slavă !!! a dreptului nescris românesc. Se pornea de la ideea unei – deosebit de intense – influențe din partea slavilor în ceea ce privește atât formarea limbii române cât și a obiceiurilor poporului nostru (inclusiv influența asupra obiceiurilor juridice).

Adevărată într-o anumită măsură această teorie nu poate explica, nici măcar satisfăcător, izvorul cutumelor românești întrucât acordă un rol hotărâtor influențelor străine (în speță – celor slave).

*. **Teoria originii trace** acordă un rol important influențelor exercitate de albanezi. Istorici precum **N. Iorga, I. Nădejde și alții**, care au susținut această teză, au precizat că teoria s-ar explica prin faptul că atât la formarea poporului român cât și la formarea poporului albanez au avut un rol hotărâtor elementele populaționale trace.

Este o teorie cel puțin forțată dar interesantă. Este forțată deoarece în momentul de față – și cu atât mai mult în epoca elaborării teoriei – nu ne sunt cunoscute instituțiile și obiceiurile juridice trace. O eventuală descoperire a acestor instituții și obiceiuri juridice la traci urmată de o comparare cu legea țării existentă la români ar demonstra „interesul” acestei teorii.

Cu modestie, precizăm că nu ne raliem nici uneia dintre aceste teorii, succint enumerate mai înainte.

În opinia noastră, izvorul sau fundamentul cutumelor juridice românești este reprezentat de dreptul roman aflat în continuă evoluție în partea răsăriteană a Imperiului (convențional denumită Imperiul Bizantin). Nu este vorba, nici pe departe, de dreptul roman clasic (jus civile / jus gentium) ci de **un drept roman sui generis**, transformat potrivit necesităților societății feudale, concretizat, în sec. al IX-lea – al XIII-lea, la Constantinopol și în provinciile răsăritene ale Imperiului. Este un drept în mare parte **canonic** datorită influenței Bisericii Răsăritene și **nu este sclavagist ci esențialmente feudal**, fiind adaptat într-o oarecare măsură la viața cotidiană.

Tocmai acest *Drept* a inspirat cutumele juridice românești, datorită **prestigiului său**: era un **drept roman**, era **un drept conform prescripțiilor ortodoxiei**, îmbrățișată și de români și, totodată, **era adaptat la viața economică și socială din Evul Mediu european**. Pe scurt, sursa cutumelor juridice românești a constituit-o, în opinia noastră, acel Drept - denumit de romaniștii și latiniștii noștri – „**Dreptul romano – bizantin**”

*

*

*

Secțiunea VI: Instituții juridice prevăzute în obiceiurile juridice (în cutume).

Cu adevărat, prima instituție reglementată de cutume – și îi dăm întâietate deoarece prezintă un loc central, vital chiar în cadrul raporturilor juridice, stabilite atât pe planul Dreptului public cât și pe planul Dreptului privat – o reprezintă o specie de raporturi juridice, respectiv **raporturile de suzeranitate – vasalitate**.

Aceste raporturi, tipice pentru întreaga perioadă medievală, proprii structurii social-politice din feudalism (în orice stat european) erau reglementate cutumiar în Țările Române.

În relațiile internaționale unii domnitori români, cu ocazia încheierii unui contract de vasalitate, au invocat obiceiurile statornicite de domnitorii anteriori.

La fel, boierii – vasali ai domnitorilor români – se angajau prin prestarea unui jurământ să sfătuiască pe suzeran pentru a ține „**aceleași obiceiuri** ca bătrânii voievozi ... dinaintea lui, din **acele obiceiuri** să nu iasă niciodată, până la moarte” ¹⁷⁾.

Drepturile și obligațiile care alcătuiau conținutul raportului juridic de vasalitate ¹⁸⁾ **erau consacrate de obiceiul țării, adică de cutume**.

În lucrare noi am preferat denumirea de **raporturi de vasalitate** în locul celorlalte titulaturi: **raporturi de suzeranitate** sau **raporturi de suzeranitate – vasalitate** (Cap. IV; Secț. III; § 3).

Este drept că ambele părți ale raportului aveau, cum este firesc, drepturi și obligații corelative. În consecință, s-ar părea că cea mai corectă denumire ar fi - **raporturi de suzeranitate – vasalitate**.

Reținem că ambele părți prestează obligații specifice, caracteristice, dar **vasalul** efectuează acea **prestație caracteristică** care evidențiază chintesența întregii structuri sociale medieval-feudale, **care constă în executarea întocmai a poruncilor suzeranului**. Această poziție de ierarhizare – subordonare a vasalului, ne-a determinat să optăm pentru utilizarea noțiunii de „**raport juridic de vasalitate**”. Dar asupra acestei chestiuni, desigur, se mai poate discuta.

¹⁷⁾ Citat menționat de I. Bogdan, „Documentele lui Ștefan cel Mare” vol. II, pagina 289.

¹⁸⁾ Văzut din perspectiva vasalului; poate fi considerat și un raport juridic de suzeranitate, privit din unghiul suzeranului feudal.

O altă instituție juridică, fundamentală în orice societate, deci și în societatea medievală românească **era instituția juridică a proprietății**.

Cutumele – obiceiurile juridice – au „*consfințit*” importanța proprietății cu precădere a proprietății feudalilor (boieri; cler).

Dreptul de proprietate deplin aparține domnitorului țării. Se recunoștea existența proprietății având ca titular pe feudații vasali ai domnitorului (boierii).

Țăranii dependenți beneficiau de un drept de folosință asupra pământului (a lotului) pe care îl lucrau.

Dreptul de proprietate având ca titulari pe boieri (feudali) era însoțit, în mod accesoriu, de **imunități**.

Spunem că *imunitățile* constituiau **accesorii ale proprietății** întrucât erau conferite marilor proprietari de pământ. Totodată imunitățile se aflau într-o strânsă corelație cu proprietatea imobiliară funciară. Astfel, un boier moldovean sau muntean obținea de la domnitor **un drept de administrare politică și un drept de judecată asupra pământurilor pe care le avea în proprietate**. Sau, același boier român dobânda de la domnitor **dreptul de a se bucura de o quasi independență politică, asupra pământurilor proprietatea sa privată**. În temeiul acestei *imunități (sau privilegiu)* acordate de autoritatea centrală supremă respectivul feudal (boierul) se putea opune la desfășurarea anumitor activități, pe domeniile sale imobiliare, de către dregătorii domnești.

Exista în cursul Evului Mediu în Țările Române și o formă (modalitate) de **proprietate comună asupra pământului** exercitată de *obștile sătești*.

Se putea efectua un partaj al terenului aflat în proprietatea comună dar cu respectarea, în toate situațiile, a **dreptului de protimis (de preemțiune)**. Acest drept de preemțiune, potrivit cutumelor, era recunoscut în favoarea rudelor și vecinilor proprietarului în ipoteza în care acesta dorea să înstrăineze, cu titlu oneros, dreptul său de proprietate.

Cu privire la **starea și capacitatea persoanelor fizice** – instituție importantă reglementată tot de cutume – ne rezervăm dreptul intangibil de a reveni cu o cercetare completă. Totuși vom remarca următoarele aspecte:

Cu privire la **statutul boierilor și a țăranilor dependenți, a țăranilor liberi, a târgoveților și a robilor** am făcut – din punct de vedere al *Dreptului public* în special – referiri în cadrul Cap. IV; Sect. III; § 2.

Din punct de vedere a *Dreptului privat* vom puncta în această secțiune doar situațiile în care prin intermediul unui **titlu juridic** o persoană fizică **intra** sau **ieșea** dintr-o stare de dependență în raport cu un feudal (boier).

***. Intrarea în starea de țăran aservit (vecin sau rumân).**

Se realiza prin încheierea unor contracte de drept privat sau în temeiul unei hotărâri judecătorești. **Hotărârea judecătorească** – putea obliga o persoană sau un grup de persoane la plata unor amenzi. Dacă sumele datorate cu titlu de amenzi nu erau achitate persoana sau grupul de persoane fizice pierdeau statutul de om liber și proprietatea privată asupra pământului.

Cu privire la **contracte** precizăm următoarele: prin **contractele de donație** sau **de vânzare – cumpărare** – un țăran liber se închina (se dăruia) sau se vindea pe sine împreună cu pământul aflat în proprietatea sa.

Prin intermediul încheierii unui **contract de împrumut** se putea pierde starea de libertate dacă țăranul liber nu putea achita datoria la scadență și dacă în contract se specifica că în caz de neplată țăranul va deveni dependent de feudalul creditor.

***. Modalități de ieșire din starea de dependență personală**

Țăranul dependent putea fi „**iertat**” de vecinie sau rumânie adică i se ridica, **gratuit**, starea de dependență prin voința boierului feudal. Actul juridic îmbrăca fie **o formă testamentară** fie **forma unui act de donație**.

O altă modalitate de ieșire din starea de dependență a țăranilor aserviți o reprezenta **răscumpărarea din vecinie sau din rumânie**. Se realiza practic prin plata unor importante sume de bani efectuată de aservit în favoarea feudalului. Această modalitate de ieșire din starea de dependență se realiza numai dacă boierul era de acord cu plata sumei avansată pentru răscumpărare.

Hotărârile judecătorești – care stabileau, pe bază de probe, că țăranul a fost aservit prin constrângere. Principalul efect al stabilirii acestei situații de fapt era redobândirea libertății de către persoana fizică aservită.

Fuga de pe pământul boierului – deoarece prin fugă se urmărea pierderea statutului de țăran aservit (statut legal și adevărat) și dobândirea unui statut de țăran liber. Dacă erau recunoscute aceste persoane erau readuse forțat pe pământul feudalului, pierzând libertatea aparentă, în mod retroactiv.

Distrugerea titlurilor – se producea fie datorită calamităților (incendii, inundații), fie datorită răscoalelor țăranilor aserviți. De regulă, boierii dobândeau de la domnitorii țării noi titluri care le reconstituiau pe cele distruse sau pierdute.

* *

*

În această primă parte a lucrării am analizat unele momente considerate importante în dezvoltarea politică și juridică a țării noastre.

Ne-am aplecat asupra următoarelor chestiuni: **Cap. I:** Organizarea politică, socială și juridică a Daciei în perioada înglobării în Imperiul Roman; **Cap. II:** Continuitatea daco-romană; **Cap. III:** Câteva aspecte – considerate esențiale – referitoare la formarea poporului român și a limbii române (etnogeneza românească); **Cap. IV:** Organizarea social – politică și juridică în perioada medievală.

PARTEA A II-A

SISTEMUL CONSTITUȚIONAL AL ROMÂNIEI ÎN PERIOADA ANILOR 1831 – 1989 VIAȚA POLITICĂ ȘI JURIDICĂ REGLEMENTATĂ DE ACTELE FUNDAMENTALE ÎN PERIOADA MENȚIONATĂ

CAPITOLUL I

ORGANIZAREA POLITICO-JURIDICĂ A PRINCIPATELOR ROMÂNE – MOLDOVA ȘI VALAHIA – ÎN TIMPUL PROTECTORATULUI ȚARIST (1828-1834). REGULAMENTELE ORGANICE – PRIMELE CONSTITUȚII MODERNE ALE PRINCIPATELOR. DOMNIILE REGULAMENTARE (1834 – 1848)

După revoltele popoarelor din Peninsula Balcanică îndreptate împotriva stăpânirii otomane, Imperiul Țarist a intervenit militar, armata rusă ajungând în apropierea Constantinopolului.

În Țările Române – Moldova și Valahia – armata țaristă a staționat din mai 1828. Principatele au fost conduse de guvernatori investiți de împăratul tuturor Rusiilor.

Astfel, la **22 februarie 1828**, **Pahlen** a fost numit guvernator al Principatelor de către țar fiind înlocuit de **generalul Jeltuhin** care a guvernat până în **noiembrie 1829**. În perioada **noiembrie 1829-1834** a fost numit guvernator al Principatelor **generalul rus Pavel Kiselev**.

Pentru ambele Principate a existat un singur guvernator având reședința la București, în capitala Valahiei, purtând titulatură de „președinte plenipotențiar al divanurilor Valahiei și Moldovei”.

În **anul 1828** în fiecare principat s-a instituit o comisie de redactare a unui regulament general, document prevăzut în **Convenția de la Akerman**.

Cele două comisii s-au întrunit la București fiind prezidate de **Minciaki, vicepreședinte pentru Principatul Moldovei**. Aceste comisii erau alcătuite astfel: **pentru Moldova**: Mihai Sturdza – vornic; C. Pașcanu – vistiernic; desemnați de imperialii ruși; Costache Conache – vornic și Iordache Cantacuzino – vistiernic, aleși de Adunarea Obștească a Moldovei. Secretar al comisiei era Gheorghe Asachi.

Pentru Valahia comisia era compusă din: Grigore Băleanu – ban; Gh. Filipescu – vornic; numiți de imperialii ruși; Ștefan Bălăcean – logofăt și Alexandru Vilara – hatman, aleși de Adunarea Obștească a Valahiei.

În contextul internațional dominat în această parte a Europei de rivalitățile țaristo-otomane, în **anul 1829**, Turcia a încheiat cu Rusia țaristă **Tratatul de la Adrianopol**.

Acest tratat încheiat de cele două puteri a cuprins dispoziții importante relative la Principate. Astfel se garanta autonomia administrativă a acestora; frontiera dintre Principate și Imperiul Otoman era stabilită pe talvegul fluviului Dunărea ceea ce a implicat restituirea raialelor din stânga Dunării (Turnu, Giurgiu și Brăila) către Valahia. S-au înființat unități militare având ca atribuții menținerea ordinii interne și apărarea granițelor; s-a desființat monopolul otoman instituit asupra produselor agricole.

Principatele au fost reorganizate în temeiul regulamentelor intrate în vigoare în timpul administrației țariste, Turcia obligându-se să le recunoască valabilitatea. Imperiul țarist a dobândit „calitatea” de putere protectoare a Principatelor.

Ca urmare a desființării monopolului otoman asupra materiilor prime ale Principatelor, economia și în special comerțul se revigorează. Câteva date statistice sunt elocvente în acest sens. Astfel, în **1831** ambele țări au exportat bunuri în valoare de **32.955.671 de lei**, în **1832** s-a exportat până la valoarea de **60.813.585 lei**. În anul **1833** mărfurile exportate se ridicau la valoarea de **70.987.944 lei** pentru ca în **anul 1840** nivelul exporturilor românești să atingă cifra record de **aproximativ 100.000.000 de lei**.

Această explozie economico-comercială a generat, în mod firesc, o reaşezare a structurii sociale din ţările noastre. **Clasa capitaliştilor** se întăreşte continuu, acumulându-se capital din negustorie şi din arendarea pământurilor. Un efect direct l-a reprezentat şi creşterea numărului **meseriaşilor şi a muncitorilor** din centrele urbane.

În **anul 1844** sunt eliberaţi robii proprietate publică a instituţiilor sau a statului.

§. 1. Organele centrale ale puterii de stat în Principatele Române

Au beneficiat de o reglementare nouă:

*. **Domnia** – ca instituţie – devine electivă şi cu caracter viager.

Totuşi primii domni sunt numiţi de Turcia şi de Rusia – **Mihail Sturdza în Moldova (1834-1849)** şi **Alexandru Ghica în Valahia (1834-1842)**

Domnitorul **era ales** dintre marii boieri, investit de Imperiul Otoman şi comunicată această investire Imperiului Țarist.

Art. 27 din Regulamentul Organic al Moldovei prevedea: „Domnul se alege pe viaţă. El trebuie să aibă 40 de ani deplin şi să fie din familie moldovană, a căruia evghenie să fie suitoare cel puţin până la bun, iar împământenirea sa până la tată. El să va alege numai între boierii cei mai vrednici, având ranguri de mare logofăt, de mare vornic al Țării de gios şi al Țării de sus, de hatman sau de vistiernic sau cari, după punerea în lucrare a acestui regulament, ar avea ranguri potrivite cu cele sus însemnate, adică prezident al Înnaltului Divan şi miniştri, deşi aceştia nu s-ar afla în slujbă lucrătoare. Pe lângă acestea, cel mai mare fiu al Domnului carile la răposarea, abdicţia paretisis sau discăunarea părintelui său ar fi agiuns la legiuita vârstă, după pravilile ţarei, se va priimi în numărul candidaţilor la Domnie; să înţălege însă că şi celelalte formalitate cerşute spre adiverirea mulţimei glasurilor şi spre a face alegirea sa legiuită, vor fi deopotrivă şi cătră dânsul păzite”.

Art. 44 din acelaşi regulament prevedea: „După alegire Domnului, mădulările Obştestii Ecstraordinare Adunări, în aceia sesie, vor iscăli după întâime rangurilor arzmazariu cătră Poartă, spre a se cere învestitura (întărirea Domnului), precum şi o notă

ofițială spre a înștiința pe Curtea proteguitoare despre alegirea Domnului. Însă, spre a se putea închiia toate aceste operații în aceeași sesie, caimacamii să vor îngriji de a alcătui amândoa arătările acturi, lăsând loc spre a înscrie numile Domnului ales”.¹⁾

Dacă Tronul era declarat vacant se instituia o căimăcămie din care, de drept, făceau parte: marele logofăt, marele vornic al „trebilor dinăuntru” și președintele Divanului domnesc. La fel în situația decesului sau destituirii domnitorului (art. 18 din Regulamentul Moldovei; idem Regulamentul Valahiei).

*. **Adunarea obștească extraordinară** era competentă să aleagă domnitorul. În Moldova era alcătuită din **132 de membri** iar în Muntenia cuprindea **190 de reprezentanți**.

*. **Adunarea obștească ordinară** era compusă din **35 de membri în Moldova** (erau membri de drept: **mitropolitul și doi episcopi** și aleși **32 de boieri**), respectiv 42 de membri în Valahia (erau membri de drept – 3; 20 boieri de rangul I, 18 boieri aleși dintre boierii fiecărui județ, un reprezentant al Craiovei). **Membrii aleși aveau un mandat de 5 ani** (art. 48 și următorul din Regulamentul Moldovei; art. 45 și următorul din Regulamentul Valahiei).

Competența Adunării obștești ordinare respectă **principiul separației puterilor în stat**. Spre edificare cităm:

Art. 61: „Însușirile Obșteștii Obicinuite Adunări, însămnate la articurile de mai sus, în nici o întâmplare nu vor putea împiedica lucrarea puterii suverane de administrație și de pază bunei orânduiei și a liniștei publice, ce este dată Domnului, pe temeiul așezământurilor și a vechilor obiceiuri a țării”.

Art. 62: „Obșteasca Obicinuită Adunare nu va putea de acum înainte a avea nici o putere giudecătorească, fiindcă aceasta este dată de acum înaintea unui osebit Divan sau unui Înalt Tribunal giudecătorească, de cările să va vorovi la al XIII cap al acestui reglement”.²⁾

Deci, rezultă fără putință de tăgadă, că se interzicea Obișnuitei Obșteștii Adunări să se amestece în exercitarea atribuțiilor executive

¹⁾ Paul Negulescu, George Alexianu, Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei, vol. I, București, 1944, pag. 173-184.

²⁾ Articole din Regulamentul Organic al Moldovei, conform Paul Negulescu, George Alexianu, Opere citate pag. 184 și următoarele.

sau judecătorești, atribuții date în competența unor alte organe nominalizate efectiv !!!

Legea devine un rezultat al **acordului de voință** între Adunare și domnitor, încetând astfel competența domnului de a legifera, în mod exclusiv.

Iată deci că Regulamentele Organice nu impun doar separația puterilor constituite în stat dar **obligă** organele centrale ale statului (puterile) **să colaboreze, în vederea înfăptuiri unei bune guvernări !!!**

***. Administrația centrală.**

Domnitorul reprezenta, conform dispozițiilor regulamentare, **întruchiparea puterii executive** fiind șeful suprem al acestei puteri.

El avea în atribuții numirea / învestirea și respectiv revocarea dregătorilor (adică, a demnitarilor), recrutați dintre boierii țării.

Dregătorii erau în număr de **șase** și aveau atribuții corespunzătoare miniștrilor, instituiți mai târziu ³⁾. Aceste dregătorii, menționate de Regulamentele Organice, erau conduse de: **vornicul dinăuntru** (ministrul al administrației și internelor), **vistierul** (ministrul de finanțe); **logofătul** dreptății (ministrul justiției); **logofătul pricinilor bisericești** (ministrul instrucțiunii și al cultelor); **spătarul** (ministrul apărării naționale) și **postelnicul** (ministrul afacerilor externe).

Acești dregători, adevărați demnitari ai statului, se întruneau, în caz de nevoie, sub președinția domnitorului Țării și coordonau întreaga putere executivă precum și administrația publică.

***. Sfatul administrativ** – se întrunea de două ori pe săptămână și era compus din: **vornic** – în calitate de președinte, **vistier** și **postelnic** - ca secretar. Acest sfat soluționa treburile administrative curente.

Comparând cu instituțiile existente în contemporaneitate Sfatul administrativ ne apare ca un cabinet restrâns, abilitat cu rezolvarea chestiunilor urgente. Dregătorii întruniți sub președinția domnitorului prefigurează organizarea de mai târziu a Consiliului de Miniștri (actualmente Guvern).

³⁾ După 1848 dregătoriile s-au numit „departamente” iar după unirea Principatelor Române s-au numit „ministere”.

Ș. 2. Administrația locală potrivit dispozițiilor regulamentare.

Ținuturile și județele, moldovene respectiv valahe, sunt menținute. La data de **13 – August – 1831** a fost desființată **căimăcămia Craiovei**. Unele unități teritorial – administrative sunt desființate ⁴⁾ și s-au realizat modificări de delimitare a ținuturilor și a județelor.

Orașele Principatelor sunt conduse de **sfaturi** alese dintre boieri. **Sfaturile** aveau în atribuții administrarea veniturilor, protecția comerțului, amenajarea urbană. În așezările urbane se înființează **comisariate de poliție**.

Satele românești nu cunosc mutații spectaculoase păstrându-se vechea organizare medievală.

Ș. 3. Armata Principatelor Române.

După intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice se formează corpurile de armată ale Principatelor. Satele sunt datoare să predea un număr de tineri care sunt încorporați timp de **6 ani**.

Dintre negustorii și meseriașii primiți în rândurile armatei se aleg **subofițerii**, în timp ce dintre boieri sunt aleși **ofițerii**.

Armele care compuneau forța armată erau: artileria, cavaleria și infanteria.

Efectivul militar era de **4700** de soldați în Valahia și **1554** de soldați în Moldova.

Ș. 4. Sistemul de învățământ

Așezămintele educaționale oficiale cuprindeau patru grade: **școli începătoare** (3 – 4 clase); **umanitoare**; **complementare** (de grad mediu); și **cursuri cu caracter și nivel academic** (durata de doi ani).

Deși pentru epoca modernă și contemporană va exista – **la finalul lucrării** – un capitol dedicat organizării judecătorești în România, trebuie să analizăm incidența Regulamentelor Organice asupra puterii judecătorești și asupra organizării judiciare.

⁴⁾ În anii 1831-1832 s-au desființat **ținuturile: Hârlău, Herța și Cârligătura** și respectiv **județul Săcuieni** (absorbit de județele Buzău și Prahova).

§. 5. Organizarea judecătorească instituită de Regulamentele Organice

Regulamentele Organice prevedeau că puterea judecătorească era separată de puterea „ocârmuitoare” cu scopul de a se asigura o „bună rânduială în pricini de judecată și pentru paza dreptăților particularilor”.

Inamovibilitatea judecătorilor a fost consacrată dar nu a fost introdusă decât parțial și cu caracter temporar.

Cu privire la organizarea ierarhică a instanțelor și la specializarea acestora, remarcăm succint următoarele:

*. **Tribunalele sătești de împăciuire** erau alcătuite din preot și trei jurați, câte unul pentru fiecare categorie țărănească (fruntaș, mijlocăș și codaș). Soluționau litigiile între săteni. Părțile puteau să se adreseze tribunalelor județene în caz că nu se împăcau. Precizăm totodată că litigiile dintre țărani și boieri erau în competența unor alte instanțe.

*. **Ispravnicii ținuturilor (județelor) și zapcii ocoalelor (plășilor)** erau funcționari administrativi care păstrau în competență atribuții specifice puterii judecătorești în litigii de poliție (adică privind ordinea publică) care erau sancționate cu pedepse până la 3 zile de închisoare și până la 50 de lovituri. Judecau litigiile fiscale și abaterile de serviciu săvârșite de slujbașii de rang inferior precum și plângerile boierilor în care pârâți figurau țăranii clăcași.

*. **Tribunalele poliției îndreptătoare** – funcționau în capitalele Principatelor, la Iași și la București; erau tribunale administrative care au preluat atribuțiile și competențele instituțiilor desființate – agia și spătăria.

*. **Tribunalele ținutale (Moldova) și județene (Valahia)** erau instanțe speciale constituite în locul vechilor ispravnici judecători. Aceste tribunale judecau în complete formate din: un președinte, doi membri și un procuror. Competența acestor instanțe era generală, având plenitudine de jurisdicție în cauze civile, comerciale și corecționale.

Dacă tribunalul judeca cauze comerciale, în compunerea completului intrau doi negustori. Judecau, de asemenea, plângerile țăranilor clăcași formulate împotriva boierilor.

Tribunalele ținutale (județene) aveau competența de a soluționa litigiile patrimoniale, cu petitul până la 1500 lei, cu drept de apel la divanurile judecătorești.

*. **Divanurile judecătorești** își desfășurau activitatea la Iași, la București și la Craiova; aveau **o secție civilă** și **o secție criminală**. La Iași nu exista secția criminală dar funcționa un **Tribunal al pricinilor criminalicești**.

Divanurile judecătorești judecau în **primă și ultimă instanță**, în materie civilă, până la valoarea petitului acțiunii de **5000 lei**. Judecau și peste această valoare litigiile patrimoniale dar cu **drept de apel în termen de o lună la Înalțul Divan**. Judecau în calitate de instanțe de apel.

Compunerea divanurilor judecătorești era: un președinte, patru asesori și un procuror.

*. **Tribunalele apelative de comerț** – aveau sediul la **București, Craiova și Iași**. Cel de la Iași a fost mutat la Galați în **anul 1833**. Faptele de comerț care intrau în competența acestor instanțe erau: vânzările de mărfuri, întreprinderile de manufacturi, transport și comision, cambia, vasele de navigație, ș.a., fiind prevăzute de **art. 335 din Regulamentul Organic**.

Compunerea completelor era identică cu cea a divanurilor judecătorești, cu unica diferență că trei dintre asesori erau aleși din rândul negustorilor.

*. **Înalțul Divan** cu sediul la Iași și la București judeca toate pricinile în ultimă instanță (erau venite în apel de la divanurile judecătorești). Era compus astfel: un președinte (marele ban în Valahia), patru membri numiți de domnitor și trei membri aleși de Adunarea Obștească Obișnuită a Principatului.

Membrii Înalțului Divan erau aleși pentru un mandat de **3 ani**, iar pe durata mandatului se bucurau de inamovibilitate (art. 281 din Regulamentul Organic).

*. **Divanul domnesc în Moldova** era prezidat de domnitor. Soluționa cazurile de greșită aplicare a legii de către celelalte instanțe, dacă decizia Înalțului Divan nu era luată cu unanimitate de voturi sau când această decizie contrazicea jurisprudența într-o materie.

*. În anul 1833 Divanul domnesc a fost contopit cu Înalțul Divan sub denumirea de **Divan domnesc**, prezidat de domnitor.

Aceasta a reprezentat o sporire a amestecului divanului în atribuțiile puterii judecătorești, implicând un regres în aplicarea faptică a principiului separației puterilor în stat.

*. În Țara Românească (Valahia) o competență identică cu a Divanului domnesc inițial din Moldova o avea **Înalta Curte de Revizie**. Domnitorul trimitea la această instanță pricinile de judecare fără a avea atribuții judecătorești cum avea domnitorul Moldovei. Instanța era compusă din nouă membri din Înaltul Divan sau din Divanul Judecătoresc.

Pe lângă domnitorii Țărilor Române extracarpătice sunt numiți **legiști ai statului** care aveau ca atribuții asigurarea corectei interpretări a legilor de către instanțele judecătorești.

§. 6. Dreptul și știința dreptului în perioada Regulamentelor Organice.

În acest paragraf ne vom mărgini doar asupra evoluției Dreptului Public și în mod deosebit a Dreptului Constituțional și a Dreptului Administrativ deoarece aceste ramuri – și științele corespunzătoare lor – reglementează și respectiv studiază – cu prioritate - evoluția politico-juridică a statului.

Cele două regulamente organice au constituit un exemplu clar de identitate legislativă. În consecință, cele două țări au beneficiat de o organizare politică identică.

Aceste **legi fundamentale** au introdus: separația puterilor statului, au limitat prerogativele domnitorilor, au înființat un quasi regim parlamentar, au prefigurat constituirea Guvernului, ca organ conducător al administrației publice, au desființat în mare măsură dreptul domnitorilor de a judeca pe proprii supuși etc.

Sub imperiul Regulamentelor Organice **capitalismul** începe să se dezvolte la noi, iar **burghezia** obține drepturi politice și administrative. Este adevărat că aceste legi fundamentale mențin rânduielile feudale împreună cu privilegiile boierilor, fapt care va genera ulterior (momentul 1848 este edificator) o luptă dusă pentru înlocuirea acestora.

*

*

*

Regulamentele Organice constituie, în opinia doctrinarilor români, profesori de Drept Constituțional și Instituții politice, prima lege fundamentală de organizare a Moldovei și a Valahiei. Deși consacră puterea boierimii române asupra domeniilor vieții social-politice a țărilor prin intermediul acestor legi fundamentale au pătruns elementele clasei capitaliștilor (aflată în dezvoltare) la conducerea vieții politice. Regulamentele Organice au introdus marile principii constituționale, necesare pentru modernizarea societății românești, principii care erau deja consacrate în majoritatea statelor europene. Ele au schimbat însăși regimul politic din Principate prin limitarea puterii domnești și prin precizarea atribuțiilor și competențelor în privința tuturor organelor centrale de conducere a Țărilor Române extracarpătice.

Apreciem că, după intrarea în vigoare a Regulamentelor Organice regimul politic, la noi, s-a transformat din **monarhie absolută** în **monarhie temperată cu caracter constituțional**.

Deși au fost elaborate cu încuviințarea a două mari puteri (Imperiul Țarist și Imperiul Otoman), fără consultarea maselor largi, datorită faptului că au „revoluționat” societatea românească ⁵⁾ și au asigurat autonomia internă a Principatelor, Regulamentele Organice, apreciem, că pot fi considerate primele noastre Constituții.

⁵⁾ Vezi argumentele expuse mai înainte.

CAPITOLUL II

ASPECTE RELATIVE LA MOMENTUL DE LA CARE SE POATE DISCUTA DESPRE APARIȚIA CONSTITUȚIONALISMULUI ÎN ȚĂRILE ROMÂNE

Acest capitol poate ar fi trebuit să constituie capitolul I al părții a doua a lucrării sau poate chiar să constituie un capitol introductiv al întregii lucrări.

Introducerea capitolului de față în acest loc este intim legată de chestiunea tratării **Regulamentelor Organice ca așezăminte fundamentale (legi fundamentale) sau, după caz, ca fiind veritabile Constituții ale Principatelor.**

Prin așezarea problematicei regulamentare la începutul părții a II-a am exteriorizat intenția noastră de a le considera adevărate Constituții.

Cum majoritatea celebrilor doctrinari ⁶⁾ nu consideră Regulamentele Organice veritabile Constituții am apreciat că este necesară o tratare, după puterile noastre, a chestiunii momentului inițial de la care începe dezvoltarea constituțională în România.

Problema este corelată cu **ciclurile sau valurile de constituționalism**, teză dezvoltată de renumiți profesori de Drept Constituțional și Instituții politice ⁷⁾ din România.

Reținem că în doctrina juridică constituțională, teza ciclurilor constituționale nu este îmbrățișată de toți doctrinarii ⁸⁾.

De-a lungul timpului cu referire la țara noastră, au existat opt mari **valuri sau cicluri constituționale**. Astfel: **primul** ar fi cuprins între sec. al XIV-lea și sfârșitul sec. al XVIII-lea; **al doilea** include

⁶⁾ Ne referim la teoreticienii Dreptului Constituțional: a se vedea: Prof. dr. Genoveva Vrabie – Drept constituțional și instituțiile politice, Ed. Chemarea Iași, 1992; Prof. dr. Tudor Drăgan, Drept constituțional și instituții politice, Ed. Lumina Lex, București, 1998; Prof. dr. Ioan Muraru - Drept constituțional și instituții politice, Ed. Actami, București, 1995.

⁷⁾ Prof. dr. G. Vrabie, Opere citate, pag. 172-178.

Prof. dr. Cristian Ionescu, Drept constituțional și instituții politice, Ed. a II-a, Ed. All Beck, București, 2004, pag. 300-304.

⁸⁾ Prof. dr. I. Muraru, Opere citate, pag. 104-130.

perioada dintre adoptarea Regulamentelor Organice (1831-1832) și Convenția de la Paris (1858); **al treilea val (ciclu)** este cuprins în perioada 1858-1866 (de la Convenția de la Paris până la publicarea Constituției); **al patrulea val** include perioada 1866-1938 (datele se referă evident la cele două Constituții române), **al cincilea** – perioada 1938-1940 (septembrie) – regimul dictaturii regale; **al șaselea** – declinul democrației parlamentare (31.08.1944 până la 30.12.1947); **al șaptelea** – privește organizarea constituțională în regimul socialist (1948 – 1989) și în sfârșit, **al optulea ciclu** reprezentat de adoptarea Constituției României, prin referendum național, la 08.12.1991.

Faptul că primul val de constituționalitate se referă la perioada Evului Mediu românesc justifică, într-o anumită măsură tratarea realizată în partea I a acestei lucrări.

Totuși, considerăm că până la adoptarea Regulamentelor Organice nu se poate vorbi de existența unui **curent constituționalist** în Țările Române.

Se poate însă vorbi despre existența unei organizări administrativ – politice și instituțional – juridice a Țărilor noastre, **ceea ce determină concluzia existenței** - în perioada menționată, respectiv în Evul Mediu – **a unor raporturi de drept constituțional axate, în principal, pe corelarea competențelor organelor centrale ale statelor.**

Pentru că indiferent dacă era sau nu constituită ramura Dreptului Constituțional sau / și a științei juridice corespunzătoare acesteia există o „îndatorire de onoare” de a analiza raporturile care în orice perioadă istorică, fie și în „întunecatului” **Ev Mediu**, au asigurat instituirea și exercitarea puterii de stat. Pentru același raționament, deși nu putem vorbi de un veritabil „proces” **de dezvoltare constituțională în epoca feudală**, ne revine obligația de a încerca să deslușim, cu toate nuanțele necesare, instituțiile politice care au fost configurate, în acea epocă relativ îndepărtată.

Faptul că „începuturile constituționalismului românesc” sunt legate de diverse acte cu dublu caracter politic și juridic (Proclamația de la Islaz; Convenția de la Paris din anul 1858; momentul 1864 – legea electorală; poate, înaintea acestora, adoptarea Regulamentelor Organice etc.) nu împieteează cu nimic asupra analizării vieții social-

politice și juridice (chiar și economice și culturale) a poporului român în îndelungata, bimilenara sa istorie ⁹⁾.

⁹⁾ Evident, această **nobilă îndatorire** revine doctrinarilor consacrați, profesorilor de Drept Constituțional dar și profesorilor de Drept Administrativ și știința administrației și de Istoria Dreptului Românesc, din cadrul **Facultăților de Drept din țara noastră**.

CAPITOLUL III

CONVENȚIA DE LA PARIS. STATUTUL DEZVOLTĂTOR AL CONVENȚIEI DE LA PARIS.

Valul revoluționar din anul 1848 a zguduit din temelii întreaga Europă. În anul 1849 Rusia și Turcia au încheiat Tratatul de la Balta Liman la data de 19 aprilie / 1 mai (1849) care încălca autonomia Moldovei și a Valahiei. Domnitorii urmau să fie numiți de cele două puteri – Turcia și Rusia. Se prevedea desființarea adunărilor obștești și înlocuirea acestora cu divanuri (art. I și art. II din tratat).

În anul 1853 izbucnește un nou război ruso-turc finalizat prin Tratatul de pace de la Paris din anul 1856. Acest tratat ¹⁰⁾ conferă un statut nou Principatelor Române.

Tratatul prevedea: „**19.** În schimb de orașele, porturile și teritoriile enumerate în art. 4 al acestui tractat, și spre a asigura mai bine libertatea navigațiunii Dunărei, Majestatea Sa Împăratul tuturor Rușilor, consimte a se rectifica fruntaria sa, în Basarabia.

Noua fruntarie va pleca de la Marea Neagră, la un kilometru spre est la lacul Burna – Sola, va întâlni perpendicular calea Akermanului, va urma această cale până la valul lui Traian, va trece spre sud de Bolgrad, se va urca în lungul gârlei Ialpuk, până la culmea de la Saratsika și va sfârși la Katamori pe Prut. În sus de acest punct, vechea fruntarie, între cele două imperii, nu va încerca nici o modificare.

Delegații puterilor contractante vor fixa în amănuntele sale linia noii fruntarii.

21. Teritoriul, cedat de Rusia, se va anexa la Principatul Moldovei, sub suzeranitatea sublimei Porți.

Locuitorii după acest teritoriu se vor bucura de drepturile și privilegiile asigurate principatelor, și, în timp de trei ani, le va fi permis de a transporta în altă parte domiciliul lor, dispunând liber de proprietăților lor.

22. Principatele Valahiei și Moldovei vor continua a se bucura, sub suzeranitatea Porței și sub garanția puterilor contractante,

¹⁰⁾ Încheiat la 18 / 30 Martie 1856.

de privilegiul și imunitățile pe cari le posedă. Nici o protecțiune exclusivă nu se va exercita asupra lor de către una din puterile garante. Nu va exista nici un drept particular de ingerință în afacerile lor interioare.

23. Sublima Poartă se angajează a conserva ziselor Principate o administrațiune independentă și națională, precum și deplină libertate de cult, de legislațiune, de comerț și de navigațiune.

Legile și statutele astăzi în vigoare se vor revizui. Spre a se stabili un complect acord asupra acestei reviziuni, o comisiune specială, asupra compunerii căreia se vor înțelege înaltele puteri contractante, se va aduna, fără întârziere, la București, cu un comisar al sublimei Porți.

Această comisiune va avea de misiune a examina starea actuală a principatelor și a propune bazele viitoarei lor organizațiuni.

24. Majestatea Sa Sultanul promite de a convoca imediat, la fiecare din cele două provincii, un Divan ad-hoc, compus așa cum se constituie reprezentațiunea cea mai exactă a intereselor tuturor claselor societății. Aceste Divanuri vor fi chemate a exprima dorințele populațiunilor în ceea ce privește organizațiunea definitivă a principatelor.

O instrucțiune a congresului va regula raporturile comisiunei cu aceste Divanuri.

25. Luând în considerațiune opiniunea emisă de ambele Divanuri, comisiunea va transmite fără întârziere la reședința actuală a conferințelor, rezultatul propriei sale lucrări.

Înțelegerea finală cu puterea suzerană va fi consacrată prin o convențiune încheiată la Paris între înaltele părți contractante; și un Hati – Scheriff, conform stipulațiunilor convențiunei, va constitui definitiv organizarea acestor provincii, puse de acum înainte sub garanția colectivă a tuturor puterilor semnătoare.

26. Se stipulează că va fi în principate o forță armată națională organizată în scop de a menține siguranța interioară și de a asigura pe aceea a fruntarelor. Nici o pedică nu se va putea aduce măsurilor extraordinari de apărare, ce ele vor fi chemate a lua, în acord cu sublima Poartă, spre a respinge orice agresiune străină.

27. Dacă liniștea interioară a principatelor s-ar afla amenințată sau compromisă, sublima Poartă se va înțelege cu celelalte puteri contractante asupra măsurilor de luat spre a menține sau a restabili

ordinea legală. O intervențiune armată nu va putea să aibă loc fără un acord prealabil între aceste puteri”.¹¹⁾

Tratatul de pace de la Paris prezintă deci o importantă capitală asupra dispozițiilor relative la Principatele Române.

A fost desființat protectoratul Rusiei țariste, Principatele Române fiind trecute sub garanția colectivă a celor șapte puteri semnatare.

S-a dispus convocarea Divanurilor ad-hoc și consultarea românilor cu privire la organizarea definitivă a Principatelor (eventuala unire a lor). Divanurile au fost convocate în septembrie 1857 și au stabilit următoarele: respectarea autonomiei Principatelor conform vechilor capitulații din 1393, 1460, 1511 și 1634; unirea politică a Principatelor într-un singur stat sub numele de „România”: consacrarea pe tronul țării a unui principe străin ales din una din dinastiile europene; organizarea unui regim constituțional – parlamentar.

Drept urmare, la **07. 08. 1858**, a fost finalizată conferința ambasadurilor puterilor contractante prin încheierea **Convenției de la Paris**.

Convenția de la Paris – a reprezentat o **Constituție** stabilită de puterile europene celor două principate.

Puterile contractante nu au admis unirea efectivă a Principatelor și au stabilit ca fiecare țară să aibă organe de conducere distincte (domnitor, parlament).

Au fost create două instituții politico – juridice comune Principatelor: Comisia Centrală de la Focșani și instituirea Curții de Casație cu sediul în același oraș¹²⁾.

Principatele au fost organizate avându-se în vedere principiul separației puterilor în stat. Astfel **puterea legislativă** era încredințată gospodarului (domnitorului), Adunării Elective și Comisiei Centrale de la Focșani.

Pregătirea legilor de **interes comun** se realiza de Comisia Centrală iar a celor de **interes special** de către gospodarul (domnitorul) fiecărui Principat. Legile erau supuse de domnitor Adunării pentru votare.

Puterea executivă – aparține gospodarului (domnitorului).

¹¹⁾ C. Hamangiu – Codul general al României. Legi uzuale, vol. II, pag. 6-8.

¹²⁾ Orașul Focșani, din Moldova, a reprezentat **prima capitală a Principatelor Unite**

Puterea judecătorească – se exercita de judecători, numiți de hospodar, în numele acestuia.

În concluzie, reținem că puterea legislativă era încredințată domnitorului și Adunării. Adunarea Electivă era aleasă pentru un mandat de 7 ani. Era convocată de domnitor iar sesiunile durau 3 luni.

Comisia Centrală de la Focșani – era alcătuită din 16 membri: 8 moldoveni și 8 munteni, în fiecare Principat 4 membri fiind numiți de hospodar și 4 de Adunarea Electivă.

Proiectele de lege întocmite erau înaintate guvernelor Principatelor care le supuneau votului Adunărilor. Comisia și-a desfășurat lucrările până în anul 1862 elaborând proiecte de interes general comune ambelor Principate.

Cu privire la puterea judecătorească precizăm că Înalta Curte de Casație și Justiție, cu sediul la Focșani a realizat unitatea deplină a puterii judecătorești. Aceasta exercita un control jurisdicțional asupra curților de apel și tribunalelor din Principate.

În esență, *Convenția de la Paris* institua unitatea deplină a jurisdicției (a puterii judecătorești); o unitate quasi – totală în domeniul puterii legiuitoare și perpetua separația puterii executive (prin existența celor două guverne de la Iași și de la București) în Principate.

Acest act fundamental consacra și drepturi și libertăți cu caracter cetățenesc. **Articolul 46** prevedea egalitatea moldovenilor și muntenilor (ultimii denumiți români în textul original) în fața legii. Se institua, de asemenea, principiul dreptului la proprietate privată și se desființau privilegiile cu caracter feudal.

*

* *

După înfăptuirea unirii Principatelor Române, guvernul prezidat de Mihail Kogălniceanu a demarat procedura revizuirii raporturilor dintre proprietarii de pământ și țărani.

Acestei reforme i s-au opus, în mod firesc, Adunările parlamentare (compuse din moșieri) fapt ce l-a determinat pe domnitorul Alexandru Ioan Cuza să le dizolve, dând o proclamație către popor, la data de 02. 05. 1864.

Domnitorul a propus modificarea Convenției de la Paris și a legii electorale.

În aceste condiții, la data de 02. 07. 1864. a intrat în vigoare Statutul, confirmat prin plebiscit și recunoscut de puterile garante.

Potrivit **Statutului dezvoltător al Convenției de la Paris – Statutul lui Cuza** – parlamentul se organizează bicameral (Adunare electivă și Adunare ponderatoare). Cele două Adunări împreună cu domnitorul exercitau **puterea legislativă**.

Puterea executivă – aparținea exclusiv domnitorului. Acesta avea dreptul de inițiativă legislativă. Proiectele de legi erau susținute de miniștri sau de membri Consiliului de Stat în fața Parlamentului (Adunarea Electivă).

Corpul ponderator - Senatul – era condus de mitropolitul primar al României și era alcătuit din: mitropoliți; episcopi; întâiul președinte al Curții de Casație; cel mai vechi general de armată în activitate și alți 64 de membri numiți de domnitor.

Senatul avea în atribuții ocrotirea Constituției – realiza un control al constituționalității legilor.

Adunarea electivă – cameră inferioară a Parlamentului, era competentă să adopte bugetul statului.

Domnitorul – șeful puterii executive - guverna prin decrete – legi până la efectuarea unor noi alegeri legislative.

Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris preciza că legea fundamentală a României rămâne pe mai departe Convenția de la Paris.

Totuși pe bună dreptate se apreciază că Statutul lui Cuza reprezintă **o adevărată Constituție**. O Constituție care – pentru partea modificată din Convenția de la Paris – constituie un „produs” exclusiv național.

În temeiul Statutului s-au adoptat acte normative fundamentale pentru dezvoltarea social – juridică a României moderne: Codul Civil; Legea privind administrația publică și justiția, Legea instrucțiunii publice.

Legea electorală era anexată la Statut și stabilea drepturile electorale; condițiile necesare pentru exercitarea dreptului de vot și a dreptului de a fi ales precum și normele tehnice privind procedura desfășurării alegerilor.

Convenția de la Paris din 7 August 1858 și Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris din 02. 07. 1864. reprezintă nu doar Constituții ale românilor ci adevărate repere cu caracter constituțional. Cele două acte fundamentale se încadrează în **valurile de constituționalitate – al treilea** – existente de-a lungul istoriei în țara noastră ¹³⁾.

¹³⁾ Detalierea problemei valurilor (ciclurilor) constituționale vezi cap. II din partea a II-a a lucrării.

CAPITOLUL IV

CONSTITUȚIILE „CLASICE” ALE ROMÂNIEI DIN ANII 1866; 1923 ȘI 1938.

Secțiunea I: Constituția adoptată la data de 30 iunie / 12 iulie 1866.

Constituția din anul 1866 a ignorat tradițiile constituționale românești fiind practic o „traducere” a Constituției belgiene din anul 1831.

Proiectul de constituție a fost elaborat de Consiliul de Stat (sarcină primită la 16 februarie 1866), depus de consiliul de miniștri pe biroul Adunării Constituante, cu adresa Locotenenței Domnești din 01. 05. 1866. A fost dezbătut de Adunare între 17 (29) iunie și 29 iunie (1 iulie), votată în unanimitate la data de 30.04.1866 și promulgată prin decretul numărul 1071/1866.

Este prima Constituție efectivă a Statului Român elaborată, votată și pusă în vigoare exclusiv de Națiunea Română fără patronarea și intervenția unei puteri străine.

Votarea din 29. 06. 1866 s-a realizat numai în Adunarea deputaților ¹⁴⁾, Senatul nefiind convocat.

Constituția din 1866 era compusă din opt titluri: I – Despre teritoriul României; II – Despre drepturile românilor; III – Despre puterile Statutului; IV – Despre finanțe; V – Despre puterea armată; VI – Dispozițiuni generale; VII – Despre revizuirea Constituției; VIII – Dispoziții tranzitorii și suplimentare.

Constituția consacră o serie de principii: principiul suveranității naționale (art. 31); principiul monarhiei ereditare (art. 82); principiul inviolabilității monarhului (art. 92); principiul guvernării reprezentative (art. 31); principiul responsabilității ministeriale (art. 92); principiul separației puterilor în stat (art. 32;

¹⁴⁾ Datorită acestui fapt unii autori consideră procedura ca neconstituțională; a se vedea I. Ceterchi ș.a., *Istoria dreptului românesc*, vol. II, Ed. Academiei, București, 1987, pag. 67.

art. 35; art. 36); principiul rigidității Constituției (art. 129) și principiul supremației Constituției (art. 128).

Tot în Constituție sunt menționate drepturile politice apărute în Declarația franceză de drepturi din anul 1789.

Statul Român a fost organizat în baza principiului separației puterilor în stat. În Titlul III – „Despre puterile statutului” – se pun bazele puterilor statutului exercitate prin organele etatice specializate.

Puterea legislativă – se exercita, de comun acord, de către domnitor și de Reprezentanța Națională – parlamentul țării. Reprezentanța națională era compusă din Adunarea Deputaților (cameră inferioară) și din Senat (cameră superioară).

Puterea executivă – era încredințată domnitorului. Se instituie regimul monarhiei ereditare (a dinastiei) prin stabilirea succesiunii la Tronul țării.

Puterea judecătorească – era exercitată de curți și de tribunale. Curtea de Casație și Justiție avea aptitudinea de a caracteriza un delict și a determina pedeapsa dacă un ministru era pus sub acuzare de către Adunări sau de domnitor, potrivit art. 101 (art. 102 din Constituție).

Domnitorul, în calitatea sa de șef al puterii executive, dispunea de prerogative însemnate în cadrul puterii legislative.

Constituția din anul 1866 consacră marile principii stabilite de Revoluția franceză de la 1789: libertatea, egalitatea și fraternitatea, ocrotind libertatea fizică și morală a individului ca subiect de drept.

Constituția adoptată în anul 1866 este apreciată ca fiind o constituție rigidă.

În art. 129 al legii fundamentale sunt menționate modalități extrem de dificile pentru revizuire.

Marele doctrinar P. Negulescu aprecia referitor la Constituție că, atunci „când o lege nu corespunde situațiilor de fapt cărora se aplică, când ea nu răspunde unei nevoi a acelui monument ea riscă să rămână fără aplicație”¹⁵.

Tot cu privire la Constituția din 1866, marele nostru istoric Nicolae Iorga preciza: „Constituția de la 1866 este izvorâtă dintr-o

¹⁵⁾ P. Negulescu, *Curs de Drept Constituțional Român*, București, 1927, citat de G. Vrabie, *Drept Constituțional și Instituții politice contemporane*, partea I, Ed. Chemarea, Iași, 1992, pag. 227.

simplă operă de traducere a unei Constituții apusene; ea n-are nici o legătură cu trecutul nostru propriu și nu reprezintă nici o elaborare particulară nouă.” Istoricul considera că actul adoptării Constituției din anul 1866 a fost „fără nici un efect aproape asupra vieții noastre politice decât acela de a introduce o ipocrizie mai mult.”¹⁶⁾

Au existat desigur și doctrinari care au salutat adoptarea Constituției din anul 1866 precum profesorul Constantin Dissescu ¹⁷⁾. Acesta aprecia că pentru întâia oară țara și-a dat propria sa Constituție.

Constituția din 1866 a suferit de-a lungul timpului multiple modificări. La **19. 10. 1879.** a fost modificat **art. 7** pentru a se pune de acord Constituția cu prevederile **art. 44 din tratatul de pace de la Berlin.**

În anul 1884 s-au modificat articolele referitoare la denumirea șefului statului (denumit rege), la întinderea teritorială și la rangul țării (denumită Regatul României), la sistemul electoral și la regimul presei. De asemenea, trebuie menționată modificare efectuată în anul 1917 în vederea împrăștiării țăranilor, a introducerii votului universal pentru Cameră și pentru modificarea compunerii Senatului.

Cu toate criticele aduse Constituției adoptate în anul 1866 aceasta reprezintă în evoluția constituțională din România, prima Constituție modernă în adevăratul sens al cuvântului.

Raportându-ne la valurile de constituționalitate, acesta se află la distincția, delimitarea valului trei, respectiv valului patru, la delimitarea unui vechi regim în raport cu unul nou.

Constituția din 1866 deschide ascensiunea unor constituții denumite „**burgheze**” care își vor pune amprenta pentru totdeauna asupra dezvoltării ulterioare a Statului. Concret menționăm că sub imperiul ei România și-a proclamat și ulterior a dobândit prin recunoaștere internațională **independența de stat**, țara obținând-o – **pe lângă supremația preexistentă** – pentru conturarea deplină a **suveranității de stat**.

Secțiunea a II-a: Constituția adoptată la data de 28 martie 1923

¹⁶⁾ G. Vrabie, Op. citate, pag. 224 (notă de subsol).

¹⁷⁾ G. Vrabie, Op. citate, pag. 224.

După înfăptuirea unității naționale în anul 1918, se impunea adoptarea unei noi Constituții care să fie conformă cu realitățile societății românești din acea perioadă și care să asigure procesul de dezvoltare generală a României.

În condițiile participării țării noastre la desfășurarea primei conflagrații mondiale s-a cristalizat, în provinciile aflate sub dominația Imperiului Austro – Ungar și a Imperiului Țarist, ideea autodeterminării românilor și a unirii acestor teritorii cu Vechiul Regat, patria mamă.

*. Altfel, prima provincie care s-a unit cu România a fost **Basarabia**, teritoriul dintre Prut și Nistru, încorporat de Imperiul Țarist în **mai 1812**, în urma încheierii păcii de la București între Imperiul Otoman și Imperiul Țarist.

După încorporare, Basarabia a deținut statutul de oblastie apoi din 1825 a devenit o gubernie țaristă. Autoritățile au încercat - și în parte au izbutit să deznaționalizeze populația românească și, în special, vechile familii boierești.

Ca urmare a prăbușirii țarismului și a anarhiei manifestate în provinciile din fostul Imperiu și în armata rusă, la data de 28.11. / 11.12.1917 Sfatul Țării a adoptat „Proiectul organizării ocârmuirii Basarabiei”¹⁸⁾.

Ulterior, la 1 / 16.12.1917¹⁹⁾ a fost proclamată Republica Democratică Moldovenească constituită pe teritoriul fostei gubernii a Basarabiei.

La data de 24.01.1918. (06.02.1918.) Sfatul Țării a emis o declarație de proclamare a independenței Republicii Moldovenești²⁰⁾ iar la 27 Martie / 09 Aprilie 1918 Sfatul Țării cu 86 de voturi pentru, 3 contra și 36 de abțineri a votat rezoluția de unire a Republicii Democratice Moldovenești în granițele vechii Basarabii cu Regatul României.

La 27. 11. 1918. Sfatul Țării a anulat condițiile din actul unirii, declarând unirea necondiționată a Basarabiei cu România.

¹⁸⁾ Publicat în ziarul de limbă română „Cuvântul Moldovenesc” din Chișinău, nr. 109 / 03.12.1917.

¹⁹⁾ Declarația Sfatului Țării publicată în „Cuvântul Moldovenesc”, nr. 110 / 06.12.1917.

²⁰⁾ Cuvântul Moldovenesc, nr. 15 / 20.01.1918.

*. Românii din Imperiul Austro-Ungar s-au manifestat activ în favoarea întregirii naționale.

Astfel, românii din „**țara pădurilor de fagi**” dependenți de coroana austriacă din **anul 1775**, prin reprezentanții lor din Adunarea Constituantă au hotărât votarea Moțiunii relative la **unirea necondiționată a Bucovinei cu România** ²¹⁾, **la data de 14 / 27.10.1918.**

Congresul general al Bucovinei a votat la data de 15 / 28.11.1918 unirea acestei provincii, în vechile ei hotare, cu Regatul României.

*. Transilvania, încorporată forțat în Regatul Ungar la 1867, și-a căutat identitatea națională iar românii din această provincie istorică au adresat popoarelor lumii un Manifest ²²⁾ în care își exprimau dorința de unire cu România.

Marele Sfat al Națiunii Române din Ungaria și Transilvania a dispus la 07 / 20.11.1918 convocarea Adunării Naționale de la Alba-Iulia pentru 01.12.1918 ²³⁾.

La data de 18.11 / 01.12.1918 a fost votată unirea Transilvaniei cu Regatul României ²⁴⁾.

După Marea Unire din anul 1918, Constituția din anul 1866 nu a fost abrogată. Autoritatea Constituției a fost extinsă – prin adoptarea decretelor – lege de consfințire a Unirii – asupra noilor provincii.

Totuși din punct de vedere administrativ și judiciar teritoriile unite cu Vechiul Regat au beneficiat de un statut de autonomie, formându-se niște organe proprii de conducere, cu caracter autonom și regional. Aceste organe au fost desființate la 04.04.1920.

Astfel, **în Basarabia**, organele locale de conducere s-au numit „**Directorate**” iar provincia avea doi miniștri fără portofoliu în Guvernul de la București.

În Bucovina organele autonome de conducere administrativă erau denumite „**Secretariate**”. În Guvernul Regatului, Bucovina era reprezentată de doi miniștri fără portofoliu.

²¹⁾ Vasile Arimia și colab., Cartea Neamului, Marea Unire din 1918. Documente istorice. Editura Globus, București, 1993, pag. 146-147.

²²⁾ Marea Unire de la 1 Decembrie 1918, București, 1 decembrie 1943, pag. 41-44.

²³⁾ Vasile Arimia și colab., Cartea Neamului, Marea Unire din 1918. Documente istorice. Editura Globus, București, 1993, pag. 175-177.

²⁴⁾ Vasile Arimia și colab., Opere citate, pag. 219-238.

În Transilvania organul autonom de conducere era un „**Consiliu Diriginte**”, această provincie fiind reprezentată în Guvernul de la București de miniștri fără portofoliu.

Asupra tuturor provinciilor unite cu Vechiul Regat, pe perioada existenței organelor autonome, Guvernul Regatului Român a exercitat atribuții care prezentau importanță pentru unitatea statului: armată, afaceri externe, transporturi etc.

Unirea cea Mare a determinat atât din punct de vedere obiectiv cât și subiectiv o dezvoltare și un nou elan în scopul consolidării statului național unitar român.

Datorită acestui fapt s-a procedat la adoptarea unei noi Constituții care să asigure o nouă temelie națiunii române.

La 26 Martie 1923 a fost votată noua Constituție în Camera Deputaților iar la 27 Martie 1923 a primit și votul Senatului României.

Constituția a fost sancționată la 28 Martie 1923 și a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 282 / 29.03.1923.

Noua lege fundamentală era sistematizată în VIII titluri: I. – Despre teritoriul României; II. – Despre drepturile românilor; III. – Despre puterea statului; IV. – Despre finanțe; V. – Despre puterea armată; VI. – Dispozițiuni generale; VII. – Despre revizuirea Constituției; VIII. – Dispoziții tranzitorii.

Organizarea etatică a Regatului României s-a întemeiat – conform acestei Constituții – pe principiul separației puterilor în stat.

Au fost consacrate o serie de drepturi și libertăți fundamentale cu caracter cetățenesc.

Titlul I (art. 1-4) – se referă la teritoriul statului și la organizarea administrativ-teritorială.

Titlul II (art. 5-32) – consacră drepturi și libertăți și instituie garanții juridice în scopul protejării acestora.

Titlul III (art. 33-108) – analizează puterile constituite în Statul Român având ca temelie separația fiecărei puteri și totodată colaborarea autorităților în scopul desfășurării vieții politico-statale.

Puterea legislativă – a fost reglementată în cap. I (art. 42-76) fiind încredințată Reprezentanței Naționale și Regelui.

Regele poseda dreptul de a sancționa legile și dreptul de a convoca și de a închide sesiunile Parlamentului.

Puterea executivă – a fost reglementată în cap. II (art. 77-100) fiind exercitată de rege și de miniștri. Doar miniștrii erau responsabili în fața autorităților legislative.

Erau reglementate atribuțiile îndeplinite de rege (art. 88) și instituția regenței (art. 83 - 85).

Puterea judecătorească – consacrată în cap. III „Despre autoritatea judecătorească” (art. 101 – 107) avea în atribuții exercitarea controlului constituționalității legilor și controlul actelor cu caracter administrativ. Era instituit juriul în materie criminală și pentru delictele politice și de presă (art. 105).

Se interzicea înființarea unor instanțe extraordinare (art. 101 alin. 2).

* *
*

Constituția din anul 1923 a consacrat caracterul unitar și național al statului român. Această sintagmă era net superioară în raport cu prevederea din Constituția din 1866 care menționa că Principatele Unite Române constituie un stat indivizibil.

Raportul dintre cele două Constituții poate fi privit și sub un alt aspect. Astfel, Constituția din 1923 are 76 de articole menținute din Constituția anterioară. Doar 25 de articole au fost modificate sau completate în raport cu vechea reglementare iar 7 articole au fost adăugate.

De aceea, se poate considera că în anul 1923 s-a procedat la o revizuire totală a Constituției din anul 1866, fără a se vorbi despre adoptarea unei noi Constituții.

Din punct de vedere legislativ chestiunea nu a fost tranșată. Spre exemplificare avem „Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944 pentru fixarea drepturilor românilor în cadrul Constituțiunii din 1866, cu modificările din 29.03.1923”²⁵⁾.

Titlul decretului - regal amintit se referă expressis verbis la Constituția din anul 1866 ca fiind legea fundamentală care stabilește drepturile românilor. Totodată decretul regal nu se referă la „modificări ... din 29 martie 1923” ci menționează „cu modificările **Constituției** din 29 martie 1923”.

²⁵⁾ Monitorul Oficial al României, partea I, nr. 202 / 02.09.1944.

În consecință, deși recunoaște valabilitatea Constituției din 1866, actul normativ exemplificat recunoaște expres și existența Constituției din anul 1923.

Această interpretare credem că exprimă în modul cel mai clar cu putință legătura dintre cele două legi fundamentale, în sensul asigurării continuității unui proces constituțional unic existent în țara noastră în perioada 1866-1923.

Ca atare, în 1923 a fost adoptată o nouă Constituție care a adaptat și a dezvoltat, conform realităților social-politice existente după Marea Unire, dispozițiile cu caracter constituțional adoptate în iunie 1866.

Secțiunea a III-a: Constituția adoptată și sancționată la 27 februarie 1938.

Această Constituție este cunoscută sub denumirea de Constituția Regelui Carol al II-lea al României. Ea inaugurează al cincilea val al constituționalismului românesc (vezi partea a II-a, cap. al II-lea) care mai include și actele cu caracter constituțional din septembrie 1940.

Acest val constituțional reprezintă un regres în dezvoltarea constituțională a țării noastre și se caracterizează prin învestirea șefului de stat – monarhul – și mai apoi a conducătorului statului cu prerogative extrem de largite în conducerea politico-administrativă.

Regimul politic personal a fost instituit de regele Carol al II-lea la data de 10.02.1938.

La 20.02.1938 monarhul prezintă națiunii o proclamație prin care înfățișează o nouă Constituție „menită să așeze temelii mai solide și mai drepte Statului nostru ...”.

Corpul electoral a fost de acord cu Constituția impusă de suveran (4.297.581 voturi pentru și numai 5.483 voturi împotriva).

Decretul Regal nr. 1045 / 27.02.1938 a sancționat Constituția aceasta intrând efectiv în vigoare.

Constituția din februarie 1938 a păstrat structura Constituției anterioare dar au intervenit semnificative schimbări.

Astfel, **Titlul II** era intitulat „**Despre datoriile și drepturile Românilor**” indicându-se clar importanța obligațiilor cetățenilor în raport cu drepturile conferite acestora.

În **Titul III – „Despre puterile Statului”** s-a dat prioritate normelor care reglementează instituția monarhică în raport cu puterea legiuitoare, care constituie organul reprezentativ suprem al națiunii.

Potrivit art. 30 „Regele este capul Statului”. Acesta este șeful puterii executive dar are atribuții sporite. Este titular al puterii legislative exercitate prin Reprezentanța Națională (art. 31 alin. 1); este titular al puterii executive exercitată prin guvern (art. 32). Regele are aptitudinea de a sancționa judecătorii prin decret regal până la adoptarea legii privind inamovibilitatea acestora (art. 76).

Parlamentul României (Reprezentanța Națională) a devenit „purătorul de cuvânt” al unor categorii sociale. Aceasta deoarece, potrivit art. 61 **deputații** erau aleși de cetățenii români cu vârsta de 30 de ani care practicau una dintre următoarele îndeletniciri: agricultura și munca manuală; comerțul și industria; ocupațiuni intelectuale.

Senatorii erau de drept sau numiți de rege ori aleși prin vot obligatoriu (art. 63). Guvernul, respectiv miniștrii care îl alcătuiau, aveau răspundere politică exclusiv în raport cu regele. Ministrii au devenit astfel simpli funcționari numiți și revocați de șeful statului.

Puterea judecătorească a fost văduvită de principiul inamovibilității judecătorilor care puteau fi sancționați prin decret - regal de șeful statului.

Libertatea de opinie a fost total îngrădită. Art. 7 prevedea că „nu este îngăduit niciunui Român a propovădui prin viu grai sau în scris schimbarea formei de guvernământ a Statului, împărțirea ori distribuirea averii altora, scutirea de impozite, ori lupta de clasă”.

Regimul autoritar instaurat de regele Carol al II-lea s-a prăbușit ca urmare a izolării României în relațiile internaționale, ceea ce a determinat imensele pierderi teritoriale suferite de țara noastră în vara anului 1940.

La 28 iunie 1940, în urma **notelor ultimative** formulate de guvernul U.R.S.S., România a cedat, fără luptă, Basarabia și partea de nord a Bucovinei dar și ținutul Herța din Vechiul Regat.

În urma „**arbitrajului**” puterilor Axei, al Germaniei și al Italiei la 30 August 1940 România a pierdut partea de nord-vest a Transilvaniei, Crișana și Maramureșul care au fost încorporate Ungariei.

Prin Tratatul de la Craiova partea română ceda Cadrilaterul (Durostor și Caliacra) în favoarea Bulgariei.

Regimul politic instituit de suveran „**nu s-a sfiit**” să impună o unică organizație politică – **Frontul Renașterii Naționale** în scopul „propășirii Patriei și de consolidare a Statului” (art. 1).

Art. 7: Orice altă activitate politică decât aceea a „Frontului Renașterii Naționale” va fi socotită clandestină, iar autorii ei pedepsiți cu degradarea civică, pe termen de 2 până la 5 ani ²⁶⁾.

În pragul colapsului regimului autoritar și a dezmembrării României a fost publicat un decret – lege pentru transformarea „Frontului Renașterii Naționale” în „**Partidul Națiunii**”, la data de 22.06.1940. Partidul Națiunii era definit ca fiind un „**partid unic și totalitar**” !!!

Tot la 22.06.1940 a fost publicat un „decret - lege **pentru apărarea ordinii politice unice și totalitare a Statului Român**”.

*

*

*

Actele cu valoare constituțională adoptate în perioada antonesciană.

Dezastrul provocat de amputările teritoriale ale României au generat din partea clasei politice o reacție în sensul silirii monarhului autoritar să părăsească Tronul.

Guvernul condus de Ion Gigurtu își depune mandatul la 04.09.1940 iar regele îl numește în funcția de președinte al Consiliului de Miniștri pe generalul Ion Antonescu (Decret Regal nr. 3051 / 05.09.1940).

Tot la 5 septembrie 1940 Constituția din 1938 s-a suspendat iar Corpurile Legiuitoare au fost dizolvate (Decretul Regal nr. 3052 / 05.09.1940).

Prin Decretul Regal nr. 3053 / 05.09.1940 președintele Consiliului de Miniștri exercită puterile Statului fiind investit cu depline puteri pentru conducerea Statului Român.

Ca urmare a solicitării generalului Ion Antonescu, printr-o scrisoare trimisă suveranului, acesta din urmă transferă prerogativele regale asupra fiului său Mihai, la data de 06.09.1940.

În declarația făcută de generalul Ion Antonescu Regelui Mihai la 06.09.1940, cu prilejul depunerii jurământului de suveran, președintele Consiliului de Miniștri recunoaște că la 05.09.1940, respectiv 06.09.1940 s-au efectuat două lovituri de stat „care au înlăturat pentru totdeauna posibilitatea de a mai veni la cârma statului un regim ca acela care a fost pulberat”.

²⁶⁾ Legea pentru înființarea organizației politice a „Frontului Renașterii Naționale” din 16.12.1938.

Fiind investit cu depline puteri președintele Consiliului de Miniștri își ia titlatura de „Conducătorul Statului Român”.

Prin două decrete regale ²⁷⁾ din 06.09.1940 și 08.09.1940, ambele pentru investirea cu depline puteri în conducerea statului regele își reducea prerogativele conferind depline puteri președintelui Consiliului de Miniștri.

Prin Decretul Regal nr. 3151 / 14.09.1940 ²⁸⁾ Statul Român devine Stat Național Legionar, Mișcarea Legionară fiind singura mișcare recunoscută în noul Stat.

Generalul Ion Antonescu a fost desemnat Conducătorul Statului Legionar și Șeful Regimului Legionar iar Horia Sima a fost numit Conducătorul Mișcării Legionare.

Tensiunile create între general și Mișcarea Legionară au culminat cu rebeliunea legionară din februarie 1941. Drept urmare, miniștrii legionari au fost demși iar Statul Național Legionar a fost desființat ²⁹⁾.

Generalul Ion Antonescu a preluat, după părăsirea țării de regele Carol al II-lea, mai multe prerogative pentru ocrotirea regelui Mihai I, acesta fiind un „**regent**” al **suveranului**.

Fără îndoială, generalul Ion Antonescu a fost, cel puțin formal, un adept al formei de guvernământ monarhice. În raportul Conducătorului Statului Român către M.S. Regele, Antonescu se consideră „**prea plecat și prea supus servitor**” al **suveranului**. El confirmă că a primit „**din partea regelui - puterea smerit**, cum primește credinciosul sfânta cuminecătură în fața altarului”.

Faptele Conducătorului statului atestă o altă realitate.

Regele a fost izolat în palatul regal având toate onorurile dar fiind lipsit de putere. Hotărârile cu caracter politic au fost luate de Conducătorul statului fără consultarea prealabilă a suveranului.

Două aspecte foarte controversate, în opinia noastră, confirmă faptul că instituția monarhiei a fost lăsată de Ion Antonescu în afara istoriei.

Deși a fost numit președinte al Consiliului de Miniștri și investit cu depline puteri de către rege – delegație dată nelimitat în considerația

²⁷⁾ Î.D.R. nr. 3067 / 1940 publicat în M.Of. partea I nr. 206 bis din 06.09.1940 și Î.D.R. nr. 3072 / 1940 publicat în M.Of. partea I, nr. 206 din 08.09.1940.

²⁸⁾ M. Of. partea I nr. 214 bis din 14.09.1940.

²⁹⁾ „D. Regal pentru abrogarea **Decretului Regal nr. 3151 / 14.09.1940**” din 15.02.1941 decretat cu Î.D. nr. 314 / 14.02.1941 – M. Of. partea I, nr. 39 / 15.02.1941.

persoanei generalului, deci intuituu personae - Ion Antonescu, fără a avea consimțământul suveranului, a desemnat un înlocuitor al său în persoana prof. Mihai Antonescu.

Aceasta demonstrează că Antonescu nu respecta nici măcar competența rămasă suveranului, prevăzută în art. 2 lit „e” din Decretul Regal pentru învestirea cu depline puteri din 8 septembrie 1940.

Această competență se materializa în capacitatea regelui de a numi pe primul ministru, însărcinat cu depline puteri. Ori, firesc era ca monarhul să desemneze un eventual înlocuitor pentru această funcție, pe baza principiului fundamental de drept potrivit căruia cine poate mai mult poate și mai puțin.

În al doilea rând, un aspect și mai controversat reiese din Decretul Lege privitor la depunerea jurământului primului președinte, procurorului general și președinților de secție de la Înalta Curte de Casație și Justiție din 06.09.1940. **Art. 2** prevede în formula jurământului: „**Jur credință Șefului Statului Român**”.

Cine era – în acele momente – șeful statului: suveranul sau conducătorul statului? Dacă totuși mai sunt rezerve în privința titularului funcției supreme în stat, Decretul Lege privitor la reglementarea succesiunii la Tronul României a Marelui Voievod de Alba-Iulia din 06.09.1940 pare a lămuri situația ³⁰⁾.

La **pct (art.) 2** din acest act normativ se prevedea că: „Jurământul de credință se va depune în prezența **Șefului Statului, președinte al Consiliului de Miniștri...**”

Cu alte cuvinte rezultă că Ion Antonescu era considerat, în terminis, șef al statului !!!

Faptul că regele putea numi președintele Consiliului de Miniștri era un aspect pur formal având în vedere că întreaga putere o concentra generalul Antonescu.

Probabil pentru a nu crea tulburări în țară sau din convingere generalul a preferat să mențină instituția monarhică, de facto, subordonând-o.

După deschiderea ostilităților germano-sovietice Ion Antonescu ordonă participarea armatei române la acest război având ca obiectiv recuperarea Basarabiei și a nordului Bucovinei.

³⁰⁾ Publicat în M. Oficial nr. 206 bis din 06.09.1940

Conducătorul Statului și-a asumat întreaga răspundere cu privire la politica dusă alături de puterile Axei.

La sfârșitul lunii iulie 1941 armata română eliberează teritoriul Basarabiei și a nordului Bucovinei, cele două provincii istorice fiind reîncadrate în granițele Statului Român.

Generalul Antonescu, devenit Mareșal prin Decretul nr. 2352 / 1941 – august – 21, dispune continuarea luptelor de către armata română alături de forțele militare germane peste Nistru, în interiorul U.R.S.S. deoarece nici Regatul României și nici Uniunea Sovietică nu au solicitat încheierea păcii.

Campania militară din Ucraina și sudul Rusiei (republici unionale în cadrul U.R.S.S. la acea dată) a fost confirmată prin adeziunea exprimată de națiune în plebiscitul organizat în noiembrie 1941.

Adolf Hitler, führerul Germaniei, a declarat după cucerirea Odesei (16.10.1941) că „pentru România, războiul este terminat”.

Guvernul german a solicitat guvernului român să instaleze o administrație teritorială în zona Nistru – Nipru. Ion Antonescu a acceptat să administreze teritoriul dintre Nistru și Bug, încheindu-se o convenție româno-germană, la Tighina, în 30.08.1941.

România nu a proclamat anexarea Transnistriei și nu și-a extins suveranitatea de stat dincolo de Nistru.

Desfășurarea războiului fiind o chestiune de istorie politică și militară excede tema lucrării de față.

Totuși, cu privire la perioada 1940 – 1944 un aspect ar mai fi de analizat și anume acela al titlului de „**Conducător al Statului**” înșușit de generalul (apoi mareșalul) Ion Antonescu.

Acest titlu reprezenta, în opinia noastră, concentrarea întregii puteri în stat. Deși mareșalul Antonescu nu a semnat niciodată în calitate de șef al statului, de facto - cel puțin – calitatea de **conducător** era echivalentă cu cea de **șef de stat**.

Noțiunea de „**conducător al statului**” era o titulatură oarecum echivalentă cu cele adoptate de conducătorii principalelor state europene componente ale Axei: **Germania – führer** – și **Italia – duce**.

Ion Antonescu a guvernat România într-o perioadă de **stare de necesitate** dublată, după data de 22.06.1941, de instituirea **stării de război**.

CAPITOLUL V

ACTELE CU VALOARE CONSTITUȚIONALĂ ADOPTATE ÎNTRE ANII 1944-1947

La data de 23 August 1944 mareșalul Ion Antonescu este arestat întrucât a refuzat în cadrul unei audiențe la Palatul Regal să încheie imediat armistițiul cu Națiunile Unite.

Partidele componente ale **Blocului Național Democratic constituit la 20.07.1944** – format din **Partidul Național Liberal, Partidul Național Țărănesc, Partidul Social – Democrat și Partidul Comunist Român** – au hotărât instaurarea unui regim democratic, constituțional, cu acordarea drepturilor și libertăților fundamentale tuturor cetățenilor.

Prin **Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944** a fost repusă în vigoare Constituția din anul 1923 cu unele rezerve.

Astfel, **art. IV** preciza că: „o lege specială va statornici condițiunile în care magistrații sunt inamovibili”.

Art. III din actul normativ juridic menționat prevedea; „un decret dat în urma hotărârii Consiliului de Miniștri va organiza Reprezentanța Națională.

Până la organizarea Reprezentanței Naționale, puterea legislativă se exercită de către Rege, la propunerea Consiliului de Miniștri”³¹⁾.

Decretul – lege nr. 1849 / 11.10.1944 pentru modificarea Decretului Regal nr. 1626 / 31.08.1944 prevedea în articolul unic următoarele: „Legi speciale vor prevedea condițiunile în care vor putea fi urmăriți și sancționați toți acei care în orice calitate și sub orice formă au contribuit la dezastrul Țării, în special în legătură cu războiul purtat împotriva Națiunilor-Unite”³²⁾.

Acest decret – lege conferea puterii legislative dreptul de a înființa instanțe speciale pentru judecarea criminalilor de război sau a persoanelor fizice care, conform criteriilor prestabilite, erau asimilate criminalilor de război.

³¹⁾ Publicat în M. Oficial, partea I, nr. 202 / 02.09.1944.

³²⁾ Publicat în M. Oficial, partea I, nr. 235 / 11.10.1944

Legea nr. 86 / 07.02.1945 privind Statutul naționalităților minoritare prevedea că toți cetățenii români, indiferent de rasă, naționalitate, limbă sau religie au drepturi civile și politice identice, putând ocupa funcții publice sau desfășura orice profesiune,

Legea nr. 187 / 23.03.1945 – a inițiat exproprierea și trecerea forțată în proprietatea statului a pământurilor criminalilor de război, pactizanților cu puterile Axei și a oricăror proprietăți funciare mai mari de 50 de hectare. Proprietarii imobiliari nu obțineau nici un fel de despăgubiri din partea expropriatorului.

Decretul nr. 2218 / 1946 – a încredințat puterea legislativă regelui și Reprezentanței Naționale. Camera superioară a Parlamentului – Senatul – a fost desființată.

Legea nr. 560 / 1946 – a statuat asupra procedurii de desfășurare a alegerilor parlamentare. Erau reglementate: repartizarea mandatelor; incompatibilitățile și nedemnitățile; situațiile de incapacitate. În temeiul acestei legi dreptul de vot era dobândit la împlinirea vârstei **de 21 de ani** iar dreptul de a fi ales se putea exercita la împlinirea vârstei **de 25 de ani**.

Legea nr. 363 / 30.12.1947 a fost adoptată după abdicarea forțată a regelui Mihai I.

Această lege prevedea instituirea formei de guvernământ republicane. **Art. 3** prevedea: „România este Republică Populară”.

Denumirea statului Român este: << Republica Populară Română >>.”

„Constituția din 1866 cu modificările din 29 Martie 1923 și acelea din 1 Septembrie 1944 și următoarele, se abrogă” (**art. 2**).

Legea pentru constituirea Statului Român în Republică Populară Română institua o Adunare Constituantă pentru adoptarea unei noi Constituții – art. 5.

Art. 4 și art. 6 cuprindeau dispoziții referitoare la puterile legislativă și executivă.

„Puterea legislativă va fi exercitată de Adunarea Deputaților până la dizolvarea ei și până la constituirea unei adunări legislative constituante care se va face la data ce se va fixa de Adunarea Deputaților”.

„Până la intrarea în vigoare a noii constituții puterea executivă va fi exercitată de un prezidium compus din cinci membri aleși, cu majoritate, de

Adunarea Deputaților dintre personalitățile vieții publice științifice și culturale ale Republicii Populare Române”³³⁾.

Membrii prezidiului trebuiau să depună jurământ de credință poporului, conform art. 7 din Lege.

De asemenea, toți funcționarii publici erau datori a depune jurământ de credință, potrivit dispozițiilor art. 8, în termen de 3 zile.

Legea nr. 363 / 30.12.1947 a fost ulterior modificată prin Legea nr. 32 / 25.11.1948 care a stabilit că puterea de a emite legi revine guvernului din momentul dizolvării Adunării Deputaților și până la formarea Adunării Constituante.

Acestea sunt actele normativ - juridice elaborate și intrate în vigoare în perioada 23.08.1944 – 30.12.1947.

Fiind acte normative care, în ansamblul lor, reglementau raporturi sociale din domeniul instituirii și exercitării puterii de stat, decretele și legile adoptate în perioada menționată reprezintă acte normativ – juridice cu valoare constituțională. Ele reflectă din punct de vedere politic „marile prefaceri” demarate odată cu ocuparea teritoriului țării de către armatele sovietice precum și sprijinul larg acordat de P.C.U.S. și de statul sovietic Partidului Comunist Român în lupta dusă pentru acapărarea întregii puteri politico-statale.

Perioada 1944-1947 constituie **al șaselea val al constituționalismului românesc**, etapă marcată de declinul democrației parlamentare în România³⁴⁾.

* *

*

³³⁾ Monitorul Oficial, partea I, nr. 300 bis / 30.12.1947.

³⁴⁾ A se vedea partea a II-a, capitolul II din prezenta lucrare.

CAPITOLUL VI

CONSTITUȚIILE SOCIALISTE ALE ROMÂNIEI DIN ANII 1948, 1952 ȘI 1965

Toate Constituțiile adoptate în perioada regimului socialist prezintă o serie de caracteristici proprii tuturor sistemelor totalitare de guvernare de sorginte marxist-leninistă.

În general, aceste trăsături caracteristice se concretizează în: abolirea principiului separației puterilor în stat; instituirea monopolului politic al partidului marxist; subordonarea organelor etatice către partidul unic; restrângerea drepturilor și libertăților cetățenești; controlul riguros și ierarhic al statului – sub conducerea partidului unic – asupra activităților economice și a vieții sociale și politice.

Desigur, nu toate aceste caracteristici sunt prezente cu aceeași intensitate în cele trei Constituții socialiste dar din punct de vedere politic aceste trăsături ale regimului socialist s-au perpetuat în întreaga perioadă cuprinsă între 1948 și 1989.

Constituțiile socialiste reprezintă al șaptelea val al constituționalismului românesc privit ca proces istoric.

Secțiunea I: Constituția adoptată la 13 aprilie 1948

Această constituție reprezintă prima lege fundamentală inspirată de ideologia marxist-leninistă din România.

Constituția prezintă următoarele **titluri**: I) Republica Populară Română; II) Structura Social-Economică; III) Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor; IV) Organul suprem al puterii de Stat; V) Organele Administrației de Stat: Consiliul de Miniștri și ministerele; VI) Organele locale ale puterii de Stat; VII) Organele judecătorești și Parchetul; VIII) Stema, Sigiliul, Drapelul și Capitala IX) Modificarea Constituției și X) Dispozițiuni tranzitorii³⁵⁾.

³⁵⁾ Publicată în Monitorul Oficial, partea I, Nr. 87 bis / 13.04.1948.

Deși se instituie și se recunoaște existența mai multor forme de proprietate (art. 5) Constituția prevede în art. 6 alin. 2 și în art. 11 necesitatea etatizării principalelor mijloace de producție aflate în proprietatea privată.

Constituția consacră pentru prima dată în istoria României forma de guvernământ republicană.

Cu referire la organele statului Constituția din anul 1948 pregătește terenul consacrării a patru mari categorii de atribuții și competențe care revin efectiv unor autorități în stat constituite distinct: de exercitare a puterii de stat, în domeniile executiv și judecătoresc și în domeniul „supravegherii respectării legilor penale” (parchetul).

Aceste autorități au fost organizate pe principiul marxist al centralismului democratic.

Procedura de modificare prevăzută de art. 103-104 caracterizează această Constituție ca fiind o lege fundamentală suplă.

Secțiunea a II-a: Constituția adoptată la data de 24 septembrie 1952.

După adoptarea Constituției din 1948 în țara noastră a fost accelerată construcția societății socialiste.

La data de 11.06.1948 au fost naționalizate principalele mijloace de producție aflate până atunci în proprietate privată (fabrici, uzine, ateliere, ș.a.). A fost începută colectivizarea locală, desființarea structurilor puterii judecătorești urmată de crearea unor noi structuri independente de instituțiile judecătorești, reorganizarea parțială a unităților administrativ - teritoriale, sub influența U.R.S.S., în sensul consacrării raionului și a regiunii ca unități cu caracter intermediar.

A doua Constituție a regimului socialist instaurat în România a fost o lege fundamentală eminamente impregnată nu numai de ideologia marxistă dar și de conceptele staliniste atât de dăunătoare vieții intelectuale și spirituale a poporului român.

Constituția din 1952 cuprindea următoarele capitole: unul introductiv; **cap. I** – Orânduirea socială (art. 1 – 15); **cap. II** – Orânduirea de stat (art. 16 – 21); **cap. III** – Organul suprem al puterii de Stat a Republicii Populare Române (art. 22 – art. 41); **cap. IV** – Organele administrației de Stat ale Republicii Populare Române (art. 40-art 50); **cap. V** – Organele locale ale puterii de stat (art. 51 – art. 63); **cap. VI** –

Instanțele judecătorești și procuratura (art. 64 – art. 76); **cap. VII** – Drepturile și datoriile fundamentale ale cetățenilor (art. 77 – art. 92); **cap. VIII** – Sistemul electoral (art. 93 – 101); **cap. IX** – Stema, Drapelul și Capitala Republicii Populare Române (art. 102 – 104) și **cap. X** – Procedura de modificare a Constituției Republicii Populare Române (art. 105).

Pentru a caracteriza dependența Republicii Populare Române de U.R.S.S. lecturarea capitolului introductiv din această Constituție este pe deplin edificatoare.

Osanalele adresate Uniunii Sovietice se completează cu tentativa unor „lingviști” de a slaviza limba națională și a unor „istorici”, precum acad. Mihail Roller, care se străduiau să „dovedească” **originea slavă a poporului român**, rolul civilizator al populațiilor slave (migratoare) exercitat asupra protoromânilor !!!; „prietenia și colaborarea” Imperiului Rus cu poporul român în cursul deselor ocupații a Țărilor Române !!!; caracterul progresist al eliberării Basarabiei la 1812 de către Imperiul Țarist !!!; subjugarea populației moldovenești a Basarabiei de burghezia și moșierimea română între 1918-1940 !!!; acordul (care ??) româno – sovietic din 28 iunie 1940 privind **liberarea** Basarabiei și Bucovinei de Nord de sub dominația română și alipirea acestor provincii la U.R.S.S., cu asentimentul localnicilor !!!; faptul că provinciile sus menționate ar fi populate în principal de ucrainieni!!! etc.

Asemenea jicniri aduse Națiunii Române și Statului Român nu vor putea fi trecute cu vederea nici peste un mileniu !!!

Este evident că asemenea exagerări și minciuni, cu caracter insultător la adresa poporului român, au fost făcute datorită constrângerii morale exercitată de noul țarism roșu din Răsărit.

Prezența unităților militare sovietice pe teritoriul românesc a accentuat starea de dependență a țării în raport cu U.R.S.S.

Lupta dintre cele două facțiuni din P.C.R. (devenit P.M.R.) una condusă de Ana Pauker, alta condusă de Gheorghe Gheorghiu Dej a necesitat arbitrajul lui I.V. Stalin care a optat pentru o conducere formată din foști ilegaliști români, excluzând pe comuniștii moscoviți.

Conducătorul Partidului, Gh. Gheorghiu-Dej, a internat în lagărele morții pe oamenii politici aparținând partidelor istorice dizolvate și pe intelectualii de marcă ai țării.

Opoziția conducerii R.P.R. față de planul Valev privind crearea unei zone economice unice în lagărul socialist coroborată cu obținerea

retragerii unităților militare sovietice din România (1958) a creat posibilitatea desovietizării treptate a României.

Revenirea la valorile culturale tradițional românești, eliberarea deținuților politici și redactarea celebrei „**Declarații de independență a P.M.R.**” (1964) au asigurat consacrarea țării noastre pe planul relațiilor internaționale.

Ca urmare a demascării crimelor staliniste de N. Hrusciiov în Raportul secret, Gheorghe Gheorghiu-Dej s-a angajat pe o linie „națională” de dezvoltare a socialismului în România.

Pentru poporul nostru relativa relaxare ideologică și represivă a dus la conștientizarea fundamentalelor erori săvârșite de conducerea comunistă atât în U.R.S.S. cât și în România.

Vanitatea lui I.V. Stalin nu a fost cu nimic mai prejos decât paranoia lui A. Hitler.

În acest context – sumar și incomplet menționat – trebuie analizată Constituția din anul 1952.

Organizarea puterii de stat pe baza subordonării din treaptă în treaptă până la un organ la vârf – Marea Adunare Națională, consacrarea rolului conducător al P.M.R., îngrădirea și eliminarea proprietății privat – capitaliste au constituit principii de forță ale acestei Constituții (**art. 86 alin. 4; art. 11 alin 2**).

Organele puterii de stat, organele administrației de stat, organele judecătorești și organele procuraturii au reprezentat cele patru mari categorii de autorități recunoscute de legea fundamentală.

Din organele puterii de stat făceau parte Marea Adunare Națională și Prezidiul M.A.N., pe plan central și respectiv sfaturile populare, pe plan local.

Organele administrației de stat, atât cele de la nivel central (inclusiv Consiliul de Miniștri) cât și cele de la nivel local erau subordonate Marii Adunări Naționale.

Toate instanțele judecătorești trebuiau să apere „**dictatura proletariatului**”. În frunte cu Tribunalul Suprem acestea erau subordonate Marii Adunări Naționale, de facto.

De jure, **art. 70** prevedea că „judecătorii sunt independenți și se supun numai legii”.

Procuratura R.P.R. era organizată pe baza centralismului și a subordonării față de M.A.N..

Ca și cum nu ar fi fost de ajuns, această Constituție înființează Regiunea Autonomă Maghiară (**art. 19; 20; 21**)

Art. 18 prevedea împărțirea întregii țări în regiuni nominalizate efectiv în text.

Art. 5 consacra „trei formațiuni social-economice: formațiunea socialistă, mica producție de mărfuri și formațiunea particular – capitalistă”.

A fost afirmată voința politică a statului de lichidare „a formațiunii particular – capitaliste”, adică a proprietății private în Republica Populară Română (R.P.R.).

Secțiunea a III-a: Constituția adoptată la data de 21 August 1965

La data de 19 Martie 1965 încetează din viață primul secretar al C.C. al P.M.R., președinte al Consiliului de Stat al R.P.R., Gheorghe Gheorghiu - Dej.

Încă înainte de decesul acestui lider comunist economia țării devenise, în totalitate, socialistă. Cooperativizarea forțată a agriculturii se încheiase în anul 1962. Proprietatea privată a fost practic lichidată în România.

De aceea, Constituția din anul 1965 era o constituție a socialismului victorios.

Față de Constituția anterioară, cea din 1965 cuprindea nouă titluri, sistematizate astfel: Titlul I – Republica Socialistă România (art. 1 – 16); Titlul II – Drepturile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor (art. 17 – 41); Titlul III – Organele supreme ale puterii de stat (art. 42 – 76); Titlul IV – Organele centrale ale administrației de stat (art. 77 – 85); Titlul V – Organele locale ale puterii de stat și organele locale ale administrației de stat (art. 86 – 100); Titlul VI – Organele judecătorești (art. 101 – 111); Titlul VII – Organele procuraturii (art. 112 – 115); Titlul VIII – Însemnele Republicii Socialiste România (art. 116 – 119) și Titlul IX – Dispoziții finale (art. 120 și art. 121).

Constituția din anul 1965 a schimbat denumirea Statului Român din **Republica Populară Română** în **Republica Socialistă Româna**. Astfel a fost consacrată finalizarea construcției temeliei fundamentale a socialismului în România.

În baza Constituției s-a adoptat Legea nr. 2 / 1968 privind organizarea teritorial – administrativă în: comune, orașe, municipii, municipii reședință de județ și județe.

În anul 1974 a fost instituit un nou organ suprem al puterii de stat – Președintele R.S.R.³⁶⁾

După modelul contopirii funcției supreme în partid cu funcția supremă în stat, în unitățile administrativ – teritoriale au fost create organe cu dublă natură de partid și de stat. Depășind sfera organelor instituite prin Constituția din anul 1965, au fost cristalizate trei niveluri structurale: de partid, de stat și de partid și de stat.

Ca în toate statele socialiste și în România s-a pus problema raporturilor dintre partid și Stat, mai ales că art. 3 consacră: „În R.S.R, forța politică conducătoare a întregii societăți este P.C.R.”³⁷⁾.

Partidul imprima Statului un caracter dinamic; partidul definește obiectivele în domeniile de interes pentru societate iar Statul legitimează. Statul socialist era reprezentantul Partidului Comunist în raporturile cu țările state ale lumii, deoarece exclusiv statul deținea (și deține și în momentul de față) calitatea de subiect de drept internațional, titular de drepturi și de obligații corelative în relațiile internaționale.

Cu privire la organele judecătorești și cele ale procuraturii nu intervin schimbări substanțiale în raport cu prevederile Constituției anterioare.

Realitatea vieții sociale a demonstrat că după o relativă relaxare a vieții economice și sociale (1965-1971), care reprezenta o continuare a politicii de independență promovată în ultimii 5 ani de fostul lider Gh. Gheorghiu Dej (1960 – 1965), Nicolae Ceaușescu a revenit la metodele staliniste, ce-i drept mai voalate, de control asupra societății civile. După anul 1980 s-a accentuat penuria de materii finite și de produse alimentare și a fost exacerbat cultul personalității în ceea ce îl privește pe șeful de stat.

Deși căpătase prestigiu pe plan internațional (invadarea Cehoslovaciei în 1968; relațiile cu R.F.G., stabilirea relațiilor diplomatice cu Statul Israel; medierea în conflictul israeliano-egiptean etc.) președintele Nicolae Ceaușescu, prin politicile atât internă cât și externă, pe care le-a promovat, în anii '80 și-a pierdut credibilitatea fapt ce a

³⁶⁾ Legea nr. 1 / 1974 publicată în Buletinul Oficial nr. 45 / 28.03.1974.

³⁷⁾ Buletinul Oficial, partea I, nr. 65 / 29.10.1986 (republicarea Constituției).

contribuit treptat la o oarecare izolare politică a României pe planul relațiilor internaționale.

Conflictul deschis avut cu Mihail Seerghievici Gorbaciov a determinat caracterizarea președintelui român ca fiind cel mai stalinist conducător comunist din Europa de Est.

Iritarea atât a puterilor occidentale (în special S.U.A.) dar și a U.R.S.S. aflată în plină reorganizare, suprapusă pe profunda nemulțumire a poporului român față de regimul politic dictatorial au determinat răsturnarea de la putere a lui Ceaușescu la 22 decembrie 1989.

La acea dată întreaga putere în stat a fost preluată de Consiliul Frontului Salvării Naționale.

Pe 25 decembrie 1989 fostul șef al statului Nicolae Ceaușescu, împreună cu soția sa au fost executați prin împușcare după un proces organizat în pripă și regizat de noua putere constituită la București.

CAPITOLUL VII

PRIVIRE SPECIALĂ ASUPRA ORGANIZĂRII PUTERII JUDECĂTOREȘTI ȘI A CONSACRĂRII PRINCIPIULUI INDEPENDENȚEI JUDECĂTORILOR ÎN ROMÂNIA MODERNĂ ȘI CONTEMPORANĂ

Cu toate că analiza procesului de dezvoltare constituțională a fost finalizată, așa cum am precizat anterior ³⁸⁾, având în vedere chestiuni de ordin subiectiv concretizate în pregătirea noastră academică și în profesia exercitată, dar și aspecte de ordin obiectiv, intim legate de preocupările teoretice anterioare, vom încerca să tratăm organizarea instituțiilor puterii judecătorești în țara noastră, începând cu perioada sfârșitului secolului al XVIII-lea și până la Legea de organizare judecătorească nr. 58 / 1968.

Consacrarea principiului independenței judecătorilor în legislația românească

Aspecte de ordin istoric (1730 – 1831)

Necesitatea reorganizării judecătorești a apărut în Țările Române pentru a se evita extinderea regimului capitulațiilor în materie judecătorească.

Pentru început vom trata succint organizarea judecătorească și cristalizarea principiilor generale procesuale, începând cu a doua jumătate a secolului al XVIII-lea și până la adoptarea Regulamentelor Organice.

Domnitorul Constantin Mavrocordat a introdus judecata veliților boieri, după cea a ispravnicilor de județ și mai înainte de cea a Divanului domnesc. Practic această judecată o putem asimila – în accepțiunea modernă – cu o judecată a unei instanțe de apel.

³⁸⁾ A se vedea cap. I, § 4 alin. 2 din partea a II-a a prezentei lucrări.

Împreună cu măsura adoptată de același domnitor în anul 1739, de numire a unor ispravnici judecători sau comisari-boieri, salarizați de visteria statului, pentru a desfășura activitatea de judecată, aceste noi instanțe, deși nu au avut un caracter permanent, au marcat începutul specializării slujbașilor statului cu atribuții judecătorești, separate de cele administrative și constituirea unor instanțe cu caracter colegial.

Ocupația rusească a Țărilor Române din perioada războiului din 1768-1774 a favorizat urgentarea reorganizării judecătorești, prin introducerea de către comandamentul țarist, în ambele Principate, a unor măsuri după modelul instanțelor rusești, care ulterior au fost menținute și legiferate în Țara Românească de Alexandru Ipsilanti prin hrisovul din anul 1775³⁹⁾ și în Praviliceasca condică, iar în Moldova de domnitorul Alexandru Moruzi, în anul 1792.

Praviliceasca condică prevedea, în esență, din punct de vedere organizatoric următoarele instanțe de judecată:

I. **Judecătoriile de la județe**, care erau compuse dintr-un judecător, ajutat la ținerea condicilor de un logofețel și de alți doi slujitori pentru diverse treburi. Ispravnicul județului își păstrează în această perioadă dreptul de a judeca, fie singur, fie împreună cu judecătorul. Judecătorii aveau competență deplină, generală în soluționarea proceselor civile dintre țărani, scop în care aplicau obiceiul pământului și legile scrise privitoare la plugari. Judecătorii aveau aptitudinea de a efectua cercetări și în cauzele penale cu excepția infracțiunilor considerate de o gravitate sporită (cu un grad de pericol social ridicat).

Din aspectele menționate anterior reținem că în perioada de referință cristalizarea principiul separației puterilor în stat nu se conturase pe deplin deoarece, deși au fost instituționalizați judecători speciali, profesioniști, totuși s-a practicat și ulterior sistemul cumulării atribuțiilor administrative și judecătorești de către ispravnic.

II. O altă categorie de instanțe de judecată consacrată de Praviliceasca condică o reprezintă **departamenturile**.

După modelul rusesc, departamenturile au fost instanțe compuse din mai mulți judecători, cu competență specială, civilă sau

³⁹⁾ "Hrisov cu ponturi în ce chip să urmeze dumnealor boierii judecători de pe la rânduile mese" (anul 1775).

penală.

Instanțele considerate a doua categorie de departamente erau instanțe cu competență în materie civilă.

La București existau două astfel de instanțe; un departament încadrat cu opt judecători și altul încadrat cu șapte judecători.

La Craiova există o judecătorie cu competență civilă, compusă din patru boieri, înființată în anul 1785 de domnitorul Mihail Șuțu.

Hotărârile civile erau duse la îndeplinire în Țara Românească de către marele hatman, dregătorie înființată în anul 1793 de Alexandru Moruzi.

La Iași, tot domnitorul Al. Moruzi înființează în anul 1792 departamentul al doilea pentru pricinile civile mai mici și divanul judecătoresc pentru cauzele de o importanță deosebită. Hotărârile acestor instanțe erau aduse la îndeplinire de către vornicul de aprozi, slujbă înființată în locul vechiului vâtaf de aprozi, de către domnitorul Al. Mavrocordat între anii 1782-1785.

În materie penală s-a înființat la București cel de-al doilea departament, numit “departamentul vinovățiilor” sau “criminalion”. O instanță similară s-a înființat și la Craiova, de către N. Caragea, în anul 1782, compusă din trei boieri împreună cu cel de-al doilea armaș.

Un “departament al afacerilor criminale” a început să funcționeze și la Iași începând cu anul 1793. Această instanță a fost reorganizată în anul 1820 de către domnitorul Mihail Șuțu. Un departament special deosebit de important a fost “departamentul străinelor pricini” din Țara Românească, înființat în anul 1812 iar la Iași “departamentul treburilor străine” destinat să judece procesele dintre supușii străini și localnici.

Pentru infracțiunile cu un grad redus de pericol social – cu caracter polițienesc – la București, s-a înființat, de către Pravilniceasca condică, spătăria și agia, prima pentru infracțiunile săvârșite în mahalale iar cealaltă pentru cele comise în zona rezidențială.

De principiu, în Moldova reforma departamenturilor s-a permanentizat mai greu din cauza condițiilor și structurilor feudale mai puternice.

III. Departamentul veliților boieri de la București, compus din boieri de rangul I în funcții și din trei mazili veliți precum și Divanul

Olteniei de la Craiova, compus din cinci mari boieri, constituiau **prima instanță** de judecată pentru cauzele în care părțile litigante erau boieri și respectiv **instanță de apel** pentru hotărârile pronunțate de celelalte departamenteuri.

Apelul se putea declara în termen de 60 de zile.

IV. **Divanul domnesc** constituia instanța supremă și era compus din boieri veliți sub președenția domnitorului.

Înmulțirea proceselor în urma dezvoltării economiei și necesitatea de a finaliza cu celeritate procesele aflate pe rolul instanțelor a determinat o înmulțire a instanțelor judecătorești precum și inițierea unei specializări a judecătorilor în raport de materie și de competență.

Totuși boierii au monopolizat funcțiile judecătorești la toate instanțele de judecată.

Progresul realizat s-a concretizat în începutul separării atribuțiilor judecătorești de cele administrative, apariția completelor de judecată în locul judecătorilor unici și specializarea judecătorilor.

Înnoiri s-au făcut și în reglementarea desfășurării procesului, materializate în: introducerea condicilor de judecată la toate instanțele, obligativitatea redactării hotărârilor și a motivării acestora, cu indicarea temeiului de drept pe care se întemeiază soluția adoptată, ceea ce a condus la o îngrădire a arbitrariului judecătorilor.

Aceste situații concrete au determinat adoptarea unei politici de început de impunere a supremației legii.

Totuși judecătorii mai păstrează o largă autonomie de voință în aprecierea pedepselor penale, în special cu privire la individualizarea acestora.

Pentru înlesnirea tranzacțiilor, care devin mai numeroase, se permite reprezentarea în justiție în procesele civile prin “vechili”, adică mandatarii sau avocați, denumiți și “vechili de judecăți”.

În noile condiții de dezvoltare a tranzacțiilor se modifică și sistemul de probe. În locul vechilor “probe” cu caracter mistic, capătă întâietate dovezile cu acte, mărturiile martorilor oculari, cercetările întreprinse în instanță, cu oprirea utilizării torturii și a jurătorilor⁴⁰⁾, dar cu menținerea jurământului pentru situațiile în care

⁴⁰⁾ Jurătorii se utilizau în mod exclusiv în procesele de hotărnicie (grănițuire).

proba nu se poate face printr-un alt mijloc de dovadă.

Tot o noutate în organizarea judecătorească o constituie obligativitatea judecătorilor de la județe de a ține condici pentru vânzările de moșii, transcriind zapisele și foile de zestre, toate acestea constituind începuturi de organizare a publicității tranzacțiilor imobiliare și a activității notariale.

Elemente noi în organizarea proceselor sunt concretizate în unele reguli și proceduri speciale.

Supunerea judecătorului față de lege, obligația de a motiva hotărârile și de a se adresa domnitorului țării pentru interpretarea dispozițiilor neclare ale legii, introducerea instituției recuzării judecătorului în situația în care acesta are interese comune sau este rudă cu una dintre părți, interzicerea de a exercita acte de comerț sau de a deține alte funcții, consacrarea salarizării judecătorilor și a pedepselor pentru infracțiuni de luare de mită, toate aceste reguli au creat judecătorului o poziție nouă, de independență și imparțialitate, caracterizată prin îngrădirea arbitrariului și încadrarea strictă în aparatul statului centralizat, astfel ca prin scoaterea lui de sub influențele exterioare, să asigure o bună desfășurare a activității judecătorești.

Sub aspect procesual, recunoașterea cu precădere a forței probante a înscrisurilor, introducerea termenelor de prescripție a acțiunilor – pe lângă cele referitoare la proprietate și la dreptul de opțiune al moștenitorului, reglementate anterior – precum și reglementarea embrionară a autorității lucrului judecat, ⁴¹⁾ urmăresc să asigure facilitarea circuitului civil general în condițiile dezvoltării economice.

Un aspect important în dezvoltarea organizării judecătorești și în cristalizarea principiului independenței judecătorului, îl reprezintă Proiectul de reformă elaborat în anul 1882 în Moldova, de boierii secundari, intrați în istorie sub denumirea de “cărjunari” și intitulat “Cererile cele mai însemnătoare ce se fac din partea obștei Moldaviei ... spre a sluji pământeștii ocârmuiri de temelie”.

Acest proiect a prevăzut următoarele instanțe de judecată:

I. Ispravnicii împreună cu un judecător.

Judecata trebuia începută în primă instanță, la judecătoria

⁴¹⁾ Hotărârile întărite de doi domni și judecățile cercetate de trei domni nu mai pot fi atacate – Codul Caragea (VI, cap. 4, art. 9; art. 10).

ținutului unde se afla obiectul cauzei sau persoana fizică chemată în judecată. Această dispoziție avea drept scop suprimarea privilegiilor acordate boierilor mari de a fi judecați, în primă instanță, de instanțe judecătorești ierarhic superioare.

Ispavnicii, fără participarea judecătorului, erau competenți să judece doar cauzele referitoare la încasarea birurilor, economia recoltelor sau buna desfășurare a activității târgurilor.

În capitala Moldovei, la Iași, proiectul prevedea existența unui tribunal al agiei în componența căruia intrau aga și un judecător.

II. Instanța de apel în materie criminală (penală) era în concepția proiectului boierilor secundari, tribunalul penal, considerat ca primă instanță de codul domnitorului M. Șuțu, adică tribunalul criminalicesc din Iași, compus din cinci boieri de orice rang.

Proiectul prevedea în materie civilă o instanță specială de apel, care să înlocuiască judecata veliților boieri, compus din cinci boieri de rangul al doilea.

În privința datei înfățișării la apel acesta urma să fie fixată de prima instanță, ca urmare a manifestării nemulțumirii în privința hotărârii pronunțate la fond, de oricare dintre părți.

III. A treia instanță urma să fie în locul vechiului divan domnesc, divanul întâi, compus din cinci boieri de rangul întâi și doi boieri din fruntea celor de rangul al doilea.

Această instanță era exclusiv o instanță de casare care urma să aibă în vedere doar conținutul actului de dispoziție al instanțelor inferioare.

Proiectul cărvunarilor mai prevedea, ca și legiuirea lui Alexandru Ipsilanti, condicari, pe lângă judecătoriile de ținuturi și logofeți pe lângă celelalte instanțe, precum și cancelarii ale judecătorilor, cu logofeți însărcinați cu evidența și conservarea dosarelor.

Atribuțiile și prerogativele Domnitorului Moldovei urmau să fie substanțial reduse.

Practic aceste prerogative erau menținute în situația în care între instanța de apel și instanța de casare exista un dezacord referitor la soluționarea pricinii.

Art. 34 din Constituția “Cărvunarilor” din 13 septembrie 1822:

“ ... Dacă însă de cuvinte de rezon a divanului întâi nu va fi vre-o nedumerire; iar fiind aceasta, atunci să facă iarăși raport la

divanul întâi, trimițându-i și actul tot precum a fost și, divanul ori îl va întâri, ori prin înfățișare a Domnului, care poate să adune și sfatul obștească spre mai desăvârșită deslegare a pricinii, va face obștească izbăvire și va da hotărâre...”⁴²⁾

Un al moment important în dezvoltarea principiilor moderne ale organizării judecătorești îl reprezintă Proiectul de constituție, elaborat de marele logofăt Dimitrie Sturza, în Moldova.

Potrivit acestui proiect, puterea executivă urma să fie separată de puterea judecătorească.

Puterea judecătorească era încredințată divanului pravilnicesc, compus din 15 boieri mari, care erau numiți pe viață.

În concepția inițiatorului proiectului, în Moldova, instanțele judecătorești urmau să fie organizate pe sistemul dublului grad de jurisdicție, respectiv:

- un tribunal alcătuit din trei judecători, aleși de boierii fiecărui ținut și

- divanul pravilnicesc, cu reședința la Iași.

Cu excepția celor două proiecte menționate precizăm că în anul 1827 s-a convenit un aranjament între domnitorul Moldovei Ioniță Sandu Sturza (1822-1828) și marea boierime care a consfințit privilegiul boierilor de orice treaptă de a fi judecați, în primă instanță, de Divanul veliților boieri.

Totuși acest act, deși a avut un caracter retrograd, a introdus în Moldova instituția autorității lucrului judecat.

O sentință pronunțată de Domn în divan, împreună cu mitropolitul, boierii mari și cu divanul veliților căpăta autoritate de lucru judecat sau după expresia utilizată în act “săvârșea totul în veci”.

Cristalizarea principiilor generale ale organizării judecătorești în perioada 1750 – 1832 precum și instituirea în formă incipientă a separației puterilor în stat și a independenței judecătorilor reprezintă o consecință a intenției manifestată de marea boierime în privința limitării puterii domnești.

§.1. Regulamentele Organice. Convenția de la Paris. Statutul dezvoltător al Convenției de la Paris.

⁴²⁾ Constituția “Cărvunarilor” în Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente, 1741-1991, Ed. Lumina Lex, 1998, autor Conf. dr. Cristian Ionescu, București.

Regulamentele Organice reprezintă practic prima lege fundamentală de organizare a Țărilor Române – Moldova și Muntenia – care au schimbat caracterul formei de stat și au favorizat trecerea lentă de la feudalism la capitalism, după modelul prusac, adică prin aplicarea noilor principii cu prioritate în favoarea claselor dominante.

Cele două regulamente organice au limitat prerogativele domnești și au precizat organele de conducere al fiecărui stat, în acord cu principiul separației puterilor în stat. Deși mai păstrează destule atribuții din cele anterioare, domnitorii Țărilor Române nu mai pot fi considerați, odată cu intrarea în vigoare a regulamentelor organice, monarhi absoluți.

De principiu, domnitorul trebuie să guverneze în conformitate cu legea, voința acestuia nu mai este considerată lege și pe cale de consecință țara și veniturile ei nu mai constituie proprietatea domnului.

Apreciem că sub regimul Regulamentelor Organice forma de stat a Țărilor Române s-a apropiat de monarhia constituțională.

Cu privire la organizarea judecătorească Regulamentele Organice prevedeau că puterea judecătorească este separată de puterea ”ocârmuitoare”, motivând că aceasta este “de neapărată trebuință pentru buna orânduială în pricini de judecată și pentru paza dreptăților particularilor”.

S-a prevăzut în Regulamentele Organice principiul inamovibilității judecătorilor, care însă a fost introdus doar parțial și pe termen limitat.

Costache Conachi, purtătorul de cuvânt al protipendadei Moldovei împotriva amestecului domnului la judecată, membrul al Comitetului format pentru elaborarea Regulamentului Organic al Țării Moldovei s-a declarat împotriva inamovibilității tuturor judecătorilor, inclusiv a celor de la instanța supremă. În opinia sa judecătorii urmau să fie numiți în funcție pe o perioadă de zece ani, căci în acest fel nu vor fi “sub veșnica apărare despre pretențiile ce ar avea lumea asupra lor și pentru că ar lăsa perspective de înaintare Moldovenilor vrednici...prin câștigarea cunoștințelor și învățăturilor trebuincioase la acest loc.”

Îmbunătățirile de substanță aduse de Regulamentele Organice, în ambele principate, privesc organizarea ierarhică a instanțelor și

specializarea acestora.

Din acest punct de vedere prima instanță de judecată o formau **tribunalele sătești** de împăciuire, alcătuite din preot împreună cu trei jurați, câte unul din fiecare categorie țărănească (frunțași, mijlocași și codași), care erau competente să judece litigiile dintre țărani. În situația în care părțile nu se împăcau se puteau adresa tribunalelor județene (ținutale). Litigiile dintre țărani (indiferent din categoria din care făcea parte) și boieri nu erau de competența acestor instanțe.

Ispravnicii județelor sau ai ținuturilor și zapcii plășilor sau ai ocoalelor erau funcționari administrativi care mai păstrau atribuții judecătorești în pricini de poliție (sanctionate cu pedepse până la 3 zile de închisoare și până la 50 de lovituri), cauze fiscale sau abateri de serviciu săvârșite de slujbași.

Ispravnicii județelor sau ai ținuturilor erau competenți să judece plângerile formulate de boieri împotriva țăranilor clăcași.

Tribunalele poliției îndreptătoare cu sediul în Iași și la București, erau tribunale administrative care au preluat competența spătăriei și agiei care au fost desființate.

Tribunalele județene și tribunalele ținutale – în Țara Românească și respectiv în Moldova erau instanțe speciale și funcționau în locul vechilor ispravnici judecători.

Aceste instanțe erau compuse din: un președinte, doi membri și un procuror. Ele aveau competență generală în materie civilă, comercială și corecțională.

Când se judecau litigiile de natură comercială, în compunerea tribunalului intrau doi negustori. Plângerile țăranilor clăcași împotriva boierilor se judecau de tribunalele județene (ținutale).

Aceste instanțe erau competente din punct de vedere material să soluționeze procesele civile până la valoarea de 1.500 lei, împotriva hotărârilor putându-se exercita calea de atac a apelului la divanurile judecătorești.

Divanurile judecătorești funcționau la Iași, București și Craiova, având fiecare câte o **secție civilă** și o **secție criminală**. La Iași în locul secției criminale funcționa un Tribunal al pricinilor criminalicești.

Ulterior s-au înființat mai multe secții civile ca urmare a volumului mare al dosarelor aflate pe rol.

Divanurile judecătorești judecau în primă instanță și respectiv

ca instanță de apel în materie civilă.

Competența după materie, în primă și ultimă instanță, revenea divanurilor judecătorești în cadrul litigiilor civile în care se afirmau pretenții până la cuantumul de 5.000 lei.

Peste această valoare, judecau cu drept de apel în termen de o lună, cale de atac care putea fi exercitată la Înalțul Divan.

Divanurile judecătorești erau constituite din complete de judecată alcătuite din: un președinte, patru asesori și un procuror.

Tribunalele apelative de comerț erau instanțe specializate în materie comercială. Funcționau astfel de instanțe la București și la Iași.

În Moldova, tribunalul apelativ de comerț a fost mutat în anul 1833 de la Iași la Galați.

Art. 335 din Regulamentul Organic prevedea faptele de comerț care intrau în competența acestor instanțe: vânzările de mărfuri, întreprinderile de manufacturi, de comision și de transport, vasele de navigație, cambia ș.a.

Tribunalele apelative de comerț aveau același compunere ca și divanurile judecătorești cu particularitatea că, în mod obligatoriu, trei dintre asesori erau aleși dintre negustori.

Înalțul divan funcționa la Iași și la București.

Judeca toate cauzele în ultimă instanță, venite în apel de la divanurile judecătorești. Erau compuse din: un președinte (în Țara Românească era de drept președinte Marele Ban), patru membri numiți de domn și trei aleși de Obșnuita obștească adunare.

Art. 281 din Regulamentul Organic prevedea că membrii Înalțului Divan sunt aleși dintre boierii proprietari de moșii pe termen de trei ani, iar pe timpul executării mandatului aceștia se bucură de inamovibilitate.

Divanul domnesc în Moldova era astfel denumit deoarece era prezidat de către domn. Judeca în cazurile de rea aplicare a legii de către celelalte instanțe, când decizia Înalțului divan nu era dată cu unanimitate de voturi sau când această decizie contrazicea jurisprudența statornicită anterior într-o anumită materie.

În anul 1833 Divanul domnesc a fost contopit cu Înalțul divan sub denumirea de **Divan domnesc**, prezidat de către domn, ceea ce a însemnat o creștere a amestecului divanului și implicit a domnitorului în afacerile judecătorești și deci un regres în aplicarea

principiului separației puterilor în stat.

În Țara Românească aceeași competență atribuită Divanului domnesc în Moldova o avea **Înalta curte de revizie**, căreia domnul îi trimitea spre judecare cauzele, fără să aibă atribuțiile judecătorești cu care era investit domnul Moldovei. În compunerea Înaltei curți de revizie intrau nouă membri din Înaltul divan sau din Divanul judecătoresc.

Pentru corecta interpretare a legilor de către instanțele de judecată au fost numiți pe lângă domnitorii Principatelor, **legiști ai statului**. În situația în care legea era obscură sau în lipsa reglementării legale, domnitorul avea obligația să se adreseze Obișnuitei obștești adunări pentru ca aceasta să procedeze la interpretarea legală a textului sau eventual să complinească lipsa prin adoptarea unei norme juridice.

La data de 14 noiembrie 1857, s-au formulat plângeri în Divanul ad-hoc al Moldovei prin care s-a cerut independența puterii judecătorești în raport cu puterea executivă.

Sistemul cercetării sentințelor judecătorești de către domn a fost considerat abuziv și de către diplomații statelor străine acreditați la Iași și aceste aspecte au făcut obiectul unui memoriu adresat marilor puteri, în anul 1858.

Conferința celor șapte mari puteri întrunită la Paris, în lunile mai-august 1858, stabilea, printr-o convenție, pe baza cererilor formulate de adunarea ad-hoc, statutul intern și internațional al Principatelor.

Din punct de vedere politic s-a nesocotit voința românilor de a se constitui într-un stat unitar, conferința dispunând organizarea unei uniuni statale sub denumirea de “Principatele Unite ale Moldovei și Țării Românești”.

Principatele Unite, menținute sub suzeranitatea Porții Otomane, aveau o autonomie garantată “colectiv” de cele șapte puteri (Imperiul Otoman, Imperiul Țarist, Imperiul Habsburgic, Anglia, Franța, Prusia și Sardinia).

Convenția de la Paris din anul 1858 a dat satisfacția opiniei publice din Moldova prin adoptarea hotărârii de a înființa o Curte de Casație – Înalta Curte de Justiție și Casație a Principatelor Unite – cu sediul la Focșani, care reprezenta forul judecătoresc suprem al noului stat.

Prin înființarea Înaltei Curți de Justiție și Casație au fost reduse considerabil atribuțiile judecătorești ale domnitorului, care se limitau din punct de vedere practic la două situații: dreptul de grațiere și dreptul de amnistie în materie penală.

În aceeași perioadă, în Muntenia, hotărârile Înaltului Divan erau supuse domnitorului țării de către marele logofăt al dreptății (ministrul justiției).

Domnitorul era obligat să confirme hotărârile Înaltului Divan în ipoteza în care erau date cu unanimitate de voturi sau în ipoteza în care deși erau date cu majoritate, erau conforme cu sentințele ambelor instanțe inferioare. (Tribunalele județene respectiv Divanurile judecătorești).

Partea interesată putea cere domnului revizuirea cauzei judecate iar acesta trimitea pricina unei a patra instanțe de judecată, respectiv la Înalta Curte de Revizie compusă din: marele logofăt al dreptății, membrii Înaltului Divan, președinții tribunalelor din București, cu excepția celui care judecase cauza. Hotărârea pronunțată de această instanță obliga pe domnitor să o confirme.

Convenția de pace de la Paris dintre Puterile garante privind Principatele Române 7 / 19 august 1858

“Art. 38. Se va înființa o înaltă Curte de justiție și casațiune, comună ambelor principate. Ea va rezida la Focșani. Se va regula printr-o lege constituirea ei. Membrii săi vor fi inamovibili.

Art. 39. Hotărârile date de Curți și Tribunale în ambele principate vor merge exclusiv la această Curte de casațiune.

Art. 40. Ea va exercita un drept de cenzură și de disciplină asupra Curților apelative și tribunalelor.

Ea va avea drept de jurisdicțiune exclusivă asupra însuși membrilor ei, în materii penale.

Art. 41. Ca Înalta Curte de justiție ea va judeca urmărirea cari vor fi provocate în contra miniștrilor de către Domn sau de către adunare și va judeca fără apel.”⁴³⁾

În perioada domniei lui A.I.I. Cuza au fost elaborate două

⁴³⁾ Conf. univ. dr. Cristian Ionescu, Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741-1991, Ed. Lumina Lex, București, 1998, pag. 255.

proiecte de Constituții.

Primul proiect a fost elaborat de Comisia Centrală de la Focșani în ședința din data de 9 / 21.10.1859 și s-a intitulat “Proiect de Constituțiune a Principatelor Unite Moldavia și Țara Românească”.

Cap. VI al Proiectului de Constituție a fost intitulat “Despre Puterea judecătorească” și cuprinde dispozițiile din art. 96 – art. 114.

Referitor la **statutul judecătorilor** art. 99 alin. 4 prevedea că: “Membrii curții de Casațiune vor fi neamovibili chiar de la întocmirea ei.”

Art. 100 prevedea că: “... pentru membrii celorlalte Curți și Tribunale o lege specială va hotărâ condițiunile de admisibilitate și de înaintare în magistratură, luând de bază aplicarea progresivă a principiului neamovibilității”.

Art. 101 stabilea că: “Curtea de Casațiune, în acord cu Comisiunea Centrală, va hotărâ când trebuie să înceapă a se aplica în toată puterea ca principiul neamovibilității în magistratură. Aceasta se va face prin o anume lege. Atuncia și judecătorii celorlalte instanții se vor numi pe viață; și un judecător nu va putea fi dat afară din serviciu, nici suspendat din funcțiunile sale decât numai după o hotărâre judecătorească.

Până atunci judecătorii pot fi schimbați de Domn dacă se ridică în contra lor un caz de nemoralitate sau de necapacitate din partea Curții de Apel sau din partea Curții de Casațiune; iar asupra curților de apel din partea Curții de Casațiune.”¹⁾

Potrivit proiectului menționat judecătorii Înaltei Curți de Justiție și Casație a Principatelor Unite au dobândit inamovibilitatea din momentul numirii în funcție.

Referitor la ceilalți judecători, proiectul a consacrat principiul inamovibilității care urma să fie aplicat progresiv de către Înalta Curte de Justiție și Casație de comun acord cu Comisia Centrală.

Unul din efectele inamovibilității îl constituia **numirea pe viață** a judecătorilor și totodată se preciza că aceștia nu vor putea fi înlăturați din magistratură sau suspendați din funcție decât în baza unei hotărâri judecătorești rămasă definitivă.

Până la aplicarea integrală a principiului inamovibilității cu privire la toate categoriile de judecători cu excepția celor de la Înalta

¹⁾ Conf. univ. dr. Cristian Ionescu, Op. citate, pag. 292-293

Curte de Justiție și Casație, fiind amovibili, puteau fi înlăturați din magistratură de către domn.

Se observă că deși amovibili potrivit proiectului de Constituție, judecătorii erau îndepărtați din funcția deținută prin Decret al șefului statului fără intervenția ministrului de resort.

Art. 101 alin. final prevedea că: “mutarea unui judecător de la un tribunal la altul nu poate avea loc decât printr-o nouă numire, fiind cu a sa învoire.”

Deci, transferarea judecătorilor în funcțiile din magistratură, se putea realiza, definitiv sau temporar, în mod exclusiv cu acordul prealabil al judecătorului în cauză.

Al doilea proiect de Constituție a fost elaborat din inițiativa Domnitorului Alexandru Ioan Cuza la data de 30 iulie / 11 august 1863.

Acest proiect nu prevedea nici o dispoziție cu privire la puterea judecătorească.

Având în vedere dispozițiile art. 66 din proiect potrivit cărora: Dispozițiunile Convențiunei (de la Paris) „care nu sunt contra Constituțiunii de față rămân în vigoare până când nu se vor abroga prin drumul legal.”

Deci în ipoteza în care acest proiect ar fi intrat în vigoare, organizarea și funcționarea puterii judecătorești precum și statutul judecătorilor urmau să fie reglementate, în continuare, de dispozițiile cuprinse în Convenția de la Paris din anul 1859.

În urma loviturii de stat care a condus la dizolvarea Adunării (2 Mai 1864) domnitorul Al.I. Cuza a organizat un plebiscit pentru aprobarea unei noi Constituții, care a fost un act eminate românesc – **Statutul Dezvoltărilor al Convenției de la Paris.**

Deși în textul noii Constituții se prevedea că: “Convențiunea încheiată la Paris în 7 / 19 august 1858, între Curtea suzerană și între Puterile garante autonomiei Principatelor Unite, este și rămâne legea fundamentală a României”, practic convenția a fost înlăturată, stăvilind drumul instaurării unui regim de tutelă al marilor puteri europene.

Act excepțional de important în privința organizării politice a României moderne, Statutul Dezvoltărilor al Convenției de la Paris, adoptat în anul 1864, a cuprins prevederi referitoare la organizarea și exercitarea puterilor legislative și executive.

În privința puterii judecătorești precizăm că această lege fundamentală a instituit un organ juridic nou – **Consiliul de Stat**, care va avea ca principală atribuție inițiativa legislativă, pe care o exercită împreună cu șeful statului.

Printre legile importante adoptate în perioada 1859-1866 și care interesează în mod deosebit organizarea judecătorească în Principatele-Unite, este legea de înființare a Curții de Casație și Justiție, sancționată la 24 ianuarie 1861, care prevedea că instanța supremă este compusă din **trei secții**: o secție a reclamațiilor, o secție pentru afaceri civile și o secție pentru afaceri penale.

Legea prevedea că această instanță era “una singură pentru întregul Stat al Principatelor Unite – Moldova și Țara Românească”.

§ 2. Constituția din anul 1866 și Constituția din anul 1923

Constituția din anul 1866 a fost decretată, sancționată și publicată în Monitorul Oficial la data de 01.07.1866⁴⁴⁾.

Titlul III al Constituției din anul 1866 intitulat “Despre puterile Statului”, include cap. IV care purta titulatura “Despre puterea judecătorească”.

Acestui capitol i-au fost alocate două articole: art. 104: „Nici o jurisdicțiune nu se poate înființa, decât numai în puterea unei anumite legi.

Comisiuni și tribunale extraordinare nu se pot crea sub nici un fel de numire și sub nici un fel de cuvânt.

Pentru întreg Statul Român este o singură Curte de casațiune.”

Art. 105 (modificat prin Legea din 8 iunie 1884).

Juriul este statornicit în toate materiile criminale și pentru delictele politice și de presă.

Acțiune pentru daune interese rezultând din fapte și delict de presă, nu se poate intenta decât înaintea aceleiași jurisdicțiuni. Numai comisiunea juraților va judeca și pronunța asupra daunelor și asupra cuantumului lor”.

Dezvoltarea principiilor constituționale a fost realizată prin Legea pentru organizarea judecătorească, adoptată la data de 4 iulie 1865 și sancționată prin decretul nr. 982 / 04.07.1865, promulgată și

⁴⁴⁾ Constituția din 1 iulie 1866 a fost modificată prin legile din 13 octombrie 1879 și 8 iunie 1884.

publicată la data de 09.07.1865.⁴⁵⁾

Art. 1 din Legea pentru organizarea judecătorească din 1865 prevedea că: “Justiția se dă în numele Domnului”. Ulterior potrivit modificărilor aduse prin legea din anul 1890, s-a statuat că justiția se împarte în numele legii. Această modificare s-a întemeiat pe dispozițiile Constituției din anul 1866, care a proclamat principiul descentralizării administrative și al independenței comunale.

Art. 3 din Legea pentru organizarea judecătorească din anul 1865, enumera instanțele judecătorești care erau: judecătoriile de plasă, Tribunalele județene, Curțile de Apel, Curțile de Jurați în materie criminală și Curtea de Casație.

Ca urmare a nominalizării realizată prin art. 3 din lege, în mod tacit (implicit) au fost desființate judecătoriile de împăciuire (sătești), dar acestea au fost reînființate, în anul 1879.

Judecătoriile de împăciuire sătești se compuneau din primarul comunei, în calitate de președinte și doi jurați aleși de locuitorii comunei respective. Atribuțiile de grefier erau îndeplinite de notarul comunei.

Judecătoriile sătești judecau cu drept de apel la judecătorul de ocol toate cauzele, (forme de prigonire, asuprire, persecuții, împilare, oprimare), săvârșite pe raza comunei, indiferent de cauza din care ar fi izvorât.

Erau de asemenea, competente să judece acțiunile în pretenții al căror obiect nu depășea 50 lei capital și dobânzi sau care aveau ca obiect bunuri mobile sau debite (creanțe) de orice fel care se judecau în primă și ultimă instanță.

Ulterior aceste instanțe au fost desființate și reînființate prin Legea judecătoriilor de pace din 1 iunie 1896, pentru a fi definitiv desființate prin Legea judecătoriilor de pace din 30 decembrie 1907.

Ca urmare a desființării judecătoriilor sătești, legiuitorul a creat instituția **ambulanței judecătorești**, prin care judecătorul de ocol era obligat, cel puțin de două ori pe lună, să se deplaseze în comunele rurale din circumscripția lui pentru a judeca la sediul primăriei cauzele ivite între săteni. După primul război mondial datorită greutății întâmpinate în procurarea mijloacelor de transport

⁴⁵⁾ Legea pentru organizarea judecătorească din 04.07.1865 a suferit modificări la: 16.07.1868; 12.03.1870; 12.11.1871. Aceasta și-a produs efectele până la intrarea în vigoare a legii din 1 septembrie 1890.

dispozițiile referitoare la instituția judecătorului ambulant au căzut în desuetudine.

Judecătoriile de plasă se înființau în fiecare plasă sau ocol (subdiviziuni ale județului).

Judecătorii de plasă se împărțeau în trei clase:

- clasa I – cuprindea judecătoriile din orașele: Iași, București, Craiova, Galați, Brăila, Focșani, Botoșani, Giurgiu, Ismail, Ploiești, Bârlad și Turnu – Severin.

- clasa a II-a cuprindea judecătoriile înființate în celelalte orașe, reședințe de județ.

- clasa a III-a era alcătuită din judecătoriile rurale care au funcționat până în anul 1875, deoarece au fost suprimate aceste instanțe, prin Legea din 17 mai 1875. Atribuțiile acestor instanțe desființate au fost preluate, în mod temporar, de exponenții puterii executive (subprefecți).

Competența judecătoriilor a fost legiferată prin Codul de procedură civilă (art. 1 - 53) și a fost modificată succesiv prin legile de organizare a judecătoriilor de ocoale din anii: 1879 1894, 1896 și 1908.

Tribunalele județene funcționau în fiecare capitală de județ, raza lor teritorială confundându-se cu aceea a județului (art. 17 din Lege).

Exista și o excepție cu privire la județele din sudul Basarabiei alipite la 1856; Tribunalul Ismail, cuprindea în raza sa teritorială, județele Ismail și Bolgrad.

Fiecare tribunal era compus din una sau mai multe secții. Astfel, Tribunalul Ilfov avea 5 secții: una corecțională, trei secții civile și una comercială și de notariat. Prin Legea din 17 aprilie 1868 la acest tribunal a mai fost creată o secție corecțională.

Tribunalul Iași avea în componență patru secții: una corecțională și trei civile.

Tribunalul Craiova avea în componență trei secții: una corecțională și două civile.

Tribunalele Galați și Ploiești aveau fiecare câte două secții: una corecțională și una civilă.

Toate celelalte tribunale aveau o singură secție, mixtă, corecțională și civilă.

Legea pentru organizarea judecătorească mai prevedea

înființarea **Curților de Apel**, care erau în număr de patru: Curtea de Apel București, Curtea de Apel Iași, Curtea de Apel Craiova și Curtea de Apel Focșani.

În anul 1890 Curtea de Apel de la Focșani a fost mutată la Galați.

În urma alipirii Dobrogei la Statul Român (1878), a fost înființată a cincea Curte de Apel cu sediul la Constanța, în anul 1914.

Și Curțile de Apel erau organizate pe secții. Curtea de Apel București era alcătuită din trei secții. Curțile de Apel din Iași, Focșani (ulterior Galați) și Craiova, aveau două secții, iar Curtea de Apel din Constanța avea în componență o singură secție.

Competența Curților de Apel era stabilită prin dispozițiile Codului de procedură civilă.

Curțile cu Jurați au fost instituite pe lângă fiecare Curte de Apel, pentru aplicarea dispozițiilor Codului de procedură penală referitoare la procedura de judecată a crimelor.

Ulterior, prin legea din 12 iulie 1868 pentru organizarea Curților cu Jurați, ca urmare a modificării art. 246 Cod procedură penală, au fost înființate Curți cu Jurați pe lângă Tribunale. Curtea cu Jurați era competentă să judece cauzele criminale și delictele de presă și cele politice (art. 24 modificat prin Legea din 08.06.1884 din Constituția de la 1866). Aceasta era compusă dintr-un consilier de Curte de Apel, în calitate de președinte, doi judecători de Tribunal, în calitate de membri și 12 jurați trași la sorți.

Durata sesiunilor Curților cu Jurați era determinată prin Regulamentul adoptat la data de 16 iulie 1868.

Cea mai importantă reglementare a legii de organizare judecătorească din anul 1865 este cea referitoare la inamovibilitatea judecătorilor.

Art. 103 din lege prevedea că președinții și consilierii de la Curtea de Casație și de la Curțile de Apel erau, de drept, inamovibili.

Legea prevedea că inamovibilitatea președinților și judecătorilor de la tribunale urma să se adopte prin lege specială.

Prin Legea de organizare judecătorească din 24.03.1909 a fost acordată inamovibilitatea și membrilor tribunalelor și a judecătorilor de ocoale.

La 1 septembrie 1890 a intrat în vigoare o nouă lege de

organizare judecătorească care a comportat mai multe modificări.⁴⁶¹⁾

Această lege recunoștea un drept de priveghere și un drept de disciplină asupra corpului judecătoresc.

Dreptul de priveghere se materializează în prerogativa de a trimite înaintea Tribunalelor disciplinare un membru al corpului judecătoresc.

Dreptul de disciplină conferea aptitudinea de a pronunța o sancțiune împotriva unui judecător.

În baza art. 111 din legea menționată ministrul justiției avea dreptul de priveghere asupra membrilor corpului judecătoresc.

Ministrul justiției avea dreptul de disciplină asupra judecătorilor amovibili, asupra membrilor Ministerului Public și asupra funcționarilor auxiliari ai Justiției.

Ministerul justiției poseda dreptul de **disciplină și asupra judecătorilor inamovibili**, cărora le putea aplica sancțiunile disciplinare referitoare la **prevenire și mustrare**. (art. 124 din Legea de organizare judecătorească din 1.09.1890).

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 recunoștea, prin dispozițiile cuprinse în art. 168, un drept de priveghere și un drept de disciplină asupra corpului judecătoresc.

Art. 169 preciza că ministrul justiției avea dreptul de priveghere asupra membrilor întregului corp judecătoresc. Acesta exercita această prerogativă, fie în mod direct fie prin inspectorii judecătorești sau prin delegație dată oricărui alt magistrat.

În baza dreptului de priveghere, ministrul justiției avea dreptul de a trimite pe judecătorii inamovibili în judecata disciplinară a Consiliului Superior al Magistraturii sau a Curții disciplinare.

Art. 173 din lege preciza că ministrul justiției avea “dreptul de disciplină asupra magistraților amovibili și asupra funcționarilor auxiliari ai justiției”.

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 recunoștea și președinților Curților de Apel un drept de control bazat pe o disciplină ierarhică asupra judecătorilor de la Tribunalele din circumscripția teritorială a Curții de Apel.

Același drept era recunoscut și președinților de Tribunale asupra judecătorilor de ocol din circumscripțiile teritoriale ale

⁴⁶¹⁾ În anii: 1891; 1892; 1896; 1900; 1901; 1902; 1903 și 1905.

fiecărui tribunal.

În cazul săvârșirii unei abateri de la îndatoririle profesionale, șeful ierarhic deschidea acțiunea disciplinară împotriva celui acuzat, acțiune care se judeca în Camera de Consiliu, iar hotărârea se comunica ministrului justiției spre confirmare și aducere la îndeplinire.

Legea pentru organizare judecătorească din anul 1909 a prevăzut și incompatibilități pentru judecători: de a face acte de comerț, de a reprezenta părțile în proces, de a fi judecați în afacerile lor personale de către judecătorii de la instanțele la care își desfășurau activitatea (unde erau numiți și funcționau în mod efectiv).

După ce printr-o lege publicată la 29.12.1864 în scopul asigurării solemnității ședințelor de judecată, judecătorii au fost obligați ca în timpul judecății să poarte uniformă, legea din 1 septembrie 1890 prevedea că numirile în funcția de judecători nu se puteau face decât dintre persoanele care obținuseră titlul de Licențiat în Drept.

Spre deosebire de legea de organizare judecătorească din 1865, legea din 1890 prevedea că pentru judecarea abaterilor disciplinare ale magistraților s-a instituit Tribunalul disciplinar la nivelul Curții de Casație pentru judecătorii inamovibili, urmând ca judecătorii amovibili să fie judecați disciplinar de Tribunalele disciplinare constituie pe lângă Curți de Apel.

Legea de organizare judecătorească din anul 1909 a consacrat noi reglementări în raport cu legea din 1865.

Astfel, a fost instituit examenul de capacitate, ca mijloc de selecționare a acestora și au fost creați inspectorii judecătorești. Totodată legea a înființat Consiliul Superior al Magistraturii.

A fost instituită ordinea ierarhică în care judecătorii urmau să se prezinte la ceremoniile publice și a fost consacrată legislativ ierarhia în corpul magistraților.

Inspectorii judecătorești erau delegați de către Ministerul Justiției dintre consilierii Curților de Apel. Aceștia aveau drept de control și supraveghere asupra judecătorilor de tribunale și de ocoale din circumscripția teritorială a Curții de Apel.

Pentru supravegherea și exercitarea controlului asupra consilierilor de la Curțile de Apel, erau delegați inspectorii

judecătorești dintre membrii (consilierii) Curții de Casație.

* *
*

După primul război mondial s-a remarcat din partea autorităților statului strădania de unificare, în general, a întregii legislații aplicabile pe întreg teritoriul României Mari, inclusiv a legislației referitoare la organizarea puterii judecătorești.

La data de 29 martie 1923 a fost publicată o nouă Constituție, în Monitorul Oficial nr. 282 / 29.03.1923.⁴⁷⁾

În cadrul titlului III, intitulat “Despre puterile Statului” este înserat cap. IV denumit “Despre puterea judecătorească”, capitolul căruia i-au fost alocate art. 101 – 107 din Constituție. Această Constituție reprezintă o modificare și completare a Constituției din anul 1866.

Sub aspectul statutului judecătorilor și a organizării instituțiilor puterii judecătorești precizăm că a fost sancționată o nouă lege pentru organizare judecătorească prin decretul regal nr. 2110 / 25 iunie 1924, care a fost publicată în Monitorul Oficial nr. 136 / 26.06.1924. Această lege a fost completată prin legea sancționată prin decretul regal nr. 1207 / 13.04.1925 și publicată în Monitorul Oficial nr. 81 / 14.04.1925, precum și prin legea modificatoare din 28.11.1925.

Legea pentru organizarea judecătorească din 1924 a înlocuit vechea lege din 24.03.1909 aplicabilă în vechiul regat și decretul-lege din 09.10.1919 referitor la organizarea judecătorească din Basarabia.

În art. 1 legea unificatoare enunță instanțele judecătorești, în calitate lor de organe ale puterii judecătorești: Judecătoriile, Tribunalele, Curțile de Apel, Curțile cu Jurați și Înalta Curte de Casație și Justiție.

*. Art. 3 din lege prevedea că **judecătoriile** erau de trei categorii: urbane, rurale și mixte, în raport de caracterul comunelor care corespundeau circumscripțiilor acestora.

Circumscripțiile judecătorilor urmau să fie stabilite de

⁴⁷⁾ Constituția a fost sancționată prin Decret-Regal la data de 28.03.1923. Ea a fost redactată după modelul Constituției Regatului Belgian din 25.02.1885.

Ministerul Justiției, cu avizul Consiliului Superior al Magistraturii și cu aprobarea Consiliului de Miniștri.

Competența judecătoriilor era reglementată prin legea judecătoriilor de pace. De regulă, judecata se desfășura la sediul judecătoriei.

*. **Tribunalele** – funcționau în fiecare capitală de județ cu una sau mai multe secții.

Există și o excepție, în județul Severin unde funcționau două tribunale, respectiv unul cu sediul la Lugoj și altul cu sediul la Caransebeș.

La fiecare tribunal pe lângă numărul necesar de judecători de sedință existau un număr de judecători care prin delegație îndeplineau atribuții speciale, spre exemplu: judecător de instrucție, judecător sindic, judecător pentru tutele, judecător abilitat pentru a judeca infracțiunile săvârșite de minori.

Judecătorul de instrucție era delegat de ministrul justiției și se afla sub supravegherea procurorului general de pe lângă Curtea de Apel în privința atribuțiilor de poliție judiciară.

La tribunalul de minori putea fi numită asesoare a judecătorului o femeie de cel puțin 30 de ani care a condus cel puțin trei ani o societate de patronaj sau care era Licențiată în Drept și avea cel puțin un copil legitim. Numirea se realiza temporar, pe un termen de 2 ani iar asesoarea avea numai un vot consultativ.

*. **Curțile de Apel** – erau în număr de 12:

- București – cu 6 secții;
- Cluj și Timișoara – cu câte 3 secții;
- Brașov, Chișinău, Craiova, Galați, Iași și Oradea – cu câte 2 secții;
- Constanța și Târgu Mureș – cu câte 1 secție.

La Curtea de Apel București una dintre secții îndeplinea funcția de Cameră de punere sub acuzare.

La fiecare Curte de Apel, la data de 15 septembrie, se desemnau trei consilieri care formau **Camera de punere sub acuzare**, cu excepția Curții de Apel București, la care această cameră constituia o secție distinctă.

*. **Curțile cu jurați** funcționau pe lângă fiecare tribunal competent a judeca în toate materiile criminale, delictelor politice și de presă, cu excepția cazurilor menționate de art. 26 din Constituția

din 1923.

Art. 26 alin. 4 din Constituție prevedea că: “Delictele de presă se judecă de jurați afară de cazurile aci statornicite, cari se vor judeca de tribunalele ordinare, potrivit dreptului comun:

a) Delictele ce s-ar omite împotriva Suveranilor țării, Principelui Moștenitor, membrilor Familiei Regale și Dinastiei Șefilor Statelor Străine și reprezentanților lor;

b) Îndemnurile directe la omor și rebeliune în cazurile când nu au fost urmate se execuțiune;

c) Calomniile, injuriile, difamațiile aduse particularilor sau funcționarilor publici oricari ar fi, atinși în vieța lor particulară sau în cinstea lor personală”.

În temeiul unei legi din anul 1931, în situația în care erau mai multe cauze în curs de judecată, Curtea cu Jurați se putea permanentiza pe o perioadă de un an.

Asesorii Curții cu Jurați erau trași la sorți de primul președinte al Tribunalului, dintre judecători, iar acuzarea era susținută de un membru al Curții de Apel sau de unul al parchetului tribunalului respectiv, pe baza delegației procurorului general.

***. Înalta Curte de Casație și Justiție**, unică pentru întreg statul român, se situa în vârful piramidei sistemului jurisdicțional. Această instanță era compusă din: prim-președinte, trei președinți de secție și 51 de consilieri.

Înalta Curte de Casație și Justiție avea trei secții.

În secții reunite această instanță judeca cauzele politice și acuzațiile formulate împotriva membrilor Consiliului de Miniștri.

Înalta Curte de Casație și Justiție avea drept de jurisdicție exclusivă în privința membrilor care o compuneau, în materie penală.

Pe lângă Curtea de Casație și Justiție erau încadrați un număr de magistrați asistenți. Aceștia erau incluși în cadrul corpului judecătoresc și aveau grad de judecător de Tribunal sau de consilier de Curte de Apel.

Titlul VII al legii reglementa instituția inspectorilor judecătorești.

Inspecția Curților de Apel se realiza prin delegație de cel mult trei consilieri ai Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Inspecția tribunalelor și a judecătoriilor se realiza prin intermediul a doi, trei consilieri ai Curții de Apel, în raza cărora se

aflau respectivele instituții.

Titlul VIII (art. 61-66) reglementa instituția Consiliului Superior al Magistraturii.

Consiliul avea, în baza legii, următoarele atribuții:

- să își exprime opinia asupra confirmării, numirii și promovării judecătorilor inamovibili;
- să își dea avizul în situațiile în care era consultat de ministrul justiției;
- să îndeplinească orice altă atribuție stabilită de lege.

Consiliul Superior al Magistraturii era prezidat de ministrul justiției. În situația în care ministrul justiției nu participa la lucrări, președenția Consiliului se exercita de primul-președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție.

În ipoteza în care nici primul-președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție nu participa la ședință, Consiliul era prezidat de cel mai vechi președinte de secție al Curții de Casație și Justiție sau de consilierul cu rang, caracter și atribuții de președinte.

Legea pentru organizarea judecătorească din 25.06.1924 stabilea atribuțiile de selectare și modul de învestire în cadrul corpului judecătoresc.

Condițiile generale pentru admiterea în magistratură, prevăzute de lege, erau:

- cetățenia română;
- exercițiul drepturilor civile și politice;
- serviciul militar satisfăcut.

Condițiile speciale pentru admiterea în corpul judecătorilor aveau în vedere vârsta candidatului, titlurile universitare obținute și promovarea examenului de capacitate.

Funcția de **ajutor de judecător** impunea întrunirea condițiilor generale.

Referitor la condițiile speciale, candidatul trebuie să aibă vârsta cuprinsă între 25 ani și maximum 32 de ani. De asemenea, candidatul trebuia să dețină titlul de Doctor în Drept, însă în lipsa unor persoane fizice care să posede acest titlu științific se admiteau și candidații Licențiați în Drept.

Cererile de numire în funcțiile de judecător erau adresate primului președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Acestea erau examinate de o comisie compusă din: un

președinte al Curții și doi consilieri de la aceeași instanță, desemnați la începutul fiecărui an de colegiul președințial.

Ministrul Justiției, proceda la numirea judecătorilor dintre candidații declarați admiși de comisie.

Stagiul judecătorilor era de un an și se finaliza cu examen de capacitate.

Pe perioada stagiului persoana fizică numită în funcție avea calitatea de ajutor de judecător.

Promovarea judecătorilor se realiza cu avizul conform al Consiliului Superior al Magistraturii. În această privință se excepta de la obținerea avizului conform în situația numirii primului – președinte și președinților Înaltei Curți de Casație și Justiție, precum și a procurorului general de la Înalta Curte de Casație și Justiție.

Potrivit art. 126 al legii, funcțiile judecătorești erau incompatibile cu funcțiile publice de orice natură, cu excepția funcțiilor didactice la Facultatea de Drept.

Judecătorii erau opriți să exercite ei înșiși, sub numele soțiilor lor sau prin persoană interpusă, acte de comerț.

Ei nu aveau dreptul să participe la conducerea sau administrarea unei societăți comerciale sau civile.

Judecătorii nu puteau adera la acțiuni politice și nici nu aveau dreptul să ia parte la manifestări cu caracter politic.

Membrii corpului judecătoresc erau inamovibili, cu excepția supleanților, substituiților și ajutorilor de judecători, cărora li se garanta stabilitatea.

De altfel, art. 104 din Constituția din 1923 prevedea că “Judecătorii sunt inamovibili în conditiunile speciale pe cari legea le va fixa”.

Disciplina judecătorească se manifesta (concretiza) printr-o **acțiune în priveghere** care presupunea dreptul de notare și control și printr-o **acțiune disciplinară** care avea drept scop aplicarea după forme prestabilite, a sancțiunii disciplinare.

Acțiunea de priveghere – aparținea ministrului justiției, care o putea exercita fie direct, fie prin intermediul inspectorilor judecătorești sau a șefilor ierarhici.

Acțiunea disciplinară se exercita exclusiv de ministrul justiției în cazul în care abaterile disciplinare erau săvârșite de judecătorii amovibili.

În cazul săvârșirii abaterilor disciplinare de către judecătorii inamovibili acțiunea disciplinară se exercita de comisiile disciplinare.

Împotriva judecătorilor inamovibili ministrul justiției avea dreptul de a-i sancționa pentru abaterile comise de la îndatoririle legate de exercițiul funcției.

Sancțiunile care puteau fi aplicate direct de ministrul de resort judecătorilor inamovibili erau: prevenirea sau mustarea.

Orice altă sancțiune disciplinară nu putea fi aplicată judecătorilor inamovibili decât de comisiile disciplinare.

Această reglementare avea ca efect asigurarea independenței judecătorilor inamovibili în raport cu reprezentanții puterii executive.

* *

*

În raport cu reglementările legale anterioare (legile de organizare judecătorească din anii: 1865, 1890 și 1909), legea de organizare judecătorească adoptată la data de 25 iunie 1924 reprezintă o etapă superioară în cristalizarea principiilor generale ale organizării judecătorești și a consolidării statutului judecătorului în România.

Prin determinarea concretă a condițiilor generale și speciale necesare pentru accederea la funcția de judecător, precum și a modului de investire în funcție, s-a creat posibilitatea instituirii unui corp judecătoresc de elită.

* *

*

În cele ce urmează, ne vom ocupa de consacrarea principiului independenței judecătorilor – prin studierea în ansamblu a statutului judecătorului – în perioada dictaturii regale și a dictaturii antonesciene.

§.3. Constituția din anul 1938. Actele din perioada septembrie 1940 – august 1944

Instaurarea regimului autoritar instituit de Regele Carol al II-

lea s-a realizat prin intermediul a trei acte de valoare politico-juridică, adoptate în perioada 20.02.1938 – 27.02.1938.

Inițial, la data de 20 februarie 1938 regele a dat o proclamație prin care a prezentat poporului român noua Constituție prin care “se proclamă hotărât înțaietatea Națiunii Române, care prin jertfele și credința sa a creat Statul nostru național.”

La data de 25 februarie 1938 a intrat în vigoare prin sancțiune regală legea pentru apărarea ordinii de stat, prin care erau dizolvate grupările politice care periclitaau ordinea publică și socială, în concepția noului regim instituit. Ulterior, la data de 31.03.1938 a intrat în vigoare un Decret – Lege pentru dizolvarea tuturor asociațiunilor, grupărilor sau partidelor politice.

În sfârșit, actul cu valoarea politico-juridică cea mai însemnată pentru perioada respectivă îl reprezintă noua lege fundamentală - Constituția din data de 27 februarie 1938.

Titlul III al Constituției intitulat “Despre puterile Statului”, cuprindea cap. V consacrat puterii judecătorești (art. 73-78).

“Art. 73: Nici o jurisdicțiune nu se poate înființa decât în puterea unei legi.

Comisiuni și tribunale extraordinare nu se pot crea, sub nici o numire și nici un cuvânt, în vederea unor anume procese fie civile, fie penale sau în vederea judecării unor anume persoane.

Juriul se desființează.

Art. 74: Pentru întreg Statul Român există o singură Curte de Casație și Justiție; în secțiuni unite care are dreptul de a judeca constituționalitatea legilor și a declara inaplicabile pe acelea care sunt potrivnice Constituției. Judecata inconstituționalității legilor se mărginește numai la cazul judecat.

Curtea de Casație și Justiție se va rosti asupra conflictelor de atribuțiuni.

Dreptul de recurs în casare este de ordin constituțional.

Art. 76: Judecătorii sunt inamovibili. Inamovibilitatea se va statornici printr-o lege specială care va interveni cel mai târziu în termen de șase luni de la promulgarea prezentei Constituții. În acest răstimp sancțiunile disciplinare se vor aplica prin Decret - Regal.

Art. 77: Justiția militară se organizează prin lege.

Ar. 78: Contenciosul administrativ este în căderea puterii judecătorești, potrivit legii speciale.

Puterea judecătorească nu are cădere să judece actele de guvernământ precum și actele de comandament cu caracter militar.”⁴⁸⁾

Deoarece Constituția de la 27 februarie 1938 a statornicit principiile generale pe baza cărora urmau să se organizeze și să funcționeze autoritățile statului, la data de 27 august 1938 a intrat în vigoare o nouă lege pentru organizarea judecătorească.

Art. 1 din lege enumera instituțiile puterii judecătorești: judecătoriile, tribunalele, Curțile de Apel și Înalta Curte de Casație și Justiție.

Hotărârile instanțelor judecătorești enumerate erau pronunțate în numele legii și erau executate în numele Regelui României.

*. **Judecătoriile** erau organizate pe două grade – judecătorii comunale și judecătorii de pace.

Judecătoriile de pace supravegheau și controlau personalul “încadrat” în judecătoriile comunale.

Judecătoriile comunale funcționau în fiecare comună rurală unde nu își avea reședința o judecătorie de pace.

Judecătoria comună judeca cu un complet de judecată compus din: primarul comunei – în calitate de președinte – și doi membri desemnați de judecătorul de pace, la începutul fiecărui an judecătoresc, dintre foștii funcționari publici, preoți, învățători sau medici domiciliați în comuna respectivă.

Calitatea de grefier era îndeplinită de notarul comunei.

Membrii judecătoriei comunale nu erau incluși în corpul judecătoresc, iar notarul nu era considerat funcționar judecătoresc.

În privința competenței, judecătoriile comunale judecau, fără drept de apel, litigiile dintre locuitorii comunei privind creanțe, revendicări de bunuri mobile fungibile sau obligații de a face până la valoarea de 500 lei, inclusiv. Erau, de asemenea, competente să judece contravențiile constatate de autoritățile administrative, când sancțiunea prevăzută era pedeapsa amenzii de la 50 lei la 500 lei.

Judecătoriile comunale pronunțau hotărâri care se numeau **cărți de judecată**.

Împotriva acestor hotărâri judecătorești se putea exercita calea de atac a recursului, în termen de 10 zile, la judecătoria de pace.

⁴⁸⁾ Conf.univ.dr. Cristian Ionescu, opere citate, pag. 601.

Judecătoriile de pace erau după statutul comunelor care erau incluse în circumscripția lor, de trei feluri: judecătoria urbane, judecătoria rurale și judecătoria mixte.

*. **Tribunalele** – funcționau în fiecare capitală de județ, cu excepția **județului Severin** unde funcționau două tribunale: Tribunalul Lugoj și Tribunalul Caransebeș; a **județului Hunedoara**, unde funcționau trei tribunale: Tribunalul Brad, Tribunalul Deva și Tribunalul Hațeg și a județului Alba unde funcționau două tribunale: Tribunalul Alba și Tribunalul Abrud.

La începutul fiecărui an judecătoresc primul președinte al tribunalului delega pe judecătoria care urmau să îndeplinească atribuții specifice: judecător sindic, judecător de instrucție, judecător pentru tutele și curatele.

Cu privire la judecătorul de instrucție, acesta se afla sub supravegherea procurorului general de pe lângă Curtea de Apel, în privința atribuțiilor exercitate pe linie de poliție judiciară.

*. **Curțile de Apel** - erau alcătuite din două sau mai multe secții.

Curțile de Apel, cu excepția celei din București, aveau și câte o secție specială denumită “Secție criminală”. Curtea de Apel din București avea în alcătuire două “Secții criminale”.

Cu excepția Curții de Apel București, la fiecare Curte de Apel, ministrul justiției delega trei consilieri care formau **Camera de Acuzare**.

*. **Înalta Curte de Casație și Justiție** – era unică pentru întreg statul român (art. 74 din Constituția din 1938, coroborat cu art. 48 din Legea pentru organizarea judecătorească din 27.08.1938). Ea era compusă din: primul președinte, patru președinți de secții și 68 de consilieri.

Cu privire la **statutul judecătorilor**, în art. 60 din lege se prevedea că erau considerați magistrați și făceau parte din corpul judecătoresc: judecătoria și ajutorii acestora, supleanții și judecătoria de tribunal, consilierii Curților de Apel și ai Înaltei Curți de Casație și Justiție, prim-președinții și președinții Înaltei Curți de Casație și Justiție, ai Curților de Apel și ai Tribunalelor.

Deși excede cercetarea noastră, precizăm că, erau considerați magistrați și membrii de orice grad ai Ministerului Public.

Legea prevedea și posibilitatea reprimirii în magistratură a

foștilor magistrați (judecători și procurori – N.A.), dacă aceștia au promovat examenul de capacitate, dacă le-a fost acordată inamovibilitatea și dacă au trecut cel puțin trei ani de la data depunerii demisiei.

Practic, instituția reprimirii în magistratură se referea în mod exclusiv la magistrații care au demisionat din funcție din motive neimputabile. Aceasta deoarece foștii magistrați care au săvârșit abateri disciplinare și care în loc să fie sancționați disciplinar și-au înaintat demisiile, nu puteau fi reprimiți în corpul magistraților.

Art. 96 din legea precizată prevedea că membrii corpului judecătoresc aflați în funcție la data intrării în vigoare a legii (27 august 1938), sunt și rămân inamovibili.

Coroborând dispoziția art. 96 din lege cu art. 76 din Constituție care prevedea că: "... inamovibilitatea se va statornici printr-o lege specială care va interveni în termen de șase luni ..." rezultă că judecătorii nu au beneficiat de garanția inamovibilității în perioada 27 februarie – 27 august 1938, adică exact șase luni, astfel cum a fost precizat în textul constituțional.

Pe această perioadă de timp inamovibilitatea judecătorilor a fost suspendată.

Ministrul Justiției, Victor Iamandi, preciza în "Expunerea de motive" prezentată, la data de 18 august 1938, în fața Consiliului de Miniștri că: "Inamovibilitatea judecătorilor este doar condiția esențială a unei funcționări normale și imparțiale a justiției. De tăria acestei garanții trebuie să se sfarme toate intervențiile interesate și trebuie să rămână zadarnică orice injoncțiune venită din afară".

Cu aceeași ocazie, este necesar să precizăm că ministrul justiției a atras atenția asupra consecințelor negative rezultate din înțelegerea eronată a inamovibilității.

"Inamovibilitatea magistraților noștri ajunsese să fie considerată drept un bun definitiv câștigat, iar funcționarea ei, spre cinstea și lauda ordinului judecătoresc, a fost în genere și multă vreme apreciată și elogiată. Trebuie însă să mărturisesc că, la mai mult de un deceniu, la început mai izolat și apoi cu tendințe de generalizare, în cazurile în care priveau ordinea și siguranța Statului și care erau deferite justiției, magistrații au alunecat treptat de pe linia obiectivității și intransigenței legale, manifestând o îngrijitoare toleranță iar uneori chiar o simpatie fățișă pentru acei care tulburau

liniștea publică și pregăteau fără nici o grijă de sancțiuni, destrămarea și anarhizarea societății. Am putea spune fără să exagerăm, că trecerea pe dinaintea Justiției ajunsese pentru infractorii din această categorie un stimulent în continuarea acțiunii dizolvante la care erau angajați, iar hotărârile de permanentă achitare, pe care le primeau de la judecători o periculoasă justificare a abaterilor grave ce le săvârșeau.”

În realitate se pregătea purificarea și sancționarea judecătorilor care nu s-au alăturat noii ordini instituite în stat, de către regimul autoritar.

Dreptul disciplinar consacrat de Legea pentru organizare judecătorească din 27 august 1938

Legea de organizare judecătorească a prevăzut într-un capitol, ansamblul normelor juridice care reglementau abaterile disciplinare.

Textele legale au prevăzut: infracțiunile disciplinare, pedepsele aplicabile, organele de anchetă și cele de judecată.

Partea a VI-a a legii, referitoare la “Dreptul disciplinar”, nu utiliza noțiunea de infracțiune în sensul pe care îl are astăzi în Dreptul Penal – de faptă care prezintă pericol social, săvârșită cu vinovăție și prevăzută de legea penală.

În “Dreptul disciplinar” prin noțiunea de infracțiune se desemna fiecare abatere disciplinară, cum ar fi de exemplu: domicilierea magistratului judecător într-o altă localitate decât unde profesează ori absențele de la serviciu, fără concediu, etc. Legea utiliza noțiunea de pedeapsă în sensul de sancțiune disciplinară. Pedepsele disciplinare prevăzute de legea pentru organizare judecătorească din 27 august 1938 erau: prevenirea, mustrarea, eliminarea temporară de la înaintare, suspendarea pe timp limitat, disponibilizarea și destituirea.

În textele legale era explicată fiecare sancțiune disciplinară în parte.

Spre exemplu, **prevenirea** – ca sancțiune disciplinară constă în încunoștințarea făcută magistratului materializată prin atragerea atenției asupra neglijenței sau abaterii comise și recomandarea de a nu mai repeta fapta. Sancțiunea disciplinară a prevenirii se aplica în

scris în mod confidențial.

Judecătorii inamovibili nu puteau fi sancționați, în principiu, decât pe baza unei hotărâri pronunțată de o comisie de disciplină, cu excepția aplicării sancțiunilor disciplinare – prevenirea și mustrarea – care puteau fi aplicate în mod direct de ministrul justiției.

Art. 240 din Legea de organizare judecătorească prevedea că atunci când magistratul (judecătorul –N.A.) se făcea vinovat că a achitat “cu neîndoielnică rea credință sau dintr-o vădită eronată apreciere a faptelor”, pe infractorii care au încălcat legea de apărare a statului sau pe cei care au violat dispozițiile art. 323-326 din Codul penal, judecătorului i se aplică sancțiunea disciplinară (pedeapsa) prin Înalt Decret Regal, în urma întocmirii unui raport motivat al ministrului justiției.

Deci, în această ipoteză judecătorul nu mai era trimis înaintea unei comisii disciplinare în vederea judecării abaterii disciplinare și, eventual, a aplicării sancțiunii disciplinare.

Art. 323-326 din Codul penal erau incluse în Titlul VI – “Crime și delikte în contra liniștii publice”, capitolul III – “Ațâțări, instigări și alte delikte contra liniștii publice”.

Întrucât Constituția din 1938 a desființat Curțile cu Jurați, judecarea crimelor a trecut în competența instanțelor de drept comun, ceea ce a determinat, înființarea unor secții speciale în cadrul Curților de Apel.

Legea a interzis tuturor judecătorilor să colaboreze la publicații, cu excepția celor de specialitate sau a celor literare. A interzis judecătorilor prerogativa de a critica, în scris sau verbal, pe șefii ierarhici sau acele organe în a căror atribuții intra dreptul de a se pronunța asupra situației lor de membrii a corpului judecătoresc.

Ministrului Justiției i s-a conferit dreptul de a dispune direct suspendarea din funcție a judecătorului până în momentul în care comisia disciplinară pronunță o hotărâre definitivă.

Ministrul Justiției avea dreptul de a suspenda pe un judecător care, în urma raportului motivat al anchetatorului, se dovedea că a participat la o acțiune cu caracter politic.

Legea din anul 1938 a menținut dispozițiile referitoare la numirea femeilor, în calitate de asesoare, la tribunalele de minori.

* *

Prin Decretul Regal nr. 3051 din 05.09.1940 Generalul Ion Antonescu a fost numit președinte al Consiliului de Miniștri și fost însărcinat cu formarea noului guvern.

Prin Decretul Regal nr. 3052 din 05.09.1940 a fost suspendată Constituția promulgată la 27 februarie 1938 și au fost dizolvate Corpurile Legiuitoare, iar prin Decretul Regal nr. 3053 din 05.09.1940 a fost investit Generalul Ion Antonescu, președintele Consiliului de Miniștri, cu depline puteri pentru conducerea statului român.

În urma rebeliunii legionare, la data de 15 februarie 1941 a fost publicat în Monitorul Oficial nr. 39, Decretul - Regal nr. 314 / 14.02.1941 pentru abrogarea Decretului – Regal nr. 3151 din 14 sept 1940, pentru crearea Statului Național Legionar.

Din punct de vedere politic la data de 22 iunie 1941, Generalul Ion Antonescu, conducătorul statului, a emis un ordin de zi către Armată¹⁾ prin care solicita ostașilor români să dezrobească Basarabia și partea de nord a Bucovinei, ocupate de sovietici la 28 iunie 1940.

După data de 6 septembrie 1940 nu s-au produs schimbări majore cu privire la organizarea și funcționarea instituțiilor puterii judecătorești.

Starea de asediu proclamată din perioada regimului autoritar al Regelui Carol al II-lea a fost transformată după rebeliunea legionară (21-24 ianuarie 1941), în stare de război.

Principală consecință a acestei stări de fapt și de drept a reprezentat-o creșterea deosebită a importanței instanțelor militare.

Au fost create instanțe militare speciale, constituite din trei generali numiți de Ministerul Apărării Naționale sau în cazuri urgente de către comandantul Armatei sau al Corpului de Armată unde fapta a fost săvârșită.

În perioada amintită, instanțele militare au fost următoarele:

- **Consiliile de disciplină** – funcționau pe lângă fiecare regiment și judecau infracțiuni cu un pericol social specific (concret) redus care erau săvârșite de militari cu grade inferioare.

- **Tribunalele militare** – funcționau pe lângă corpurile de

¹⁾ Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 145 / 22.06.1941.

armată și judecau infracțiunile comise de ofițeri și infracțiunile săvârșite de civili, pe care legea le dădea în competența acestor instanțe.

- **Curtea Militară de Casație și Justiție** era competentă să judece recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de tribunalele militare. Judeca în primă instanță infracțiunile săvârșite de generali și de către ofițerii magistrați.

În perioada războiului, începând cu 22 iunie 1941, tribunalele militare au fost înlocuite de **Curțile marțiale**, care dispuneau de o conducere proprie iar dispozițiile procedurale aplicabile erau distincte în raport cu cele aplicate de instanțele de judecată civile.

În perioada menționată (septembrie 1940 – august 1944) a intrat în vigoare Legea nr. 726 (decretul nr. 2902 / 29.11.1943, publicat în M. Of. Nr. 258 / 03.11.1943).

În baza noii legi de organizare judecătorească, organele puterii judecătorești erau: Judecătoriile, Tribunalele, Curțile de Apel și Înalta Curte de Casație și Justiție.

Justiția militară, potrivit art. 2 din legea menționată, era organizată printr-o lege specială.

*. **Judecătoriile** – erau urbane, rurale sau mixte în raport de felul comunelor care compuneau circumscripția lor.

Judecătorii de la judecătoriile rurale și de la cele mixte erau obligați să judece o zi pe săptămână și la primăriile din comunele rurale, situate la o distanță mai mare de 15 km de comuna de reședință a judecătoriei.

*. **Tribunalele** – funcționau în fiecare capitală de județ. Circumscripția teritorială a tribunalului era identică cu suprafața județului. Acestea erau organizate fie pe o singură secție, fie pe mai multe secții.

Judecătorul de instrucție era delegat printr-o decizie a ministrului justiției dintre judecătorii tribunalului, pe baza recomandării primului – președinte al tribunalului și cu avizul procurorului general al Curții de Apel.

Primul – președinte al tribunalului desemna pentru o perioadă de doi ani judecătorești, judecătorii care urmau să formeze secțiile tribunalului, judecătorii sindici, judecătorii pentru tutele, curatele și fonduri dotale precum și pe judecătorii desemnați să judece infracțiunile săvârșite de minori.

*. **Curțile de Apel** – erau în număr de 11 pe întreg cuprinsul țării și purtau, de regulă, numele localității unde funcționau.

Erau și două excepții, respectiv: Curtea de Apel din Arad care se denumea Curtea de Apel Arad – Oradea și Curtea de Apel din Sibiu care era denumită Curtea de Apel Sibiu – Cluj.

Fiecare Curte de Apel era organizată pe secții.

Existau și Curți de Apel cu o singură secție – nedivizată.

Conducerea Curții de Apel cu o singură secție era asigurată de **președintele Curții** iar în cazul Curților de Apel cu mai multe secții de **primul președinte**.

*. **Înalta Curte de Casație și Justiție** – era, ca și în reglementările anterioare, una singură pentru întreg statul român. Organizarea și funcționarea Înaltei Curți de Casație și Justiție era stabilită printr-o lege organică.

Pe lângă Ministerul Justiției funcționau două Consilii ale Magistraturii, fiecare cu o competență determinată prin legea de organizare judecătorească.

Există un **Consiliu Superior al Magistraturii** care avea ca atribuții întocmirea tabelelor de propunere pentru numiri și transferări în funcțiile de consilier la Înalta Curte de Casație și Justiție, de prim-președinte sau președinte la Curțile de Apel;

Un alt **Consiliu Superior al Magistraturii** întocmea tabelele de propuneri pentru numirea în funcție sau pentru transferul în funcțiile de consilieri la Curțile de Apel, de prim-președinți sau președinți de tribunale ori în funcțiile de judecători.

Amândouă Consiliile erau prezidate de ministrul justiției sau în lipsa acestuia, de primul președinte al Înaltei Curți de Casație și Justiție. Dacă nici primul președinte al instanței supreme nu era disponibil, președinția era asigurată de procurorul general al Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Art. 143 din legea de organizare judecătorească prevede că membrii corpului judecătoresc erau inamovibili, cu excepția judecătorilor stagiați care beneficiau de stabilitate.

Incompatibilitățile judecătorilor prevăzute în Legea nr. 726 / 1943 erau aceleași cu cele prevăzute în Legea de organizare judecătorească din 27 august 1938.

Există și o excepție referitoare la aptitudinea judecătorilor de a îndeplini funcții administrative pe perioada de timp cât România se

afla în stare de război.

Dreptul disciplinar era reglementat în linii generale în mod identic cu cel prevăzut în legea din 1938.

Existau două acțiuni la care erau supuși membrii corpului judecătoresc.

- **o acțiune de priveghere** – care abilita pe ministrul justiției și pe șefii ierarhici să execute inspecții și controale asupra judecătorilor;

- **o acțiune disciplinară propriu-zisă** – care se aplica de comisia disciplinară.

La fel ca și în legea din 27.08.1938, ministrul justiției putea aplica în mod direct sancțiunile disciplinare mai ușoare – **prevenirea și mustrarea**.

În plus, Ministrul Justiției putea aplica direct judecătorilor amovibili (stabili) alte două sancțiuni disciplinare: **pierderea salariului pe o durată de până la 15 zile și mustrarea disciplinară**. Aceste două sancțiuni nu puteau fi aplicate de reprezentantul puterii executive decât în privința judecătorilor stagiați (care reprezentau unica categorie de judecători care nu erau inamovibili).

La Înalta Curte de Casație și Justiție funcționau două Comisii disciplinare.

Prima comisie era constituită pentru judecarea membrilor Înaltei Curți de Casație și Justiție.

A doua comisie era formată cu scopul de a judeca disciplinar pe membrii Curților de Apel și pe magistrații – asistenți de la Înalta Curte de Casație. Această comisie avea competența de a judeca apelurile declarate împotriva hotărârilor judecătorești disciplinare pronunțate de Comisiile constituite pe lângă Curțile de Apel.

O noutate absolută în sistemul legislativ românesc a fost reprezentată de instituția **acțiunii recursorii**, reglementată în art. 221 din Legea nr. 726 / 1943. În temeiul acestei norme juridice, judecătorii puteau fi chemați în judecată, prin formularea unei acțiuni recursorii, de către persoanele pe care le-au judecat.

Condițiile prevăzute pentru exercitarea acțiunii recursorii – prevăzute de textul legal – erau:

- să se pretindă că în timpul cercetărilor sau al judecății pricinii, judecătorii au lucrat cu viclenie sau au fost mituiți;

- în situația în care legea îi declara răspunzători;
- în caz de tăgadă de dreptate;
- dacă exista o decizie disciplinară de condamnare împotriva judecătorului.

Acțiunea recursorie putea fi introdusă pe rolul instanței după ce, în prealabil, comisiile disciplinare stabileau în mod definitiv vinovăția judecătorului.

Această acțiune se judeca în conformitate cu procedura specială prevăzută de Codul de procedură penală (Codul de procedură penală Carol al II-lea, în vigoare de la 01.01.1937).

Considerăm că prin dreptul de a aplica sancțiuni disciplinare, direct de către ministrul justiției, ca exponent al puterii executive, în privința judecătorilor inamovibili, legile de organizare judecătorească din 1938 și 1943 au afectat serios independența puterii judecătorești.

Faptul că sub imperiul legii din 1943 existau **două** Consilii Superioare ale Magistraturii – unul pentru propunerea consilierilor la Înalta Curte de Casație și Justiție și a prim-președinților și președinților Curților de Apel, iar altul pentru numirea celorlalți judecători – a reprezentat, în opinia noastră, un pas înapoi în consacrarea rolului de garant al independenței judecătorilor a acestei instituții.

Mai mult, faptul că pe lângă Curtea de Casație și Justiție funcționau **două** comisii disciplinare – prima având ca obiect judecarea membrilor Înaltei Curți de Casație și Justiție, iar a doua având competența de a judeca în materia disciplinară, pe membrii Curților de Apel și pe magistrații asistenți de la Înalta Curte de Casație și Justiție – lasă impresia instituirii unui regim de judecată și de aplicare a sancțiunii diferențiat în raport de gradul judecătorului care era judecat disciplinar (adică în funcție de instanța la care funcționa în momentul comiterii abaterii disciplinare).

Deși prezintă anumite imperfecțiuni, legile de organizare judecătorească din anii 1938 și 1943 reprezintă momente importante în dezvoltarea principiului inamovibilității membrilor corpului judecătoresc, principiul care reprezintă “o piatră de temelie” în afirmarea independenței judecătorilor.

De asemenea, a fost îmbunătățită organizarea instanțelor judecătorești precum și funcționarea Ministerului Justiției, în calitate

de organ al puterii executive care administrează justiția în România.

Trebuie avută în vedere, în caracterizarea legilor de organizare judecătorească și situația politică a țării aflată sub guvernarea a două regimuri politice autoritare și, din punct de vedere militar, sub stare de asediu (februarie 1938) și sub stare de război (ianuarie 1941).

§.4. Principiul independenței judecătorilor și organizarea instanțelor judecătorești în perioada regimului socialist

În data de 23 august 1944 în jurul orelor 1530 Mareșalul Ion Antonescu a fost arestat din ordinul Regelui Mihai I al României, deoarece a refuzat, în mod repetat, să semneze armistițiul cu aliații.

În seara zilei de 23 august 1944 a fost transmisă Proclamația Regelui Mihai I către Țară prin care se anunța ieșirea României din alianță cu puterile Axei și imediata încetare a războiului cu Națiunile Unite.

Prin Decretul – Regal nr. 1626 din 31 august 1944 au fost fixate drepturile românilor în cadrul Constituției din 1866, cu modificările aduse prin Constituția din 29 martie 1923.⁴⁹⁾

Decretul Regal nr. 1626 / 31.08.1944 a fost ulterior modificat prin Decretul Regal nr. 1849 / 11 octombrie 1944.⁵⁰⁾

La data de 12 septembrie 1944 a fost semnată la Moscova, convenția de armistițiu între guvernul român, pe de o parte și, guvernele Uniunii Sovietice, Regatului Unit și Statelor Unite ale Americii, pe de altă parte.

Punctul 14 al acestei Convenții prevedea următoarele: “Guvernul și Înalțul Comandament Român se obligă să colaboreze cu Înalțul Comandament Aliat (sovietic), la arestarea și judecarea persoanelor acuzate de crime de război.”⁵¹⁾

Această convenție a recunoscut dreptul de jurisdicție a părții sovietice asupra cetățenilor români. Pe baza ei “o mare parte a cetățenilor români și în mod deosebit comandanții militari, oamenii politici și toți cei care au ocupat diferite funcții de stat în perioada 1940 – 1944 au fost lăsați la discreția unei puteri străine...”⁵²⁾

Pe data de 21.01.1945 au intrat în vigoare Legea nr. 50, pentru

⁴⁹⁾ Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 202 din 2. sept. 1944

⁵⁰⁾ Publicat în Monitorul Oficial, partea I, nr. 235 din 11.10.1944

⁵¹⁾ Convenția împreună cu Anexa a fost publicată în M.Of., Partea I, nr. 219 / 22.09.1944.

⁵²⁾ Ioan Dan, “Procesul Mareșalului Antonescu”, Editura Tempus, București, 1993, pag. 29

urmărirea și pedepsirea criminalilor și profitorilor de război și Legea nr. 51, pentru urmărirea și sancționarea celor vinovați de dezastrul țării. Ca urmare a adoptării Legii nr. 312 / 1945, la data de 24.04.1945 a fost înființat un Tribunal al Poporului cu sediul în municipiul București.

Prin Legea nr. 527 / 11.07.1945 a fost înființat un al doilea Tribunal al Poporului cu reședința la Cluj.

Completul de judecată al Tribunalului Poporului era constituit din 9 membri: doi judecători profesioniști numiți de ministrul justiției și șapte judecători aleși de grupările politice.

Acuzatorii publici, care au fost instituiți prin Legea nr. 50 / 1945, aveau prerogativa de a cerceta toate cauzele cu care erau învestiți de Consiliul de Miniștri.

Legea de organizare judecătorească nr. 726 / 1943 a fost abrogată prin legea nr. 640 / 1944 pentru instituirea unui regim tranzitoriu de organizare judecătorească.⁵³⁾

Legea menționată, care a intrat în vigoare la 01.01.1945, a repus în vigoare legea de organizare judecătorească din 1924.

Timp de 4 luni de la publicarea legii în Monitorul Oficial, a fost suspendată inamovibilitatea judecătorilor de la toate instanțele. Acestora nu li s-a recunoscut nici măcar stabilitatea în funcție!!!

În acest interval de timp, ministrul justiției avea aptitudinea de a disponibiliza pe oricare judecător, fără să indice motivele și fără să fi fost, în prealabil, sancționat disciplinar.

O altă curiozitate a textului rezultă din faptul că deși legea intra în vigoare la data de 1 ianuarie 1945, suspendarea inamovibilității judecătorilor a fost aplicată din ziua publicării legii în Monitorul Oficial (19 decembrie 1944).

Ulterior, organizarea puterii judecătorești și consacrarea statutului judecătorilor s-a realizat prin două acte normative: Legea nr. 34 / 1945 și Legea nr. 492 / 1945.

Nici una din cele două legi nu a adus modificări substanțiale sistemului judecătoresc existent.

Denumirea instanțelor de drept comun și competența acestora au rămas, în linii mari, aceleași.

Au fost introduse **sfaturile de împăciuire** – care consiliau

⁵³⁾ Legea nr. 640 / 1944 a fost publicată împreună cu Decretul nr. 2443 / 18.12.1944 în Monitorul Oficial, partea I, nr. 294 / 19.12.1944.

părțile în vederea împăcării, **în materie penală** pentru comiterea infracțiunilor de: lovire, amenințare, calomnie, injurie, tulburare de posesie, degradarea bunurilor altuia, strămutare și desființare de semne de hotar, iar **în materie civilă și comercială** pentru litigiile dintre locuitorii comunei respective privind creanțe, bunuri mobile sau obligații “de a face”, până la valoarea de 50.000 lei, cu excluderea penalităților de întârziere și a cheltuielilor de judecată.

Judecătoriile și tribunalele funcționau potrivit sistemului legislativ anterior, cu deosebirea că au fost înființate judecătorii în materii speciale, **de muncă** și **în materie contravențională**, care aveau același statut ca și judecătoriile urbane, rurale sau mixte.

Curțile de Apel – erau în număr de 12 iar reședințele acestora și raza lor teritorială erau stabilite exclusiv prin lege.

Organizarea și funcționarea **Curții de Casație și Justiție** era determinată prin lege organică.

Consiliul Superior al Magistraturii avea aceleași atribuții prevăzute în legislația din perioada interbelică. Era prezidat de ministrul justiției iar sarcinile sale au fost limitate la propunerile de numiri în funcțiile vacante, de avizare în cazurile în care era consultat de ministrul justiției.

De asemenea, Consiliul Superior al Magistraturii, îndeplinea orice altă atribuție conferită prin dispoziții legale.

Cazurile de incompatibilitate a judecătorilor erau acele prevăzute de legislația anterioară. Ca excepție, legea permitea judecătorilor să fie membri ai asociațiilor culturale, de asistență socială sau națională, recunoscute de stat, fără a exercita administrarea financiară a acestor persoane juridice.

Inamovibilitatea judecătorilor a fost suspendată pe perioada 19 decembrie 1944 – 01 septembrie 1945. Pe aceeași perioadă membrii corpului judecătoresc nu au beneficiat nici de stabilitate în funcție.

Adunările Generale ale Curților de Apel și ale Tribunalelor aveau competență pe linie disciplinară.

Legea prevedea aplicarea de sancțiuni disciplinare în cazul în care sentințele sau deciziile nu erau pronunțate în termen de 10 zile de la închiderea dezbaterilor, sau dacă hotărârile judecătorești nu erau redactate în termen de maximum 15 zile de la pronunțare.

Ministrul justiției avea aptitudinea de a exercita **acțiunea de privilegere** asupra judecătorilor inamovibili direct sau prin

inspectorii judecătorești.

De asemenea, șefii ierarhici puteau exercita acțiunea de priveghere asupra judecătorilor din subordine dacă legea le conferea acest drept.

Astfel primul – președinte al Curții de Casație avea acțiunea de priveghere pe care o putea exercita asupra președinților Curții de Casație, a membrilor Curții de Casație și asupra primilor – președinți ai Curților de Apel.

Primii – președinți ai Curților de Apel exercitau acțiunea de priveghere asupra președinților Curții de Apel, a consilierilor Curții precum și asupra judecătorilor Tribunalelor din circumscripția Curții.

În exercitarea acțiunii de priveghere persoanele îndreptățite controlau lucrările judecătorilor, apreciau cu privire la activitatea și aptitudinile profesionale ale acestora și asupra raporturilor de serviciu cu justițiabilii, avocații și ceilalți participanți la activitatea de judecată.

Ministrul Justiției dispunea și de **acțiunea disciplinară** pe care o putea exercita numai cu privire la judecătorii amovibili.

La fel ca în reglementările anterioare, judecătorilor inamovibili ministrul le putea aplica sancțiunile disciplinare privitoare la **prevenire** și la **mustrare** pentru acele abateri săvârșite de la îndatoririle de serviciu.

Pentru celelalte abateri disciplinare, judecătorii inamovibili urmau a fi trimiși în judecată în fața instanței disciplinare competente.

Membrii Curții de Casație, membrii Curților de Apel, președinții și prim-președinții Tribunalelor erau judecați disciplinar de o comisie disciplinară care funcționa pe lângă Curtea de Casație.

Această comisie judeca și apelurile declarate împotriva hotărârilor judecătorești disciplinare pronunțate la comisiile constituite pe lângă Curțile de Apel.

Judecătorii de la tribunale și de la judecătoriile din circumscripția unei Curți de Apel erau judecați de o comisie disciplinară care funcționa pe lângă Curtea de Apel respectivă. Cercetările prealabile se efectuau de judecătorii inspectorii sau de șefii ierarhici.

Hotărârile comisiilor disciplinare erau executate prin dispoziția ministrului justiției.

Și această lege de organizare judecătorească prevedea, ca și legea nr. 726 / 1943, posibilitatea exercitării acțiunii recursorii sau a unei acțiuni în daune împotriva judecătorilor în ipotezele în care aceștia au judecat cauzele cu viclenie sau au fost mituiți, ori în situația în care legea îi declara răspunzători sau în caz de tăgadă de dreptate.

Suspendarea temporară, disponibilizarea sau destituirea judecătorilor se realiza prin decret regal, emis pe baza unui raport motivat al ministrului justiției.

Toți membrii ordinului judecătoresc erau numiți în funcție prin decret regal și înainte de exercitarea efectivă a funcției depuneau jurământul prevăzut de lege.

Aceasta este, pe scurt, organizarea instituțiilor puterii judecătorești în perioada 23 august 1944 și până la 6 martie 1945, dată la care în România a fost instaurat guvernul Dr. Petru Groza.

* *

*

La începutul acestui paragraf am menționat legile în baza cărora au fost înființate cele două Tribunale ale Poporului.

Din punct de vedere strict juridic, prin Legea nr. 291 / 18 august 1947, de urmărire și sancționare a celor vinovați de crime de război sau împotriva păcii sau omenirii, au fost desființate Tribunalele Poporului, iar competența acestora a fost dată în atribuția secțiilor criminale ale Curților de Apel din București și din Cluj.

Pe plan legislativ a fost adoptată o nouă lege de organizare judecătorească, Legea nr. 341 / 1947⁵⁴⁾ care a intrat în vigoare la data de 1 martie 1948.

Potrivit noii legi de organizare judecătorească organele judecătorești au rămas aceleași: judecătoriile, tribunalele, Curțile de Apel și Curtea de Casație și Justiție.

A fost introdusă instituția **asesorilor populari** în compunerea tuturor instanțelor penale, iar în compunerea instanțelor civile numai la judecătoriile rurale.

Au fost înființate sedii secundare ale judecătoriilor populare

⁵⁴⁾ Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr. 282 din 05.12.1947.

rurale.

Cu privire la **tribunale** legea nr. 341 / 1947 de organizare judecătorească nu a adus modificări majore în raport cu reglementările anterioare.

Astfel, președintele tribunalului, la fiecare început de an judecătorec, delega judecătorii care urmau să îndeplinească atribuțiile de judecători sindici, judecători pentru fondurile dotale și judecători abilitați să judece cauzele penale cu inculpații minori.

Judecătorii de instrucție erau desemnați de ministrul justiției dintre judecătorii de la secția penală (criminală) a Tribunalului.

Curțile de Apel – judecau în cauzele penale cu **doi consilieri și trei asesori populari** iar în celelalte cauze precum și în recurs, judecau cu complete constituite din **doi consilieri**. În România, potrivit legii nr. 341 / 1947 existau 14 Curți de Apel.

Curtea de Casație și Justiție – era alcătuită din două secții. Completele de judecată ale instanței supreme se constituiau din **patru membri**, iar în caz de constituire a completelor de divergență, din **șapte membri**.

Legea nr. 341 / 1947 a prevăzut funcționarea, pe lângă Ministerul Justiției, a Consiliului Superior al Magistraturii, care se întrunea sub președinția ministrului justiției.

Atribuțiile Consiliului Superior erau identice cu cele prevăzute de dispozițiile legale anterioare.

Condițiile generale pentru numirea în funcție a judecătorilor – erau aceleași cu cele prevăzute în legislația anterioară.

Totuși, noua lege prevedea că la tribunalele și judecătoriile în a căror circumscripție teritorială, cel puțin 30% din populație avea o altă limbă maternă comună decât limba română, judecătorii și asesorii populari, pentru a putea fi numiți în funcții, trebuiau să cunoască și limba naționalității respective, pe lângă limba oficială a statului, limba română.

Judecătorii potrivit legii nr. 341 / 1947 erau numiți prin decret regal, însă pe parcursul exercitării funcției nu mai beneficiau de garanția inamovibilității ci se bucurau doar de stabilitate.

Incompatibilitățile judecătorilor erau cele prevăzute în legislația anterioară, cu **excepția manifestărilor publice cu caracter politic**.

Această excepție trebuie privită în strânsă legătură cu eliminarea din guvern în noiembrie 1947, a ultimilor reprezentanți ai partidelor istorice, ceea ce marca premisele instaurării partidului unic totalitar. Or, în noile condiții, puterea politică nu numai că nu interzicea participarea judecătorilor la activitățile politice dar era chiar interesată de participarea lor, în scopul legitimării noului regim instaurat.

Sanțiunile disciplinare erau expres prevăzute de lege, cu descrierea laturii obiective a abaterilor disciplinare. Judecătorul care era pus în disponibilitate putea fi reprimat în funcție după o perioadă de doi ani de la aplicarea sancțiunii disciplinare. Pentru judecătorul destituit nu exista o astfel de posibilitate.

Ministrul Justiției exercita dreptul de priveghere și dreptul de disciplină asupra judecătorilor.

În virtutea **dreptului de priveghere**, ministrul justiției avea aptitudinea, în mod direct sau prin delegație dată judecătorilor inspecitori, de a inspecta, de a nota și de a trimite pe judecători în fața instanțelor disciplinare.

Dreptul de disciplină – avea ca obiect aptitudinea de a aplica sancțiuni disciplinare.

Ministrul justiției putea aplica direct sancțiunile disciplinare referitoare la **prevenire** și **muștrare** (la fel ca și în legislația anterioară). Pentru aplicarea celorlalte sancțiuni disciplinare, ministrul justiției îl trimitea pe judecător în fața **comisiei de disciplină**.

Comisiile disciplinare funcționau la Curtea de Casație și Justiție și erau formate în raport de gradul judecătorului ce urma a fi judecat disciplinar.

Pe lângă Curtea de Apel București funcționa o comisie disciplinară pentru judecarea judecătorilor de la tribunalele și judecătoriile din țară. Hotărârile pronunțate de comisia disciplinară organizată pe lângă Curtea de Apel București puteau fi atacate cu calea de atac a apelului, la comisia disciplinară organizată pe lângă Curtea de Casație și Justiție.

Titularii dreptului de apel erau: judecătorul sancționat disciplinar și ministrul justiției care exercita acest drept procesual prin intermediul procurorului general.

Acțiunea recursorie împotriva judecătorilor era admisă de

principiu, însă aceasta se putea exercita numai în situațiile în care judecătorii erau declarați răspunzători pentru tăgadă de dreptate sau când se pretindea că aceștia în cursul judecării pricinii au lucrat cu viclenie sau au fost mituiți.

Acțiunile recursorii se puteau introduce după ce, în prealabil, comisia disciplinară stabilea vinovăția judecătorului, în mod definitiv.

* *

*

La data de 30.12.1947, Regele Mihai I a abdicat pentru sine și pentru urmașii săi de la tron.

Suveranul a lăsat poporului român libertatea de a-și alege noua formă de stat.

Prin Legea nr. 363 / 1947 ⁵⁵⁾ Statul Român a fost constituit în “Republică Populară Română” (art. 3), iar Constituția din 1866, cu modificările din 29 martie 1923 și acelea din 1 septembrie 1944, a fost abrogată (art. 2).

La data de 13 aprilie 1948 a fost adoptată de Marea Adunare Națională Constituția Republicii Populare Române. ⁵⁶⁾

Titlului VII al noii Constituții intitulat “Organe judecătorești și parchetul” i-au fost alocate art. 86-98.

“Art. 86: Instanțele judecătorești sunt: Curtea Supremă, una pentru întreaga țară, Curțile, tribunalele și judecătoriile populare.

Art. 87: Se pot înființa prin lege, instanțe speciale pentru anumite ramuri de activitate.

Art. 88: La toate instanțele, cu excepția Curții Supreme, judecarea are loc cu asesori populari, afară de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 89: Primul președinte, președinții și membrii Curții Supreme sunt numiți de Prezidiul Marii Adunări Naționale a R.P.R., la propunerea guvernului.

Art. 90: Curtea Supremă supraveghează activitatea judiciară a instanțelor și organelor judiciare, în condițiile legii.

Art. 91: La toate instanțele de judecată, dezbaterile sunt

⁵⁵⁾ Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr 300 bis din 30 decembrie 1947.

⁵⁶⁾ Publicată în Monitorul Oficial, partea I, nr 87 bis din 13 aprilie 1948.

publice, afară de cazurile și condițiunile prevăzute de lege.

Art. 92: Dreptul de apărare în fața tuturor instanțelor este garantat.

Art. 93: Judecătorii de orice grad se supun în exercitarea atribuțiilor lor numai legii și aplică legile egal față de toți cetățenii.

Art. 94: O lege va determina organizarea și modul de funcționare a instanțelor judecătorești, precum și modul de numire și îndepărtare a judecătorilor de orice grad.

Art. 95: În Republica Populară Română, parchetul supraveghează respectarea legilor penale, atât de către funcționarii publici, cât și de către ceilalți cetățeni.

Art. 96: Parchetul veghează îndeosebi la urmărirea și pedepsirea crimelor împotriva ordinii și libertății democratice, a intereselor economice, a independenței naționale și a suveranității Statului Român.

Art. 97: Parchetul se compune dintr-un procuror general al Republicii Populare Române și mai mulți procurori.

Prin lege se vor determina modul de organizare, atribuțiile și funcționarea parchetului.

Art. 98: Procurorul general al Republicii Populare Române se numește de Prezidiul Marii Adunări Naționale a R.P.R., la propunerea guvernului.”

În aplicarea dispozițiilor constituționale adoptate, după modelul legislației sovietice, a fost adoptat Decretul nr. 1 / 22.04.1948 prin care a fost desființată Curtea de Casație și Justiție iar în locul acesteia a fost înființată **Curtea Supremă**.

Prin decretul 132 / 02.04.1949 a fost reorganizată justiția după modelul sovietic.

Organele judecătorești, în concepția actului normativ citat, erau: judecătoriile populare, tribunalele, curțile și Curtea Supremă.

În dispozițiile legale erau prevăzute principiile de organizare a justiției: principiul unității justiției pentru toți cetățenii români; principiul folosirii limbii materne în fața organelor judiciare; principiul publicității dezbaterilor; principiul dreptului la apărare; **principiul independenței judecătorilor și al supunerii lor numai legii**; principiul participării asesorilor populari la activitatea de judecată a tuturor instanțelor, cu excepția Curții Supreme.

*. **Judecătoria populară** – devenea veriga de bază a justiției

căpătând plenitudinea de jurisdicție (competență generală).

Ea este competentă să judece, în fond, cauzele penale și civile ori de câte ori nu se prevedea altfel în dispozițiile legale.

Judecătoriile populare erau de trei categorii: urbane, rurale și mixte, iar judecata se realiza în complet format dintr-un singur judecător sau ajutor de judecător (adică judecător definitiv sau judecător stagiar), cu participarea a doi asesori populari.

*. **Tribunalele** – erau instanțe judecătorești ierarhic superioare în raport cu judecătoriile populare. Funcționau în fiecare capitală de județ cu excepția județelor Sălaj și Hunedoara în care funcționau câte două tribunale.

Tribunalul judeca ca instanță de apel în toate cauzele civile judecate în primă instanță de judecătoriile populare. Ca instanță de recurs tribunalul judeca cauzele penale și cele civile judecate în primă și ultimă instanță, adică fără drept de apel, de judecătoriile populare.

Aceste instanțe, în conformitate cu dispozițiile procedurale, erau competente să judece în primă instanță anumite cauze penale și civile.

Desemnarea judecătorilor care îndeplineau alte atribuții (pentru minori, pentru tutelă) se realiza de președintele tribunalului le fel ca și în dispozițiile legale anterioare.

Judecătorii desemnați să exercite funcția de judecători de instrucție formau Camera de instrucție.

*. **Curțile** – erau instanțe judecătorești ierarhic superioare în raport cu tribunalele. Aceste instanțe erau organizate pe secții specializate (penale, civile) iar completul de judecată era constituit din doi consilieri de curte împreună cu trei asesori populari.

Curțile de Apel judecau recursurile declarate împotriva hotărârilor tribunalelor, date în materie civilă ca instanță de apel iar în materie penală cele pronunțate de tribunale în primă instanță. Erau competente să judece în anumite cauze, determinate de lege, în primă instanță.

*. **Curtea Supremă** – asigura prin practica judiciară pronunțată, unitatea în interpretarea și aplicarea legii.

Potrivit art. 90 din Constituția din 1948, Curtea Supremă exercita supravegherea activității instanțelor judecătorești.

Curtea Supremă judeca în complete formate din cinci

consilieri, fără participarea asesorilor populari.

Dacă Curtea Supremă soluționa un recurs și aprecia că este necesar să revină asupra propriei practici judiciare statuate în ultimii trei ani de secția respectivă, completul de judecată era compus din nouă consilieri.

Curtea Supremă judeca și în Secții Unite, cu participarea tuturor membrilor săi în prezența a cel puțin 21 de consilieri.

În Secții Unite, Curtea Supremă judeca în cazul în care se revenea asupra unei practici judiciare stabilită de un complet format de nouă judecători sau asupra unei practici judiciare a unei alte secții decât aceea din care făcea parte completul de judecată care, rezolva un recurs concret ori atunci când se schimba jurisprudența stabilită anterior de Secțiile Unite.

Decretul nr. 132 / 02.04.1949 a prevăzut dispoziția potrivit căreia hotărârile judecătorești se pronunță cu majoritatea voturilor completului.

Complete de judecată fiind formate dintr-un număr de membri, fără soț, întotdeauna se realiza majoritatea și în acest mod au fost practic desființate completele de divergență.

Judecătorii și asesorii populari rămași în minoritate erau obligați să motiveze opinia separată.

Tot prin Decretul nr. 132 / 1949 au fost înființate, în baza art. 87 din Constituția din 1948, instanțe speciale, cum ar fi: instanțele militare, tribunalele speciale feroviare, tribunalele maritime și fluviale.

Având în vedere organizarea judecătorească existentă, fundamentată pe Decretul 132 / 02.04.1949, apreciem că regimul politic instaurat a afectat grav independența judecătorilor.

În primul rând, a fost luată judecătoriiilor cea mai puternică pază a independenței acestora – inamovibilitatea.

În al doilea rând, Constituția din anul 1948 și Decretul nr. 132 / 02.04.1949 au fost primele acte normative românești care au trasat sarcini justiției, deci judecătorilor.

Practic, deși proclamată formal în Constituția țării, independența judecătorilor a fost abolită de regimul politic de inspirație sovietică, care vedea în acest principiu fundamental al puterii judecătorești, o piedică în aservirea totală a țării.

O justiție independentă și puternică nu convenea exponenților

puterii sovietice ocupante și nu se încadra în “canoanele” materialismului dialectic și istoric.

Autoritățile statului socialist au elaborat, sub imperiul Constituției din 1948, o nouă lege pentru organizarea judecătorească – Legea nr. 5 / 19 iunie 1952, care a fost pusă în aplicare de la data de 1 august 1952.

Această lege a accentuat caracterul de clasă al justiției, care era considerată apărătoarea orânduirii sociale și de stat.

Legea a procedat la o organizare unitară a instanțelor judecătorești, având în vedere și Legea nr. 5 / 1950⁵⁷⁾, privind raionarea administrativ – economică a teritoriului țării.

Potrivit noii organizări judecătorești sistemul instanțelor era format din: tribunalele populare, tribunalele regionale și Tribunalul Capitalei și respectiv Tribunalul Suprem.

*. **Tribunalele populare** – erau de raion, de oraș sau de raion orășenesc. Constituiau instanța de drept comun având plenitudinea de jurisdicție atât în materie penală cât și în materie civilă.

*. **Tribunalele regionale** – respectiv **Tribunalul Capitalei**, funcționau cu unul sau mai multe colegii.

Judecau recursurile declarate împotriva hotărârilor pronunțate de tribunalele populare și erau competente să judece, în primă instanță, anumite cauze, în mod excepțional. Aceste instanțe erau de principiu instanțe de control judiciar.

*. **Tribunalul Suprem** – care avea în alcătuire trei colegii: un colegiu penal, un colegiu civil și un colegiu militar.

Membrii Tribunalului Suprem erau: președintele, președinții – adjuncți, președinții de colegii și judecătorii. Aceștia erau numiți de Prezidiul M.A.N., la propunerea Consiliului de Miniștri, în urma raportului încheiat de ministrul justiției.

Pentru președintele Colegiului militar și pentru judecătorii acestui colegiu raportul se întocmea de ministrul justiției cu consultarea ministrului forțelor armate.

Tribunalul Suprem supraveghea activitatea judiciară a instanțelor ierarhic inferioare.

Această instanță judeca recursul în supraveghere (cererile de îndreptare) și dădea îndrumări instanțelor cu privire la justa și corecta

⁵⁷⁾ Publicată în Buletinul Oficial nr. 77 din 8 septembrie 1950.

aplicare a legilor.

Completul de judecată, la toate instanțele de la tribunalul popular la Tribunalul Suprem era format din trei membri.

Când instanțele judecau în fond, completul era alcătuit dintr-un judecător cu participarea a doi asesori populari.

Când se judeca în recurs sau recursuri în supraveghere (de Tribunalul Suprem), completul de judecată era format din trei judecători, cu excluderea asesorilor populari.

O noutate în sistemul legislativ a fost prevăzută de art. 9 din Legea nr. 5 / 1952 care consacră **dreptul de absorbție** – care consta în prerogativa instanțelor ierarhic superioare de a lua orice cauză aflată în curs de judecată, în fond, fie pentru a o judeca ea însăși, fie pentru a o trimite în vederea judecării la o altă instanță. Acest drept era o prerogativă exclusivă a instanței ierarhic superioare și nu se putea exercita decât prin oficiu.

Absorția se pronunța de instanța superioară prin **încheiere** care nu putea fi atacată cu nici o cale de atac.

Modificările intervenite în organizarea instituțiilor puterii judecătorești au adâncit “reforma” de tip sovietic, anulând, cel puțin teoretic, orice independență a justiției în raport cu puterea politică.

Un efect deosebit, resimțit negativ, l-a constituit îndepărtarea procurorilor din cadrul autorității judecătorești, desființarea instituției tradiționale a Parchetului (înființată la noi, de la Regulamentele Organice) și instituirea Procuraturii, ca organ autonom în statul socialist, după modelul sovietic (Legea nr. 6 / 1952 ⁵⁸⁾ – pentru înființarea și organizarea Procuraturii R.P.R.).

Practic nu mai erau consacrate cele trei puteri clasice ale statului, care se contrabalansează reciproc, ci era vorba de o unică putere în stat – partidul unic totalitar, care continua opera de subordonare a tuturor instituțiilor statului.

Pe această situație – de facto și de jure – existentă în privința statutului judecătorilor și a organizării instanțelor judecătorești, la data de 27 septembrie 1952, Marea Adunare Națională a adoptat o nouă Constituție a Republicii Populare Române.⁵⁹⁾

Capitolul VI al Constituției R.P.R. adoptată de M.A.N. la 27.09.1952 intitulat “Instanțele judecătorești și procuratura” are

⁵⁸⁾ Publicată în Buletinul Oficial nr. 31 / 19.06.1952

⁵⁹⁾ Publicată în Buletinul Oficial, partea I, nr 1 din 27.09.1952

următorul conținut:

“Art. 64: Justiția în Republica Populară Română se înfăptuiește de către Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române, Tribunalele regionale și Tribunalele populare, precum și de către instanțele judecătorești speciale, înființate prin lege.

Organizarea, competența și procedura tribunalelor sunt stabilite prin lege.

Art. 65: Tribunalele apără regimul de democrație populară și cuceririle poporului muncitor; asigură legalitatea populară, proprietatea obștească și drepturile cetățenilor.

Art. 66: Judecarea proceselor la toate instanțele se face cu participarea asesorilor populari, afară de cauzele când legea dispune altfel.

Art. 67: Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române este ales de Marea Adunare Națională pe termen de cinci ani.

Judecătorii și asesorii populari sunt aleși în conformitate cu procedura stabilită de lege.

Prin lege este stabilită și numirea judecătorilor în instanțele speciale.

Art. 68: În Republica Populară Română, procedura judiciară se face în limba română, asigurându-se în regiunile și raioanele locuite de populație de altă naționalitate decât cea română folosirea limbii materne a acelei populații.

Părților, care nu vorbesc limba în care se face procedura judiciară, li se asigură posibilitatea de a lua cunoștință, prin traducător, de piesele dosarului, precum și dreptul de a vorbi în instanță și de a pune concluziuni în limba maternă.

Art. 69: În toate instanțele, judecata este publică, în afară de cazurile prevăzute de lege.

Acuzatului i se garantează dreptul de apărare.

Art. 70: Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii.

Art. 71: Tribunalele pronunță hotărârile lor, în numele poporului.

Art. 72: Tribunalul Suprem al Republicii Populare Române exercită supravegherea activității judiciare a tuturor instanțelor judecătorești din Republica Populară Română.

Art. 73: Procurorul General al Republicii Populare Române exercită supravegherea superioară a respectării legilor de către

ministere și celelalte organe centrale, de către organele locale ale puterii și administrației de stat, precum și de către funcționari și ceilalți cetățeni.

Art. 74. Procurorul General al Republicii Populare Române este numit de Marea Adunare Națională pe termen de cinci ani.

Locțiitorii Procurorului General al Republicii Populare Române și procurorii unităților locale ale Procuraturii sunt numiți de Procurorul General pe termen de patru ani.

Art. 75: Procurorul General răspunde față de Marea Adunare Națională a Republicii Populare Române și – în intervalul dintre sesiuni – față de Prezidiul Marii Adunări Naționale și față de Consiliul de Miniștri.

Art. 76: Organele Procuraturii sunt independente de organele locale, subordonându-se numai Procurorului General al Republicii Populare Române.”

Am redat întregul cap. VI al Constituției din anul 1952, pentru a remarca că, deși potrivit concepției oficiale, la acea vreme existau patru categorii de organe ale statului: organe ale puterii de stat, organele administrației de stat, organele judecătorești și organele procuraturii, iar procuratura fusese exclusă din cadrul instituțiilor judecătorești, totuși M.A.N. a optat pentru tratarea în comun a principiilor generale de organizare a justiției și a procuraturii.

În conformitate cu art. 67 din Constituție, judecătorii erau supuși principiului eligibilității.

Legea nr. 5 / 19.06.1952 a fost modificată și republicată prin Decretul nr. 99 / 1953.

Principalele modificări intervenite cu referire la instanțele de drept comun aveau în vedere faptul că președintele și judecătorii Tribunalului Suprem erau aleși direct de M.A.N. și nu de Prezidiul Marii Adunări Naționale, cum fusese până la apariția Constituției (art. 38 din Legea nr. 5 / 1952 republicată).

Art. 13 din Legea nr. 5 / 1952 a fost modificată prevăzându-se că asesorii populari pentru Tribunalul Suprem **se aleg** de Marea Adunare Națională, odată cu alegerea judecătorilor Tribunalului Suprem, iar asesorii erau aleși pentru același termen ca și judecătorii. Înainte de apariția Constituției asesorii populari de la Tribunalul Suprem erau desemnați de prezidiul Marii Adunări Naționale.

În conformitate cu noua redactare a legii, președintele

Tribunalului Suprem desemna dintre judecători pe președinții adjuncți și pe președinții de colegiu (civil, penal, militar), în timp ce anterior intrării în vigoare a Constituției, persoanele care dețineau aceste funcții erau numite și după caz revocate de Prezidiul Marii Adunări Naționale.

Procurorul General al României urma să participe la ședințele Plenului Tribunalului Suprem, pentru a pune concluzii, doar la ședințele plenului în care urmau a se pronunța decizi de îndrumare.

Au mai fost operate modificări cu privire la instanțele speciale, care exced cercetării noastre.

Legea nr. 5 / 1952, republicată în temeiul Decretului nr. 99 / 1953, a fost modificată ulterior prin Legea nr. 2 / 1956.⁶⁰⁾

Cea mai importantă modificare se referă la chestiunea recrutării și promovării judecătorilor.

În baza art. 33 al legii, astfel cum a fost modificată, judecător era persoana fizică ce avea studii juridice superioare, cu examenul de stat și care a fost declarată reușită la examenul depus în urma efectuării stagiului judecătoresc, prescris de lege.

Este o etapă importantă deoarece autoritățile statului socialist au ajuns la concluzia că funcția de judecător implică dobândirea de cunoștințe juridice, ceea ce presupune absolvirea Facultății de Drept și susținerea examenului de finalizare a studiilor. Simpla “origine sănătoasă” atât de trâmbițată de organele Partidului Muncitoresc Român nu mai era suficientă.

Încercarea de a investi persoane fizice nepregătite juridic cu funcții de stat în domeniul justiției și procuraturii s-a dovedit periculoasă pentru însuși regimul comunist.

Alte modificări aduse prin Legea nr. 2 / 06.04.1956 privesc instanțele speciale și organizarea administrativă a instanțelor ordinare (cu referire la serviciul registrelor de publicitate imobiliară și respectiv la serviciul de carte funciară), modificări care nu ne preocupă în contextul de față.

Concluzionând, putem spune că, deși consacrat în Constituția din 1952 – art. 70 – principiul independenței judecătorilor ori nu a funcționat, ori funcționarea s-a realizat cu depunerea unor acte de mare curaj din partea judecătorilor.

⁶⁰⁾ Publicată în Buletinul Oficial, nr. 12 din 06.04.1956.

Anii 1950 au reprezentat apogeul represiunii exercitată de dictatura comunistă asupra societății românești. Oricine ar fi îndrăznit să se opună exponenților P.M.R. și ai puterii de stat risca să fie ostracizat pe viață sau chiar ucis.

Forțele de represiune a avut întotdeauna în atenție activitatea profesională și extraprofesională a judecătorilor și mai ales a celor considerați “incomozii” sau **prea independenți** de către organele de partid și de stat.

Și în această perioadă au existat caractere nobile, spirite tari care, deși nu aveau nici o garanție în fața arbitrariului “potențailor vremii”, și-au îndeplinit profesia cu abnegație, spirit de sacrificiu și **INDEPENDENȚA**.

* *
*

În anul 1965 în țara noastră a fost adoptată o nouă Constituție. Constituția adoptată de M.A.N. la 21 august 1965 ⁶¹⁾ preciza că România este republică socialistă (art. 1).

Art. 3 prevedea că: “În Republica Socialistă România, forța politică conducătoare a întregii societăți este Partidul Comunist Român.

Titlul VI al Constituției intitulat “Organele Judecătorești”, cuprindea dispozițiile constituționale inserate în articolele 101-111.

“Art. 101: În Republica Socialistă România justiția se înfăptuiește, potrivit legii, prin Tribunalul Suprem, tribunalele județene, judecătorii precum și prin tribunalele militare.

Art. 102: Prin activitatea de judecată, tribunalele și judecătoriile apără orânduirea socialistă și drepturile persoanelor, educând cetățenii în spiritul respectării legilor.

Tribunalele și judecătoriile, aplicând sancțiuni penale, urmăresc îndreptarea și reeducarea infractorilor, precum și prevenirea săvârșirii de noi infracțiuni.

Art. 103: Tribunalele și judecătoriile judecă pricinile civile, penale și orice alte pricini date în competența lor.

În cazurile prevăzute prin lege, tribunalele și judecătoriile

⁶¹⁾ Publicată în Buletinul Oficial, partea I, nr 65 din 29 octombrie 1986 (cu modific. din Legea nr. 19 / 1986)

exercită controlul asupra hotărârilor organelor administrative sau obștești cu activitate jurisdicțională.

Tribunalele și judecătoriile judecă cererile celor vătămați în drepturile lor prin acte administrative, putând să se pronunțe, în condițiile legii, și asupra legalității acestor acte.

Art. 104: Tribunalul Suprem exercită controlul general asupra activității de judecată a tuturor tribunalelor și judecătoriilor. Modul de exercitare a acestui control se stabilește prin lege.

În vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată, Tribunalul Suprem emite, în plenul său, decizii de îndrumare.

Art. 105: Tribunalul Suprem este ales de Marea Adunare Națională pe durata legislaturii, în prima sesiune a acesteia.

Tribunalul Suprem funcționează până la alegerea noului Tribunal Suprem în legislatura următoare.

Art. 106: Tribunalul Suprem răspunde pentru activitatea sa în fața Marii Adunări Naționale, iar între sesiuni, în fața Consiliului de Stat.

Art. 107: Organizarea judecătoriilor și a tribunalelor, competența lor și procedura de judecată sunt stabilite prin lege.

Judecarea proceselor în primă instanță la judecătorii, la tribunalele județene și la tribunalele militare se face cu participarea asesorilor populari, afară de cazurile când legea dispune altfel.

Art. 108: Judecătorii și asesorii populari sunt aleși în conformitate cu procedura stabilită prin lege.

Art. 109: În Republica Socialistă România procedura judiciară se face în limba română, asigurându-se în unitățile administrativ – teritoriale locuite și de populație de altă naționalitate decât cea română, folosirea limbii materne a acelei populații.

Părților care nu vorbesc limba în care se face procedura judiciară li se asigură posibilitatea de a lua cunoștință, prin traducător, de piesele dosarului, precum și dreptul de a vorbi în instanță și a pune concluzii în limba maternă.

Art. 110: Judecata se desfășoară în ședință publică, cu excepția cazurilor prevăzute de lege.

Art. 111. **În activitatea de judecată, judecătorii și asesorii populari sunt independenți și se supun numai legii”.**

În dezvoltarea principiilor constituționale a fost adoptată Legea nr. 58 / 27.12.1968, care a intrat în vigoare la data de

01.01.1969.

Noua lege de organizare judecătorească cuprindea prevederi referitoare la rolul și sarcinile instanțelor judecătorești (art. 1-3 din Legea nr. 58 / 1968).

În art. 4 din lege s-a prevăzut că pentru îndeplinirea sarcinilor ce le revin, instanțele judecătorești pot solicita concursul organelor procuraturii și a celor de miliție, organelor administrației de stat și organizațiilor socialiste, toate aceste entități fiind obligate, în baza atribuțiilor exercitate să dea concursul instanțelor.

Această prevedere, avea în vedere, înfăptuirea cu oportunitate și celeritate a activității de judecată precum și a activității de punere în executare a hotărârilor judecătorești.

Art. 6 din lege a consacrat, într-o formă considerată mai adecvată, principiul independenței judecătorilor. Practic în art. 6 a fost preluat – ad litteram – textul art. 111 din Constituție.

Deși în perioada anilor 1964 – 1975 s-a produs o atenuare a represiunii și o deschidere a regimului comunist în raport cu societatea civilă, considerăm că nici în această perioadă independența judecătorilor, deși proclamată, nu a fost acceptată de conducerea de partid și de stat.

Faptic desigur conducătorii centrali și locali ai P.C.R. și investiți pe linie de stat (de cele mai multe ori una și aceeași persoană) aveau tendința, în anumite cauze, să se amestece în activitatea de judecată efectuată de judecători.

Întrucât P.C.R. era considerat forța politică conducătoare a întregii societăți, în doctrina oficială era lansată teza potrivit căreia organele partidului au întâietate în raport cu organele de stat.

Mai mult, se considera că, pe linie de stat, organele puterii de stat (cele supreme, centrale și cele locale) își subordonază organele administrației de stat, organele judecătorești și pe cele ale procuraturii.

Unele documente de partid din perioada 1968-1989 prevedeau că nici o indicație sau dispoziție dată de vreo persoană, indiferent de funcția pe care o deține, nu poate să înlocuiască legea.

Noua lege de organizare judecătorească prevedea principiul alegerii judecătorilor. Președinții tribunalelor județene, judecătorii de la aceste tribunale precum și judecătorii de la judecătorii erau aleși de consiliile populare județene.

Președintele Tribunalului municipiului București, judecătorii acestui tribunal, precum și judecătorii de la judecătoriile sectoarelor municipiului erau aleși de Consiliul popular al municipiului București.

Alegerea judecătorilor se realiza, la propunerea Ministerului Justiției, pentru durata mandatului Consiliului popular județean sau al mun. București, adică pe **patru ani**.

În situația în care posturile de judecători deveneau vacante, se făceau alegeri parțiale în prima sesiune a Consiliului popular, ce urma după declararea vacanței postului.

Tribunalul Suprem era ales de Marea Adunare Națională pe perioada legislaturii – 4 ani.

În intervalul dintre sesiunile M.A.N. președintele, vicepreședinții și ceilalți membri ai Tribunalului Suprem puteau fi numiți de către Consiliul de Stat.

Structura sistemului judiciar cuprindea **instanțele de drept comun, ordinare**, care aveau competență generală: judecătoriile și tribunalele județene și **instanțele speciale**, care aveau competență limitată (tribunalele militare).

Atât instanțele ordinare cât și cele speciale aveau ca organ unic, de vârf, Tribunalul Suprem.

Tribunalul Suprem era împărțit în trei secții (civilă, penală și militară), fiecare secție fiind condusă de un vicepreședinte al Tribunalului Suprem.

Tribunalul Suprem desfășura o activitate laborioasă și complexă: de judecată ordinară, în primă instanță și în recurs și de exercitare a controlului general asupra activității de judecată a tuturor tribunalelor și judecătoriilor, prin judecarea recursurilor extraordinare și prin emiterea unor decizii de îndrumare în vederea aplicării unitare a legilor în activitatea de judecată, la toate instanțele.

Noua lege de organizare judecătorească cuprindea dispoziții referitoare la modul de selecționare, de promovare, de încetare a funcției și de sancționare disciplinară a judecătorilor.

Pentru pregătirea viitorilor judecători legea prevedea că, la judecătorii și la tribunalele militare de mare unitate, puteau funcționa judecători stagiați numiți de Ministrul Justiției (pentru judecătorii militari stagiați se cerea, în prealabil, acordul Ministerului Apărării Naționale), pe baza notelor obținute în facultate.

După efectuarea stagiului de doi ani, judecătorii stagiari erau obligați să susțină examenul de definitivare în profesie (capacitate) și în cazul în care promovau acest examen puteau fi propuși pentru a fi aleși în locurile vacante de judecători (art. 51-55 din Legea nr. 58 / 1968).

Art. 44-45 prevedeau condițiile necesare pentru a ocupa funcția de judecător:

- cetățenie română și capacitate de exercițiu deplină;
- titular al titlului științific de doctor sau de licențiat în drept;
- lipsa condamnărilor și existența unei reputații neștirbite;
- promovarea examenului de capacitate (definitivat) sau cel puțin 5 ani vechime în funcțiile de specialitate juridică enumerate de art. 45.

Judecătorii nu puteau fi delegați sau detașați de către președintele Tribunalului județean, decât la o judecătorie din cuprinsul aceluiași județ, deoarece erau aleși judecători de Consiliul popular județean.

Transferarea judecătorilor de la o judecătorie la alta, în interes de serviciu sau în interes personal, se putea face de Ministrul Justiției numai în cuprinsul aceluiași județ. Judecătorii nu puteau fi transferați dintr-un județ în alt județ.

Pentru judecătorii aleși, calitatea de judecător înceta prin expirarea mandatului, în cazul în care nu erau realeși prin eliberarea din funcție la cerere (demisie) sau prin revocarea mandatului judecătorului de către Consiliul popular județean.

Judecătorii răspundeau disciplinar pentru abaterile de la îndatoririle de serviciu și pentru comportările care dăunau interesului serviciului sau prestigiului justiției.

În lege s-a introdus reglementarea sancționării abaterilor disciplinare (art. 60-64) și s-a abrogat statutul disciplinar al judecătorilor, aprobat prin Decretul nr. 338 / 1953.

Abaterile disciplinare erau sancționate pe cale de judecată disciplinară, de următoarele consilii, compuse din trei judecători, numiți de președintele instanței respective:

- pentru judecătorii de la judecătorii, de **consiliul disciplinar al tribunalului județean**;
- pentru judecătorii de la tribunalele militare de mare unitate, de **consiliul disciplinar al tribunalului militar teritorial**;

- pentru judecătorii de la tribunalele județene și de la tribunalele militare teritoriale precum și pentru cei de la Tribunalul Suprem, de **consiliul disciplinar al Tribunalul Suprem**.

Acțiunea disciplinară se exercita de **ministrul justiției**, de **președintele tribunalului județean** (pentru judecătorii de la tribunalul județean, respectiv pentru cei de la judecătoriile din județ) sau de **președintele tribunalului militar teritorial**, (pentru judecătorii militari din raza teritorială a T.M.T.).

În cazul exercitării acțiunii disciplinare de către președinții de tribunale, aceștia aveau obligația de a încunoștiința Ministerul Justiției.

Pentru Tribunalul Suprem, acțiunea disciplinară se exercita de președintele acestei instanțe.

Dacă împotriva unui judecător se punea în mișcare acțiunea penală acesta era suspendat din funcție până la finalizarea cercetărilor.

Pentru abateri disciplinare grave, ministrul justiției putea dispune suspendarea judecătorului de judecătorie sau a celui de tribunal din funcție.

Tot pentru abateri grave, la propunerea președintelui Tribunalului Suprem, Consiliul de Stat putea dispune suspendarea judecătorului de la Tribunalul Suprem, până la soluționarea acțiunii disciplinare.

Judecătorul era trimis în judecată disciplinară pe baza unor cercetări prealabile.

Ascultarea judecătorului împotriva căruia se desfășura procedura disciplinară era obligatorie.

Consiliul disciplinar competent era sesizat în termen de **30 zile** de la cunoașterea rezultatului cercetării prealabile, dar nu mai târziu de **1 an**, de la data săvârșirii abaterii.

Dacă judecătorul era găsit vinovat i se putea aplica una dintre sancțiunile disciplinare: **observația, mustrea, mustrea cu avertisment**.

Judecătorilor stagiați li se putea desface contractul de muncă.

Judecătorii militari, în ipoteza comiterii de abateri disciplinare, puteau fi destituiți din funcție.

Pentru abateri grave, la cererea consiliului disciplinar, Ministerul Justiției putea propune Consiliului popular județean sau al

mun. București, revocarea din funcție a respectivului judecător.

Pentru judecătorii Tribunalului Suprem, propunerea o făcea Marii Adunări Naționale sau Consiliului de Stat, după caz, președintele Tribunalului Suprem.

Judecătorii nemulțumiți de soluția pronunțată puteau introduce contestație, în termen de **10 zile** de la primirea comunicării hotărârii comisiei de disciplină.

Contestațiile formulate împotriva hotărârilor consiliilor de disciplină ale tribunalelor județene sau ale tribunalelor militare teritoriale se rezolvau de consiliul de disciplină al Tribunalului Suprem.

Contestațiile privind hotărârile pronunțate de consiliul de disciplină al Tribunalului Suprem se rezolvau tot de către acest consiliu disciplinar, care urma să fie compus din 5 judecători, alții decât cei care au pronunțat, inițial, sentința disciplinară.

Acestea sunt aspectele mai importante prevăzute de Legea nr. 58 / 1968 de organizare judecătorească cu privire specială asupra statutului judecătorilor, a competențelor instanțelor de judecată și a organizării instituțiilor puterii judecătorești.

Acest act normativ a fost în vigoare până la adoptarea Legii nr. 92 / 1992, pentru organizarea judecătorească (04.08.1992).

ÎNCHEIERE

În cuprinsul acestei lucrări am încercat să abordăm instituțiile politice și respectiv instituțiile juridice corespunzătoare unor anumite etape istorice în dezvoltarea țării noastre. Organizarea politică și juridică nu a fost surprinsă decât în anumite „**MOMENTE**” fără a căuta să realizăm o continuitate, ceea ce ar fi determinat surprinderea tuturor instituțiilor **în marea curgere a Istoriei**. Evident, noi ne-am propus o analiză cât de cât detaliată și completă raportându-ne exclusiv la momente (perioade) istorice predeterminate. Alegerea acestor momente a fost o chestiune pur subiectivă a autorului. Câteva etape de dezvoltare social-politică și juridică au fost omise din cauza întinderii exagerate pe care ar fi luat-o această cercetare.

Nu uităm desigur nici de „promisiunea” făcută cititorului de a reveni cu o documentare completă (în măsura posibilităților) asupra instituțiilor stării și capacității persoanelor fizice (Partea I, cap. IV, Sect. a VI-a) în perioada medievală, pe teritoriul țării noastre.

Aducem întreaga noastră grațitudine și profundul nostru respect față de cadrele didactice universitare, care au activat și care activează, în cadrul catedrelor din Facultatea de Drept a Universității „Mihail Kogălniceanu” din Iași.

Gândul ne poartă și la dragii noștri părinți cu recunoștință.

BIBLIOGRAFIE GENERALĂ

1. Genoveva Vrabie, Sofia Popescu, **Teoria generală a dreptului**, Ed. „Ștefan Procopiu”, Iași, 1993;
2. Gh. Boboș, **Teoria generală a statului și dreptului**, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1983;
3. I. Ceterchi, M. Luburici, **Teoria generală a statului și dreptului**, Universitatea București;
4. Tudor Drăganu, **Drept Constituțional**, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1972;
5. Ioan Muraru, **Drept Constituțional**, Universitatea București, 1987;
6. N. Prisca, **Drept Constituțional**, Ed. Didactică și Pedagogică, București, 1977;
7. Constantin Dissescu, **Drept Constituțional**, București, 1915;
8. Paul Negulescu, **Curs de drept constituțional român**, București, 1927;
9. Genoveva Vrabie, **Drept Constituțional și instituții politice contemporane**, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1992;
10. Ioan Muraru, **Drept Constituțional și instituții politice**, Ed. Actami, București, 1995 (vol. I; II);
11. Tudor Drăganu, **Drept Constituțional și instituții politice – Tratat elementar**, Ed. ”Lumina Lex”, București, 1998 (vol. I; II);
12. Cristian Ionescu, **Drept Constituțional și instituții politice – Ediția a II-a**, Ed. All Beck, București, 2004;
13. Maria V. Dvoracek, **Istoria Dreptului Românesc, I**, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1992;
14. Cristian Ionescu, **Dezvoltarea constituțională a României. Acte și documente 1741 – 1991**, Ed. ”Lumina Lex”, București, 1998;
15. Barbu B. Berceanu, **Istoria constituțională a României în context internațional**, Ed. Rosetti, București, 2003;
16. I.I. Russu, **Limba traco-dacilor**, ed. a 2-a, București, 1967;
17. I. Agrigoroaie ș.a., **România în relațiile internaționale 1699-1939**, Iași, 1980;

18. Ion Antonescu, **Temeliile Statului Național Legionar 6 septembrie 1940 – 6 octombrie 1940**, București, 1940;
19. Nicolae Baci, **Yalta și crucificarea României**, Roma, 1983.
20. Nicolae Baci, **Agonia României 1944-1948 / Dosarele secrete acuză**, Cluj-Napoca, 1990;
21. Gheroghe I. Brătianu, **Sfatul Domnesc și Adunarea Stărilor în Principatele Române**, București, 1995;
22. Gheroghe I. Brătianu, **Marea Neagră de la origini până la cucerirea otomană**, 1988 (vol. I; II);
23. Gheorghe Buzatu, **Din istoria secretă a celui de-al doilea război mondial**, București, 1988;
24. Dan Cioban și Victor Duculescu, **Drept Constituțional Român**, Univ. Hyperion, Facultatea de Drept, 1993;
25. Miron Constantinescu, **Istoria României**, Compendiu, ed. a II-a, București, 1997;
26. Florin Constantiniu, **O istorie sinceră a poporului român**, București, 1997;
27. Corneliu Coposu, **Armistițiul din 1944 și implicațiile lui**, București, 1990;
28. V. Costăchel, Petre P. Panaitescu și A. Cazacu, **Viața feudală în Țara Românească și Moldova (sec. XIV-XVII)**, București, 1957;
29. Hadrian Daicoviciu, **Dacii**, București, 1968;
30. G. Dobrovolschi, **Unirea Basarabiei, teză de licență** (Universitatea Mihăileană, Iași – Facultatea de Teologie, Chișinău) Chișinău, 1938;
31. Valentin Al. Georgescu, **Bizanțul și instituțiile românești până la mijlocul sec. al XVIII-lea**, București, 1980;
32. Eleodor Focșeneanu, **Istoria constituțională a României (1859-1991)**, București, 1992;
33. Gh. Gheorghiu - Dej, **Articole și cuvântări**, 4 volume, 1952-1962;
34. Constantin C. Giurescu, **Istoria românilor**, București, 3 volume, 1938-1942;

35. Constantin C. Giurescu, **Probleme controversate în istoriografia română**, București, 1977;
36. Constantin C. Giurescu, **Viața și opera lui Cuza Vodă**, ed. a II-a, București, 1970;
37. Nicolae Iorga, **Istoria Românilor**, 10 volume, București, 1936-1940;
38. Nicolae Iorga, **Supt trei regi. Istorie a unei lupte pentru un ideal moral și național, România contemporană de la 1904 la 1930**, București, 1932;
39. Nicolae Iorga, **Memorii**, 8 volume, București, 1931-1939;
40. Victor Jinga, **Probleme fundamentale ale Transilvaniei**, 2 volume, Brașov, 1945;
41. Constantin Kirițescu, **Preludii diplomatice ale războiului**, 2 volume, București, 1940;
42. Constantin Kirițescu, **Istoria războiului pentru întregirea României, 1916-1918**, ed. a II-a, 3 volume – fără an, București;
43. Ioan Muraru, **Constituțiile române – texte, note – prezentare comparativă**, București, 1993;
44. Paul Negulescu, George Alexianu, **Tratat de drept public**, București, 2 vol., 1942, 1943;
45. Petre Nemoianu, **Sârbii și Banatul**, Craiova, 1930;
46. Andrei Oțetea, **Istoria poporului român**, București, 1970;
47. Mihai T. Oroveanu, **Istoria dreptului românesc și evoluția instituțiilor constituționale**, București, 1992;
48. **Regulamentele Organice ale Valahiei și Moldovei, vol. I**, București, 1944, Biblioteca Institutului de Științe Administrative al României, „Colecția vechilor legiuri administrative”;
49. Alexandru Vianu ș.a., **Relațiile internaționale în acte și documente**, București (Ministerul Educației și Învățământului), 3 volume, 1974-1983;
50. A.D. Xenopol, **Istoria Românilor din Dacia Traiană**, ed. a IV-a, îngrijită de Alexandru Zub, București, 4 volume, 1985-1993; ediția a III-a, vol. IX-XIV, 1929-1930.

ANEXE

I. DOMNITORI ȘI PRINCIPI ÎN ȚĂRILE ROMÂNE ȚARA ROMÂNEASCĂ

Domni

Basarab I: a.1324 iulie - † 1351 septembrie 1-1352 august 31
Nicolae Alexandru: p.1351 septembrie 1-1352 august 31- † 1364 noiembrie 16
Vlaicu (Vladislav I): p.1364 noiembrie 16 - c.1376
Radu I: c. 1376 (a.1377 iunie 7) - începutul lui 1385
Dan I: 1385 - † 1386 septembrie 23
Mircea cel Bătrân: p.1386 septembrie 23 - † 1418 ianuarie 31
Vlad I: a.1396 martie 21 - sfârșitul lui 1396
Mihail I: p. 1418 ianuarie 31- † 1420 iulie
Radu II Praznaglava: p.1420 iulie - 1422 octombrie (I)
Dan II: 1422 octombrie - sfârșitul lui 1426 (I)
Radu II Praznaglava: sfârșitul lui 1426- a.1427 aprilie (II)
Dan II: a.1427 aprilie - † a.1431 iunie (II)
Alexandru Aldea: a.1431 iunie - p.1436 noiembrie
Vlad Dracul: 1437 ianuarie - p.1442 iulie (I)
Basarab II: a.1442 septembrie - a. 1444 aprilie
Vlad Dracul: a.1444 aprilie - 1447 decembrie (II)
Vladislav II: p.1447 decembrie - c.1456 iulie
Vlad Țepeș: 1448 a. octombrie - începutul lui noiembrie (I)
Vlad Țepeș: c.1456 iulie -1462 noiembrie (II)
Radu cel Frumos: 1462 august - 1473 noiembrie (I)
Basarab cel Bătrân Laiotă: 1473 noiembrie - decembrie (I)
Radu cel Frumos: 1473 decembrie - 1474 august (II)
Basarab cel Bătrân Laiotă: 1474 august - septembrie (II)
Radu cel Frumos: 1474 septembrie - începutul lui octombrie (III)
Basarab cel Bătrân Laiotă: 1474 octombrie (III)
Basarab cel Tânăr Țepeluș: 1474 octombrie - noiembrie sau decembrie (I)
Radu cel Frumos: 1474 noiembrie sau decembrie - a.1475 iunie (IV)
Basarab cel Bătrân Laiotă: a.1475 iunie - a.1476 noiembrie (IV)
Vlad Țepeș: 1476 noiembrie - † sfârșitul lui decembrie sau 1477 începutul lui ianuarie (III)

Basarab cel Bătrân Laiotă: 1476 sfârșitul lui decembrie sau 1477
 începutul lui ianuarie - 1477 decembrie (V)
 Basarab cel Tânăr Țepeluș: 1478 ianuarie -1480 iunie (II)
 Mircea II: 1480 iunie - noiembrie
 Basarab~el Tânăr Țepeluș: 1480 noiembrie -1481 iulie (III)
 Vlad Călugărul: 1481 iulie - august (I)
 Basarab cel Tânăr Țepeluș: 1481 august - † a.1482 iulie 13 (IV)
 Vlad Călugărul: 1482 iulie - † p.1495 septembrie 8 (II)
 Radu cel Mare: 1495 septembrie - † p.1508 aprilie 23
 Mihnea cel Rău: 1508 mai - 1509 octombrie
 Mircea III: 1509 octombrie - 1510 ianuarie
 Vlad cel Tânăr, Vlăduț: 1510 ianuarie - † 1512 ianuarie 23
 Neagoe Basarab: 1512 februarie - † 1521 septembrie 15
 Teodosie: p.1521 septembrie 15 - 1522 ianuarie
 Vlad (Dragomir) Călugărul: 1521 septembrie - octombrie
 Radu de la Afumați: 1522 ianuarie - aprilie (I)
 Stăpânirea lui Mehmed bei de Nicopol: 1522 aprilie - iunie (I)
 Radu de la Afumați: 1522 iunie - august (II)
 Stăpânirea lui Mehmed bei de Nicopol: 1522 .august - octombrie (II)
 Radu de la Afumați: 1522 octombrie - 1523 aprilie (III)
 Vladislav III: 1523 aprilie - octombrie (I)
 Radu Bădica: 1523 octombrie - † 1524 ianuarie între 19 și 27
 Radu de la Afumați: 1524 ianuarie - martie (IV)
 Vladislav III: 1524 martie - septembrie (II)
 Radu de la Afumați: 1524 septembrie - † 1529 ianuarie 2 (V)
 Vladislav III: 1525 aprilie - august (III)
 Basarab VI: 1529 ianuarie - februarie
 Locotenență domnească (Neagoe vornicul din Periș, Drăgan
 postelnic din Merișani-Bucșani ș.a.): 1529 februarie - martie
 Moise: 1529 martie - 1530 mai
 Vlad înecatul: 1530 mai - 1532 iunie
 Vlad Vintilă de la Slatina (Buzău): 1532 iunie - † 1535 iunie
 Radu Paisie: 1535 iunie - 1545 ianuarie
 Mircea Ciobanul: 1545 ianuarie - 1552 noiembrie (I)
 Radu Ilie Haidăul: 1552 noiembrie -1553 mai
 Mircea Ciobanul: 1553 mai - 1554 martie (II)
 Pătrașcu cel Bun: 1554 martie - † 1557 decembrie 26
 Mircea Ciobanul: 1558 ianuarie - † 1559 septembrie 21 (III)

Petru cel Tânăr: 1559 septembrie - 1568 iunie
 Alexandru II Mircea: 1568 iunie - 1574 aprilie (I)
 Vintilă: 1574 mai
 Alexandru II Mircea: 1574 mai - † 1577 iulie 25 (II)
 Mihnea Turcitul: 1577 august-1583 iunie (I)
 Petru Cercel: 1583 iulie - 1585 aprilie
 Mihnea Turcitul: 1585 aprilie -1591 aprilie (II)
 Ștefan Surdul: 1591 mai - 1592 iulie
 Alexandru cel Rău: 1592 august - 1593 septembrie
 Mihai Viteazul: 1593 septembrie - † 1601 august 9/19
 Nicolae Pătrașcu: 1599 noiembrie -1600 septembrie
 Simion Movilă: 1600 noiembrie - 1601 iunie (I)
 Locotenentă domnească (Radu, Preda și Stroe Buzescu, Stoica postelnic din Strâmba, Andronie vistier și Radu postelnic din Cepturaia): 1601 iulie - septembrie
 Radu Șerban: 1601 octombrie (I)
 Simion Movilă: 1601 octombrie - 1602 iulie (II)
 Radu Mihnea: 1601 noiembrie - 1602 martie (I)
 Radu Șerban: 1602 iulie - 1610 decembrie (II)
 Gabriel Báthory: 1611 ianuarie - martie
 Radu Mihnea: 1611 aprilie - mai (II)
 Radu Șerban: 1611 mai - septembrie (III)
 Radu Mihnea: 1611 iulie - 1616 iulie (III)
 Locotenentă domnească (Nica fost mare logofăt din Corcova, Stoica vistier din Strâmba, Lupu paharnic Mehedințeanul, Papa vistier Greceanu, Necula armaș, Dumitrașco postelnic; apoi Enache mare ban, Vintilă mare logofăt din Clătești, Cârstea fost mare vornic și Nica fost mare logofăt): 1616 iulie - septembrie
 Alexandru Iliaș: 1616 octombrie - 1618 iunie (I)
 Locotenentă domnească (Lupu Mehedințeanul): 1618 iunie - iulie
 Gavril Movilă: 1618 august - 1620 iulie
 Radu Mihnea: 1620 august -1623 august (IV)
 Alexandru Coconul: 1623 august -1627 octombrie
 Locotenentă domnească: 1627 octombrie -1628 ianuarie
 Alexandru Iliaș: 1628 ianuarie - 1629 octombrie (II)
 Leon Tomșa: 1629 decembrie - 1632 iulie
 Radu Iliaș: 1632 iulie - septembrie
 Matei Basarab: 1632 octombrie - † 1654 aprilie 9/19

Constantin Șerban: p.1654 aprilie 9/19 - 1658 februarie (I)
 Mihnea III Radu: 1658 martie -1659 noiembrie
 Gheorghe Ghica: 1659 noiembrie -1660 septembrie
 Constantin Șerban: 1660 aprilie - mai (II)
 Grigore Ghica: 1660 septembrie - 1664 decembrie (I)
 Radu Leon: 1665 februarie - 1669 martie
 Antonie din popești: 1669 martie - 1672 februarie
 Grigore Ghica: 1672 martie - 1673 noiembrie (II)
 Gheorghe Duca: 1673 decembrie -1678 noiembrie
 Șerban Cantacuzino: 1679 ianuarie - † 1688 octombrie 29/noiembrie 8
 Constantin Brâncoveanu: 1688 octombrie 29/noiembrie 8 - 1714 martie
 Ștefan Cantacuzino: 1714 martie - 1715 decembrie
 Nicolae Mavrocordat: 1715 decembrie -1716 noiembrie (I)
 Ioan Mavrocordat: 1716 noiembrie - † 1719 februarie 23/martie 6
 Nicolae Mavrocordat: 1719 martie - † 1730 septembrie 3/14 (II)
 Constantin Mavrocordat: 1730 octombrie/noiembrie (I)
 Mihai Racoviță: 1731 ianuarie - octombrie (I)
 Constantin Mavrocordat: 1731 octombrie - 1733 mai (II)
 Grigore II Ghica: 1733 mai -1735 noiembrie (I)
 Constantin Mavrocordat: 1735 noiembrie - 1741 septembrie (III)
 Mihai Racoviță: 1741 septembrie - 1744 iulie (II)
 Constantin Mavrocordat: 1744 iulie - 1748 februarie (IV)
 Căimăcămie (Mitropolitul, banul Grecianu, vornicul Dudescu, Antonachi vistier, Fierăscu vistier): 1748 februarie - aprilie
 Grigore II Ghica: 1748 aprilie - † 1752 august 23/septembrie 3 (II)
 Matei Ghica: 1752 septembrie - 1753 iunie
 Constantin Racoviță: 1753 iunie - 1756 februarie (I)
 Constantin Mavrocordat: 1756 februarie - 1758 august (V)
 Scarlat Ghica: 1758 august - 1761 iunie (I)
 Constantin Mavrocordat: 1761 iunie -1763 martie (VI)
 Constantin Racoviță: 1763 martie - † 1764 ianuarie 26/februarie 6 (II)
 Ștefan Racoviță: p.1764 ianuarie 26/februarie 6 - 1765 august
 Scarlat Ghica: 1765 august - † 1766 decembrie 2/13 (II)
 Alexandru Scarlat Ghica: p.1766 decembrie 2/13 - 1768 octombrie
 Grigore III Ghica: 1768 octombrie - 1769 noiembrie

Stăpânirea militară rusească: 1769 noiembrie - 1770 mai (I)
 Manole Giani Ruset: 1770 mai - noiembrie
 Stăpânirea militară rusească: 1770 noiembrie - 1774 octombrie (II)
 Alexandru Ipsilanti: 1774 septembrie -1782 ianuarie (I)
 Nicolae Caragea: 1782 ianuarie - 1783 iulie
 Mihai Suțu: 1783 iulie - 1786 martie (I)
 Nicolae Mavrogheni: 1786 martie - 1790 iunie
 Stăpânirea militară austriacă: 1789 noiembrie - 1791 iulie (I)
 Mihai Suțu: 1791 martie - 1792 decembrie (II)
 Alexandru Moruzi: 1793 ianuarie -1796 august (I)
 Alexandru Ipsilanti: 1796 septembrie - 1797 noiembrie (II)
 Constantin Hangerli: 1797 noiembrie - † 1799 februarie 18/martie 1
 Alexandru Moruzi: 1799 martie -1801 octombrie (II)
 Mihai Suțu: 1801 octombrie - 1802 mai (III)
 Caimacam (Alexandru Suțu, domnul Moldovei): 1802 iunie - august
 Constantin Ipsilanti: 1802 august - 1806 august (I)
 Alexandru Suțu: 1806 august - octombrie (I)
 Constantin Ipsilanti: 1806 octombrie - 1807 mai (II) (considerat domn și în Moldova sub autoritate rusească)
 Stăpânirea militară rusească: 1806 decembrie -1812 octombrie (III)
 Constantin Ipsilanti: 1807 iulie-august (III) (considerat domn și în Moldova sub autoritate rusească)
 Generalul rus Prozorovski: 1807 august - 1808 februarie
 Caimacami: 1808 februarie - septembrie
 Comitetul de cinci: 1808 septembrie -1809 martie
 Generalul rus Engelhardt, vicepreședinte al divanului: 1809 martie - 1812
 octombrie Ioan Caragea: 1812 octombrie - 1818 septembrie
 Alexandru Suțu: 1818 noiembrie - † 1821 ianuarie 19/31 (II)
 Conducerea lui Tudor Vladimirescu: 1821 martie - † mai 14/26
 Stăpânirea turcească: 1821 mai - 1822 iunie (I)
 Grigo^{re} IV Ghica: 1822 septembrie - 1828 aprilie
 Stăpânirea militară rusească: 1828 mai - 1834 aprilie (IV)
 Generalul Pahlen: 1828 februarie - 1829 noiembrie
 Generalul Pavel Kiseleff: 1829 noiembrie - 1834 aprilie
 Alexandru Ghica: 1834 aprilie -1842 octombrie
 Gheorghe Bibescu: 1842 decembrie -1848 iunie

Guvernul revoluționar provizoriu: 1848 iunie 14/26 - iunie 28/iulie 8 (I)

Căimăcămia: 1848 iunie 28/ iulie 8 - iunie 30/iulie 12

Guvernul revoluționar provizoriu: 1848 iunie 30/iulie 12 - iulie 28/august 9 (II)

Locotenentă domnească (Ion Heliade Rădulescu, Nicolae Golescu, Christian Tell): 1848 iulie - septembrie

Caimac am (Constantin Cantacuzino): 1848 septembrie -1849 iunie

Barbu Știrbei: 1849 iunie - 1853 octombrie (I)

Stăpânirea militară rusească (baronul Budberg, președinte al divan ului,

Kalinski, vicepreședinte al divan ului): 1853 octombrie -1854 iulie (V)

Stăpânirea turcească (Halim pașa, Derviș pașa): 1854 iulie - august (II)

Stăpânirea austriacă: 1854 august - 1856 martie (II)

Barbu Știrbei: 1854 septembrie - 1856 iunie (II)

Căimăcămia (Alexandru Ghica): 1856 iunie -1858 octombrie

Căimăcămie de trei (Emanoil Băleanu, Ioan Manu, Ioan Filipescu): 1858 octombrie - 1859 ianuarie 24/februarie 5

Alexandru Ioan Cuza: 1859 ianuarie 24/februarie 5, domn și in Moldova- 1866 februarie 11/23

MOLDOVA

Domni

Bogdan I: a. 1365 februarie -1367 Lațcu: c.1367 - c.1375

Petru I: c.1375 - începutul lui 1392

Roman I: a.1392 martie -1394 noiembrie

Ștefan I: 1394 noiembrie - a.1399 septembrie

Iuga: a.1399 septembrie - a.1400 aprilie

Alexandru cel Bun: a.1400 iunie - † 1432 ianuarie 1

Ilie: p.1432 ianuarie 1 - 1433 septembrie (I)

Ștefan II: 1433 octombrie - 1435 august (I)

Ilie: 1435 august - 1436 martie (II)

Ilie și Ștefan II: 1436 martie - 1442 august

Ilie asociat cu Roman II: 1438 între iunie și august -1442 august

Ștefan II: 1442 august - 1447 iulie (II)

Ștefan II asociat cu Petru II: c.1442 august - 1445 între aprilie și mai
 Petru II asociat cu Roman II: 1447 iulie - septembrie
 Roman III: 1447 septembrie - 1448 februarie
 Petru II: 1448 ianuarie -1449 martie
 Alexandrel: 1449 februarie - octombrie (I)
 Bogdan II: 1449 octombrie- † 1451 octombrie 15
 Petru Aron: p.1451 octombrie 15 - 1452 februarie (I)
 Alexandrel: 1452 februarie - 1454 august (II)
 Petru Aron: 1454 august - decembrie (II)
 Alexandrel: 1455 februarie - † 1455 aprilie 26 (III)
 Petru Aron: a.1455 iunie - 1457 aprilie (III)
 Ștefan cel Mare: 1457 aprilie - † 1504 iulie 2
 Bogdan III: 1504 iulie 2 - † 1517 aprilie 20
 Ștefan cel Tânăr (Ștefăniță): p.1517 aprilie 20 - † 1517 ianuarie 14
 Petru Rareș: 1517 ianuarie - 1538 septembrie (I)
 Ștefan Lăcustă: 1538 septembrie - † c.1540 decembrie 20
 Alexandru Cornea: p.1540 decembrie 20 - † 1541 februarie 9 sau 16
 Petru Rareș: 1541 februarie - † 1546 septembrie 3 (II)
 Iliăș Rareș: p.1546 septembrie 3 -1551 mai
 Ștefan Rareș: 1551 mai - † 1552 septembrie 1
 Ioan Joldea: 1552 septembrie
 Alexandru Lăpușneanu: 1552 septembrie - 1561 noiembrie (I)
 Ioan Despot (Iacob HeracJid): 1561 noiembrie - † 1563 noiembrie 25
 Ștefan Tomșa I: 1563 august - 1564 februarie
 Alexandru Lăpușneanu: 1564 martie - † 1568 martie 11 (II)
 Bogdan Lăpușneanu: 1568 martie 9 -1572 ianuarie
 Ion Vodă cel Viteaz: 1572 februarie - † 1574 iunie 14
 Petru Șchiopul: p.1574 iunie 14 - 1577 noiembrie (I)
 Ioan Potcoavă: 1 577 noiembrie - decembrie
 Petru Șchiopul: 1578 ianuarie - februarie (II)
 Alexandru Potcoavă: 1578 februarie - martie
 Petru Șchiopul: 1578 martie - 1579 decembrie (III)
 Iancu Sasul: 1579 decembrie - 1582 septembrie
 Petru Șchiopul: 1582 septembrie - 1 591 august (IV)
 Aron: 1591 septembrie - 1592 iunie (I)
 Petru Cazacul: 1592 august - octombrie
 Aron: 1592 septembrie - 1595 aprilie (II)
 Ștefan Răzvan: 1595 aprilie - august

Ieremia Movilă: 1595 august-1600 mai (I)
 Mihai Viteazul: 1600 mai - septembrie
 Ieremia Movilă: 1600 septembrie - † 1606 iunie 30/iulie 10 (II)
 Constantin Movilă: p.1606 iunie 30/iulie 10 - iulie (I)
 Simion Movilă: 1606 iulie - † 1607 septembrie 14/24
 Mihail Movilă: p.1607 septembrie 14/24 - începutul lui octombrie (I)
 Constantin Movilă: 1607 octombrie (II)
 Mihail Movilă: 1607 octombrie - decembrie (II)
 Constantin Movilă: 1607 decembrie -1611 decembrie (III)
 Ștefan Tomșa II: 1612 ianuarie - 1615 noiembrie (I)
 Alexandru Movilă: 1615 noiembrie -1616 iulie
 Radu Mihnea: 1616 iulie -1619 februarie (I)
 Gaspar Gratiani: 1619 februarie - † 1620 septembrie 10/20
 Alexandru Iliăș: p.1620 septembrie 10/20 - 1621 septembrie (I)
 Ștefan Tomșa II: 1621 octombrie - 1623 septembrie (II)
 Radu Mihnea: 1623 septembrie - † 1626 ianuarie 13/23 (II)
 Miron Barnovschi: p.1626 ianuarie 13/23 - 1629 august (I)
 Alexandru Coconul: 1629 septembrie - 1630 aprilie
 Moise Movilă: 1630 aprilie - 1631 decembrie (I)
 Alexandru Iliăș: 1631 decembrie - 1633 aprilie (II)
 Miron Barnovschi: 1633 aprilie - † iunie 22/iulie 2 (II)
 Moise Movilă: 1633 iunie 25/iulie 5 - 1634 aprilie (II)
 Vasile Lupu: 1634 aprilie -1653 aprilie (I)
 Gheorghe Ștefan: 1653 aprilie (I)
 Vasile Lupu: 1653 mai - iulie (II)
 Gheorghe Ștefan: 1653 iulie - 1658 martie (II)
 Gheorghe Ghica: 1658 martie - 1659 noiembrie
 Constantin Șerban: 1659 octombrie - noiembrie (I)
 Ștefăniță Lupu: 1659 noiembrie - 1661 ianuarie (I)
 Constantin Șerban: 1661 ianuarie - februarie (II)
 Ștefăniță Lupu: 1661 februarie - † septembrie 19/29 (II)
 Eustratie Dabija: p.1661 septembrie 19/29 - † 1665 septembrie 11/21
 Căimăcămie: 1665 octombrie - noiembrie
 Gheorghe Duca: 1665 noiembrie -1666 mai (I)
 Iliăș Alexandru: 1666 mai -1668 noiembrie
 Gheorghe Duca: 1668 decembrie - 1671 decembrie (II)
 Mihalcea Hâncu: 1671 decembrie - 1672 ianuarie
 Gheorghe Duca: 1672 ianuarie - august (III)

Ștefan Petriceicu: 1672 august - 1673 noiembrie (I)
 Dumitrașcu Cantacuzino: 1673 noiembrie - 1674 ianuarie (I)
 Ștefan Petriceicu: 1674 februarie (II)
 Dumitrașcu Cantacuzino: 1674 februarie - 1675 noiembrie (II)
 Antonie Ruset: 1675 noiembrie - 1678 noiembrie
 Gheorghe Duca: 1678 decembrie -1683 noiembrie (IV)
 Ștefan Petriceicu: 1683 noiembrie - 1684 martie (III)
 Dumitrașcu Cantacuzino: 1684 aprilie - 1685 mai (III)
 Caimacam (Ion Racoviță vornicul): 1685 mai - iunie
 Constantin Cantemir: 1685 iunie - † 1693 martie 16/26
 Dimitrie Cantemir: 1693 martie 18/28 - aprilie (I)
 Constantin Duca: 1693 mai -1695 decembrie (I)
 Căimăcămie (Tudosie Dubău logofăt, Bogdan hatmanul, Iordache Ruset vistiernic): 1695 decembrie - 1696 ianuarie
 Antioh Cantemir: 1696 ianuarie -1700 septembrie (I)
 Constantin Duca: 1700 septembrie -1703 iunie (II)
 Caimacam (Ioan Buhuș logofăt): 1703 iunie - septembrie
 Mihai Racoviță: 1703 septembrie - 1705 februarie (I)
 Caimacam (Bogdan vornicul): 1705 februarie - martie
 Antioh Cantemir: 1705 martie - 1707 iulie (II)
 Căimăcămie (Iordache Ruset vornicul, Ion Neculce spătar, Ilie Cantacuzino fost vistier, Ilie Catargiul vistier): 1707 iulie
 Mihai Racoviță: 1707 iulie - 1709 octombrie (II)
 Căimăcămie (în frunte cu Ioan Buhuș logofăt): 1709 octombrie – decembrie
 Nicolae Mavrocordat: 1709 decembrie - 1710 noiembrie (I)
 Căimăcămie (în frunte cu Iordache Ruset vornicul): 1710 noiembrie
 Dimitrie Cantemir: 1710 noiembrie - 1711 iulie (II)
 Căimăcămie (Lupu Costachi vornic, Maxut postelnic, Antioh Jora hatman):
 1711 august - septembrie
 Caimacam (Constantin Mavrocordat): 1711 septembrie - noiembrie
 Nicolae Mavrocordat: 1711 noiembrie - 1715 decembrie (II)
 Mihai Racoviță: 1715 decembrie -1726 septembrie (III)
 Căimăcămie (Constantin Costache spătar, Sandu Sturza ban): 1726 septembrie - octombrie
 Grigore II Ghica: 1726 octombrie - 1733 aprilie (I)

Constantin Mavrocordat: 1733 mai - 1735 noiembrie (I) Grigore II Ghica: 1735 decembrie - 1739 septembrie (II)
 Stăpânirea militară rusească (feldmareșalul Miinich): 1739 septembrie - octombrie (I)
 Grigore II Ghica: 1739 octombrie -1741 septembrie (III)
 Constantin Mavrocordat: 1741 septembrie-1743 iulie (II) Ioan Mavrocordat: 1743 iulie - 1747 aprilie
 Grigore II Ghica: 1747 aprilie - 1748 februarie (IV)
 Constantin Mavrocordat: 1748 februarie - 1749 august (III)
 Caimacam (Iordache Stavarache): 1749 august- decembrie
 Constantin Racoviță: 1749 decembrie -1753 iunie (I)
 Matei Ghica: 1753 iunie - 1756 februarie
 Constantin Racoviță: 1756 martie - 1757 martie (II)
 Caimacam (Dumitrașcu Sturza spătar): 1757 martie
 Scarlat Ghica: 1757 martie - 1758 august
 Caimacam (Vidale): 1758 august
 Ioan Teodor Callimachi: 1758 august - 1761 mai Grigore Callimachi: 1761 mai - 1764 martie (I) Grigore III Ghica: 1764 martie-1767 ianuarie (I)
 Grigore Callimachi: 1767 ianuarie -1769 iunie (II)
 Constantin Mavrocordat: 1769 iulie - † 1769 decembrie 4/14 (IV)
 Stăpânirea militară rusească (feldmareșalul P.A. Rumianțev): 1769 septembrie - 1775 ianuarie (II)
 Grigore III Ghica: 1775 februarie - † 1777 octombrie 1/12 (II)
 Constantin Moruzi: p.1777 octombrie 1/12 -1782 mai
 Alexandru Mavrocordat Deli-bei: 1782 mai - 1785 ianuarie
 Alexandru Mavrocordat Firaris: 1785 ianuarie -1786 decembrie
 Alexandru Ipsilanti: 1787 ianuarie - 1788 aprilie
 Stăpânirea militară austriacă: 1787 - 1791 iulie (I)
 Manole Giani Ruset: 1788 iulie - 1789 martie
 Stăpânirea militară rusească: 1788 octombrie - 1792 martie (III)
 Stăpânirea militară austriacă: 1789 noiembrie - 1791 iulie (II)
 Alexandru Moruzi: 1792 martie - 1793 ianuarie (I)
 Mihai Suțu: 1793 februarie - 1795 aprilie
 Alexandru CaJlimachi: 1795 mai - 1799 martie
 Constantin Ipsilanti: 1799 martie - 1801 iunie
 Alexandru Suțu: 1801 iulie - 1802 septembrie

Căimăcămie (În frunte cu Iordache Canta logofăt): 1802 septembrie - octombrie
 Alexandru Moruzi: 1802 octombrie -1806 august (II)
 Scarlat CaJlimachi: 1806 august- octombrie (14-19 domnie efectivă) (I)
 Alexandru Moruz: 1806 octombrie - 1807 martie (III)
 Stăpânirea militară rusească (comandant general Michelson): 1806 noiembrie - 1812 mai (IV)
 Constantin Ipsilanti: 1806 decembrie (7-14) - 1807 august (considerat domn în Moldova și în Țara Românească, sub autoritate rusească)
 Alexandru Hangerli: 1807 martie - iulie
 Scarlat Calimachi: 1807 iulie - 1810 iunie (domn din partea turcilor, nu vine în Moldova) (II)
 Căimăcămie (Iordache Ruset-Roznovanu): 1806 decembrie
 Căimăcămie (Mitropolit Veniamin Costache): 1807 ianuarie - 1812 iulie
 Scarlat Calimachi: 1812 octombrie -1819 septembrie (III)
 Căimăcămie (Manu postelnic, Rizo postelnic): 1819 iunie - noiembrie
 Mihai Suțu: 1819 septembrie -1821 februarie
 Căimăcămie (Mitropolit Veniamin Costache): 1821 martie - mai
 Eteria condusă de Alexandru Ipsilanti: 1821 februarie - martie
 Caimacam (Ștefan Vogoride): 1821 toamna -1822 iulie
 Stăpânirea turcească: 1821 mai - 1822 iulie
 Ioan Sandu Sturza: 1822 septembrie - 1828 aprilie
 Stăpânirea militară rusească: 1828 aprilie - 1834 aprilie (V)
 Generalul Pahlen: 1828 februarie -1829 noiembrie
 Generalul Pavel Kiseleff: 1829 noiembrie - 1834 aprilie
 Vicepreședinți în Moldova: Minciaki, urmat de Mircovici
 Mihail Sturza: 1834 iulie - 1849 iunie
 Grigore Alexandru Ghica: 1849 august - 1853 octombrie (I)
 Stăpânirea militară rusească: 1853 octombrie - 1854 septembrie (VI)
 Grigore Alexandru Ghica: 1854 octombrie - 1856 iunie (II)
 Consiliul administrativ extraordinar: 1856 iulie
 Caimacam (Teodor Balș): 1856 iulie - † 1857 februarie 17/martie 1
 Caimacam (Nicolae Vogoride): 1857 februarie -1858 octombrie

Căimăcămie de trei (Ștefan Catargi - înlocuit cu L.A. Cantacuzino -, Vasile Sturza, Anastasie Panu): 1858 octombrie - 1859 ianuarie 5/17
Alexandru Ioan Cuza: 1859 ianuarie 5/17, apoi domn și în Țara Românească - 1866 februarie 11/23

TRANSILVANIA

Voievozi (dregători regali)

Leustachiu: 1176
Legforus: 1199 - 1200
Eth: 1200
Iula: 1201 (I)
Benedict, fiul lui Conrad: 1202 - 1206 (I)
Smaragd: 1206
Benedict: 1208 - 1209 (II)
Mihail: 1209 - 1212
Bertold de Merallia: 1212 - 1213
Nicolae: 1213
Iula: 1214 (II)
Simion: 1212
Ipoch: 1216 - 1217
Rafael: 1217 - 1218
Neuka: 1219 - 1221
Paul, fiul lui Petru: 1221 - 1222 Pousa, fiul lui Soulum: 1227 (I)
Iula, din neamul Ratat: 1229 - 1231
Dionisie, fiul lui Dionisie: 1233 - 1234
Andrei, fiul lui Serafin: 1235
Pousa, fiul lui Soulum: 1235 - 1240 martie (II)
Laurențiu: 1242 - 1252
Ștefan, fiul regelui Ungariei
Bela IV, ducele Transilvaniei: 1257 - 1258 (I)
Ernye, din neamul Ákos; fost ban al Transilvaniei: a.1260
Ștefan, fiul regelui Ungariei
Bela IV, ducele Transilvaniei: 1260 - 1270 (II)
Ladislau: 1263 mai - 1264
Nicolae, din neamul Geregye: 1263, 1267 iunie - 1270 (I)
Matei, din neamul Csák: 1270 iunie - 1272 august (I)

Nicolae, din neamul Geregye: 1272 septembrie - 1273 mai (II)
 Ioan: 1273 mai
 Nicolae, din neamul Geregye: 1273 iunie - 1274 septembrie (III)
 Matei, din neamul Csak: 1273 - 1275 iunie (II)
 Ladislau (din neamul Borșa): 1275 a doua jumătate
 Ugrin, din neamul Csák: 1275 decembrie - 1276 mijloc
 Matei, din neamul Csák: 1276 august -1277 octombrie (III)
 Nicolae, fiul lui Mauriciu, din neamul Pok: 1277 noiembrie - decembrie (I)
 Finta, din neamul Aba: 1278 noiembrie - 1279 martie
 Ștefan, fiul lui Tekes: 1280
 Roland, din neamul Borșa: 1282 mai (I) Apor: 1283
 Roland, din neamul Borșa: 1284 ianuarie - 1285 ianuarie (II)
 Moise: a.1289 septembrie
 Roland, din neamul Borșa: 1288 Iunie - 1293 Iulie (III)
 Ladislau, din neamul Kan: 1294 (1295) septembrie -1315
 Nicolae, fiul lui Mauriciu: 1315 august -1318 (II)
 Doja de Debrețin: 1318 iunie -1321 noiembrie
 Toma de Szécsény: 1322 aprilie - 1342 august
 Nicolae de Siroka, din neamul Aba: 1342 noiembrie - 1344 iunie
 Ștefan Lackfi de Kerekegyhaz: 1344 - 1350 noiembrie
 Ștefan, fratele regelui Ungariei
 Ludovic I de Anjou, ducele Transilvaniei: 1349 noiembrie - 1351 octombrie
 Toma, fiul lui Petru, din neamul Csór: 1351 februarie - mai
 Nicolae Kont, fiul lui Laurențiu: 1351 decembrie-1356 martie (I)
 Andrei Lackfi, fratele lui Ștefan Lackfi: 1356 aprilie -1359 septembrie
 Dionisie Lackfi, fiul lui Ștefan Lackfi: 1359 noiembrie c.. 1367 ianuarie
 Nicolae Kont, fiul lui Laurențiu: 1367 (II)
 Nicolae Lackfi, fiul lui Ștefan Lackfi: 1367 martie - † 1368 noiembrie
 Emeric Lackfi, fiul lui Ștefan Lackfi: 1369 februarie - 1372 septembrie
 Ștefan Lackfi, fiul lui Ștefan Lackfi: 1373 februarie - 1376 aprilie
 Ladislau de Losonez I, din neamul Tomaj: 1376 iunie-1391 decembrie

Emerik Bebek I de Pelsöcz, din neamul Ākos: 1392 martie - 1393 septembrie
 Frank de Szecseny, fiul lui Konya: 1393 octombrie -1395 septembrie
 Stibor de Stiboricz: 1395 octombrie - 1401 aprilie (I)
 Nicolae Csaki și Nicolae Marczali, fiii lui Ștefan: 1401- 1403 mai
 Ioan Tamăsi, fiul lui Henric, și Iacob Lackfi de Santău: 1403 octombrie- 1409 decembrie
 Stibor de Stiboricz: 1410 februarie - 1414 ianuarie (II)
 Voievodatul neocupat: 1414 Iulie, octombrie
 Nicolae Csăki, fiul lui Ștefan: 1415 ianuarie - a.1426 mai (II)
 Ladislau Csăki, fiul lui Nicolae: 1426 septembrie -1435 noiembrie
 Ladislau Csăki și Petru Cseh: 1436 aprilie -1437 aprilie
 Petru Cseh: 1437 - 1438
 Desideriu de Losoncz: 1438 - 1440 mai
 Ladislau Jacks: 1441 ianuarie
 Ioan de Hunedoara (I) și Nicolae de Ujlak (I): 1441 martie -1446
 Emerik Bebek II de Pelsocz: 1446 -1448
 Emerik Bebek II și Nicolae de Ujlak (II): 1447 aprilie
 Emerik Bebek II și Ioan de Hunedoara (II): 1448 mai - octombrie
 Nicolae de Ujlak (III) și Ioan de Rozgony: 1449 mai -1458
 Sebastian de Rozgony și Ioan de Rozgony: 1458 - 1460
 Sebastian de Rozgony și Nicolae de Ujlak (IV): 1460
 Sebastian de Rozgony și Ladislau de Kanizsa: 1460
 Sebastian de Rozgony: 1461 aprilie - septembrie
 Nicolae de Ujlak (V) și Ioan Pongracz de Dindeleag (1): 1462-1465
 Sigismund de Sz. entgyorgy, Ioan de Szentgyorgy și Berthold Elderbad de Monyorokerek: 1465 - 1467 octombrie
 Ioan Pongracz de Dindeleag (II) și Nicolae Csupor de Monoszlo: 1468-1472
 Blasiu Magyar: 1472 noiembrie - 1475 ianuarie
 Ioan Pongracz de Dindeleag: 1475 februarie - 1476 (III)
 Petru Gereb de Vingard: 1478 ianuarie - 1479 martie
 Ștefan Bathory I de Ecsed: 1479 iulie - 1493 ianuarie
 Ladislau de Losoncz II și Bartolomeu Dragfi de Beltiug: 1493 ianuarie -1495
 Bartolomeu Dragfi de Beltiug: 1495 -1499
 Petru de Szentgyorgy: 1499 -1510
 Ioan Zapolya: 1510 - 1526

Petru de Pereny: 1526 -1529
 Ștefan Blithory II de Șimleul Silvaniei: 1529 - 1534
 Valentin Torok: 1530 septembrie
 Hieronim Laski: 1531 iunie -1534
 Emeric Cibok, guvernator: 1533 - 1534
 Ștefan Mailat: 1534 martie - 1538
 Ștefan Mailat și Emeric Balassa: 1538 iunie - 1540 august
 Voievodatul neocupat: 1540 august - 1551
 Ștefan Mailat și Ștefan Balassa căpitani generali: 1540 august - octombrie
 Ștefan Mailat căpitan general: 1540 octombrie - 1541 iulie
 Ioan Sigismund Zapolya, fiul lui Ioan Zapolya, principe (sub tutela mamei sale Isabela): 1540 septembrie - 1551 iulie; 1556 septembrie - 1559 septembrie (sub tutela Isabelei) - † 1571 martie 14
 George Martinuzzi, locotenent regal (guvernator): 1541- † 1551 decembrie 17
 Andrei Blithory I de Ecsed: 1552 aprilie -1553
 Francisc Kendi și Ștefan Dobó: 1553 mai - 1556 septembrie
 Voievodatul neocupat: 1557 - 1571
 Ștefan Bathory III de Șimleul Silvaniei, fiul lui Ștefan Bathory II: 1571 mai -1576 februarie

Principi autonomi

Ștefan Báthory III de Șimleul Silvaniei: 1576 - 1583
 Cristofor Báthory, fratele lui Ștefan Báthory III: 1576 martie - † 1581 mai 17/27 (cu titlul de voievod)
 Sigismund Báthory, fiul lui Cristofor Báthory: p.1581 mai 27 - 1597 (1)
 Maria Cristierna, soția lui Sigismund Báthory: 1598 aprilie - august
 Sigismund Báthory: 1598 august - 1599 martie (II)
 Andrei Báthory II, vărui lui Sigismund Báthory: 1599 martie - † 1599 octombrie 21/31
 Mihai Viteazul: 1599 octombrie -1600 septembrie (1)
 Ștefan Csăky, conducătorul nobilimii transilvane, și George Basta, comandant imperial: 1600 septembrie -1601 ianuarie Sigismund Báthory: 1601 februarie - august (III)
 Mihai Viteazul: 1601 iulie 24/august 3 - † august 9/11 (II)

George Basta, socotit guvernator: 1601 august - 1602 ianuarie
Sigismund Báthory: 1601 septembrie - 1602 iulie (IV)
George Basta, guvernator (comisar suprem și comandant militar imperial unic): 1602 ianuarie - 1604 aprilie
Moise Szekely: a.1603 mai - † iulie 7/17
Radu Șerban, stăpânitor efectiv: p.1603 iulie 7/17 - septembrie
Comisarii imperiali: 1604 aprilie - 1605 septembrie
Ștefan Bocskay: 1604 noiembrie - † 1606 decembrie 19/29
Ladislau Gyulafi, guvernator: a.1605 martie - † iulie 18/28
Sigismund Rákoczi, guvernator: 1605 septembrie-1607 februarie;
principe: 1607 februarie -1608 martie
Gabriel Báthory: 1608 martie - † 1613 octombrie 17/27
Gabriel Bethlen: 1613 octombrie - † 1629 noiembrie 5/15
Caterina de Brandenburg, văduva lui Gabriel Bethlen: p.1629
noiembrie 5/15 - 1630 septembrie
Ștefan Bethlen, fratele lui Gabriel Bethlen: 1630 septembrie -
noiembrie
Gheorghe Rákoczi I, fiul lui Sigismund Rákoczi: 1630 decembrie - †
1648 octombrie 1/11
Gheorghe Rákoczi II, fiul lui Gheorghe Rákoczi 1: p.1648 octombrie
1/11- 1660 mai 28/iunie 7
Francisc Rhedei: 1657 noiembrie - 1658 ianuarie Acațiu Barcsai:
1658 septembrie -1660 decembrie
Ioan Kemény: 1661 ianuarie - † 1662 ianuarie 12/22
Mihail Apafi 1: 1661 septembrie - † 1690 aprilie 5/15
Emeric Thokoly: 1690 iunie - octombrie
Francisc Rákoczi II, nepotul lui Gheorghe Rákoczi II: 1704 iulie -
1711 februarie

Guvernatori imperiali (civili și militari, sub diferite titluri)

Gheorghe Banffy 1: 1691 februarie - † 1708 noiembrie 4/15
Ștefan Haller: 1709 august - 1710 mai
Ștefan Wesselenyi: 1710 mai -1713 martie (1)
Sigismund Kornis: 1713 martie - † 1731 decembrie 4/15
Ștefan Wesselenyi: 1731 decembrie - 1732 iulie (II)
Francisc Anton Paul Wallis: 1732 iulie - 1734 iulie

Ioan Haller fiul lui Ștefan Haller: 1734 decembrie - † 1755 octombrie 7/18
 Francisc Venceslav Wallis, văru lui F.A.P. Wallis: 1755 decembrie - 1758 iulie
 Ladislau Kemeny: 1758 iulie 8 - 1762 mai
 Adolf Nicolae Buccow: 1762 mai - † 1764 mai 7/18
 Andrei Hadik: 1764 iulie - 1767 octombrie
 Carol O'Donnell: 1767 decembrie - 1710 septembrie
 Maria-Iosif Auersperg: 1771 ianuarie - 1774 iulie
 Samuel Brukenthal: 1774 iulie - 1787 ianuarie
 Gheorghe Banffy II: 1787 ianuarie - † 1822 iunie 23/iulie 5
 Ioan Jósika: 1822 septembrie - 1834 octombrie
 Ferdinand d'Este: 1835 februarie - 1837 aprilie
 Ioan Kornîș: 1838 octombrie - † 1840 august 3/15
 Iosif Teleki: 1842 ianuarie - 1848 noiembrie
 Emeric Mikó: 1848 noiembrie - decembrie (1)
 Ludovic Wohlgemuth: 1849 - 1851 februarie
 Carol Borromeo Schwarzenberg: 1851 aprilie - † 1858 iunie 13/25
 Frederic LiechteDstein: 1858 iulie - 1861 aprilie
 Emeric Mikó: 1860 decembrie - 1861 noiembrie (II)
 Ludovic Folliot de Crennville: 1861 noiembrie - 1867 aprilie

II. Șefii de stat ai României, până în 1989, inclusiv

Alexandru Ioan I: 1859 ianuarie 24 - 1866 februarie 10
Locotenența Domnească: 1866 februarie 11 - mai 10
 Carol I: 1866 mai 10 - 1914 septembrie 27
 Ferdinand I: 1914 septembrie 28 - 1927 iulie 20
Regența: 1927 iulie 20 - 1930 iunie 8
 Carol II: 1930 iunie 8 -1940 septembrie 6
 Mihai I: 1940 septembrie 6 -1947 decembrie 30
 Dr. Constantin I. Parhon, președinte al Prezidiului R.P.R.: 1947 decembrie 30 - 1948 aprilie 13
 Dr. Constantin I. Parhon, președinte al Prezidiului M.A.N.: 1948 aprilie 13 - 1952 iunie 12
 Dr. Petru Groza, președinte al Prezidiului M.A.N.: 1952 iunie 12 - 1958 ianuarie 7

Ion Gheorghe Maurer, președinte al Prezidiului M.A.N.: 1958
ianuarie 11 -1961 martie 21
Gheorghe Gheorghiu-Dej, președinte al Consiliului de Stat: 1961
martie 21 - 1965 martie 19
Chivu Stoica, președinte al Consiliului de Stat: 1965 martie 24 - 1967
decembrie 9
Nicolae Ceaușescu, președinte al Consiliului de Stat: 1967 decembrie
9 - 1974 martie 28
Nicolae Ceaușescu: 1974 martie 28 - 1989 decembrie 22

III. Președinții Consiliului de Miniștri, până în 1989, inclusiv

Barbu Catargi: 1862 ianuarie 22 - iunie 8
Apostol Arsache: 1862 iunie 8-23
Nicolae Kretzulescu: 1862 iunie 24 -1863 octombrie 11
Mihail Kogălniceanu: 1863 octombrie 11 - 1865 ianuarie 26
Constantin Bosianu: 1865 ianuarie 26 - iunie 14
Nicolae Kretzulescu: 1865 iunie 14 -1866 februarie 11
Ion Ghica: 1866 februarie 11 - mai 10
Lascăr Catargiu: 1866 mai 11 - iulie 13
Ion Ghica: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
Constantin A. Kretzulescu: 1867 martie 1 - august 5
Ștefan Golescu: 1867 august 17 - 1868 aprilie 29
G-ral Nicolae Golescu: 1868 mai 1 - noiembrie 16
Dimitrie Ghica: 1868 noiembrie 16 - 1870 ianuarie 27
Alexandru G. Golescu: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Manolache Costache Epureanu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Ion Ghica: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
Lascăr Catargiu: 1871 martie 11 - 1876 martie 30
G-ral Ioan Em. Florescu: 1876 aprilie 4 - 26
Manolache Costache Epureanu: 1876 aprilie 27 - iulie 23
Ion C. Brătianu: 1876 iulie 24 - 1878 noiembrie 24
Ion C. Brătianu: 1878 noiembrie 25 - 1879 iulie 10
Ion C. Brătianu: 1879 iulie 11 - 1881 aprilie 9
Dumitru e. Brătianu: 1881 aprilie 10 - iunie 8
Ion C. Brătianu: 1881 iunie 9 - 1888 martie 20
Theodor Rosetti: 1888 martie 23 - noiembrie 11
Theodor Rosetti: 1888 noiembrie 12 - 1889 martie 22

Lascăr Catargiu: 1889 martie 29 - noiembrie 3
 G-ral George Manu: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
 G-ral Ioan Em. Florescu: 1891 februarie 21 - noiembrie 26
 Lascăr Catargiu: 1891 noiembrie 27 - 1895 octombrie 3
 Dimitrie A. Sturdza: 1895 octombrie 4 -1896 noiembrie 21
 Petre S. Aurelian: 1896 noiembrie 21 - 1897 martie 26
 Dimitrie A. Sturdza: 1897 martie 31 - 1899 martie 30
 George Gr. Cantacuzino: 1899 aprilie 11 - 1900 iulie 7
 Petre P. Carp: 1900 iulie 7 - 1901 februarie 13
 Dimitrie A. Sturdza: 1901 februarie 14 - 1904 decembrie 20
 George Gr. Cantacuzino: 1904 decembrie 22 - 1907 martie 12
 Dimitrie A. Sturdza: 1907 martie 12 - 1908 decembrie 27
 Ion I.C. Brătianu: 1908 decembrie 27 - 1909 martie 4
 Ion I.C. Brătianu: 1909 martie 4 - 1910 decembrie 28
 Petre P. Carp: 1910 decembrie 29 - 1912 martie 27
 Titu Maiorescu: 1912 martie 28 - octombrie 14
 Titu Maiorescu: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 31
 Ion I.C. Brătianu: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 11
 Ion I.C. Brătianu: 1916 decembrie 11 - 1918 ianuarie 26
 G-ral Alexandru Averescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
 Alexandru Marghiloman: 1918 martie 5 - octombrie 24
 G-ral Constantin Coandă: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
 Ion I.C. Brătianu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 27
 G-ral Arthur Văitoianu: 1919 septembrie 27 - noiembrie 28
 Alexandru Vaida-Voevod: 1919 decembrie 1 -1920 martie 13
 G-ral Alexandru Averescu: 1920 martie 13 -1921 decembrie 13
 Take Ionescu: 1921 decembrie 17 -1922 ianuarie 17
 Ion I.e. Brătianu: 1922 ianuarie 19 - 1926 martie 27
 G-ral Alexandru Averescu: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
 Barbu Știrbei: 1927 iunie 4 - 20
 Ion Le. Brătianu: 1927 iunie 21 - 1927 noiembrie 24
 Vintilă I. C. Brătianu: 1927 noiembrie 24 - 1928 noiembrie 3
 Iuliu Maniu: 1928 noiembrie 10 - 1930 iunie 7
 Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 iunie 7-8
 Iuliu Maniu: 1930 iunie 13 - octombrie 8
 Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 octombrie 10 - 1931 aprilie 4
 Nicolae Iorga: 1931 aprilie 18 - 1932 mai 31
 Alexandru Vaida-Voevod: 1932 iunie 6 - august 10

Alexandru Vaida-Voevod: 1932 august 11 - octombrie 17
 Iuliu Maniu: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12
 Alexandru: Vaida-Voevod: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
 Ion G. Duca: 1933 noiembrie 14 - decembrie 29
 Dr. Constantin Angelescu: 1933 decembrie 29 - 1934 ianuarie 3
 Gheorghe Tătărescu: 1934 ianuarie 5 - octombrie 1
 Gheorghe Tătărescu: 1934 octombrie 2 - 1936 august 29
 Gheorghe Tătărescu: 1936 august 29 - 1937 noiembrie 14
 Gheorghe Tătărescu: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
 Octavian Goga: 1937 decembrie 28 - 1938 februarie 10
 Miron Cristea: 1938 februarie 10 - martie 30
 Miron Cristea: 1938 martie 30 - 1939 februarie 1
 Miron Cristea: 1939 februarie 1 - martie 6
 Armand Călinescu: 1939 martie 7 - septembrie 21
 G-ral Gheorghe Argeșanu: 1939 septembrie 21-28
 Constantin Argetoianu: 1939 septembrie 28 - noiembrie 23
 Gheorghe Tătărescu: 1939 noiembrie 24 - 1940 mai 11
 Gheorghe Tătărescu: 1940 mai 11 - iulie 4
 Ion Gigurtu: 1940 iulie 4 - septembrie 4
 G-ral Ion Antonescu: 1940 septembrie 6-14
 G-ral Ion Antonescu: 1940 septembrie 14 -1941 ianuarie 27
 G-ral (1941 august 22: mareșal) Ion Antonescu: 1941 ianuarie 27 - 1944 august 23
 G-ral Constantin Sănătescu: 1944 august 23 - noiembrie 4
 G-ral Constantin Sănătescu: 1944 noiembrie 4 - decembrie 6
 G-ral Nicolae Rădescu: 1944 decembrie 6 - 1945 februarie 28
 Dr. Petru Groza: 1945 martie 6 -1947 decembrie 30
 Dr. Petru Groza: 1947 decembrie 30 - 1948 aprilie 13
 Dr. Petru Groza: 1948 aprilie 13 - 1952 iunie 2
 Gheorghe Gheorghiu-Dej: 1952 iunie 2 -1953 ianuarie 24
 Gheorghe Gheorghiu-Dej: 1953 ianuarie 24 -1955 octombrie 3
 Chivu Stoica: 1955 octombrie 3 - 1957 martie 19
 Chivu Stoica: 1957 martie 19 - 1961 martie 21
 Ion Gheorghe Maurer: 1961 martie 21 - 1965 martie 18
 Ion Gheorghe Maurer: 1965 martie 18 - august 21
 Ion Gheorghe Maurer: 1965 august 21 - 1967 decembrie 9
 Ion Gheorghe Maurer: 1967 decembrie 9 - 1969 martie 13
 Ion Gheorghe Maurer: 1969 martie 13 - 1974 martie 28

Manea Mănescu: 1974 martie 28 - 1975 martie 18
Manea Mănescu: 1975 martie 18 - 1979 martie 30
Ilie Verdeț: 1979 martie 30 - 1980 martie 29
Ilie Verdeț: 1980 martie 29 - 1982 mai 21
Constantin Dăscălescu: 1982 mai 21 - 1985 martie 28
Constantin Dăscălescu: 1985 martie 28 - 1989 decembrie 22

IV. Miniștrii de Interne, până în 1989, inclusiv

Barbu Catargi: 1862 ianuarie 22 - iunie 8
Ad-int. Apostol Arsache: 1862 iunie 8 - 23
Nicolae Kretzulescu: 1862 iunie 24 - 1863 octombrie 11
Mihail Kogălniceanu: 1863 octombrie 11 - 1865 ianuarie 26
Constantin Bosianu: 1865 ianuarie 26 - iunie 14
G-ral Ioan Em. Florescu: 1865 iunie 14 - 1866 ianuarie 30
Nicolae Kretzulescu: 1866 ianuarie 30 - februarie 11
Dimitrie Ghica: 1866 februarie 11 - mai 10
Lascăr Catargiu: 1866 mai 11 - iulie 13
Ion Ghica: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
Ion C. Brătianu: 1867 martie 1 - iulie 29
Ștefan Golescu: 1867 august 17 - noiembrie 13
Ion C. Brătianu: 1867 noiembrie 13 - 1868 aprilie 29
Ion C. Brătianu: 1868 mai 1 - august 12
Ad-int. Anton 1. Arion: 1868 august 12 - noiembrie 2
Anton 1. Arion: 1868 noiembrie 2 - 16
Mihail Kogălniceanu: 1868 noiembrie 16 - 1870 ianuarie 24
Dimitrie Ghica: 1870 ianuarie 24 - 27
Alexandru G. Golescu: 1870 februarie 2 - aprilie 18
Manolache Costache Epureanu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
Ion Ghica: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
Lascăr Catargiu: 1871 martie 11 - 1876 martie 30
G-ral Ioan Em. Florescu: 1876 aprilie 4 - 6
George D. Vernescu: 1876 aprilie 27 - 1877 ianuarie 19
Ion C. Brătianu: 1877 ianuarie 27 - 1878 mai 25
Constantin A. Rosetti: 1878 mai 26 - noiembrie 16
Ad-int. Mihail Kogălniceanu: 1878 noiembrie 17 - 24
Ion C. Brătianu: 1878 noiembrie 25 - 1879 iulie 10
Mihail Kogălniceanu: 1879 iulie 11 - 1880 aprilie 16

Ad-int. Ion C. Brătianu: 1880 aprilie 17 - iulie 14
 Ad-int. Anastase Stolojan: 1880 iulie 15 - 19
 Alexandru Teriachiu: 1880 iulie 20 - 1881 aprilie 9
 Eugeniu Stătescu: 1881 aprilie 10 - iunie 8
 Constantin A. Rosetti: 1881 iunie 9 - 1882 ianuarie 24
 Ion C. Brătianu: 1882 ianuarie 25 - iulie 31
 Gheorghe Chițu: 1882 august 1 - 1884 iunie 22
 Ion C. Brătianu: 1884 iunie 23 - 1887 aprilie 28
 G-ral Radu Mihai: 1887 aprilie 29 - 1888 februarie 29
 Ad-int. Constantin Nacu: 1888 martie 1 - 20
 Theodor Rosetti: 1888 martie 23 - noiembrie 11
 Alexandru B. Știrbei: 1888 noiembrie 12 - 1889 martie 22
 Lascăr Catargiu: 1889. martie 29 - noiembrie 3
 G-ral George Manu: 1889 noiembrie 5 -1891 februarie 15
 Lascăr Catargiu: 1891 februarie 21 - 1895 octombrie 3
 Nicolae Fleva: 1895 octombrie 4 - 1896 ianuarie 13
 Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1896 ianuarie 13 - februarie 3
 Anastase Stolojan: 1896 februarie 3 - noiembrie 21
 Vasile Lascir: 1896 noiembrie 21 - 1897 martie 26
 Mihail Pherekyde: 1897 martie 31 - 1899 martie 30
 George Gr. Cantacuzino: 1899 aprilie 11 - 1900 ianuarie 9
 G-ral George Manu: 1900 ianuarie 9 - iulie 7
 Constantin Olănescu: 1900 iulie 7 - 1901 februarie 13
 Petre S. Aurelian: 1901 februarie 14 - 1902 iulie 18
 George D. Pallade: 1902 iulie 18 - noiembrie 22
 Vasile Lascăr: 1902 noiembrie 22 - 1904 decembrie 13
 Ad-int. Spiru Haret: 1904 decembrie 13 - 20
 George Gr. Cantacuzino: 1904 decembrie 12 - 1907 martie 12
 Ion I.C. Brătianu: 1907 martie 12 - 1909 decembrie 15
 Mihail Pherekyde: 1909 decembrie 15 - 1910 februarie 6
 Ion I.C. Brătianu: 1910 februarie 6 - decembrie 28
 Alexandru Marghiloman: 1910 decembrie 29 - 1912 martie 27
 Constantin C. Arion: 1912 martie 28 - octombrie 14
 Take Ionescu: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 31
 Vasile G. Morțun: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 11
 Alexandru Constantinescu: 1916 decembrie 11 - 1918 ianuarie 26
 Constantin Sărățeanu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
 Alexandru Marghiloman: 1918 martie 5 - octombrie 24

G-ral Arthur Văitoianu: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
 George G. Mârzescu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 12
 G-ral Arthur Văitoianu: 1919 septembrie 27 - noiembrie 28
 G-ral Alexandru Averescu: 1919 decembrie 1 - 13
 Ad-int. Aurel Vlad: 1919 decembrie 16 - 27
 Dr. Nicolae Lupu: 1919 decembrie 27 - 1920 martie 13
 G-ral Alexandru Averescu: 1920 martie 13 - iunie 13
 Constantin Argetoianu: 1920 iunie 13 - 1921 decembrie 13
 Ion Cămărășescu: 1921 decembrie 17 - 1922 ianuarie 17
 G-ral Arthur Văitoianu: 1922 ianuarie 19 - 1923 octombrie 30
 Ion I.C. Brătianu: 1923 octombrie 30 - 1926 martie 27
 Octavian Goga: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
 Barbu Știrbei: 1927 iunie 4 - 20
 Ion G. Duca: 1927 iunie 21 - 1928 noiembrie 3
 Alexandru Vaida-Voevod: 1928 noiembrie 10 - 1930 iunie 7
 Mihai Popovici: 1930 iunie 7 - 8
 Alexandru Vaida-Voevod: 1930 iunie 13 - octombrie 8
 Ion Mihalache: 1930 octombrie 10 - 1931 aprilie 4
 Ad-int. Nicolae Iorga: 1931 aprilie 18 - mai 7
 Ad-int Constantin Argetoianu: 1931 mai 7 - 1932 mai 31
 Alexandru Vaida-Voevod: 1932 iunie 6 - august 10
 Ion Mihalache: 1932 august 11 - octombrie 17
 Ion Mihalache: 1932 octombrie 20" 1933 ianuarie 8
 Gheorghe Gh. Mironescu: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
 Ion Inculeț: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
 Ion Inculeț: 1934 ianuarie 5 - 1936 august 29
 Dumitru I. Popescu: 1936 august 29 - 1937 februarie 23
 Gheorghe Tătărescu: 1937 februarie 23 - noiembrie 14
 Richard Franasovici: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
 Armand Călinescu: 1937 decembrie 28 - 1939 septembrie 21
 G-ral Gabriel Marinescu: 1939 septembrie 21 - 28
 Nicolae Ottescu: 1939 septembrie 28 - noiembrie 23
 Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1939 noiembrie 24 - 30
 Mihail Ghelmegeanu: 1939 noiembrie 30 - 1940 iulie 4
 G-ral David Popescu: 1940 iulie 4 - septembrie 14
 G-ral Constantin Petrovicescu: 1940 septembrie 14 - 1941 ianuarie 21
 G-ral Dumitru I. Popescu: 1941 ianuarie 21 - 1944 august 23

G-ral Aurel Aldea: 1944 august 23 - noiembrie 4
 Nicolae Penescu: 1944 noiembrie 4 - decembrie 6
 Ad-int. g-ral Constantin Sănătescu: 1944 decembrie 6 - 14
 Ad-int. g-ral Nicolae Rădescu: 1944 decembrie 14 - 1945 februarie 28
 Teohari Georgescu: 1945 martie 6 -1952 mai 28
 Alexandru Drăghici: 1952 mai 28 - septembrie 20
 Pavel Ștefan: 1952 septembrie 20 - 1957 martie 19
 Alexandru Drăghici: 1957 martie 19 - 1965 iulie 27
 Cornel Onescu: 1965 iulie 27 - 1972 aprilie 24
 Ion Stănescu: 1972 aprilie 24 - 1973 martie 17
 Emil Bobu: 1973 martie 17 - 1975 martie 18
 Teodor Coman: 1975 martie 18 - 1978 septembrie 5
 George Homoštean: 1978 septembrie 5 - 1987 octombrie 5
 Tudor Postelnicu: 1987 octombrie 5 - 1989 decembrie 22

V. Miniștrii de Externe, până în 1989, inclusiv

Apostol Arsache: 1862 ianuarie 22 - iunie 23
 Alexandru Cantacuzino: 1862 iunie 24 - septembrie 30
 G-ral Ioan Gr. Ghica: 1862 septembrie 30 - 1863 august 17
 Nicola Rosetti-Bălănescu: 1863 august 17 -1865 octombrie 2
 Grigore Bengescu: 1865 octombrie 2 - 3
 Ad-int. g-ral Savel Manu: 1865 octombrie 3 - 17
 Alexandru Papadopol-Calimah: 1865 octombrie 17 -1866 februarie 11
 Ion Ghica: 1866 februarie 11 - mai 10
 Petre Mavrogheni: 1866 mai 11 - iulie 13
 George B. Știrbei: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
 Ștefan Golescu: 1867 martie 1 - august 5
 Alexandru Teriachiu: 1867 august 17 - noiembrie 1
 Ad-int. Ștefan Golescu: 1867 noiembrie 1 - 12
 Ștefan Golescu: 1867 noiembrie 12 - 1868 aprilie 29
 G-ral Nicolae Golescu: 1868 mai 1 - noiembrie 16
 Dimitrie Ghica: 1868 noiembrie 16 - 1869 august 26
 Ad-int. Mihail Kogălniceanu: 1869 august 26 - noiembrie 28
 Nicolae Calimachi-Catargi: 1869 noiembrie 29 - 1870 ianuarie 26
 Ad-int. Alexandru G. Golescu: 1870 februarie 2 - aprilie 18

Petre P. Carp: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
 Nicolae Calimachi-Catargi: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
 Gheorghe Costa-Foru: 1871 martie 11 - 1873 aprilie 27
 Vasile Boerescu: 1873 aprilie 28 - 1875 noiembrie 7
 Ad-int. Lascăr Catargiu: 1875 noiembrie 7 - 1876 ianuarie 30
 Ion Bălăceanu: 1876 ianuarie 30 - martie 30
 Dimitrie Cornea: 1876 aprilie 4 - 26
 Mihail Kogălniceanu: 1876 aprilie 27 - iulie 23
 Nicolae Ionescu: 1876 iulie 24 - 1877 martie 24
 Ion Câmpineanu: 1877 martie 25 - aprilie 2
 Mihail Kogălniceanu: 1877 aprilie 3 - 1878 noiembrie 24
 Ion Câmpineanu: 1878 noiembrie 25 - 1879 iulie 10
 Vasile Boerescu: 1879 iulie 11 - 1881 aprilie 9
 Dumitru C. Britianu: 1881 aprilie 10 - iunie 8
 Eugeniu Stătescu: 1881 iunie 9 - 1882 iulie 31
 Dimitrie A. Sturdza: 1882 august 1 - 1885 februarie 1
 Ion Cimpineanu: 1885 februarie 2 - octombrie 27
 Ion C. Brătianu: 1885 octombrie 28 - decembrie 15
 Mihail Pherekyde: 1885 decembrie 16 -1888 martie 20
 Petre P. Carp: 1888 martie 23 -1889 martie 22
 Alexandru Lahovari: 1889 martie 29 - noiembrie 3
 Alexandru Lahovari: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
 Constantin Esarcu: 1891 februarie 21 - noiembrie 26
 Alexandru Lahovari: 1891 noiembrie 27 - 1895 octombrie 3
 Dimitrie A. Sturdza: 1895 octombrie 4 -1896 noiembrie 21
 Constantin I. Stoicescu: 1896 noiembrie 21 - 1897 martie 13
 Ad-int. Petre S. Aurelian: 1897 martie 13 - 26
 Dimitrie A. Sturdza: 1897 martie 31 -1899 martie 30
 Ion N. Lahlwari: 1899 aprilie 11 - 1900 iulie 7
 Alexandru Marghiloman: 1900 iulie 7 -1901 februarie 13
 Dimitrie A. Sturdza: 1901 februarie 14 -1902 ianuarie 9
 Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1902 ianuarie 9 - iulie 18
 Ion I.C. Brătianu: 1902 iulie 18 -1904 decembrie 12
 Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1904 decembrie 12 - 20
 G-ral Iacob Lahovari: 1904 decembrie 22 - 1907 februarie 7
 Ad-int. Ion N. Lahovari: 1907 februarie 9 - 26
 Ion N. Lahovari: 1907 februarie 26 - martie 12
 Dimitrie A Sturdza: 1907 martie 12 -1908 decembrie 27

Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1908 decembrie 27 - 1909 noiembrie 1
 Alexandru G. Djuvara: 1909 noiembrie 1 - 1910 decembrie 28
 . Titu Maiorescu: 1910 decembrie 29 - 1913 decembrie 31
 Emanoil Porumbaru: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 8
 Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1916 decembrie 8-11
 Ion I.C. Brătianu: 1916 decembrie 11 - 1918 ianuarie 26
 Ad-int. g-ral Alexandru Averescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
 Constantin C. Arion: 1918 martie 6 - octombrie 24
 G-ral Constantin Coandă: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
 Ion I.C. Brătianu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 12
 Ad-int. g-ral Arthur Văitoianu: 1919 septembrie 27- octombrie 15
 Nicolae Mișu: 1919 octombrie 15 - noiembrie 28
 Alexandru Vaida-Voevod: 1919 decembrie 1 -1920 martie 13
 Duiliu Zamfirescu: 1920 martie 13 - iunie 13
 Take Ionescu: 1920 iunie 13 - 1921 decembrie 11
 Gheorghe Derussi: 1921 decembrie 17 - 1922 ianuarie 17
 Ion G. Duca: 1922 ianuarie 19 - 1926 martie 27
 Ion M. Mitițiu: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
 Ad-int. Barbu Știrbei: 1927 iunie 4 - 20
 Ad-int. Ion I.C. Brătianu: 1927 iunie 21 - iulie 6
 Nicolae Titulescu: 1927 iulie 6 - 1928 iulie 30
 Ad-int. Vintilă I.C. Brătianu: 1928 august 4 - septembrie 15
 Constantin Argetoianu: 1928 septembrie 15 - noiembrie 3
 Gheorghe Gh. Mironescu: 1928 noiembrie 10 - 1930 iunie 8
 Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 iunie 13 - octombrie 8
 Gheorghe Gh. Mironescu: 1930 octombrie 10 -1931 aprilie 4
 Ad-int. Constantin Argetoianu: 1931 aprilie 18 - 27
 Dimitrie 1. Ghica: 1931 aprilie 27 - 1932 mai 31
 Ad-int. Alexandru Vaida-Voevod: 1932 iunie 6 - august 10
 Alexandru Vaida-Voevod: 1932 august 11 - octombrie 17
 Nicolae Titulescu: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12
 Nicolae Titulescu: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
 Nicolae Titulescu: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
 Nicolae Titulescu: 1934 ianuarie 10 - septembrie 28
 Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1934 octombrie 2 - 10
 Nicolae Titulescu: 1934 octombrie 10 - 1936 august 29
 Victor Antonescu: 1936 august 29 - 1937 noiembrie 14
 Victor Antonescu: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28

Istrate Micescu: 1937 decembrie 28 - 1938 februarie 10
Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1938 februarie 10 - martie 30
Nicolae Petrescu-Comnen: 1938 martie 30 - decembrie 21
Grigore Gafencu: 1938 decembrie 21 - 1940 iunie 1
Ion Gigurtu: 1940 iunie 1 - 28
Constantin Argetoianu: 1940 iunie 28 - iulie 4
Mihail Manoilescu: 1940 iulie 4 - septembrie 14
Mihail Sturdza: 1940 septembrie 14 - decembrie 20
Ad-int. g-ral Ion Antonescu: 1940 decembrie 20 - 1941 iunie 30
Mihai Antonescu: 1941 iunie 30 - 1944 august 23
Grigore Niculescu-Buzești: 1944 august 23 - noiembrie 4
Constantin Vișoianu: 1944 noiembrie 4 - 1945 februarie 28
Gheorghe Tătărescu: 1945 martie 6 - 1947 noiembrie 6
Ana Pauker: 1947 noiembrie 7 - 1952 iulie 11
Simion Bughici: 1952 iulie 11 - 1955 octombrie 3
Grigore Preoteasa: 1955 octombrie 3 - 1957 iulie 16
Ion Gheorghe Maurer: 1957 iulie 16 - 1958 ianuarie 15
Avram Bunaciu: 1958 ianuarie 23 - 1961 martie 21
Corneliu Mănescu: 1961 martie 21-1972 octombrie 23
George Macovescu: 1972 octombrie 23 - 1978 martie 28
Ștefan Andrei: 1978 martie 28 - 1985 noiembrie 11
Ilie Văduva: 1985 noiembrie 11 - 1986 august 26
Ioan Totu: 1986 august 26 - 1989 noiembrie 4
Ion Stoian: 1989 noiembrie 4 - decembrie 22

VI. Miniștrii de Război, până în 1989, inclusiv

G-ral Ioan Gr. Ghica: 1862 ianuarie 22 - septembrie 30
G-ral Ioan Em. Florescu: 1862 septembrie 30 -1863 octombrie 11
G-ral Alexandru Iacovache: 1863 octombrie 12 - 1864 aprilie 12
G-ral Savel Manu: 1864 aprilie 12 - 1866 ianuarie 30
Col. Alexandru Solomon: 1866 ianuarie 30 - februarie 11
Maior Dimitrie Lecca: 1866 februarie 11 - mai 10
G-ral Ioan Gr. Ghica: 1866 mai 11 - iulie 13
G-ral Ioan Gr. Ghica: 1866 iulie 15 - august 6
Col. Nicolae Haralambie: 1866 august 6 - 1867 februarie 8
G-ral Tobias Gherghel: 1867 februarie 8 - 21
G-ral Tobias Gherghel: 1867 martie 1 - mai 24

Col. Gheorghe Adrian: 1867 mai 24 - august 5
 Col. Gheorghe Adrian: 1867 august 17 - 1868 aprilie 29
 Col. Gheorghe Adrian: 1868 mai 1 - august 12
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1868 august 12 - noiembrie 16
 Col. Alexandru Duca: 1868 noiembrie 16 - 1869 iulie 14
 Col. George Manu: 1869 iulie 14 - 1870 ianuarie 27
 Col. George Manu: 1870 februarie 2 - aprilie 18
 Col. George Manu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
 Col. Eustațiu Pencovici: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
 G-ral Christian Tell: 1871 martie 11 - 14
 G-ral Ioan Em. Florescu: 1871 martie 14 - 1876 martie 30
 G-ral Ioan Em. Florescu: 1876 aprilie 4 - 26
 Col. Gheorghe Slăniceanu: 1876 aprilie 27 - 1877 aprilie 1
 G-ral Alexandru Cernat: 1877 aprilie 2 - august 19
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1877 august 20 - 1878 martie 16
 G-ral Alexandru Cernat: 1878 martie 17 - noiembrie 24
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1878 noiembrie 25 - 1879 ianuarie 7
 Col. Nicolae Dabija: 1879 ianuarie 8 - 1879 iulie 10
 Col. Dimitrie Lecca: 1879 iulie 11 - 1880 aprilie 29
 G-ral Gheorghe Slăniceanu: 1880 aprilie 29 - 1881 iunie 8
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1881 iunie 9 - noiembrie 30
 Ion C. Brătianu: 1881 noiembrie 30 - 1882 ianuarie 24
 G-ral Gheorghe Anghelescu: 1882 ianuarie 25 - iulie 31
 Ion C. Brătianu: 1882 august 1 - 1884 iunie 22
 G-ral Ștefan Fălcoianu: 1884 iunie 23 - 1886 ianuarie 12
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1886 ianuarie 13 - februarie 20
 G-ral Alexandru Anghelescu: 1886 februarie 21 - 1887 noiembrie 4
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1887 noiembrie 5 - 1888 martie 20
 G-ral Constantin Barozzi: 1888 martie 23 - noiembrie 11
 G-ral George Manu: 1888 noiembrie 12 - 1889 martie 22
 G-ral George Manu: 1889 martie 29 - noiembrie 3
 G-ral Matei Vlădescu: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
 G-ral Iacob Lahovari: 1891 februarie 21 - 1894 februarie 21
 Ad-int. Lascăr Catargiu: 1894 februarie 22 - iunie 12
 G-ral Constantin Poenaru: 1894 iunie 12 - 1895 octombrie 3
 G-ral Constantin Budișteanu: 1895 octombrie 4 - 1896 noiembrie 21
 Ad-int. Constantin 1. Stoicescu: 1896 noiembrie 21 - 25
 G-ral Anton Berindei: 1896 noiembrie 25 - 1897 martie 26

G-ral Anton Berindei: 1897 martie 31 - 1899 martie 30
 G-ral Iacob Lahovari: 1899 aprilie 11 - 1901 februarie 13
 Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1901 februarie 14 - 1902 iulie 18
 Dimitrie A. Sturdza: 1902 iulie 18 - 1904 decembrie 20
 G-ral George Manu: 1904 decembrie 22 - 1907 martie 12
 Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1907 martie 12 - 13
 G-ral Alexandru Averescu: 1907 martie 13 - 1909 martie 4
 Ad-int. Toma Stelian: 1909 martie 4 - noiembrie 1
 G-ral Grigore Crăiniceanu: 1909 noiembrie 1 - 1910 decembrie 28
 Nicolae Filipescu: 1910 decembrie 29 - 1912 martie 27
 G-ral Ioan Argetoianu: 1912 martie 28 - octombrie 14
 G-ral Constantin Hârjeu: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 13
 Ion I.C. Brătianu: 1914 ianuarie 4 - 1916 august 15
 Vintilă I.C. Brătianu: 1916 august 15 - 1917 iulie 10
 Ad-int. Vintilă J.C. Brătianu: 1917 iulie 10 - 20
 G-ral Constantin Iancovescu: 1917 iulie 20 - 1918 ianuarie 26
 G-ral Constantin Iancovescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
 G-ral Constantin Hârjeu: 1918 martie 6 - octombrie 24
 G-ral Eremia Grigorescu: 1918 octombrie 24 - noiembrie 29
 G-ral Arthur Văitoianu: 1918 noiembrie 29 - 1919 septembrie 12
 G-ral Ion Rășcanu: 1919 septembrie 27 - noiembrie 28
 G-ral Ion Rășcanu: 1919 decembrie 1 - 1920 martie 2
 G-ral Traian Moșoiu: 1920 martie 2 - 13
 G-ral Ion Rășcanu: 1920 martie 13 - 1921 decembrie 13
 G-ral Ștefan Holban: 1921 decembrie 17 - 1922 ianuarie 17
 Ion I.C. Brătianu: 1922 ianuarie 19 - martie 25
 G-ral Gheorghe Mărdărescu: 1922 martie 25 - 1926 martie 27
 G-ral Ludovic Mircescu: 1926 martie 30 - 1927 iunie 4
 G-ral Paul Angelescu: 1927 iunie 4 - 1928 noiembrie 3
 G-ral Henry Cihoski: 1928 noiembrie 10 - 1930 aprilie 5
 Ad-int. Iuliu Maniu: 1930 aprilie 5 - 14
 G-ral Nicolae Condeescu: 1930 aprilie 14 - iunie 8
 G-ral Nicolae Condeescu: 1930 iunie 13 - octombrie 8
 G-ral Nicolae Condeescu: 1930 octombrie 10 - 1931 aprilie 4
 G-ral Constantin Ștefănescu-Amza: 1931 aprilie 18 - 1932 mai 31
 G-ral Constantin Ștefănescu-Amza: 1932 iunie 6 - august 10
 G-ral Nicolae Samsonovici: 1932 august 11 - octombrie 17
 G-ral Nicolae Samsonovici: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12

G-ral Nicolae Samsonovici: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
G-ral Nicolae Vică: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
G-ral Nicolae Vică: 1934 ianuarie 5 - mai 31
Ad-int. Gheorghe Tătărescu: 1934 mai 31 - iulie 27
G-ral Paul Angelescu: 1934 iulie 27 - 1937 august 28
Ad-int. Radu Irimescu: 1937 august 28 - septembrie 4
G-ral CORstantin Ilasievici: 1937 septembrie 4 - noiembrie 14
G-ral Constantin Ilasievici: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
G-ral Ion Antonescu: 1937 decembrie 28 - 1938 martie 30
G-ral Gheorghe Argeșanu: 1938 martie 30 - octombrie 14
G-ral Nicolae G. Ciupercă: 1938 octombrie 14 - 1939 februarie 1
Ad-int. Armand Călinescu: 1939 februarie 1 - septembrie 21
G-ral Ioan Ilcuș: 1939 septembrie 21 - 1940 iulie 4
G-ral Constantin Niculescu: 1940 iulie 4 - septembrie 4
G-ral Ion Antonescu: 1940 septembrie 4 - 1941 ianuarie 27
G-ral Iosif Iacobici: 1941 ianuarie 27 - septembrie 23
Ad-int. mareșal Ion Antonescu: 1941 septembrie 23 - 1942 ianuarie 23
G-ral Constantin Pantazi: 1942 ianuarie 23 - 1944 august 23
G-ral Mihail Racoviță: 1944 august 23 - noiembrie 4
Ad-int. g-ral Constantin Sinătescu: 1944 noiembrie 4 - decembrie 6
G-ral Ion Negulescu: 1944 decembrie 6 - 1945 februarie 28
G-ral Constantin Vasiliu-Rășcanu: 1945 martie 6 -1946 noiembrie 29
G-ral Mihail Lascăr: 1946 noiembrie 29 -1947 decembrie 23
G-ral Emil Bodnăraș: 1947 decembrie 23 -1955 octombrie 3
G-ral Leontin Sălăjan: 1955 octombrie 3 -1966 septembrie 1
G-ral Ion Ioniță: 1966 septembrie 1 - 1976 iunie 19
G-ral Ion Coman: 1976 iunie 19 -1980 martie 29
G-ral Constantin Olteanu: 1980 martie 29 -1985 decembrie 17
G-ral Vasile Milea: 1985 decembrie 17 - 1989 decembrie 22

VII. Miniștrii de Finanțe, până în 1989, inclusiv

Alexandru C. Moruzzi: 1862 ianuarie 22 - 27
Grigore Balș: 1862 ianuarie 27 - martie 11
Ad-int. Alexandru Catargi: 1862 martie 11 - 24
Teodor Ghica: 1862 martie 24 - iulie 12
Ad-int. Alexandru Cantacuzino: 1862 iulie 12 - septembrie 30

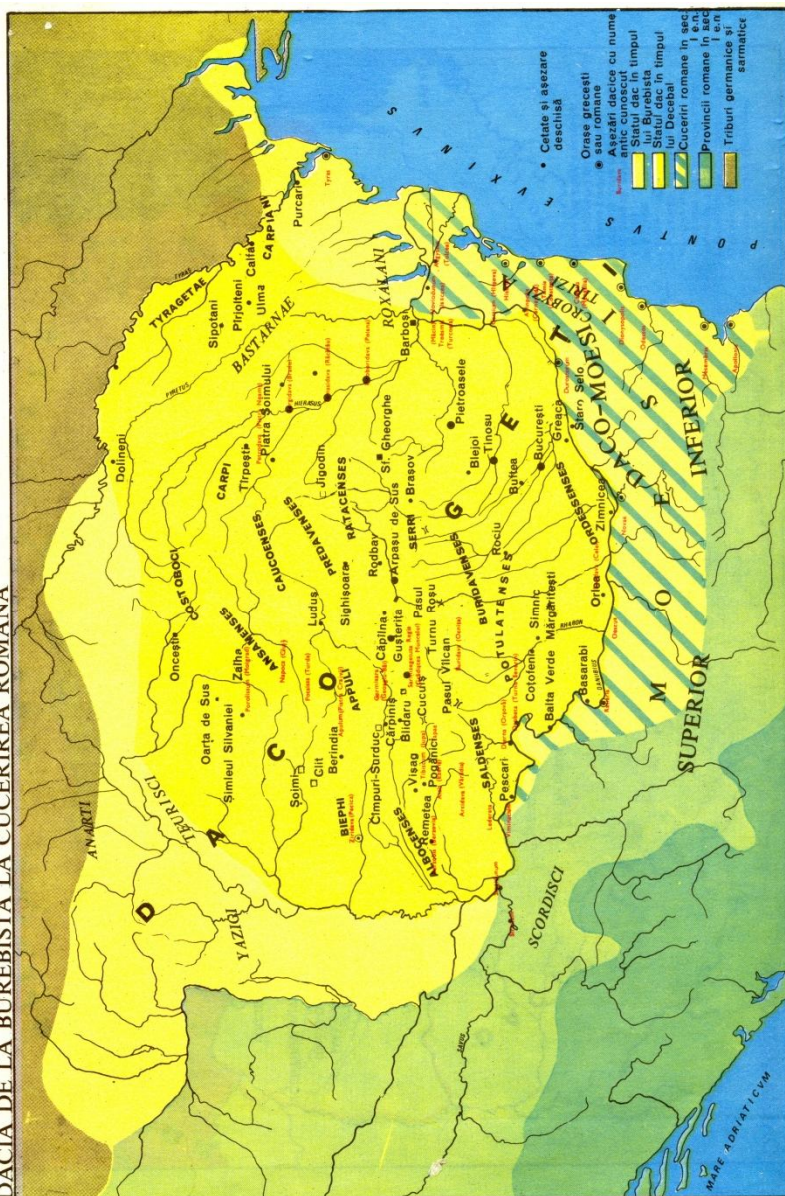
Alexandru Cantacuzino: 1862 septembrie 30 -1863 martie 16
 Ad-int Constantin I. Iliescu: 1863 martie 16 - iulie 31
 Constantin I. Iliescu: 1863 iulie 31 - octombrie 11
 Ludovic Steege: 1863 octombrie 11 - 1865 ianuarie 21
 Ad-int. Nicolae Rosetti-Bălănescu: 1865 ianuarie 21 - 26
 Ion Strat: 1865 ianuarie 26 - iunie 14
 Nicolae Kretzulescu: 1865 iunie 14 - 1866 ianuarie 30
 Iqan Otetelișanu: 1866 ianuarie 30 - februarie 11
 Ad-int. Dimitrie A. Sturdza: 1866 februarie 11 -16
 Petre Mavrogheni: 1866 februarie 16 - mai 10
 Ion C. Brătianu: 1866 mai 11 - iulie 13
 Petre Mavrogheni: 1866 iulie 15 - 1867 februarie 21
 Alexandru Văsescu: 1867 martie 1 - august 5
 Ludovic Steege: 1867 august 17 - septembrie 30
 Ad-int. Grigore Arghiropol: 1867 octombrie 1 - 27
 Ion C. Brătianu: 1867 octombrie 27 - noiembrie 13
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1867 noiembrie 13 - 1868 aprilie 29
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1868 mai 1 - august 12
 Ion C. Brătianu: 1868 august 12 - noiembrie 16
 Alexandru G. Golescu: 1868 noiembrie 16 - 1870 ianuarie 26
 Ioan A. Cantacuzino: 1870 februarie 2 - aprilie 18
 Constantin Grădișteanu: 1870 aprilie 20 - decembrie 14
 Dimitrie A. Sturdza: 1870 decembrie 18 - 1871 martie 11
 Petre Mavrogheni: 1871 martie 11 - 1875 ianuarie 7
 George Gr. Cantacuzino: 1875 ianuarie 7 - 1876 ianuarie 30
 Ion Strat: 1876 ianuarie 30 - martie 30
 G-ral Christian Tell: 1876 aprilie 4 - 26
 Ion C. Brătianu: 1876 aprilie 27 - 1877 ianuarie 27
 Dimitrie A. Sturdza: 1877 ianuarie 27 - februarie 21
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1877 februarie 21 - august 19
 Ad-int. Ion Câmpineanu: 1877 august 29 - septembrie 22
 Ion Câmpineanu: 1877 septembrie 22 - 1878 noiembrie 24
 Dimitrie A. Sturdza: 1878 noiembrie 25 - 1880 februarie 15
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1880 februarie 16 - 24
 Ion Câmpineanu: 1880 februarie 25 - iulie 14
 Ad-int. Ion C. Brătianu: 1880 iulie 15 - 28
 Ion C. Brătianu: 1880 iulie 28 - 1881 aprilie 9
 Ad-int. col. Nicolae Dabija: 1881 aprilie 10 - 27

Dimitrie A. Sturdza: 1881 aprilie 28 - iunie 8
 Ion C. Brătianu: 1881 iunie 9. noiembrie 30
 Gheorghe Chițu: 1881 decembrie 1 - 1882 ianuarie 24
 Gheorghe Lecca: 1882 ianuarie 25 - 1885 august 30
 Ad-int. Constantin Nacu: 1885 septembrie 13 - decembrie 15
 Constantin Nacu: 1885 decembrie 15 - 1888 februarie 29
 Dimitrie A. Sturdza: 1888 martie 1 - 20
 Menelas Ghermani: 1888 martie 23 - 1889 martie 22
 George D. Vernescu: 1889 martie 29 - noiembrie 3
 Menelas Ghermani: 1889 noiembrie 5 - 1891 februarie 15
 George D. Vernescu: 1891 februarie 21 - noiembrie 26
 Alexandru B. Știrbei: 1891 noiembrie 27 - decembrie 17
 Menelas Ghermani: 1891 decembrie 18 - 1895 octombrie 3
 Gheorghe Cantacuzino-Râfoveanu: 1895 octombrie 4 -1897 martie 13
 Ad-int. Vasile Lascăr: 1897 martie 13 - 26
 Gheorghe Cantacuzino-Râfoveanu: 1897 martie 31 - 1898 octombrie 1
 George D. Pallade: 1898 octombrie 1 - 1899 martie 30
 G-ral George Manu: 1899 aprilie 11 - 1900 ianuarie 9
 Take Ionescu: 1900 ianuarie 9 - iulie 7
 Petre P. Carp: 1900 iulie 7 - 1901 februarie 13
 George D. Pallade: 1901 februarie 14 - 1902 ianuarie 9
 Dimitrie A. Sturdza: 1902 ianuarie 9 - iulie 18
 Emil Costinescu: 1902 iulie 18 -1904 decembrie 20
 Take Ionescu: 1904 decembrie 22 - 1907 martie 12
 Emil Costinescu: 1907 martie 12 - 1910 decembrie 15
 Petre P. Carp: 1910 decembrie 29 - 1912 martie 27
 Theodor Rosetti: 1912 martie 28 - octombrie 14
 Alexandru Marghiloman: 1912 octombrie 14 - 1913 decembrie 31
 Emil Costinescu: 1914 ianuarie 4 - 1916 decembrie 11
 Victor Antonescu: 1916 decembrie 11 - 1917 iulie 10
 Nicolae Titulescu: 1917 iulie 10 - 1918 ianuarie 26
 Fotin Enescu: 1918 ianuarie 29 - februarie 27
 Mihail Seulescu: 1918 martie 6 - septembrie 3
 Ad-int. Constantin C. Arion: 1918 septembrie 3 - octombrie 24
 Ad-int. Fotin Enescu: 1918 octombrie 24 - 29
 Oscar Kiriacescu: 1918 octombrie 29 - 1919 septembrie 12

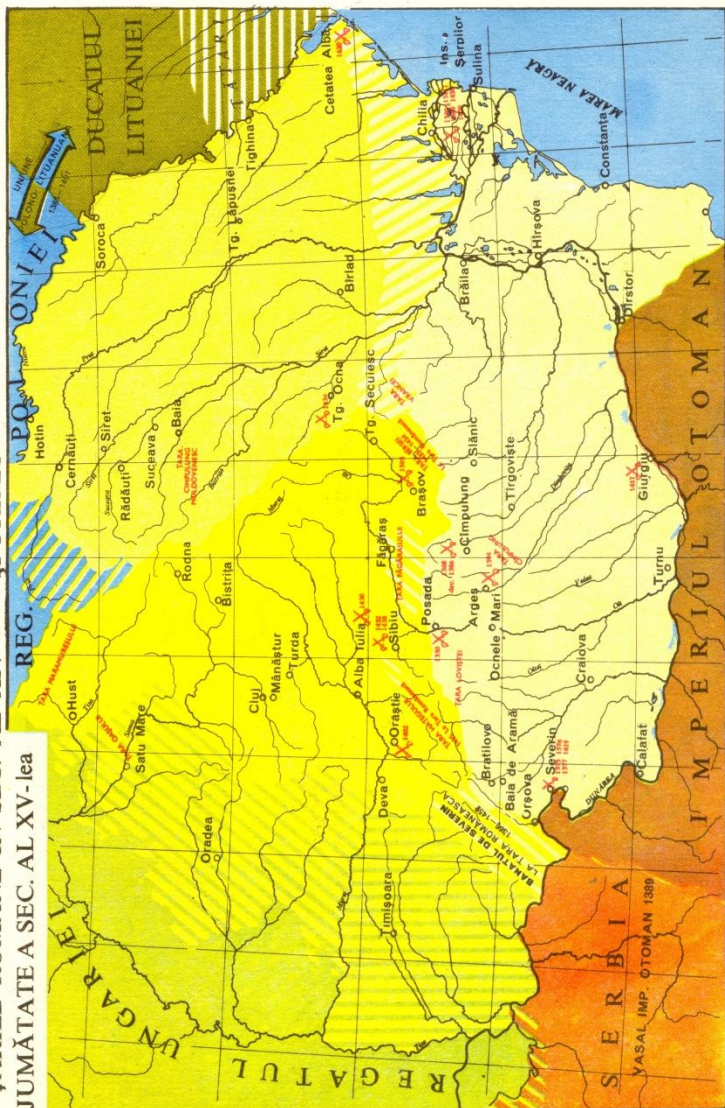
Ad-int. g-ral Ioan Popescu: 1919 septembrie 27 - octombrie 6
 Ion Angelescu: 1919 octombrie 6 - noiembrie 28
 Aurel Vlad: 1919 decembrie 1 -1920 februarie 23
 Ad-int. Mihai Popovici: 1920 februarie 23 - martie 13
 Constantin Argetoianu: 1920 martie 13 - iunie 13
 Nicolae Titulescu: 1920 iunie 13 -1921 decembrie 13
 Take Ionescu: 1921 decembrie 17 -1922 februarie 17
 Vintilă I.C. Brătianu: 1922 ianuarie 19 - 1926 martie 27
 Ion Lapedatu: 1926 martie 30 - 1927 martie 19
 G-ral Alexandru Averescu: 1927 martie 19 - iunie 4
 Ad-int. Barbu Știrbei: 1927 iunie 4 - 6 .
 Mihai Popovici: 1927 iunie 6 - 20
 Vintilă LC. Brătianu: 1927 iunie 21 - 1928 noiembrie 3
 Mihai Popovici: 1928 noiembrie 10 - 1929 octombrie 14
 Ad-int. Iuliu Maniu: 1929 octombrie 15 - 26
 Ad-int. Virgil Madgearu: 1929 octombrie 26 - noiembrie 14
 Virgil Madgearu: 1929 noiembrie 14 - 1930 iunie 7
 Ion Răducanu: 1930 iunie 7-8
 Mihai Popovici: 1930 iunie 13 - octombrie 8
 Mihai Popovici: 1930 octombrie 10 - 1931 aprilie 4
 Constantin Argetoianu: 1931 aprilie 18 - 1932 mai 31
 Gheorghe Gh. Mironescu: 1932 iunie 6 - octombrie 17
 Virgil Madgearu: 1932 octombrie 20 - 1933 ianuarie 12
 Virgil Madgearu: 1933 ianuarie 14 - noiembrie 9
 Constantin (Dinu) I.C. Brătianu: 1933 noiembrie 14 - 1934 ianuarie 3
 Victor Slăvescu: 1934 ianuarie 5 - 1935 februarie 1
 Victor Antonescu: 1935 februarie 1 - 1936 august 29
 Mircea Cancicov: 1936 august 29 - 1937 noiembrie 14
 Mircea Cancicov: 1937 noiembrie 17 - decembrie 28
 Eugen Savu: 1937 decembrie 28 - 1938 februarie 10
 Mircea Cancicov: 1938 februarie 10 - 1939 februarie 1
 Mitiță Constantinescu: 1939 februarie 1 - 1940 iulie 4
 Ad-int. Gheorghe N. Leon: 1940 iulie 4 - septembrie 14
 George Cretzianu: 1940 septembrie 14 -1941 ianuarie 27
 G-ral Nicolae N. Stoescu: 1941 ianuarie 27 - 1942 septembrie 26
 Alexandru Neagu: 1942 septembrie 26 - 1944 aprilie 4
 Gheron Netta: 1944 aprilie - august 3

G-ral Gheorghe Potopeanu: 1944 august 23 - octombrie 13
Ad-int. g-ral Constantin Sănătescu: 1944 octombrie 13 - noiembrie 4
Mihail Romniceanu: 1944 noiembrie 4 - 1945 februarie 28
Dumitru Alimănișteanu: 1945 martie 6 - aprilie 11
Mircea Durma: 1945 aprilie 11 - august 23
Alexandru Alexandrini: 1945 august 23 - 1947 noiembrie 6
Vasile Luca: 1947 noiembrie 7 - 1952 martie 9
Dumitru Petrescu: 1952 martie 9 - 1955 octombrie 3
Manea Mănescu: 1955 octombrie 3 - 1957 martie 19
Aurel Vijoli: 1957 martie 19 - 1968 iulie 16
Virgil Pîrvu: 1968 iulie 16 - 1969 august 19
Florea Dumitrescu: 1969 august 19 - 1978 martie 7
Paul Niculescu-Mizil: 1978 martie 7 - 1981 martie 30
Petre Gigea: 1981 martie 30 - 1986 august 26
Alexandru Babe: 1986 august 26 - 1987 decembrie 7
Gheorghe Paraschiv: 1987 decembrie 7 - 1989 martie 28
Ion Păţan: 1989 martie 28 - decembrie
Ion Păţan: 1989 decembrie 2 - 1990 iunie 28

DACIA DE LA BUREBISTA LA CUCERIREA ROMANĂ

ȚĂRILE ROMÂNE ÎN SEC. AL XIV-lea ȘI PRIMĂ JUMĂTĂTE A SEC. AL XV-lea

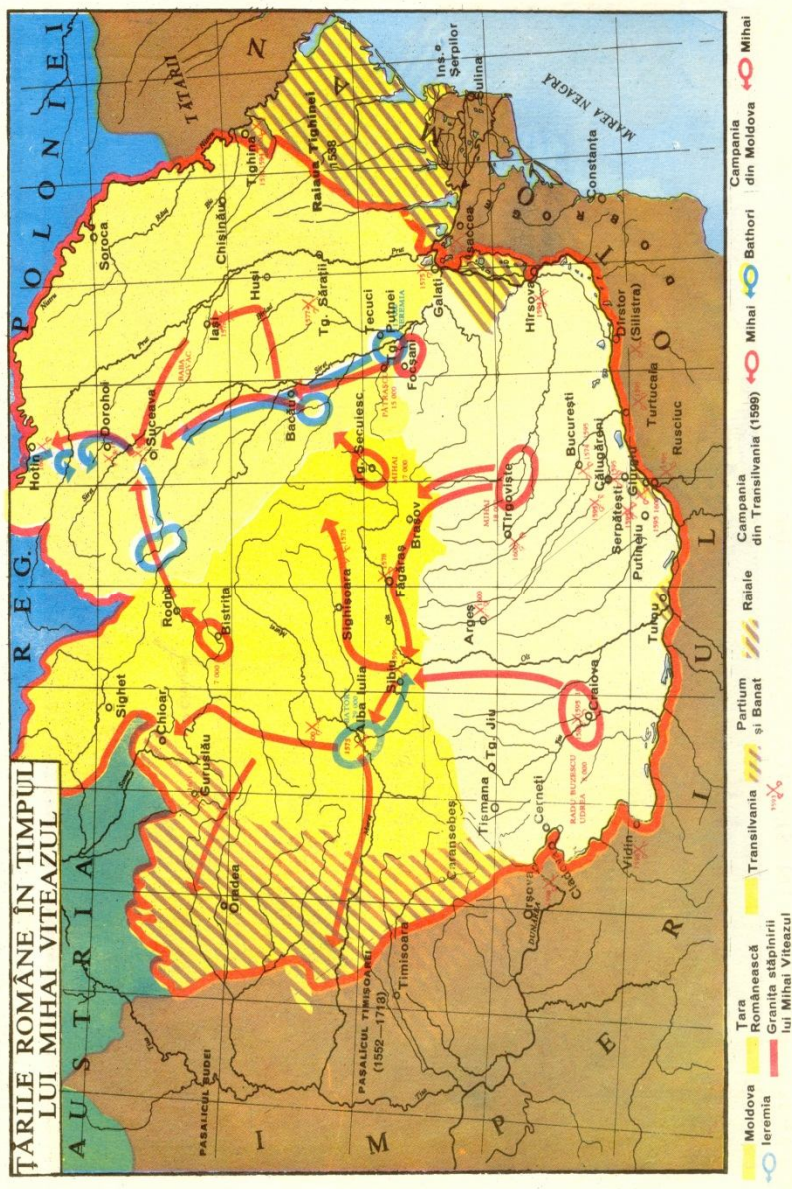
Târa Românească în timpul
lui Mircea cel Bătrân

Moldova
Pocujia stăpînită vremelnic
de Alexandru cel Bun

Transilvania
(Voevodat 1111-1541)

Comitatele apusene
(Partium)

Banatul
Timisoarei

Tara	Principatul Transilvaniei	Imperiul Otoman la 1718	Imperiul Habsburgic	Miscari nationale romanesti	Conventii, paci, tratate, armistiitii
Romaneasca					
Rascala condusa de Horea, Cloșca și Crișan					

II. Sistemul politic și constituțional al României postrevoluționare în perioada 1990 – 2004

Cuvânt introductiv

1. Noțiunile de ”sistem politic” și de ”sistem constituțional” în Științele Politice și în Științele Juridice.

Instituțiile de orice natură, fie ele juridice sau politice, sunt grupate în cadrul unor ”sisteme”. Așa avem ”sistemul politic” sau ”sistemul dreptului”. Instituțiile politice, prin natura lor, au menirea de a oferi cetățenilor aptitudinea de a participa, în mod activ, la elaborarea politicii de către guvernanți. Aceasta întrucât, într-un regim democratic, guvernanții și în general clasa politică în întregime sa, reprezintă expresia voinței cetățenilor.

Pentru înțelegerea noțiunilor de ”sistem politic” respectiv de ”sistem constituțional” trebuie să ne referim în principal la corelația Politicii cu Dreptul.

Dreptul și Știința Politică reprezintă două subsisteme ale sistemului societal global.

Dreptul și Știința Politică – două subsisteme ale sistemului societal global

Se remarcă fără posibilitate de tăgadă, corelația indisolubilă dintre drept, istorie, economie, pe de o parte, și știința politică (politologia), pe de altă parte.

Însăși conceptul de „știință politică” nu poate fi reținut și studiat decât în cadrul mai larg al tuturor științelor socio-umane.

Știința politică sau politologia reprezintă – ca de altfel toate celelalte științe enumerate anterior – o parte din marele sistem al științelor sociale, adică un „subsistem” al acestuia.

Demersul nostru privește tocmai legăturile, corelațiile subsistemului politic și a celui juridic în cadrul sistemului societal global, adică legăturile dintre științele juridice și cele politice văzute prin prisma influențelor exercitate de acestea asupra societății în ansamblu.

De multă vreme, atât în teoria dreptului, cât și în doctrina politică s-au enunțat multiple teorii cu privire la „preeminența” unei științe asupra celeilalte.

Organizarea societății și în ultimă instanță a statului, a funcțiilor acestuia a format obiectul preocupării doctrinarilor dreptului și a politologilor.

Îngemănarea cea mai profundă dintre drept și politologie se relevă prin studierea științelor juridice filosofico-speculative.

Dreptul Constituțional, Filosofia dreptului, Teoria generală a dreptului, Dreptul public comparat și Dreptul privat comparat reprezintă doar câteva ramuri de drept care operează, în mare parte, cu termeni folosiți și în știința politică, având un obiect de reglementare și implicit de studiu apropiat științei politice.

Noțiuni precum „stat”, „Constituție”, „Guvern”, „Parlament”, „partide politice”, „sistem electoral” etc. sunt analizate și studiate pe larg atât în cadrul disciplinelor din programele Facultăților de Drept, cât și de disciplinele studiate la Facultățile de Științe Politice.

Desigur, modul de abordare a acestor instituții juridico – politice este nuanțat în raport de profilul și specializarea urmată.

Dar oricum ar fi trebuie să recunoaștem identitatea și, totodată, complexitatea acestor instituții care prezintă o dublă natură: juridică și politică, complexitate materializată tocmai prin posibilitatea de a putea fi cercetate prin intermediul unor metode distincte proprii dreptului, respectiv științei politice.

Raportate la **știința dreptului**, instituțiile menționate prezintă interes pentru a se cerceta normele juridice care le consacră, drepturile subiective și obligațiile corelative ce revin cetățenilor și respectiv statului însuși prin intermediul organelor sale, sancțiunile ce se vor aplica celor care vor încălca dispozițiile legale care reglementează aceste instituții etc.

În ceea ce privește **știința politică**, aceasta studiază mecanismele și formele concrete de manifestare a instituțiilor politico-juridice privite ca o realitate socială în însăși existența și finalitatea lor.

Fără a nega legăturile dintre Drept și Politologie credem că în condițiile actuale se manifestă un fenomen de „delimitare” sau chiar de „eliberare” a Dreptului Constituțional, în special, și a întregului Drept public, în general, față de științele politice.

Pe de altă parte, trebuie menționat că la un moment dat știința dreptului a avut o tentativă de „încorporare” a unei părți din știința politică.

Este cazul Dreptului Constituțional (numit în unele țări Drept de Stat – Federația Rusă, Germania, Austria) care a înglobat în obiectul de reglementare (iar știința Dreptului Constituțional a înglobat în obiectul său de studiu) instituțiile politice cu caracter etatic și chiar am putea spune a înglobat întreaga „**știință a statului**”, privită ca o parte componentă a științelor politice.

De asemenea, au existat tendințe de „anexare” a unor domenii de activitate și în cadrul Teoriei generale a dreptului și respectiv în cadrul Filosofiei dreptului.

Pentru a se cerceta partea generală a dreptului s-a considerat că este necesar să se studieze, măcar în parte, și elemente de teoria generală a statului, ramură proprie științelor politice. Noi considerăm că asemenea tendințe sunt legitime și necesare. Aceasta deoarece nu se poate realiza o cercetare amplă a unor ramuri ale dreptului fără a se studia, cel puțin fragmentar, și celelalte științe socio-umane între care, desigur, se regăsește și știința politică.

Pentru a putea concretiza demersul nostru propunem un exemplu simplu și credem noi elocvent.

Legea este o instituție politico-juridică și respectiv o categorie logico-filosofică.

Înțelegerea acestei instituții, fundamentarea și mai ales definirea ei este realizată în mod diferit de știința dreptului și respectiv de știința politică.

În științele juridice noțiunea de „lege” este sinonimă cu cea de „normă juridică”, iar acesta este definită ca reprezentând o regulă de conduită generală și impersonală, creată ori sancționată de către organele competente ale statului și care poate fi aplicată la nevoie prin intermediul forței de constrângere a statului, cu ajutorul organelor etatice.

Știința politică definește noțiunea de „lege” ca fiind un raport necesar care derivă din natura lucrurilor. Desigur, formularea extrem de largă a acestei definiții comportă și o nuanță filosofică, fenomen pe care-l considerăm absolut firesc având în vedere corelațiile filosofiei cu toate științele particulare socio-umane.

În același mod se poate analiza oricare dintre instituțiile juridico-politice, cum ar fi spre exemplu **suveranitatea**.

Instituția **suveranității** cu cele două laturi ale sale – **supremația** în interior și respectiv **independența** în relațiile externe

– formează obiect de cercetare atât pentru știința dreptului (ramura Dreptului Constituțional), cât și pentru știința politică.

Revenind asupra chestiunii pusă în discuție concluzionăm că atât Dreptul (Știința juridică) cât și Politologia (Știința politică) dispun, fiecare în parte, de obiect propriu de reglementare. Ca atare, nu poate fi pusă în discuție existența uneia sau alteia dintre cele două științe. De asemenea, nu se poate pune la îndoială autonomia, independența relativă a acestor două domenii ale cunoașterii umane.

Aceasta, desigur, nu exclude corelația la nivel general dar și pe ramuri și domenii de activitate dintre Drept și Politologie, ca urmare a includerii acestor subsisteme în cadrul sistemului societal global.

Din punctul nostru de vedere în această lucrare nu vom face o distincție netă între "sistemul politic" și "sistemul constituțional". Aceasta deoarece considerăm că toate instituțiile și fenomenele politice relative la structurile etatice se subsumează, până la urmă, "sistemului constituțional".

Cum însăși știința Dreptului Constituțional are o dublă natură *juridică* și *politică* deopotrivă, considerăm că nu este inoportun a desemna "**sistemul constituțional**" și "**sistemul politic**" printr-o unică sintagmă – "**sistemul constituțional - politic**".

În opinia noastră "**sistemul constituțional - politic**" include toate instituțiile juridice relative la Dreptul Constituțional și, totodată, include și instituțiile și fenomenele cu caracter politico-etatic.

Dreptul Constituțional Român s-a descătușat după Evenimentele din Decembrie 1989, transformându-se dintr-un drept formalist și rigid, așa cum a fost în perioada dictaturii comuniste, într-un drept viu aflat în continuă căutare. Ori, izvorul Dreptului Constituțional îl constituie tocmai Științele Politice și, în ultimă instanță, practica politică manifestată prin atitudinile și conduitele clasei politice și, în mod deosebit a guvernanților.

2. Motivarea alegerii perioadei 1990 – 2004

Pentru cercetătorul jurist sau pentru omul de știință politolog perioada 1990 – 2004 constituie o etapă fascinantă din Istoria contemporană a țării noastre. Este, practic, *etapa tranziției de la socialism spre capitalism*, etapa racordării României la marile

structuri politico-etatice și la alianțe militare puternice (Uniunea Europeană și NATO). Este etapa descentralizării a implementării pluripartidismului și a privatizării marilor unități economice românești.

Anii scurși între Revoluția din decembrie '89 și finele lui 2004 sunt ani de căutare și de așezare din temelii a societății și a statului în așa fel încât să corespundă exigențelor democrației și Statului de Drept. Ideea scrierii acestei cărți a apărut tocmai datorită faptului că am fost martor ocular la această "trecere" a României de la socialism la societatea democratică sau, mai concret spus, la capitalism. Nu sunt multe generații care să aibă șansa de a "vedea cu ochii lor" o astfel de transformare!!!

Pregătirea noastră academică în Drept și în Politică, respectiv în Politică Internațională ne-a dat imboldul de a purcede la scrierea acestui proiect grandios dar și riscant totodată.

Alegerea perioadei de tranziție implică bulversarea cercetătorului datorită multitudinii surselor de informație dar și a contradictorialității dintre acestea.

Desigur, "apele" nu s-au limpezit iar perioada 1990 – 2004 trebuie scrisă după zeci de ani, după ce "patimile" și "trăirile" se vor fi limpezit. Dar cum nu putem ști dacă "timpul va mai avea răbdare" cu cel ce scrie aceste rânduri, este firesc să se încerce analiza acestei perioade tulbure și contradictorie din Istoria recentă a României.

3. Corelația dintre "sistemul politic", "sistemul constituțional" și "regimul politic"

"Regimul politic" constituie obiect de preocupare științifică pentru politologi dar, în aceeași măsură, și pentru alți cercetători în domeniile științelor social-umaniste: juriști, filosofi, sociologi etc.

Practic, prin intermediul **"regimului politic"** se relevă modul concret, faptic de organizare și de funcționare a **"sistemului constituțional - politic"** precum și modul de constituire a organelor de conducere etatice.

Atunci când organele de conducere ale societății organizată în stat se formează fără acceptul guvernaților, a cetățenilor, vorbim despre **"regimuri politice totalitare"** dimpotrivă, dacă organele de

conducere constituite au la bază consimțământul guvernaților, atunci aceste regimuri politice sunt democratice.

Capitol preliminar: **Doctrine politice**

Capitolul I: Ideologii politice și doctrine politice

În cadrul titlului doi al prezentei lucrări ne vom referi exclusiv la ideologiile și, în mod deosebit, la doctrinele politice fundamentale care animă orice acțiune politică.

Totodată, ideologiile și doctrinele politice intră în conținutul culturii politice. Aceasta deoarece valorile, convingerile individuale sau colective, prin care se înțelege, se percepe sistemul politic, în ansamblul său, se grefează pe ideologiile și doctrinele politice, în ultimă instanță.

Este firesc ca, în primul rând, să facem o distincție absolut necesară între cei doi termeni. Altfel spus, trebuie să definim și să analizăm ***ideologia politică*** și ***doctrina politică***.

Într-o lucrare publicată în 2010⁶² am definit ***ideologiile politice***. Acestea reprezintă manifestări, discursuri ale puterii sau referitoare la putere. Etimologic termenul desemnează o știință a ideilor dar este utilizat, în contemporaneitate, în sensul de ansamblul ideilor, valorilor sau a sensibilității proprii unei clase sociale, respectiv a clasei aflate la putere, a guvernanților.

Ideologia se deosebește net de ***doctrina politică*** care desemnează un ansamblu coerent de idei despre societate, reunite dintr-o perspectivă de subiectivitate care îmbină metodologia științifică cu obiective socio-umane care conferă putere politică și prosperitate unui grup social.

Scopul ideologiilor politice este de a susține sau de a critica ordinea socială existentă într-un stat. Ele cuprind stări de spirit, atitudini, raționamente care se circumscriu realității istorice. Doctrinile politice, în schimb, se mărginesc doar la identificarea raționamentelor care descriu realitatea istorică.

⁶² Analiză doctrinară a constituției Republicii Moldova Ed. Rovimed Publishers, Bacău 2010 pag.41.

Dacă ideologiile politice sunt emoționale și se adresează unor categorii largi de cetățeni, doctrinele politice pot fi descifrate numai prin efort intelectual.

Ideologia politică realizează legătura informațională și comunicațională dintre societatea politică, privită în ansamblul ei – guvernanti și opoziție, pe de o parte, și societatea civilă, pe de altă parte. Ea va da impulsul votanților pentru alinierea la un anumit spectru politic în raport de dorințe și de opțiuni. **Militantismul politic** este o rezultantă a ideologiei și are drept scop atragerea de noi electori.

Ideologiile susțin competiția și rivalitatea dintre partidele politice generând fie o funcție integratoare fie una radicală a membrilor societății civile.

Rolul integrator al ideologiilor politice se obiectivează prin susținerea unor valori comune, în scopul satisfacerii unor interese generale, publice.

Iată, de exemplu: garantarea drepturilor și libertăților cetățenești constituie o rezultantă a tuturor ideologiilor democratice, rolul integrator al acestora fiind, sub acest aspect mai mult decât evident.

Doctrinile politice au rolul de a fundamenta, de a da consistență mesajelor cu caractere ideologic.

Demersul realizat de doctrina politică este științific, analitic fiind rodul unor concepții teoretice profunde și solid structurate.

Fundamentarea Statului de Drept liberal, concurențial, minimal este opera doctrinei politice liberale și neolibérale iar teoretizarea Statului Drept social, providențial, paternal reprezintă apanajul doctrinei socialiste dub formă teoriilor social-democrate contemporane.

Doctrinile politice se structurează pe fundalul metodelor și tehnicilor de cercetare în științele sociale și politice, lucrând cu scale axiologice. Ele au rolul de a susține două funcții de bază respectiv: **funcția explicativă și funcția evaluativă.**

Explicând și evaluând situațiile, conjuncturile și jocurile politice doctrinele sunt tentate ”să pună diagnostice”, adică să stabilească cu un grad de certitudine ridicat **în ce anume constă disfuncția și cum anume poate fi aceasta tratată, remediată.** Desigur, fiecare doctrină va încerca să soluționeze o problemă

concretă potrivit principiilor sale fundamentale. Din acest motiv una și aceeași disfuncționalitate poate primi diverse soluții, conform concepțiilor fiecărei doctrine politice în parte.

Uneori soluțiile avansate sau chiar soluția finală elaborată pe baza compromisului se îndepărtează de doctrinele juridice și politice tradiționale. Necesitatea elaborării Tratatului Constituțional European, în fond a unei veritabile Constituții Europene, a fost rezultatul compromisului dintre europartide deși UE nu constituie, la momentul actual, un stat federal ci doar o confederație, o asociație de stat.

Doctrinile politice susțin și **funcția predictivă** deși profețiile sunt ”greu de prevăzut” pe scena politică.

Funcția predictivă trebuie înțeleasă în sensul indicării clare, neechivoce, de către fiecare doctrină politică în parte, a modului în care ar trebui să se dezvolte în viitor societatea și statul. Funcția predictivă a fiecărei doctrine politice se materializează la nivelul partidelor politice **într-o funcție programatică**. Altfel spus, programul oricărui partid politic trebuie să includă în mod necesar, viziunea despre dezvoltarea viitoare a societății. Construind sub aspect teoretic **un model social corespunzător** fiecare partid politic va dezvolta strategii politice pentru adoptarea acestuia.

Arătând tarele și carențele prezentului, oferind modelul social optim, corespunzător pentru dezvoltarea societății și menționând strategii în vederea realizării practice a modelului social optim, programul politic devine viabil și trebuie susținut ideologic în vederea atingerii finalității politice concretizată **în impunerea** modelului social optim corespunzător. Ori, această finalitate nu se poate concretiza decât prin ajungerea respectivului partid politic la putere, la guvernare.

În consecință, cucerirea puterii nu reprezintă un scop în sine al partidelor politice. Ea constituie **doar un mijloc** pentru atingerea scopului, concretizat în impunerea modului social corespunzător în vederea dezvoltării corespunzătoare a societății și a statului.

Funcția orientativă a doctrinelor politice se referă la apropierea cetățenilor de una dintre doctrinele politice și anume de

acea doctrină care le oferă mai multe șanse pentru realizare, atât la nivel individual cât și la nivel integrator, social.

Funcția orientativă este extrem de importantă deoarece realizează o partajare atât a doctrinelor politice, cât și a partidelor și a cetățenilor implicați în activitățile politice.

Tradițional, orientarea doctrinară și partajarea preferințelor se realizează între **stânga** și **dreapta**.

După căderea regimurilor politice socialiste, în anii 1989-1991, doctrinele politice neoliberaliste sunt cele dominante pe scena politică mondială. Doctrina social-democrată s-a aflat într-o dificultate majoră datorită percepției generale legată de "sursa comună" a social-democrației și comunismului.

Totuși, nici un moment nu a fost pusă în discuție **existența binomului dreapta/stânga**.

Practic, din punct de vedere doctrinar oricare dintre doctrine, fie de dreapta, fie de stânga nu poate fi înțeleasă corect decât prin raportare la doctrina adversă. Stânga va fi înțeleasă prin raportare la Dreapta politică iar Dreapta va fi corect percepută numai prin raportare la Stânga politică.

Binomul, dreapta/stânga sau stânga/dreapta reprezintă un întreg, un tot unitar deși este format din doctrine opuse, contradictorii. Așa se explică de ce înțelegerea corectă a unui element al binomului nu se poate face decât prin raportare la cel de-al doilea element.

Dreapta și stânga sunt elemente constitutive originare fără de care binomul nu poate exista.

Unitatea contrariilor care caracterizează **binomul dreapta/stânga** implică prezența absolut necesară a ambelor elemente constitutive. Aceasta înseamnă că, deși antitetice, cele două elemente constitutive nu se exclud ci dimpotrivă sunt complementare, coexistând împreună în cadrul binomului.

În linia imaginară a doctrinelor politice între **dreapta** și **stânga** există o **zonă de centru**.

De asemenea, între dreapta și stânga pot exista nenumărate doctrine intermediare.

Practic poate exista spectrul politic doctrinar fragmentat în mai multe felii: *extremă dreaptă*; **centru-dreapta**, **centru-stânga** și *extremă-stânga*. Desigur, la mijloc vom avea *doctrinile centriste*.

Extremele de dreapta și de stânga sunt reprezentate de fascism, cu varianta sa nazismul și respectiv de comunism.

Aceste doctrine aveau ca ideal politic totala transformare a sistemului social capitalist. Și fascismul și comunismul (cu varianta sa socialistă) au generat sisteme și regimuri politice totalitare.

Se consideră că există o multitudine de criterii pentru delimitarea doctrinelor politice, la dreapta sau la stânga eșicherului politic: criteriul libertății; al tradiției; al egalității, etc.

Se apreciază că cel mai important criteriu de delimitare este **egalitatea**. În raport cu acest criteriu de delimitare se consideră că dacă modelul social optim se fundamentează pe criteriile egalității, doctrina care îl promovează este de stânga. Dacă, dimpotrivă, sunt încurajate libertățile și drepturile cetățenești, fără a se acorda prioritate principiilor egalitariste doctrina politică, care promovează un astfel de model optim, este de dreapta.

Deși binomul dreapta/stânga constituie piatra unghiulară de delimitare a doctrinelor politice uneori, realitatea istorică, pare a invalida celebra și tradiționala dihotomie. Exemplele clasice sunt reprezentate de: fascismul italian rezultat din simbioza socialismului și a naționalismului; nazismul german generat din împletirea naționalismului cu socialismul în stil prusac; transformarea gradată și treptată a comunismului internaționalist marxist-leninist în socialism național, fapt concretizat în unele state socialiste foste satelite ale U.R.S.S..

Într-adevăr, exemplele indicate anterior sunt excepție de la tratarea sintetică a **binomului stânga/dreapta**. Dar aceste excepții nu au aptitudinea de a înlătura tradiționala clasificare a doctrinelor politice contemporane.

Clasificarea tradițională își păstrează valabilitatea, cel puțin în prezent, datorită faptului că nici un alt curent nu poate înlocui

stânga sau dreapta din binom. Faptul că au existat doctrine care "au topit" elemente din teorii stângiste cu cele din dreapta eşicherului politic poate fi explicat prin alte argumente decât negarea clasicului binom stânga/dreapta.

Astfel, combinația dintre naționalismul extremist german și socialismul prusac, în cazul nazismului trebuie văzută ca o contrapondere la internaționalismul comunist sovietic.

Și fascismul italian și nazismul german s-au fundamentat pe un model socialist, corporatist grefat pe naționalism. În acest mod, socialismul practicat de regimurile totalitare italian și german se afla în contradicție cu comunismul din Rusia sovietică, desprins tot din doctrina socialistă, dar care se fundamenta pe internaționalism.

Considerăm că internaționalismul socialist-comunist a reprezentat o primă etapă de globalizare, din epoca contemporană. El era sortit să își arate superioritatea în fața socialismelor naționaliste din diverse state europene.

Pervertirea sau transformarea socialismului internaționalist într-un socialism național, chiar naționalist, fapt petrecut în unele state socialiste din Europa, conduce pe istorici și pe politologi la concluzia abandonării – de facto – a internaționalismului.

Dar jocul cuvintelor este amețitor: socialismul național din statele foste socialiste se apropie de național-socialism german din cel de-al treilea Reich??!! Este o întrebare grea care își așteaptă răspunsul!!

Oricum exemplele analizate nu pot înlătura dihotomia tradițional consacrată în ***dreapta*** și ***stânga***.

În concluzie, ***funcția orientativă*** rămâne de o excepțională utilitate în privința așezării diverselor teorii în sistemul doctrinar politic. Mai mult chiar, doctrinele politice tradiționale consacrate au capacitatea de a privi societățile sub aspect integrator, în totalitatea lor, analizând toate componentele acestora. Așa fiind, credem că, pentru o bună bucată de vreme, clasicele teorii politice își vor demonstra valabilitatea dar mai ales, unele dintre ele, se vor dovedi extrem de viabile, pline de forță și de energie creatoare.

În esență trebuie să reținem că în raport de criteriile de delimitare, dintre care **egalitatea** se detașează primordial, spectrul doctrinar politic se prezintă astfel:

- I. Extrema stângă – compusă din grupuri și mișcări **egalitare și înclinate spre autoritarism - comunismul**;
- II. Centru-stânga – alcătuit din grupuri **ce adoptă doctrine egalitare dar și libertare – social-democrația**;
- III. Centru-dreapta – alcătuită din mișcări fundamentate **pe libertate și pe inegalitate – partide conservatoare**;
- IV. Extrema dreapta – formată din mișcări ce au la bază **doctrine antiegalitare și antiliberale – nazism și fascism**.

Într-adevăr doar am amintit doctrinele centriste, fără a le puncta în mod deosebit. Aceasta datorită faptului că, discursul nostru s-a canalizat în direcția surprinderii aspectelor fundamentale care decurg din binomul stânga/dreapta, ca efect principal al funcției orientative a doctrinelor politice.

În capitolele următoare ale prezentului titlul vom analiza: **doctrina liberală; doctrina socialistă, doctrina conservatoare și doctrina fascistă.**

Capitolul II: Doctrina liberală

Principiile fundamentale ale doctrinei liberale sunt: **proprietatea privată; toleranța; libertatea și statul minimal.**

I). Proprietatea privată constituie un element constitutiv fundamental al acestei doctrine. Liberalii apreciază că proprietatea privată conferă persoanei fizice posibilitatea să se manifeste în mod plenar, conform propriei sale personalități. Fără libertate proprietatea privată nu reprezintă decât un concept lipsit de valoare. Fiind un drept natural ”imprescriptibil” și inalienabil doctrina liberală consideră că fiecare persoană fizică este potențial proprietar încă din momentul nașterii.

Proprietatea asigură individului aptitudinea de a accede la cultură, educație și învățământ și la știință. Ea asigură mijloacele de trai necesare omului și în acest fel persoana posedă timpul necesar pentru instrucție și pentru meditație asupra chestiunilor esențiale pentru societate, inclusiv cele de ordin politic.

În concepția liberală proprietatea privată este percepută preponderent ca fiind "corpus", ca o posesie, stăpânirea faptică a bunului și mai puțin ca o relație socială între membrii societății referitoare la un obiect determinat.

Proprietatea privată devine, practic, un garant al libertății umane privită în abstracțiunea sa. Se apreciază, conform acestei doctrine, că garanția proprietății private în privința conservării libertății umane se referă nu doar la proprietarii mijloacelor de producție, a bunurilor materiale, în general, dar și la acele persoane care nu posedă sau posedă în mai mică măsură bunurile materiale.

Aceasta deoarece consacrarea inalienabilă a dreptului de proprietate privată care constituie o garanție a libertății umane prezervă aptitudinea achiziționării bunurilor, a bogăției, nu doar anumitor categorii de oameni, ci tuturor subiectelor de drept, persoane fizice dar și persoane juridice.

Altfel spus garantarea libertății umane s-ar realiza nu prin faptul material, efectiv al exercitării dreptului de proprietate asupra bunurilor ci prin aptitudinea, teoretică și abstractă, conferită subiectelor de drept, inclusiv persoanelor fizice, de a dobândi respectivele bunuri materiale.

În condițiile contemporane, după implozia lagărului socialist, dreptul de proprietate privată, manifestat în economie, crează o multitudine de resurse și de oportunități care, în ultimă instanță, conduc la satisfacție individuală.

Proprietatea privată generează dominație și conferă titularului său prestigiu în societate.

Este vorba de acel tip de proprietate privată care nu se autoconservă ci, dimpotrivă, se reproduce adică generează plusvaloare, profit. Doar această formă de proprietate privată are înrâurire directă asupra libertății, a prestației și a dominației individului în comunitate.

Proprietatea privată reproductivă reprezintă primul element constitutiv esențial al doctrinei liberale.

Dacă este adevărat că proprietatea privată, și în mod deosebit cea reproductivă, generează un "statut" titularului său în societate, atunci este la fel de adevărat faptul că în absența unor drepturi concrete la proprietate privată, și mai ales a proprietății private reproductivă, persoana fizică nu beneficiază de stimă și considerație în societate și nu poate fi un subiect activ în nici unul dintre raporturile de dominație instituite în colectivitate.

Prin însăși natura sa proprietatea privată în general și mai ales cea reproductivă generează inechitate, barând celor care nu o posedă accesul la educație, dezvoltare spirituală, participarea la "jocurile" politice, etc.

Doctrina liberală și implicit primul său element constitutiv – proprietate privată – fundamentează societatea capitalistă.

Dacă proprietatea privată generează în mod logic, obiectiv, inechitate înseamnă că doctrina liberală **pune accentul pe elitism**.

Dar pentru a ajunge între elite trebuie să ai cât mai multă proprietate privată reproductivă. În acest mod, practic, celor ce nu posedă mijloace de producție le este foarte greu, dacă nu imposibil, să acceadă în stratul elitist al societății.

II). Toleranța și libertatea

Deoarece "toleranța socială" reprezintă, în realitate, o formă de măsurare, de constatare cantitativă dar și calitativă a libertății, preponderent ne vom referi la **libertate** ca reprezentând al doilea element constitutiv al doctrinei liberale.

Deși reprezintă, în opinia multor doctrinari, principalul element constitutiv al liberalismului, **libertatea** este, în opinia noastră, subsumată obținerii, conservării și multiplicării valorilor sociale, de regulă, corporale dobândite de un subiect de drept, fie o persoană fizică sau, după caz, persoană juridică. Este adevărat că **libertatea** are ca scop obținerea oricărui fel de "bun" concretizat atât în bunuri materiale, în obiecte, dar și în obținerea proprietății, a fericirii individuale și a creării unui statut dominant în relațiile sociale.

Acesta este realul scop al libertății. Ce rost ar avea libertatea acordată indivizilor dacă scopul ei nu ar fi valorizarea acestora?

Și totuși, valorizarea ca țel este una individuală. Liberalismul afirmă că subsumarea valorizărilor și a "fericirilor" individuale generează mecanicist, automat valorizarea și "fericirea" întregii societăți. Se uită prea lesne că libertatea individuală chiar și limitată, prin norme juridice, generează conflicte tocmai datorită scopului urmărit. Atingerea prosperității individuale nu se realizează întotdeauna în mod lin ci prin "lupte" sociale care determină apariția unor anumite "calități" umane: invidie, rachiună, lăcomie, avariție, etc. Aceste "calități" netezesc uneori ascensiunea spre prosperitate a unor indivizi.

Dând prioritate libertății individuale în raport cu libertatea societății, a colectivității, în ansamblul ei, doctrina liberală recunoaște dreptul individului de a utiliza resursele și strategiile sale cu intenția de a atinge scopurile propuse. Nu se vorbește nimic dacă scopurile individului sunt în consens cu țelurile sociale; dacă scopurile individului sunt realiste sau utopice, licite sau ilicite, dacă acestea aduc și un grad de utilitate pentru societate sau dacă, dimpotrivă, scopurile sunt lipsite de valoare socială.

Tendința îmbogățirii, a asigurării "fericirii" cât mai rapid, dezumanizează agentul și îl determină să își cantoneze gândirea exclusiv în sfera profitului economic.

Așa cum am mai avut ocazia să menționăm, în lucrări publicate anterior, oamenii au renunțat la *starea de natură* în care există o utopică stare de "perfectă libertate" și de "perfectă egalitate" formând *comunități umane* și concedând irevocabil o parte însemnată din libertatea lor tocmai pentru asigurarea durabilității colectivității și pentru prezervarea ordinii în cadrul acesteia.

Prin intermediul "**contractului social**" umanitatea, privită la nivel individual s-a organizat în cadrul societății.

Din perspectivă liberală, renunțarea indivizilor la o parte din libertate, în scopul organizării în comunități, a determinat, în mod irevocabil ieșirea dintr-o "stare ideală" care niciodată nu va mai putea fi atinsă de umanitate. Cu alte cuvinte, anterior organizării sociale se consideră că viața omului a fost un continuu huzur, o "fericire" perpetuă!!! Credem că, dimpotrivă, necesitatea organizării indivizilor în societate și a structurării societăților s-a fundamentat pe

criterii logice, obiective determinate de conservarea speciei umane și de un trai mai lesnicios al indivizilor. Colectivitatea putea reacționa în fața pericolelor în mod organizat și mai eficient decât o puteau face indivizii izolați.

În aceste condiții, a considera ca *"starea de natură"* a omului, privit singular, individual, constituie o *"stare ideală"*, reprezintă *o utopie o eroare grosolană și profund regretabilă*.

Omenirea tot timpul a tânjit după *"starea de natură"* dovada regăsindu-se în miturile religioase. Dar rațiunea ne arată că organizarea socială a indivizilor și trecerea umanității de la statutul de vânători – "culegători" la statutul de "agricultori" a reprezentat un imens progres al speciei umane.

"Concedând" din libertatea sa individul a intrat în mecanismul societății având clară reprezentarea avantajelor enorme. El a "jertfit" *"starea de natură"* care genera imobilism, încremenire, în favoarea dezvoltării umanității.

Fără părăsirea "idilicei stări de natură" omenirea nu ar fi ajuns nici pe departe, la stadiul de dezvoltare pe care-l cunoaște în epoca contemporană.

Iată proba supremă a progresului umanității!!! Doar jertfind libertatea absolută și totodată iluzorie a indivizilor din "celebra stare de natură" s-a asigurat cadrul social propice dezvoltării umanității.

În acest fel legea naturală a fost înlocuită de rațiune, materializată în legi sociale.

Liberalismul afirmă că Divinitatea l-a determinat pe individ să se integreze – inițial – în colectivitate. Nevoia de hrană și de siguranță l-a determinat pe individ spre socializare. Apoi văzând avantajele teribile ale traiului în societate, individul a refuzat pentru eternitate întoarcerea la "starea de natură", adică la animalitate.

În concluzie, fundamentarea diacronică, istorică a libertății pe idilica și veșnic pierdută "stare de natură" este un fals grosolan. Mai curând se poate afirma cu tărie faptul că exacerbarea libertăților umane individuale din contemporaneitate constituie o reminiscență a neuitatei "stări de natură" din epoca preistorică. Niciodată, dar niciodată libertatea individuală privită în sens liberalist nu trebuie să afecteze, să aducă atingere afectivă, sau doar să pună în pericol societatea, reprezentată juridicește prin stat.

Nu suntem adepții statului totalitar și avem convingerea că drepturile fundamentale ale omului și cetățeanului trebuie cu sfințenie respectate. Dar, totodată, nu putem accepta exacerbarea libertății umane, fără identificarea scopurilor individuale cu scopurile sociale, și nu putem accepta sacrificarea libertății națiunilor și distrugerea sau disoluția statelor în numele utopiceii libertăți individuale pe care doctrina liberală o proferează cu atât patos și dăruire.

III). Statul minimal

În concepția liberalismului statul este rodul înțelegerii indivizilor care sacrifică o parte însemnată a libertăților naturale constituind societatea. Odată societatea fiind organizată statul apare în mod necesar. Potrivit acestei teorii statul are ca scop ***asigurarea realizării intereselor private ale indivizilor.***

Adică statul, care este acoperământul juridic al unei societăți civile, are ca rațiune de a exista ***protejarea și asigurarea unor interese private!!!***

Prin însăși natura sa, statul are ca scop suprem conservarea societății, a tuturor membrilor acesteia. Deci scopul fundamental al statului este public, colectiv și nici decum un scop privat materializat în apărarea intereselor private.

Se afirmă de către doctrinarii liberaliști că statul s-a născut ca urmare a ***”înțelepciunii oamenilor”***. Credem că astfel s-a născut societatea dar statul a apărut din nevoia obiectivă de protejare a societății, de conservare a acesteia.

Liberalismul afirmă că unul dintre scopurile statului este asigurarea ***binelui public a fericirii generale.***

Doctrinarii liberaliști au recunoscut că sub expresia anterior enunțată se ascunde o realitate imposibil de atins. Cum se împacă ***asigurarea binelui public și a fericirii generale cu țelul prezervării și asigurării intereselor private????!!***

În concepția liberalistă individul constituie valoarea supremă iar scopurile sale sunt exclusiv apanajul său fiind unicul ”judecător suprem” al acestora. Pentru liberaliști ***scopul comun, general, public*** reprezintă doar materializarea unor activități individuale care au o finalitate comună datorită convenției intervenită între agenți. Deci,

scopul comun este doar un ansamblu de scopuri individuale unite convențional dar și conjunctural prin voința unui număr de indivizi. Pe parcursul prezentei lucrări am avut ocazia să detaliez principiile Statului de Drept minimal, concurențial.

Aici ne interesează exclusiv concepția liberalistă relativă la scopurile și rolurile Statului.

Binevenitele drepturi și libertăți fundamentale își găsesc potrivit doctrinei liberaliste, originea în rolul cheie jucat de individ în raport cu statul. Statul este redus de liberaliști la un organism social cu rol pasiv, un ”paznic al societății”.

Ordinea, în concepția unor doctrinari liberaliști nu este una predeterminată; *ea este spontană* iar statul *are menirea de a conserva această ordine spontană*, sancționând și reprimând prin forța coercitivă, comportamentele care deviază de la ”ordinea spontană”!!!

Ordinea juridică existentă într-un stat, la un moment dat determinat, nu este spontană.

Ea este predeterminată deoarece normele juridice care o reglementează, pentru a fi aplicabile, trebuie să preexiste în raport cu faptele pretinse a fi ilicite/nelegale.

Această ”*ordine spontană*” corespunde statului minimal deoarece scopul acestui tip de stat capitalist pur este asigurarea satisfacerii intereselor individuale, private.

Rolul statului se circumscrie adoptării normelor juridice și asigurării cadrului general în vederea ocrotirii intereselor capitaliste particulare. În acest context ”*justiția socială*” este percepută de doctrinarii liberalismului ca un potențial pericol la adresa ordinii pieței și aceasta tot *spontană*, și la adresa Statului de Drept minimal, concurențial, în ultimă instanță. ”*Justiția socială*”, consideră liberaliștii, generează privilegii pentru anumite categorii sociale sau pentru anumiți indivizi.

Liberalismul, revoluția politică și democrația

I). Liberalismul și revoluția politică

Există vreo corelație între liberalismul și revoluția politică?

În perioada contemporană se pare că doctrina liberală nu îmbrățișează idealul revoluției politice.

Dar în perioada afirmării burgheziei pe scena politică, în timpul luptei sale cu clasa nobiliară ideea revoluției nu numai că nu era dezavuată dar facea parte din arsenalul ideologic liberalist. Revoluția reprezenta atunci un mijloc pentru afirmarea drepturilor fundamentale cetățenești și pentru înlăturarea imobilismului social, reprezentat de relațiile de producție feudale.

Dreptul legitim al poporului de a înlătura clasa politică aflată la putere era recunoscut fără rezerve în epoca consolidării puterii politice a capitaliștilor.

Deturnarea puterii, a scopurilor sale, alterarea principiilor fundamentale ale guvernării, împiedicarea sub orice formă a întrunirii și a activității corpului reprezentativ sau supunerea față de o "putere" străină constituiau, în epocă, motive întemeiate pentru schimbarea prin forță a guvernanților. Păcatele mortale pentru care liberalismul a atins inițial mișcarea revoluționară era: tirania executivului; înlăturarea drepturilor și libertăților cetățenești; încălcarea sau nesocotirea proprietății private.

Revoluțiile burgheze, capitaliste cu un profund program liberal s-au desfășurat astfel:

- * În SUA la 1776 – Declarația de Independență;
- * Revoluția Franceză din 1789;
- * Revoluțiile Europene din 1848.

S-a discutat în literatura politologică dacă aceste manifestări politice sunt revoluții cu adevărat. S-a spus că în lipsa ideii de revoluție starea de lucruri existentă în America și statele europene a determinat aceste mișcări revoluționare. Ele sunt fără îndoială, **revoluții** întrucât urmăreau obiective liberale: independența, garantarea proprietății private și conservarea drepturilor și libertăților fundamentale.

Am spune chiar că evenimentele menționate anterior "**revoluții burgheze – liberale**".

De altfel, sub această denumire sunt și cunoscute în istorie.

Ele **sunt burgheze** pentru că urmăreau aducerea definitivă la putere și conservarea poziției politice dominante a clasei capitaliștilor. Aceste revoluții **sunt liberale** nu doar pentru faptul că urmăreau ascensiunea și consolidarea burgheziei ci pentru că scopul

lor era garantarea proprietății private, a libertăților individuale și înlăturarea oricărei tiranii feudale.

Cu deplin temei se poate observa că sub aspect ideologic aceste revoluții au fost puternic influențate de către doctrina liberală. De altfel, revoluțiile burgheze sunt liberale deoarece accederea și consolidarea capitaliștilor la putere s-a realizat pe o platformă politică eminentemente liberală. De când a apărut ca și clasă socială distinctă și mai ales de când a luptat pentru cucerirea puterii de stat burghezia și-a fundamentat aspirațiile și pretențiile pe doctrina liberală.

Odată cu cucerirea puterii consolidându-și poziția de clasă dominantă burghezia a abandonat ideea revoluției. Fiind o revoluție burgheză ea nu-și mai avea rostul de vreme ce capitaliștii erau deja instalați și consolidați la putere.

Ideea revoluției îmbrățișată inițial de doctrina liberală va servi drept model pentru dezvoltarea conceptului de "revoluție" de către doctrina socialistă

*

*

*

*

În ultimele decenii doctrina liberală a încercat să se apropie de tema – atât de hulită inițial – ***dreptății sociale***. Există o continuitate mai mult decât evidentă ***principiile justiției sociale*** atât de criticare de liberaliștii doctrinari clasici și conceptul de ***dreptate socială*** acceptat cu greu în ultimele III – IV decenii.

La început conceptul de "***dreptate***" desemnau în opinia liberalilor supremația Legii fundamentale precum și a întregului drept pozitiv (obiectiv). Era clamată necesitatea asigurării egalității tuturor cetățenilor în fața legilor. Este vorba de așa-numita "***dreptate procedurală***" sau "***dreptate formală***". Maxima "tot ceea ce nu este interzis este permis" vine să fundamenteze principiul "dreptății procedurale". Cu alte cuvinte doctrina liberală se identifică, chiar și astăzi, în mare parte cu "dreptatea procedurală" sau "formală".

Treptat în condițiile dezvoltării societăților capitaliste unii doctrinari neoliberaliști au acceptat ***principiul dreptății sociale***.

Potrivit acestuia se pornește de la ideea că există clar inechitate între membrii societății, cu privire la deținerea bunurilor absolut necesare. Închistarea fiind un efect al asigurării dezvoltării și

afirmării intereselor private de către stat, tot statului îi revine obligația unei așa-zise ”redistribuirii” a plusvalorii, sau măcar a unei părți din ea în așa fel încât toți cetățenii să își poată satisface interesele primare absolut necesare vieții, concretizare în dobândirea bunurilor necesare existenței umane decente.

Această partajare a plusvalorii destinată persoanelor fizice defavorizate determină neînțelegeri între doctrinarii liberali.

Unii se împotrivesc ideii de dreptate socială dar alții o acceptă considerând că alocarea resurselor generează o egalitate ”dreptatea socială”, cei ”de dreapta” sunt liberalii libertarieni pentru care unica dreptate este aceea ”formală”, ”procedurală”.

Liberalii ”de stânga”, egalitarienii susțin principiile dreptății sociale. Aceștia nu au o opinie convergentă cu privire la ce anume trebuie să fie distribuit egal dar, în principiu, acceptă fără rezerve necesitatea unei ”redistribuirii” a plusvalorii, a profitului capitaliștilor (o parte din el nu în întregime, desigur) către categoriile socio-profesionale net defavorizate.

II). Liberalismul și democrația

În perioada ultimelor decenii doctrina liberală acceptă fără rezerve principiile statului democratic. În mecanismul politico-etatic democratic liberalismul trebuie să accepte, fără mari rezerve, așa-zisa ”**tiranie a majorității**” este proba de foc a receptării principiilor democratice știut fiind că prin excelență, liberalii sunt elitiști.

Acomodarea liberalilor cu jocul politic democratic care la momentul de față este neechivocă și de netăgăduit, este greu de digerat de o parte a doctrinarilor liberaliști, în condițiile în care democrația presupune participarea efectivă a poporului la exercitarea puterii. Și ca să nu se creadă că utilizăm doar ”vorbe goale” precizăm faptul că unii teoreticieni consideră că liberalismul și democrația sunt antitetice deoarece o democrație participativă veritabilă conduce la dispariția statului capitalist liberal, adică a Statului de Drept minimal, concurențial, care a rămas, la momentul de față, unica fosmă de stat capitalist pur. Deci, concret, democrația veritabilă, apreciază unii doctrinari, determină disoluția/dispariția tipului pur de stat capitalist, minimal, concurențial.

În realitate, liberalismul trebuie să rămână organic legat de principiile democratice, deoarece numai statul legat poate asigura o garantare efectivă a libertății individuale numai statul democrat se poate opune eficient tiraniei și tot statul democrat este un real garant al proprietății (fie ea politică sau, după caz privată).

Liberalii fiind elitiști conservând principiul proprietății private asupra bunului nu se pot apropia până la confuzie cu susținătorii principiului democrației. Democrația este, în esență, puterea poporului adică puterea celor mulți, cei fără multe și exorbitante mijloace materiale. Ea este prin însăși natura sa apropiată doctrinei socialiste.

Liberalismul este, în esență sa, antiegalitarist iar democrația, ca și socialismul, este puternic egalitaristă.

Doar "**socialismul liberal**" poate fi considerat o mișcare politică **cu nuamță liberală dar egalitară**. Restul mișcărilor liberale, indiferent de denumirile concrete sunt antiegalitare.

Până unde poate merge conducerea doctrinei liberale, inegalitară, în marea sa majoritate, cu statul democrat fundamentat, cel puțin teroretic, pe egalitarism?

În privința dezvoltării istorice a corelației liberalismului cu principiile statului democratic este de observat că doctrinarii liberali au fost mai preocupați de asigurarea cadrului statului minimal, concurențial decât de instaurarea efectivă a principiilor democrației în arta guvernării. Astăzi însă toți liberalii și doctrinarii liberaliști sunt de acord în a promova, fără rezeve, statul democratic.

Acestă mare doctrină politică – liberalismul – a sesizat că guvernarea democratică are avantajul responsabilizării poporului iar coparticiparea acestuia din urmă la "**actul guvernării**", conlucrarea activă dintre guvernanți, clasa politică în general și guvernați, deci societatea civilă, determină o deosebire socială în cadrul întregii societăți, cu consecințe benefice asupra întregului mecanism politico-etatic.

*

*

*

Capitolul III: Doctrina socialistă

Chestiunile supuse tratării se referă la: socialismul utopic; socialismul comunist; partajarea socialismului originar în: social-democrație (socialism tradițional) și comunism.

Doctrina socialistă prezintă o construcție intelectual-cognitivă aparte, este oarecum atipică.

Prima interogație se referă la premisele și motivele apariției acestei doctrine, care indiscutabil a fascinat, de-a lungul timpului, sute de milioane de oameni.

Deși se afirmă îndeobște de politologi faptul că socialismul ca doctrină nu reprezintă o replică, o antiteză la doctrina liberală sau la alte doctrine politice proprii sistemelor capitaliste, este indiscutabilă apariția și încheierea socialismului tocmai din civilizația capitalistă.

Noi credem că, dimpotrivă, doctrina socialistă a constituit indiscutabil o replică profundă la curentele doctrinare politice susținătoare ale capitalismului.

Se consideră că socialismul reprezintă un mod de percepere specific al societății capitaliste.

Nu se spune însă explicit de către politologii apologeți ai capitalismului, *cine* are acest mod de percepere, *diferit* sau *poate eronat* a societății capitaliste.

Credem că acest mod diferit de percepere al oricărei societăți capitaliste este propriu persoanelor fizice deposedate de avutul lor ca urmare a manevrelor capitaliștilor sau ca urmare a unor situații excepționale: crize economice, catastrofe, incendii devastatoare etc. Acest mod diferit de percepere este specific și persoanelor fără avere, celor care s-au aflat în imposibilitate de a agonisii sau de a putea moșteni vreun patrimoniu, cu activ îndestulător

Modul de percepere al societății capitaliste, specific doctrinei socialiste, a fost îmbrățișat în mod paradoxal – la prima vedere – și de persoane potențate material și având o situație socio-profesională bună într-o țară cu un sistem socio-politic și economic capitalist.

Este o regulă doar pe jumătate afirmată că socialismul se adresează proletariatului și dezrădăcinaților soartei. Doctrina socialistă a atras, atrage și va continua să atragă membri ai clasei

capitaliștilor, intelectuali marcanți, naționaliști, internaționaliști, oameni de știință, oameni de artă și de cultură etc.

Aceste categorii nu sunt atrase datorită lipsurilor materiale, fără îndoială. Ei "cad" în plasa socialismului doctrinar din convingere. Pentru că unii intelectuali doresc o soartă mai bună pentru proletari și pentru întregul popor muncitor. Sesizând contradicțiile societății capitaliste și mai ales cea mai flagrantă contradicție, aceea fundamentală, intelectualii/de stânga doresc depășirea acestor inconveniente generate în mod obiectiv, de societatea capitalistă.

Se consideră uneori că doctrina socialistă constituie un mod de a privi lumea, printr-o prismă emoțională. Așa fiind factorul intelectual ar fi dublat dacă nu depășit de factorul volitiv-emoțional. Dacă realitatea obiectivă a fost sau nu privită emoțional de fondatorii doctrinelor socialiste rămâne o chestiune în discuție. Dar este greu să poți trece rece și impasibil ca un sloi de gheață peste greutățile și nevoile nesimțite în lumea producătorilor de bunuri materiale și spirituale. Să te gândești doar la interesele private neglijând total nevoia de strict necesitate ale semenilor tăi este un act de cinism care în condiții normale ar trebui să stârnească groază, oroare. Ori în capitalismul clasic chiar statul, ca reprezentant al societății, este principalul ocrotitor al intereselor private individuale care urmăresc cu egoism, un unic scop: profitul în favoarea investitorului capitalist.

În antiteză cu capitalismul, socialismul trebuie să se prezinte ca o societate ocrotitoare a intereselor publice generale a acelor interese care converg spre satisfacerea trebuințelor mării majorități a populației. Doctrina socialistă **precizează căile de urmat** în vederea ameliorării neajunsurilor generate de capitalism.

Acestea sunt: reformarea societății capitaliste sau schimbarea, transformarea acesteia prin intermediul revoluției politice.

I). Socialismul utopic. Primii doctrinari socialiști

A doua decadă a sec. al XIX-lea a fost hotărâtoare în privința afirmării valorilor socialiste. Fiind o replică la gândirea capitalistă, în general, și la concepția liberală, în particular, doctrina socialistă

constituție, în esența sa, un efect al societății și al economiei capitaliste. Practic, fără capitalism este greu de conceput apariția și afirmarea concepțiilor socialiste.

Vom încerca să explicăm acest aspect. Astfel, capitalismul constituie ”patul germinativ” pe care se crează și se dezvoltă doctrinele socialiste. Deși reprezintă o concepție proprie despre organizarea socială și etică doctrina socialistă, indiferent de orientare, se raportează, ab initio, la societatea capitalistă. Scopul suprem al capitalismului este reformarea sau chiar înlocuirea societății capitaliste. Economia politică burgheză a reprezentat unul dintre pilonii fundamentali ai gândirii politice socialiste.

Eliberarea parțială a individului a fost realizată de liberalism. Tot capitalismul a separat biserica de treburile publice, proclamând capacitatea statului. Acest element reprezintă acel ”pat germinativ” care a ajutat la grefarea opiniilor socialiste în societate.

Inițial gânditorii socialiști au consacrat, conceptual vorbind, un stat în care sărăcia să fie eradicată. Aspectele de ordin economic referitoare la traiul clasei proletare erau îmbinate cu chestiuni de natură politică referitoare la necesitatea schimbării din temelii a societății, cu ajutorul revoluției.

Dezvoltarea economiei capitaliste avea ca efect degradarea continuă a situației materiale a proletarilor. Sesizarea acestui aspect au determinat pe doctrinarii socialiști utopici să afirme câteva principii umanitare și egalitare menite să creeze condiții pentru redresarea economică și socială a clasei muncitoare.

Principiile doctrinelor socialismului utopic se pot rezuma astfel:

- * Necesitatea obligativității muncii pentru toate persoanele fizice apte de muncă;
- * Consacrarea revoluției politice ca fiind principala modalitate de instaurare a socialismului;
- * Conștientizarea ideii că ”*fericirea*” *umană*, clamată de liberaliști, este în realitate supusă determinărilor sociale;
- * Acordarea rolului preponderent *rațiunii umane*, în vederea construirii viitoarei societăți fundamentate pe principiile socialismului.

Obligativitate activităților lucrative, a muncii, a reprezentat un postulat al socialiștilor premarxiști, utopici. Aceștia au sesizat faptul că procurarea mijloacelor de trai nu se poate realiza în lipsa muncii.

Munca, ca activitate conștientă, creatoare, înalță individul, îi conferă un scop în viață, îl motivează și îi dă sentimentul împlinirii, al utilității sale pentru societate. Munca este aceea care conferă omului valoare socială.

Revoluția politică a fost considerată de unii gânditori socialiști premarxiști "elementul cheie" pentru schimbarea regimului politic. Idealiști convinși și aflați sub influența vie a Revoluției franceze unii doctrinari, în special francezi, au văzut în revoluție șansa instaurării egalitarismului social.

Ideea că "fericirea" umană nu reprezintă un concept abstract, rupt de realitatea obiectivă, fiind organic legată de mediul social, chiar condiționată de către acesta, este un merit incontestabil al socialiștilor utopici. Pentru ei "fericirea" omului consta în eliberarea individului din "cătușele" societății și economiei capitaliste. Fiind, prin excelență o ființă socială, o "roțiță" vie în vastul mecanism social reprezentat de societate, omul își poate regăsi fericirea și bunăstarea, împlinirea sa, doar în condițiile în care i se oferă o șansă de către societate.

"Fericirea" cetățeanului în societatea capitalistă este direct proporțională cu patrimoniul său, cu bunurile sale de valoare și cu mijloacele sale financiare.

Gânditorii socialiști utopici (premarxiști) au sesizat "o contradicție" între bogați și săraci, între capitaliști și proletari. Rezolvarea acestei contradicții a fost găsită fie în reformarea societății burgheze, fie în revoluția politică.

În construirea viitoarei societăți socialiste, socialiștii utopici au acordat un rol hotărâtor rațiunii umane.

Această aserțiune trebuie înțeleasă sub două aspecte. Pe de o parte, ei considerau că eradicarea sărăciei va fi conștientizată, ca o necesitate obiectivă, legică, chiar și de către reprezentanții burgheziei. Educația era considerată principalul instrument pentru scoaterea masei proletare din mizeria materială și ignoranță. Pe de altă parte, instituirea rațiunii ca temelie a organizării viitoarei

societăți, pornea de la premisa asigurării laicității statului, a respingerii doctrinelor religioase, și a clericismului.

Instituțiile religioase erau asociate de gânditorii socialiști utopici cu vechiul regim feudal dar și cu regimul capitalist, care deși a laicizat societatea, totuși în anumite situații, a realizat compromisuri cu acestea. Bigotismul mării majorități a proletariatului, credința în superstiție a doctrinarilor socialiști premarxiști.

Doctrinarii socialiști utopici au fost: Robert Owun (1771-1858); Saint-Simon (1760-1837); Charles Fourier (1772-1837); Pierre-Joseph Proudhon (1809-1865). Primul a fost englez iar ceilalți trei gânditori socialiști utopici au fost francezi.

Câteva cuvinte despre contribuția fiecăruia la dezvoltarea concepțiilor socialiste utopice, credem că nu sunt lipsite de interes.

Doctinarul **Robert Owen** a considerat că burghezia va înțelege necesitatea ameliorării condițiilor de muncă ale proletarilor și va contribui, din proprie inițiativă, la ridicarea standardelor în privința calității condițiilor de viață și de muncă ale clasei muncitoare.

La toți socialiștii utopici ***accentul cade pe reformarea societății*** având ca scop desființarea sau reducerea drastică a proprietății private, sursă a inegalității sociale, precum și consacrarea principiilor asocierii și ajutorării reciproce. Owen a preconizat înființarea unei instituții bancare în care schimburile să fie echivalente, unitatea de măsură fiind, în acest caz, munca depusă pentru atingerea rezultatului cert determinat.

Gânditorul socialist premarxist francez **Saint-Simon** a propagat, prin doctrina și concepțiile sale, deplina încredere în judecata rațională a omenirii. Întemeietor al pozitivismului sociologic acest doctinar a considerat că soarta întregii umanități este legată organic de munca productivă efectuată de producători, de proletari. El a prevăzut înlocuirea societății capitaliștilor cu o societate a producătorilor de bunuri materiale. A fost clamată necesitatea dispariției clasei consumatorilor, adică a investitorilor capitaliști, considerată de Saint-Simon ca fiind o clasă parazită, inaptă de a produce bunuri materiale. Cu alte cuvinte, clasa care nu produce bunuri dar care, având mijloace de producție, își însușește

plusvaloarea, obținută ca efect al muncii proletarilor, este parazitară și în consecință, este sortită pieirii de pe scena istoriei.

Pierre-Joseph Proudhon doctrinar socialist utopic francez a contestat rolul politicii de știință și de artă a guvernării considerând că aceasta are exclusiv rolul de a organiza, controla și gestiona economia. El a negat sensul modern, tradițional al democrației ca fiind guvernarea poporului pentru popor. Proudhon considera că democrația semnifică educarea poporului și în special a guvernațiilor tinere.

Deoarece nu credea nici măcar în principiile de bază ale statului democratic acest gânditor manifesta o aversiune față de stat, față de orice formă de autoritate publică, etatică.

Orice formă de autoritate publică era virulent contestată de Pierre-Joseph Proudhon. Autoritatea etatică trebuia înlocuită – în concepția sa – cu consimțământul mutual, cu acordurile acceptate prin înțelegere de către clasa proletară.

În privința libertății individuale Proudhon afirma determinismul social și mai ales economic al acesteia. Egalitatea condițiilor, a șanselor, determină libertatea indivizilor. El nu sacrifică nici libertatea individuală, nici egalitatea persoanelor, încercând identificarea unui raport de cauzalitate între egalitate și libertate, legătura de determinare fiind de la cauză la efectul acesteia. Egalitatea consacră o veritabilă libertate pentru că în libertatea lor oamenii trebuie să fie solidari; ori solidaritatea implică egalitatea indivizilor.

Gânditorul Pierre-Joseph Proudhon nu s-a opus doar statului, ca sursă de autoritate, ci și bisericii. El a contestat autoritatea religioasă, fiind un anticlerical convins.

Doctrinarul francez **Charles Fourier** considera munca agricolă ca fiind mai apropiată de natura umană în raport cu munca din industrii. El a propus o îmbinare a celor două categorii de activități lucrative. Fourier a fost gânditorul care a inițiat, în mod abstract, teoretic, un *falanstier*. În cadrul său oamenii trebuiau să își schimbe posturile de muncă între ei tocmai **pentru asigurarea prezervării poziției lor de egalitate.**

II). Socialismul comunist. Partajarea socialismului originar în social-democrație și comunism

Socialismul până la Karl Marx a fost unul utopic, empiric.

Doctrinarul socialist german **Karl Marx (1818-1883)**, a sintetizat, în mod remarcabil, o teorie organică și bine încheată care să constituie un răspuns la crizele economice capitaliste. Doctrina marxistă era menită să rezolve problemele și antagonismele societății capitaliste. Ea reprezintă cea mai coerentă și încheată concepție despre modul în care trebuie transformată, de fapt înlăturată, societatea capitalistă. Karl Marx este, pe drept cuvânt, făuritorul stângismului modern care este organic și firesc continuat de către stângismul contemporan.

Doctrina marxistă reprezintă, așa cum s-a subliniat în literatura de specialitate, reflectarea unor multiple curențe de gândire, cu caracter filosofic, sociologic, economic și mai ales, politic. Ceea ce diferențiază această doctrină constă în faptul că pentru întâia dată s-a pus în mod serios problema posibilității de acordare a puterii politice proletariatului, iar științele socio-umane: istoria, politologia dar și filosofia, au căutat să ofere răspunsuri, din perspectiva acestei doctrine.

Desigur nu suntem noi cei chemați să comentăm doctrina și opera doctrinarului Karl Marx. Ne vom mărgini doar la punctarea câtorva chestiuni relative la concepția acestui doctrinar, a celui mai grandios teoretician dintre toți gânditorii socialiști.

Mișcările socialiste, dar mai ales cele comuniste, au avut și au ca reper fundamental concepția acestui strălucit teoretician.

Vom puncta câteva principii fundamentale desprinse din doctrina marxistă relative la rolul individului, a societății, economiei și istoriei în asigurarea dezvoltării și progresului umanității.

A). În concepția doctrinară marxistă individul, persoana fizică, este o ființă socială. Rezultă, în mod logic, că personalitatea și condiția individului reprezintă o reflectare a condițiilor materiale și spirituale ale societății.

De la naștere și până la moarte persoana fizică trăiește și se dezvoltă în mediul social. În consecință, personalitatea sa este puternic modelată de situația materială și de moravurile societății.

Scopurile urmărite de fiecare ins în parte trebuie să fie în acord cu scopurile generale urmărite și promovate de societate. Pentru Karl Marx libertatea umană particularizată, concretizează în fiecare individ, se poate manifesta, obiectiva doar în cadrul social organizat. Cu alte cuvinte, libertatea individuală este condiționată social deoarece pentru a percepe libertatea în esența sa, sau gradul de libertate conferit individului, acesta trebuie, în mod necesar, să se raporteze la celelalte persoane, deci la mediul social. Fără raportarea la mediul social libertatea este o utopi, o ficțiune. Libertatea – se afirmă – va fi deplină și reală doar atunci când individul va percepe în mod egal, atât problemele individuale (private) cât și chestiunile sociale (publice).

Jalonarea libertății individuale, limitarea sa, se realizează, concret, prin intermediul legii.

Karl Marx considera că societatea capitalistă a parcurs o etapă extrem de importantă legată de concretizarea, materializarea **libertății politice** constând în: proclamarea persoanei fizice ca fiind cetățean al statului și separarea societății politice de societate civilă; distincția netă între stat și religie; separația ”publicului” de ”privat”.

În legătură cu religia merită a fi subliniat faptul că doctrina marxistă originară promovează laicitatea. Ea nu este una cu caracter religios!!! Din acest punct de vedere Marx susține principiile libertății politice deja proclamate de burghezie. Separația bisericii de stat a dat posibilitatea laicizării statului, acesta devenind un dirigitor, ce-i drept rezervat, și un arbitru între diversele culte oficiale. Religia devine apanajul societății civile fiind mai mult o chestiune privată, derivată din convingerile adepților respectivei doctrine.

Teoreticianul Marx va acorda o atenție cu totul specială necesității conștientizării de către mediul social a suferințelor și inechităților.

Această conștientizare a greutăților determinate de modul de producție capitalist va determina pe cei oprimați la acțiune. În concepția lui K. Marx această acțiune este **revoluția socialistă**. Conștientizarea nevoii de schimbare socială guvernează **un program politic** care cuprinde concepțiile noi despre modul de organizare a societății și, respectiv, **o forță politică** concretizată în organizarea unui grup social (cel oprimat) care prin activitatea politică sunștinută

(chiar violentă, revoluționară) dorește și urmărește să impună societății programul său politic.

Ce legătură au toate aceste aspecte reliefate cu individul privit ca ființă socială și cu libertatea politică? Este clar faptul că la originea forței sociale structurată politic stă grupul social organizat pe baza unei conștiințe politice de grup, ce reflectă conștiința fiecărei "ființe sociale", deci a fiecărui individ. Pe de altă parte, revoluția socialistă ar constitui cea mai înaltă formă de obiectivare, de materializare a libertății politice.

Având ca temelie libertatea umană, doctrina socialistă marxistă neagă orice tentativă de explicare a istoriei umanității prin factori exteriori condițiilor sociale.

Dimpotrivă, marxismul postulează determinismul în relația oameni – istorie. Doar oamenii, umanitatea crează istoria. Lumea socială, fiind exclusiv umană, este imperfectă și generează sărăcie, umilință și mizerie. Grijile și greutatea umane nu provin din exteriorul societății ci sunt un efect al dezvoltării sociale. Paradoxal, societatea, umanitatea generează prin mecanismele sale inumanitate!!!

Această problemă trebuie corectată neapărat pentru ca indivizii să se simtă utili sub aspect social.

Dintre toate "*inumanitățile*" generate, ca efect, de funcționarea societății, cel mai dureros, primitiv și dezumanizant este, de departe *efectul sărăciei*. K. Marx a conceput revoluția socialistă, sub aspect doctrinar, ca o eliberare de sărăcie, ca o reumanizare a individului, ca o retrăire, în plenitudinea sa, a socialului, ca un scop, un țel nobil pentru individ și pentru întreaga societate.

B). Așa cum am precizat anterior, principala problemă nesoluționată din societatea capitalistă este, în concepția filosofului politic Karl Marx, chestiunea sărăciei, garantată de proprietatea privată, în special, cea reproductivă.

În concepția marxistă binomurile bogăție-sărăcie; capitaliști și proletariat nu se circumscrie unui tot unitar, unui sistem social global. Deși fac parte din aceeași realitate socială binomurile respective au fost, sunt și vor rămâne profund antitetice.

Relația dintre ele se manifestă astfel: capitaliștii și proletariatul generează funcționarea economiei capitaliste, capitaliștii

prin mijloacele de producție de care dispun, clasa muncitoare prin forța activă de muncă pe care o cheltuie – ca energie – în procesul de producție.

Bogăția și sărăcia reprezintă efectele modului de producție capitalist, a reproducției capitaliste.

Doctrina marxistă a evidențiat absoluta pauperizare a clasei proletare, ca efect al distribuirii plusvalorii, a profitului, după criterii private, deși activitatea lucrativă care l-a generat este profund socială. Plusvaloarea se distribuie în folosul proprietarilor mijloacelor de producție, a capitaliștilor, în defavoarea muncitorilor. Această situație obiectivă, cu caracter economic, are profunde consecințe și pe plan psihologic deoarece proletariatul, nefiind participant activ la partajarea plusvalorii, a profitului, trăiește, atât individual, singular, cât și colectiv, un sentiment de înstrăinare, de alienare în raport cu propriul său eu dar și cu societatea. Acest sentiment este consecința directă a stării materiale de sărăcie, determinată de lipsa posibilităților de însușire a unei părți din plusvaloare, așa cum ar fi just și legitim.

Alienarea umană, specifică proletariatului, se referă atât la planul material cât și la cel spiritual. Ea este în mod mediat consecința partajării inechitabile a plusvalorii în favoarea netă și fără echivoc a capitaliștilor.

Clasa muncitoare rămâne în condiția de **”clasă așa-zis salarială”**, lipsită de mijloace de producție și de proprietate privată, în general. Alienarea proletarului se regăsește atât în raport cu propria persoană, cât și în raport cu mediul familial. De aici, provine tendința unor membrii ai clasei defavorizate de a se refugia într-o lume iluzorie, în alcool, droguri etc., tendința spre o viață parazitară prin parvenire (căsătorii formale sau din interes).

În societatea capitalistă totul se formalizează iar oamenii învață, pentru a supraviețui, să devină cameleonici și să acționeze fără scrupule.

În aceste condiții – sumar expuse, dar drastice – clasa muncitoare conștientizează ”precaritatea socială” a societății capitaliste. Soluția preconizată de Karl Marx **este unică și radicală**, constând în dispariția, înlăturarea societății capitaliste. Dispariția/înlăturarea societății burgheze a fost preconizată prin revoluția socialistă.

Deci, conform acestei doctrine premisele apariției comunismului se regăsesc în societatea capitalistă iar cauza principală a revoluției o constituie absoluta inegalitate în distribuirea plusvalorii ceea ce determină înstrăinarea salariaților, a clasei muncitoare, de societate, de familie și chiar de propria persoană.

C). Istoria luptei de clasă sau istoria luptei dintre clasele sociale constituie motorul Istoriei politice a statelor cât și a Istoriei politice universale. Această idee afirmată de Marx are o valoare intrinsecă, fiind extrem de importantă pentru întreaga doctrină politică marxistă. Înțelegem, conform acestei opinii, că întreaga evoluție socio-politică a umanității, întreaga istorie a omenirii, se fundamentează pe o luptă a contrariilor, a contradicțiilor dintre clasele sociale antagonice. Practic, "lupta" dintre principalele clase sociale determină în istorie evoluția social-politică: stăpâni de sclavi – sclavi; nobili – iobagi; capitaliști – proletari.

Această luptă este continuă, susținută, chiar dacă nu capătă în mod continuu un caracter violent, distructiv, revoluționar.

În condițiile capitalismului lupta antagonică dintre burghezie și proletariat estompează, în mare parte, acțiunea altor clase/categorii sociale.

În raport cu clasa capitaliștilor radicalismul cel mai ascuțit și conștiința cea mai clară în privința necesității schimbării aparține proletariatului. Se consideră că în mod obiectiv această clasă socială pauperizată și exploatată are cel mai mare interes de a se elibera de sub dominație: economică, socială și, nu în ultimul rând, politică.

D). Din cele expuse anterior rezultă că proletariatul este clasa socială care manifestă un rol politic major în promovarea schimbării sistemului socio-politic. În condițiile societății capitaliste se consideră, de această doctrină, că muncitorii, fiind cei mai năpăstuiți și săraciți, cei mai exploatați au cel mai mare interes în promovarea unor noi relații sociale în cadrul societății. Practic, proletarii sunt cei mai radicali deoarece, în societatea capitalistă, ei nu mai au nimic de pierdut!!! În acest scop forța politică a muncitorimii trebuie să fie bine organizată. Procesul revoluționar presupune conștientizarea de către proletari a necesității sale și imprimarea unor obiective revoluționare în cadrul programului politic susținut de partidul politic muncitoresc, de regulă cel comunist.

Radicalizarea ideilor programului politic dar și a metodelor și mijloacelor prin care se asigură accesul la puterea politică se datorează voinței proletarilor de a accede la puterea de stat, conștientizării ideii că numai astfel pot domina sistemul politic existent.

E). Rolul statului și a democrației în concepția marxistă sunt privite de pe poziție de clasă. În concepția marxistă originară se recunoaște statului o serie de competențe, de atribuții general-valabile pentru orice stat de pe mapamond: competențe în domeniul apărării; în domeniul asigurării ordinii și liniștii publice; în domeniul asigurării sănătății populației statului, etc. Totuși, statul prezervă, prin însăși natura sa, un anumit echilibru între clasele și categoriile sociale existente în statul respectiv. Este, privit din această perspectivă, statul absolut neutru? Marxștii susțin că nu se poate pune problema neutralității statului, a organelor etatice, în acest caz. Dimpotrivă, puterea politică și mai ales puterea de stat se identifică cu clasa dominantă în stat. Așa fiind, în societatea capitalistă clasa dominantă în stat este burghezia. Ea deținând mijloacele de producție, deci ”puterea” economică, prin intermediul statului obține și puterea politică. Întotdeauna, indiferent de orânduirea socială existentă (sclavagism, feudalism sau capitalism) clasa dominantă politic în stat a fost clasa dominantă economic în societate.

Care este rolul statului și din ce motiv a apărut acesta pe scena istoriei umanității? Punctul de vedere marxist este în sensul necesității obiective a apariției statului în scopul ”medierii”, a ”concilierii” între principalele clase sociale antagonice. Pe parcursul existenței sale rolul statului este identic cu scopul ”inventării” sale. Puterea etatică ”guvernează” și ”mediază” între clasele sociale antagoniste. Ea caută să obțină un echilibru între respectivele clase sociale, echilibru menit a conduce la o ”aparentă” coeziune socială.

În privința democrației concepția marxistă, deși propagă revoluția, este tolerantă. Statul democratic având o formă de guvernământ republicană a fost considerat cea mai înaltă represie a statului, privit în abstracțiunea sa. De altfel, socialiștii s-au integrat perfect în mecanismele jocului democratic, democrația fiind apreciată ca un sistem politic în care clasa proletară își poate exprima punctele sale de vedere. În fapt, marxismul a prevăzut că statul republican și democratic este mai ușor de penetrat de ideologia

socialistă și, totodată, ar putea ceda mai ușor revendicărilor de teama revoluției socialiste.

Forța politică a proletarismului – partidul comunist, indiferent de denumirea concretă adoptată, - poate mai lesne să adopte o strategie politică – chiar și disimulată – în condițiile statului democratic și a formei republicane de guvernământ.

Așa fiind, ajungerea la putere a proletarismului constituia (reprezenta) cucerirea puterii politice de către partidul său reprezentativ, adică cucerirea statului democratic de către clasa proletară. Deși acceptă, în principiu, democrația marxistă o pun în slujba partidului clasei proletare. Odată acesta ajuns la putere va ignora ”jocul politic democratic” în scopul edificării unui alt tip de societate, respectiv societatea socialistă. Intrarea marxștilor în ”jocul politic democratic” nu trebuie considerată o abdicare de la fundamentalul principiu al înlăturării revoluției. Aceasta rămâne intact iar partidul proletariatului utilizează mecanismele democratice atât timp cât nu poate înlătură, în mod obiectiv, revoluția socialistă

Cu alte cuvinte angrenarea partidelor marxiste în jocurile politice este una de conjunctură, menită să cunoască din interior mecanismul politic democratic, în așa fel încât, la momentul prielnic să se procedeze la înlăturarea violentă a relațiilor sociale existente și, în esență, a întregului mod de producție de tip capitalist.

Statul democrat este convenabil deoarece permite relativ ușor răspândirea doctrinelor marxiste și, totodată, asigură posibilitatea participării nediscriminatorii la jocul politic a partidelor proletariatului.

Organic legat de ”**stat**” și de ”**democrație**” este și principiul marxist al progresului orânduiri de stat. În concepția socialistă orânduirea de stat trebuie să fie într-o permanentă evoluție, determinată de necesitățile resimțite de națiune. Ori, o orânduire ce nu ține pasul cu necesitățile sociale devine învechită, fiind prin natura sa, conservatoare și retrogradă. Marxștii afirmă faptul că statul democratic este incapabil să ființeze în condițiile social-economice ale capitalismului deoarece caracterul antagonic al claselor sociale fundamentale – burghezia și proletariatul, clasa salarizată – determină inaplicarea sau aplicarea formală, golită de conținut, de substanță, a principiilor fundamentale ale democrației.

Contradicțiile dintre cele două clase fundamentale și antagoniste fac practic imposibilă guvernarea poporului de către popor. Astfel – afirmă marxistii – statul democratic, fundamental pe economie capitalistă, este sortit eșecului, rămânând în istoria politică ca o veritabilă ”formă fără fond”.

F). Sistemul puterii etatice capitaliste poate fi schimbat doar prin revoluția politică socialistă.

Aceasta reprezintă o idee de forță a doctrinei marxiste. Despre noțiunea de **revoluție** am făcut referire în paginile anterioare ale cărții; respectiv titlul I: ”Știința politică”, Cap II: ”Acțiunea politică”, ”Concepții politologice privitoare la dezvoltarea societății” – subdiviziunea ”Radicalismul politic și revoluția”.

Scopul revoluției socialiste îl reprezintă schimbarea din temelii a societății capitaliste. Aceasta se realizează prin înlocuirea clasei politice a capitaliștilor de la conducerea politică a statului. În acest mod ea crează condiții prilej pentru schimbarea totală a societății. Ca orice revoluție și revoluția socialistă a fost concepută ca fiind un proces distructiv și constructiv, în același moment. Ea distruge temeliile societății capitaliste, construind o societate nouă de tip socialist.

Pentru realizarea acestui obiectiv fundamental partidul politic reprezentant al proletarilor, al celor salariați, trebuie să dobândească, înainte de toate, sprijinul și susținerea unei fracții sociale majoritare. Acest lucru se obține prin mijlocirea propagandei, cu scopul de a crea o efervescență revoluționară în preajma revoluției politice efective. De asemenea, după cucerirea puterii politice spiritul revoluționar trebuie să fie puternic întreținut și cultivat în mod real. Lipsa entuziasmului revoluționar al maselor largi populare, după cucerirea puterii de către partidele marxiste, determină – așa cum lesne s-a observat în fostele state ale blocului politic socialist – formalizarea principiilor și acțiunilor, conducând la eșecul instaurării depline și a menținerii socialismului ca sistem politic.

În vederea cuceririi puterii politice organizatorii revoluției proiectate trebuie să se prezinte ca fiind apărătorii intereselor generale ale societății, ca reprezentanții noului și progresului politic și social.

Clasa politică dominantă în perioada anterevoluționară – este vorba de capitaliști – trebuie prezentată ca fiind o clasă socială retrogradă, decadentă, parazitară.

Desigur, revoluția politică socialistă (comunistă) nu conduce ab initio la instaurarea societății socialiste depline. Ea crează doar posibilitatea transformării radicale, profunde a structurilor și instituțiilor puterii etatice, care ulterior sunt utilizate de partidul politic marxist pentru edificarea societății socialiste. Revoluția politică socialistă are menirea înlăturării raporturilor sociale de dominație, generate de inegalitățile materiale din societate, prin negarea efectivă a proprietății private în economie și prin negarea rolului jucat de proprietatea privată, mai ales de cea reproductivă, în societate.

Așa fiind, revoluția politică socialistă, marxistă, prezintă multiple trăsături caracteristice: ***este o revoluție politică*** pentru că urmărește cucerirea puterii politice și menținerea noii clase sociale la putere prin înlăturarea vechii clase sociale dominante, ***este o revoluție socială*** deoarece tinde să distrugă vechea societate capitalistă înlocuind-o cu o nouă societate, cea socialistă și ***este o revoluție economică*** întrucât desființează proprietatea privată, și mai ales cea reproductivă, negând rolul – posibil pozitiv – al proprietății private și utilitatea acesteia în cadrul societății.

G). **Revoluția socială și revoluția politică – raportul de determinare dintre cele două concepte**

Necesitatea revoluției socialiste rezidă, conform teoreticienilor marxiști, în inegalitatea, frapantă și crudă, existentă în economie. Această inegalitate se concretizează în, ”distribuirea” proprietății private, în mod deosebit a celei reproductivă, în societate, net în favoarea capitaliștilor și, totodată, în modul de redistribuire a plusvalorii, a profitului tot în favoarea clasei dominante în societatea capitalistă. În concepția marxistă, revoluția politică socialistă își are fundamentul în aceste inegalități obiective, relevante în economie. Ea nu constituie doar un capriciu a unor personalități ”dezaxate” sau dornice de publicitate. Ea nu reprezintă rodul unor iluzii, pur subiective, a unor frustrări cu caracter eminent psihologic. Distribuirea proprietății private și a plusvalorii fiind chestiuni obiective, materiale, reprezintă o cauză fundamentală, cert determinată, o cauză fundamentală logică.

Însușirea privat-capitalistă a rezultatelor muncii celor salarizați, a proletarilor, în favoarea proprietarilor mijloacelor de producție, a capitaliștilor, determină o inegalitate economică care se răsfrânge în întreaga societate, conducând la disfuncții, la dezechilibre sociale profunde.

Marxiștii consideră că revoluția politică socialistă poate apărea în societățile capitaliste dezvoltate sub aspect economic și social.

Mizeria și suferința socială considerate reziduuri ale ciclului economic reproductiv capitalist sunt pregnant puse în evidență în statele capitaliste dezvoltate. Marxiștii preconizau o revoluție politică socialistă materializată în mai multe state capitaliste dezvoltate, având, practic, un caracter mondial. În lipsa acestui caracter mondial, global, revoluția politică socialistă (comunistă) este sortită pieirii!!! Fondatorii doctrinei comuniste K. Marx și F. Engels au prevăzut necesitatea caracterului global al revoluției. Situația faptică, obiectică, din secolul al XX-lea, a confirmat justetea acestor concepții. Înfăptuirea revoluției așa-zis comuniste doar într-o singură țară, imensă, ce-i drept, dar aflată la periferia sistemului economic capitalist, urmată de "exportarea forțată", a sistemului socialist în țările est-europene ocupate de armata sovietică, în timpul și după al II-lea Război Mondial, a generat o îndepărtare irevocabilă de la principiile originare ale marxismului, urmată de colapsarea întregului sistem politic al statelor socialiste.

Dacă generarea revoluției politice socialiste (comuniste) rezidă în principal în inegalitatea, sub aspect economic, a claselor sociale antagoniste, fundamentale, există desigur și o cauză subsecventă, adiacentă care determină apariția acestui tip de revoluție politică. Se consideră că societatea capitalistă fiind în continuă expansiune, datorită dezvoltării științei și tehnologiei, generează – ea însăși – o fractură între cadrul organizatoric instituțional al relațiilor sociale, pe de o parte, și realitatea socială obiectivă, materializată, în principal, în forțele de producție, tehnologie etc. pe de altă parte.

Se consideră că revoluția politică socialistă (comunistă) apare dintr-o necesitate obiectivă, legică, având menirea distrugerii, înlăturării, tuturor cadrelor de instituționalizare, de codificare a relațiilor sociale din societatea capitalistă. Ca atare, toate actele

normative rămase din capitalism ar trebui imediat abrogate, ca efect al revoluției politice, întrucât acestea exprimă interesele politice, economice, sociale ale fostei clase dominante a capitaliștilor. Marxiștii pun accent nu pe **izvorul de drept formal** ci pe **izvorul material de drept** care reflectă condițiile materiale de existență ale societății.

Supraviețuirea unor acte juridice normative adoptate în condițiile capitalismului și după înfăptuirea revoluției politice socialiste (comuniste), determină frânarea întregului proces revoluționar putând conduce clar la discreditarea revoluției socialiste. Nu este conceput, în opinia marxiștilor supraviețuirea legilor vechiului regim care oglindește interesele burgheziei în perioada post-revoluționară, dedicată construcției societății socialiste. Acest fapt – supraviețuirea legilor burgheze în condițiile socialismului – asigură prepetuarea intereselor capitaliștilor în noua societate aflată în construcție. Conform doctrinei marxiste supraviețuirea unor legi burgheze, după instaurarea socialismului (ex: Codul Civil de la 1865 în România) a reprezentat un factor favorizant al perpetuării relațiilor de tip capitalist într-un stat socialist.

În statele foste socialiste există opinia – în societatea civilă – conform căreia comunismul reprezintă un **ideal**. Dimpotrivă, fondatorul doctrinei comuniste, filosoful K. Marx aprecia că, departe de a fi un ideal, comunismul trebuie să reprezinte în realitate, o mișcare doctrinară și politică perfect ancorată în realitatea obiectivă. Trecerea de la **societatea capitalistă** la **societatea comunistă** nu se poate realiza într-un interval de timp scurt. Deși revoluția politică propriu-zisă este de scurtă durată, continuarea ei, concretizată în edificarea societății comuniste, este anevoioasă și sinuasă.

De aceea, Karl Marx a prevăzut o etapă intermediară între capitalism și comunism, concretizată edificării noii societăți. Această etapă intermediară constituie o necesitate, obiectivă, logică, deoarece începerea edificării socialismului nu se face într-un vid social, ci într-un mediu în care se prepetuează moravurile și mentalitățile vechii societăți capitaliste.

Lupta împotiva rămășițelor societății capitaliste se duce, în această etapă intermediară, cunoscută sub denumirea de **societate socialistă** sau **dictatură revoluționară a proletariatului**.

Societatea socialistă constituie deci o perioadă tranzitorie între societatea capitalistă și societatea comunistă. Înfrângerea moravurilor și transformarea mentalităților vechii societăți capitaliste nivelează construcția societății socialiste, creind premisele instaurării societății comuniste.

Comunism și social-democrație – forme de manifestare a doctrinei socialiste.

Partajarea socialismului original social – democrație și comunism.

Primul Război Mondial, cunoscut și sub denumirea ”Marele Război”, a reprezentat, pe bună dreptate, un moment de zdruncin, de ruptură ideologică în sânul mișcării socialiste europene.

Spunem ideologic întrucât mișcarea socialistă, sub aspect doctrinar, s-a manifestat constant împotriva oricăror războaie ”imperialiste”, având ca obiectiv lupta pentru împărțirea/reîmpărțirea lumii între marile puteri dominarea politică a Planetei, a acesteia. Sub aspect politic o parte dintre partidele socialiste s-au pronunțat în favoarea războiului, adoptând o poziție naționalistă. Efectul a fost și o disoluție organizatorică deoarece, la sfârșitul războiului, Internaționala a-II-a Socialistă va înceta să mai existe. În Franța, Marea Britanie și Belgia partidele socialiste au sprijinit activ efortul de război, participând, sub aspect politic, la guvernare. Astfel, după anul 1920, se poate consemna, fără putință de tăgadă, existența și conservarea rupturii în mișcarea socialistă europeană. Cele două curente desprinse, ambele, din vechea doctrină au fost: ***social-democrația*** și ***comunismul***.

Ruptura s-a permanentizat cele două curente devenind rivale, ceea ce a determinat înființarea a doua Internaționale, care să reprezinte cele două opinii doctrinare: Internaționala socialistă și Internaționala comunistă.

În realitate, opinăm că ambele curente doctrinare prezintă un trunchi comun, relevant sub aspectul scopului urmărit activ. Ceea ce le deosebește se referă la modul de operare, la mijloacele ce trebuiesc utilizate în vederea construirii socialismului.

Împărțirea mișcării socialiste în social-democrație și comunism a estompat, ca să nu spunem că a prejudiciat, doctrina socialistă, în ansamblul ei. Totuși, existența celor două ”curente” socialiste a constituit și reprezintă și la momentul actual, o realitate politică ce, în nici un caz, nu poate fi neglijată.

A mai exista un moment semnificativ care a determinat, sau măcar a accelerat, partajarea socialismului în social-democrație și comunism. Acesta este legat de victoria Revoluției Bolșevice din octombrie 1917 de la Petrograd, din Rusia. În fața acestei realități politice din fostul Imperiu Țarist, o bună parte dintre socialiștii europeni s-au declarat sceptici. Ei apreciau că în Rusia post-țaristă nu este pe cale de a se instaura deplin socialismul pentru că noul regim se manifestă dictatorial iar Rusia, ca stat, nu îndeplinește condițiile – cosacrate originar în gândirea marxistă – pentru o revoluție politică comunistă, fiind o țară imensă dar înapoiată economic, cu o clasă muncitoare relativ redusă și neinstruită, iar revoluțiile sociale deși capitaliste erau puternic marcate de importante reminiscențe feudale.

Socialiștii care au văzut în Revoluția Bolșevică o veritabilă revoluție politică comunistă s-au separat de partidele tradiționale, înființând partide comuniste în statele europene.

În Rusia post-țaristă au avut loc radicale transformări nu doar în privința economiei și a societății, în ansamblul ei, dar și raportat la doctrina marxistă originară.

Liderul incontestabil al Revoluției Bolșevice Vladimir Ilici Lenin a ”adaptat” doctrina marxistă la situația socială politică și economică specifică unei țări aflate la periferia sistemului internațional capitalist tradițional, ”clasic”.

Tezele susținute de Lenin conducătorul Revoluției comuniste rusești, relative la particularitățile aplicării doctrinei comuniste în Rusia, se referă la următoarele aspecte (chestiuni) principale:

- * Afirmarea tezei că revoluția politică comunistă se poate înfăptui doar într-o singură țară;
- * Instituirea unui sistem centralizat de conducere a partidului marxist revoluționar;
- * Cosiderarea instituției etatice, a statului, ca fiind un eficient instrument de dominație politică a unei clase sociale privilegiate în detrimentul altei clase sociale (sau a altor clase sociale);

* Exacerbarea rolului ”dictaturii proletariatului” și ignorarea deliberată a drepturilor și libertăților cetățenești.

Să le analizăm succint:

* Afirmarea tezei potrivit căreia revoluția politică comunistă se poate înfăptui într-o singură țară.

Contrar doctrinei marxiste originare care afirma: posibilitatea înfăptuirii revoluției exclusiv în statele dezvoltate sub aspect economic; necesitatea înfăptuirii revoluției în mai multe state capitaliste dezvoltate, în mod simultan, generând, practic, o revoluție comunistă mondială; imposibilitatea succesului revoluției comuniste dacă aceasta nu va cucerii puterea în majoritatea statelor capitaliste dezvoltate, doctrina elaborată de liderul Revoluției Bolșevice din Rusia, Vladimir Ilici Lenin, subliniază, între altele, aptitudinea revoluției politice comuniste de a câștiga puterea politică doar într-un singur stat. Este vorba de o readaptare a doctrinei marxiste originare la situația social-politică și economică existentă în teoriile fostului Imperiu Țarist.

Teza justifică posibilitatea înfăptuirii revoluției și în statele capitaliste slab dezvoltate din punct de vedere economic, cum este cazul Rusiei post-țariste. Așadar, în opinia leninistă, condițiile prilej cu caracter economic, descrise în doctrina marxistă originară, deși își păstrează integral valabilitatea, nu devin axiomatice absolute. Cazul Rusiei a demonstrat, în opinia lui Lenin, justetea tezei sale.

Asta înseamnă că în statele capitaliste slab dezvoltate economic, aflate la periferia sistemului capitalist, nu economicul determină revoluția politică comunistă ci invers, revoluția comunistă învingătoare generează prin forța sa politică – partidul marxist, comunist – prefacerile și reorganizarea economică, din temelii. Este răsturnată practic, teza lui Karl Marx. La fel, în ipoteza victoriei revoluției, într-o singură țară, și aceea un stat capitalist slab dezvoltat economic este. Lenin afirmă ideea victoriei socialismului într-un stat ori în mai multe state, fără ca revoluția să devină planetară, globală, fapt ce generează existența în comunitatea internațională a doua sisteme social-politice: unul capitalist și altul socialist.

Datorită victoriei revoluției într-un singur stat coroborat în situația precară sub aspect economic a Rusiei, construcția socialismului – efectuată practic în Rusia sovietică și mai apoi în

URSS – a diferit net de concepțiile imaginate de Karl Marx, în cadrul doctrinei socialiste (comuniste) marxiste originare.

Situația particulară din fostul Imperiu Rus materializată prin: slaba dezvoltare economică, coexistența unor relații sociale feudale alături de relațiile sociale proprii capitalismului; fragilitatea și cantitativă dar mai ales calitativă, a proletariatului din Rusia; lipsa de instrucție școlară elementară manifestată la imensa majoritate a populației fostului Imperiu, a determinat – credem noi obiectiv, justificat – organizarea oarecum ”atipică” a viitoarei societăți socialiste sovietice în raport cu tezele doctrinare originare marxiste.

Practic, statul socialist a realizat sub aspect economic, cultural și educațional ceea ce Imperiul Rus, în calitatea sa de stat capitalist cu puternice influențe feudale nu a realizat. Inaplicabilitatea integrală a doctrinei marxiste în cazul statelor capitaliste periferice, se datorează slabei lor dezvoltări economice împletită cu lipsa unei conștiințe înaintate, generate de precaritatea sistemului de învățământ. În Rusia a lipsit, în mare parte, conștiința de sine a proletariatului.

* Instituirea unui sistem centralizat de conducere a partidului marxist revoluționar (comunist)

Partidul comunist (bolșevic) al Rusiei sovietice s-a caracterizat într-un sistem organizatoric rigid, care exacerba rolul liderului politic suprem.

Acest sistem denumit ”centralism democratic” a fost, de fapt, o dictatură veritabilă a organelor centrale, și în special al liderilor, asupra organelor locale, inferioare, ale partidului.

Se constată, din nou, ignorare a principiilor marxiste originare, fundamentate pe democrație, egalitate și solidaritate. Era, prin acest fapt, socialismul doctrinar marxist, înlăturat din Rusia sovietică sau principiile sale erau adaptate la situația particulară a acestui stat??

Fără îndoială, realitatea politică și socială din Rusia post-țaristă ne determină să considerăm că sistemul organizatoric adoptat de Partidul comunist bolșevic se fundamenta pe tradițiile acestui stat. Astfel, lipsa oricărei forme autentice de guvernare democratică din Imperiul Țarist; mentalitatea poporului pentru care era vie – în memoria colectivă – instituția quasi-sacramentală a ”țarului”;

izbucnirea razboiului civil din Rusia, prelungit mai mulți ani, a determinat adoptarea acestei viziuni leniniste cu privire la organizarea și conducerea partidului. Efectul principal al adoptării ”centralismului democratic” în organizarea și conducerea partidului a fost reprezentat de ”crearea unei rupturi” între partid și societatea civilă. Chestiunile de partid au devenit obiect de discuție și de decizie politică exclusiv în structurile sale de conducere, populația nefiind consultată.

Reținem, fără rezerve, că principiul ”centralismului democratic” promovat activ în Rusia sovietică, apoi în URSS, a generat o organizare și o conducere profund nedemocratică a Partidului comunist bolșevic, cu consecințe nefaste asupra statului și a întregii societăți.

* Cosiderarea instituției statului ca fiind un eficient instrument de dominație politică a unei clase sociale privilegiate în detrimentul altei/altor clase sociale defavorizate.

Organizarea și conducerea nedemocratică, hipercentralizată a partidului s-a răsfrânt și în privința rolului statului, conform concepției leniniste.

Astfel, doctrina marxistă tradițională recunoaște statului rolul de instrument al clasei sociale dominante. Totodată se prevedea și posibilitatea dar și obligația statului de a ”arbitra”, de a ”media” între clasele sociale antagoniste. Pentru Lenin însă rolul ”de mediator” al puterii etatice, între clasele sociale antagonice, dispare cu desăvârșire!! Așa fiind, statul rămâne doar un mijloc, un instrument de dominație politică a clasei sociale ajunse de putere în dauna celorlalte sau a celeilalte clase sociale defavorizate.

În concepția leninistă statul este o adevărată ”mașină infernală” în mâna clasei dominante care îl anunță și îl utilizează efectiv și continuu împotriva clasei sau claselor sociale neprivilegiate sau a celorlalte categorii sociale.

Indiferent de tipul de regim politic, de forma de guvernământ, de structura de stat, statul – privit în abstracțiunea sa – are în concepția lui V.I.Lenin, rolul unicat în paragraful anterior. Fondatorul primului stat socialist de pe mapamond avea o concepție radicală despre stat, acesta fiind eminamente ”represiv” și ”exploator”. Cum orice tip de stat constituie un mijloc, un instrument de dominație, în concepția leninistă, și statul socialist

avea exact același rol; acesta, constituit, într-o dictatură a proletariatului este un instrument în mâna clasei proletare pentru distrugerea fostei clase dominante, a burgheziei.

Concepția aceasta radicală care implică nemijlocit și nelimitat statul în lupta dintre clasele sociale antagonice, de partea clasei sociale dominate, adică a proletariatului în Rusia sovietică, a determinat utilizarea pe scară largă a instituțiilor etatice din sfera justiției, procuraturii și afacerilor interne în lupta represivă împotriva claselor sociale "retrograde", de fapt în lupta împotriva tuturor persoanelor fizice considerate, arbitrar și subiectiv, dușmani ai revoluției și ai socialismului.

În concepția leninistă despre stat – schematic punctat anterior – dezvăluie, neechivoc o tendință unilaterală de considerare a instituției etatice drept "simplu instrument" de represiune. Ori, statul, prin instituțiile care-l compun, rămâne totuși cea mai faimoasă instituție social-politică și juridică creată de geniul omenesc. Iar rolul și funcțiile instituției statale nu pot fi reduse niciodată, la un unic rol represiv, concretizat în utilizarea forței etatice ca "simplu instrument", de o clasă socială dominantă împotriva altei clase sociale, antagonice și defavorizate. (A se vedea Titlul I: "Știința politică" cap. I: "sistemul politic"; subdiviziunea: "statul – instituție social-politică și juridică fundamentală")

* Exacerbarea rolului "dictaturii proletariatului" și ignorarea deliberată a drepturilor și libertăților cetățenești.

Vom privi în acest context, conceptul "***dictatură a proletariatului***" sub un alt aspect. Apelând la doctrina marxistă originală, clasică, "dictatura revoluționară a proletariatului" desemna perioada transformării, sub impulsul uriaș al revoluției a societății capitaliste în societate comunistă.

Cât timp se manifestau antagonismele în raport cu tradițiile și cu mentalitățile vechii orânduiri capitaliste, această primă etapă a "dictaturii proletariatului" adică etapa edificării societății socialiste, ca etapă de "tranzitie politică" își găsea menirea.

Această primă etapă este reprezentată de socialism.

În concepția Revoluției bolșevice a lui V.I.Lenin în esență, etapa socialistă, a "dictaturii proletariatului" devine extrem de importantă deoarece, în această perioadă de timp, "armonizarea"

fostelor clase sociale antagonice trebuie îndeplinită prin decimarea fizică, brutală a exponenților fostei clase dominante, capitaliști și moșieri.

Acest lucru a fost subliniat anterior dar în contextul utilizării statului ca "instrument" de dominație politică de represiune.

Concepția lui V.I.Lenin era în sensul distrugerii fizice a vechii clase sociale dominante, fără a se încerca atragerea acesteia în opera de făurire a societății socialiste. "Dictatura proletariatului", concretizată în Rusia sovietică, a îndepărtat orice urmă de democrație autentică, comuniștii bolșevici instituind propria lor dictatură asupra întregii societăți civile. Sub masca "dictaturii proletariatului" au fost înfăptuite milioane de crime atât în perioada de început a regimului bolșevic sovietic cât mai ales după preluarea conducerii partidului de către I. V. Stalin.

Practic în "dictatura proletariatului" partidul își subordonează în totalitate instituțiile etatice, utilizându-le teoretic în vederea construcției socialismului iar efectiv pentru distrugerea dușmanilor și adversarilor politici, reali sau imaginari. Din nefericire socialismul sovietic sub "dictatura proletariatului" rămâne la îndemâna elitei politice comuniste conducătoare, departe de popor, fiind utilizat de foarte multe ori, chiar explicit, împotriva poporului (a popoarelor sovietice).

În legătură cu drepturile și libertățile cetățenești precizăm, de la început, faptul că deși au fost proclamate de Revoluția comunistă, au intrat într-un "con de umbră" aproape imediat după cucerirea puterii politico-statale de către bolșevici.

Tendința accentuată spre socializare, dorința de dezvoltarea și în special de industrializare a țării, a condus la degradarea continuă a libertăților individuale. Sub regimul sovietic omul era privit ca un "instrument"!!!! În lipsa unui regim politic cu adevărat democratic, atât **statul** cât și **cetățeanul** au ajuns în postura de "instrument", primul fiind foarte des utilizat împotriva celui de-al doilea, în chip primitiv și arbitrar.

Alături de alte erori, considerarea persoanei fizice drept "instrument" pentru satisfacerea nevoilor construcției societății socialiste a reprezentat o gravă și fundamentală greșeală. Sunt de neimaginat dar perfect veridice mecanismele statale cu rol distructiv și intimidator utilizate pe scară largă împotriva populației Rusiei

sovietice, apoi a URSS, la ordinul liderului partidului comunist (bolșevic), atât în perioada leninistă cât mai ales în epoca stalinistă.

După cum s-a subliniat deja, socialiștii tradiționaliști, reformiștii, numiți și social-democrați, s-au separat doctrinar de socialiștii revoluționari, de comuniști, deoarece primii nu au văzut în Revoluția bolșevică rusă o veritabilă revoluție socialistă (comunistă).

Astfel, socialiștii din diferite state europene – Germania, Franța; Anglia, Belgia etc – au considerat că revoluția din Rusia nu reprezintă în realitate, o revoluție socialistă. Acest punct de vedere s-a conturat deoarece se considera că într-un stat capitalist periferic – precum Rusia – înapoiat economic și rudimentar politic, cu o clasă proletară redusă numeric și, în mare parte, analfabetă nu poate avea loc, cu șanse de succes, revoluția socialistă.

Social-democrații reproșau regimului leninist renunțarea la edificarea unui stat democratic dar și la principiile fundamentale ale socialismului.

Văzând unde anume a condus calea revoluționară de instaurare a socialismului, social-democrații, deși s-au considerat continuatorii reali a doctrinei marxiste, au apreciat că unica cale viabilă de impunere a socialismului este cale reformelor. Așadar, socialiștii reformiști, adică social-democrații, au repudiat calea revoluționară de instaurare a societății socialiste.

Mijlocul de impunere a socialismului, adică ”calea reformelor” impunea nu o radicalizare a discursului politic și proclamarea revoluției drept ”scop superm” ci dimpotrivă, participarea partidelor socialiste și social-democrate la ”jocul politic”, chiar și la guvernare, alături de partidele reprezentante ale capitaliștilor. Scopul acestei participări, în special la guvernare, îl reprezenta impunerea socialismului pe calea reformelor.

Se considera că revoluția socialistă nu se poate înfăptui cu succes deoarece statele capitaliste sunt în ascensiune, rolul lor nefiind consumat, pe scena istoriei. Susținând reformismul social și democrația ca regim constituțional social-democrații au insistat asupra necesității socializării proprietății private, propunând etatizarea unor ramuri ale economiilor naționale capitaliste și introducerea sistemului planificării.

Social-democrații interbelici au prevăzut un sistem de planificare a muncii care presupunea reorganizarea fiecărei economii

naționale prin instaurarea unui sector, a unui domeniu economic naționalizat, etatizat, alături de sectorul economic capitalist.

Economiile naționale trebuiau să aibă drept obiectiv reducerea drastică a numărului de șomeri, absorbind, aproape în totalitate, forța de muncă activă.

Acceptând continuitatea economiei capitaliste și implicit a proprietății private reproductive, socialiștii reformiști porneau de la necesitatea temperării eventualelor excese ale capitaliștilor, prin reprezentarea proletarilor în conducerea fiecărei societăți economice. Reformele sistemului politic, a managementului economic și a organizării societăților comerciale constituiau, în opinia social-democraților, o alternativă viabilă în raport cu revoluția comunistă, pentru instaurarea principiilor socialiste. În acest fel social-democrații respingeau, de plano, revoluția comunistă și principalele sale efecte: instituirea imediată și totală a proprietății socialiste, și respectiv, naționalizarea mijloacelor de producției și producției propriu-zise.

Social-democrația a instituit conceptul statului bunăstării, cunoscut și ca stat paternal care avea menirea de a atenua efectele sistemului economic capitalist, prin adoptarea unor politici sociale având ca obiectiv ameliorarea vieții proletarilor.

Statul bunăstării propunea, în opinia socialiștilor reformiști, efectuarea unei planificări a activităților economiei naționale dublată de integrarea totală a forței de muncă în activitatea lucrativ-productivă.

Acest "Stat de Drept social, providențial" și-a dovedit pe deplin eficiența, în Europa Occidentală, după Al Doilea Război Mondial. Statele capitaliste europene occidentale au înregistrat o vertiginoasă creștere economică și o prosperitate socială fără precedent. Între anii 1950-1980 statul bunăstării a dominat întreg occidentul european. El a fost considerat de către social-democrați o primă etapă în vederea instaurării socialismului. Socialiștii reformiști au respins modelul socialist sovietic de înfăptuire a socialismului, fundamentat pe naționalizare extremă și pe colectivism forțat.

Viziunea social-democrată relativă la socialism ține seama de nevoia imperioasă, obiectivă a acestora de a se distanța de comuniști. Fără teama de a greși putem afirma că social-democrații se găsesc plasați, pe scena politică, între capitaliștii doctrinari sau

comuniști. Fiind reformiști, dar nu radicali revoluționari, social-democrații nu împărtășesc valorile de extremă stânga, ei proclamându-se de stânga, sau – spunem noi – este o ”stânga” orientată spre dreapta!!!

Dacă considerăm că cele două curente – social-democrația și comunismul – sunt de stânga, atunci social-democrații apar ca fiind orientați spre dreapta sau spre centru eșicherului politic în raport cu comuniștii. În esență, ceea ce dorește social-democrația este o socializare progresivă a societății și a economiei capitaliste. Această așa-zisă socializare se obiectivează, în principal, implementarea politicilor sociale având ca obiectiv îmbunătățirea vieții celor ce muncesc. Socializarea economiei capitaliste prin repartitia cât mai echitabilă a plusvalorii determină, în mod treptat, trecerea lentă și ireversibilă la socialism. Sau poate, dimpotrivă, asigură perpetuarea relațiilor de producție capitaliste, astfel cosmetizate, pentru multă vreme de acum înainte. Depinde de modul în care este privită relația dintre social-democrație și comunism.

În perioada postbelică, ca urmare a apariției statelor socialiste europene, social-democrația occidentală a renunțat la principiile fundamentale ale doctrinei marxiste, între care menționăm pe cel al luptei de clasă, considerându-le ca teze lipsite de prioritate din punct de vedere politic. Socialiștii reformiști s-au preocupat de fundamentarea economiei mixte – capitalistă și de stat – considerând-o temelia statului social, providențial. Astfel ei au devenit mai pragmatici, lăsând oarecum aspectele doctrinare, și mai ales pe cele ideologice, pe un plan secundar.

Totul părea a merge bine din punct de vedere al doctrinei social-democrate până la jumătatea anilor '90 ai secolului trecut, atunci când statul social, providențial a intrat într-o profundă stare de criză. Această criză a determinat punerea sub semnul întrebării a posibilității susținerii, pe mai departe, a protecției sociale și a instituțiilor de stat (publice) din domeniul sănătății, a educației etc.

Criza din anul 2008 care continuă și astăzi pare a colapsa definitiv principiile socialiștilor reformiști, a social-democrației. Dacă în criza de la sfârșitul sec. XX liberalismul reprezentat prin curentul său readaptat – ”neoliberalism” părea a câștiga teren în fața social-democrației, în prezenta criză economico-financiară, aflată în plină desfășurare pe mapamond, se pare că nici un curent doctrinar,

nici o doctrină clasică, tradițională, nu o poate ține sub control. Actuala criză sfidează nu doar social-democrația dar și liberalismul sau celelalte doctrine politice despre care vom discuta în paginile următoare. Inclusiv comunismul prezent în câteva state ale lumii, și în mod deosebit în R.P. Chineză, pare a se afla într-o oarecare dificultate sub imperiul actualei crize economico-financiare mondiale.

Concluzionând, putem afirma faptul că social-democrația actuală conservă valori esențiale pentru societate, cum ar fi: egalitatea persoanelor din perspectiva dreptății sociale; libertatea indivizilor; protejarea și ocrotirea persoanelor fizice vulnerabile; afirmarea principiilor democratice în funcționarea statelor etc.

Desprinsă din socialismul clasic, tradițional, concurată de curentul radical comunist, prinsă între liberalism și comunism social-democrația va trebui să explice, și pe viitor, prin mesaje doctrinare, precis elaborate și pragmatice, modul în care "vede" și "conduce" procesul de transformare a societății și economiei capitaliste în societate și economie socialistă.

Așa cum am subliniat anterior doctrina elaborată de curentul social-democrat al socialiștilor reformiști are ca scop transformarea socialistă a societăților capitaliste. La fel de bine însă scopul concret, palpabil, deși neprevăzut, se poate materializa în ajutarea societății și economiei capitaliste să supraviețuiască în condițiile în care se fac unele concesii cu privire la redistribuirea socială a plusvalorii, pentru ameliorarea, într-o oarecare măsură, a situației economice a celor productivi, a proletarilor.

Doctrina socialistă, privită în ansamblul său, cu cele două curente competente – social-democrația și comunismul – constituie o mare și influentă doctrină politică. Ideile sale de bază care sunt extrem de generoase, au atras, atrag și vor atrage miliarde de oameni. Experimentele practice manifestate prin statele socialiste au reprezentat – în mare parte – o deturnare a principiilor socialismului marxist și o aliniere la doctrina leninistă și la practica politică respectiv directivele lui I. V. Stalin, cu consecințe extrem de păgubitoare asupra drepturilor și libertăților fundamentale și cu privire la receptarea principiilor democratice.

Desigur, excesele din statele lagărului socialist s-au răsfârnt, în mod idubitabil, și asupra prestigiului doctrinei politice socialiste, privită în integritatea sa.

Cap IV: Doctrina conservatoare

Cercetând doctrina politică conservatoare ne vom raporta la următoarele repere teoretice: atitudinea conservatoare; doctrina conservatoare propriu-zisă și evoluția doctrinei politice conservatoare în contemporaneitate.

I). Atitudinea conservatoare

Conservatorismul reprezintă un mod de viață pe care îl poate adapta, din convingere, o persoană fizică sau un grup de persoane.

În această ordine de idei se poate vorbi de comportament specific conservator sau de atitudine preponderent conservatoare. Conduita conservatoare implică anumite trăsături caracteristice, care identifică particularitățile conservatorismului.

Astfel, persoanele fizice conservatoare din fire sau prin atitudine: adoptă un comportament tradițional ignorându-l pe cel novator; utilizează ceea ce au la dispoziție, ceea ce au acumulat prin experiența lor și a generațiilor anterioare în dauna unei conduite noi dar suspectă ca fiind imprudentă; sunt satisfăcute de mijloacele pe care le au la dispoziție, de nivelul și de mediul în care trăiesc și își desfășoară activitatea; schimbarea și noutatea apar acestor persoane ca o modificare comportamentală pe care trebuie să o realizeze din necesitate și cu suferință.

Din aceste trăsături caracteristice, identificate ca fiind particularități ale conservatorismului deducem următoarele aspecte:

- * Conservatorului îi place rutina, nu apelează, de regulă, la resurse noi și nu explorează noi posibilități de afirmare sau de progres, individual sau comunitar;
- * Conservatorul nu acceptă idealurile, considerându-le simple utopii, posibilități, potențialități absolut incerte;
- * Conservatorul este împăcat cu viața pe care o trăiește; el crede cu convingere în soarta sa, în destinul său. El se

conformează fără dificultate, sistemului de valori sociale în care este integrat;

- * Adaptarea la posibilele schimbări, de natură individuală sau socială, nu se realizează fără efort considerabil și suplimentar.

În privința acestei ultime teze unele explicații suplimentare sunt, credem noi, pertinente, concludente și utile. Prin însăși natura sa, conservatorul este reflexiv, static. Schimbarea îi produce angoasă, nesiguranță. Din acest motiv conservatorul o respinge, de plano, ca fiind distinctivă dar, odată produsă schimbarea, el trebuie să se adapteze, ceea ce presupune sacrificiul, ieșirea din rutină, din cotidian. Schimbarea reprezintă pentru o persoană fizică conservatoare un "pariu cu viața". Tradițiile, tendința "fîrească" de reîntoarcere la epoci istorice, de regândire a istoriei ca un veritabil "paradis terestru" sunt proprii conservatorismului.

Pentru conservatori istoria umanității este, dacă nu o încremenire, cel puțin o dezvoltare graduală, înceată, a civilizației. Nici pe departe conservatorii nu înțeleg istoria ca o luptă a contrariilor, și nu înțeleg nici viața socială, ca de altfel și pe cea individuală, ca un zbugium etern, ca o luptă între "forțele vitale" și "forțele letale". Istoria, viața socială, viața individuală reprezintă pentru conservatori o continuă tendință, pornită dintr-o necesitate, de a prezerva ceea ce există în dauna iluziilor, a idealurilor. Și în biologic și în psihologic dar și în social – micro și macro – conservatorii identifică, fără rezerve, tendința dominantă spre rutină, spre conservare.

În politică, conservatorii acordă întâietate realității prezente, cotidianului, imediatului. În pragmatismul lor conservatorii au "îndatorirea" de a supraveghea: conservarea societății în standardele existente; aplicarea și respectarea normelor juridice și, în general, a ordinii edictată de către stat.

O guvernare de sorginte conservatoare nu va manipula societatea civilă cu ajutorul iluziilor, al idealurilor. Ea va avea obligația unei bune administrări a statului, veghiind asupra societății, în ansamblul ei, în scopul evitării apariției oricăror tipuri de conflicte sociale sau individuale. Firesc, conservatorii vor prezerva tipul de societate existent în momentul preluării puterii politice. Așa fiind,

partidele politice conservatoare, odată ajunse la guvernare, au îndatorirea conservării societății și a economiei capitaliste, existente în respectiva țară. Ca și individul conservator și partidele politice conservatoare se fundamentează pe valori tradiționale: **Istoria** (nostalgia trecutului); **familia** și **puterea (autoritatea)**. Guvernarea conservatoare, în principiu, solicită o subordonare strictă, fără obiecții, făcând distincție clară între elitele societății și mase și, mai grav, are tendința de a considera pe cetățeni ca fiind ”supuși” ai statului. Desigur, această tendință nu se mai poate manifesta astăzi fățiș, în mod direct, însă ea este prezentă în politica conservatoare, fără echivoc.

În știința politică, în general, doctrina conservatoare a fost legată, de foarte multe ori, de o atitudine sau de o tendință reacționară. Căruia fapt i se datorează această corelație?? Sau, altfel spus, ce legătură există între doctrina politică conservatoare și tendințele reacționare??

Dacă anterior am încercat – după puterile noastre – să explicăm ce se înțelege prin ”**conservatorism**” suntem datori să explicăm și noțiunea de ”**tendință, atitudine reacționară**”.

Atitudinea sau tendința reacționară este antiteza **atitudinii revoluționare**. Ea se caracterizează prin respingerea tuturor situațiilor politice existente în contemporaneitate dar și a celor posibile în viitor. Ca atare, **reacționarismul** tinde să prezerve situațiile politice trecute, anterioare, impunându-le, la nevoie, chiar și prin politici de forță: totalitarisme, dictaturi.

Corelația dintre conservatorism și reacționism se face pregnant simțită în unele doctrine politice cu tentă naționalistă, dintre care se desprinde **teoria pangermanismului**, adoptată în Germania imperială, dominantă în a doua jumătate a sec. al XIX-lea și prima jumătate a sec. al XX-lea.

Conservatorismul german a îmbrăcat haina naționalistă, înfățișând o doctrină fundamentată pe: superioritatea biologică a rasei germane; determinarea și condiționarea istorică și geopolitică, concretizată în necesitatea așa-numitului ”spațiu vital”; ”conștientizarea” unei misiuni unice, speciale pe care poporul german ar fi avut-o de îndeplinit în Europa și chiar pe întreaga planetă etc.

Așadar, ***doctrina pangermanismului*** a reprezentat o teorie politică conservatoare și reacționară, fundamentată pe naționalismul și pe militarismul Imperiului German. Ea va constitui fundamentul doctrinar în baza căruia Germania va declanșa Marele Război, Primul Război Mondial, în vara anului 1914.

II). Doctrina conservatoare propriu-zisă

Dacă la punctul anterior am discutat și comentat unele chestiuni legate de "atitudinea conservatoare", cu referire atât la om – privit în mod singular – la individ, cât și la politica fundamentată pe această doctrină, la prezentul punct vom încerca să analizăm chestiunile teoretice ale conservatorismului. Doctrina politică conservatoare este dificil de surprins în tipare tradiționale deoarece, spre deosebire de alte doctrine politice, aceasta prezintă o anumită inconstanță și ambiguitate. Această inconstanță, ambiguitate provine din faptul că, la origine, conservatorismul a reprezentat doctrina aristocrației, doctrină coagulată și încheată sub imperiul Revoluției franceze din anul 1789. Cum era și de așteptat, fondarea doctrinei conservatoare s-a realizat în Anglia, țară în care, după revoluția din 1688, atât regalitatea cât și aristocrația și-au restabilit pozițiile politice primejduite. Este normal, în aceste condiții, ca englezii să nu vadă cu ochi buni Revoluția franceză din 1789, o revoluție autentică și radicală, care a rupt irevocabil legăturile politice cu trecutul monarhic absolutist, cu puterea politică a aristocrației și a bisericii catolice.

Din această succintă expunere rezultă, în mod indiscutabil, că patria conservatorimului este Regatul Britanic, mai corect Anglia. În acest stat aristocrația nu numai că nu a fost abolită dar a reușit să se mențină la putere, fiind în continuare beneficiara unor privilegii.

Întrucât clasa aristocratică engleză nu mai deținea puterea supremă ca în Evul Mediu, s-a simțit nevoia fundamentării doctrinei a noilor stări de lucruri. Așa a părut doctrina politică conservatoare, ca urmare a încercării disperate a aristocrației engleze de a-și fundamenta teoretic opțiunile politice. Această aristocrație, fiind nevoită să se adapteze continuu prezentului, nu a uitat niciodată, și nu va uita, niciodată, vechile privilegii și statutul exorbitant pe care l-a avut în Evul Mediu. De aici provine întoarcerea continuă a acestei

teorii politice cu "fața" către trecut, către istorie și, în mod deosebit, către istoria politică și socială medievală.

Cu referire la doctrina politică conservatoare propriu-zisă ne vom raporta la câteva chestiuni punctuale. Astfel, aspectele specifice ale acestei doctrine se obiectivează pregnant în legătură cu: ***schimbarea și în deosebit schimbarea socială și libertatea individuală și rolul statului.***

A). Schimbarea și în mod deosebit schimbarea socială

De principiu, conservatorii resping schimbarea sub orice formă deci și schimbarea socială. Pentru doctrina politică conservatoare schimbarea, inclusiv cea socială, este de acceptat doar dacă este imperios necesară și dacă nu afectează substanța, ***adică dacă schimbarea este parțială și formală.*** Chiar și în acest caz, schimbarea socială constituie, în opinia conservatorismului, o "jertfă". Spunem că se acceptă, de nevoie, o schimbare parțială deoarece o schimbare, o transformare totală, radicală, revoluționară nu este de conceput în doctrina conservatoare. Transformarea totală a societății, a relațiilor sociale reprezintă în opinia conservatorilor cel mai mare "rău" posibil.

Viața, inclusiv viața socială s-a deosebit a fi o realitate obiectivă fundamentată pe luptă continuă între contradicție, între diversele antagonisme biologice sau/și sociale. Sub aspect social din lupta contrariilor, a antagonismelor sociale rezultă progresul social. Tocmai acest aspect este negat de doctrina conservatoare!!! Schimbarea este percepută de către conservatori ca o "peticare" pe ici pe colo a sistemului social-politic, fără afectarea fondului. Practic, în concepția conservatorismului trebuie schimbat numai ceea ce este degradat, adus în stare de neîntrebuințare, și ocrotit vechiul sistem politic și social. Cu alte cuvinte, noul, chiar parțial fiind, se supune, se subsumează principiilor vechi, tradiționale de practică politică.

În acest fel conservatorismul nu respinge total ideea de schimbare dar aceasta trebuie să se realizeze gradat, fără să zdruncine societatea, transformările fiind parțiale, practic imperceptibile. Această modalitate de realizare a transformării sociale presupune un timp foarte îndelungat, uneori generații întregi de oameni.

Ca atare, schimbarea, transformarea nu trebuie să conducă – în opinia conservatorilor – la modificarea totală și rapidă a economiei

și a societății. Este ca și cum economia și societatea, în ansamblul ei, ar avea un "destin" propriu, un propriu "ceas interior". Credem că opinia conservatorilor este reală în privința transformării obiceiurilor și moravurilor societății. Acestea într-adevăr se modifică parțial, foarte rar în substanța lor, iar transformarea, devenirea moravurilor și obiceiurilor sociale este, în principiu, imperceptibilă, insesizabilă, mai ales în cadrul unei singure generații.

Schimbarea totală sau radicală este de neconceput de către conservatori. Revoluția deci este totalmente exclusă din doctrina conservatoare. Ea ar constitui "ultima ratio", ultima soluție, acceptată în extrem doar pentru depășirea unei crize politice profunde și care nu are altă ieșire. Așa-zisa "revoluție conservatoare" este o contradicție în termeni!!! Aceasta s-ar realiza nu pentru transformarea radicală și rapidă a societății ci pentru conservarea obiceiurilor, moravurilor și dreptului vechi!!! Practic, revoluția conservatoare are ca ideal reînvierea unor practici politice istorice, demult primite. Ea nu "eliberează" pe nimeni; dimpotrivă întărește tot mai pregnant starea de fapt și starea de drept existentă din timpurile vechi. Schimbarea conservatoare, inclusiv schimbarea radicală conservatoare (revoluția conservatoare!!!) este să acceptăm, într-un final, un proces lent, chibzuit. Dar faptul că această schimbare se referă și se raportează exclusiv la trecut este greu de imaginat. De altfel revoluția conservatoare este, așa cum am mai subliniat, din punctul nostru de vedere, o contradicție în termeni, o absurditate terminologică!!! Frica aceasta de viitor, de progres, provine, probabil, din concepția imposibilității verificării tuturor consecințelor produse de schimbările sociale. Desigur, nu toate schimbările sociale au fost benefice omenirii. Marea lor majoritate însă au avut un impact pozitiv în dezvoltarea socială a umanității. Dacă omul s-ar fi temut de orice transformare socială, considerând-o din start nocivă, atunci umanitatea nu ar mai fi progresat deloc, fiind și acum, probabil, în preistorie sau cum spuneau marxiștii în "comuna primitivă"!!!!

B). Libertatea individuală și rolul statului

Raportul dintre libertatea individuală și preeminența statului determină caracterizarea regimului politic al unui stat ca fiind democratic sau, dimpotrivă, nedemocratic.

Doctrina politică conservatoare este preocupată, în mod deosebit, de menținerea stării de fapt și de drept de la nivel social manifestate în prezent și pe viitor. Scopul suprem este deci, perpetuarea societății și a formelor ei organizaționale și în viitor. Venind din trecut, conservată în prezent și proiectată fără transformări sau poate cu mici schimbări, de formă, în viitor. Așa arată societatea (inclusiv aici economia, statul) în concepția conservatorismului!! Noroc că doctrinarii conservatori au luat ca punct de reper aristocrația medievală engleză și nu stăpânii de sclavi din Egiptul Antic sau din Imperiul Roman!!!! Altfel cine știe care era idealul social ce trebuia imperios perpetuat în viitor, potrivit teoriei conservatoare!!!!

Deși recunosc astăzi drepturile și libertățile fundamentale ale omului și ale cetățeanului conservatorii acordă prioritate statului și instituțiilor etatice.

Oricât de viciată ar fi construcția etatică această doctrină politică recunoaște preeminența statului, fără rezerve. Individul practic este subordonat statului și autorităților etatice.

Fundamentarea teoretică a statului în opinia conservatoare are ca principal argument necesitatea prezervării ordinii și a comunității puterii de stat, în toată plenitudinea sa. Sub acest aspect doctrina conservatoare este realistă, deoarece statul trebuie să existe, indiferent de gradul său de democrație și de transparență politică.

Conservatorismul este, în principiu, partizanul monarhiei parlamentare constituționale, ca formă de guvernământ a statului. Evident este vorba de doctrina politică conservatoare britanică.

Unii doctrinari conservatori au adoptat, în mod fățiș, o poziție, dacă nu antidemocratică, cel puțin indiferentă față de democrație.

Aceștia exaltează rezultatele guvernământului monarhic care este considerat mai puțin feroce decât "tirania" poporului!!!! Din perspectiva conservatoare forma de guvernământ ideală este reprezentată de monarhie. Chiar și o monarhie absolută ar fi de

preferat unei democrații, prin intermediul căreia se manifestă virulența majorității contra unei minorități oprimăte.

În aceste condiții se pune, în mod firesc, întrebarea: care este rolul libertății individuale în doctrina politică conservatoare??

Deoarece conservatorismul pune accent deosebit pe autoritatea statului este în afară de orice îndoială faptul că libertatea individuală este receptată prin prisma statului. În doctrina conservatoare libertatea, privită sub aspect individual, singular, se identifică cu recunoașterea îndatoririlor, a obligațiilor care revin individului, cetățeanului în raport cu instituțiile și cu autoritățile etatice.

Puterea etatică ofilește libertatea individuală care este recunoscută în măsura în care nu aduce atingere intereselor statului și are ca scop diverse forme asociative, cu caracter privat, în care cetățeanul se poate, după libera sa voință, înregimenta. Libertatea individuală trebuie, în concepția conservatoare, să respecte obiceiurile și tradițiile, ca fiind valori supreme pe care se întemeiază societatea și statul, în ultimă instanță. Ca atare ea se poate manifesta doar dacă acțiunile obiective sunt în acord deplin cu valorile tradiționale. Am putea afirma că libertatea individuală este limitată nu în mod direct și explicit de către stat ci de aceste tradiții, obiceiuri istorice, receptate și recunoscute ca valori supreme de către o guvernare conservatoare.

Analizând, sintentic desigur, libertatea individuală și rolul preeminent al statului într-o guvernare politică conservatoare am constatat că filonul de bază peste care conservatorismul nu poate trece sub nici o formă este așa-numita tradiție, adică obiceiurile cu caracter istoric.

Această "tradiție" fundamentează și particularizează doctrina politică conservatoare în raport cu toate celelalte doctrine politice. Ea reprezintă un veritabil marker al teoriei politice conservatoare.

În aceste condiții este normal să ne întrebăm: ce este "tradiția" în concepția conservatorilor?? Ea se identifică cu cutumele, cu obiceiurile moral-politice și juridice, cu dreptul consuetudinar, practici repetate în societate și acceptate cu valoare de lege, datorită uzanței îndelungate. Se consideră că aceste practici repetate și relativ stabile au menirea de a răspunde, în modul cel mai fidel, nevoilor societății.

Tradiția receptată de conservatorism, ca fiind pilonul lui fundamental, nu reprezintă, în opinia noastră, un scop în sine și, drept consecință, ea are rolul de a conserva societatea prezentă și viitoare potrivit cutumelor unor societăți demult apuse, intrate în istorie. Așadar, tradiția crează o inerție, ea neagă evoluția societății, o evoluție obiectivă, logică. Tradiția împiedică dezvoltarea armonioasă și rapidă a societății și implicit a statului. Din ce motiv se întâmplă toate acestea?? Răspunsul este cât se poate de simplu, de banal!! Conservatorismul își trage sorgintea din Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord (denumirea contemporană a statului) unde aristocrația engleză impunând această doctrină politică și-a asigurat ”o felie” din puterea etatică și o preeminență asupra treburilor politico-statale.

”Tradiția” a devenit, datorită uzanței îndelungate, un mod de viață a tuturor cetățenilor britanici, chiar și pentru Partidul Laburist (de stânga) rivalul tradițional al Partidului Conservator.

Încremenirea socială în tipare vechi, apuse istoricește, nu este, prin însăși natura sa, benefică pentru dezvoltarea societății, în ansamblul ei.

Conservatorii de pe orice meridian, și în special cei britanici, încearcă să argumenteze așa-zisa ”tradiție” ca fiind un ”fapt social” fundamental și benefic, deoarece:

- * Este verificată în practica socială. Se spune că inovația politică nu este probată fiind supusă hazardului dar tradiția are un puternic caracter de stabilitate și de predictibilitate;

- * Include, cel mai eficient, individul în mediul social de apartenență. Ideea se referă atât la includerea în societate – în sens larg – cât și anumite clase și categorii sociale. Includerea individului într-o anumită clasă socială (în aristocrație, spre exemplu) determină ab initio imprimarea concepției conservatoare în conștiința politică a subiectului. El devine conservator din instinct cu scopul de a-și prezerva privilegiile dobândite prin simplul fapt al nașterii;

- * Tradiția ar reprezenta unica modalitate de cunoaștere deplină a realității sociale. Aceasta deoarece, prin repetare, se cunosc atât cauzele cât și efectele acestora, din perspectivă istorică. Așadar, în concepția conservatoare guvernul trebuie să respecte ”tradiția” și nu să inoveze, impunând proiecte prin care să încerce dezvoltarea social-politică și economică a statului.

Într-un stat care a fost până la începutul sec. al XX-lea prima putere economică, politică și militară a lumii – este cazul Marii Britanii – îți poate permite, probabil, ca în politică să se circumscrie exclusiv ”respectării tradiției” dar într-un stat slab dezvoltat, cum era România, la începutul sec. al XX-lea, ce ”tradiție” trebuie preservată prin mijloace politice pentru asigurarea bunăstării societății??

Desigur, în contemporaneitate țara noastră nu poate să prezeve așa-zisele ”tradiții” de la începutul sec. XX!!!! Tradiția poporului român se raportează la respect, bună-cuviință, lupta pentru eliberare națională și socială, pentru independența țării etc.

Avem tradiții minunate păstrate în obiceiurile, în morala și în moravurile societății românești.

Sub aspect politic însă nu ne putem niciodată permite să acceptăm conservarea așa-zisei tradiții politice antebelice sau interbelice, cu scopul proiectării acesteia în societatea actuală și în societatea viitoare.

În concepția conservatorilor **politica** are rolul de a remedia disfuncționalitățile, de a distruge ”răul”. Dar oare politica nu are, în primul rând, menirea de a promova binele în societate?? Nu acesta este **scopul fundamental al politicii** pe acest Pământ??

Îndepărtarea ”răului”, înlăturarea disfuncționalităților reprezintă doar o parte din scopul politicii, partea cea mai puțin relevantă.

Politica trebuie să asigure bunăstarea, fericirea și satisfacția societății prin promovarea activă a tuturor planurilor și proiectelor necesare pentru dezvoltarea socială, având ca efect prosperitatea și satisfacția tuturor, a fiecărui individ în parte. **Politica nu trebuie să fie de circumstanță** – cum opinează doctrina conservatoare – ci trebuie să fie activă, urmărind promovarea fermă a intereselor naționale, a intereselor societății civile dintr-un stat.

Credem că nu este posibil ”**să conservi**” și ”**să reformezi**” în același timp. Cele două ipostaze: **conservarea** și **reformarea** sunt, prin natura lor, antitetice, antagoniste.

Un reformator nu poate fi conservator după cum nici un conservator nu poate fi reformator decât cu numele, formal, în aparență.

Cine este conservator este antireformator, conform propriei doctrine politice conservatoare.

III). Evoluția doctrinei politice conservatoare în contemporaneitate

În condițiile societății și a economiei capitaliste contemporane doctrina politică conservatoare, extrem de influentă până în jurul anului 1950, se repliază în raport cu situația faptică, obiectivă. Doctrina conservatoare contemporană dă prioritate instituțiilor politice și sociale tradiționale: **regalitate, biserică, familie, moralitate**. Statul joacă în continuare un rol preeminent, fundamentat pe ierarhie și pe respectul datorat de cetățeni autorităților publice.

Sub aspect economic, conservatorismul este un susținător al statului capitalist pur, minimal și concurențial, ceea ce nu îl împiedică să critice economia capitalistă fundamentată pe doctrina politică liberală. Dar, doctrina conservatoare se raliează liberalismului, în privința politicilor economice mai ales după decăderea statului social, prezidențial, în anii '80 ai secolului trecut, cu intenția vădită, clară și neechivocă de a combate doctrina politică socialistă, manifestată sub forma "curentului" social-democrat. Mai corect spus, este vorba de combaterea politicilor și viziunilor economice, promovate de social-democrație.

Alianța conservatorismului cu liberalismul, în explicarea fenomenelor economice, sau mai corect ralierea conservatorismului la doctrina liberală sub aspectul menționat mai sus, scoate în evidență lipsa de soluții a doctrinei conservatoare în privința vieții economice. Iată că, "tradiționalismul" nu este, prin natura sa, nici pe departe suficient pentru explicarea mecanismelor și funcțiilor economice ale societății capitaliste contemporane. Derapajul, constând în imposibilitatea explicării fenomenelor economice, dintr-un punct de vedere propriu, apasă doctrina conservatoare, restrângându-i categoric influența.

Conservatorismul britanic are un aliat de nădejde, un "frate geamăn" în republicanismul existent în S.U.A. Acești centri motori ai conservatorismului mondial – Partidul Conservator din Regatul

Unit și Partidul Republican din S.U.A. – încearcă revitalizarea acestei doctrine politice.

Tematica acestei așa-zise revitalizări se fundamentează pe următoarele teze doctrinare: **anti-universalism; non-progres; preeminența culturii asupra economicului.**

* Anti-universalismul – pune accent pe apartenența fiecărui individ la o cultură determinată. Cultura este percepută, nu ca ceva abstract, ci ca un set de valori moștenite din generație în generație, străbătând istoria. Așa se explică liantul dintre trecut, prezent și viitor, pe baza apartenenței culturale, naționale, a fiecărui individ, în parte.

Diferențierile de natură culturală, civilizațională, se opun universalizării umanității. Astfel, în concepția conservatoare universalitatea reprezintă o utopie, un ideal și nimic mai mult.

* Non-progresul – pornește de la ideea că umanitatea nu poate, în realitate, progresa. Progresul continuu al omenirii ar fi, în realitate, o iluzie. Modernizarea este receptată cu oarecare îndoială și reticență deoarece ea conduce, în mod nemijlocit, la pierderea tradiției.

Conștiinți de rolul progresului, științei, tehnologiei, artei și culturii, oamenii vor abandona modul tradiționalist de viață în favoarea inovațiilor benefice. Aceasta este marea spaimă a conservatorismului, care "se muncește" să demonstreze imposibilitatea unui proiect universalist, nici măcar la nivelul de concept. Universalismul ar afecta profund tradiționalismul și ar ridica conștiința umanității ceea ce ar putea determina conștientizarea imposibilității obiective, legice a perpetuării, la nesfârșit, a clasei aristocratice și a "ocupării" de către aceasta a unui segment important al puterii statale. Este și paradoxal pentru că, o clasă socială ce se pretinde "elită a lumii" se fundamentează doctrinar pe concepții anacronice, retrograde, bazate pe așa-zisa imposibilitate de progresare a omenirii. A nega progresul și a clama trecutul prin virtuțile și calitățile sale, a încerca perpetuarea unei societăți trecute și în viitor, constituie mijloace de stagnare, chiar de regres.

Realitatea obiectivă a demonstrat cu prisosință că motorul, forța vitală a umanității constă în **progres**: social, economic, tehnologic, științific, cultural, educațional, militar etc.

Impunând relații de producție, legi și obiceiuri desuete, anacronice aflate în contradicție cu forțele de producție, cu știința și

tehnologia, doctrina politică conservatoare exprimă clar, neechivoc interesul său pentru lipsa de progres a omenirii. Dar, indiferent de voința oamenilor, umanitatea va progresa lăsând la coșul istoriei concepțiile retrograde, antiumane, sectariste, fundamentate exclusiv pe perpetuarea intereselor unei clase sociale elitiste, aristocratice.

* Preeminența culturii asupra economicului – este o altă ”teză de forță” a conservatorismului contemporan.

Cultura, în concepția conservatorilor, guvernează economicul și determină politicul. Adevărată într-o oarecare măsură, mai ales în privința politicului, teza afirmată nu este scutită de critici.

Economia de piață nu ține de cultură, nu îi este acesteia din urmă subordonată. Economia are propriile sale legi, reguli obiective care nu sunt ”supuse” mediului cultural. Dimpotrivă economicul este determinat de material, de necesitățile vieții concrete, de condițiile materiale de existență a societății și nu de spiritualitate, de cultură.

Într-adevăr, doctrinele și ideologiile politice sunt puternic influențate de cultură și poate doctrinarii conservatori au considerat că economicul este ”supus”, determinat am spune noi, de cultură prin intermediul politicii.

Cultura care ”este preeminentă” în raport cu economicul, cuprinde două filoane esențiale: cel religios, clerical și cel rațional sau iluminist.

Indiferent de componentele sale spiritualitatea, cultura, nu determină în mod direct fenomenele și mecanismele economiei de piață.

Pe de altă parte, conservatorii apreciază că spiritualitatea, cultura, limitează autonomia cognitivă a individului. Cu alte cuvinte, tiparul cultural este determinativ pentru viitoarele acțiuni sau inacțiuni ale persoanei fizice. Aspectul este real dar numai cu privire la adaptarea de către individul educat, culturalizat, a unui comportament conform prescripțiilor sociale. Adică, acesta nu va adopta o conduită antisocială, infracțională.

Cu privire la celelalte activități umane – exceptând desigur pe cele antisociale – culturalizarea, educația nu are menirea limitării autonome cognitive a subiectului. Dimpotrivă, cultura conferă individului capacitatea de a observa posibile alternative sociale, politice, economice în vederea realizării progresului social.

Teza conform căreia cultura limitează autonomia individului duce cu gândul la manipularea acestuia, manipularea săvârșită voit, intenționat pentru a-i inocula valorile spirituale și comportamentale ale conservatorismului.

În concluzie, după anii '50 ai sec. al XX-lea doctrina conservatoare și-a pierdut importanța în peisajul doctrinar politic. Fieful clasic, tradițional al conservatorismului este reprezentat de Marea Britanie și S.U.A., prin cele două mari partide: **conservator** și **republican**.

În esență, această doctrină politică apără interesele elitelor aristocratice, sfidând evoluția progresivă a Istoriei umanității. Ea nu va putea răspunde satisfăcător niciodată la întrebarea: "Cine a confirmat și pentru cine a fost confirmată **"tradiția"** ca marker al întregii societăți conservatoare??".

La această întrebare vom încerca noi să răspundem: "tradiția" a fost confirmată de aristocrație în scopul păstrării poziției elitiste și privilegiate; "tradiția" a fost confirmată drept "marker" al societății în scopul ocrotirii, și pe viitor, a privilegiilor aristocratice, în favoarea unor elitiști pentru care rangul nobiliar, deci formalitatea, este preminent în raport cu valoarea personalității umane (care constituie fondul, substanța).

Conservarea unei societăți nobiliare, demult apuse și condamnată istoricește, întreține iluzia salvării privilegiilor în favoarea elitelor. Este desigur, doar o iluzie, deoarece progresul obiectiv al societăților umane va evidenția, până la urmă, adevăratul caracter, retrograd, al doctrinei politice conservatoare.

Cap. V: Doctrina fascistă

În cuprinsul acestui capitol vom încerca să abordăm câteva probleme relative la: statul totalitar; doctrina marxistă; doctrina legionară; considerarea și reconsiderarea nazismului și legionarismului, în perioada contemporană, în țara noastră.

D). Statul totalitar în concepția doctrinei politice fasciste

Concepția totalitară a statului este specifică doctrinelor fasciste. Practic, toate aceste doctrine îmbrățișează, fără rezerve,

această teză. Totalitarismul semnifică absorbția de către stat a tuturor voințelor și atitudinilor membrilor societății. **Nimic nu poate exista în afara statului** – pare a fi ideea de forță a statului totalitar.

Libertatea individuală este tratată de aceste doctrine politice ca fiind cu un unic scop fundamental: slujirea statului totalitar fascist. Așa fiind, libertatea individului nu este privită ca o "stare" faptică și juridică, totodată, prin care acesta își împlinește menirea, ci este tratată ca o libertate personală, într-adevăr, dar manifestată exclusiv prin stat. Concepția fascistă este în sensul acestei din urmă interpretări a libertății umane, care ar avea aptitudinea de a cataliza voința și de a acorda vigoare întregii națiuni. Scopul statului fascist totalitar era subordonarea totală și necondiționată a întregii societăți civile. Pentru fasciștii italieni, statul totalitar era, totodată, un stat militarist, capabil să mobilizeze întreaga societate în scopurile expresioniste, cuceritoare.

Prin natura lor, doctrinele fasciste sunt antidemocratice, antiliberale și antisocialiste. Ele sunt deplin antipozitiviste și au ca scop subordonarea totală a statului și a societății civile, privită în ansamblul ei. Aceste doctrine promovează elitismul, iraționalismul și exacerbează cultul violenței (politice, de limbaj și chiar fizice).

O componentă a acestor doctrine politice o constituie **rasismul**, privit atât sub aspect spiritualist cât și ca o crudă realitate obiectivă, manifestată în societate.

Șovinismul și **antisemitismul** au fost, de asemenea, proclamate ca idei de forță a doctrinelor politice fasciste.

Ideologia politică totalitară fascistă a cochetat cu ideea "**revoluției**" **fasciste**. Deși a fost proclamată în timpul regimurilor fascisto-naziste, "revoluția" fascistă este pusă sub semnul întrebării de către politologi. Într-adevăr, fascismul totalitar, cu toate derivatele sale, **nu a avut, în realitate, nimic revoluționar**.

Pentru cititori este posibil ca această aserțiune să creeze imaginea unei "alinieri" mecaniciste, automate, la gândirea politică majoritară contemporană.

Vom încerca să explicăm de ce în regimurile totalitare fasciste nu a avut loc nici o revoluție. În acest scop vom apela la principiile generale, fundamentatoare ale doctrinelor politice generale.

Fascismul este, prin natura sa, **elitist**; originar această doctrină politică nu a fost ”de masă”. Ca atare, ca orice doctrină elitistă și fascismul dorește conservarea societății în conformitate cu opiniile, ideologiile și doctrinele fundamentatoare ale acestui curent politic. **Fiind elitist și conservator**, fascismul este, în mod obiectiv, antirevoluționar. În aceste condiții, apreciem că a vorbi de o ”revoluție” fascistă este, fie o utopie, fie un mod subtil de determinare a realității obiective, a adevărului.

Că au existat și elemente de ”mișcări revoluționare” în fiecare dintre variantele fascismului este real, dar nu se poate vorbi de un veritabil ”proces revoluționar”, doctrinar fundamentat.

Așadar, statul totalitar, inclusiv statul totalitar fascist, sub variatele sale forme, nu a fost un stat revoluționar. Dimpotrivă, statul fascist totalitar a fost xenofob, rasist, antidemocratic, antisocialist, anticomunist și antisemit.

Statele totalitare fasciste au apărut pe fondul crizei (politice și economice) ce a pus stăpânire pe Europa, după Primul Război Mondial. Ele au reprezentat o reacție externă, violentă împotriva statului democratic și liberal, privit în abstracțiunea sa.

Statele totalitare fasciste au constituit, totodată, o reacție brutală, rapidă și extremă împotriva socialismului, a social-democrației și, mai ales, în raport cu comunismul.

Apropiate de misticism, statele fasciste totalitare s-au fundamentat pe teza totalitară dar s-au raportat și la alte ideologii și doctrine electiv, diverse, în vederea dovedirii ”superiorității” acestui tip de stat.

II). Doctrina nazistă. Doctrina legionară. Naționalismul – element al doctrinei legionare

Apariția doctrinei național-socialiste în peisajul politic german, de la începutul sec. al XX-lea, s-a datorat, în principal, dorinței conservării unui stat german puternic și influent, dominant în relațiile internaționale, fapt greu de îndeplinit în condițiile capitulării acestui stat în noiembrie 1918. Înfrângerea Germaniei în Primul Război Mondial (Marele Război) a fost acceptată ca o veritabilă catastrofă, producând nemulțumire generală și o criză social-economică profundă. Dorința de reîmpărțire a lumii, alături de Marea Britanie și Franța, ca urmare a dezvoltării impetuoase a Germaniei

după 1880, nu s-a putut realiza. Dimpotrivă, în anul 1918 se părea că această țară s-a prăbușit sub propria greutate a visului său de mărire.

Practic, la sfârșitul Primului Război Mondial, înfrângerea Germaniei ca exponentă a Puterilor Centrale și prăbușirea țarismului urmată de edificarea Rusiei sovietice a schimbat ”fața” Europei, care se părea că urmează a se desprinde irevocabil de autocratismul conservator monarhic. Desigur, tabloul politico-geografic trebuie completat cu desființarea dublei monarhii Austro-Ungare, aliata Germaniei imperiale în Marele Război.

Potrivit Conferinței de Pace de la Paris din 1919-1920, definitivă în privința Germaniei în mai 1921, această țară trebuie să plătească cu titlul de reparații, despăgubiri de război suma de 20.000.000 mărci aur, în bunuri ce urmau a fi livrate Alianțelor Puterilor învingătoare ale Antantei.

În ianuarie 1921 s-a stabilit suma totală a despăgubirilor la 226.000.000 mărci aur, ce urma a fi plătite, până în anul 1963, în 42 de unități (rate anuale).

A fost demilitarizată zona din stânga Rinului (zona renană) și a fost creată, pentru trei luni, o Republică a Renaniei independente, la sfârșitul anului 1923, sub presiunile Franței și ale Belgiei.

Tratatul de la Versailles, încheiat cu Germania a creat profundă nemulțumire în opinia publică germană. Semnarea și mai ales ratificarea tratatului, de către Germania învinsă, la 10 ianuarie 1920, a creat impresia unei ”puneri în genunchi” a Germaniei. Naționaliștii germani au solicitat imperativ o ”reabilitare morală” a acestui stat. Nu era acceptată teza responsabilității exclusive a Germaniei pentru declanșarea și desfășurarea războiului.

Reacție la încheierea tratatului de pace, naționalismul german capătă noi valențe. Se încearcă expansiunea comunismului în Germania sub influența Revoluției bolșevice rusești. Deși nu a avut câștig de cauză tentativele de instaurare a comunismului în Germania au fost receptate drept principală cauză a înfrângerii din 1918. Armata nu a putut câștiga războiul datorită ”revoluțiilor” bolșevice, repetate, de pe teritoriul german.

Regimul național-socialist a apărut pe fondul acestor bulversări social-politice și economice din Germania, după 1918.

Experimentul bolșevic de preluare a puterii politice a inflăcărat ideea ”revoluției” fasciste. În Germania însă – spre

deosebire de Italia – după eșecul puciului din 8 noiembrie 1923, Hitler a înțeles că unica modalitate de a accede la putere, este pe căile legale.

Partidul Național Socialist al Muncitorilor Germani a fost pregătit pentru preluarea totală, absolută a puterii de stat, pentru transformarea acestui partid într-un **partid-stat**, și pentru edificarea viitoare a statului nazist totalitar.

Istoricii și politologii consideră, pe bună dreptate, că titulatura acestui partid a fost demagogică, vrând să demonstreze că în Germania ”experimentul” ce urma a se desfășura va fi opus ”experimentului” sovietic.

Partidul Național Socialist al Muncitorilor Germani milita pentru un socialism naționalist spre deosebire de internaționalismul socialist clamat de Rusia sovietică.

Socialismul național reprezenta un amestec doctrinar între naționalism și socialism, în care rolul preminent revenea naționalismului. Fără îndoială, național-socialismul german, aflat la putere în 1933 și 1945 a compromis, iremediabil, naționalismul – ca idee fundamentală a sec. al XIX-lea, care a determinat fondarea statelor naționale.

Hitler a venit la putere în Germania pe cale legală. Complicitatea dintre militari, agrarieni, monarhiști, industriași și bancheri a determinat ”uciderea” Republicii de la Weimar și instaurarea nazismului la putere. Capitaliștii germani, revarșarzi și conservatori, au decis sprijinirea lui Adolf Hitler: pentru asigurarea luptei împotriva bolșevismului care amenința, din interior, Germania; pentru o politică dură având ca scop relansarea economică, economia fiind haotică, distrusă, după Marele Război și pentru asigurarea liniștii și ordinii în interiorul statului.

Regimul totalitar național-socialist se fundamenta doctrinar pe noțiunea de ”rasă”. Rasa germană era considerată net superioară, fiind pură, ariană.

Voința charismatică a unui singur om – acesta fiind Conducătorul, Führer-ul – este plasată de național-socialism deasupra legii.

Nu există practic nici o constrângere a voinței lui Hitler, în tot statul german, după accederea acestuia la putere. Guvernarea

național-socialistă nu se întemeia pe nici o Constituție, fiind practic o guvernare ”de facto”.

În Germania național-socialistă a fost adoptat, din inițiativa lui Adolf Hitler, un **”Plan de patru ani”**, expus la data de 09 septembrie 1936, la Congresul anual al Partidului Național-Socialist, desfășurat la Nürenberg.

Planul avea ca scop producerea materiilor finite în Germania, în scopul evitării importurilor din străinătate.

În statul totalitar național-socialist justiția este subordonată partidului. Judecătorii erau executanții dispozițiilor partidului și a statului nazist; rolul lor de păzitori ai legii nu mai era recunoscut, începând cu anul 1942.

Regimul național-socialist, în perioada cât s-a aflat la putere în Germania (1933-1945) a creat o ierarhie de partid și de stat rigidă, materializată prin adularea chiar divinizarea superiorilor, a manifestat dispreț total față de personalitatea umană, considerând omul – privit individual – ca fiind un ”instrument”; a creat și a acceptat funcționarea lagărelor de concentrare, modalitate certă de realizare a genocidului.

Statul totalitar național-socialist german reușește să eradicaze șomajul, în anul 1938, datorită amplorii, fără precedent, a dezvoltării unui nou război mondial.

Pe planul politicii externe – cu largi ecouri și puternice reverberații în politica internațională a acelei perioade – se înscrie dilema Germaniei național-socialiste de a se alia cu țările occidentale capitaliste democratice împotriva U.R.S.S. sau, dimpotrivă, de a se alia cu U.R.S.S. împotriva Occidentului.

Ca urmare a eșecului tratativelor anglo-franco-sovietice din primăvara anului 1939, la data de 23 august 1939 se încheie vestitul Pact de neagresiune, supranumit ”Hitler-Stalin”; ”Ribbentrop-Molotov”, cu anexa sa secretă, având ca scop delimitarea sferelor de influență între cele două state totalitare: nazist-hitlerist și sovietic-stalinist. Ele au ”reușit” să treacă peste ”diferențierile” ideologice pentru a-și delimita fiecare, sfera sa de influență pe continentul european.

*

*

*

Acestea au fost doar câteva chestiuni preliminare, sintetic punctate, în vederea analizării doctrinei naziste.

A). Doctrina nazistă

Despre scopul doctrinei naziste materializat în hegemonia politică și militară a Germaniei am discutat în paginile anterioare. Filonul doctrinei naziste, fundamentul acesteia se regăsește în lucrarea scrisă de Adolf Hitler, în anul 1926, "Mein Kampf" – "Lupta mea", structurată în două volume: vol.I – "Lupta mea" și vol.II – "Mișcarea național-socialistă". Cartea a fost scrisă în perioada de detenție a lui Hitler, stabilită la 01 aprilie 1924 de către Tribunalul popular din München.

Doctrina expusă de Adolf Hitler este profund antisemită, anticomunistă, antisocialistă, xenofobă, întemeindu-se pe conceptul de "rasă". Ea se fundamentează pe mai vechi doctrine conservatoare, din dorința de a "salva" Germania de la dezastrul înfrângerii, după Primul Război Mondial.

Pilonii fundamentali ai doctrinei expuse în lucrarea citată sunt: ***antisemitismul, elitismul și antidemocratismul și lupta împotriva comunismului.***

* Antisemitismul – se fundamentează pe "rasă", concept biologic, utilizat în scop politic, propagandistic, pentru afirmarea superiorității "rasei germane ariene".

Pornind de la teoriile biologismului social, Adolf Hitler a determinat și o "rasă inferioară", vinovată de toate "păcatele" planetei. Această "rasă" identificată cu poporul evreu, trebuie – în concepția hitleristă – izolată și exterminată.

Concepția rasistă, promovată de A. Hitler în cartea sa, a devenit ulterior fundamentul ideologic al Partidului Național Socialist și, după cucerirea puterii de stat, al statului totalitar național-socialist german.

Hitler propovăduia necesitatea răspândirii ideilor rasiste în societatea civilă, instrumentul fiind Partidul Național-Socialist al Muncitorilor Germani.

Concepția rasistă este o concepție imorală, profund neștiințifică, utilizată de extrema dreaptă în scopul "clasificării" umanității. Doctrina nazistă considera că rasele umane sunt

ierarhizate, în "vârful piramidei" fiind rasa albă europeană dominată de arienii germani, cele mai "pure" elemente ale acestei rase.

Sub aspect științific "clasificarea" este ridicolă și, din acest motiv, aserțiunile doctrinare ale lui Hitler nu sunt susținute de argumente temeinice, fundamentate pe știință, logică și viață cotidiană. Pentru a suplini lipsa argumentelor, validate științific, Adolf Hitler a apelat la un limbaj ideologic, puternic emoțional. Aceste teze susținute de conducătorul mișcării național-socialiste trebuiau să pătrundă în conștiința maselor largi prin intermediul propagandei.

Hitler realizează o apologie a rasei, pentru că, spunea el, "...în sânge stă forța sau slăbiciunea omului...". menținerea purității rasei ar reprezenta condiția sine qua non a prezervării mentalului unitar și a unității de suflet a națiunii.

Ridicarea morală, intelectuală și politico-militară a națiunii germane era văzută în corelație directă cu rezolvarea problemei rasiale, obiectivată – în concepția lui Adolf Hitler – prin soluționarea "chestiunii evreiești". Antisemitismul era, în consecință, un efect al prezervării purității rasei germane ariene în fața "pericolului" reprezentat de populațiile evreiești.

Puritatea rasială se putea obține, în concepția lui Hitler, prin îndepărtarea tuturor evreilor. Iar "îndepărtarea" evreilor se putea realiza, potrivit acestei doctrine, inclusiv prin exterminare.

Mizând pe ura germanilor față de evrei Hitler prevedea prin această activitate criminală, profund inumană, dobândirea a două rezultate așa-zise favorabile: câștigarea simpatiei poporului pentru că lupti împotriva "**dușmanului**" **său**, adică a evreilor și, totodată, asigurarea purității rasei germane prin izolarea și exterminarea evreilor, considerați de Hitler, "otrăvitori internaționali" ai poporului german.

Istoria a demonstrat că această doctrină, ajunsă în postura de "politică de stat", prin cucerirea puterii politice de către național-socialiști, s-a aplicat în fapt, în realitatea obiectivă, cu consecințe catastrofale pentru întreaga umanitate.

Așa-zisa iudaizare a poporului german, "păcatele" împotriva sângelui german și cele împotriva rasei germane ariene erau considerate de A. Hitler adevărate "păcate mortale". Aceasta deoarece, în concepția sa, "păcatele" menționate anterior ar avea

aptitudinea de a distruge rasa germană. Hitler preconiza, în lucrarea sa, utilizarea violenței, chiar și a omuciderilor, împotriva evreilor.

Proclamând ”superioritatea absolută” a arienilor în toate domeniile cunoașterii umane, Hitler îl caracterizează – antitetic, desigur – pe evreu ca fiind în totală opoziție cu arianul. Dacă arienii sunt rodici, inventivi, altruști, creatori ai civilizației umanității, evreii ar fi respingători, cu atitudini și cu spiritualitate inferioară. Astfel este justificată de propaganda nazistă, după preluarea puterii în stat, tendința de dominare asupra altor națiuni, prigonirea și exterminarea evreilor din Germania și din statele europene ocupate de armata germană în timpul celui de-al Doilea Război Mondial și ”necesitatea” spațiului vital pentru poporul german, popor ”superior, arian”.

Prigonirea și exterminarea evreilor era justificată și pe temeiul unor documente vechi, care relevau o conspirație a evreilor la nivel mondial, în scopul dominării politice și economice a Terrei. Este vorba despre lucrarea tipărită, prima dată, la începutul sec. al XX-lea, în Imperiul Țarist, cunoscută sub denumirea ”**Protocolle înțelepților Sionului**”.

* Elitismul și antidemocratismul – implică așezarea întregii societăți germane pe principii elitiste.

Structurarea societății pe criterii axiologice, ordonate ierarhic, de la ”rău” la ”bun”, de la ”inferior” la ”superior”, de la ”slab” la ”tare”, de la ”neputincios, laș” la ”puternic, curajos, erou”, presupune impregnarea doctrinei național-socialiste cu **spirit elitist**. În vârful piramidei ”elitei” se află ”eroul suprem”, Conducătorul, individ providențial menit să conducă statul și societatea.

Conducătorul suprem național-socialist era considerat un erou, un salvator al neamului său. El avea un rol mesianic de îndeplinit. De la el în jos, pe scară ierarhică, toți ceilalți conducători naziști trebuia să-i fie subordonați și loiali, fără limite.

”Elita” se manifesta între popoare prin rasism ”elita” se manifesta și între indivizii aceluiași popor (german, arian) prin clasificare și ierarhizarea apriorică a acestora. Conducerea îi revenea doar celui mai capabil, celui mai înzestrat. Elitismul nazist este o continuare, în alte coordonate, a elitismului conservator, aristocratic.

Firese, nazismul fiind *elitist* este și *antidemocratic*. Național-socialiștii s-au pronunțat răspicat împotriva democrației sursă a ”tuturor relelor”.

A. Hitler ”a justificat” în lucrarea sa teoretică necesitatea distrugerii democrației pe considerentul că principiile democratice slăbesc statul și-l duc în situația de a nu-și putea îndeplini funcțiile sale de bază: apărarea țării și asigurarea ordinii și liniștii publice.

Hitler și-a exprimat convigerea în viabilitatea statului rasist, totalitar, condus de un Conducător providențial și absolut. Cu alte cuvinte, *principiul rasist* se îmbină cu *principiul personalității exemplare* specific, desigur, Conducătorului suprem. Conducătorul german național-socialist este un lider total într-un stat rasist totalitar. Horărările trebuie adoptate doar de Conducător, fără influența altor persoane fizice. În locul exercițiului democratic al ”puterii” specific statelor capitaliste democratice național-socialismul propune omniprezența Liderului, personalitatea acestuia fiind și unica garanție a politicii activ urmărite. Altfel spus, Conducătorul suprem scapă oricărui control din partea maselor populare așa-zisa ”personalitate” și ”charismă” a sa neputând constitui veritabile garanții asupra justiției politicii promovate. Deci, Hitler recunoaște că poporul dispune, în guvernarea național-socialistă (nazistă) de o garanție iluzorie, utopică, politica desfășurată de Liderul total fiind la discreția acestuia, la liberul său arbitru. Astfel, plăcerea, voluptatea, voluntarismul extrem al conducătorului suprem devin literă de lege, nefiind, sub nici o formă, supuse cenzurii.

Atât de tare a urât Adolf Hitler statul democratic încât a postulat că, după cucerirea puterii de stat, național-socialiștii nu trebuie să creeze imediat un stat rasist, ci mai întâi trebuie să distrugă statul evreiesc, adică statul democratic.

În opera sa fundamentală Adolf Hitler a postulat anumite teze relative la educație. Aceasta trebuia centrată pe dezvoltarea forței fizice, pregătind tânăra generație pentru un eventual război.

Sub aspect civic, indivizii erau clasificați în: cetățeni: supuși și străini. Germanii se nășteau supuși ai statului și deveneau cetățeni doar dacă corespundeau rasial, după naționalitate, după educație fizică și cognitivă, dacă au satisfăcut serviciul militar. Femeile deveneau din supuse ale statului, cetățeni numai dacă își câștigau singure existența sau dacă se căsătoreau.

* Lupta împotiva comunismului

Este fără echivoc faptul că inamicul principal al nazismului a fost stânga politică: socialismul, social-democrația și mai ales comunismul.

Comunismul a reprezentat pentru A. Hitler o forță, doctrinară și practică, politică, care trebuia distrusă prin orice mijloace. Ca melanjul său să fie perfect, socialismul, în general, și comunismul, în mod deosebit, au fost asociate cu evreimea. Comunismul a reprezentat în gândirea hitleristă un mod sinuos și pervers de dominare a evreimii de către evrei. El propune sub aspect practic o nazificare a Germaniei pentru ca această țară să nu cadă în tabăra comunismului.

Hitler a pus semn de egalitate între internaționalismul evreiesc și internaționalismul comunist.

Considerăm că viitorul cancelar german a rămas marcat de tentativa comuniștilor de a prelua puterea, creând soviete în Germania, între octombrie 1918 și noiembrie 1919. Și, culmea ironiei, revoluțiile comuniste germane au fost dejucate de social-democrații germani, cu ajutorul armatei. Cele două curente rivale ale socialismului – social-democrații și comuniștii – nu s-au înțeles, permițând, în mod direct, pe câțiva ani instalarea dușmanului lor comun, Hitler, la putere.

A. Hitler a teoretizat combaterea marxismului prin: utilizarea unor simboluri proprii comuniștilor (spre ex.: steagul roșu); atragerea proletarilor de partea național-socialiștilor; scoaterea clasei muncitoare din tabăra comunistă, internaționalistă și înregimentarea ei în cadrul naționalismului extrem, radical, propriu nazismului etc.

Teoria "**spațiului vital**" deși nu se referea expres la lupta anticomunistă, în mod indirect, mediat, aceasta era avută în vedere. Asigurarea hranei pentru popor, în totalitate, de pe teritoriul național; realizarea unui "raport optim" între numărul populației și teritoriul statului etc. reprezintă "teme" ale doctrinei spațiului vital necesar poporului "arian german".

Hitler indică, cu claritate unde este acest spațiu necesar germanilor – **în Răsărit**, adică în teritoriul URSS, dominat de ideologia marxist-comunistă.

B). Doctrina legionară. Naționalismul – element al doctrinei legionare

Imediat după Primul Război Mondial, în România, a apărut un curent politic radical, de dreapta, chiar am putea spune de extremă dreapta, promovat de Liga Apărării Național Creștine (Liga Cuzistă) și de Mișcarea Legionară.

* Partidul Liga Apărării Național Creștine, care doctrinar a îmbrățișat teoria cuzistă, formulată de prof. A. C. Cuza a fost înființat în anul 1923. Influența acestei mișcări politice s-a resimțit în deosebi în zona Moldovei, fiind, mai curând, un partid politic (o mișcare politică) regională din România.

Valorile politice promovate de L.A.N.C. (prescurtarea denumirii partidului) au constatat în: păstrarea purității naționalității și "rasei" românești și păstrarea nealterată a purității sângelui românesc și, respectiv, promovarea antisemitismului ca doctrină politică. De unde apărea acest antisemitism românesc în doctrina prof. univ. A. C. Cuza?? Probabil, acesta provenea din specularea nemulțumirii a unei părți a populației românești față de activitățile economice speculative promovate de evrei. Doctrinar, antisemitismul cuzist se fundamenta pe diferențierea de ordin religios, dintre, creștinism și mozaismul iudaic. "Culpa" istorică a evreilor pare a fi concretizată nu atât în uciderea lui Iisus Cristos cât în neacceptarea percepțelor religioase creștine de către evrei.

Doctrina cuzistă nu a fost extremistă, în sensul unui radicalism exacerbat, care să conducă la exterminarea fizică a evreilor, la un genocid antisemit. Dimpotrivă, ea propunea doar excluderea evreilor din sânul națiunii și așezarea lor pe un pământ liber (care să fi fost acesta??).

* Mișcarea legionară, a luat ființă, inițial, în anul 1927, prin separarea unui grup din L.A.N.C., în fruntea căruia se afla Corneliu Zelea Codreanu.

Nu importă aici istoria Mișcării Legionare. Fiind circumscrisă analizei doctrinei politice, în pagina de față **trebuie** să ne întrebăm dacă mișcarea legionară a fost doar un "împrumut" doctrinar de la fascismul italian sau de la național-socialismul german sau dacă, dimpotrivă, această mișcare politică a fost de sorginte eminentemente românească??

Este dificil, extrem de dificil de răspuns la o asemenea interogație!!!! Și totuși îndrăznim să afirmăm că, deși influențele doctrinelor fasciste europene, Italiană și Germană, nu pot fi total ignorate, doctrina legionară este un produs al gândirii politice românești, în condițiile social-politice concrete, manifestate în țara noastră după Marele Război (Primul Război Mondial). Să încercăm să argumentăm poziția adoptată de noi.

În primul rând nu trebuie uitată rădăcina Mișcării Legionare care se regăsește în L.A.N.C și implicit în doctrina prof. ieșean A. C. Cuza. Or doctrina cuzistă – din care doctrina legionară s-a desprins – este un produs intelectual eminentemente românesc. Influențele, eventuale, ale doctrinelor fasciste asupra cuzinismului nu-i răpesc acestuia caracterul național, românesc, al acestei gândiri.

În al doilea rând, după cum vom vedea ulterior, doctrina legionară prezintă o serie de diferențieri ideologice, doctrinare, în raport cu fascismul italian și cu național-socialismul german. Rezultă, în mod logic, că doctrina Mișcării legionare nu constituie doar o "imitație" a fascismului italian sau a nazismului german.

Cum noi am analizat în cadrul pct. A) doctrina nazistă (național-socialistă germană) vom raporta doctrina legionară la doctrina totalitară național-socialistă pentru a constata că fundamente doctrinare nu coincid. Dimpotrivă, în doctrina nazistă, conform concepției lui A.Hitler, **rasismul** constituie elementul central, fundamental. În doctrina legionară, tot o doctrină naționalistă, fără discuție, centrul fundamental "piatra unghiulară" este formată din **doctrina religioasă creștină a Răsăritului, Ortodoxia românească**.

Observăm concret, faptic, că cele două doctrine – nazistă și legionară – se disting net chiar în privința elementelor centrale.

Astfel, nazismul, fundamentat pe "**rasă**", are punct central un concept material, biologic, organic iar legionarismul românesc, fundamentat **pe religia creștin ortodoxă a românilor**, are ca element esențial o doctrină sistematică spirituală, care explică lumea, Universul, sistemul umanității și calea omului spre Mântuire, spre Salvare.

Nazismul doctrinar a fost materialist iar legionarismul românesc doctrinar a fost idealist, spiritalizat, religios.

Este diferența principală, ”**de fond**”, dintre cele două doctrine care determină, de plano, o separație netă categorică între ele.

Se mai pot da și alte exemple pentru dictingerea între doctrinele nazistă respectiv legionară dar considerăm ca ”pe fond”, în substanța lor cele două teorii fiind diferite numai importă celelalte distingeri accesorii, subsecvente!!!!

Deși intim legate din punct de vedere politic, ca afinitate ideologică și ca mod de a explica și de a impune o nouă concepție, o altă ”ordine” în societate, cele două doctrine, cele două mișcări în definitiv, au avut, am putea spune, fonduri, substanțe deosebite datorită elementelor centrale pe care se fundamentau și care erau atât de radical diferite.

Și nazismul german dar și legionarismul românesc doctrinar vorbind, au menționat fără rezerve pericolul reprezentat de comunism și de evrei dar soluțiile preconizate și mijloacele utilizate în soluționarea ”chestiunii evreiești” au fost total diferite.

* Când vorbim de **naționalism ca și elemnt al doctrinei legionare**, firesc nu ne raportăm la naționalismul românesc privit în integralitatea sa și, nici măcar la naționalismul românesc al începutului de secol XX. Ne interesează doar naționalismul receptat de doctrina Mișcării legionare, pentru ca, după această sumară analiză, să ne putem da seama de eventualele diferențieri sau apropieri între naționalismul component al doctrinei legionare și, respectiv, naționalismul parte componentă a doctrinei național-socialiste germane.

Care naționalism a format conținutul doctrinar al Mișcării legionare? Istoricii și politologii români susțin **că doar naționalismul extremist românesc** a intrat în conținutul ideologiei și doctrinei legionare. **Un naționalism extremist de dreapta** cristalizat la începutul perioadei interbelice în țara noastră și structurat ”pe felul de a fi”, personalitatea românului, care își găsește izvorul nesecat în trăsăturile țăranului român, care au rezistat nealterate, de-a lungul veacurilor. Particularitățile spirituale românești au jucat un rol determinant în raport cu trăsăturile etnice ale românilor, care particularizează ”rasa” română.

Naționalismul ”extremist” de dreapta românesc era puternic spiritualizat, sub aspect doctrinar, **conservator**, deoarece idealiza

lumea rurală, arhaică, istoria poporului român, tradițiile și obiceiurile românești. Societatea românească a anilor 1920-1930 era considerată decadentă pentru faptul că s-a îndepărtat, irevocabil, de societatea, de lumea arhaică românească. Civilizația occidentală, introdusă și la noi, industrializarea, urbanismul, antagonismele sociale nou create (în special dintre capitaliști și proletariat) erau privite, fie cu neîncredere, fie nu erau deloc înțelese. Lumea urbană apărea ca o "aculturație" materială și spirituală, ca o "grefă" nereușită, hidoasă în țara noastră.

Iată, cel mai clar, **izvorul conservator**, sub aspect teoretic, al doctrinei legionare!!!! Există și o altfel de țară, o Românie rurală, neînstrăinată, nealienată, pur autohtonă, păstrătoare a tradițiilor milenare în forme și substanțe nealterate. Această "parte de țară", rămasă "curată", constituia izvorul nesecat de spiritualitate al poporului român. Iar forma cea mai elaborată a spiritualității românești, păstrată parcă în afara timpului în mediul rural românesc, a fost considerată de doctrina legionară ca fiind religia creștin-ortodoxă, ortodoxia românească. În ea a regăsit această doctrină politică "axul" centrul său fundamental, rațiunea sa de a exista, ca mod de explicare a realității sociale și a politicului. Cum am subliniat și anterior, fundamentul doctrinei legionare a fost spiritual, religios și nu material. Doctrina legionară considera că trăsăturile particulare, de specificitate ale poporului român sunt o consecință a receptării, de milenii, a religiei creștine, în forma sa Răsăriteană, bizantină, Ortodoxă, adică drept credincioasă, reala cale spre adevăr, spre Mântuire.

Naționalismul românesc "extremist" descris succint anterior alcătuia acel **corpus** al doctrinei politice.

Sub aspect politic, practic, se cunosc destule exemple în care elemente ale Mișcării legionare s-au dedat la asasinat, jafuri, violuri, încălcând preceptele ortodoxiei. Așa s-a procedat în perioada guvernării legionare cu ocazia Rebeliunii legionare, din ianuarie 1941. În privința atrocităților din zilele rebeliunii legionare sunt voci autorizate care afirmă implicarea comuniștilor în acele asasinat și că, de fapt, sub Horia Sima, legiunea, în mare parte, s-ar fi comunizat.

Indiferent de subtilitățile istoricilor mai vechi sau mai noi, violența fizică împotriva persoanelor fizice a reprezentat, indubitabil, un mod de operare al Mișcării legionare.

Organizarea Mișcării legionare era una paramilitară, cu o disciplină de fier, copiind practic modelul trupelor de asalt național-socialiste germane, neavând mai nimic creștinesc și pios în ea. Asasinatul politic a fost utilizat de mișcarea legionară, împotriva demnitarilor Regatului României, până la ajungerea la putere, la 06 septembrie 1940.

Motivarea că demnitarii asasinați se opuneau activității politice a mișcării (Mișcarea legionară, Garda de Fier) nu justifică, sub nici o formă asasinatele politice.

Pe lângă aspectul spiritual, precumpănitor în naționalismul "extremist" component al doctrinei legionare, s-a manifestat, cu o intensitate mai redusă, și o "latură" rasială, bazată pe trăsăturile etnice ale poporului român, care ar particulariza "rasa" românească.

Această argumentație "rasială" a naționalismului românesc și, în definitiv, a doctrinei legionare poate constitui o "imitație" a teoriei rasiste, fundamentală pentru doctrina național-socialistă germană. Unii doctrinari legionari au văzut drept cauză a "decăderii" poporului român, amestecarea sângelui românesc cu sânge străin: evreiesc dar și unguresc, turcesc, țigănesc etc. Au fost situații când doctrinarii legionari au afirmat, cu tărie, că există o așa-zisă "conștiință de rasă" și că rasele omenești sunt diferențiate, unele fiind superioare, altele fiind inferioare.

Pe filieră conservatoare și acceptând teoria rasistă ideologii legionari au clamat așa-zisul glas al sângelui, în fața românilor se află "denumirile" urmate deja de străbuni iar în sângele românilor se află "memoria" strămoșilor noștri.

Înlănțuirea trecutului cu prezentul și proiectarea acestui trecut în viitor este o "inovație" a conservatorilor, preluată de mișcarea legionară.

Ideile "pure rasiste" ale ideologilor și doctrinarilor legionari "trădează" influențele național-socialismului german.

Dar, preponderente au rămas fundamentele spirituale, religioase ale naționalismului "extremist" și, în definitiv, ale Mișcării legionare.

Așa cum creștinii cred în salvarea sufletului lor de către Dumnezeu, legionarii afirmau salvarea Țării prin intermediul doctrinei lor. Rolul moralizator, de formator al valorilor morale pierdute sau degenerate revenea Bisericii Naționale Creștine Ortodoxe Române. Era cultivat, ca un act de eroism, ”**sacrificiul suprem**”, moartea pentru țară, pentru națiunea română. Doctrina legionară a instituit un adevărat ”**cult al eroilor**”, a persoanelor care și-au dat viața pentru binele țării, pentru binele poporului român.

Ușurința cu care era promovat ”cultul eroilor”, al sacrificiului suprem pentru țară, își are, indiscutabil, izvorul în credința vieții de apoi, când sufletul pur, martir al neamului său, se contopește cu Dumnezeu.

Strâns legat de naționalism, privit ca element constitutiv al doctrinei legionare, este și **chestiunea elitismului**, prezentă în toate doctrinele de sorginte fascistă. **Elitismul** – așa cum am mai afirmat – reprezintă tot ”**o urmă marker**” a doctrinelor politice conservatoare, care au lăsat ”autentice urme” în teoriile fasciste, inclusiv în doctrina politică legionară.

Elitismul avea rolul de a întreține naționalismul văzut ca parte componentă constitutivă majoră a doctrinei legionare. El trebuia să genereze o veritabilă ”**aristrocrație legionară**”, iarăși un simbol conservator – **aristrocrația**. Iar scopul construirii elitei, a noii aristocrații era reînodarea societății interbelice românești cu societatea medievală din cele trei Țări Românești!!!!

Reînvierea Evului Mediu românesc era țelul ”noii aristocrații legionare” iar nu modernizarea țării, ridicarea economiei și industrializarea acesteia. Reîntoarcerea în trecut, glorificarea excesivă a istoriei Naționale, refuzul modernizării țării reprezintă ”markeri conservatori” care degradează oarecum doctrina politică legionară. Dorința reînvierii trecutului istoric, chiar dacă se pune doctrinar în discuție cu seriozitate și cu sinceritate, nu poate – prin ea însăși – să asigure dezvoltarea societății.

Lăsăm cititorului posibilitatea de a trage o concluzie relativ la diferențierile sau, după caz, apropiierile între **naționalismul specific doctrinei legionare** și **naționalismul propriu doctrinei național-socialiste germane!!!!**

Noi credem că naționalismul român și naționalismul german, componente ale celor două doctrine, sunt clar diferențiate.

Naționalismul german se raportează la material, la biologic, la "rasa" umană, în timp ce naționalismul românesc este puternic religios, spiritualizat, este idealist.

Ideile rasiste din naționalismul și din doctrina politică legionară sunt străine "spiritului" românesc, fiind "produse de import" din doctrina național-socialistă germană.

Doctrina politică legionară prezintă – pe lângă naționalism – și alte elemente constitutive (poate nu la fel de importante) respectiv: ***antisemitismul; concepția politică despre stat și despre menirea acestuia; proclamarea unui așa-numit "om nou", tip uman specific, efect al aplicării în practica politică a doctrinei legionare.***

Vom proceda la analiza sintetică a elementelor constitutive, din doctrina politică legionară, anterior nominalizate.

* Antisemitismul – ca element constitutiv a doctrinei politice legionare a fost tratat, tangențial, cu prilejul analizei naționalismului. Spuneam, cu acea ocazie, că naționalismul "extremist" românesc, component a doctrinei legionare, s-a fundamentat, preponderent, pe spiritualitate, argumentația "rasială" constituind doar un element adjuvant, accesoriu, preluat ca o reală "imitație" a teoriei rasiste din doctrina național-socialistă germană. Tocmai acest "element rasial", care nu caracterizează naționalismul românesc, formează așa-zisul element constitutiv, convențional intitulat "antisemitism".

Dar antisemitismul regăsit în doctrina legionară nu este doar unul "rasial", biologic. Dimpotrivă, fundamentul antisemitismului legionar pare a avea cauze extrarasionale. Astfel: politica democratică considerată deficitară, inefficientă; ideologiile și doctrina comunistă; presa scrisă deținută în mare parte, în perioada interbelică, de către patroni evrei; dominarea capitalismului evreiesc în economia reproductivă în detrimentul capitalului românesc sunt tot atâtea teme antisemite" cultivate de doctrina politică legionară, teme care așa cum ușor se poate constata, nu au legături directe cu tezele rasiste.

Ideologic s-a afirmat că întreaga societate românească interbelică era dominată de evrei. Politica, economia, finanțele, comerțul erau, în principal, în mâinile evreilor.

Cultura, se considera de către doctrina legionară, că ar fi fost în pericolul pierderii identității sale naționale, românești. "Ocuparea" îndeletnicirilor profitabile de către evrei ar fi determinat ura populației majoritare românești. Legionarii s-au pus în fruntea acestei atitudini

moral-politice cu scopul "salvării neamului românesc" de la distrugere. Desigur, doctrina legionară a invocat și "argumente" de ordin rasial, considerând evreul drept o "stârpitură" care a provocat degenerarea "rasei" românilor, percepută cel mai pregnant în mizeria politicianilor.

Practic, ideea "rasială" se contopește cu teza lipsei de moralitate, a lipsei de respect și de credință față de țară manifestată de evreime.

În concepția legionară evreul, indiferent de locul unde trăiește, își conservă identitatea sa rasială, evreiască, care reprezintă aprioric un "stigmat", un atentat la teza românismului etnicist.

Pe doctrinarii legionari îi oripila, pur și simplu, ideea că evreimea a supraviețuit tuturor atrocităților comise asupra sa de Imperiul Roman și de statele creștine medievale europene. Se trăgea concluzia că evreimea, inclusiv cea românească, va renaște și va supraviețui indiferent de mijloacele propagandistice și cele efective, faptice, utilizate împotriva acestei populații.

Ideea că poporul evreu poate fi ultimul popor ce va dispărea din istoria umanității îi va cutremura profund pe doctrinarii politici legionari.

Interesantă este și "construcția logică" utilizată pentru a se justifica ura împotriva evreilor.

Evreii sunt culpabili pentru faptul că celelalte popoare îi urăsc. Iar evreii din România, nefiind loiali Statului Român, constituie un real pericol la adresa existenței Regatului României. Deci, considerau legionarii, românii doresc o țară puternică, consolidată și prosperă dar evreii urmăresc distrugerea statului, a puterii națiunii române și a conștiinței naționale a poporului român.

* Concepția politică despre stat și despre menirea acestuia

Doctrina politică legionară a teoretizat "chestiunea statului", tratând-o cu un deosebit interes, în conformitate cu principiile doctrinare și ideologice ale tuturor "doctrinelor fasciste".

Temele abordate, în principiu, sunt antidemocratice, democrația fiind percepută de doctrina legionară drept "răul politic" major pentru fiecare stat în parte. Vicierea constă, în tezele legionare, în reprezentarea poporului, ca urmare a mecanismului electoral, ceea

ce determină alegerea celor mai populari dar nu și a celor mai capabili reprezentanți.

Democrația puterii etatice este culpabilă deoarece: ar distruge utilitatea națiunii, a poporului român, fracționându-l în partide politice antagonice și concurente; ar determina o lipsă de continuitate a proiectelor politice majore deoarece, perzînd puterea în alegeri, un partid politic nu poate desăvârși programul său politic la nivel societal; oamenii politici nu pot servi interesele naționale deoarece sunt dependenți de voturile obținute; statul democratic ar fi incapabil de a-și manifesta autoritatea, deoarece funcțiile esențiale ale statului ar fi subordonate jocurilor politice de culise; statele capitaliste democratice ar fi în slujba intereselor mării finanțe mondiale, dominată de evrei; democrația a transformat pe evreii din Regatul român în cetățeni români etc.

Respingînd categoric statul democratic doctrina legionară proclamă, totodată, și respingerea statului dictatorial.

Legionarii concepeau, la nivel teoretic, o simbioză între Conducător și popor. Liantul acestei simbioze îl constituia idealurile naționale, dorința de salvare a neamului românesc. Rolul mesianic al Conducătorului este apropiat rolului Conducătorului suprem teoretizat de doctrina național-socialistă germană.

Conducătorul nu trebuie ales, trebuie doar acceptat de popor, în temeiul calităților sale, cognitive și morale, excepționale. Fundamentul recunoașterii rolului ”providențial” al Conducătorului rezidă într-o înaltă conștiință națională. Conducătorul este ”purtătorul” stării de spirit a poporului; el reprezintă personificarea acestei stări de conștiință a națiunii.

Cu toate, că sub aspect teoretic, respingerea instaurării legionare în România, doctrinarii legionari au manifestat sentimente de susținere și de admirație în raport cu regimurile dictatoriale totalitare fasciste impuse de Mussolini în Italia și de Hitler în Germania. Teoreticienii legionari Nichifor Crainic, Emil Cioran, Mircea Eliade au postulat, la unison, eșecul democrației și triumful, în viitor, a dictaturii, ca mod de guvernare a statelor lumii. Concepția despre stat a lui Hitler și a lui Mussolini era menită – în opinia doctrinarilor anterior citați – să se generalizeze, dacă nu pe tot globul pământesc, cel puțin la nivelul întregului continent european. Pentru

ei democrația era un fals, un regim artificial menit să destructureze natura umană și imuabilul principiu al ierarhiei sociale.

Păcatele "mortale" ale democrației în viziunea teoreticienilor legionari amintiți sunt: educarea individului pentru a-și da votul în urma deliberării deci pentru a avea simț critic politic, ceea ce determină nesubordonarea cetățeanului orbește către stat; "chemarea" reprezentanților poporului la conducere, la comanda statului, deși nu au calitățile specifice conducătorilor întrucât înzestrați cu aptitudini pentru conducere sunt doar membrii elitei.

Pentru legionari statul dictatorial nu constituie doar un antagonism al statului democratic ci **chiar un remediu**.

Deși nu este teoretizată expres dictatura, "modul de desemnare" a Conducătorului poartă, neechivoc, o amprentă dictatorială, mascată de misticism. "**Omul pe care l-au găsit masele**" – este Conducătorul, neeligibil dar acceptat prin credință. Religia, credința era menită "să coboare" în politica profană pentru a desemna "mistic" Conducătorul. Acesta devenea un erou al timpului său, un salvator, un "semizeu"!!!!

Astfel de oameni providențiali erau: Mussolini, Hitler și evident "Căpitanul" Mișcării legionare, Corneliu Zelea Codreanu.

* Proclamarea unui așa-numit "OM NOU", tip uman specific, efect al aplicării în practica politică a doctrinei legionare

Scopul final al doctrinei legionare era formarea "omului nou", un tip de român, purificat prin spiritualitate; dispus la jertfă prin puterea exemplului; identificat absolut cu valorile doctrinei legionare. "Omul nou" era un erou ancorat în valorile Ortodoxiei pentru care salvarea, mântuirea neamului românesc reprezenta țelul său suprem.

Pentru a fi cu adevărat liber, eliberat, "omul nou" trebuie să supună moartea, desigur sub aspect psihologic. Adică să nu se teamă de moarte. Ea să constituie doar o "trecere" firească într-o altă dimensiune a celui care este încărcat cu o aură pozitivă de "salvator al neamului său".

Eliberarea de spaima morții determina, în concepția legionară, atingerea unei libertăți absolute. "Omul nou" legionar trebuia să se identifice cu un binefăcător, absolut dezinteresat. Un fel de "Sfânt" care, doar prin prezența sa impune respect și dăruiește

bunătate și lumină. Acesta era în viziunea doctrinei legionare "OMUL NOU", născut, crescut și educat în spiritul legionarismului.

III). Considerarea și reconsiderarea nazismului și legionarismului, în perioada contemporană, în țara noastră

După evenimentele din decembrie 1989, care au condus la prăbușirea regimului socialist, în România au apărut diverse curente, cu orientare spre "extrema" dreaptă, menite a revitaliza activitatea trecută a legionarismului. Alte curente au pus accent pe reabilitarea Mareșalului Ion Antonescu, deși această personalitate politică din Istoria românilor nu a activat niciodată într-un partid al extremei drepte și, cu excepția perioadei septembrie 1940 – ianuarie 1941 (așa-zisa dictatură militaro-fascistă sau antonesciano-legionară), nu a condus România în temeiul vreunei doctrine fasciste.

Reacția politologilor români de a-l prezenta pe Mareșalul Ion Antonescu ***drept un lider politic totalitar, criminal de război***, este oarecum pripită, înscriindu-se în anumite "canoane", menite să dezvolte o literatură istorică și politologică negativistă și culpabilizatoare la adresa națiunii române.

În privința reconsiderării guvernării antonesciano-legionare și apoi a guvernării unice a Mareșalului Ion Antonescu au apărut studii de specialitate, cărți, articole, monografii, recenzii de pe poziții prolegionare și proantonesciene, în care – în esență – se afirmă următoarele: evreii sunt culpabili atât de aducerea comunismului, pe mapamond dar și în România, cât și de distrugerea acestuia; evreii sunt în spatele unei "noi ordini politice mondiale", în scopul creării unui general unic mondial; evreii sunt împotriva României; legionarii, cel puțin teoretic, au fost bine intenționați dar mișcarea lor a fost discreditată premeditat; Mareșalul Ion Antonescu a fost un erou al României, un patriot și un naționalist înflăcărat.

Au apărut teze noi relative la explicarea antisemitismului românesc prin atitudinea net ostilă, violentă adoptată de evrei în timpul evacuării Armatei Române din Basarabia, după ultimatumul sovietic din 26-28 iunie 1940.

Au fost publicate lucrări în care autorii români contemporani refuză, doctrinar, principiile Statului de Drept, ale democrației, făcându-se apologia extremei drepte occidentale contemporane. Au

fost lansate teze relative la: situația incertă a țării noastre, aflată sub "tirul" conspirațiilor masonice, de sorginte evreiască; la situația decadentă economică, politică și morală în care România a fost târâtă premeditat de marile puteri occidentale; la manifestarea opiniilor conform cărora România se află sub robia Fondului Monetar Internațional (marea finanță evreiască mondială) și că nu există altă alternativă, altă "scăpare" decât o alianță politică, economică și militară cu statele Comunității Statelor Independente (C.S.I.), în special cu Republica Federativă Rusă, cu țările arabe, cu India sau, nu în ultimul rând, cu Republica Populară Chineză. Această opinie "trădează" o doză de neîncredere în principiile democratice promovate de statele capitaliste occidentale, îndeosebi de S.U.A., în perioada contemporană.

Tendința spre un regim politic autoritară manifestată, cel puțin declarativ, de unii lideri politici români contemporani sau de unii oameni politici marcanți ai României constituie un subiect serios de discuție pentru politologi și un veritabil "semnal de alarmă" în legătură cu gradul de maturitate a clasei politice românești în contemporaneitate.

Finalizând acest capitol am finalizat, totodată, și titlul II al cărții.

Totuși câteva probleme vom pune în discuție relativ la două "momente" extrem de delicate privitoare la posibila congruență a acestora cu doctrina fascistă, inclusiv cu doctrina politică legionară.

* Chestiunea Mareșalului Ion Antonescu

Activitatea politică a Mareșalului Ion Antonescu, Conducătorul Statului Român între 06 septembrie 1940 și 23 august 1944, este bine cunoscută publicului din România.

Regimul politic instituit de mareșal după îndepărtarea de la Conducerea țării a Mișcării legionare, considerăm că nu a fost un regim fascist ci doar o dictatură militară.

Astfel, prin Decretul-Regal pentru abrogarea Decretului-Regal nr. 3151 din 14 septembrie 1940 pentru crearea Statului Național Legionar din 15 februarie 1941, statul național legionar a fost desființat, orice acțiune politică, de orice natură, fiind interzisă.

Interzicerea "de jure" a oricărui tip de activitate politică, începând cu data de 15 februarie 1941, demonstrează neechivoc

faptul că regimul nou instituit era doar o dictatură militară, cu caracter provizoriu, fără nici un fel de conotație politică. Pentru perioada 15 februarie 1941 – 23 august 1944, regimul antonescian, deși dictatorial, nu poate fi asimilat fascismului. Dictatura militară din perioada menționată a fost total apolitică, țara fiind concentrată în scopul ducerii războiului antisovietic (22 iunie 1941 până la 23 august 1944).

Intenția noastră nu este aceea de a analiza perioada dictaturii antonesciene. Vrem însă să argumentăm în sensul imposibilității obiective de a caracteriza regimul militar antonescian, după înlăturarea Statului Național Legionar, ca fiind un regim fascist sau hitlerist.

În realitate, în perioada 15.02.1941 – 23.08.1944 **regimul instituit în țara noastră a fost o dictatură apolitică și militară, având ca exponent hegemon personalitatea Mareșalului Ion Antonescu.**

* Chestiunea regimului politic socialist existent în România între anii 1968 – 1989

Istoricii și analiștii politici români contemporani sunt de acord, în principiu, în a considera regimul politic socialist existent în republica Socialistă România, în perioada 1968 – 1989, ca fiind un **regim național-comunist.**

Partidul Comunist Român reprezenta la acel moment forța politică conducătoare a întregii societăți românești, cel puțin ”de jure”. Scopul acestui partid era edificarea, în viitorul îndepărta, a societății comuniste în România. În perioada menționată, 1968 – 1989, societatea din România era **societate socialistă**, fapt confirmat juridic chiar în titulatura de atunci a statului – Republica Socialistă România.

Deci, poate ar fi fost mai corect ca regimul politic existent la noi în perioada precizată să fie denumit **regim național-socialist.**

Nimeni nu îndrăznește să facă o astfel de afirmație, deoarece titulatura **”regim național-socialist”** amintește direct și nemijlocit, de

nazismul german. Cum să fie un regim nazist (național-socialist) într-o țară socialistă din sfera de influență a U.R.S.S.?!?!)

Chestiunea dacă ar fi fost exclusiv terminologică nu ar fi meritat consacrarea unor comentarii. Se pare că trăsăturile **regimului național-socialist**, pardon, **național-comunist din România** anilor 1968 – 1989 se apropie, curios, de un regim fascist și se îndepărtează de doctrina clasică marxist-leninistă, utilizată în U.R.S.S. și în celelalte state socialiste.

În primul rând, **valorile internaționaliste comuniste** deși nu au fost formal repudiate au fost trecute pe un plan secundar, adiacent.

În locul lor, partidul a dat frâu liber naționalismului românesc, oglindit în istoria românilor, glorificând faptele de arme, vitejia, hărnicia și abnegația marilor noștri conducători.

Scopul era o anumită mistificare a rolului șefului partidului, mai apoi și al statului, crearea unui mesianism și a unei "zone fantastice, de basm" în jurul conducătorului. Sacralizarea Conducătorului, punându-l între vechii noștri domnitori, reprezintă o întoarcere **la un trecut idealizat**, fiind **o teză doctrinară conservatoare**, însușită de toate doctrinele fasciste.

Conducătorul era menit să conducă iar partidul comunist și poporul român trebuiau să asculte. Se simte accentuat prezența tezei naziste și a celei legionare "poporul își găsește conducătorul".

A fost implantată, informal desigur, **teza elitismului**, concretizată în nomenclatura de partid, acești "mici conducători" fiind cu totul la discreția Conducătorului suprem, a "Cârmaciului națiunii". Teza elitismului, **de sorginte conservatoare**, fundamentează doctrinele fasciste, indiferent de denumirea acestora: național-socialistă (nazistă), fascistă, legionară.

Legăturile cu celelalte state socialiste, deși consacrate doctrinar și practic, aveau la temelie **principiului neamestecului în treburile interne a unui alt partid marxist și/sau a unui alt stat socialist**.

Prin clamarea acestui principiu regimul român devenea intangibil, transformându-se tot mai mult **dintr-un regim politic socialist** într-un **regim politic național-socialist**.

Cultul personalității utilizat în mod deșănțat în epoca ceaușistă este propriu cultului conducătorului – erou din regimurile fasciste, național-socialiste.

Reacțiile sectariste ale organelor de partid și de stat din acea perioadă, tentativele de manipulare a opiniei publice, renunțarea la utilizarea pe față a forței brute, toate se înscriu ca activități proprii și autorităților dintr-un regim politic național-socialist. Și în România acelor ani "socialismul" sau mai corect "național-socialismul" se construia privind către trecut, un trecut (antic, medieval) idealizat și cosmetizat. Doar istoria recentă, perioada burghezo-moșierească nu era, la început, idealizată dar trecând anii această "interdicție" s-a estompat.

Tendința de reconsiderare a activității Mareșalului Ion Antonescu, chiar reabilitarea faptică a acestuia, receptarea gândirii politicianilor români capitaliști, publicarea după ani de vid, a lucrărilor acestora, stau mărturie despre repoziționarea doctrinară a conducătorilor, de la socialism revoluționar internaționalist (comunism) la național-socialism.

Exacerbarea laturii naționaliste a plăcut poporului care a văzut în ea o apropiere a comuniștilor de valorile naționale românești autentice. S-a căzut astfel într-o capcană deoarece în mod obiectiv, logic, socialismul marxist nu poate fi deloc naționalist. Naționalist era doar "socialismul" lui Adolf Hitler.

Vrând să se desprindă de U.R.S.S., Nicolae Ceaușescu a jucat cartea naționalistă care, voit sau nevoit, l-a împins în brațele național-socialismului.

Anumite valori legionare au fost reînviolate, sub alte forme desigur, dar având substanță identică.

De la prima glorificare publică a lui Ceaușescu s-a pus, probabil involuntar, piatra de temelie a "național-socialismului" în Republica Socialistă România.

Este, desigur, doar o opinie cu caracter strict personal și după câte știm este o teză absolut originală.

Rămâne ca istoricii și politologii contemporani, români și străini, să critice această opinie, succint schițată în alineatele precedente.

Cap. VI: Chestiuni relative la tehnocrație. Rolul tehnocrației în politică

§1. Politizarea științei. Cauze și efecte;

§2. Scientizarea politicii. Necesitate sau capriciu??

§1. Politizarea științei. Cauze și efecte

Corelația, legătura dintre politică și știință, privită sub aspect general, comportă multiple sensuri. Astfel, politica însăși constituie obiect de studiu și de cercetare pentru știința politică, aceasta din urmă constituind o parte componentă, centrală, fundamentală, a științelor umane cu caracter social-politic. Legătura dintre politică, ca activitate practică de conducere a societății și a statului, și știință se manifestă în imprimarea unor scopuri determinate, propuse de politic, scopuri pe care știința trebuie sau ar trebui să le aibă în vedere.

Tehnic vorbind corelația sus-amintită constituie ***o realitate obiectivă*** și nu rezultatul unor speculații intelectuale. Dovada o reprezintă unitatea și legătura dintre ***relațiile sociale*** (în care regăsim și relațiile, raporturile politice), pe de o parte, și ***forțele de producție***, în care știința (în special științele reale dar mai ales cele tehnice și aplicative) joacă un rol hotărâtor.

Concret, ***modelul de producție*** este liantul dintre politică și știință.

Relațiile de producție, privite ca relații sociale, sunt preponderent economice dar se află sub directul control al puterii etatice. Politica statului modelează și determină, în final, relațiile de producție.

Iată deci ***unitatea în dualitate*** manifestă sub forma corelației ***relații de producție – forțe de producție*** se obiectivează, se particularizează și sub forma ***corelației dintre politică și știință***.

Politica, având înrăurire directă și nemijlocită asupra relațiilor de producție (de producție propriu-zisă, de repartitie, de schimb) determină în mod mediat și forțele de producție (inclusiv știința), încercând fie să accelereze sau, după caz, să frâneze dezvoltarea lor.

Puterea politică și știința și tehnica se află într-o relație de complementaritate. Numai prin armonizarea dezvoltării științei și tehnicii cu dezvoltarea social-politică se pot percepe și cerceta obiectiv marile procese și fenomene care marchează evoluția societății.

Evoluția dezvoltării științei și tehnologiei propune și efectuarea unei așa-zise *evaluări tehnologice*, ceea ce implică identificarea problemelor și analizarea metodelor cu ajutorul cărora se determină diferitele moduri potențiale de acțiune în vederea depășirii dificultăților. Evaluările tehnologice conferă politicienilor date și concluzii în baza cărora pot hotărî, în cunoștință de cauză, asupra soluțiilor politice ce se vor adopta în domeniul economic. Logica reflexiei tehnologice este subtil determinată de interesele politice ale guvernanților. Dacă o inovație tehnologică poate fi privită numai sub aspect științifico-tehnic, procesul evoluției trebuie studiat prin prisma influențelor social-politice și a determinismului socio-politic.

În acest mod știința receptează principii și metode proprii politicii iar scopul științei este, de cele mai multe ori, imprimat de politică.

Dezvoltarea tehnicii, adoptarea unor noi tehnologii nu este condiționată exclusiv de determinismul științifico-tehnic. Determinismul social, și în mod deosebit latura politică a acestuia, contribuie decisiv la dezvoltarea și la evoluția tehnologiei. Concret, un stat care prin politicile promovate, în mod activ, susține economia, cercetarea tehnologico-științifică și se preocupă de asigurarea condițiilor pentru valorificarea practică a rezultatelor cercetării va avea o economie dezvoltată și competitivă. Dimpotrivă, dacă politicile etatice converg spre pasivitate în domeniile amintite, atunci economia va fi slabă, dezorganizată și haotică. Lipsită de aptitudinea competitivității economia aceluia stat se va prăbuși, piețele fiind acaparate în folosul statelor puternice care au dezvoltat economii competitive.

Transformarea capitalismului liberal, de tip concurențial în capitalism monopolist de stat trădează intenția statului de a exercita dirijism economic și de a jalona modul de dezvoltare economică. În acest mod putem presupune că știința, în special știința economică, și tehnologiile "suferă" un proces de politizare tot mai accentuat.

Politizarea științei economice, doctrinele economice cu caracter politic, economia politică vin în susținerea opiniei politizării științelor economice dar și a celor tehnice (într-o măsură mai redusă). Managementul economic, la nivelul statelor, a marilor companii transnaționale devine un veritabil management economico-politic.

Interesul deosebit al politicului manifestat în scopul politizării științei (economice, în primul rând dar și a celei tehnice) derivă din faptul că succesele activităților economice constituie principalul criteriu de apreciere a activității politice. Prosperitatea economică asigură armonie și echilibru social și conferă siguranță și stabilitate politicienilor. Așa se explică faptul că economicul se află, întotdeauna, în prim planul preocupărilor clasei politice și, în mod deosebit, a guvernanților.

În concluzie, procesul ”politizării” științei constituie un fenomen legitim, obiectiv în orice societate. Accelerarea sa ține de subiectivitate în sensul preocupării politicienilor de a imprima științei scopuri comune cu cele ale politicii promovate de către state.

*

*

*

§2. Scientizarea politicii – necesitate sau capriciu??

Fenomenul contrar, opus al ”**politizării științei**” îl reprezintă ”**scientizarea politicii**”.

În primul rând, trebuie remarcat faptul că aspectele teoretice, doctrinele relative la politic au îmbrăcat forma ”științelor politice”.

Politica a devenit pe lângă **arta** de a guverna și **știința** de a guverna.

În al doilea rând, specificăm faptul că legătura dintre forțele de producție și relațiile de producție și implicit corelația dintre știință și politică se manifestă dual, atât de la politică spre știință cât și în sens contrar, de la știință spre politică.

Corelația privită de la știință spre politică ni se pare hotărâtoare tot așa cum, în principiu, forțele de producție sunt cele care în final determină relațiile de producție și, am putea spune determină în totalitatea lor relațiile sociale.

Dacă acceptăm ideea că economicul joacă rolul hotărâtor în evoluția socială este suficient să parcurgem mental evoluția orânduirilor sociale pentru a conștientiza impactul forțelor de producție (în care se include și știința) asupra relațiilor sociale în general (inclusiv relațiile de producție).

Generarea ideilor relative la o nouă organizare socială sub aspect politic a avut ca fundament dezvoltarea economică.

Multă vreme politicienii au respins, în mod deliberat, "amestecul" științei în politică. Chiar și conceptele proprii științei politice și tentativele de explicare și de analiză a fenomenelor politice au fost ignorate de către politic. Până la jumătatea sec. al XIX-lea știința (inclusiv știință politică) și practica politică erau domenii total diferite, "independente" și brutal separate!!!

Începând cu anul 1850, impetuoasa dezvoltare a științei, cu consecința sa palpabilă constând în rapida dezvoltare a tehnologiei, a determinat crearea "punților de legătură" între știință și putere. Politicul a conștientizat faptul că dezvoltarea economico-științifică determină gândirea politicii în termeni economici și științifici. De succesul economic și tehnico-științific depindea într-o măsură tot mai accentuată stabilitatea și perspectiva politicului. În contemporaneitate, fundamentarea programelor politice și a deciziilor politice pe cuceririle științei reprezintă o realitate obiectivă. Conducerea politică a societății trebuie fundamentată pe știință ceea ce conduce la așa-zisa "**raționalizare**" a politicii. Prin intermediul ei puterea politică acoperă sub aspect practic toate prioritățile și exigențele pe care le întâmpină.

Știința conducerii, denumită "**management politic**", încorporează cele mai noi rezultate ale cercetărilor în domeniu, care sunt preluate de către guvernanți în procesul conducerii politice. Conservarea în practica politică a rezultatelor științei este un efect al corelației organice între știință și politică.

Raționalizarea politicii a determinat **scientizarea acesteia** în sensul înlăturării arbitrariului din luarea deciziilor politice. Mai mult decât atât, a condus la debarasarea în măsură considerabilă de ideologiile politice incompatibile cu știința. Conceptele politice iraționale, mitice, cele care nu se încadrează în "rațiunea" politicii au rămas "desuete", anacronice.

Forțele de producție și în mod deosebit știința, au determinat nu doar saltul de la o orânduire socială la altă orânduire socială dar și trecerea de la o etapă la alta, în cadrul aceleiași orânduirii sociale. Spre exemplu: trecerea de la etapa capitalismului liberal de tip concurențial la etapa capitalismului monopolist de stat.

Ca efect al scientizării politicii **pragmatismul** a atins cote de nebănuit acum un secol!!! Dezvoltarea rapidă a tehnologiilor s-ar părea că a surprins politicul.

Creșterea amănunțită a circulației informației și a bunurilor, sporirea accentuată a rolului companiilor transnaționale au determinat globalizarea, în mare parte, a economiei.

Știința a impus politicului noi ”formule” pentru depășirea impasurilor: organizarea marilor ansambluri politico-economice cu caracter etatic; diminuarea rolului statelor pe arena internațională; creșterea rolului regiunilor; descentralizarea accentuată a statelor; abandonarea centralismului decizional; părăsirea ideilor naționaliste etc.

Scientizarea și raționalizarea politicii se constată în tendința evitării reiterării arbitrariului prin consacrarea Statului de Drept. ”Domnia legii” reprezintă cea mai înaltă expresie a scientizării politicului!!!

Supunerea guvernanților față de lege dă proba indubitabilă a influențelor hotărâtoare ale științei asupra politicii. Desigur, în acest caz influența se manifestă din partea Științelor Juridice și în special din partea Științelor Dreptului Public.

Scientizarea politicii s-a realizat prin receptarea științei politice, a științelor economice și a științelor juridice în practica guvernanților, a politicienilor, în general.

Teoriile sociologice, filosofice și etice accentuează caracterul științific al practicii politice, în măsura în care acestea sunt receptate.

Influența deosebită asupra politicii exercitată din partea științei a dat naștere la concepții politice tehnocrate. Acestea accentuează asupra rolului științei în politică, mergând până la negarea rolului politicienilor!!!

Un **”regim politic tehnocratic”** presupune înlăturarea politicienilor de la conducerea statului. Accederea în funcțiile de

conducere etatică trebuie realizată ***exclusiv pe bază de competență și de aptitudini***.

Politicienii nu trebuie să aibă acces la aceste funcții și demnități publice. Partidele politice ar fi desființate iar organizarea alegerilor ar rămâne fără obiect.

Guvernarea, într-un regim tehnocratic pur, administrează și decide fără nici o considerație politică, luând în calcul doar aspecte pur obiective și ghidându-se după metode strict științifice.

Excluzând orice considerație politică ***tehnocrația*** sau ***guvernarea tehnocrată*** raționalizează puternic întreaga viață socială. Acest tip de guvernare înlătură orice situații subiective, prezente în guvernările de tip politic: tradiții, voințe, dorințe, pasiuni etc.

Unica posibilitate de cuantificare a tehnocrației este reprezentată de efectele aplicării strategiei raționale atât față de mediul înconjurător cât și în relațiile sociale.

Principiile tehnocratice determină formarea unei noi concepții despre existență și despre lume. Eficiența și optimizarea continuă reprezintă, în esență, scopurile fundamentale ale tehnocrației. Societatea este analizată din perspectivă economică și tehnică, fenomenele sociale urmând a fi explicate doar din această perspectivă!!! Tehnocratismul tinde să ”șablonizeze” societatea și să reducă activitatea de conducere (social-politică – mai este oare?!?!) statală la factorii obiectivi economico-tehnici. În acest mod credem că ”doctrina” tehnocratică păcătuiește grav și irecuperabil!!!

Fără o viziune de ansamblu asupra societății (economică, tehnică, socială, politică, juridică, filosofică) nu se poate realiza înțelegerea fenomenelor complexe și nici raporturile inter-umane.

În momentele de criză politică ”doctrina tehnocratică” s-a afirmat deși aceasta dă o interpretare rigidă, ”mecanicistă” fenomenelor sociale cu caracter complex. Această ”doctrină” nu înțelege esența politicului și greșește atunci când afirmă că procesul de conducere politico-statală poate fi redus la gradul de complexitate manifestat de soluționarea unei chestiuni pur tehnice.

Viziunea reduționistă asupra politicii rezultă și din: respingerea democrației; respingerea interpretărilor politice; juridice, filosofice asupra realității sociale și a fenomenelor sociale complexe; exacerbarea rolului științei, tehnologiei și a economiei ceea ce conduce la instaurarea unei ”***dictaturi științifice***” etc.

”Doctrina tehnocratică” conferă experților, specialiștilor supercalificați, dreptul de inițiativă în soluționarea tuturor problemelor societății.

”Statul tehnocrat” devine, practic, instrumentul de înfăptuire a unei administrări fondată pe concepte științifice și raționale.

Omul într-un guvernământ tehnocratic devine ”un robot”, preocupat exclusiv de optimizare și de eficiență, dar lipsit de sentimente, de afecte și de stări voliționale manifestate în exterior, obiectivate.

În istorie se cunosc situații în care la cârma unor state au fost aduse guverne tehnocrate.

Aceasta s-a întâmplat fie în situații de criză politică majoră, fie în cazul instituirii unor dictaturi.

Atunci când prin voința partidelor politice sau doar a partidului/partidelor majoritare în parlament este adus la putere un guvern de tehnocrați (ai căror membrii nu sunt angajați politic întrucât nu au calitatea de membri de partid) nu se poate discuta despre instituirea unui ”*regim tehnocratic*”.

Aceasta deoarece guvernul este supus controlului parlamentului iar actele emise de guvern pot fi cenzurate de celelalte ”puteri” constituite în stat.

Nici în cazul dictaturilor fără coloratură politică nu există un ”guvernământ tehnocratic” sau chiar mai mult un ”regim tehnocratic”, atâta timp cât, deși mecanismele politice sunt întrerupte iar funcționarea partidelor politice este potențial interzisă, șeful statului – care personifică regimul dictatorial – reprezintă personajul central, scăpat oricărui control etatic.

În această ipoteză guvernul compus din tehnocrați nu va guverna și administra conform principiilor științifice ci după indicațiile șefului de stat – care personifică regimul, statul și legea.

În cazul regimurilor militare ele fiind în esență tot dictaturi (dictaturi militare) o eventuală formare a unui guvern din tehnocrați sau din militari și tehnocrați nu determină instituirea unui ”regim tehnocratic”. Pentru considerentele expuse anterior, regimul și guvernul sunt, în această ipoteză, de dictatură militară.

Șeful regimului militar dictatorial (un general) personifică întreaga putere, membrii Guvernului, fie ei și tehnocrați, executând

ordinele acestuia. Nu se poate discuta, în acest caz, despre conducerea societății prin metode și mijloace științifice!!!

În concluzie, remarcăm faptul că nu întotdeauna **un guvern format din tehnocrați** indică existența **unui "regim tehnocratic"**.

De cele mai multe ori guvernul format din tehnocrați constituie o emanație a legislativului, caz în care politicul nu este în nici un fel afectat. Uneori guvernul format din tehnocrați maschează instituirea unui regim politic dictatorial sau a unui regim politic de dictatură militară.

Precizăm că până în prezent nu a fost instaurat un "regim pur tehnocratic", ceea ce ne determină să afirmăm că acest ipotetic regim politic reprezintă o "utopie", o reacție de revoltă intelectuală împotriva arbitrarului și a abuzurilor politicienilor guvernanți.

*

*

*

Prin postulatele sale relative la: optimizarea și eficiența consacrată în societate, la orice nivel; lipsa partidelor politice și a acțiunilor politice, "**regimul tehnocratic pur**" prezintă asemănări cu proiectatul "**regim comunist**", preconizat de Karl Marx.

Având în vedere natura umană cele două tipuri de regim apar ca fiind "utopii", cel puțin la momentul de față.

O potențială **societate tehnocratică mondială** concretizată în dispariția statelor, a partidelor, a politicii, condusă de marile companii transnaționale reprezintă un scenariu "politic" grotesc, greu de digerat la nivel intelectual. Și totuși, dispărând politica și creându-se marile confederații mondiale care firesc tind spre federalizare se poate întrezări și acest scop "nobil" consacrat și urmărit pentru "înălțarea spirituală și materială" a omenirii.

Să lăsăm științei ceea ce este a științei și să lăsăm politicii ceea ce-i aparține de drept!!!

Relațiile sociale, natura și firea umană nu pot fi încadrate în tipare, mijloace și metode pur științifice!!!

Cap. VII: Neofascismul în Europa Occidentală. "Noua dreaptă" – pilon al principiului fundamental relativ la inegalitatea oamenilor.

Evoluția ideologică a partidelor social-democrate și a celor socialiste în Europa, după cel de-al Doilea Război Mondial

§1. Neofascismul în Europa Occidentală;

§2. "Noua dreaptă" – pilon al principiului fundamental relativ la inegalitatea oamenilor;

§3. Evoluția ideologică a partidelor social-democrate și a celor socialiste în Europa, după cel de-al Doilea Război Mondial.

§1. Neofascismul în Europa Occidentală

În condițiile înfrângerii Germaniei naziste, în anul 1945, marile puteri învingătoare au ajuns la concluzia necesității denazificării statului german. În realitate, Statele Unite, Marea Britanie, U.R.S.S., la care s-a alăturat și Franța, s-au preocupat consecvent de administrarea zonelor de ocupație și de viitoarea organizare politică a statului german. Așa se face că în zonele americano-anglo-franceze ocupate și puse sub administrarea statelor învingătoare occidentale a fost încurajată colaborarea demnitarilor și a ofițerilor din structurile Reich-ului și a armatei germane cu autoritățile de ocupație.

Reabilitarea faptică a unor persoane fizice potențate din vechiul regim național-socialist s-a făcut, aproape pe neobservate, din dorința stăvilirii hegemoniei socialismului sovietic care amenința Europa Occidentală. Unificarea zonelor de ocupație anglo-franco-americană și constituirea Republicii Federale Germania, în anul 1949, a fost expresia luptei dusă pe un front mai puțin vizibil împotriva comunismului.

În zona de ocupație sovietică care va constitui, în octombrie 1949, fundamentul viitoarei Republici Democrate Germane autoritățile de ocupație nu s-au preocupat în mod serios de denazificare. Practic liderii naziști locali au fost puși în slujba noului regim socialist internaționalist, de inspirație sovietică, fără a exista o opțiune credibilă pentru ei, avându-se în vedere trecutul lor politic.

Reticența față de autoritățile sovietice le-ar fi pus în orice moment viața în primejdie.

În aceste condiții, sumar enunțate anterior, în partea occidentală a Germaniei, și în general în toată Europa Occidentală, s-au creat premisele pentru reînceperea, în coordonate și cu mijloace mai subtile, a propagandei național-socialiste.

Foștii combatanți, nostalgicii naziști, adepții politicilor național-socialiste s-au regrupat alcătuind mișcări și partide politice de inspirație nazistă. Ceea ce este interesant de remarcat este faptul că aceste mișcări politice au căpătat și caractere revendicative, revendicând recunoașterea doctrinei lor și dreptul de a o expune publicului, maselor de alegători.

Tolerarea unor astfel de mișcări ”protejate” de ”umbrela” drepturilor și libertăților cetățenești, consacrate de Legea fundamentală a R.F.G., s-a realizat din dorința atragerii tuturor forțelor politice, inclusiv a celor obscure, în frontul anticomunist.

Ideologia îmbrățișată de mișcările și de grupările politice naziste (rebotezate neonaziste) și fundamentată pe vechea ideologie fascistă, național-socialistă: lupta împotriva bolșevismului; rasismului; elitismului; dispreț față de masele populare și ignorarea rolului acestora etc.

Activitatea antidemocratică și quasi-teroristă a acestor mișcări politice a fost tolerată, și în acest mod încurajată, pe fondul declanșării luptei anticomuniste. Naziștii au fost practic ”recuperați” datorită faptului că ei constituiau cei mai redutabili inamici ai comunismului.

Declanșarea așa-zisului ”război” dintre S.U.A. și U.R.S.S. a constituit condiția-prilej, ocazia pentru reabilitarea forțelor de extremă dreapta, de sorginte național-socialistă. Actele de violență îndreptate împotriva militanților și a oamenilor politici stângiști (socialiști și comuniști) au accelerat organizarea grupărilor fasciste și naziste în toată Europa Occidentală și, în mod deosebit, în R.F. Germania și în Italia. Colaborarea noilor state burghezo-democratice cu neofasciștii și cu neonaziștii a stârnit un val de derută în rândul opiniei publice europene, determinând accentuarea crizei politice și a dezechilibrului economic, ceea ce a condus la inflație și șomaj. Drept consecință, o parte din persoanele fizice cu venituri modeste și care

au suportat din plin criza politico-economică s-au îndreptat spre neofascism și spre neonazism.

Legăturile dintre aparatul militar și organizațiile neofasciste din Italia, înscrierea unor generali și amirali în partidele de extremă dreapta după ieșirea din rândul cadrelor active ale forțelor armate, strânsele legături întreținute de Partidul Democrat Creștin italian cu dreapta neofascistă a determinat o reținere accentuată a autorităților etatice în privința controlului activităților mișcărilor de extremă dreapta.

Neofascismul a fost continuu alimentat de puternicele crize și tensiuni politice din interiorul statelor occidentale, dublate de teama exacerbată față de pericolul comunist, reprezentat și personificat de Uniunea republicilor Socialiste Sovietice. În acest sens remarcăm faptul că la alegerile din anul 1969, organizate în Republica Federală Germania, partidul neonazist a obținut 4,3% din voturi.

Tulburările sociale provocate de neonaziști, recrudescența terorismului extremei drepte în R.F.G., în perioada 1960-1980, denunțarea ordinii democratice instituită în Republica Federală în temeiul Legii fundamentale au determinat oamenii politici de stânga să ia atitudine. Astfel președintele P.S.D. din R.F.G., Willy Brandt, preciza într-o scrisoare adresată cancelarului federal Helmut Schmidt la data de 18.08.1977, că autoritățile locale se axează pe potențialul pericol concretizat de extremismul de stânga, minimalizând pericolele de origine neonazistă.

Toleranța autorităților Republicii Federale se manifesta din plin în privința extremei drepte, cu toate că aceasta utiliza drept "arsenal" ideologic conceptele doctrinare și ideologice ale național-socialismului din perioada 1933-1945.

Mișcările neonaziste au încercat să justifice războiul declanșat de Germania național-socialistă împotriva U.R.S.S.. Astfel au fost acreditate următoarele teze: necesitatea războiului pentru apărarea Germaniei; caracterul salvator al războiului, privit ca luptă împotriva bolșevismului; ocuparea statelor capitaliste occidentale tocmai pentru salvarea acestora de comunismul care le amenința; realizarea coaliției antinaziste fiind considerată ca o "trădare" a intereselor Occidentului de către S.U.A. și de către Marea Britanie etc.

A fost acreditată ideea potrivit căreia înfrângerea armatei germane în al Doilea Război Mondial s-a datorat concentrării actului de comandă la marele cartier general al fűhrerului și nu în mîna comandanților de pe front. Partidul Național-Democrat (național-socialist, neonazist) din fosta R.F.G. menționa teza responsabilității personale a lui Adolf Hitler pentru înfrângerea Germaniei.

Neonaziștii s-au declarat urmașii socialismului înființat în anii 1880 de către Otto von Bismarck. Doctrina lor fundamentală se bazează pe reacția populară împotriva luptei de clasă.

Teoriile și concepțiile neonaziste au fost distribuite către publicul larg vest-german, în anii 1950-1980 sub forma "europenismului", concretizat în formarea unui singur stat federal care să înlocuiască statele naționale europene. Crearea unei comunități europene constituia, în opinia neonaziștilor, un proces obiectiv, legitim, necesar pentru soluționarea problemelor culturale și lingvistice din Europa.

Unificarea europeană, sub forma unui stat federal, ar fi fost necesară, considerau neonaziștii, în vederea evitării pericolului comunist din Europa de Est și, în mod deosebit, din fosta U.R.S.S.

§2. "Noua dreaptă" – pilon al principiului fundamental relativ la inegalitatea oamenilor

Ideologia promovată de "noua dreaptă" a avut ca finalitate revigorarea dreptei pe scena politică.

Sesizând dificultățile întâmpinate de Dreapta politică după cel de-al Doilea Război Mondial, o serie de intelectuali s-au grupat în jurul ideii restabilirii forțelor de dreapta și de centru-dreapta, utilizând metode și mijloace de natură diversă.

Pe lângă politică, ca instrument de propagare a teoriilor "noi drepte", a fost larg utilizată și dimensiunea cultural-educativă.

Scopul "noi drepte", țelul ei suprem, era reabilitarea politicii de dreapta în scopul menținerii binomului politic fundamental. Sesizând amploarea politică a Stângii adepții "noi drepte" au conștientizat necesitatea edificării unor noi doctrine și a modificării vechilor postulate care să susțină principiul inegalității umane, în vederea contracarării colectivismului promovat de doctrinele stângiste.

Mișcările studențești franceze din anul 1968 au constituit "laboratorul" ideilor promovate de "noua dreaptă", cu toate că doctrina propriu-zisă a fost încheșată și structurată cu mult mai târziu.

Lucrând asiduu pe plan cultural "noua dreaptă" a concluzionat, sub aspect doctrinar, necesitatea reîntoarcerii statelor și popoarelor europene la modele de dezvoltare originare, îndepărtând pentru totdeauna modelele străine, șablonate, preluate ca efect a fenomenului de aculturație.

Reîntoarcerea la permanențele istorice, la surse, prin valorificarea celor 4000 de ani de civilizație europeană reamintește umanității, cetățenilor, trăsăturile europene absolut specifice, calea spre evoluție fiind – în această concepție – regăsită în rădăcinile civilizației în Istoria europeană.

Modelul de dezvoltare european prefigurat de "noua dreaptă" trebuie să pună în evidență capacitatea europenilor de a asigura: **suveranitatea**, **apărarea** și **producția**. Astfel, societatea capitalistă contemporană se redresează, evitând excesele.

Fiecărei funcții anterior menționate îi corespunde valori și capacități diferențiate, astfel: înțelepciunea și viziunea pentru suveranitate; curajul și hotărârea pentru apărare; inițiativa și temperamentul pentru funcția productivă. Mai pe scurt, permanența statului capitalist contemporan ar fi asigurată în concepția "noii drepte" de: înțelepciunea preotului, eroismul războinicului și munca producătorului.

"Modelul celor trei funcții" ar constitui, în această opinie, garanția coexistenței valorilor în societate, determinând dezvoltarea autentică a tuturor tipurilor de personalitate umană. Este ușor de remarcat incidența doctrinelor conservatoare mai ales că apelarea la trecutul european nu se face "în bloc", ci selectiv, fiind alese momentele politice ale Antichității greco-romane. Perioada medievală este, în mod deliberat, trecută sub tăcere deși face parte integrantă din Istoria europeană!!!

Inegalitatea dintre oameni priviți ca membri ai societății apare în viziunea "noii drepte" ca o consecință a diversității lumii.

Un cunoscut doctrinar Louis Pauwels aduce drept argument în sprijinul teoriilor inegalitariste promovate activ de "noua dreaptă" concepție potrivit căreia "în comportamentul ființelor, înăscutul,

adică ceea ce primește fiecare din cocktailul genetic, este mult mai important decât experiența dobândită, adică efectul mediului și al societății”!!! este temeiul nu doar a inegalității dar și a noului rasism promovat în Europa Occidentală, după anii 1950 și care uneori prezent în zilele noastre.

”Noua dreaptă” nu a lucrat cu arme ”pur politice”, deoarece ea nu a dorit, în anii ’70 și ’80 ai secolului al XX-lea, învingerea unui rival pe scena politică!!! Ea a urmărit activ schimbarea mentalității egalitare dominantă cu o mentalitate inegalitară, rămasă continuu în minoritate. Contracararea Stângii nu s-a făcut în scop pur ideologic, în vederea cuceririi puterii politice ci pentru a demonstra că nu există o temă ”tabu” pentru Dreapta politică, așa încât orice subiect trebuie și poate fi abordat dintr-o dublă perspectivă: de stânga sau de dreapta.

Pentru ”noua dreaptă” răul social este reprezentat de **doctrina egalitară**, care constituie dușmanul ei de moarte. Rezultă în mod logic, faptul că **doctrinile inegalitare** reprezintă chintesența ”noi drepte”, punctul ei forte.

Ca și în conservatorism, de unde de altfel își trage seva, ”noua dreaptă” este favorabilă **elitismului**. Accentul nu este pus pe inteligență ci pe caracter: virtute, dreptate, loialitate etc. ”Elitele caracterului” sunt tocmai elitele aristocratice. Deci, aristocrația reprezintă elita în concepția ”noii drepte”!!! Societatea, umanitatea ar avea nevoie de ”elitele caracterului”, de aristocrație, în mod logic, obiectiv deoarece și în lumea animală există elite, adică lideri. Cum animalele posedă ”liderii lor” și oamenii trebuie să accepte elitele, **adică să accepte aristocrația!!!** Practic, în societate, a fi antielitist echivalează cu a fi antiaristocratic!!!

Monarhia ar fi forma firească, naturală de guvernare deoarece exprimă esența sentimentului aristocratic. Așa postulează ”noua dreaptă” fundamentându-se pe teoriile și concepțiile conservatoare!!!

*

*

*

Concepțiile doctrinare ale ”noi drepte” au în vedere restaurarea ierarhiilor de mult apuse. Aspectul așa-zis cultural are menirea influențării mentalului colectiv pentru acceptarea acestei

stări de lucruri. După ce ”noile” atitudini morale, în sensul acceptării aristocrației, au fost formate (Doamne ferește!!!) etapa a doua se concretiza în impunerea în practica politică a principiilor aristocratice, fondate pe elitism. Toate acestea în scopul însușirii bunurilor producătorilor de către ”elita aristocratică”.

”Noua dreaptă” operează cu concepte care prin ele însele arată scopul doctrinei: castă, conducători înnăscuți, ierarhii sociale. Aceste concepte reprezintă, de altfel, esența principiului aristocratic.

Inegalitatea oamenilor este fundamentul ideologic al ”noi drepte”. Fundamentată pe așa-zisul ”drept la diferență”, inegalitatea trădează ”cultul forței” și ignorarea drepturilor și a libertăților democratice.

”Noua dreaptă” dorește restaurarea unei mentalități inegalitare pentru ca, la un moment dat determinat, să fie creată, sub aspect practic, o ordine socială nonegalitară.

Considerăm că asemenea doctrine sunt contrare dezvoltării societății spre civilizație și progres. Ele aparțin Istoriei umanității, și ar fi trebuit să fie, de multă vreme, ”aruncate” la ”lada de gunoi” a doctrinelor politice.

§3. Evoluția ideologică a partidelor social-democrate și a celor socialiste în Europa, după cel de-al Doilea Război Mondial

Evoluția ideologiei adoptate de partidele socialiste și social-democrate din Europa Vestică, în perioada 1950-1990, prezintă o importanță deosebită pentru înțelegerea modului în care socialiștii propriu-ziși, adică reformiștii, au utilizat diversele curente doctrinare în vederea fundamentării concepțiilor politice și a programelor politice oferite votanților. De asemenea, studierea evoluției ideologice a socialismului vest-european scoate în evidență compatibilitatea doctrinei și ideologiei socialiste cu statul capitalist și cu mecanismele economice ale pieței capitaliste.

În mod intenționat nu ne raportăm la evoluția doctrinară a partidelor comuniste vest-europene întrucât ideologia acestora, în perioada de referință, a fost mai omogenă, fiind apropiată teoriei marxiste.

La social-democrați și la socialiști situația pare a fi mai complicată, căile urmate în anii '50 – '80 ai sec. al XX-lea, fiind mult mai diversificate iar justificările ideologice și interpretările doctrinare au fost mai nuanțate.

*

*

*

Evoluția politică a socialiștilor reformiști în Europa postbelică au fost marcate două evenimente: tentativa partidelor burgheze de a justifica continua adaptare și transformare a statului capitalist în așa fel încât să corespundă, într-un mod cât mai larg, nevoilor și aspirațiilor propriilor săi cetățeni și existența "modelului" socialist materializat în statele socialiste est-europene (U.R.S.S. și celelalte țări satelite ale acesteia), unde guvernarea era realizată de pe poziții centralizate, dictatoriale aproape, de către socialiștii revoluționari (comuniști).

În aceste condiții socialiștii reformiști și-au conservat individualitatea delimitându-se net de comuniști, inclusiv de partidele comuniste din Europa Vestică.

În legătură cu modalitatea de raportare a partidelor social-democrate și socialiste la societatea și la statul capitalist trebuie menționat faptul că, în principiu, acestea au adoptat teza posibilității edificării socialismului exclusiv pe calea reformelor, în mod gradat, în statele vest-europene.

Această concepție își avea izvorul în curente "de dreapta" manifestate în rândul socialiștilor europeni occidentali.

Partide de masă, muncitorești, adevrate ale edificării orânduirii socialiste prin reformarea societății, partidele social-democrate și socialiste, au adoptat o poziție de acceptare a sistemului politic capitalist, îndepărtându-se, după anul 1950, de retorica marxistă. Ele au susținut necesitatea unei căi deosebite, distincte numită "a treia cale" de impunere a principiilor socialiste, o cale absolut deosebită față de socialismul revoluționar comunist de inspirație marxist-leninistă, edificat în Europa de Est, sub oblăduirea U.R.S.S..

Așa se explică eforturile susținute depuse în vederea includerii producătorilor, a clasei muncitoare, în mecanismul social-politic al statelor occidentale europene, în așa fel încât antagonismul

dintre capitaliști și proletari să fie cât mai dificil de perceput și de înțeles. În perioada 1958-1962 mai multe partide de stânga din Europa Occidentală au adoptat poziții conciliante față de sistemul economic și social-politic capitalist: Partidul Socialist din Austria (1958); Partidul Social-Democrat din Confederația Elvețiană (1959); Partidul Social-Democrat din Republica Federativă a Germaniei (1959); Partidul Muncii din Regatul Țărilor de Jos (Olanda) – 1959; Partidul Social-Democrat din Regatul Suediei (1960) și Partidul Socialist din Republica Franceză (1962).

Vom încerca să analizăm, pe cât este posibil, tendințele partidelor stângiste după primul Congres al Internaționalei Socialiste, din anul 1951 de la Frankfurt pe Main, unde a fost adoptată declarația **”Cu privire la scopurile și sarcinile socialismului democratic”**, care marchează, în opinia noastră, îndepărtarea socialismului european de doctrina marxistă.

Astfel, toate aceste partide au afirmat necesitatea multitudinii de concepții relative la socialism, ceea ce evident a determinat respingerea unicității interpretării doar din perspectiva clasei muncitoare. A fost respinsă ideea privilegierii ideologiei și a intereselor unei singure clase sociale, respectiv a proletarilor. Caracterul de ”clasă” a partidelor stângiste se diluiază considerabil, ele devenind practic partide **”populare”**, caracterul de masă al partidelor devenind preminent. Partidele stângiste se autodefinesc ca fiind la origine muncitorești dar transformate în partide ale întregii națiuni!!! Așa, de exemplu a fost cazul P.S.D. din R.F.G. care în anul 1959 prin programul de la Bad Godesberg s-a autointitulat ”partid al poporului”.

În concepția Partidului Socialist Austriac era necesar ca partidele socialiste să fie transformate din partide de clasă în partide de masă, care să cuprindă majoritatea poporului. Partidul devine factor organizator politic pentru toți oamenii muncii, recunoscându-se totuși că în fundamentul său partidul este al muncitorilor salariați (1958).

Așadar, dilema a constatat la vremea respectivă în acceptarea caracterelor de ”partid muncitoresc de clasă” și totodată de ”partid național”.

Aceasta înseamnă că **antagonismul dintre burghezie și proletariat** ar fi depășit deoarece structura socială nu este reducționistă fiind, prin natura sa, deosebit de complexă.

Partidele stângiste din Europa Vestică a anilor 1950-1970 au înțeles, în mare parte, că scopurile fundamentale ale lor nu se pot reduce la antagonismul claselor sociale "fundamentale" ca în marxism. Ele trebuie să fie partide "deasupra claselor sociale" adresându-se întregii națiuni. Această opinie lasă loc speculației în sensul că partidele stângiste se puteau adresa chiar și capitaliștilor. În realitate credem că a existat o imensă temere provocată de dezvoltarea impetuoasă a tehnicii care, în final, ar fi putut conduce la dispariția "clasei muncitoare".

Solidaritatea socială a înlocuit **ideea exclusivismului muncitoresc**. Grupurile sociale constituiau, în opinia social-democraților și a socialiștilor europeni, fundamentul modern al partidelor. Chiar și cele mai tradiționaliste partide stângiste (Partidul Socialist Italian; Partidul Socialist Francez) au abandonat în definirea lor orice referire la "clasa muncitoare". De altfel, scopul central al stângiștilor europeni, în perioada respectivă, era realizarea acelei construcții politico-etice, tradițional denumită **stat providențial sau paternal**.

Aceste mutații esențiale în ideologia stângismului vest-european petrecute după anii '50 – '60 ai secolului trecut probează puternicele transformări suferite de capitalism, materializate, în principal, prin instituirea quasi-totală a capitalismului monopolist de stat, consacrarea efectivă și garantarea drepturilor și a libertăților fundamentale cetățenești etc., ceea ce micșora, dacă nu chiar anula, relația fundamentală antagonică dintre clasa capitaliștilor și clasa muncitoare. Așa-numita "Revoluție tehnico-științifică – R.T.S. a paralizat" ideologia socialistă ani întregi deoarece exista temerea pierderii membrilor și a simpatizanților, proveniți prioritar dintre proletari.

Așa trebuie privită tentativa socialiștilor reformiști vest-europeni de a se "elibera" de doctrina marxistă.

Mai mult decât atât, experiența politică a statelor est-europene, socialiste, a constituit pentru stânga occidentală, și bineînțeles mai ales pentru socialiștii reformiști, o situație practică de luat în considerație în sensul că în acest mod nu ar trebui procedat!!!

Renunțarea la caracterul de clasă în scopul atragerii și a burgheziei mici în partidele stângiste reformiste este o teză demnă de luat în considerare. Dar, trebuie să remarcăm faptul că organele conducătoare ale acestor partide erau în exclusivitate compuse din intelectuali, proveniți fie dintre intelectualii liber-profesioniști, fie dintre intelectualii ingineri.

Ca atare, renunțarea la caracterul de clasă și la considerarea acestor forțe politice ca fiind reprezentantele muncitorimii are la bază criterii și orientări subiective, de dreapta. **"Elitismul" conducătorilor** partidelor socialiste și social-democrate din Europa Vestică a determinat, în opinia noastră, înlăturarea referirilor directe la caracterul de clasă, muncitoresc al acestora!!! Fiind societăți capitaliste dezvoltate cele din Vestul european, partidele stângiste reformiste s-au simțit oarecum "jenate" **de originea lor pur muncitorească**, pe care au dorit, la un moment dat, să o treacă sub tăcere.

*

*

*

Așa se face că în perioada supusă analizei partidele social-democrate și cele socialiste vest-europene au trăit "în simbioză cu capitalismul", după cum recunoștea chiar secretarul general al P.S. – D. din Suedia, Olaf Palme. Ele au încercat din răsputeri să "îmbunătățească" și să "transforme" societățile capitaliste pentru a asigura celor ce muncesc, producătorilor, adică clasei muncitoare privită în ansamblul ei, un loc cât mai favorabil în cadrul sistemelor social-politico-economice capitaliste.

Sporadic, doar unele formațiuni politice au afirmat reconsiderându-și pozițiile, adeziunea lor în raport cu strategia ruperii de sistemul politic capitalist. Dar și atunci aceste concepții au fost proclamate formal, având un caracter teoretic. Este cazul P.S. Francez, a P.S. Italian, a P.S. Belgian în anii '70 ai secolului trecut. Celelalte mari partide stângiste vest-europene: P.S.-D. din R.F.G., P.S. din Austria, P. Laburist din Marea Britanie etc. au continuat să adopte poziții reformiste, fără a pune în discuție sistemul politic capitalist.

Forțele politice stângiste vest-europene au avut convingerea că, sub impactul așa-zisei Revoluții tehnico-științifice, capitalismul devenit anacronic va sucomba urmând a fi înlocuit de socialism în mod pașnic.

Înlăturarea capitalismului – idee de bază a întregii mișcări socialiste – este înlocuită cu teza șovăielnică și dubitabilă a ”transformării” capitalismului, de bună voie și doar pe cale pașnică, reformistă în socialism.

Reforme vizate de stânga vest-europeană se refereau în principal la: soluționarea chestiunilor economice în favoarea lucrătorilor, la redistribuirea echitabilă a venitului național în favoarea persoanelor aflate în stare de nevoie etc., în scopul aplanării conflictelor sociale sau, am spune noi, a conflictelor de ”clasă”.

Îmbunătățirea soartei oamenilor muncii și ameliorarea vieții cetățenilor, în general, trebuia realizată progresiv, etapă cu etapă, respectându-se ”jocul” politic parlamentar, fără convulsii sociale și fără revoluție.

În acest scop statul capitalist a fost proclamat ca fiind ”Stat de Drept social, providențial, paternal”, el fiind ”arbitrul” scenei politice între clasele sociale, între guvernanți și guvernați.

În aceste condiții social-democrației și socialiștii europeni au concluzionat în favoarea tezei ieșirii statului de sub control asupra structurilor etatice în mâinile societății civile. Ca atare, producătorii de bunuri materiale, clasa proletară, nu ar mai fi fost interesată decât de menținerea ”democrației politice”, care poate asigura tuturor cetățenilor stabilitate economică și afirmare socială.

Partidele social-democrate și socialiste vest-europene au considerat că este suficientă lupta politică pentru cucerirea puterii etatice, conform regulilor democratice, excluzând calea revoluționară, ideologie proprie partidelor comuniste. Acest aspect a condus, în mod obiectiv, la dezideologizarea stângii deoarece aceasta era exclusiv preocupată, fie de menținerea la guvernare, fie de accederea la guvernare. Chestiunile relative la doctrina socialistă erau tratate pur formal părăndu-se că partidele stângiste occidentale europene deveniseră partide de cadre, partide tehnocrate!!!

Ajungerea la putere ***se transformase din mijloc în scop*** iar ***scopul veridic*** fusese trecut pe un plan secundar fiind chiar ocultat.

Partidele burgheze câștigaseră o bătălie extrem de importantă: neutralizarea mesajului socialist și tehnocratizarea partidelor stângiste reformatoare. Lovitura de grație fusese deja dată. Fără mesajul și programul specific social-democrației și socialiștii erau doar niște ”marionete”, fiind ”prizonieri” în sistemul politic capitalist!!!

Intellectualizarea exagerată a partidelor de stânga, a social-democrațiilor și a socialiștilor, a favorizat – constituind condiția-prilej – tehnocratizarea și pierderea identității socialiste. Practic, aripa reformatoare a socialismului fusese scoasă din luptă. Mai rămânea aplicarea loviturilor de grație comuniștilor, socialiștilor revoluționari. Ceea ce s-a și întâmplat peste puțin timp (10-15 ani) în ”lagărul țărilor socialiste”!!!

*

*

*

Respingând marxist-leninismul dar și varianta originală a marxismului, stânga reformatoare europeană, adică social-democrația și socialismul din vestul Europei s-a concentrat asupra modelelor și metodelor tehnocrate, neutre, lipsite de mesaj politic clar și categoric conturat.

Sub aspect doctrinar, deci și ideologic, golul resimțit trebuia umplut cu o nouă teorie căreia i s-a dat denumirea de ”**socialism democratic**”.

Expresia ”**socialism democratic**” se vroia a include toate valorile și scopurile urmărite de partidele socialiste și social-democrate vest-europene.

Dar se pune întrebarea legitimă: ce s-a înțeles, la vremea respectivă, prin noțiunea de ”**socialism democratic**”??

În primul rând, noua doctrină a ”**socialismului democratic**” era menită să distanțeze partidele stângiste reformiste vest-europene în raport cu tezele marxismului și să constituie fundamentul unei noi ordini social-economice, care să conducă la transformarea treptată și gradată a sistemului capitalist într-un sistem socialist.

Se punea accentul nu pe socializarea principalelor mijloace de producție, centralizare și planificare economică sau autogestiunea și autoadministrarea producătorilor de valori și de bunuri materiale;

accentul cădea asupra chestiunilor instituirii democrației libere, sociale și multilaterale.

”Socialismul democratic” se pronunță pentru o congruență a principiilor economice capitaliste cu principiile economice socialiste; planificarea alături de concurență reprezentând ”cheia de boltă” a întregului edificiu doctrinar și, bineînțeles, ideologic.

Ca atare, ”**socialismul democratic**” are ca scop ajustarea neajunsurilor economiei și societății capitaliste; el nu își propune clar și explicit lupta pentru impunerea economiei și a societății socialiste.

Acest model doctrinar, oarecum eclectic, alambicat, împacă capitalismul cu socialismul, obligându-le să coexiste. Desigur, ne referim la coexistența principiilor celor două sisteme antagonice.

Chiar și noțiunea de ”**socialism democratic**” a fost diferit înțeleasă de la un partid la alt partid politic.

Astfel, în țările germanice și în statele scandinave distanțarea față de marxism era quasi-totală, în timp ce în Europa de Sud noțiunea desemna un ansamblu de valori apropiat teoriei marxiste (P.S. Francez, P.S. Italian, P.S.M. Spaniol). În statele din sudul continentului ideea **despărțirii de capitalism** și a **depășirii capitalismului** era menținută deși metodele difereau net în raport cu concepția marxist-leninistă.

”**Socialismul democratic**” constituia temelia Statului de Drept providențial, social și încorpora valori fundamentale noneconomice, de factură moral-politică: libertatea; egalitatea; solidaritatea socială; justiția; echitatea și democrația. Toate se suprapuneau pe structura etatică a Statului de Drept privit nu doar sub aspect formal ci mai ales din punct de vedere substanțial.

Socialismul era conceput ca un socialism al libertății; a unirii și a solidarității frățești între oameni.

Valorile anterior menționate au fost absolutizate fiind rupte de contextul condițiilor de existență materială și socială care determină, în ultimă instanță, existența relațiilor de producție de tip capitalist. Aceste valori au dobândit un caracter eminamente moral fiind rupte de mediul social datorită faptului că stânga vest-europeană a receptat principiile burgheze, capitaliste.

Astfel, **punând libertatea umană deasupra egalității** social-democrația și socialismul vest-european din anii ’70 – ’80 ai sec. al XX-lea a alunecat spre **Dreapta**, propovăduind, practic, **doctrine**

inegalitare!!!! Ori, aceste teorii sunt proprii partidelor politice de la dreapta eșicherului politic.

Schimbarea caracterului proprietății private adică schimbarea formei de proprietate și socializarea mijloacelor de producție nu au constituit principalele opțiuni ale socialiștilor și social-democraților vest-europeni. Astfel, ”exproprierea expropriatorilor” idee forte a doctrinei marxiste a fost fie marginalizată, fie contestată. La baza negării principiului ”expropriării expropriatorilor” a stat ideea distincției între proprietatea capitalistă și administrarea efectivă a proprietății private capitaliste. Dacă proprietatea aparține pe mai departe capitaliștilor, administrarea acestora se realizează de către persoane fizice specializate – **manageri**.

Această distincție făcea inoperant principiul marxist anterior menționat. Aceasta, desigur, în concepția social-democraților și a socialiștilor din statele europene capitaliste apusene.

Naționalizarea mijloacelor de producție era privită cu circumspecție întrucât încălca principiul libertății!!! Așa fiind, libertatea era în concepția socialiștilor și a social-democraților preeminentă în raport cu **egalitatea socială**. Este markerul devierii socialismului spre dreapta. El a devenit practic mai apropiat Dreptei decât comunismului!!!

Convingerea noastră este clară: socialismul a servit statelor capitaliste apusene în mod voit și conștient, ”trădând” scopul său suprem, rațiunea sa de a exista materializată în edificarea socialismului pe calea reformelor.

Așa se explică de ce sectorul de stat din Regatul Suediei reprezenta în anii '80 ai secolului trecut doar 5% din producția anuală, deși socialiștii dețineau puterea de 44 de ani!!!

Melanjul acesta dintre socialiști și statul capitalist a fost mai sinuos în statele din sudul Europei. Partidele Socialiste Italiane și Franceze continuau să accentueze teza transformării marii proprietăți capitaliste în proprietate publică de interese fie național, fie local.

De altfel, socialiștii nu își puteau pune în aplicare programele politice dacă nu dispuneau de un sector de stat, public, puternic. O guvernare socialistă în condițiile în care totalitatea sau majoritatea mijloacelor de producție sunt în mâinile capitaliștilor este o utopie!!!

Sub aspect economic socialiștii s-au preocupat de distribuirea cât mai echitabilă a plusvalorii. Repartiția acesteia și modalitatea de conducere a companiilor au fost în centrul atenției acestor partide.

În legătură cu transformarea relațiilor de producție capitaliste în relații de producție socialiste și relativ la transformarea lentă, gradată a sistemului de proprietate privată socialiștii occidentali au fost ambigui deoarece au considerat că această ”transformare” trebuie precedată de instituirea unei veritabile ”democrații economice”.

La nivelul companiilor a fost lansată teza necesității coparticipării muncitorilor la luarea deciziilor și au fost postulate drepturile cu caracter social-economic.

În anii '80 ai secolului trecut ”**socialismul democratic**” prefigura o societate și un sistem economic particularizat atât în raport cu societatea și economia capitalistă cât și față de societatea și economia statelor socialiste marxiste est-europene.

*

*

*

Prin însăși natura și ideologia sa, prin doctrina pe care o dezvoltă, socialismul reformist se află situat între partidele de dreapta și de centru-dreapta, pe de o parte, și partidele comuniste, pe de altă parte.

Analiza succintă a traseului ideologic parcurs de partidele social-democrate și cele socialiste din vestul Europei, în perioada 1950-1990, confirmă pe deplin poziționarea socialimului și a social-democrației la stânga liberalismului dar și la dreapta comunismului.

Desfășurarea activității politice propriu-zise, practice, în țările europene vestice, state dezvoltate fundamentate pe relații sociale capitaliste, au determinat partidele stângiste reformatoare să se adapteze continuu pe eșicherul politic, atât în ceea ce privește activitatea parlamentară cât și în privința doctrinei și a ideologiei specifică. Acomodarea partidelor socialiste și social-democrate cu sistemele politice capitaliste în care își desfășurau activitate cu caracter politic a determinat – într-o măsură mai accentuată sau mai redusă – plierea doctrinei și alinierea ideologiei corespunzătoare la

imperativele democrației politice și la principiul fundamental juridic – constituțional al Statului de Drept.

Teza ”confiscării” treptate a structurilor statelor capitaliste în vederea edificării proiectatei societăți socialiste a fost în mare parte abandonată socialiștii menținându-se cu rolul de echilibru politic, încercând să frâneze potențialele excese ale structurilor economice capitaliste.

Căutând un model de dezvoltare social-politică original a fost ”inventat” **socialismul democratic** opus atât socialismului comunist de sorginte marxist-leninistă, cât și ideologiei fundamentată pe doctrina liberal-capitalistă sau, după caz, conservatoare.

Intrând în ”jocurile” politice, reglate în baza democrației politice existentă în statele capitaliste occidentale europene, partidele social-democrate și cele socialiste au căutat să obțină condiții mai bune de trai pentru producătorii de bunuri materiale. Pragmatismul lor a generat îndepărtarea față de idealul edificării socialismului deși au existat în perioada analizată și contacte strânse între socialiști și comuniști. În acest sens se pronunța, în anul 1972, și Biroul Internațional Socialiste, lăsând libertatea de opțiune în favoarea partidelor socialiste/social-democrate.

Astfel trebuie remarcată alianța dintre Partidul Comunist Francez și Partidul Socialist Francez în temeiul Programului comun de guvernământ în perioada 1972-1977, cât și alianța acestor partide din turul doi al alegerilor prezidențiale, din luna mai 1981, fapt ce a condus la câștigarea demnității de Președinte al Republicii Franceze de către François Mitterrand, candidat socialist.

În iunie 1981 coaliția dintre socialiștii și comuniștii francezi a câștigat și alegerile legislative, fiind format un guvern de coaliție a forțelor de stânga, fundamentat pe alianța socialiștilor cu comuniștii.

În principiu socialiștii au refuzat colaborarea cu partidele comuniste tocmai în scopul delimitării clare și nete în raport cu acestea din urmă. Așa cum am mai precizat ruperea mișcării muncitorești internaționale, concretizată și la nivelul statelor, ruperea socialismului original, tradițional a adus mari prejudicii mișcării socialiste privite în ansamblul ei. Totodată cele două mari curente socialiste respectiv: **socialismul reformist sau propriu-zis** și **socialismul revoluționar sau comunismul** au ”jucat”, fiecare în

parte, roluri extrem de importante în evoluția practicii și a doctrinei politice.

După anul 1990, odată cu implozia lagărului statelor socialiste și a prăbușirii uneia dintre cele două superputeri planetare, reală "regină" a planetei sub aspect politic, respectiv Uniunea Republicilor Socialiste Sovietice, partidele social-democrate și socialiste au pierdut mult din prestața conferită de guvernarea comunistă în statele socialiste.

A început, în anul 1990, o redefinire a doctrinei socialiste nu doar în vestul Europei, dar și în estul continentului, în statele foste socialiste, în care vreme de 45 de ani (în U.R.S.S. de peste 70 de ani) marxism-leninismul a constituit unicul model politic.

În aceste state, în principiu, marxist-leninismul a fost abandonat în favoarea socialismului reformist și a social-democrației.

În concluzie, bătrâna Europă a fost dominată timp de 45 de ani de socialism revoluționar (partea centrală și estică) și de liberalism aflat la concurență cu social-democrația și cu socialismul reformist, iar uneori de conservatorism (partea vestică).

Partea I

Drept constituțional.
Puterea de stat în România.
Autoritățile publice.

Cuvânt introductiv la partea I:

Prezenta lucrare intitulată “Puterea de Stat în România. Autoritățile publice” reprezintă o continuare a lucrărilor publicate anterior.

Astfel, în cartea “Momente în dezvoltarea politico-juridică a României”⁶³, am analizat, din punct de vedere cronologic, dezvoltarea politica și juridică a țării noastre.

În lucrarea “Statul - instituție social-politică și juridică fundamentală”⁶⁴, am sintetizat elementele definitorii ale statului și am creionat modul în care instituția analizată va evolua în viitorul apropiat.

În prezenta lucrare, propusa cititorilor, sunt analizate autoritățile publice prevăzute de Constituția României concretizate în: “Parlament. Președintele României. Guvern. Autoritatea Judecătorească. Avocatul Poporului și Curtea Constituțională.”

Practic sunt analizate succint organele centrale ale Statului Român contemporan.

Analiza autorităților publice s-a efectuat prin prisma marelui principiu al separației și echilibrului puterilor în stat.

Lucrarea de față se adresează studenților de la facultatea de Drept, juriștilor practicieni precum și publicului larg. Ea constituie doar o parte din întreg și de aceea, cartea trebuie corelată cu cele două lucrări menționate anterior, publicate în anul 2006.

Publicarea celor trei lucrări finalizează un proiect mai vechi al autorului, și încununează efortul nostru depus pe tărâmul științelor juridice, cu referire la Dreptul Constituțional.

Desigur, cititorii sunt în măsură să aprecieze valoarea intrinsecă a cărții, și mai ales mesajul ei.

La elaborarea acestei lucrări am avut în vedere doctrina română de Drept Constituțional. Am analizat și aprofundat operele profesorilor noștri din toate centrele universitare din dorința de a culege

¹³Vasile Sorin Curpăan - Momente în dezvoltarea politico-juridică a României, Editura Grafic Bacău, 2006, ediția I;

⁶⁴Vasile - Sorin Curpăan cu participarea Ștefan Alexa, Anton Doboș - Statul - instituție social - politică și juridică fundamentală, Bacău, 2006, ediția I

informații prețioase pentru realizarea demersului nostru.

Măsura în care am reușit în tentativa noastră urmează a fi apreciată de cititori. Lor le adresăm călduroase mulțumiri pentru parcurgerea acestui material. (*)

Cap. I: Principiul separației și echilibrului puterilor în stat.

Ca și Statul, de altfel, puterea publică privită ca un raport între guvernanți și guvernați, se află în preocupările filosofilor, juriștilor și politologilor.

Având în vedere tema lucrării de față ne interesează mai puțin dezvoltarea și afirmarea principiului separației și echilibrului puterilor etatice. Ceea ce ne interesează însă este transpunerea acestui principiu în Legea fundamentală a României contemporane, în Constituție.

Constituția României adoptată prin referendum național la data de 08.12.1991, a asigurat realizarea fundamentelor Statului de Drept în țara noastră.

Această lege fundamentală a fost structurată în 7 titluri care cuprind 152 de articole.

În primul titlu consacrat Principiilor generale sunt cuprinse norme referitoare la structura de stat, la forma de guvernământ și la suveranitatea națională.

Desigur, în acest prim titlu sunt incluse și alte norme constituționale de extremă generalitate referitoare la organizarea teritoriului, garantarea dreptului persoanelor fizice aparținând minorităților naționale de a prezerva, dezvolta și exprima identitatea lor etnică, culturală, lingvistică ori religioasă; obligația Statului Român de a sprijini pe românii din afara frontierelor țării etc.

În Titlul II sunt cuprinse drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale.

Astfel sunt consacrate: inviolabilitățile; drepturile și libertățile social-economice și culturale; drepturile exclusiv politice; drepturile și libertățile social-politice; drepturile garanții și îndatoririle fundamentale.

Tot în cadrul acestui titlu este consacrată instituția “Avocatului Poporului”, menită să garanteze drepturile și libertățile cetățenești.

Titlul III intitulat “Autoritățile politice” analizează următoarele instituții: Parlamentul; Președintele României; Guvernul; Administrația politică; Autoritatea Judecătorească.

În cadrul titlului V este reglementată Curtea Constituțională a României.

Constituția României a fost revizuită prin Legea nr. 429/2003 (publicată în Monitorul oficial nr. 669/22.09.2003), aprobată prin referendum național la 18 - 19.10.2003. Referendumul a fost confirmat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 3/22.10.2003.

Anterior modificării Constituției, în anul 2003, nu există un text cu valoare constituțională care să afirme, în mod expres, principiul separației puterilor în Statul Român.

Se considera, pe bună dreptate, că principiul separației puterilor în stat a fost prevăzut, în mod tacit în Constituția adoptată în 1991. Această consacrare implicită rezultă din maniera de abordare a autorităților publice.

Tratarea distinctă a acestor autorități dublată de consacrarea unor funcții specifice pentru fiecare autoritate constituia proba indubitabilă a receptării principiului separației echilibrului puterilor etatice.

După revizuirea Constituției României, în anul 2003, în cadrul Titlului I, art. 1 (Statul Român), a fost introdus alin. (4) având următorul conținut: “Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor - legislativă, executivă și judecătorească - în cadrul democrației constituționale”.

Introducerea acestei norme juridice constituționale are menirea de a garanta ființarea principiului separației și echilibrului puterilor în stat, în organizarea politico-juridică a României contemporane.

Fără îndoială, inserarea în mod expres a acestui principiu în legea fundamentală, împiedică orice “tentativă” de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor “puteri” constituite în stat.

Așa cum, am mai avut ocazia să precizăm⁶⁵, puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că și forța de constrângere etatică este, de asemenea, unică.

⁶⁵Vasile Sorin Curpân și alții - Statul - instituție social - politică și juridică fundamentală, Ediția I, bacău, 2006, pag 9-12.

Acest aspect rezulta și din Constituția României care în art. 2 (Suveranitatea), alin (1) prevede: „*Suveranitatea națională aparține poporului român, care o exercită prin organele sale reprezentative, constituite prin alegeri libere, periodice și corecte, precum și prin referendum*“.

În consecința, autoritățile publice constituite în „puteri“ ale statului exercită anumite funcții cu caracter etatic: funcția legislativă, funcția executivă și funcția juridicțională.

Deci puterea etatică fiind unică și indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcții nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face ineficienta separarea puterilor. Dimpotrivă! Înlocuirea noțiunii de „putere“ cu cea de „funcție“ ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar, trebuie precizat că principiul separației ei/echilibrului „puterilor“ etatice întâmpină anumite dificultăți în jocul partidelor politice pe scena politică contemporană.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituțional este reprezentat de relația dintre „majoritatea politică“ și „minoritatea politică“, altfel spus de corelația dintre „puterea“ în sensul de guvernant și „opозиție“.

De principiu partidul sau coaliția de partide care a câștigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează și guvernul.

În aceste condiții, guvernul fiind o emanație a majorității parlamentare, este greu de acceptat o separație între legislativ și executiv. Mai curând „separația“ se manifestă între guvernant și opозиția parlamentară. La o asemenea concluzie ne conduce și lectura art. 105 alin. (1) din Constituție care prevede că: „funcția de membru al guvernului este incompatibilă cu exercitarea altei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de deputat sau de senator“.

Principiul constituțional al separației și echilibrului puterilor nu-și pierde importanța, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-1 altera.

Se mai apreciază în doctrină că între legislativ și executiv nu poate exista echilibru și cu atât mai puțin separație, deoarece autoritățile executive duc la îndeplinirea în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare. Or executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul“ normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăși legiuitorul constituant care a precizat (sau a tranșat!!) în art. 61 alin. (1) din Constituție: „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului român și unica autoritate legiuitoare a țării“. Considerăm că din interpretarea literară, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că parlamentul este suprem în privința reprezentativității poporului român, iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercita funcții distincte în stat. Aceasta nu înseamnă că înțelegem să diminuăm în vreun fel rolul și locul autorității deliberativ-legislative în cadrul Statului Român.

Cel mai pregnant, separația puterilor se identifică, dacă ne raportăm la parlament în relația cu autoritatea judecătorească. Deși dispune de mijloace de control multiple, autoritatea legiuitoare nu poate fi „supremă“ în raport cu instanțele judecătorești, acestea din urmă fiind independente. Faptul că parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relație de dependență deoarece legile sunt general obligatorii având incidența asupra tuturor subiectelor de drept inclusiv asupra membrilor autorității deliberativ-legiuitoare.

*

*

*

Nu este locul de a detalia pârgھیile și mecanismele de control de care dispun autoritățile publice constituite în stat. Trebuie însă remarcat că principiul separării și echilibrului puterilor, expres prevăzut în legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, și mai rău, o „lozincă“.

*

*

*

În doctrina de drept constituțional se apreciază că puterea publică (conferita autorităților publice), prin intermediul căreia se exteriorizează voința Statului este o putere politică.

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică, dar acest aspect trebuie nuanțat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcția sa jurisdicțională o putere politică?

Vrând, nevrând, puterea judecătorească exercita o funcție pub-

lică. deci politica, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare. Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorității parlamentare, instanțele judecătorești fiind „obligate“ să aplice aceste legi, desfășoară o funcție publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formațiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea așa-zis „politică“ a autorității judecătorești nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic manifestată de autoritatea deliberativ-legislativă sau de autoritatea executivă a statului. Poate din această cauză Montesquieu, „creatorul“⁴¹ teoriei separației puterilor etatice consideră autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă“ într-o anumită măsură.

Nefiind părtașă la realizarea „jocurilor politice“, îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viața politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuții sporite prin contrabalansarea „democrației politice“ a majorității parlamentare și implicit a autorității guvernamental-executive prin intermediul „democrației juridice“ specifică Statului de Drept.

Aceasta reprezintă revanșa puterii judecătorești deoarece membrii ei, judecătorii, constituie sau ar trebui să constituie cheia de boltă a întregului edificiu al Statului de Drept Român.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituție: „România este stat de drept...“ legiuitorul constituant a acceptat teza „democrației juridice“ alături de democrația politică majoritară de factură parlamentară.

Din acest punct al raționamentului rezultă în mod logic o teză de care politicienii - în ansamblu și de pe orice meridian - se tem, de posibilitatea realizării unui guvernământ al autorității judecătorești, sau mai corect posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

De aici construcția devine apocaliptică: decăderea politicii, supremația Dreptului, înglobarea științelor politice în Dreptul Public și mai ales posibilitatea „confiscării“ locului și rolului jucat de politicieni, de către juriștii, publiciști (specializați în Dreptul Public).

Efectul acceptării democrației juridice, a principiilor Statului de Drept, de către Adunarea Constituantă este reprezentat, în mod

indubitabil de apariția în „peisajul“ constituțional românesc a Curții Constituționale.

Această instituție nu este încadrată nici în autoritatea legislativ-deliberativă și nici în puterea judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice cu dispozițiile constituționale și având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituțională, Curtea Constituțională este un legislator negativ. În consecința ea invalidează voința democrației politice majoritare instituind o democrație juridică.

Dar Curtea Constituțională nu este parte componentă a autorității judecătorești!!! Având dubla natură, atât politică, cât și juridică, aceasta autoritate da o grea lovitură principiului clasic al separației și echilibrului puterilor constituite în stat.

Instituirea Curții Constituționale în România, având ca principală menire asigurarea controlului constituționalității legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene, reprezintă în opinia noastră neîncrederea legiuitorului constituant în instanțele judecătorești de drept comun, și în mod deosebit în instanța supremă - I.C.C.J. (Înalta Curte de Casație și Justiție).

Curtea Constituțională a României interferează atât cu autoritatea legislativă, cât și cu autoritatea judecătorească. Astfel, ea nu creează Dreptul pozitiv (obiectiv) și statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituționalității normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituțională de autoritatea judecătorească. Chiar și modelul de organizare și funcționare a Curții Constituționale este propriu puterii judecătorești. Dar Curtea Constituțională, deși nu legiferează, pronunță decizii care au efecte *erga omnes*, fiind opozabile tuturor subiecților de drept din România. Totodată, deciziile Curții Constituționale au caracter general-obligatoriu pe teritoriul statului român și în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autoritățile române.

Caracterele deciziilor Curții Constituționale apropie aceasta instituție de autoritatea deliberativ-legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instanțele de drept comun nu au posibilitatea „participării“ la jocul politic.

Contrapondera democrației politice - concretizată în democrația juridică - nu se află în mâinile lor ci constituie „apanajul“ judecătorilor Curții Constituționale.

Exclusiv, judecătorii Curții Constituționale, în calitatea lor de apărători ai Constituției României, pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislației.

Pentru ceilalți judecători, actul normativ-juridic în vigoare, nu este nici rău, nici bun - ESTE LEGE, cât timp nu s-a constatat neconstituționalitatea sa.

*	*	*
*	*	*

Cu sinceritate credem că fundamentarea și edificarea Curții Constituționale a fost și este de natură a schimba modul tradițional de înțelegere și de interpretare a principiului juridic, politic și constituțional al separației și echilibrului puterilor constituite în Statul Român contemporan.

*	*	*
*	*	*

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a legiuitorului constituant în capacitatea instanțelor ordinare de a efectua controlul constituționalității legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorității) judecătorești. Dimpotrivă, justiția constituțională fiind o jurisdicție specială, având ca obiect asigurarea conformității Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normei juridice fundamentale cuprinse în Constituție, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituțională constituie o „putere” independentă în Statul Român, distinctă de celelalte trei „clasice” puteri constituite și fundamentate pe temeiul principiului separației și echilibrului puterilor publice.

Cap. II: Autoritatea deliberativ-legislativă.

Parlamentul României

În cadrul Titlului III din Constituția României, cap. I este consacrat reglementării Parlamentului (art. 61-art. 79).

Secțiunea 1 intitulată „Organizare și funcționare”, secțiunea a 2-a referitoare la „Statutul deputaților și al senatorilor” și secțiunea a 3-a dedicată „legiferării”, compun capitolul I.

Conform dispozițiilor constituționale, Camerele nou alese ale Parlamentului României se întrunesc la convocarea Președintelui României în termen de cel mult 20 de zile de la data alegerilor legislative (art. 63 alin.(3) din Constituție).

Fiecare Cameră parlamentară își alege un birou permanent. Până la alegerea biroului permanent, lucrările Camerelor sunt conduse de cel mai în vârstă deputat sau, după caz senator, ajutat de un număr de patru secretari desemnați din deputați respectiv senatori mai tineri.

În fiecare Cameră parlamentară este aleasă o Comisie în vederea validării mandatelor de parlamentar. Această Comisie de validare a mandatelor este aleasă în prima ședință și trebuie să respecte configurația politică a Camerei parlamentare.

Într-un termen de patru zile de la constituire Comisia de validate întocmește un raport cu propuneri de validare sau de invalidare a mandatelor.

Validarea sau invalidarea se realizează în plan cu votul majorității deputaților sau, după caz, a senatorilor prezenți.

După validarea a 2/3 din numărul mandatelor fiecare Cameră este legal constituită.

Este firesc ca în urma alegerilor în fiecare Cameră a Parlamentului să se constituie grupuri parlamentare.

Constituirea unui grup parlamentar într-o Cameră presupune existența a cel puțin 10 deputați sau 7 senatori care au candidat în alegerile parlamentare pe listele aceluiasi partid politic sau pe listele aceleiasi coaliții de partide politice.

În Camerele Parlamentului pot fi aleși și deputați sau senatori independenți. Acești parlamentari sunt candidați independenți aleși sau deputați ori senatori deveniți independenți ca urmare a părăsirii grupărilor parlamentare (art. 13 alin. (4) din Regulamentul Camerei Deputaților; art. 14 alin. (4) din Regulamentul Senatului).

Este evident că deputații sau senatorii unui partid politic sau a unei formațiuni politice nu pot constitui decât un singur grup parlamentar.

Dacă un partid politic nu are un număr suficient de deputați sau de senatori pentru a forma un grup parlamentar, fie deputații fie senatorii se vor afilia la alte grupuri parlamentare constituite (art. 13 alin. (4), din Regulamentul Camerei Deputaților).

Constituirea comisiilor parlamentare

Instituirea comisiilor parlamentare reflecta rolul deliberativ jucat de cele două Camere.

Pentru analiza detaliată a proiectelor de lege și a propunerilor legislative sau pentru a se putea realiza un control riguros asupra unor organe aparținând autorităților publice s-a prevăzut necesitatea înființării unor comisii parlamentare. Aceste comisii efectuează lucrări pregătitoare care urmează a fi analizate și discutate în plenul Camerei respective.

Atât Camera Deputaților cât și Senatul constituie comisii permanente. De asemenea, pot fi instituite comisii de anchetă sau comisii speciale.

Vom încerca să analizăm cele trei tipuri de comisii prin scoaterea în evidență a particularităților fiecărui tip de comisie.

Art. 64 alin. (4) din Constituția României prevede: „Fiecare Cameră își constituie comisii permanente și poate institui comisii de anchetă sau alte comisii speciale. Camerele își pot constituie comisii comune“.

Potrivit textului constituțional anterior invocat constituirea comisiilor permanente reprezintă o obligație a Camerei Deputaților și respectiv a Senatului.

Fiecare parlamentar este, de principiu, membru al unei comisii permanente.

Comisiile permanente - specializate pe domenii de activitate analizează proiectele legislative întocmite de executiv, propunerile de modificare a legislației în domeniul specific de activitate core-spunzător comisiei constituite.

Despre activitatea desfășurată comisia permanentă întocmește un raport care este adus la cunoștința membrilor Camerei respective înaintea dezbaterii în plen a proiectului de lege sau a propunerii legislative.

Comisiile de anchetă - se pot constitui la solicitarea a 1/3 din membrii Camerei Deputaților sau ai Senatului.

Prin intermediul comisiilor de anchetă Camerele parlamentare realizează un veritabil control parlamentar.

Comisiile de anchetă au aptitudinea de a audia demnitarii și funcționarii publici în vederea stabilirii unei situații de fapt.

Comisiile speciale - se pot institui de Camerele Parlamentului în vederea îndeplinirii unor activități strict determinate (elaborarea unei propuneri legislative, avizarea unor proiecte etc.). Activitatea acestor comisii se finalizează prin întocmirea unui raport.

Alcătuirea și funcționarea Parlamentului României

Așa cum prevede și art. 61 alin. (2) din Constituție: „Parlamentul este alcătuit din Camera Deputaților și Senat.”

Constituantul român a îmbrățișat ideea tradițională consacrată în țara noastră referitoare la alcătuirea autorității deliberativ - legislative. În acest sens a fost proclamată o structură bicamerală. Structura bicamerală a fost desființată în România în perioada 1946-1989.

În doctrina Dreptului Constituțional a fost acreditată ideea că structura bicamerală a Parlamentului se impune în statele federale.

Într-adevăr, în țările care din punct de vedere a structurii de stat sunt federale (federative), parlamentul federal este alcătuit din două Camere: Camera joasă sau populară care reprezintă cetățenii, poporul, și respectiv Camera superioară sau înaltă care reprezintă statele federate care alcătuiesc statul federal.

În aceste condiții s-a considerat că în statele unitare nu se justifică existența unui parlament bicameral.

Noi nu dorim să fim partizanii bicameralismului sau a monocameralismului în România.

Trebuie însă să observăm că recenta integrare a României în structurile Uniunii Europene aduce în discuție o temă rămasă încă nerezolvată, în principiu. Este vorba de constituirea euroregiunilor pe teritoriul Statului Român. Ar fi de preferat, opinăm noi, ca în Camera superioară, în Senat, să fie reprezentate regiunile de dezvoltare deja consfințite în România.

Desigur se impune o diferențiere mai accentuată a competențelor celor două Camere în sensul că Senatul trebuie să devină efectiv o Cameră ponderatoare, de reflecție care să cenzureze potențialul avânt al Camerei Deputaților.

În aceste condiții este evident că, în structura bicamerală, Camera Deputaților trebuie să constituie motorul, forța motrice a întregii activități cu caracter legislativ.

În alte condiții exponenții curentului monocameralismului au câștig de cauză deoarece existența celor două Camere, deși tradițional consacrată, este de natură a frâna procesul complex deliberativ-legislativ în mod nejustificat.

În sistemul bicameralismului în vigoare în România, este mai puțin importantă realizarea echilibrului prin contrapunerea unei Camere către cealaltă Cameră, cât asigurarea unei reale specializări a fiecăreia dintre Camere, în vederea asigurării celerității adoptării legilor.

*	*	*
*	*	*

Parlamentul României funcționează pe durata unei legislaturi. Legislatura reprezintă durata mandatului pentru care a fost ales Parlamentul bicameral.

Art. 63 alin. (1) din Constituția României prevede: „Camera Deputaților și Senatul sunt alese pentru un mandat de 4 ani, care se prelungește de drept în stare de mobilizare sau de război, de asediu sau de urgență, până la încetarea acestora.”

Mandatul începe din momentul convocării Parlamentului nou ales de Președintele României, în cel mult 20 de zile de la alegeri (art. 63 alin. (3) din Constituție). Bineînțeles, deputații și senatorii își încep exercitarea mandatului după validare.

Art. 63 alin. (4) din Constituție prevede că: „mandatul Camerelor se prelungește până la întrunirea legală a noului Parlament.”

O altă cauză de încetare a mandatului Parlamentului constă în dizolvarea acestuia. În acest sens art. 89 alin. (1) din Constituție dispune: „după consultarea președinților celor două Camere și a liderilor grupurilor parlamentare, președintele României poate să dizolve parlamentul dacă acesta nu a acordat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 60 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investi-tură.”

În exercitarea mandatului, adică pe parcursul legislaturii cele două Camere ale Parlamentului României își desfășoară activitatea

în sesiuni.

Sesiunile parlamentare sunt ordinare sau extraordinare.

Potrivit art. 66 alin. (1) din Constituție Camerele Parlamentului se întrunesc în două sesiuni ordinare pe an: prima în perioada februarie-iunie, a doua în perioada septembrie-decembrie.

În alin. (2) al amintitului articol, Constituantul a menționat: „Camera Deputaților și Senatul se întrunesc și în sesiuni extraordinare, la cererea Președintelui României și a biroului permanent al fiecărei Camere ori a cel puțin o treime din numărul deputaților. Sesiunea extraordinară implică practic întreruperea vacanței parlamentare.

Sesiunile Ordinare. În cadrul acestor sesiuni fiecare Cameră este convocată în mod separat. Ulterior convocării Camerele își desfășoară activitatea în baza ordinii de zi.

Sesiunile extraordinare. Presupun convocarea Camerelor în mod excepțional. În consecința Camera convocată trebuie să aprobe în prealabil ordinea de zi a sesiunii extraordinare. Dacă ordinea de zi a sesiunii extraordinare nu este aprobată cu votul majorității deputaților sau senatorilor prezenți, sesiunea extraordinară este împiedicată a se desfășura.

Există posibilitatea unei convocări de drept a Parlamentului. Astfel, art. 92 alin. (3) din Constituția României prevede: „În caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele României ia măsuri pentru respingerea agresiunii și le aduce neîntârziat la cunoștința Parlamentului, printr-un mesaj. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii“.

Art. 93 alin. (2) din Constituția României dispune: „Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el este convocat de drept în cel mult 48 de ore de la instituirea stării de asediu sau a stării de urgență și funcționează pe toată durata acestora“.

Un alt caz de convocare de drept a Parlamentului este prevăzut în dispozițiile art. 115 alin. (5) din Constituție: „Ordonanța de Urgență intră în vigoare numai după depunerea sa spre dezbatere în procedura de urgență la Camera Competentă să fie sesizată și după publicarea ei în Monitorul Oficial al României. Camerele, dacă nu se află în sesiune se convoacă în mod obligatoriu în cinci zile de la depunere sau după caz de la trimitere...“.

Camerele Parlamentului României își desfășoară activitatea în cadrul ședințelor.

Sedințele pot fi în plenul Camerei Deputaților sau a Senatului ori pot fi ședințe comune ale ambelor Camere. Orice proiect de lege, propunere legislativă sau orice alte chestiuni aflate pe ordinea de zi se dezbate în ședințele fiecăreia dintre Camere.

Pentru ca o ședință în plen a unei Camere să se poată desfășura este necesar să fie întrunit cvorumul legal. În acest sens, art. 67 („Actele juridice și cvorumul legal“) din Constituție prevede: „Camera Deputaților și Senatul adoptă legi, hotărâri și moțiuni în prezența majorității membrilor“.

Funcțiile Parlamentului României

Prof. dr. Ioan Muraru, în cursul domniei sale de: „Drept Constituțional și Instituții Politice“, republicat în capitala țării, consideră că Parlamentul României prezintă următoarele funcții: funcția legislativă; stabilirea direcțiilor principale ale activității social-economice, culturale, statale și juridice; alegerea, formarea, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorități statale; controlul parlamentar; conducerea în politica externă și atribuțiile parlamentului privind organizarea internă și funcționarea sa. Dintre toate aceste funcții noi vom analiza doar funcția legislativă, și din funcția de control parlamentar vom exemplifica funcția de control a activității autorității executive.⁶⁶

■ Funcția legislativă a Parlamentului României

Legiferarea constă în capacitatea Parlamentului României de a vota și de a adopta legi. Funcția legislativă rămâne, orice s-ar spune, principala funcție a acestei autorități publice. În procesul concret de adoptare a legilor interne și alte organe aparținând altor „puteri“ constituite în stat. Ne referim în principal la Președintele României care realizează promulgarea legilor adoptate de Parlament. Practic Parlamentul adoptă norme juridice colaborând cu Guvernul României în calitatea sa de autoritate publică centrală în cadrul „puterii“ executive. Astfel Guvernul României inițiază proiectele de legi

⁵⁾ Celelalte funcții pot fi examinate în cursurile publicate de doctrinarii români din domeniul Dreptului Constituțional.

transmise Parlamentului. Parlamentul la rândul său, poate abilita Guvernul României să emită ordonanțe care cuprind norme juridice echivalente legii ordinare.

Inițiativa legislativă - constituie punctul de plecare în făurirea normelor juridice general obligatorii. Ea poate aparține Guvernului României, deputaților, sau senatorilor ori unui număr de cel puțin 100.000 de cetățeni cu drept de vot. Cetățenii care își manifesta dreptul la inițiativă legislativă trebuie să provină din cel puțin un sfert din județele țării, iar în fiecare din aceste județe, respectiv în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 5.000 de semnături în sprijinul aceste inițiative (art. 74 alin. (1) din Constituția României).

Guvernul își exercita inițiativa legislativă prin transmiterea proiectului de legi către Camera competentă să îl adopte, ca prima Cameră sesizată, (art. 74 alin. (3) din Constituția României).

Atât proiectele de legi cât și propunerile legislative trebuie să fie însoțite de avizul Consiliului Legislativ.

Legile constituționale presupun o inițiativă legislativă specifică. Astfel art. 150 alin. (1) din Constituție prevede că: „Revizuirea Constituției poate fi inițiată de Președintele României la propunerea Guvernului, de cel puțin o pătrime din numărul deputaților sau al senatorilor, precum și de cel puțin 500.000 de cetățeni cu drept de vot“.

Legea fundamentală prevede condiții suplimentare în privința cetățenilor care inițiază revizuirea Constituției (adică inițiază procedura de adoptare a unei legi constituționale).

În acest sens se prevede în alin. (2) al art. 150 din Constituție că „Cetățenii care inițiază revizuirea trebuie să provină din cel puțin jumătate din județele țării, iar în fiecare din aceste județe sau în municipiul București trebuie să fie înregistrate cel puțin 20.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative“.

Proiectele de legi și propunerile legislative sunt examinate, analizate de către comisii permanente ale Camerelor parlamentare.

Analiza proiectului de lege sau a propunerii legislative în comisiile permanente ale Camerelor - caracterizează o nouă etapă în cadrul procedurii legislative.

După analiza proiectului de lege sau a propunerii legislative comisia permanentă întocmește un raport care cuprinde o propunere

de adoptare, de respingere sau de modificare a proiectului sau a propunerii respective.

Ulterior, o altă etapă, se materializează în dezbaterile proiectului sau a propunerii, după caz. în plenul fiecărei Camere parlamentare.

În cadrul dezbaterilor reprezentantul Guvernului României, membrii Camerei parlamentare sau grupurile parlamentare au posibilitatea să pună în discuție amendamentele care au fost respinse de către comisia permanentă.

De principiu proiectul de lege sau propunerea legislativă se discută pe articole după încheierea dezbaterii generale, în situația în care la comisia permanentă a fost întocmit un raport favorabil.

După încheierea dezbaterilor, firesc, urmează procedura de votare. Deputații și senatorii votează personal fie prin vot deschis, fie prin vot secret.

La încheierea votului Biroul permanent al Camerei parlamentare urmează să constate rezultatul.

Dacă proiectul de lege sau propunerea legislativă este adoptată de o Cameră se va înainta sub semnătura președintelui respectivei Camere către cealaltă Cameră parlamentară, în scopul dezbaterii și a eventualei adoptări.

Dacă și a doua Cameră parlamentară adoptă proiectul de lege sau propunerea legislativă aceasta este înaintată Președintelui României. Șeful statului român îndeplinește ultima etapă din cadrul procesului de legiferare. Această etapă denumită promulgarea legii constă în efectuarea unui control al naturii prevederilor cuprinse în actul normativ - juridic și totodată, a constituționalității legii.

Promulgarea legilor de către Președintele României nu reprezintă o formalitate.

Art. 77 alin. (1) din legea fundamentală consacră un termen de maxim 20 de zile de la primirea legii, perioadă în care șeful statului, dacă nu are de ridicat obiecțiuni, trebuie să o promulge.

Dacă șeful statului ridică obiecțiuni justificate poate solicita Parlamentului României o singură dată, să reexamineze legea trimisă spre promulgare.

Președintele României poate de asemenea să sesizeze Curtea Constituțională, solicitând verificarea constituționalității legii.

În ipoteza în care Parlamentul reexaminând legea a adoptat-o

sau Curtea Constituțională constată că legea este conformă cu prevederile Constituției României, președintele României este ținut ca în termen de maxim 10 zile de la primirea legii adoptate după reexaminare sau de la primirea deciziei Curții Constituționale, prin care legii i s-a confirmat constituționalitatea, să o promulge (a se vedea art. 77 alin. (2) coroborat cu alin. (3) din Constituția României).

După promulgare de către șeful statului, legea se publică în Monitorul Oficial al României.

Ea va intra în vigoare la 3 zile de la data publicării sau la o dată ulterioară prevăzută în textul ei, conform dispozițiilor art. 78 din Constituția României.

Anterior revizuirii Constituției din anul 2003 art. 78 prevede că legea intră în vigoare la data publicării sau la data prevăzută în textul ei.

■ Funcția de control a activității autorității executive

în cadrul funcției de control parlamentar se poate distinge o funcție specifică prin natura sa. Această funcție specifică privește controlul efectuat de Parlament asupra autorității executive.

Funcția de control a activității autorității executive se referă atât la actele îndeplinite de Președintele României, cât și la cele efectuate de Guvernul României.

Noi le vom analiza pe fiecare în parte deși considerăm necesar ca în prealabil, să facem unele precizări.

Din punctul nostru de vedere, Președintele României - privit ca autoritate publică - nu poate fi inclus în puterea (autoritatea) executivă.

în lumina dispozițiilor art. 80 alin. (2) din Constituție: „Președintele României, veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. în acest scop, Președintele exercita funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate“.

Din simpla analiză a textului constituțional rezultă că Președintele mediază între puterile statului.

Evident, pentru a fi mediator între puterile (autoritățile -n.a.) constituite în stat, Președintele României trebuie să fie imparțial, independent și echidistant în raport cu acestea. Cum ar putea media Președintele României, ca parte a puterii executive, între „puterea“

executivă, pe de o parte, și „puterile“ legislativă și judecătorească, pe de altă parte?

Asupra acestei chestiuni vom reveni când vom analiza instituția Președintelui României.

*

*

*

Vom exemplifica modalitățile concrete prevăzute de Constituția României prin care se realizează un control al Parlamentului asupra autorității executive.

Privitor la instituția șefului statului remarcăm următoarele: Președintele României poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului mobilizarea parțială sau totală a forțelor armate. Numai în cazuri excepționale, hotărârea Președintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, în cel mult cinci zile de la adoptare. - art. 92 alin. (2) din Constituția României.

Analizând, se reține că șeful statului poate declara mobilizarea parțială sau totală a forțelor armate fără aprobarea prealabilă a Parlamentului, dacă sunt îndeplinite cumulativ două condiții:

una anterioară declarării mobilizării, care este o condiție de fond referitoare la caracterul excepțional al situației concrete;

* a doua condiție este ulterioară declarării mobilizării și pare a fi o condiție „procedurală“ - supunerea hotărârii de declarare a mobilizării luată de șeful statului spre aprobarea Parlamentului într- un termen de cinci zile.

În realitate, opinăm că și cea de-a doua condiție privește tot fondul, substanța, deoarece Parlamentul urmează să determine și să aprecieze dacă hotărârea Președintelui României a fost luată într-un „caz excepțional“.

Art. 90 din Constituția României prevede că: „Președintele României, după consultarea Parlamentului, poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința cu privire la probleme de interes național“.

Înainte de a dispune organizarea referendumului, șeful statului este obligat să consulte puterea deliberativ - legislativă.

Credem că simpla luare de cuvânt a șefului statului, în fața plenului Parlamentului, prin care se anunță intenția de organizare a referendumului nu satisface condiția consultării, condiție impusă în

mod expres de Legea fundamentală.

Art. 89 alin. (1) din Constituție impune șefului statului obligația de a consulta președinții Camerelor și pe liderii grupurilor parlamentare, înainte de a proceda la dizolvarea Parlamentului. Textul menționat anterior prevede: „După consultarea președinților celor două Camere și a liderilor grupurilor parlamentare, Președintele României poate să dizolve Parlamentul...”

În raport cu reprezentantul direct și plenar al puterii executive - care este Guvernul României - controlul Parlamentului se realizează prin acordarea încrederii Guvernului; retragerea de către parlament a încrederii acordate Guvernului, interpelări adresate de parlamentari membrilor Guvernului etc.

Având în vedere tema din discuție - autoritățile publice - ne vom cantona exclusiv asupra controlului parlamentar, în raport cu Guvernul, realizat prin acordarea sau prin retragerea încrederii.

■ Candidatul desemnat de Președintele României la funcția de prim-ministru trebuie să prezinte în fața Parlamentului programul de guvernare și lista alcătuită din membrii viitorului Guvern, (art. 85 alin.(1) din Constituția României).

Guvernului aflat în exercițiu i se poate retrage încrederea acordată de către Parlament. Instrumentul prin care se realizează retragerea încrederii îl reprezintă moțiunea de cenzură, (art. 109 alin. (1) din Constituția României coroborat cu art. 113 alin. (1) - (3) din Constituția României).

Dacă moțiunea de cenzură este adoptată de către Parlament efectul imediat este reprezentat de demiterea Guvernului.

*

*

*

În mod firesc cele două Camere ale Parlamentului României sunt alcătuite din parlamentari, deputați și senatori. Parlamentarii români dispun de un statut reglementat în dispozițiile secțiunii a 2-a, Cap. I, Titlul III din Constituția României.

Deputații și senatorii români se află în serviciul poporului. Ei reprezintă întregul popor român și nu numai pe cetățenii din circumscripția electorala unde au candidat. Consecința logică a acestui principiu se relevă în faptul că mandatul parlamentarilor este reprezentativ. Alin. (2) al art.69 din Constituția României, prevede de altfel că: „Orice mandat imperativ este nul”.

Deputatul și senatorul fiind reprezentantul poporului materializează puterea suverană a națiunii.

În exercitarea mandatului, deputații și senatorii dispun de independenta.

Independența parlamentarilor se exprimă, se obiectivează în raport cu orice subiect de drept, cu orice entitate de pe teritoriul național fie ea etatică sau neetatică.

Modul în care se manifestă independența sau dependența (rigidă sau dimpotrivă suplă) parlamentarului în raport cu partidul (cu coaliția de partide) pe listele căruia a fost ales este o chestiune de natură eminamente politică depășind sfera Dreptului Constituțional.

Curtea Constituțională a României a decis că un parlamentar poate trece de la un grup parlamentar la alt grup parlamentar.⁶⁷

Doctrina de drept constituțional a statuat că deputații și senatorii sunt demnitari ai statului.

A existat și opinia care argumenta că parlamentarii trebuie considerați funcționari publici.⁶⁸

Desigur, deputații și senatorii nu pot fi asimilați funcționarilor publici fie și datorita faptului că ei reprezintă o „categorie“ a dreptului constituțional în timp ce funcționarii publici ca instituție juridică, sunt apanajul dreptului administrativ.

Dacă parlamentarii și membrii de vârf ai executivului, Președintele României și membrii Curții Constituționale sunt desigur demnitari ai statului, atunci judecătorii instanțelor de drept comun, inferioare înaltei Curți de Casație și Justiție, care compun „puterea“ judecătorească de ce sunt considerați o categorie „aparte“ speciala de funcționarii publici?

Această „distincție“ între „puterile statului“ creează o oarecare nedumerire.

Revedind la statutul parlamentarilor urmează să tratăm despre incompatibilitatea parlamentarilor și despre imunitatea parlamentară.

Art. 71 din Constituția României prevede în mod sintetic incompatibilitățile deputaților și ale senatorilor.

⁶⁷Decizia Curții Constituționale nr. 54/17.05.1994 publicată în Monitorul Oficial nr. 131/27.05.1994.

⁶⁸Prof. Dr. Ion Deleanu, Drept Constituțional și Instituții Politice.

Prima dintre incompatibilități se referă la interdicția de a cumula calitatea de deputat cu cea de senator. Incompatibilitatea este cât de firească. Nu este de conceput ca aceeași persoană fizică să fie concomitent și deputat și senator datorită faptului că, în mod practic, acea persoană nu poate fi prezenta simultan la lucrările ambelor Camere parlamentare (art. 71 alin.(1) din Constituția României).

Alin. 2 al art. 71 din Constituție prevede că: „Calitatea de deputat sau de senator este incompatibilă cu exercitarea oricărei funcții publice de autoritate, cu excepția celei de membru al Guvernului”.

Cum „funcțiile publice de autoritate” au intrat preponderent în sfera „puterii” executive, această stare de incompatibilitate declarată de Legea fundamentală apare ca fiind firească. Aceasta în sensul că exercitarea unei „funcții publice de autoritate” poate fi de natură a afecta independența parlamentarului.

Nu împărtășim teza exprimată în doctrina juridică constituțională, de unii autori, potrivit căreia „s-ar putea produce chiar o confuzie de atribuții legislative și executive... încredințate aceleiași persoane, deputat sau senator”⁵⁾ Cu atât mai mult cu cât se argumentează că: „...se evită ca deputatul sau senatorul, derogând de la obligațiile sale ca ales al poporului să devină obedient față de pretențiile Executivului care l- ar salariza pentru îndeplinirea unei funcții publice de autoritate pe timpul exercitării mandatului său parlamentar”.⁶⁾

Dacă legiuitorul constituant ar fi dorit evitarea confuziei de atribuții legislative și executive desigur că nu ar fi indicat excepția din alin. (2) care se referă la compatibilitatea calității de deputat sau de senator cu calitatea de membru al Guvernului. În acest caz nu se realizează o confuzie de atribuții?

Nu dorim să criticăm excepția făcută de Constituant. Este normal după modesta noastră opinie, ca unii membri ai Guvernului să provină din rândul parlamentarilor. Aceasta este o practică constituțională aplicabilă în unele state cu vechi tradiții democratice. Dar dacă excepția prevăzută de art. 71 alin (2) din Constituția României este pe deplin întemeiată, trebuie să constatăm că și regula instituită în același text (teza I) este fondată.

Noi credem că incompatibilitatea calității de parlamentar cu exercitarea „oricărei funcții publice de autoritate” are în vedere, în primul rând, ideea prezervării prestigiului aleșilor poporului.

Observând atent, textul se referă la „calitatea“ de deputat sau de senator pentru a desemna, evident implicit, o demnitate publică.

Membrii guvernului, și ne referim în primul rând la miniștri, sunt de asemenea demnitari publici.

Deși textul constituțional lasă impresia că membrii Guvernului ar fi funcționari publici - „exercitarea oricărei funcții publice de autoritate... cu excepția celei (funcției) de membru al Guvernului“ - este clar că miniștri nu sunt pur și simplu doar funcționari publici.

Ca atare incompatibilitatea instituită nu are scopul de a realiza o separație rigidă între legislativ și executiv. Ea are rolul de a prohibi cumularea demnității publice de parlamentar cu o funcție publică fie din sfera Executivului, fie chiar din sfera Justiției.

În sfârșit, alin. (3) al art. 71 al legii fundamentale prevede că: „alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică“.

Apreciem că acest text poate crea oarece confuzie.

Mai corect era ca Legiuitorul Constituant să menționeze, în mod expres, toate cazurile și situațiile de incompatibilitate ale deputaților și ale senatorilor. Firesc ar fi fost ca statutul deputaților și senatorilor să le enumere pentru a nu da posibilitatea legiuitorului ordinar să instituie noi cazuri de incompatibilitate în raport de „eventualul interes“ manifestat de majoritatea parlamentară, la un moment dat.

Pe de altă parte, dacă toate incompatibilitățile parlamentarilor își găseau locul - firesc, de altfel - în Constituție, se putea asigura - în opinia noastră - o foarte mare stabilitate a însăși statutului acestor demnitari, ei înșiși fiind feriți de fluctuațiile dreptului pozitiv (obiectiv) sau de capriciile legiuitorului ordinar.

O precizare se mai impune: celelalte cazuri de incompatibilitate pot fi stabilite exclusiv prin lege organică, care după cum se cunoaște „joacă“ un rol intermediar între legile constituționale și legile ordinare.

Art. 72 din Constituția României reglementează instituția imunității parlamentare.

Alin. (1) prevede că: „Deputații și senatorii nu pot fi trași la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului“.

Este creată, din punct de vedere practic, o inviolabilitate a parlamentarilor.

Alin. (2) dispune: „Deputații și Senatorii pot fi urmăriți și trimiși în judecata penală pentru fapte care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului dar nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați fără încuviințarea Camerei din care fac parte, după ascultarea lor. Urmărirea și trimiterea în judecata penală se pot face numai de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.“ Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.

Din punct de vedere practic, cererea, sau mai corect informarea privind percheziționarea, reținerea, arestarea se adresează președintelui Camerei al cărei membru este respectivul parlamentar, de către ministrul Justiției. Identic se procedează și în ipoteza trimiterii în judecata penală.

Președintele Camerei parlamentare va înainta cererea Comisiei juridice de disciplină și imunități care o va analiza.

Comisia va dispune de toate înscrisurile doveditoare pe care le solicita de la Ministerul Justiției și va întocmi un raport.

În doctrina s-a discutat dacă un parlamentar are aptitudinea de a renunța la imunitatea parlamentară.

S-a considerat că renunțarea potențială nu poate produce efecte juridice deoarece regimul imunității parlamentare este de ordine publică.

Răspunsul credem că este mai nuanțat.

Evident imunitatea conferita parlamentarilor este o instituție de drept public (în speța de drept constituțional) având ca obiectiv asigurarea și garantarea independenței deputaților și senatorilor.

În consecința, imunitatea parlamentară este de ordine publică. Aceasta, desigur, cu privire la cadrul general consacrat - în abstracto - de Constituție.

Și în situații concrete, de aplicare imediată și efectivă, imunitatea parlamentară este tot o instituție de ordine publică, deoarece, prin finalitatea sa urmărește ocrotirea și garantarea independenței fiecărui parlamentar în parte, fiind un beneficiu al fiecărui deputat sau senator.

Acest beneficiu nu are și nu trebuie să aibă caracter absolut, în consecința, orice parlamentar, prin liberul sau arbitru conștient de actul îndeplinit, trebuie să aibă recunoscută aptitudinea de a renunța la beneficiul imunității parlamentare. Cu atât mai mult, cu cât

renunțarea la acest beneficiu nu împietează cu nimic asupra desfășurării activității justiției penale. Chiar, dimpotrivă.

Ori, renunțarea la beneficiul imunității parlamenare nu reprezintă o recunoaștere, fie și tacita, a acuzațiilor formulate împotriva parlamentarului. Acesta, ca orice cetățean al acestei țări continua sa beneficieze de prezumția de nevinovăție, prevăzută în art. 23 alin. (11) din Constituția României potrivit căruia: „Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.”

Recunoașterea „caracterului relativ” sau mai corect recunoașterea „caracterului absolut” a beneficiului imunității parlamentare rezulta în mod implicit din redactarea alin. (3) al art. 72 din Constituție. Textul precizat prevede ca: „în caz de infracțiune flagrantă, deputații sau senatorii pot fi reținuți și supuși percheziției. Ministerul Justiției îl va informa neîntârziat pe președintele Camerei asupra reținerii și a percheziției. în cazul în care Camera sesizată constata ca nu exista temei pentru reținere, va dispune imediat revocarea acestei masuri.”

În principiu, este posibilă percheziționarea și reținerea parlamentarului, fara încuviințarea prealabilă a Camerei din care face parte, în caz de infracțiune flagrantă. Iată, deci, cum beneficiul imunității parlamentare capătă noi nuanțe, relativizându-se.

Dar, în aceasta ipoteză Camera a cărui membru este respectivul parlamentar va fi informată imediat de către ministrul justiției.

Ni se pare ciudată teza finală din alin. (3) în sensul ca dacă nu exista temei pentru reținere. Camera parlamentară dispune revocarea imediată a măsurii preventive.

Sa analizăm succint teza finală din alin. (3).

Camera parlamentară fiind informată de Ministerul Justiției, cu privire la reținerea sau percheziționarea parlamentarului ca urmare a săvârșirii unei infracțiuni flagrante are aptitudinea de a verifica temeiul reținerii. Cu alte cuvinte, Camera parlamentară se pronunță asupra unei masuri preventive deja luată de organele judiciare penale.

Va verifica Camera respectiva, temeiul reținerii având în vedere dispozițiile Codului de procedura penală? Așa ne se pare a fi normal.

Dar în aceste condiții respectiva Camera parlamentară „judecă”, în sensul ca apreciază asupra măsurilor dispuse de organele

specializate ale statului care aparțin altei „puteri“ constituite în stat.

Cu modestie remarcam ca în art. 72 alin. (3) teza finală Legiuitorul Constituant a reglementat o situație concret-faptică (legată de săvârșirea unei infracțiuni flagrante de către un parlamentar) fără a da eficiența principiului separației puterilor în stat, adică fără a respecta principiul specializărilor autorităților publice, în raport de competență și de atribuții. Poate punctul nostru de vedere este eronat și chiar ne-am dori acest lucru, dar în concret aptitudinea Camerei sesizate de a constata existența sau inexistența temeiului luării măsurii preventive a reținerii parlamentarului este un atribut propriu organelor puterii⁶⁹ judecătorești.

În paginile anterioare am încercat să analizăm funcția legislativă a autorității deliberativ-legislative, adică a Parlamentului României.

Separat de analiza funcției legislative trebuie să analizăm câteva aspecte referitoare la legiferare.

În concepția Constituantului, Parlamentul României adoptă trei categorii de legi: legi constituționale, legi organice și legi ordinare.

Definiția normei juridice - receptată și însușită de noi - am utilizat-o într-o lucrare anterioară.⁶⁹

Pentru a discuta despre categoriile de legi este imperios necesar să definim conceptul de lege.

Legea - reprezintă actul normativ juridic adoptat de Parlament, în temeiul dispozițiilor constituționale, după o procedură predeterminată, promulgat de șeful statului și adus la cunoștința publică prin intermediul publicării în Monitorul Oficial al României.

Art. 73 alin. (2) din Constituția României prevede că: „Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției.“

Legiuitorul Constituant nu a definit și nici nu a explicat noțiunea de lege organică. Dar, în art. 73, alin. (3) din Constituția României a menționat expres domeniile în care, în mod obligatoriu Parlamentul trebuie să adopte legi organice. Sau altfel spus, în domeniile sociale specificate, reglementarea relațiilor sociale se realizează exclusiv prin lege organică. Totodată Constituția nu limitează cazurile și situațiile în care se impune adoptarea de legi

⁶⁹Vasile Sorin Curpăn - Momente în dezvoltarea politico-juridică a României, Editura Grafic Bacău, 2006, pagina 76;

organice, dar le circumscrie condiției de a fi prevăzute în alte texte din Legea fundamentală.

Prin legi ordinare - sunt reglementate toate celelalte relații sociale.

O deosebire sub aspectul tehnic al modului de adoptate se observă în privința celor trei categorii de legi.

Astfel, legea constituțională se adoptă cu o majoritate de cel puțin 2/3 din numărul deputaților și al senatorilor.

Legea organică este adoptată cu votul majorității membrilor fiecărei camere în timp ce legea ordinară este adoptată cu votul majorității membrilor prezenți în fiecare Cameră.

Cap. III: Președintele României

Cu ocazia examinării funcției de control a Parlamentului asupra activității autorității executive am exprimat punctul nostru de vedere în legătură cu locul și rolul Președintelui României în cadrul autorităților etatice din țara noastră. Am opinat atunci și reiterăm acum că, în concepția noastră, Președintele României constituie o autoritate publică de sine stătătoare, independentă, neîncadrată în nici una din cele trei puteri clasice: legislativă, executivă și judecătorească.

Evident, noi înțelegem să justificăm independența Președintelui României în raport cu puterea executivă.

Cum am ajuns la această concluzie?

Datorita dispozițiilor art. 80 din Constituția României care prevăd în alin. (2) că: „Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice, în acest scop, Președintele exercita funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate“.

Pentru a fi mediator între autoritățile etatice este evident că Președintele României trebuie să dispună de independența funcțională și să se situeze pe o poziție imparțială și echidistantă.

Ca atare, pentru a da eficiență funcției de mediere între autoritățile etatice Președintele României trebuie tratat - din punct de vedere instituțional - separat de puterea executivă.

în afara argumentelor desprinse din textele constituționale mărturisim că nu dispunem de un „raționament suplimentar“ pentru a desprinde pe șeful statului de „puterea”(autoritatea) executivă.

Majoritatea doctinarilor români, profesori de Drept Constituțional și Instituții Politice, profesori de Drept Administrativ și elemente de administrație publică și profesori de Științe Politice tratează instituția șefului de stat (în general) și în mod deosebit instituțiile Președintelui României (în particular) ca fiind o componenta fundamentală a puterii executive.

Și în alte domenii ale cunoașterii de natura social-umanistă (istorie, filosofie, sociologie, relațiile internaționale) doctrinarii asociază calitatea de șef al statului cu „puterea executivă“.

În mod tradițional în doctrina juridică constituțională se face distincție între executivul monocratic și executivul dualist.

Executivul monocratic - se particularizează prin exercitarea funcției executive de un unic organ etatic.

Acest unic organ etatic poate fi unipersonal (președinte, monarh, dictator) sau colegial (consulii din Republica Romană, directoratul Constituției anului III din Franța).

Executivul dualist - se caracterizează prin faptul că funcția executivă este încredințată unei persoane fizice și unui organ colegial. Persoana fizică este șeful de stat (monarh sau președinte) iar organul colegial poartă de regulă denumirea de Guvern. Executivul dualist este propriu regimurilor politice parlamentare. Reținem un aspect important: în regimurile parlamentare este considerat șef al executivului primul-ministru al Guvernului.

În cursul analizei noastre, șeful statului fiind considerat distinct de „puterea executivă“, datorită voinței executive a Legiuitorului Constituant, trebuie să raportăm funcțiile și atribuțiile Președintelui României la „clasică“ poziție consacrată de principiul separației și echilibrului puterilor în stat.

În primul rând constatăm că instituția Președintelui României constituie o autoritate, „o putere“ distinctă, ceea ce determină implicarea rigidului principiu atribuit filosofului Montesquieu.

Sau mai corect spus, determină aplicarea mai nuanțată a celuilalt principiu.

În al doilea rând remarcăm că instituția Președintelui României nu este singura autoritate care, potrivit dispozițiilor constituționale în

viguare, înfrânge „clasica“ împărțire a puterii etatice în cele trei funcții: legislativă, executivă și judecătorească.

Funcțiile Președintelui României

Art. 80 din Constituția României (Rolul Președintelui) prevede, în mod expres funcțiile șefului statului român. Acest articol are următorul conținut:

alin. (1): „Președintele României reprezintă statul român și este garantul independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a țării“.

alin. (2): „Președintele României veghează la respectarea Constituției și la buna funcționare a autorităților publice. în acest scop, Președintele exercita funcția de mediere între puterile statului, precum și între stat și societate.“

Din lecturarea textului rezultă în mod logic, că prin exercitarea funcțiilor cu care este investit Președintele României, își îndeplinește rolul corespunzător în ansamblul autorităților etatice.

A) *Funcția de reprezentare a statului român în raporturile de drept internațional public.*

Exercitarea acestei funcții implică aptitudinea șefului statului de a încheia tratate internaționale în numele statului român. Șefului statului îi revine dreptul (prerogativa) de a acredita și de a rechema pe reprezentanții diplomatici ai țării noastre. De asemenea, șeful statului aprobă înființarea, schimbarea rangului sau, după caz desființarea misiunilor diplomatice ale României în străinătate, la propunerea Guvernului.

B) *Funcția de garant al independenței naționale, al unității și al integrității teritoriale a României.*

în realizarea acestei funcții extrem de importante, șeful statului exercita funcția de președinte al Consiliului Suprem de Apărare a Țării (C.S.A.T) are aptitudinea de a declara mobilizarea parțială sau totală a forțelor armate și poate lua orice măsuri de respingere a unei agresiuni îndreptată contra României.

în scopul asigurării ordinii și liniștii publice, șeful statului român poate institui, în temeiul prevederilor legale, starea de asediu

ori starea de urgență în întreaga țară sau în unele unități teritorial-administrative.

Această funcție a Președintelui se realizează și prin încheierea unor tratate internaționale care au drept scop asigurarea securității externe a țării și totodată întărirea și eficientizarea capacității de apărare a României.

Utilizând mijloace si metode geopolitice si geostrategice, șeful statului român trebuie să urmărească, în mod activ, asigurarea nu numai a independenței de stat, dar și garantarea efectivă a integrității teritoriale a României.¹²¹

C) *Funcția de supraveghere a respectării Legii fundamentale și de a veghea la buna funcționare a autorităților publice prin exercitarea medierii între puterile statului și între stat și societate.*

Funcția de mediere între puterile statului și între stat și societate nu reprezintă o funcție distinctă; ea constituie doar o funcție-mijloc prin care se realizează vegherea șefului statului asupra bunei funcționări a autorităților publice.

Altfel spus, funcția de mediere este accesorie funcției de supraveghere a bunei funcționări a întregului mecanism statal.

Cum se realizează practic „vegherea” asupra respectării Constituției și asupra „bunului mers” al autorităților statului?

Șeful statului are posibilitatea să solicite Parlamentului României înainte de promulgarea unei legi, reexaminarea sau poate sesiza Curtea Constituțională dacă apreciază că legea adoptată de Camerele parlamentare înfrânge dispozițiile Constituției României.

De asemenea, Președintele României deține prerogativa numirii candidatului la funcția de șef al Guvernului. Numește miniștrii care compun autoritatea executivă, numește judecătorii și procurorii care alcătuiesc „puterea” judecătorească.¹³¹

Aceste numiri în demnități și în funcții publice corespund nu numai funcției de „veghere” asupra bunei funcționări a autorităților publice. Ele asigură și înfăptuirea colaborării între „puterile” etatice, excluzând - ab initio - o separare rigidă, absolută și neechivocă a funcțiilor exercitate de autoritățile statale.

Evident, când apar stări conflictuale între „puteri”, șeful statului reprezintă acea „magistratură supremă” care trebuie să intervină pentru aplanarea lor. Prezervarea în stare de echilibru a autorităților publice se realizează, în mod practic, de Președintele României prin

intermediul medierii. A media între „puterile“ constituite în stat nu presupune prezența unei autorități plasată deasupra acestora, a unei autorități supraordonate, superioare, dar în mod necesar implică independența și echidistanță, imparțialitate și obiectivitate din partea mediatorului.

Așa fiind, șeful statului nu poate fi încadrat, „încorporat“ în nici una din „puterile“ clasice: legislativă, executivă și judecătorească.

Este cel puțin curios, cum această funcție de mediere, accesorie funcției principale - referitoare la supravegherea respectării Constituției și bune funcționări a autorităților publice - determină locul și rolul instituției Președintelui României ca fiind o autoritate distinctă, independentă de „clasicele puteri“ etatice.

Foarte frumos și plastic a lucrat la redactarea art. 80 din Constituție, Legiuitorul Constituant!!

Dar medierea nu se raportează exclusiv la autoritățile constituite. Astfel, Președintele României îndeplinește funcția de mediator și între stat și societate.

Câteva cuvinte referitor la acesta chestiune credem că nu sunt de prisos.

Medierea între stat și societate!

Iată un mijloc de realizare a coeziunii statului cu proprii săi cetățeni.

Dacă prin stat înțelegem „puterile“, autoritățile publice, în ansamblul lor, prin societate nu putem înțelege decât poporul sau societatea civilă.

Exponenții autorităților publice formează, evident societatea politică.

Medierea șefului statului privește concilierea societății politice cu societatea civilă. Ea presupune congruența intereselor guvernanților cu cele ale guvernaților.

A media între stat și societate reprezintă o activitate de înlăturare a deosebirilor care eventual se manifestă între una sau mai multe autorități publice și popor sau o parte a acestuia. Din nou precizăm că și această mediere nu se poate realiza de Președintele României decât din postura de observator neutru, ceea ce presupune independența șefului statului în raport cu fiecare dintre „puterile“ constituite în stat, inclusiv în raport cu „puterea“ executivă.

Alegerea Președintelui României

Președintele României este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, conform dispozițiilor art. 81 alin. (1) din Constituția României.

Fără îndoială, alegerea șefului statului, în mod direct, de către cetățenii români cu drept de vot reprezintă cea mai corectă și mai democratică procedură. În acest mod, Președintele României este independent în raport cu partidele politice.

Teoretic, cel puțin, mai există o posibilitate de desemnare a șefului statului de către Parlament. Este cazul republicilor parlamentare. În aceste condiții, șeful de stat reprezintă o legitimitate redusă manifestată prin locul și rolul „jucat” de partidele politice în Legislativ.

Departate de noi ideea de a face incursiuni în dreptul comparat în cadrul acestei dizertații. Dar, în viața publică românească s-a acreditat ideea necesității instituirii republicii parlamentare și implicit a alegerii șefului statului de către Parlament.

Punctul de vedere al Constituantului este - în opinia noastră - generos, corect și onest. După perioada de dictatură comunistă, în care șeful statului era ales și răspundea în fața parlamentului, apare ca fiind firească implicarea întregii societăți în alegerea Președintelui. Mai mult nu vom comenta pentru a nu fi cumva acuzați că „facem” politică!!

Cine poate candida la funcția supremă în stat

Asupra acestui aspect ne vom edifica dacă lecturăm prevederile art. 37 alin. (2) din Constituția României: „Candidații trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor inclusiv,... vârsta de cel puțin 35 de ani pentru a fi aleși” în funcția de Președinte al României.

De asemenea, candidatul trebuie să posede cetățenia română și să se bucure de drepturile electorale. Trebuie să domicilieze pe ter-

itoriul statului român și să nu fi îndeplinit funcția de Președinte al României, anterior depunerii candidaturii, de două ori.

Dar nu toți cetățenii care îndeplinesc condițiile enunțate pot candida la funcția de Președinte al României. Mai este necesar ca respectivului candidat să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice. Textul art. 40 alin. (3) din Constituția României prevede în acest sens: „Nu pot face parte din partide politice (și deci nu pot candida la funcția supremă în stat - n.a.) judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici, stabiliți prin lege organică.”

Nu intenționăm să analizăm fiecare condiție în parte. Nu acestea este scopul lucrării noastre.¹⁴¹

Instituirea condiției ca celui care candidează pentru ocuparea funcției de Președinte al României să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice mi se pare oarecum excesivă! Aceasta deoarece - în opinia noastră - una este a deveni membru al unui partid politic, deci a desfășura propriu-zis activitățile cu caracter politic în mod conștient și programat și alta este ca unul dintre „interziși” să candideze în mod independent, fără amestecul unui partid politic.

În susținerea acestui punct de vedere - posibil eronat sau nerealist - aducem următoarele argumente:

- nu este obligatoriu ca un candidat la funcția prezidențială să fie și membru al vreunui partid politic. Deși practic o asemenea candidatură este iluzorie, teoretic ea este posibilă.

- textul art. 40 alin. (3) din Constituția României se referă exclusiv la interdicția de a deveni membru al unui partid politic. Nu se specifică nimic în legătură cu interdicția de a candida la funcția supremă în stat;

- se observă că art. 40 alin. (3) din Constituția României lasă posibilitatea legiuitorului ordinar, ca prin lege organică să stabilească „și alte categorii de funcționari publici”, care nu se pot asocia în partidele politice, și deci, implicit nu pot candida la funcția de Președinte al României.

De ce un președinte de Curte de Apel sau un judecător al Înaltei Curți de Casație și Justiție nu poate candida fără a fi membru al unui partid politic, la funcția de Președinte al României? Cu atât mai mult cu cât persoana fizică în cauză doar „candidează” prin simpla

candidatură nu se poate - credem noi - realiza ab initio, în mod concret o stare de „incompatibilitate“. Cu atât mai mult, cu cât interdicția privind candidatura - pe care am precizat-o - nu constituie propriu-zis o „incompatibilitate“ ci o condiție de eligibilitate, adică de împiedicare efectivă de depunere a candidaturii.

Dacă această condiție ar fi fost considerată nu o condiție de eligibilitate ci o stare de incompatibilitate, cei nominalizați în art. 40 alin. (3) din Constituția României - nominalizarea doar exemplificativă și nu limitativă - dacă erau aleși erau puși în situația de a renunța înainte de începerea efectivă a mandatului, la funcția publică exercitată anterior.

Incompatibilitatea funcției de Președinte al României

Funcția de Președinte al României presupune în mod firesc realizarea efectivă a unui „statut“ pentru persoana fizică care exercită această înaltă demnitate publică.

De aceea, Legiuitorul Constituant a prevăzut în art. 84 alin. (1) din Constituția României că: „în timpul mandatului, Președintele României nu poate fi membru al unui partid (politic - n.a.) și nici nu poate îndeplini nici o altă funcție publică sau privată.“

În consecință, exercitarea demnității publice de Președinte al României este incompatibilă cu:

- ◆ calitatea de membru al unui partid politic;
- ◆ exercitarea oricărei alte funcții publice sau private.

lata ca așa cum am scris anterior, calitatea de membru al unui partid politic pune persoana fizică care exercită funcția de Președinte al României într-o stare de incompatibilitate.

Desigur, având în vedere ca orice candidat la funcția de șef al statului poate proveni din rândurile unui partid politic, fiind chiar susținut de acesta, prevederea incompatibilității este firească. Fiind ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat de către coprul electoral, Președintele României se situează deasupra acțiunii diferitelor partide politice.

El reprezintă statul român, deci națiunea română în ansamblul

ei. Eventuala și ipotetica păstrare a calității de membru de partid de către șeful statului aflat în exercițiul funcției ar știrbi într-un mod brutal și iremediabil din independența, echidistanța și imparțialitatea care trebuie să caracterizeze pe Președintele României.

Funcția de Președinte al României este de asemenea incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții publice sau private.

Și aceasta cauză de incompatibilitate este firească.

Deținând „magistratura supremă” în stat - cel puțin sub aspect formal - Președintele României trebuie să acorde întreaga sa atenție și putere de muncă pentru a asigura îndeplinirea atribuțiilor care îi revin în cele mai bune condiții.

El nu trebuie să fie afectat în nici un fel de preocupări de natură a micșora vigilența în supravegherea respectării Legii fundamentale și a bunei conlucrări a tuturor autorităților publice. Cu atât mai mult cu cât șeful statului are și alte îndatoriri concrete - specificate în Constituție - în diferite domenii de activitate statală (relația cu Parlamentul, relația cu Guvernul; relațiile cu autoritățile administrației publice, raporturile cu Curtea Constituțională și cele cu autoritatea judecătorească).

Pe de altă parte, acest caz de incompatibilitate privește în mod direct, conservarea echidistanței și independenței șefului statului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul statului român. Pentru că, de principiu, a exercita o funcție (nu are importanță natura acesteia) implică și obținerea unei satisfacții financiar-materiale.

Ori unitatea sau instituția la care potențial și ipotetic ar exercita o funcție șeful statului, ar dobândi sau ar putea dobândi avantaje materiale sau de ordin moral.

În sfârșit cazul de incompatibilitate acoperă și o altă latură. Este vorba despre latura prestigiului, a prestanței demnității publice pe care o reprezintă instituția Președintelui României.

Exercitând o demnitate publică fundamentală, de prim rang, Președintele României nu trebuie și nici nu poate cumula această calitate cu o funcție publică sau privată, indiferent de nivelul sau importanța politică, culturală, științifică sau social-economică a respectivei funcții.

Imunitatea Președintelui României

Art. 84 alin. (2) din Constituția României prevede că: „Președintele României se bucură de imunitate. Prevederile articolului 72 alinatul (1) se aplică în mod corespunzător.”

Imunitatea șefului statului român se concretizează în imposibilitatea instanțelor judecătorești de a trage la răspundere juridică pe persoana fizică care îndeplinește această demnitate publică.

În literatura juridică constituțională și administrativă s-a opinat că protecția conferită prin acordarea beneficiului imunității rezultă din natura bicefală a puterii executive, în cadrul căreia responsabilitatea pentru actele Președintelui României revine celui care le contrasemnează, adică primului-ministru.

Noi nu împărtășim teza executivului bicefal. În legătură cu non-responsabilitatea șefului statului pentru actele efectuate, răspunsul dat, deși probabil corect, este incomplet. Pentru faptele Președintelui României, săvârșite în exercitarea mandatului, răspunde cumva tot primul-ministru??

În realitate, imunitatea este acordată șefului statului pentru ca acest înalt demnitar să-și poată îndeplini mandatul încredințat prin vot popular.

Ea se referă numai la faptele săvârșite în exercitarea acestei demnități publice și privește exclusiv perioada de timp aferentă exercitării mandatului. Toate acțiunile sau inacțiunile (faptele) Președintelui României nu pot constitui temei pentru promovarea unor acțiuni în instanță. Pentru faptele cu caracter penal care sunt legate de exercitarea efectivă a demnității publice, persoana fizică care a exercitat prerogativele prezidențiale poate, după finalizarea mandatului, să fie trasă la răspundere juridică penală. De asemenea tot după terminarea mandatului prezidențial, fostul președinte poate fi obligat să răspundă civil pentru fapte ilicite săvârșite în perioada mandatului, dar care nu sunt organic legate de exercitarea demnității publice.

Imunitatea Președintelui României nu poate fi ridicată decât într-un sigur caz: când șeful statului este învinuit de înalță trădare.

Răspunderea Președintelui României

Potrivit dispozițiilor art. 96 alin. (1) din Constituția României: „Camera Deputaților și Senatul, în ședință comună, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților și senatorilor, pot hotărâ punerea sub acuzare a Președintelui României pentru înaltă trădare.” în mod firesc Constituția României nu definește infracțiunea de înaltă trădare. Se constată totodată că legiuitorul ordinar nu a incriminat această faptă și nu a prevăzut infracțiunea de înaltă trădare în Codul Penal sau într-o lege specială.

Potrivit principiului legalității incriminării: „Legea prevede care fapte constituie infracțiuni, pedepsele ce se aplică infractorilor și măsurile ce se pot lua în cazul săvârșirii acestor fapte.” (art. 2, c.p.)

Este adevărat că în cazul Titlului I din partea specială a Codului penal sunt incriminate fapte de o gravitate deosebită îndreptate contra siguranței statului, între care se regăsesc: trădarea (art. 155 c.p.); trădarea prin ajutarea inamicului (art. 156 c.p.) și trădarea prin transmitere de secrete (art. 157 c.p.).

Considerăm că nu se poate admite raportarea infracțiunii de înaltă trădare la infracțiunile prevăzute de art. 155-157 din Codul penal deoarece s-ar aplica principiul analogiei, intersis în Dreptul Penal și ar fi încălcat principiul legalității incriminării și principiul legalității sancțiunii de drept penal.

Soluția afirmată de unii doctrinari conform căreia Parlamentul cu ocazia ridicării imunității Președintelui României trebuie să definească și elementele constitutive ale faptei deduse judecării, sub condiția admiterii acestei definiții de înalta Curte de Casație și Justiției nu este viabilă.

Cu atât mai mult cu cât se precizează că, pentru o asemenea faptă, conținutul nu poate fi stabilit ex ante⁷⁰ Considerăm că, respectând principiul legalității incriminării, infracțiunea de înaltă trădare trebuie definită legislativ înainte de

¹⁵⁾ Dr. Ioan Vida, Puterea executivă și administrația publică, Editată de Monitorul Oficial R.A., București, 1994, pagina 72.

săvârșirea faptelor imputate șefului statului. Aceasta întrucât deși Constituția menționează această faptă nu se poate considera că a fost stabilit conținutul juridic al infracțiunii, datorită inexistenței definiției legale a acesteia.

Alin. (2)-(4) din art. 96 al Constituției României determină procedura punerii sub acuzare a șefului statului și competența Înaltei Curți de Casație și Justiției.

Astfel, propunerea privind punerea sub acuzare poate fi inițiată de majoritatea parlamentarilor și se aduce neîntârziat la cunoștința Președintelui României.

Se recunoaște șefului statului dreptul de a da explicații Parlamentului referitoare la faptele determinate pentru care este acuzat.

De la data punerii sub acuzare și până la data demiterii, șefului statului este de drept suspendat.

Instanța competentă să îl judece pe șeful statului este Înalta Curte de Casație și Justiție. Președintele României este demis de drept la data rămânării definitive a hotărârii de condamnare.

Se naște o legitimă întrebare: Cine sesizează instanța supremă după ce parlamentarii au votat în favoarea punerii sub acuzare a Președintelui României? Se conturează două ipoteze:

o După aprobarea punerii sub acuzare, Parlamentul trebuie să sesizeze direct instanța competentă, respectiv Înalta Curte de Casație și Justiție;

o După aprobarea punerii sub acuzare, cererea împreună cu procesul-verbal ce consemnează rezultatul votului sunt înaintate procurorului general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție pentru a fi sesizată, în mod legal, Înalta Curte de Casație și Justiție.

A doua ipoteză pare a fi cea corectă pentru că reprezintă dispozițiile din Codul de procedură penală cu privire la sesizarea instanței de judecată în materie penală dar și pentru că în acest mod autoritatea legislativ-deliberativă nu încalcă atribuțiile Ministerului Public, parte componentă a autorității judecătorești.

Dar, ipotetic discutând, de ce nu s-ar proceda identic și în cazul reținerii unui parlamentar în situația comiterii unei infracțiuni flagrante?

De ce Camera sesizată de ministrul justiției are aptitudinea de a constata lipsa temeiurilor pentru reținerea parlamentarului? Acest

subiect l-am tratat în cap. II dar îl repunem acum în discuție întrucât ni se pare că autoritatea legislativă se amestecă în domeniul altor „puteri” constituite în stat.

Răspunderea analizată în paragrafele anterioare apare ca fiind o răspundere juridică a Președintelui României. Particularizând, conchidem că este vorba de o răspundere juridic penală a șefului statului. Bineînțeles, dacă în viitor se va adopta un text legal pentru infracțiunea de înaltă trădare.

Mai există însă și o altă formă de răspundere a șefului statului. Este vorba de răspunderea politică a Președintelui României. Această formă de răspundere este reglementată în art. 95 din Constituția României.

Alin. (1): „În cazul săvârșirii unor fapte grave prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele României poate fi suspendat din funcție de către Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună, cu votul majorității deputaților și senatorilor după consultarea Curții Constituționale. Președintele poate da Parlamentului explicații cu privire la faptele ce i se impută.”

Alin. (2): „Propunerea de suspendare din funcție poate fi inițiată de cel puțin o trime din numărul deputaților și senatorilor și se aduce, neîntârziat, la cunoștința Președintelui.”

Alin. (3): „Dacă propunerea de suspendare din funcție este aprobată, în cel mult 30 de zile se organizează un referendum pentru demiterea Președintelui”.

Textele din acest articol sunt pur și simplu descriptive. Ele indică întreaga procedură utilizată pentru tragerea la răspundere politică a șefului statului.

Camerele reunite ale Parlamentului pot decide, dacă consideră necesar și util, constituirea unei comisii de ancheta în vederea clarificării tuturor aspectelor imputate șefului statului.

Evident, constituirea comisiei de anchetă este facultativă.

Comisia de anchetă va întocmi un raport care va fi înaintat Curții Constituționale în vederea consultării.

După primirea avizului din partea Curții Constituționale, deputații și senatorii, în ședință comună, hotărăsc prin vot secret asupra suspendării din funcție (în realitate, din demnitatea publică) a Președintelui României.

Dacă votul majoritar este în favoarea suspendării, hotărârea

Parlamentului se înaintează Guvernului României pentru organizarea referendumului având ca obiect consultarea electoratului în privința demiterii șefului statului. Termenul în care se organizează referendumul este de maxim 30 de zile de la data aprobării suspendării din funcție a șefului statului, de către Parlament.

Ca efect al suspendării Președintelui României se instituie interimatul conform art. 98 din Constituția României.

Interimatul în exercitarea demnității publice de Președinte al României se va menține până la respingerea propunerii de demitere a șefului statului prin referendum sau, după caz, până la depunerea iurământului de credință de președintele nou ales, dacă propunerea de demitere a șefului statului a fost aprobată prin referendum.

*

*

*

Durata mandatului Președintelui României „este de 5 ani și se exercita de la data depunerii jurământului” - art. 83 alin. (1) din Constituția României.

„Președintele României își exercita mandatul până la depunerea jurământului de Președintele nou ales” - art. 83 alin. (2) din Constituția României.

Alin. (3) din articolul precizat dispune: „Mandatul Președintelui României poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.”

Inițial în Constituția adoptată prin referendum național la 08.12.1991 se prevedea - în art. 83 alin. (1) - că durata mandatului prezidențial este de 4 ani.

Mărirea duratei mandatului s-a realizat prin Legea de revizuire a Constituției României, aprobată prin referendumul național organizat la data de 18-19 octombrie 2003. A fost modificată durata mandatului șefului statului pentru a se realiza o decalare a alegerilor prezidențiale în raport cu alegerile parlamentare.

Atât din punct de vedere cantitativ (atribuțiile) cât și sub aspect calitativ (rolul jucat în concertul „puterilor”) mandatul șefului statului nu a „suferit” modificări.

Prelungirea mandatului șefului statului poate avea loc în caz de război sau de catastrofă. în ambele ipoteze însă prorogarea mandatului se realizează exclusiv prin lege organică.

Constituantul a prevăzut o procedură firească care să împiedice

manifestarea arbitrară a Președintelui României în sensul prelungirii mandatului.

Chiar și în stare de război sau în stare de catastrofă prorogarea mandatului Președintelui României nu se realizează decât prin voința legiutorului, concretizată prin adoptarea unei legi organice.

Este absolut firesc ca mandatul Președintelui României în exercițiu să continue până la depunerea jurământului de către Președinele nou ales.

În acest mod se realizează o continuitate în exercitarea demnității prezidențiale, absolut necesară pentru desfășurarea nefracaturată a prerogativelor aferente acestei autorități, constituite în stat.

Încetarea mandatului șefului statului

Mandatul Președintelui României încetează prin una din următoarele modalități: demisie, demiterea din funcție, imposibilitatea definitivă a exercitării atribuțiilor sau deces. O cauză distinctă de încetare a mandatului o constituie condamnarea Președintelui pentru săvârșirea infracțiunii de înaltă trădare, (art. 97 alin. (1) coroborat cu art. 96 alin. (4) teza finală, ambele din Constituția României).

Toate aceste modalități alternative de încetare a mandatului șefului statului sunt analizate detaliat și minuțios explicate în cursurile și tratatele de Drept Constituțional și Instituții Politice. De aceea, noi nu vom insista asupra lor. Nominalizarea acestor moduri de încetare a mandatului prezintă interes pentru noi sub aspectul declanșării interimatului la funcția (de fapt, demnitatea publică) „supremă”⁷¹ în stat.

Art. 98 alin. (1) din Constituția României prevede: „Dacă funcția de Președinte devine vacantă ori dacă Președintele este suspendat din funcție sau dacă se află în imposibilitate temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de președintele Senatului sau de președintele Camerei Deputaților”.

Ordinea instituită în vederea preluării atribuțiilor prezidențiale

¹⁶⁾Ne mai scapă câteodată și astfel de adjective deși, din punct de vedere constituțional - juridic, acestea nu au acoperire.

este imperativă.

Astfel, președintele Camerei Deputaților nu va putea prelua atribuțiile prezidențiale decât în ipoteza în care Președintele Senatului este în imposibilitate de a prelua aceste atribuții.

Teoretic vorbind, să ne închipuim următoarea ipoteză: șeful statului demisionează sau este demis din „funcție“, președintele Senatului fie demisionează din demnitatea de șef de stat interimar sau decedează iar președintele Camerei Deputaților se află, să presupunem într-o situație de imposibilitate definitivă de exercitare a atribuțiilor de șef de stat interimar. Sau într-o ipoteză mai simplă cei trei înalți demnitari ai statului: Președintele și șefii celor 2 camere parlamentare decedează în aceeași împrejurare (catastrofă aeriană). Până la organizarea alegerilor pentru funcția de Președinte al României cine va prelua, în mod interimar prerogativele și atribuțiile prezidențiale?

Constituția României nu reglementează această ipoteză. Desigur, vicepreședintele Senatului și Camerei Deputaților pot exercita doar atribuțiile specifice președinților Camerelor parlamentare. Nici unul dintre vicepreședinții Senatului sau ai Camerei Deputaților nu va putea prelua în mod interimar, prerogativele Președintelui României.

Cu atât mai mult primul-ministrul al Guvernului nu poate prelua atribuțiile de șef al statului și să le exercite provizoriu deoarece art. 98 alin. (1) din Constituție nu îl nominalizează printre „potențialii interimari“ la demnitatea de Președinte al României.

*

*

*

*

*

*

Trecând peste toate celelalte subiecte referitoare la instituția șefului statului vom analiza, în paginile următoare două chestiuni extrem de importante: atribuțiile Președintelui României și actele Președintelui României.

O precizare credem că se mai impune înainte de a analiza subiectele expuse în paragraful anterior. Atribuțiile Președintelui României, în toată varietatea lor, formează conținutul mandatului șefului statului. Actele îndeplinite de Președintele României în exercitarea atribuțiilor specifice reprezintă forme concrete de manifestare a voinței șefului statului, indiferent dacă respectivele acte au un caracter eminamente politic sau au caracter iuridic-normativ.

Atribuțiile Președintelui României

Atribuțiile Președintelui României se raportează la domenii concrete de activitate politică și social-economică și privesc relațiile cu celelalte autorități publice.

1) în raport cu autoritatea deliberativ-legislativă - Parlamentul României, șeful statului are următoarele atribuții:

◆◆◆ Adresarea de mesaje referitoare la principalele probleme politice ale națiunii. Această atribuție facilitează parlamentarilor accesul la punctele de vedere și la poziția politică adoptată de șeful statului în chestiuni concrete, de importanță națională.

◆◆◆ Șeful statului are atribuții cu privire la convocarea Parlamentului.

Convocarea Parlamentului poate avea loc după alegerile generale în maxim 20 de zile de la procesul electoral.

Președintele României poate solicita convocarea unei sesiuni extraordinare a Parlamentului în vederea adoptării unui eveniment cu urmări potențiale deosebite.

◆◆◆ Șeful statului poate dispune dizolvarea Parlamentului în anumite condiții. Asupra condițiilor necesare ne-am referit anterior și deci, firesc, nu vom insista. Ele se regăsesc în prevederile art. 89 din Constituția României, (vezi cap. II)

◆◆◆ Președintele României posedă atribuția de promulgare a legilor. Promulgarea legilor a fost analizată în cuprinsul Capitolului II din lucrarea - Funcția legislativă a Parlamentului României.

2) în raport cu autoritatea executivă - Guvernul României, șeful statului conservă importante atribuții.

Astfel, Președintele României are competența exclusivă de a îndeplini următoarele acte relative la puterea executivă:

- ◆ - desemnează candidatul pentru funcția de prim-ministru;
- ◆ - numește Guvernul României pe baza votului de încredere acordat de Parlamentul țării;
- ◆ - dispune revocarea și numirea unor membri ai Guvernului, în ipoteza remanierii guvernamentale;
- ◆ - are aptitudinea de a solicita urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru săvârșirea unor infracțiuni în exercitarea

demnității publice;

- ♦ - are aptitudinea de a suspenda un membru al guvernului dacă a fost solicitată urmărirea penală a respectivului de către una din Camerele parlamentare.

3) în raport cu autoritatea („puterea”) judecătorească Președintele României dispune de următoarele atribuții:

- ♦ - numește în funcție judecătorii și procurorii cu excepția celor stagieri, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii;

- ♦ - poate acorda grațierea individuală prin decrete contrasemnate de șeful Guvernului.

4) în raport cu Curtea Constituțională. Președintele României are următoarele atribuții:

- ♦ - numește 1/3 din judecătorii Curții Constituționale;

- ♦ - poate sesiza Curtea Constituțională cu privire la neconstituționalitatea unor legi adoptate de Parlament;

- ♦ - inițiază revizuirea Constituției României, la propunerea Guvernului.

Dar și Curtea Constituțională are anumite atribuții referitoare la instituția șefului statului:

- ♦ - Curtea Constituțională controlează respectarea procedurii alegerii Președintelui României;

- ♦ - confirmă rezultatul alegerilor prezidențiale;

- ♦ - avizează propunerea de suspendare „din funcție” a Președintelui României;

- ♦ - constata existența împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României;

5) Președintele României dispune de atribuții în vederea consultării directe a cetățenilor. Șeful statului are prerogativa - prevăzută de art. 90 din Constituția României - de a solicita poporului să-și exprime, prin referendum, voința cu privire la probleme de interes național. Această atribuție a șefului statului se poate materializa numai după consultarea Parlamentului României.

6) în raport cu autorități și instituții ale administrației publice centrale autonome, șeful statului dispune de atribuții specifice. Astfel:

- ♦ - are dreptul de a convoca Consiliul Suprem de Apărare a Țării (C.S.A.T.) și de a conduce, îndruma și coordona activitatea acestei instituții publice. De altfel, șeful statului este președintele

C.S.A.T.;

- ◆ - propune numirea unor funcționari importanți din cadrul administrației publice. În concret, Președintele României propune Parlamentului candidatul pentru funcția de director general al S.R.I.;

- ◆ - numește pe cei trei directori generali adjuncți din cadrul S.R.I.;

- ◆ - numește judecătorii și procurorii financiari din cadrul Curții de Conturi;

- ◆ - numește doi membri în cadrul Consiliului Național al Audiovizualului;

7) în situații excepționale șeful statului are următoarele atribuții constituționale:

- ◆ - poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau totală a forțelor armate;

- ◆ - are dreptul de a lua măsuri pentru respingerea unei agresiuni, dacă există declanșată o agresiune armată împotriva României;

- ◆ - șeful statului are dreptul de a institui, în confirmare cu dispozițiile legale, starea de asediu sau starea de urgență pe întreg teritoriul țării sau în unele unități administrativ-teritoriale. În acest caz este necesară o aprobare a Parlamentului, în termen de cel mult 5 zile de la luarea măsurii cu caracter excepțional.

Șeful statului dispune de atribuții conferite de Constituție, și în domeniul politicii externe a României.

- ◆ - Președintele României încheie tratate internaționale în numele României. Trebuie precizat că tratatele internaționale sunt negociate, în prealabil de Guvern. După semnare, tratatele internaționale la care România este parte, se înaintează în termen de 60 de zile Parlamentului României.

Autoritatea deliberativ-legislativă este competentă sa ratifice tratatele internaționale;

- ◆ - acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai României din statele cu care România întreține relații internaționale;

- ◆ - acreditează reprezentanții diplomatici ai unor terțe state cu care evident țara noastră are relații diplomatice. Reprezentanții diplomatici străini sunt acreditați pe lângă șeful statului român.

Toate aceste atribuții împreună cu atribuțiile protocolare (de acordare a gradelor de mareșal, de general și de amiral; de conferire a unor decorații și titluri de onoare), deși par eterogene, neunitare,

realizează în concret - așa cum am scris anterior - conținutul mandatului Președintelui României. Acest conținut este complex și exhaustiv pe măsura nivelului și a valorii autorității publice reprezentata de Șeful Statului Român.

Actele Președintelui României

În exercitarea atribuțiilor cuprinse în conținutul mandatului sau, Președintele României adopta actele cu caracter politic și acte juridice cu caracter individual sau normativ.

Mesajele, declarațiile sau apelurile șefului statului au desigur, un caracter eminent politic. Majoritatea mesajelor și declarațiilor au numai acest caracter. Unele mesaje adresate de șeful statului altor autorități publice (de exemplu Parlamentului) pot genera, în mod accesoriu, și efecte juridice. Spre exemplu, solicitarea încuviințării de către Parlament a unor măsuri adoptate în situații excepționale. Fără îndoială că această solicitare, desi nu este un decret prezidențial, are aptitudinea de a cuprinde manifestări de voință cu intenția de a produce efecte juridice. Deși, o asemenea solicitarea are o dublă natură: atât politică cât și juridică (este, în consecința un act juridic).

Bineînțeles, majoritatea actelor emise de către șeful statului sunt acte juridice, denumite decrete.

Art. 100 alin. (1) din Constituția România confirmă acest fapt: „în exercitarea atribuțiilor sale, Președintele României emite decrete care se publică în Monitorul Oficial al României. Nepubli- carea atrage inexistența decretului“.

Unele decrete emise de către șeful statului trebuie să fie contrasemnate de primul-ministru. În acest mod, aceste decrete atrag și angajează răspunderea Guvernului pentru conținutul dar și pentru efectele acestor acte juridice.

Cum se justifică faptul că unele decrete prezidențiale trebuie semnate de primul-ministru în timp ce alte decrete emise de către șeful statului își produc efectele fără semnătura șefului executivului (aprimului ministru)?

Semnătura primului-ministrului este necesară la acea categorie de decrete care prin efectele lor au aptitudinea de a crea, modifica

sau stinge raporturi juridice. În acest caz se impune în temeiul echilibrului „puterilor“ asigurarea unui control din partea legislativului.

Pentru efectele juridice ale decretului prezidențial își asumă răspunderea în fața Parlamentului, Guvernul României. Asumarea acestei responsabilități este dovedită, „certificată“ prin existența semnăturii primului-ministru al Guvernului, în calitate sa de șef al executivului.

O altă categorie de decrete emise de Președintele României, nu trebuie să fie contrasemnate de primul-ministru. Este vorba, în principal, de unele decrete care concretizează raporturile șefului statului cu Parlamentul României. Decretele de numire în demnități sau funcții publice sunt, de regula condiționate de eventualele propuneri realizate de alte autorități publice (ex. propuneri din partea Consiliului Superior al Magistraturii - C.S.M.). Nici aceste decrete emise de Președintele României nu trebuie să fie contrasemnate de primul-ministru al Guvernului României.

Decretele emise de șeful statului pot avea atât un caracter individual cât și un caracter normativ.

Unii doctrinari neaga caracterul normativ considerând ca acest caracter (normativ) este anulat de faptul ca șeful statului nu poate decât să declanșeze acțiuni prevăzute de lege (cum ar fi: declanșarea mobilizării, respingerea unei agresiuni armate îndreptate împotriva României, instituirea stării de asediu sau instituirea stării de urgență).⁷²,

Astfel spus, acești autori considera ca legea fiind preexistentă decretului prezidențial, acest din urmă act (decretul) nu poate avea un caracter general-obligatoriu, nefiind act juridic normativ.

Considerăm ca decretele emise de șeful statului pot avea și un caracter normativ. Ele pot dobândi un caracter general și impersonal deoarece se adresează unei largi categorii de subiecte de drept.

Dacă nu ar avea și un caracter normativ este imposibil de explicat cum printr-un act juridic individual se poate institui un regim special de legalitate: starea de urgență sau starea de asediu. Aceste acte juridice nu sunt decrete individuale cu efecte normative. Ele

⁷²Dr. Ioan Vida, Puterea executivă și administrația publică, Editată de R.A. „Monitorul Oficial“ București, 1994, pag 68, nota de subsol, pct. 1.

sunt acte juridice cu dublu caracter: individual și normativ. Ba chiar ni se pare ca, în aceste situații, caracterul normativ al decretului prezidențial daca nu cumva este unic cel puțin este precumpănitor, preeminent în raport cu existenta unui ..eventual“ caracter individual. Deși se pare ca în ipoteza analizată de noi, caracterul individual al decretului prezidențial lipsește cu desăvârșire!!!

Cap. IV: Autoritatea executivă Guvernul României

Legiuitorul Constituant a consacrat cap. III al Titlului III reglementării autorității executive a statului. Practic, în capitolul susmenționat este analizat, din punct de vedere constituțional, Guvernul României.

Reiterăm opinia noastră potrivit căreia Guvernul României constituie unica autoritatea „de vârf“ din „puterea“ executivă.

Art. 102 din Constituția României detaliază rolul și structura Guvernului:

„(1) Guvernul, potrivit programului său de guvernare acceptat de Parlament, asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercita conducerea generală a administrației publice.

(2) în îndeplinirea atribuțiilor sale, Guvernul cooperează cu organismele sociale interesate.

(3) Guvernul este alcătuit din prim-ministru, miniștri și alți membri stabiliți prin lege organică.“

Pe lângă „asigurarea“ politicii interne și externe a țării, Guvernul are îndatorirea de a realiza conducerea generală a administrației publice.

Legea nr. 90/2001, astfel cum a fost modificată prevede în acest sens: „Guvernul este autoritatea publică a puterii executive, care funcționează în baza votului de încredere acordat de Parlament și care asigură realizarea politicii interne și externe a țării și exercita conducerea generală a administrației publice.“

Pentru realizarea acestor atribuții, Guvernul cooperează cu organismele sociale interesate, fapt ce denotă transparența organului „de vârf” al executivului.

Legea menționată indică faptul că: „Guvernul este alcătuit din primul-ministru și miniștri. Din Guvern pot face parte și miniștri delegați, cu însărcinări speciale pe lângă primul-ministru, prevăzuți în lista Guvernului prezentată Parlamentului pentru acordarea votului de încredere.”

Sub titlul „Investirea” art. 103 din Constituția României reglementează, în linii generale, modul de investire a autorității publice care exercita funcția executivă în stat.

„alin. (1): Președintele României desemnează un candidat la funcția de prim-ministru, în urma consultării partidului care are majoritatea absolută în Parlament ori dacă nu există o asemenea majoritate a partidelor reprezentate în parlament.”

alin. (2): Candidatul pentru funcția de prim-ministru va cere, în termen de 10 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra programului și a întregii liste a Guvernului.

alin. (3): programul și lista Guvernului se dezbate de Camera Deputaților și de Senat, în ședință comună. Parlamentul acordă încredere Guvernului cu votul majorității deputaților și senatorilor.”

Procedura de investitură a Guvernului cuprinde mai multe etape. Să le analizăm pe fiecare în parte:

1) *Etapă desemnării candidatului pentru funcția de prim-ministru.*

Această desemnare se realizează de Președintele României. Desemnarea reprezintă în aceste condiții un act unilateral al șefului statului.

Realizarea acestei desemnări este supusă unei condiții prealabile: realizarea consultării șefului statului cu partidul politic majoritar în Parlament sau, după caz, realizarea consultării șefului statului cu partidele politice parlamentare, dacă nici un partid politic nu dispune de majoritate absolută.

Această condiție enunțată anterior constituie o etapă distinctă, din multe punct de vedere, în procedura de investitură a Guvernului, Doctrinarii Dreptului Administrativ îndeosebi accepta aceasta teză.

Dupa cum este lesne de observat așa-zisa condiție a consultării politice a partidului politic majoritar în Parlament sau a partidelor

politice parlamentare. în ipoteza nerealizării majorității absolute de vreun partid politic este accesoriu realizării etapei desemnării candidatului pentru funcția de prim-ministru. Fiind afectată realizării etapei principale condiția enunțată anterior nu credem ca are aptitudinea de a reprezenta o veritabila etapa în cadrul procedurii de investitură a Guvernului României.

2) *Etapa obținerii votului de încredere acordat de Parlamentul României viitorului Guvern.*

Votul de încredere este acordat de Parlament, cu votul majorității parlamentarilor, cu privire la programul de guvernare, dar și cu privire la lista nominala a Guvernului.

Doctrina juridica constituțională dar mai ales cea administrativă pune accentul pe programul de guvernare.

Se constată ca acest program fiind un document politic captează în quasi-totalitatea situațiilor atenția parlamentarilor. Apreciem ca Parlamentul acordă încrederea, desigur, în urma expunerii programului guvernamental dat și în considerarea persoanelor (personalităților?!) care urmează a forma viitorul Executiv.

3) *Etapa numirii Guvernului României de către șeful statului.*

Această etapă poate fi considerată ca fiind o formalitate.

Președintele României trebuie să numească Guvernul odată ce puterea deliberativă legislativă i-a acordat votul sau de încredere. Dacă ar proceda în alt mod șeful statului ar „înfrânge” voința Parlamentului României și în acest caz este posibil să se creeze „o sincopă” în asigurarea efectivă a continuității funcției executive a statului.

Organizarea și funcționarea Guvernului precum și atribuțiile Guvernului României reprezintă chestiuni care constituie, cu prioritate, obiect de studiu și de analiză în cadrul Științei Dreptului Administrativ.

Apreciem că nu vom știrbi cu nimic înțelegerea locului, rolului și importanței covârșitoare a autorităților executive dacă nu vom supune analizei noastre aspectele indicate anterior. Facem acest lucru nu datorită lipsei timpului și a spațiului sau din cauza diminuării voinței noastre (celebra lene!) ori din cauza lipsei materialelor pentru documentare. Noi vrem să fim consecvenți științei juridice de ramură în domeniul căreia scriem aceste rânduri. Or, în Știința Dreptului Constituțional, Guvernul nu numai că nu este anal-

izat în mod exhaustiv, dar unii doctrinari „evită“ să-i acorde cuvenita importanță, excluzându-l complet din cadrul materiei tratate.¹⁸¹

Lipsa analizării Guvernului României în unele cursuri și tratate de Drept Constituțional și Instituții Politice nu se datorează, evident unei omisiuni.

Credem, mai degrabă, că autorii au „omis“ analizarea acestui „element al puterii executive“ din două motive:

❖ - considerând șeful statului o parte componenta a autorității executive, firesc acești doctrinari s-au cantonat exclusiv asupra „funcției“, de fapt asupra demnității publice a Președintelui României, cu atât mai mult cu cât Guvernul prin natura sa, desfășoară preponderent o activitate, cu dublă natură: executivă dar și administrativă. Or, atribuțiile administrative ale Guvernului nu intră în obiectul de studiu a Științei Dreptului Constituțional;

❖ - Guvernul fiind analizat în mod detaliat și meticulos, de Știința Dreptului Administrativ, respectivii doctrinari nu au mai insistat asupra aspectelor „pur executive“ ale Guvernului, deși această autoritate publică își are fundamentul în Constituția României.

Desigur, noi nu putem omite analiza Guvernului României, ca autoritatea publică executivă (unică - n.a.) atâta timp cât „am refuzat“ instituției Președintelui României calitatea de exponent al autorității executive. Dar, în analiza Guvernului ne interesează doar chestiunile pur constituționale, cu excluderea - de plano - a tuturor problemelor vizând aspectele pur administrative.

Credem că în felul acesta lucrarea nu păcătuiește. Dimpotrivă, în acest mod, dăm eficiență criteriilor care realizează delimitarea Dreptului Constituțional de Dreptul Administrativ. Cu atât mai mult cu cât ambele ramuri de drept sunt incluse în „marea“ ramură a Dreptului Public Român.

Actele juridice ale Guvernului României

Art. 108 din Constituția României prevede:

„(1) Guvernul adoptă hotărâri și ordonanțe.

(2) Hotărârile se emit pentru organizarea executării legilor.

(3) Ordonanțele se emit în temeiul unei legi speciale de abilitare, în limitele și în condițiile prevăzute de aceasta.

(4) Hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de primul-ministru, se contrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al României. Nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau a ordonanței. Hotărârile care au caracter militar se comunică numai instituțiilor interesate.“

Din analiza textului constituțional reținem că Guvernul este abilitat să adopte două categorii de acte juridice: hotărâri și ordonanțe.

Hotărârile de guvern - pot avea caracter normativ sau individual. Prin intermediul acestora autoritatea executivă a statului realizează, în mod practic conducerea generală a administrației publice. Ele sunt adoptate în vederea aplicării corecte a legilor sau altfel spus, hotărârile de guvern sunt adoptate în vederea executării legilor.

Iată un nou argument pentru a ne consolida poziția: Guvernul reprezintă autoritatea centrală etatică care exercita funcția executivă a puterii de stat.

Ordonanțele - sunt emise în temeiul unei legi speciale cu caracter temporar de abilitare. Abilitarea autorității executive se realizează în condițiile prevăzute de legea specială.

Referitor la ordonanțele guvernamentale este necesar ca prevederile art. 10 alin. (3) din Constituția României să fie raportate la dispozițiile art. 115 din Legea fundamentală.

Astfel, primele trei alineate din textul indicat se referă la ordonanțele Guvernului României.

„Art. 115: (1) Parlamentul poate adopta o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

(2) Legea de abilitare va stabili, în mod obligatoriu, domeniul și data până la care se pot emite ordonanțe.

(3) Dacă legea de abilitare o cere, ordonanțele se supun aprobării Parlamentului, potrivit procedurii legislative, până la împlinirea termenului de abilitare. Nerespectarea termenului atrage încetarea efectelor ordonanței.“

Ordonanțele guvernamentale constituie o modalitate prin intermediul căreia Guvernul României participă la exercitarea funcției legislative, funcție prin natura ei proprie Parlamentului României.

Pentru a putea fi emise ordonanțe de către Guvern trebuie ca în

prealabil Parlamentul României să adopte o lege specială cu un caracter excepțional și vremelnic. Vremelnicia trebuie să rezulte din textul legii. Aceasta în sensul că legea trebuie să prevadă un termen cert până la care „puterea“ executivă poate adopta ordonanța.

Acest procedeu este denumit „delegare legislativă“ care în concret reprezintă o delegare de putere cu referire la funcția legislativă.

Evident dacă legea prevede expres ordonanțele vor fi supuse aprobării Parlamentului. De ce s-a adoptat această prevedere de Constituant?

Prevederea, credem noi este de natură a accentua controlul Parlamentului asupra actelor guvernamentale emise în temeiul delegării legislative. Este firesc ca autoritatea care a delegat din funcțiile sale să și controleze actele emise de autoritatea care a primit, prin delegație funcția etatică respectivă.

Legiuitorul nu poate delega executivului din „capacitatea“ legislativă pe care o deține decât numai în domeniul rezervat legilor ordinare. în domeniul rezervat legilor organice, delegarea legislativă în favoarea Guvernului României, nu operează.

Aptitudinea Guvernului României de a emite ordonanțe de urgență

Art. 115 din Constituția României cuprinde dispoziții referitoare la aptitudinea autorităților executive, deci a Guvernului României de a emite ordonanțe de urgență. Textele constituționale menționează:

„(4). Guvernul poate adopta ordonanțe de urgență numai în situații extraordinare a căror reglementare nu poate fi amânată, având obligația de a motiva urgența în cuprinsul acestora.

. Ordonanța de urgență intră în vigoare numai după depunerea sa spre dezbatere în procedură de urgență la Camera competentă să fie sesizată și după publicarea ei în Monitorul Oficial al României. Camerele, dacă nu se află în sesiune, se convoacă în mod obligatoriu în 5 zile de la depunere sau după caz, de la trimitere. Dacă în termen de cel mult 30 de zile de la depunere, Camera sesizată nu se pronunță asupra ordonanței, aceasta este considerată adoptată și se

trimite celelalte Camere care decide de asemenea în procedura de urgență. Ordonanța de urgență cuprinzând norme de natura legii organice se aproba cu majoritatea prevăzută la articolul 76 alineatul (1).

(2) . Ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate în domeniul legilor constituționale, nu pot afecta regimul instituțiilor fundamentale ale statului, drepturile, libertățile și îndatoririle prevăzute de Constituție, drepturile electorale și nu pot viza măsuri de trecere silită a unor bunuri în proprietatea publică.

(3) . Ordonanțele cu care Parlamentul a fost sesizat se aproba sau se resping printr-o lege în care vor fi cuprinse și ordonanțele ale căror efecte au încetat potrivit alineatului (3).

(4) . Prin legea de aprobare sau de respingere se vor reglementa, dacă este cazul măsurile necesare cu privire la efectele juridice produse pe perioada de aplicare a ordonanței.“

Textele Constituției deși par alambicate, sunt descriptive, dacă nu chiar clare cu privire la procedura de emitere/adoptare a ordonanțelor de urgență. Vom puncta doar câteva aspecte considerate a fi mai relevante.

Ordonanțele de urgență se adoptă de Guvern exclusiv în situații excepționale. Tot textul constituțional pare a defini „situațiile excepționale“ - denumite în text „extraordinaire“ - în sensul că reprezintă acele situații în care reglementarea „nu poate fi amânata.“

Desigur, prin situații extraordinare se însumează starea de urgență, starea de asediu, și - de ce nu - starea de război.

O altă caracteristică a ordonanței de urgență o reprezintă urgenta reglementării unei situații concrete. Pentru că respectivul caracter să nu rămână o vorbă „goală“, lipsită de conținut, în alin.

al articolului menționat s-a instituit obligația de natură constituțională a Guvernului de a motiva urgența în cuprinsul actului juridic adoptat.

Deși au un caracter urgent și privesc situații „extraordinaire“ (de ce nu, excepționale!), ordonanțele de urgență nu pot fi adoptate în domeniul legilor cu valoare constituțională precum și în alte cazuri menționate în alin. (6) al art. 115 din Constituția României.

Aceste câteva explicații reprezintă o simplă răstălmăcire a textelor constituționale punctând doar câteva chestiuni substanțiale, cu excluderea elementelor procedurale.

Consideram ca ordonanța de urgență constituie ea însăși o „stare de excepție“ în raport cu „dreptul comun“ în materie constituțională.

Delegarea legislativă în materia ordonanței de urgență are aptitudinea de a „transforma“ „puterea“ executivă în „putere“ deliberativ-legislativă.

Practic, dacă motivează urgența Guvernul, fără existența unei legi de abilitare, poate legifera. Aptitudinea executivului „de a legifera“ se poate extinde și în domeniul rezervat legilor organice.

Nu reprezintă acest aspect o prea strânsă conlucrare a autorităților statului? Nu cumva Legislativul poate deveni o anexa a Executivului?

Doctrinarii constituționali români contemporani apreciază, nu fără temei, ca în contextul actual de evoluție a societății și a statului se afirmă o creștere a rolului executivului (inclusiv a șefului statului ca parte componentă a executivului, fapt ce constituie opinia majoritară) în raport cu autoritatea legislativ-deliberativă. Executivul este considerat un „element motor“ și mai ales „în relația legislativ-executivă a Guvernului nu i se mai rezerva deci un rol secund ci deseori un rol primordial.“¹⁹¹

Nu încercăm să reducem rolul și importanța Guvernului în „concertul“ autorităților publice din România. Este adevărat că până la urmă, și în privința ordonanțelor de urgență rolul hotărâtor asupra validării sau a invalidării acestora revine Camerelor Parlamentare.

Avem însă impresia că „puterea“ executivă a dobândit prerogative extrem de largi care ar trebui să aparțină exclusiv reprezentanților națiunii române. Poate doar eventuala lipsă de celeritate a Parlamentului în adoptarea legilor, cumulată cu urgența și caracterul „extraordinar“ al situației concret-factice să justifice abilitarea de către Constituție, a Guvernului de a adopta ordonanțe de urgențe. Oricum, Executivul trebuie să dea dovadă de maximă precauție cu ocazia adoptării unor astfel de acte juridice. Competența lui este de a asigura executarea legilor adoptate de Legislativ și nu de a legifera!!

*

*

*

Cu privire la Executiv, deci la Guvernul României, consecvenți ideii de a antama doar aspectele de ordin constituțional, cu exclud-

erea chestiunilor de natură administrativă, urmează să analizăm în continuare următoarele probleme: răspunderea Guvernului, remanierea Guvernului, încetarea mandatului Guvernului, poziția juridică a primului-ministru în cadrul Guvernului și să facem scurte referiri la membrii Guvernului.

Răspunderea Guvernului României

Art. 109 din Constituția României prevede următoarele:

„(1) Guvernul răspunde politic numai în fața Parlamentului pentru întreaga sa activitate. Fiecare membru al Guvernului răspunde politic solidar cu ceilalți membri pentru activitatea Guvernului și pentru actele acestuia.

(2) Numai Camera Deputaților, Senatul și Președintele României au dreptul să ceară urmărirea penală a membrilor Guvernului pentru faptele săvârșite în exercițiul funcției lor. Dacă s-a cerut urmărirea penală, Președintele României poate dispune suspendarea acestora din funcție. Trimiterea în judecată a unui membru al Guvernului atrage suspendarea lui din funcție. Competența de judecată aparține Înaltei Curți de Casație și Justiție.

(3) Cazurile de răspundere și pedepsele aplicabile membrilor Guvernului sunt reglementate printr-o lege privind responsabilitatea ministerială.“

Guvernul răspunde politic exclusiv în fața Parlamentului. Dar autoritatea executivă își poate angaja răspunderea politică în fața Parlamentului României, aflat în ședință comună asupra unui program, a unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege.

Art. 114 din Constituția României dispune:

„(1) Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Camerei Deputaților și a Senatului, în ședință comună asupra unui program, a unei declarații de politică generală sau a unui proiect de lege.

(2) Guvernul este demis dacă o moțiune de cenzură, depusă în termen de 30 de zile de la prezentarea programului, a declarației de politică generală sau a proiectului de lege a fost votată în condițiile art. 113.

(3) Dacă Guvernul nu a fost demis potrivit alineatului (2) proiectul de lege prezentat, modificat sau completat, după caz, cu

amendamente acceptate de Guvern, se consideră adoptat, iar aplicarea programului sau a declarației de politică generală devine obligatorie pentru Guvern.

(4) în cazul în care Președintele României cere reexaminarea legii adoptate potrivit alineatului (3) dezbaterile acesteia se va face în ședința comună a celor două Camere.“

Adoptarea unui proiect de lege prin angajarea răspunderii Executivului constituie o modalitate indirectă de adoptare a legii. În aceste condiții, Parlamentul nu dezbate proiectul de lege. Discuțiile privesc chestiuni politice relative la continuarea exercitării funcției legislative de respectivul Guvern sau demiterea acestuia. Din acest motiv în literatura juridică constituțională și administrativă aceasta procedură parlamentară este denumită moțiune de cenzura provocată.

Guvernul poate fi sancționat prin adoptarea unei moțiuni de cenzură depusă în termen de trei zile de la prezentarea programului, a declarației de politică generală sau a proiectului de lege, cu votul majorității deputaților și a senatorilor. Sancțiunea aplicată Executivului de către Legislativ constă în demiterea acestuia.

Art. 109 alin. (3) din Constituția României reglementează răspunderea juridică a membrilor Guvernului.

Legea privind responsabilitatea ministerială nr. 115/1999²⁰¹ stabilește principiile pe care se întemeiază răspunderea juridică a membrilor Guvernului.

Cum este și firesc răspunderea juridică penală a membrilor Guvernului este o răspundere individuală care nu afectează pe alți membri ai Executivului.

Sesizările pentru începerea urmăririi penale sunt depuse la Comisiile de specialitate ale Camerei Deputaților sau Senatului, dacă respectivul membru al Guvernului este parlamentar.

Dacă membrul Guvernului nu este deputat sau senator sesizările urmează a fi depuse la o comisie special constituită de Președintele României.

Dacă a fost aprobată cercetarea penală, dosarul urmează a fi trimis imediat, fie ministrului Justiției, fie primului-ministru pentru a se proceda în baza legii.

Urmărirea penală a membrilor Guvernului se efectuează de către Parchetul de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, iar judecarea

unei asemenea cauze penale este de competența Înaltei Curți de Casație și Justiție. Această procedură este aplicabilă pentru infracțiuni săvârșite de membrul Guvernului în exercitarea funcției (a demnității publice, mai exact).

Pentru infracțiunile săvârșite în afara atribuțiilor guvernamentale - ministeriale, membrul Guvernului nu va fi supus procedurii anterior enunțate.

În aceste cazuri, el va răspunde în temeiul dispozițiilor Codului de procedura penală. Astfel, sesizările vor fi înaintate la procurorul general al parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție.

Dacă considera sesizarea fundamentată, procurorul general al Parchetului de pe lângă Înalta Curte de Casație și Justiție, o va înainta unuia din șefii Camerelor parlamentare ori șefului statului.

Dacă urmărirea penală a fost începută împotriva unui membru al Guvernului, șeful statului (poate???) dispune suspendarea acestuia din funcție.

Remanierea guvernamentală și încetarea mandatului Guvernului

o Remanierea guvernamentală - reprezintă o modificare a componenței Guvernului efectuată pentru realizarea programului de guvernare, acceptat de Parlament, în condiții optime.

Este practic o modificare a listei Guvernului. Practic, orice membru al Guvernului poate fi înlocuit prin procedura remanierii guvernamentale, cu excepția primului ministru.

Dacă în urma remanierii guvernamentale ar fi schimbată „compoziția politică” sau chiar numai „structura” Guvernului, această procedură se poate îndeplini numai cu aprobarea Parlamentului.

Tehnic, remanierea guvernamentală se îndeplinește prin revoarea unor membri ai guvernului și numirea altor membri de către Președintele României, la propunerea primului-ministru.

o Încetarea mandatului Guvernului - se poate realiza în următoarele ipoteze:

- prin retragerea încrederii acordate Guvernului de către Parlament;

- dacă primul-ministru pierde calitatea de membru al Guvernului (demisie, revocare, pierderea drepturilor electorale, stare de incompatibilitate sau deces);

- când primul-ministru deși nu și-a pierdut calitatea de membru al guvernului, se află în imposibilitatea de a-și exercita atribuțiile și prerogativele pentru o perioadă mai mare de 45 de zile;

- la data la care au fost validate alegerile parlamentare generale. În această situație Guvernul României exercita numai acte de administrare deoarece mandatul său a încetat.

Poziția juridică a primului-ministru în cadrul Guvernului

Legea nr. 90/2001 - în detalierea prevederilor constituționale - consacră șefului guvernului (executivului) o poziție deosebită, distinctă, din punct de vedere juridic. Aceasta, îndeosebi datorită atribuțiilor care îi revin primului-ministru.

Fiind chestiuni preponderent administrative și mai puțin de ordin constituțional ²¹⁾, nu vom insista în privința acestor atribuții. Datorită rolului „iucăP de șeful executivului credem că se justifică măcar nominalizarea acestor atribuții:

reprezintă Guvernul în rapoartele cu celelalte autorități publice, cu partidele politice, precum și în relațiile interguvernamentale și internaționale;

- convoacă și conduce ședințele Guvernului;
- exercită demnitatea de vicepreședinte al C.S.A.T.;
- contrasemnează unele decrete emise de șeful statului;
- semnează hotărârile guvernamentale;
- constituie comisii de lucru în cadrul Guvernului;
- numește și eliberează din funcție pe conducătorii organelor de specialitate din subordinea Guvernului, pe secretarul general și pe secretarii generali adjuncți ai guvernului;
- numește și revocă din funcție pe membrii personalului din aparatul de lucru al primului ministru și pe secretarii de stat;
- numește și revocă alte persoane fizice care dețin funcții publice conform legii.

Pentru îndeplinirea tuturor acestor atribuții primul-ministru al

Guvernului României emite decizii. În temeiul prevederilor legale.

Scurte referiri cu privire la membrii Guvernului

În acest context ne vom referi la membrii Guvernului priviți ca membri ai Executivului. Evident, deși are calitatea de membru al Guvernului României, primul-ministru nu este inclus în analiza.

Art. 102 alin. (3) din Constituția României: „Guvernul este alcătuit din primul-ministru, miniștrii și alți membri stabiliți prin lege organica.”

Art. 3 din Legea nr. 90/2001 prevede ca Guvernul este alcătuit din primul ministru și din miniștri.

Legea nr. 90/2001 a fost modificată prin Legea nr. 23/2004 care prevede ca din Guvern fac parte și miniștrii de stat și miniștrii-delegați cu însărcinări speciale pe lângă primul-ministru.

În componența Guvernului intră și secretarii de stat, conform art. 15 lit. a din lege, care sunt numite de primul-ministru al Guvernului României.

Art. 107 alin. (4) raportat la alin. (3) din Constituția României stabilește aptitudinea șefului statului de a numi, dintre membrii Guvernului, un ministru interimar, (ad-interim).

Deși legea nu prevede, în mod expres, apreciem că în Guvernul României pot fi numiți și miniștrii fără portofoliu.

Miniștrii fără portofoliu - sunt acei miniștri care nu conduc un minister. Ei nu gestionează, conduc, supraveghează organele administrației publice dintr-un sector determinat de activitate, sector corespunzător unui domeniu: social, economic, cultural etc.

Miniștrii fără portofoliu sunt „necesari” în cadrul Guvernului pentru a se realiza „compoziția politică” corespunzătoare „algoritmului politic” al coaliției de partide care susțin Executivul.

În Guvernele sprijinite pe un partid politic larg majoritar în Parlament sau pe o coaliție de partide politice organic încheiată nu întâlnim (sau întâlnim foarte puțini) miniștri fără portofoliu.

Prin Legea nr. 90/2001 (art. 2) sunt prevăzute condițiile care trebuie îndeplinite de o persoană fizică pentru a fi numită membru al Senatului României, respectiv: are cetățenia română are domiciliul

în România, se bucură de exercițiul drepturilor electorale, nu a suferit condamnări penale și nu se află în unul din cazurile prevăzute de Legea nr. 161/2003 ²²¹ privind unele măsuri pentru asigurarea transparenței în exercitarea demnităților publice, a funcțiilor publice și în mediul de afaceri, prevenirea și sancționarea corupției.

Aceste cazuri de incompatibilitate sunt:

◆◆◆ - orice altă funcție publică de autoritate, cu excepția celei de deputat sau de senator, ori a altor situații prevăzute de Constituție;

◆◆◆ - o funcție de reprezentare profesională salarizată în cadrul organizațiilor cu scop comercial;

◆◆◆ - funcția de președinte, vicepreședinte, director general, director, administrator, membru al consiliului de administrație sau cenzor la societățile comerciale, inclusiv băncile sau alte instituții de credit, societățile de asigurare și cele financiare, precum și la instituțiile publice;

◆◆◆ - funcția de președinte sau de secretar al adunărilor generale ale acționarilor sau asociaților la societățile comerciale;

◆◆◆ - funcția de reprezentant al statului în adunările generale ale societăților comerciale enunțate;

◆◆◆ - funcția de manager sau de membru al consiliilor de administrație ale regiilor autonome, companiilor și societăților naționale; ◆◆◆ - calitatea de comerciant persoană fizică;

◆◆◆ - calitatea de membru al unui grup de interes economic;

◆◆◆ - exercitarea unei funcții publice încredințată de un stat străin, cu excepția acelor funcții prevăzute în acordurile și convențiile la care România este parte.

„Concertul“ dintre Parlament, Președintele României și Guvern

Finalizarea încercării noastre de a analiza autoritatea deliberativ- legislativă (Parlamentul), autoritatea șefului statului (Președintele României) și autoritatea executivă (Guvernul) impune lămurirea regimului politic înstituit în țara noastră sub imperiul actualei Constituției.

Doctrinarii de Drept Constituțional apreciază că România posedă un regim politic (constituțional) semiprezidențial. Unii autori

apreciază că regimul politic al României este semiprezidențial cu puternice influențe parlamentare.²³¹

Așa cum am precizat într-o lucrare anterioară, regimul politic semiprezidențial, îmbină elemente specifice ale regimului prezidențial pur cu elemente specifice ale regimului parlamentar.²⁴¹

Regimul politic semiprezidențial „caută să înlăture imperfecțiunile regimului prezidențial și a celui parlamentar.

Președintele este ales de națiune având rolul de mediator între puterile constituite în stat. Puterea executivă este exercitată de către Guvern, condus de prim-ministru. Dacă în regimurile semiprezidențiale șeful statului este și șeful puterii executive, în regimurile semiprezidențiale se instituie binomul Președinte Guvern, fiecare dintre aceste instituții având atribuții proprii, distincte.”⁷³

Acest regim politic (semi-prezidențial - n.a.) - s-a dovedit a fi capabil să realizeze o corectă funcționare a instituțiilor politico-juridice, cu caracter etatic.²⁴¹

Se constata, fără dificultate, că particularitățile regimului politic semiprezidențial se regăsesc și în cadrul regimului politic instituit în România de Constituția în vigoare. Aceasta înseamnă că România are un regim politic semiprezidențial. Există „bunomul” Șef de stat - Guvern, dar nu în cadrul autorității executive. Manifestarea acestei relații pornește de la „realitatea” că șeful statului reprezintă o autoritate publică autonomă iar Guvernul reprezintă autoritatea executivă.

Este adevărată și verificabilă în mod practic, șinteza existenței unui regim politic semiprezidențial puternic parlamentarizat.

Autoritatea deliberativ-legislativă a României exercita un control tehnic dar și substanțial asupra tuturor actelor guvernamentale.

Instituirea, prin Constituția României, a delegării legislative sub forma capacității Executivului de a emite ordonanțe de urgență, desi umbrește oarecum preeminența Parlamentului, nu este de natură a infirma parlamentizarea regimului politic semiprezidențial existent la noi în țară.

Controlul realizat de Parlament asupra ordonanțelor de urgență guvernamentale, adoptate de către Executiv, este în măsură să

⁷³A se vedea: Vasile Sorin Curpăn și alții, Statul - instituție social-politică și juridică fundamet- ală, Bacău, Ediția I, 2006, pagina 76.

„înfrânaze“ sporirea puterii Guvernului. Pe de altă parte, capacitatea Executivului de „a legifera“ reprezintă, în opinia Constituantului român, o delegare legislativă temporară de abilitare adoptată de Parlament, în prealabil (cum este cazul la ordonanțele Guvernului).

Ca atare, Executivul nu „confiscă“ prerogativele legislative uzurpând parțial autoritatea Legislativului.

Dimpotrivă, Executivul este continuu sub controlul Legislativului în respectarea principiului potrivit căruia guvernanții sunt sub controlul reprezentanților poporului.

Așa fiind, precizăm că ne însușim ultima opinie referitoare la regimul politic românesc.

Regimul politic semiprezidențial cu nuanțe (influențe) puternice din partea regimului parlamentar este regimul propriu sub imperiul actualei Constituții.

O precizare, nu lipsită de interes, se mai impune totuși noțiunea de regim politic semiprezidențial cu influențe parlamentare, deși acoperă situație reală sub aspect constituțional - juridic, pare greoaie și de neasimilat.

Să îi găsim un remediu!!

Regimul politic semiprezidențial este astfel denumit deoarece „la congruența elementelor specifice regimului parlamentar cu elemente specifice regimului prezidențial, cele din urmă sunt precumpănitoare“.²⁵¹

Dacă elementele regimului prezidențial nu mai sunt precumpănitoare, datorita influențelor puternice datorate receptării „elementelor“ din regimul parlamentar, atunci acest regim poate fi mai bine individualizat prin sintagma juridică „regim politic semiparlamentar“.

Noua sintagmă - potențială - nu reflecta preponderența elementelor specifice regimului parlamentar în raport cu elementele specifice regimului politic pur prezidențial. Mai degrabă identifică regimul politic semiprezidențial afectat de puternice influențe parlamentare (adică din regimul politic parlamentar). Această nuanță exclude - ab initio - utilizarea sinonimă, echivalentă, a noțiunilor „regim politic semiprezidențial“ și „regim politic semiparlamentar“. Ele nu reprezintă același concept.

Tocmai acest „regim politic semiparlamentar“ să fie oare - lăsând deoparte denumirea, evident convențională, utilizată - carac-

teristic României post-revoluționare??

La urma urmelor nu titulatura regimului politic sau constituțional este cea care contează pentru buna funcționare a autorităților publice care concură direct și nemijlocit la înfăptuirea politicii statului.

Esențiala „ni se pare“ colaborarea „concertul“ dintre Parlament, Președintele României și Guvern. Ori, în acest domeniu, nici Dreptul Constituțional, nici Științele Politice nu dețin „rețete“!! Această colaborare între Legislativ, Șeful statului și Executiv depinde, în mare măsură, de modalitățile concrete de manifestare a fenomenului politic românesc; depinde de arta politicianilor de a realiza, de „a face“ politică - o politică în interesul guvernaților, a societății civile, în ansamblu; o politică (externă) pentru manifestarea activă a interesului național în raport cu superputerile planetei, cu terțe state de pe mapamond cât și cu țările membre ale Uniunii Europene între care și țara noastră se regăsește de la 01.01.2007.

Cap. V: Autoritatea judecătorească

în Titlul III, cap. VI din Constituția României Legiuitorul Constituant a reglementat „Autoritatea judecătorească“

în cadrul capitolului menționat sunt enunțate reguli și principii de organizare și funcționare a celei de-a treia „puteri“ constituite în stat, „puterea“ judecătorească.

Vom pune în discuție mai întâi o chestiune preliminară legată de modul în care au fost „sistemizate“ capitelele titlului III al Legii fundamentale.

în mod firesc în Cap. I a fost reglementat „Parlamentul“ (autoritatea deliberativ-legislativă), în Cap. II a fost reglementată autoritatea „publica“ independentă - Președintele României. Cap. III fiind „dedicat“ puterii executive reprezentată de Guvernul României. în mod firesc, în Cap. IV au fost reglementate, în ansamblu, raporturile Parlamentului cu Guvernul (relațiile Legislativ-Executiv).

Cap. V din titlul III al Constituției reglementează „Administrația publică“.

în cap. VI (de altfel ultimul capitol al Titlului III) sunt reglementate principiile fundamentale ale autorității („puterii“) judecătorești.

Noi înțelegem ca structural vorbind administrația publică (centrală și locală) a fost reglementată imediat după analiza raporturilor din Legislativ și Executiv, datorită faptului că, tradițional, puterea executiv-guvernamentală a condus administrația. Există, e drept, o legătură organică între funcția executivă și administrația publică, materializată, spre exemplu, în faptul că unii doctrinari ai Dreptului Administrativ argumentează în favoarea unei autorități și unei funcții comportând o natură duală: executiv-administrativă.

Cu toate acestea părerea noastră este în sensul că în sistematizarea materiei supusă reglementării constituționale, autoritatea („puterea“) judecătorească ar fi trebuit analizată, reglementată imediat după „puterea“ executivă.

Oricât de demonetizat ar fi principiul separației/echilibrului puterilor etatice, atâta timp cât prin revizuirea Constituției României a fost introdusă expres separația funcțiilor autorităților statice era firesc ca Legiuitorul Constituant să reglementeze autoritățile publice ținând seama de ordinea instituită în art. 1 alin. (4) din Constituția României: "Statul se organizează potrivit principiului separației și echilibrului puterilor - legislativă, executivă și judecătorească - în cadrul democrației constituționale".

Așa fiind, cât timp Constituția României tratează distinct administrația de autoritatea executivă (cum de altfel este și normal), credem că se impunea păstrarea compactă și tratarea unitară, fără intercalări, a celor trei funcții fundamentale ale statului român.

În cadrul cap. VI consacrat "Autorității judecătorești" sunt incluse trei secțiuni. Astfel, în secțiunea 1: "Instanțele judecătorești" sunt prevăzute principiile generale ale înfăptuirii justiției, statutul judecătorilor și regulile fundamentale privind organizarea și competența instanțelor judecătorești {art. 124-126}, precum și reguli referitoare la caracterul public al dezbaterilor, utilizarea limbii materne, folosirea căilor de atac {art. 127-art. 130}.

În secțiunea a 2-a: "Ministerul Public" sunt reglementate rolul acestei instituții și statutul procurorilor {art. 131 - art. 132}.

În cadrul secțiunii a 3-a: "Consiliul Superior al Magistraturii" sunt reglementate: rolul și structura acestei instituții precum și atribuțiile sale {art. 133 - art. 134}.

Cu privire la instanțele judecătorești art. 124 (înfăptuirea justiției) precizează:

- "(1) Justiția se înfăptuiește în numele legii.
(2) Justiția este unică, imparțială și egală pentru toți.
(3) Judecătorii sunt independenți și se supun numai legii."

Noțiunea de justitie comporta mai multe înțelesuri.

Sensul tehnic, pragmatic al noțiunii de justitie implica scopul, esența dreptului, receptat în cea mai înaltă și pură expresie (justiția comutativa).

Profesorul Mircea Djuvara, referindu-se la ideea de justitie, considera ca aceasta presupune egalitatea rațională a unor persoane libere, limitate în activitățile lor numai prin drepturi și obligații. Ideea de justiție presupune și aptitudinea generalizării, deci în ultima instanță, egalitatea tuturor persoanelor fără nici un privilegiu, egalitate cât mai desăvârșită, care nu se obține decât printr-un progres cât mai accentuat și un studiu cât mai amănunțit al situațiilor de fapt în limitele drepturilor subiective și a obligațiilor corelative.^{2<„} Nu în ultimul rând este necesar să precizăm că ideea de justiție include și principiul universal al echității, care se caracterizează prin aprecierea justă din punct de vedere juridic, a fiecărui subiect de drept.

În literatura juridică, atât română cât și străină, noțiunii de justiție i se atribuie și alte sensuri.

Astfel, într-un sens larg - lato sensu - justiția reprezintă o virtute, adică un sentiment de echitate.

Este evident că această noțiune, în abstracțiunea sa poartă o doză de subiectivism preluată în raport de fiecare subiect de drept și totodată în funcție de perioada istorică reflectată în gradul de dezvoltare al societății umane.

Într-un sens tehnic - juridic, justiția reprezintă o funcție de jurisdicție, adică aptitudinea de a pronunța dreptul cu ocazia soluționării unei cauze.

Împărțirea justiției este apanajul exclusiv al statului, în virtutea prerogativelor ce decurg din suveranitatea națională.

În sfârșit, noțiunea de justiție desemnează totalitatea instituțiilor juridice prin intermediul cărora se realizează atribuțiile puterii (autorității) judecătorești.

În raport cu această aptitudine justiția reprezintă un serviciu public al statului.

În antichitate justiția era reprezentată de zeița Themis care avea figura unei femei severe, ce purta într-o mână o balanță, iar în cealaltă mână o sabie, fiind legată la ochi.

Acest simbol al justiției a străbătut veacurile fiind consacrat și în contemporaneitate.

Balanța și eșarfa care acoperă ochii zeiței semnifică prerogativa esențială a judecătorului, aceea de a pronunța dreptul - jurisdic- tio. Două sunt premisele necesare pentru îndeplinirea acestei funcții: independenta si imparțialitatea judecătorului.

Judecătorul în soluționarea cauzei deduse judecății trebuie să aibă în vedere, în mod exclusiv, drepturile și interesele subiecților de drept participante la proces. El trebuie să ignore, cu desăvârșire, orice element străin procesului.

Sabia reprezintă aptitudinea judecătorului de a ordona executarea hotărârilor pronunțate. Aceasta întrucât hotărârea judecătorească definitivă în situația în care nu ar fi urmată de executare, ar constitui o simplă opinie a judecătorilor și, în consecință, finalitatea practică a dreptului nu s-ar realiza.

Această putere de a comanda executarea hotărârii judecătorești, exprimată prin formula executorie, este denumită în doctrina juridică imprrium.

Marele jurist Jhering scria în lucrarea sa "Lupta pentru drept"¹ că: "sabia fără cumpănă este puterea brutală ... cumpăna fără sabie este neputința dreptului... una nu merge fără alta".

Justiția a fost considerată ca fiind în esență ceva abstract, ca o stare ideală a societății caracterizată prin traducerea în stare de facto a integrității drepturilor subiective ale tuturor membrilor acesteia, ca un vis de totală libertate, de egalitate.

Justiția reprezintă o stare caracterizată prin respectarea tuturor percepțelor morale, ca o supunere față de percepțele religioase și respectiv ca un rezultat al realizării cerințelor normelor juridice.

Referirile cele mai vechi privitoare la justiție se întâlnesc la sumerieni. Această civilizație a lăsat primele coduri: Codul lui Lipit - Istar din Akkad; Codul lui Ur - Nammu; Codul lui Bilalam și Codul lui Hammurabi.

În codul lui Ur - Nammu se precizează că reformele inițiate în timpul acestui suveran au fost făcute "pentru a întări dreptatea în țară și pentru a crește bunăstarea populației".²⁷¹

În Grecia antică ideea de justiție a reprezentat o temă centrală a gânditorilor.

Platon - considera că rațiunea, care este proprie ființei umane, reprezintă criteriul și "judecătorul" care îi permite să delimiteze ceea ce este și ceea ce trebuie să fie.

La acest mare filosof grec apar conceptele de drept natural, jus, justiție, universalitate și unitate, concepte care sunt părți componente ale rațiunii.

Platon a consacrat ideea unui drept obiectiv superior dreptului pozitiv precum și ideea corespondenței justiției umane cu justiția divină.²⁸¹

Aristotel - a afirmat că justiția constituie o virtute al cărei scop îl reprezintă prosperitatea altora și nu a celui care acționează. Acesta a înțeles justiția atât într-un sens larg, ca virtute supremă sau virtute generală, cât și într-un sens restrâns, ca justiție particulară sau justiție specifică.

Marele filosof a consacrat o concepție proprie cu privire la noțiunile de justiție și drept, precum și la raporturile dintre aceste două noțiuni.

Practic este vorba despre distincția dintre TO DIKAION și DIKAIOSYNE.

TO DIKAION - semnifică virtutea ca justiție, concretizată în a da fiecăruia ce este al său (justiția particulară).

Al doilea concept DIKAIOSYNE - reprezintă conformitatea conduitei cu regulile de morală, semnificând în ultimă instanță, suma tuturor virtuților (justiția generală).

În concepția stagiritului²⁹¹ justiția este o proporție între ceea ce primești și ceea ce dai, este o proporție între două lucruri sau între două persoane.

Esența justiției și deci finalitatea acestui gen de comportament este să nu deții mai mult decât partea ta și nici mai puțin (TA AUTONEKEIN).

Rezultă că justiția particulară are menirea de a atribui fiecăruia ce este al său.

În concepția marelui filosof oamenii nu sunt egali de la natură, de unde rezulta că nici lucrurile nu sunt atribuite în mod egal. Acest aspect este "corectat" prin aplicarea dreptului.

Stagiritul considera justiția penală ca fiind un mijloc prin care

se ajunge la egalizarea indivizilor.

În esență, judecătorul reprezintă dreptul personificat. Acesta se străduiește să restabilească egalitatea, luând câștigătorului câștigul injust și dând păgubitului ceea ce a pierdut pe nedrept.³⁰¹

Echitatea reprezintă pentru Aristotel o formă superioară de justiție care are în fundament prietenia (philia). Ea reprezintă complementul justiției și are rolul de a umaniza dreptul. Ea poate fi explicată prin aceea că, deși orice lege are caracter general, prin natura sa, există și cazuri care nu pot fi încadrate în norma generală.

Legiuitorul în momentul în care crează legea are în vedere majoritatea cazurilor ce urmează a fi reglementate, însă nu poate cuprinde toate situațiile concret - factice, în mod absolut.

Defectul generalizării nu este imputabil legiuitorului întrucât dacă ar fi cunoscut în momentul creării legii toate circumstanțele, ar fi corectat-o.

Teoretic există și excepții de la regula originală, acestea putând forma o categorie ce poate fi obiect al unei noi reglementări juridice.

Clasificarea conceptului de justiție s-a realizat prin contribuția marilor jurisconșulți ai Romei antice, cei care practic au întemeiat știința dreptului.

La romani justiția - în sens larg - desemna moralitatea; în sens restrâns noțiunea de justiție se contopea cu scopul ei, acela de a atribui fiecăruia ce este al său.

Pentru Cicero scopul dreptului - **JUS CIVILE** - consta în realizarea unei juste proporții între lucruri, stabilizat pe baza legilor și a moravurilor.

Jurisconsultul Ulpian aprecia că "justiția este scopul artei juridice".

Noțiunile de drept natural și drept pozitiv au fost frecvent utilizate de jurisconșulții romani.

În concepția romană, dreptul natural este o manifestare a ideii de dreptate, rezultată din natura lucrurilor.

Trebuie să remarcăm că în dreptul roman noțiunea de **JUS NATURALE** a comportat anumite intersectări cu noțiunea de **JUS GENTIUM**.

Noțiunea de **Jus Gentium** a semnificat inițial dreptul aplicabil ginților, însă mai târziu această noțiune a avut semnificația de drept aplicabil pe teritoriul roman raporturilor juridice dintre cetățeni și

străini, precum și raporturilor juridice dintre străini.

Spre finalul perioadei dominatului Jus Gentium a avut semnificația unui drept aplicabil tuturor popoarelor, întrucât cuprindea normele juridice similare la toate popoarele. Și în această accepțiune Jus Gentium era distinct în raport cu Jus Naturale, aceasta din urmă cuprinzând exclusiv normele eterne, imuabile și universale.

Rezumând aspectele punctate anterior reținem că doctrina greco-romană delimita justiția ca valoare etatică de justiția ca valoare juridică.

Din punct de vedere juridic, justiția se înfăptuiește prin respectarea dispozițiilor cuprinse în normele juridice.

Pentru ca cetățenii să respecte legea - dreptul pozitiv – este necesar ca legiuitorul să reglementeze în mod just relațiile sociale. Normele juridice edictate trebuie să creeze "tiparul" pentru afirmarea plenară a personalității fiecărui individ, în funcție de contribuția subiectelor de drept la dezvoltarea în ansamblu a societății.

Din punct de vedere etic, justiția se extinde peste granițele trasate de normele juridice.

Justiția, ca valoare etică, se exprimă prin intermediul subiectelor de drept care participă activ la atingerea finalității avută în vedere de legiuitor în momentul legiferării.

În consecință, respectarea activă a normelor de drept implică nu doar corectarea propriului comportament cu grija permanentă a regularizării conduitei tuturor membrilor societății.

Funcția de a judeca și corelația cu principiul separației/echilibrului „puterilor” în stat

În Statul de Drept puterea emană de la popor și aparține acestuia. Datorită acestui fapt puterea etatică este unică, suverană și indivizibilă.

În scopul îndeplinirii atribuțiilor ce revin statului există diferite categorii de organe care exercită, fiecare în parte, funcții specifice.

În literatura juridică constituțională a fost exprimată teza potrivit căreia principiul separației "puterilor" în stat în forma sa clasică, trebuie "amendat".

Acest principiu este considerat "mai mult o morală decât un

principiu de articulare riguroasă a mecanismului statal".

Alți autori au apreciat că separația puterilor în stat reprezintă "un simbol al libertăților noastre care face parte din mitologia politica".

Judecătorul în Statul de Drept trebuie să aibă un rol esențial concretizat în impunerea puterii de control în raport cu cetățenii și cu celelalte "puteri" constituite în stat.

Judecătorul este o emanație a Statului; el depinde de celelalte "puteri" ale statului însă misiunea sa este a le controla. Judecătorul își manifesta în exterior activitatea prin dualitatea drept-forță.

Datorita activității speciale desfășurată de judecător acestuia trebuie să i se asigure garanții în raport cu celelalte "puteri". Pentru a exista o "putere" judecătorească autonomă trebuie să fie prioritar îndeplinite trei condiții, respectiv: organele care pronunța dreptul să fie adecvate acestei funcții; desemnarea judecătorilor să nu depindă de factorul politic și să fie asigurată independența afectivă a persoanelor fizice investite cu funcția de judecător.⁷⁴

Pentru existența Statului de Drept este necesar ca deciziile organelor de stat, a autorităților publice să fie, la toate nivelurile, limitate de existența normelor juridice, a căror respectare este garantată de intervenția judecătorului.

Deci, judecătorul reprezintă "cheia de boltă" și condiția de realizare a Statului de Drept.

Ierarhia normelor juridice - și incidența acestora - nu devine efectivă decât dacă este sancționată din punct de vedere juridic. De asemenea, drepturile fundamentale nu sunt asigurate în mod real decât în măsura în care judecătorul poate să le asigure protecția.

Judecătorul - în calitatea sa de garant al drepturilor fundamentale având rolul de apărător al valorilor sociale - este împuternicit să le ocrotească, chiar împotriva voinței majorității.

Controlul, fie de constituționalitate a legilor, fie de legalitate a actelor administrative, fie pentru respectarea drepturilor fundamentale, reprezintă criteriul esențial care caracterizează Statul de Drept. Dacă în sistemul statului autoritatea garanției drepturilor este atribuită legii, judecătorul fiind considerat un slujitor al legii în sistemul Statului de Drept, judecătorul reprezintă un garant al acesteia.

³⁴⁾ R. Martin, J. Martin, *le troisième pouvoir* Presses des Editions CEF, Nisa, 1989, pag 28-29; I. Deleanu, M. Enache, Statul de Drept, în Dreptul nr. 7/1993, pagina 8.

Dezvoltarea actuală a Statului de Drept implică o concepție nouă cu privire la democrație. Democrația presupune respectul pluralismului, participarea directă a cetățenilor la treburile publice și garantarea drepturilor și libertăților inerente personalității umane. Din această perspectivă, existența judecătorului nu apare ca o denaturare, ea fiind un "instrument" de realizare a exigențelor democrației.

Judecătorul fiind supus legii trebuie să realizeze un echilibru între majoritate și respectul drepturilor fundamentale. Justiția se indentifică, din aceste puncte de vedere, cu etica și înțelepciunea.

Justiția fiind exercitată ca o "putere" independentă, realizează echilibrul funcțiilor legislative și executive prin intermediul controlului de constituționalitate (acesta este specific exclusiv Curții Constituționale), a actelor administrative.

"Puterea" judecătorească este aceea care permite ca declarațiile de drepturi și garanțiile constituționale proclamate, să poată deveni mai mult decât formulări teoretice și să aibă forță obligatorie pentru indivizi, pentru autorități, și, în ultimă instanță, pentru stat.

Judecătorul, fiind titular al "puterii" judecătorești este investit cu puterea de a judeca - jurisdicție - iar această putere este echivocă: judecătorul aparține statului care îl învestește în funcție însă el este obligat să exercite un control asupra statului.

Judecătorul reprezintă, în același timp, puterea statului și contraputerea acestei puteri. La origine "puterea" judecătorească este o emanație a statului și din această cauză judecătorul se conformează regulilor și valorilor societății. Dar, în același timp, "puterea" judecătorească acționează ca o frână, ca o contraputere, deoarece are aptitudinea de a controla legalitatea actelor administrative, constituționalitatea actelor legislative și executive și poate asigura apărarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor de orice vătămare, care poate proveni chiar de la organele, de la autoritățile, altei "puteri" constituite în stat.

Orice imagine am avea despre justiție, aceasta trebuie să fie independentă.

În Statul de Drept, independența judecătorilor nu este un privilegiu acordat membrilor corpului judecătoresc ³⁵⁾, ea reprezentând o garanție pentru cetățeni! Orice subiect de drept trebuie să aibă acces la justiție pentru a obține o hotărâre judecătorească care să-i

asigure respectarea drepturilor subiective privitoare la persoana, la bunuri și la celelalte valori sociale ocrotite de lege. Acest drept - confirmat prin liberul acces la justiție - ar fi iluzoriu daca judecătorul nu ar fi independent si imparțial.

De aceea apreciem ca independența reprezintă o garanție a imparțiabilității judecătorului. Imparțialitatea presupune adoptarea unei poziții de detașare în raport cu părțile din proces, de sistemul politic și de interesele generale sau particulare ale subiectelor de drept.

Judecătorul nu trebuie sa aibă niciun interes, nici general, nici particular în soluționarea cauzei cu care a fost investit deoarece el nu reprezintă pe nimeni, având doar rolul de protector al drepturilor subiective vătămate.

Nicio voință și niciun interes nu pot condiționa judecata sa, nici măcar interesul majorității. În mod diferit în raport cu "puterea" legislativa sau cu cea executiva, care sunt puteri ale majorității, judecătorul împarte dreptatea în numele legii, ca exprimare a voinței suverane a poporului, dar nu în numele majorității, el trebuind sa apere și libertățile minorității.

Independența și implicit imparțialitatea judecătorului cere separarea instituționala a acesteia în raport cu părțile, cu acuzația publică sau alte "puteri" constituite în stat.

Independența judecătorilor trebuie sa fie reala și concretizata în practica, în modul de organizare judecătorească, oferind sistemului mijloace operaționale necesare exigențelor societății contemporane și abolind structurile arhaice, de paternalism guvernamental existente întotdeauna în ceea ce privește pe judecător.

Independența "puterii" judecătorești trebuie să fie funcțională, organică și economică.

Independența organică si funcțională a judecătorilor se caracterizează prin existența unui organ de "guvernare" a corpului judecătorec, Consiliul Superior al Magistraturii, și prin posibilitatea corespunzătoare condițiilor din fiecare țară de a avea și alte consilii ale judecătorilor; prin inexistența oricărei subordonări între judecători; a directivelor adresate judecătorilor din instanțele "ierarhic inferioare"; prin inexistența oricărui sistem de ierarhie între judecătorii aceleiași instanțe.

Judecătorii nu trebuie să primească ordine sau instrucțiuni, cu

excepția deciziilor pronunțate de instanțele "superioare" de control judiciar, în soluționarea căilor de atac (apel, recurs).

Justiția contemporană necesită o adevărată independență, realizată în mod efectiv și garantată de existența unui organism de "autoguvernare" a judecătorilor - Consiliul Superior al Magistraturii (C.S.M.).

Privire de ansamblu - succintă - asupra independenței instanțelor și a judecătorilor

Din Principiile fundamentale referitoare la independența magistraturii, adoptate la Milano în anul 1985 și confirmate de Adunarea Generală a O.N.U. în același an, rezultă că independența judecătorilor trebuie garantată de stat și enunțată în Constituție sau în altă lege națională, iar celelalte "puteri" constituite în stat trebuie să o respecte, (pct. 1).

Așa cum am menționat anterior art. 124 alin. (3) din Constituția României proclamă acest principiu fundamental.

Textul constituțional precizat este în concordanță cu "Proiectul de principii privind independența puterilor judecătorești", adoptat la Siracusa, în Italia, în anul 1981, cu "Principiile fundamentale privind independența puterii judecătorești", adoptate de Adunarea Generală a O.N.U. prin două rezoluții, în anul 1985.

Referitor la preocupările privitoare la consacrarea principiului independenței judecătorilor, pe plan mondial, precizăm că au fost adoptate de organismele internaționale și alte acte declarative cum ar fi: Proiectul de Declarație Universală privind independența justiției elaborat de Dr. Singhoi în anul 1987; Principiile de la Tokyo privind independența puterii judecătorești în regiunea juridică asiatică, adoptat în anul 1981; Codul Asociației Internaționale a Avocaților privind standardele minime de independența a puterii judecătorești, adoptat la New Delhi, în capitala Indiei, în anul 1982 și respectiv Proiectul Standardelor independenței puterii judecătorești și a profesiei de avocat, elaborat în anul 1986.

De principiu, în doctrina juridică, inclusiv cea constituțională se acreditează teza că independența judecătorilor poate fi analizată dintr-o dublă perspectivă:

- o independența funcțională a judecătorilor;
- o independența personală a acestora.

Independența funcțională - pornește de la ideea că justiția se realizează prin intermediul unei categorii specializate de organe (de autorități), apte să îndeplinească funcția de judecată.

De asemenea, justiția trebuie să se înfăptuiască pe baza normelor de drept prestabilite de "puterea" legislativă.

Din punctul de vedere funcțional puterea judecătorească trebuie să statueze asupra cauzelor deduse judecății, fără restricții, amenințări sau intervenții, directe sau indirecte, din partea justițiabililor sau din partea altei "puteri" constituite în stat, ori din partea grupurilor de presiune.

Independența funcțională a judecătorului este organic legata de poziția acestuia în raport cu ceilalți judecători de la aceeași instanță de la instanțele de control judiciar "ierarhic superioare"¹ sau în raport cu judecătorii care îndeplinesc atribuțiile de conducere a respectivei instanțe de judecată unde funcționează judecătorul.

Aceste principii declarative se regăsesc în documentele internaționale enunțate anterior și în mod deosebit în dispozițiile art. 2 din "Principiile fundamentale privind independența puterii judecătorești adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., în anul 1985.

În România, în conformitate cu legislația în vigoare, independența funcțională a judecătorilor este consacrată, în mod indirect, în dispozițiile Legii fundamentale.

Art. 126 alin. (1) al Constituției României prevede: "Justiția se realizează prin Înalta Curte de Casație și Justiție și prin celelalte instanțe judecătorești stabilite de lege".

În România funcționează ca instituții cu caracter jurisdicțional următoarele instanțe: judecătoriile, tribunalele, curțile de apel și Înalta Curte de Casație și Justiție.

În limitele legii funcționează și instanțele militare.

Stabilirea prin lege - lege organică - a instanțelor judecătorești a numărului acestora, a procedurii de judecată și a competenței reprezintă, în opinia noastră, un element fundamental, o piatră de temelie în consacrarea independenței funcționale a judecătorilor.

Prevederile art. 124 alin. (1) coroborat cu alin (3), generează totală independența a judecătorilor în raport cu "puterea" legislativă sau cu exponenții "puterii" executive.

Independența judecătorului nu privește însă raporturile cu dreptul pozitiv (obiectiv). Altfel spus, judecătorul nu este independent față de lege.

"Puterea" judecătorească este chemată să aplice Dreptul. Ea nu poate refuza aplicarea legilor nici în mod direct și nici indirect prin interpretare - în spiritul contrar voinței legiuitorului - întrucât în acest fel s-ar îndepărta de mobilul scop al pronunțării Dreptului, în condițiile de independență și de imparțialitate.

Independența judecătorului presupune și o latură personală, referitoare la statutul acestui "personaj cheie" al societății contemporane. Independența personală se manifestă cu prioritate, în privința carierei profesionale a judecătorului cu scopul de a-1 feri pe acesta de ingerințele și capriciile celorlalte "puteri" constituite în stat și în mod deosebit în raport cu "puterea" executivă.

Independența funcțională trebuie să fie dublată de independența personală a judecătorului întrucât, în acest mod se poate asigura și garanta o independență reală a reprezentanților "puterii" judecătorești.

Analiza statutului judecătorului - cu privire specială asupra condițiilor de selecționare, a modului de investire în funcție și a aplicării sancțiunilor disciplinare s-a realizat, alături de alte chestiuni, în una dintre cele mai importante lucrări ale noastre.³⁶ În acest context vom prezenta, în mod succint, elementele care compun și garantează totodată independența personală a judecătorului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că reprezintă criterii de apreciere a independenței personale a judecătorilor, următoarele condiții: selecționarea și numirea judecătorului, durata numirii în funcție și existența garanțiilor conferite judecătorului împotriva oricăror influențe exterioare actului de justiție.

În țara noastră judecătorii sunt selecționați în conformitate cu legislația în vigoare, ulterior fiind numiți în funcție prin Decret al Președintelui României, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii.

Investirea candidaților în funcția de judecător cunoaște pe plan internațional două modalități: fie ca urmare a numirii, fie ca urmare a organizării de alegeri.

Considerăm că sistemul alegerii judecătorilor ar conduce la dependența acestora în raport cu electoratul sau în raport cu

grupurile de presiune din cadrul societății.

Exponenții "puterii" legislative sunt aleși de electorat cu scopul elaborării și aplicării politicii, în acord cu programele de guvernare adoptate de partidele politice.

Judecătorii, în calitate de membri ai "puterii" judecătorești, nu exercita funcția în temeiul opțiunilor politice și nu au ca scop elaborarea politicii generale a statului. Rolul judecătorilor se circumscrie aplicării legii și drept consecința, se extinde și cu privire la controlul modului în care se aplică dreptul pozitiv (obiectiv).

De lege lata, numirea judecătorilor, cu excepția celor stagiați, se face de Președintele României, prin Decret prezidențial.

Pentru a estompa intervenția "puterii" executive și rolul acesteia în numirea judecătorilor, Constituția României a înființat Consiliul Superior al Magistraturii, care are aptitudinea de a propune șefului statului candidații în vederea numirii în funcțiile vacante.

În acord cu prevederile punctului 10 din Principiile fundamentale asupra independenței magistraturii recrutarea judecătorilor se realizează prin concurs de admitere în magistratură, absolvirea Institutului Național al Magistraturii (I.N.M.) și promovarea examenului de capacitate.

Tot circumscrisa laturii personale a independenței judecătorilor este instituția inamovibilității.

Inamovibilitatea - este o instituție în virtutea căreia judecătorii nu pot fi revocați din funcție, suspendați, transferați, pensionați sau sancționați disciplinar decât în cazurile și în condițiile prevăzute de dispozițiile legale.

Guvernele autoritate nu doresc instituirea inamovibilității corpului judecătoresc și chiar "lupta" împotriva legiferării acestei instituții, considerând-o o piedică în calea realizării "obiectivelor guvernării".

Fără îndoială, acordarea inamovibilității judecătorilor "trădează" caracterul democratic al statului și respectul "puterilor" etatice față de lege.

Scopul principal al acordării inamovibilității judecătorilor îl reprezintă protejarea acestora în raport cu "puterea" executivă.

Judecătorul este apărut de instituția inamovibilității în condițiile în care își exercită corect atribuțiile de serviciu și are o conduită profesională și socială demna.

în ipoteza în care judecătorul săvârșește abateri disciplinare sau încalcă regulile de conduita prevăzute de Codul deontologic se va angaja, în formele prestabilite și în condițiile legii, răspunderea juridica disciplinară.³⁷¹

Tot sub aspect personal independența judecătorilor este asigurată prin stabilirea unei salarizări corespunzătoare a judecătorilor.

Fiind îngrădit prin incompatibilități și interdicții, prin modul în care judecătorul este perceput în spectrul social (sub raportul calității morale a conduitei sale), la care putem adăuga cantitatea și calitatea muncii pe care o prestează, judecătorul trebuie să dispună de o indemnizație decentă, care să compenseze toate restricțiile pe care societatea și legea i le impune.

În sfârșit, pentru a contura elementele care compun, sub aspect personal, independența judecătorului, este necesar să ne referim și la formația profesională.

În scopul asigurării independenței, judecătorul trebuie să studieze continuu doctrina juridică și jurisprudența.

Este recomandabil ca judecătorii, în general, să se specializeze în cadrul ciclurilor universitare de învățământ superior.

Aceasta întrucât un judecător slab pregătit sau ignorant este predispus mai ușor la dependența în raport cu alte autorități "ierarhice" sau exterioare justiției ori cu justițiabilii. De aceea, legislația în domeniu impune obligativitatea efectuării unor stagii periodice de pregătire sau de perfecționare profesională.

Independența unui judecător implică din partea persoanei fizice investită în această funcție anumite calități morale, între care amintim: curai, obiectivitate si eruditie.

Așadar toate elementele analizate trebuie grefate pe caracterul și pe profilul moral al persoanei fizice investită în funcția de judecător pentru că scopul ultim al asigurării independenței îl reprezintă pronunțarea unor hotărâri judecătorești legale, temeinice și demne de încrederea societății.³⁸¹

În secțiunea a 2-a al cap. VI din Titlul III al Constituției României Legiuitorul Constituant a reglementat Ministerul Public.

Din analiza art. 131 din Constituția României se reține că Ministerul Public, în activitatea judiciară, reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor.

Ministerul Public își exercita atribuțiile prin procurori constituiți în parchete. Aceste ”parchete”¹ funcționează pe lângă instanțele judecătorești.

Procurorii din cadrul parchetelor conduc și supraveghează activitatea de cercetare penală a poliției judiciare.

Pe noi nu ne interesează, în această lucrare, decât aspectele de ordin constituțional referitoare la Ministerul Public.

Este lesne de observat că Constituantul a optat pentru ”integrarea” Ministerului Public în cadrul ”Autorității judecătorești”.

Așa cum am mai precizat la începutul lucrării, unii doctrinari au manifestat serioase rezerve față de ”încadrarea” Ministerului Public în ”puterea” judecătorească.

Au apărut multe studii de specialitate, monografiile sau cursuri universitare în care autorii doctrinari de prestigiu, afirmau necesitatea considerării Ministerului Public ca parte componentă a ”puterii executive”.

Alți autori precizează o soluție mai nuanțată în sensul ca Ministerul Public, prin rolul și modul de organizare, are o natura duală: executiv și judiciar (în niciun caz judecătorec!!).

Altfel spus, Ministerul Public ar trebui să fie un organ al autorității executive cu competențe materializate pe plan judiciar.

Această soluție ni se pare corectă și o îmbrățișăm fără rezerve.

Membrii Ministerului Public nu pronunță Dreptul și nu au competența de a statua (de a soluționa) raporturile juridice devenite litigioase.

Dacă Constituantul a avut în vedere tradiția organizării judecătorești a României, atunci era necesar ca titulatura cap. VI din Titlul III al Constituției României să fie eventual modificată din ”Autoritatea judecătorească” în ”Autoritatea judiciară” pentru a putea cuprinde și Ministerul Public.

Tot ceea ce poartă sintagma ”judecătorec” nu se poate referi decât la instanțele judecătorești și la membrii care le compun - judecătorii.

Deși actuala Lege privind statutul judecătorilor și procurorilor (nr. 303/2004 - publicată în Monitorul Oficial nr. 576/29.06.2004, sub numele de ”Legea privind statutul magistraților” republicată cu această denumire în Monitorul Oficial nr. 826/13.09.2005 face o distincție mai puternică, în raport cu vechile reglementări, între

judecători și procurori, totuși chiar Constituția României le recunoaște acestor categorii profesionale calitatea de magistrați.

Art. 40 alin. (3) din Constituție se refera expres la "magistrați"; de asemenea art. 133 din Legea fundamentală reglementează Consiliul Superior al Magistraturii care dispune de doua secții, una pentru judecători, alta pentru procurori, dar se specifica ca un număr de membri ai Consiliului "sunt aleși în adunările generale ale magistraților..."¹ (art. 133 alin. (2) lit. "a" din Constituția României)

După ce prin Legea nr. 92/1992 cu modificările ulterioare legiutorul a menționat "Corpul magistraților", în lumina celor mai recente acte normative în domeniu, se pare că legiutorul intenționează separarea celor două categorii de funcții.

Noi nu dorim să comentăm intenția legiutorului, dar am argumentat mai sus că judecătorii și procurorii sunt considerați magistrați de către Legea fundamentală a României.

În aceste condiții Legiutorul nu are aptitudinea de a exclude utilizarea noțiunii de "magistrat".

Evident, deși sunt "magistrați", judecătorii și procurorii au - și trebuie să aibă - statute profesionale distincte, în raport cu atribuțiile pe care le exercita în mod concret: primii înfăptuiesc justiția (judecătorii) iar ceilalți apără interesele generale ale societății, în cadrul activității judiciare (procurorii).

Cunoaștem din activitatea practică, cu caracter profesional, că există și se manifesta o oarecare "rivalitate?" sau poate "invidie?" între judecători, ca magistrați care înfăptuiesc iustitia (penala în cazul nostru) și procurori, ca magistrați ai parchetului.

Este mai presus de orice dubiu că relațiile dintre magistrații judecători și magistrații procurori trebuie să se desfășoare cu bună-credință, colegialitate, dar cu respectarea statutului fiecărei categorii de funcții în parte.

Procurorii nu trebuie să îi subestimeze pe judecători și nici să îi considere drept "privilegiați" pe aceștia pentru faptul că ei înfăptuiesc justiția!!

Judecătorii, la rândul lor, nu trebuie să îi considere pe procurori drept "instrumente" sau "simpli auxiliari" ai justiției!!

Conlucrarea, în limitele legii, dintre judecători și procurori fundamentată pe onestitate caracterizează sau trebuie să caracterizeze raporturile dintre cele două categorii de magistrați.

În cadrul secțiunii a 3-a din cap. VI, Titlul III al Constituției României este reglementată instituția "Consiliului Superior al Magistraturii", (art. 133)

O parte din rolul și atribuțiile Consiliului Superior al Magistraturii le-am enumerat la analiza instanțelor judecătorești.

Mai remarcăm faptul că instituția Consiliului Superior al Magistraturii funcționează în plen (când participă și cei doi reprezentanți ai societății civile) sau în secțiile înființate: una pentru judecători și una pentru procurori.

Hotărârile Consiliului Superior al Magistraturii se iau prin vot secret. Durata mandatului membrilor Consiliului este de 6 ani. Din Consiliu fac parte și ministrul justiției, președintele înaltei Curți de Casație și Justiție și procurorul general al Parchetului de pe lângă înalta Curte de Casație și Justiție.

Consiliul Superior al Magistraturii își alege un președinte dintre magistrații de carieră pentru un mandat de un an.

Șeful statului, când participă la lucrările Consiliului Superior al Magistraturii, le prezidează.

În dezvoltarea dispozițiilor constituționale a fost adoptată Legea nr. 317/2004 privind Consiliul Superior al Magistraturii.³⁹¹ Prevederile acestei legi sunt de domeniul organizării autorității judecătorești. Ele nu sunt analizate, în detaliu, în lucrarea de față deoarece cercetarea noastră se circumscrie efectiv Dreptului Constituțional și Instituțiilor Politice.

Cap. VI: Avocatul Poporului

Instituția "Avocatul Poporului"¹ a fost reglementată în cadrul cap. IV din Titlul II al Constituției României.

Art. 58 - Numirea și rolul

"(1). Avocatul Poporului este numit pe o durată de 5 ani pentru apărarea drepturilor și libertăților persoanelor fizice. Adjuncții Avocatului Poporului sunt specializați pe domenii de activitate.

(2) . Avocatul Poporului și adjuncții săi nu pot îndeplini nici o altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior.

(3) . Organizarea și funcționarea instituției Avocatul Poporului se stabilesc prin lege organică."

Art. 59 - Exercitarea atribuțiilor

"(1). Avocatul Poporului își exercită atribuțiile din oficiu sau la cererea persoanelor lezate în drepturile și în libertățile lor, în limitele stabilite de lege.

(2). Autoritățile publice sunt obligate să asigure Avocatului Poporului sprijinul necesar în exercitarea atribuțiilor sale."

Art. 60 - Raportul în fața Parlamentului

"Avocatul Poporului prezintă celor două Camere ale Parlamentului rapoarte anual sau la cererea acestora. Rapoartele pot conține recomandări privind legislația sau măsuri de altă natură pentru ocrotirea drepturilor și libertăților cetățenilor".

În primul rând pentru a nu stârni nedumeriri trebuie să facem unele precizări.

Instituția Avocatul Poporului este tratată de doctrinarii Dreptului Constituțional ca o garanție constituțională a drepturilor și libertăților publice. În consecință, această instituție este tratată în strânsă legătură cu drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor români.

În sistematizarea titlului II al Constituției României, Legiuitorul Constituant a consacrat ultimul capitol tocmai instituției pe care noi o analizăm.

Având în vedere argumentele expuse anterior ar fi fost mai firesc să tratăm instituția Avocatul Poporului în cadrul părții a II-a a lucrării, dedicată "Drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor români"¹.

Am optat pentru tratarea acestei instituții în această parte a lucrării consacrată "Puterii de stat în România" deoarece apreciem că Avocatul Poporului constituie o autoritate publică.

Importanța acestei autorități publice se relevă atât în legătură cu protejarea și garantarea drepturilor și libertăților fundamentale cât și în raport cu grija manifestată de puterea publică în prezervarea și conservarea acestor drepturi și libertăți.

Altfel spus, tradițional în analiza instituției Avocatul Poporului accentul cade pe valoarea și pe importanța drepturilor subiective recunoscute cetățenilor (drepturi și libertăți fundamentale, fără îndoială). De altfel, aceasta a fost și rațiunea Legiuitorului

A) sa posede pregătire juridica superioara. De principiu, pentru aceasta demnitate publica, candidații sunt doctori în științe juridice.

B) să aibă înaltă competență profesională. Aceasta presupune îndeplinirea, anterior depunerii candidaturii, a unor funcții publice sau demnități de o extremă importanță. Candidatul trebuie să-și fi exercitat atribuțiile specifice funcției sau demnității publice cu competența profesionala de excepție.

C) să aibă vechime de cel puțin 18 ani în activitatea juridică sau în învățământul juridic superior. Este o condiție de vechime impusă candidatului la demnitatea publică de Avocat al Poporului.

Numărul de ani solicitați nu este exagerat, având în vedere importanța acestei demnități publice.

Evident vechimea poate fi în activitatea juridică practică (magistratura, de ce nu avocatură, notariat) sau în învățământul juridic superior.

Această modalitate alternativă (vechime în profesii practice sau în învățământul juridic superior) este firesc prevăzută, fiind de notorietate că persoanele fizice cu înaltă competența profesională și cu pregătire academică în ciclurile avansate din învățământul universitar, profesează în cadrul Facultăților de Drept din România, în calitate de cadre didactice universitare.

Avocatul Poporului dispune de independența în raport cu orice altă autoritate publică. El nu poate îndeplini o altă funcție sau demnitate publică tocmai pentru a i se conserva independența (cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior, desigur). Astfel recomandările făcute de Avocatul Poporului nu pot fi cenzurate de Parlament și nici de Justiție. Avocatul Poporului nu este supus nici unui mandat imperativ sau reprezentativ, mandatul său nu poate fi reînnoit decât o singură dată.⁴⁰¹

Avocatul Poporului în exercitarea atribuțiilor specifice dispune de anumite mijloace si mecanisme de acțiune.

El primește și repartizează cereri privind eventuala încălcare a drepturilor și libertăților cetățenilor români de către autoritățile administrației publice. Urmărește selecționarea petițiilor, solicitând, dacă este cazul, încetarea încălcării drepturilor și libertăților, repunerea în drepturi a petiționarilor și acoperirea prejudiciilor.

Avocatul Poporului se poate sesiza la cererea cetățenilor vătămați în drepturile lor sau din oficiu.

În orice caz este necesară următoarea precizare: nu fac obiectul activității Avocatului Poporului cererile referitoare la actele emise de Camerele Parlamentului, la actele Președintelui României și a Guvernului țării, a Curții Constituționale, ale Președintelui Consiliului Legislativ și ale "puterii" judecătorești precum și cererile privitoare la actele sau faptele încheiate ori săvârșite de deputați și de senatori.

Se recunoaște Avocatului Poporului aptitudinea de a efectua anchete în vederea verificării temeiniciei sesizărilor cetățenilor români.

Avocatul Poporului prezintă celor două Camere parlamentare, fie anual, fie la solicitarea acestora, rapoarte. Prezentarea unor astfel de rapoarte nu trebuie să conducă la ideea subordonării funcționale, efective, a Avocatului Poporului în raport cu "puterea" deliberativ-legislativă. În consecință, Avocatul Poporului beneficiază de independența în activitatea desfășurată și de autonomie în raport cu autoritatea publică care îl numește și eventual îl revoca - Parlamentul României.

*

*

*

La finalul acestor succinte observații se impune o întrebare cu efect imediat asupra "terminologiei" utilizate, dar cu repercursuini asupra fondului discuției - analiza autorităților publice. Este "Avocatul Poporului" doar o instituție sau o autoritate publică în adevăratul sens al cuvântului?

Doctrinarii constituționaliști când se referă la "Avocatul Poporului",¹ utilizează sintagma de "instituție". Chiar și noi l-am denumit astfel în observațiile anterioare.

Reținem totodată că, Constituantul nu a inclus instituția Avocatului Poporului în Titlul III al Legii fundamentale, referitor la "Autoritățile publice".

Prin natura atribuțiilor pe care le are - conferite pe cale constituțională și legală - Avocatul Poporului dobândește caracterele unei autorități publice.

De aceea noi apreciem că instituția Avocatului Poporului prin rolul său și prin atribuțiile care îi sunt conferite, constituie o autori-

tate publică sui generis.

Calificarea acestei instituții ca fiind o autoritate publică nu este de natură să dezechilibreze în vreun fel principiul fundamental, după care se ghidează însuși Legiutorul Constituant, al echilibrului și separației "puterilor" constituite în stat.⁴¹¹

Noi am calificat instituția "Avocatului Poporului" ca fiind o autoritate publică datorită rolului său în garantarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor români. Numai în mod subsidiar am "apelat" la "forța", la capacitatea și aptitudinile acestei instituții pentru a încerca motivarea ideii noastre.

Cap. VII: Curtea Constituțională a României

În cadrul Titlului V din Constituția României este reglementată Curtea Constituțională.

Legiutorul constituant a structurat conținutul Titlului V astfel: art. 142 - Structura Curții Constituționale; art. 143 - Condiții de numire a judecătorilor Curții Constituționale; art. 144 - Incompatibilitățile specifice funcției de judecător al Curții Constituționale; art. 145 - Independența și inamovibilitatea judecătorilor Curții Constituționale ; artj 46 - Atribuțiile Curții Constituționale și art. 147 - Deciziile pronunțate de Curtea Constituțională și implicit efectele acestor decizii.

Instituirea Curții Constituționale în peisajul constituțional românesc a constituit o inovație a Legiutorului Constituant.

Așa cum am avut ocazia să mai precizăm în capitolul I a primei părți din prezenta lucrare, fundamentarea și funcționarea Curții Constituționale este de natură să modifice "schema clasică"¹ a "puterilor" etatice. Echilibrul și separația "puterilor" statale pare a fi iremediabil afectate de modul de funcționare și mai ales de atribuțiile Curții Constituționale.

Curtea Constituțională a preluat "coroana" care în mod tradițional în România aparținuse autorității ("puterii") judecătorești. Este vorba de aptitudinea de exercitare a controlului constituționalității legilor.

Fiind deposedata de această atribuție de excepție, autoritatea judecătorească a rămas, în continuare, competentă să soluționeze

cauzele civile și penale precum și cauzele administrative, care prin natura lor implică verificarea legalității actelor emise de organele autorității executive.

Nu suntem noi cei chemați a aprecia dacă prin înființarea Curții Constituționale a fost sau nu știrbită autoritatea judecătorească, în latura atribuțiilor, a competențelor sale civile.

Cert este că jurisdicția constituțională se exercita de o autoritate publică independentă. Această autoritate este reprezentată de Curtea Constituțională.

Legiuitorul Constituant a optat pentru înființarea acestei autorități publice independente de celelalte "puteri" etatice.

Exista, desigur, și o altă opțiune: instituirea unei Curți Constituționale distincte, competența să soluționeze litigiile cu caracter constituțional, care să fie integrată în autoritatea judecătorească.

Rolul Curții Constituționale este acela de a "garanta supremația Constituției".

În consecința, organizarea, funcționarea și atribuțiile Curții Constituționale nu pot fi determinate decât prin însăși Legea fundamentală și prin Legea organică privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale (nr. 47/18.05.1992).⁴³¹

În legătură cu necesitatea instituirii Curții Constituționale s-au purtat aprinse discuții în Adunarea Constituantă.

Unele puncte de vedere au considerat că, un organ specializat al statului - Curtea Constituțională - trebuie să înfăptuiască garantarea deplină a Constituției prin exercitarea atribuției de control a constituționalității legilor adoptate de legiuitorul ordinar.⁴⁴¹

Alte opinii - la vremea respectivă - s-au situat pe poziții contrare. S-a specificat, de exemplu, că atribuțiile privind controlul constituționalității legilor trebuie să rămână o perioadă relativ îndelungată - 10 până la 15 ani - în competența instanțelor judecătorești (de drept comun).⁴⁴¹

O poziție nuanțată, foarte pertinentă după părerea noastră, preciza că, cu excepția Republicii Franceze, verificarea constituționalității legilor se realizează de instanțele judecătorești (de drept comun) sau de tribunale constituționale care sunt organe de jurisdicție plasate în cadrul "puterii" judecătorești!!⁴⁴¹

În fine s-a acreditat și ideea conform căreia Curtea

Constituțională nefiind definită ca o putere de stat (publică) pare doar o instituție statală care nu poate fi controlată de celelalte "puteri".⁴³¹

Curtea Constituțională apare cu un "superparlament... cu putere de negare și nu cu putere de promovare" - a afirmat un membru al Adunării Constituante.⁴⁴¹

Unii parlamentari au propus alte modalități de realizare a controlului constituționalității legilor: controlul proiectelor de lege să se înfăptuiască de o comisie a Camerelor parlamentare; controlul constituționalității legilor să se facă de Curtea Supremă de Justiție (actuala Înalta Curte de Casație și Justiție), în secții reunite, aptitudinea oricărui cetățean de a ataca, în mod direct o lege apreciată ca neconstituțională, etc.

Dezbaterile Adunării Constituante sunt, la momentul de față, fapt istoric. Legiuitorul Constituant a acceptat înființarea acestei "puteri" publice schimbându-i doar denumirea din "Consiliul Constituțional" - cum figura în Tezele Constituției - în "Curte Constituțională".

Structura Curții Constituționale

Structura Curții Constituționale este prevăzută în art. 142 din Constituția României:

"(1). Curtea Constituțională este garantul supremației Constituției.

(2) Curtea Constituțională se compune din nouă judecători, numiți pentru un mandat de 9 ani, care nu poate fi prelungit sau înnoit.

(3) Trei judecători sunt numiți de Camera Deputaților, trei de Senat și trei de Președintele României.

(4) Judecătorii Curții Constituționale aleg prin vot secret, președintele acesteia, pentru o perioadă de 3 ani.

(5). Curtea Constituțională se înnoiește cu o treime din judecătorii ei, din 3 în 3 ani, în condițiile prevăzute de legea organică a Curții.

Autoritățile publice care concură la numirea judecătorilor Curții Constituționale sunt: Camera Deputaților. Senatul și Președintele României.

Fiecare dintre autoritățile publice enunțate numesc câte 3 judecători la Curtea Constituțională.

Curtea Constituțională se reînnoiește din trei în trei ani cu câte o treime din judecătorii săi. Schimbarea alcătuirii, a compoziției judecătorilor Curții Constituționale nu reprezintă doar un aspect tehnic. Ea are rolul de a da un plus de vigoare acestei autorități publice.

Alegerea președintelui Curții Constituționale este o chestiune firească, care nu ridică probleme.

O întrebare totuși se poate pune în legătură cu numărul judecătorilor: este acest număr de 9 judecători suficient?

Se cunoaște că la înalta Curte de Casație și Justiție, spre exemplu, funcționează un număr mult mai mare de judecători. Cei 9 judecători sunt în număr suficient pentru a delibera asupra unei excepții de neconstituționalitate?

Firesc, Legiuitorul Constituant a considerat suficient numărul judecătorilor. Să nu uităm că fiecare din cei nouă judecători are o vastă experiență profesională în domeniul juridic și că dispune de pregătire juridică superioară.

Condițiile pentru numirea în calitate de judecător la Curtea Constituțională

Aceste condiții sunt prevăzute în art. 143 din Constituția României:

"Judecătorii Curții Constituționale trebuie să aibă pregătire juridică superioară, înaltă competența profesională și o vechime de cel puțin 18 ani în activitatea juridică sau în învățământul juridic superior".

Toate aceste condiții au fost analizate în cap. VI din partea I a lucrării (dedicat Avocatului Poporului).

Ele au fost examinate în paragrafele alocate analizării condițiilor necesare cetățeanului român pentru a candida în vederea numirii în demnitatea publică de Avocat al Poporului. De aceea nu vom reveni asupra lor.

Procedura de numire a judecătorilor Curții Constituționale

implică mai multe etape: depunerea candidaturii la Comisia juridică a Camerei Deputaților sau a Senatului, de către grupurile parlamentare sau de deputați ori senatori, în mod individual.

Candidatura trebuie să aibă atașată o caracterizare a candidatului propus și să fie însoțită de acte care să dovedească îndeplinirea condițiilor; candidații vor fi audiați de către Comisie; Comisia juridică va întocmi un raport privitor la candidați cu motivarea opiniilor; candidaturile vor fi prezentate în Cameră pe baza recomandării Comisiei juridice și la propunerea Biroului permanent; candidații vor fi audiați în plenul Camerei; Camera votează cu majoritate absolută după care candidatul numit va depune jurământul în fața Președintelui României și a președinților celor două Camere parlamentare.

Imcompatibilități

Incompatibilitățile sunt reglementate în dispozițiile art. 144 din Constituția României: "Funcția de judecător al Curții Constituționale este incompatibilă cu oricare altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul juridic superior".

Incompatibilitățile sunt instituite în scopul apărării independenței și a imparțialității judecătorului constituțional.

În cap. 6 al Legii nr. 47/1992 privind organizarea din funcționarea Curții Constituționale, art. 61 alin. (4) reiterează prevederile constituționale în sensul că: "Funcția de judecător este incompatibilă cu oricare altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul juridic superior". ^{4<} Legiuitorul practic s-a mărginit la copierea - cu o insignifiantă modificare - a dispozițiilor constituționale.

Prin instituirea incompatibilității funcției de judecător al Curții Constituționale cu orice altă funcție publică sau privată determină discutarea a două ipoteze concrete care se pot întâlni cu ocazia numirii și pe parcursul exercitării acestei demnități publice.

A) Pentru a putea fi numit judecător la Curtea Constituțională candidatul desemnat trebuie să-și exprime acordul în scris în legătură cu renunțarea sa la funcția pe care o ocupă și care, evident, ar genera starea de incompatibilitate;

B) Dacă starea de incompatibilitate survine în timpul exercitării mandatului de judecător la Curtea Constituțională respectivul judecător trebuie să demisioneze sau va fi exclus de drept.

Art. 67 alin. (1) lit. "b" din Legea nr. 47/1992 prevede că mandatul de judecător al Curții Constituționale încetează: "în situațiile de incompatibilitate...". Este ipoteza încetării de drept a mandatului judecătorului.

Mandatul încetează prin demisie conform prevederilor art. 67 alin. (1) lit. "a" teza a II-a din Legea nr. 47/1992.

Ca și în privința magistraților și pentru judecătorii Curții Constituționale a fost instituită o incompatibilitate generală deoarece textul se referă la "oricare altă funcție publică sau privată"¹.

Unica excepție admisă de Legiuitorul Constituant se referă - la fel ca în cazul magistraților - la "funcțiile didactice din învățământul juridic superior".

Pentru a fi riguroși trebuie să menționăm că excepția referitoare la funcțiile didactice care pot fi exercitate de judecătorii Curții Constituționale nu coincide, fiind mai restrânsă, decât excepția referitoare la funcțiile didactice ce pot fi exercitate de magistrați (judecători sau procurori).

Astfel, art. 125 alin (3) și art. 132 alin. (2), ambele din Constituția României, precizează că "funcția (de judecător sau de procuror - n.a.) este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția funcțiilor didactice din învățământul superior."

Excepția de la starea de incompatibilitate pentru magistrați privește funcțiile didactice din învățământul superior, indiferent de profil sau specializare.

Excepția de la starea de incompatibilitate referitoare la judecătorii Curții Constituționale privește doar funcțiile didactice din învățământul juridic superior!!!

Deci judecătorii Curții Constituționale nu pot activa decât în cadrul Facultăților de Drept din Universitățile României.

Se mai pune o problemă: judecătorii Curții Constituționale sunt compatibili să predea cursuri universitare de specialitate juridică în cadrul unor facultăți cu profil și specializare ne-juridică?

Spre exemplu: să predea Teoria generală a dreptului sau Dreptul Comercial ori Elemente de Drept Civil la o Facultate de Științe Economice.

În acest caz, deși disciplina predată este juridică ea nu se predă în cadrul învățământului juridic superior. în consecința, în ipoteza specificată, pornind strict de la prevederile constituționale, un magistrat poate să predea, dar un judecător al Curții Constituționale nu poate desfășura activitate didactică întrucât ar deveni incompatibil.

Rațiunea restrângerii funcțiilor didactice exclusiv la învățământul juridic superior - organizat în cadrul Facultăților de Drept constă probabil, în crearea posibilității pentru judecătorii Curții Constituționale de a participa nemijlocit la formarea viitorilor juriști.

Independența și inamovibilitatea judecătorilor Curții Constituționale

Art. 145 din Constituția României dispune: "Judecătorii Curții Constituționale sunt independenți în exercitarea mandatului lor și inamovibili pe durata acestuia".

Independența și inamovibilitatea constituie cei doi piloni fundamentali ai statutului judecătorului Curții Constituționale.

Deși nu sunt parte componentă a autorității ("puterii") judecătorești, judecătorii Curții Constituționale dispun de independență și de inamovibilitate.

Independența judecătorilor Curții Constituționale este absolut necesară pentru înfăptuirea "justiției constituționale".

Acești judecători sunt supuși doar Constituției și Legii privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale.

Curtea Constituțională fiind o autoritate publică independentă în stat având ca atribuție esențială garantarea respectării Legii fundamentale, implică și independența membrilor care o compun.

Astfel: Curtea Constituțională este competentă în temeiul Constituției României și nicio autoritate publică nu trebuie să îi stănjenească activitatea; Curtea Constituțională se supune exclusiv Legii fundamentale și Legii sale de organizare și funcționare; judecătorii Curții Constituționale nu pot fi trași la răspundere pentru voturile exprimate cu ocazia soluționării cauzelor.

Într-o măsură apreciabilă independența judecătorilor Curții Constituționale "se aseamănă" cu independența magistraților

judecători de la instanțele de drept comun.

Practic este vorba de aceeași garanție juridică constituțională oarecum echivalentă sub aspect cantitativ și calitativ.

Deosebirea se manifesta prin locul și rolul avut de judecătorii Curții Constituționale în raport cu judecătorii magistrați de carieră.

Inamovibilitatea - este o garanție a independenței judecătorului. Ea reprezintă instituția care asigură o stabilitate deosebită judecătorului.

În temeiul inamovibilității, judecătorul nu poate fi suspendat, promovat, transferat, pensionat prematur sau eliberat din funcție decât în cazurile și cu observarea condițiilor prevăzute de lege.

Judecătorii din cadrul autorității judecătorești dispun de inamovibilitate (cu excepția judecătorilor stagiari).

Judecătorii Curții Constituționale beneficiază de inamovibilitate pe durata mandatului.

Sunt și anumite particularități desigur, manifestate prin imposibilitatea promovării, a pensionării premature și totodată imposibilitatea transferării judecătorilor de la Curtea Constituțională.

Inamovibilitatea judecătorilor Curții Constituționale există pe durata îndeplinirii mandatului. Aceasta înseamnă că după pierderea calității (demnității publice) de judecător al Curții Constituționale inamovibilitatea încetează de drept.

Alte chestiuni privitoare la independența judecătorilor și la inamovibilitatea acestora (ne referim la judecătorii de la instanțele de drept comun) au fost - succint desigur - anterior tratate.

Atribuțiile Președintelui Curții Constituționale a României

Art. 9 din Legea nr. 47/1992 privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale, cu modificările și completările ulterioare, menționează atribuțiile președintelui Curții Constituționale.

Sintetic, președintele Curții Constituționale exercita următoarele atribuții:

- coordonează activitatea Curții Constituționale;

- convoacă și prezidează ședințele Curții Constituționale;
- desemnează judecătorul - raportor în cazurile prevăzute de lege și stabilește termenele de judecată;
- reprezintă Curtea Constituțională în fața autorităților publice și a altor organizații române sau străine;
- constata cazurile de încetare a mandatului judecătorilor și sesizează autoritățile publice care i-au numit, pentru ocuparea postului devenit vacant;
- îndeplinește alte atribuții prevăzute de lege sau de Regulamentul de organizare și funcționare a Curții Constituționale;
- supravehează activitatea de ordonare de credite a secretariatului general al Curții Constituționale.

Exercitarea efectivă a atribuțiilor de conducere administrativă se realizează de către președintele Curții Constituționale, prin emiterea de ordine.

Atribuțiile Curții Constituționale. Deciziile Curții Constituționale

Art. 146 din Constituția României menționează atribuțiile Curții Constituționale.

Curtea Constituțională are următoarele atribuții:

a) se pronunță asupra constituționalității legilor, înainte de promulgarea acestora, la sesizarea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a Guvernului, a înaltei Curți de Casație și Justiție, a Avocatului Poporului, a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori, precum și, din oficiu, asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

b) se pronunță asupra constituționalității tratatelor sau altor acorduri internaționale la sesizarea unuia dintre președinții celor două Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori;

c) se pronunță asupra constituționalității regulamentelor Parlamentului, la sesizarea unuia dintre președinții celor două

Camere, a unui grup parlamentar sau a unui număr de cel puțin 50 de deputați sau de cel puțin 25 de senatori;

d) hotărăște asupra excepțiilor de neconstituționalitate privind legile și ordonanțele, ridicate în fața instanțelor judecătorești, sau de arbitraj comercial; excepția de neconstituționalitate poate fi ridicată și direct de Avocatul Poporului;

e) soluționează conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice, la cererea Președintelui României, a unuia dintre președinții celor două Camere, a primului-ministru sau a președintelui Consiliului Superior al Magistraturii;

f) veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmă rezultatele sufragiului;

g) constată existența împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României și comunica cele constatate Parlamentului și Guvernului;

h) da aviz consultativ pentru propunerea de suspendare din funcție a Președintelui României;

i) veghează la respectarea procedurii pentru organizarea și desfășurarea referendumului și confirmă rezultatele acestuia;

j) verifică îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni;

k) hotărăște asupra contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic;

1) îndeplinește și alte atribuții prevăzute de legea organică a Curții."

După cum se observa din simpla lectură a atribuțiilor menționate în dispozițiile art. 146 din Constituția României, Curtea Constituțională dispune de multiple atribuții cu caracter juridic sau caracter politico-juridic.

Textul constituțional enunțat nu enumera toate atribuțiile, lăsând la latitudinea Legiuitorului stabilirea, în competența Curții Constituționale, și a altor atribuții.

Trebuie să observăm că Legiuitorul poate stabili și alte atribuții exclusiv prin Legea privind organizarea și funcționarea Curții Constituționale (lege organică).

Atribuțiile Curții Constituționale sunt de o importanță covârșitoare.

Noi ne vom margini la analiza succintă a câtorva dintre aceste

atribuții.

A) Controlul de constituționalitate

Privește, în primul rând, legile adoptate de Parlamentul României.

Controlul constituționalității legilor poate fi un control prealabil sau un control posterior (ulterior)

o în cazul controlului prealabil, acesta se realizează asupra legilor votate de puterea deliberativ-legislativă dar nepromulgate de șeful statului.

Curtea Constituțională poate fi sesizată de subiecții prevăzuți în art. 146 lit. "a" din Constituția României. Subiecții respectivi sunt în realitate autorități publice ale Statului Român.

o Controlul ulterior (posterior) se desfășurează pe calea soluționării excepției de neconstituționalitate ridicată în fața instanțelor judecătorești de drept comun sau în fața instanțelor de arbitraj comercial, de către una dintre părțile litigante.

Reținem că Avocatul Poporului poate ridica în mod direct excepția de neconstituționalitate, în vederea protejării și garantării drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor români (art. 146 lit. "d" din Constituția României);

o Verifică dacă sunt îndeplinite condițiile pentru exercitarea inițiativei de revizuire a Constituției (art. 146 lit. "j" din Constituția României). Curtea Constituțională procedează la verificarea respectării limitelor în care Constituția poate fi revizuită, conform dispozițiilor art. 152 din Legea fundamentală;

o Efectuează controlul constituționalității Regulamentelor Parlamentului: regulamentul ședințelor comune ale celor două Camere; regulamentul Camerei Deputaților și regulamentul Senatului.

Sesizarea poate fi făcută tot de subiecții oficiali, autorități publice (art. 146 lit. "c" din Constituția României);

o Efectuează controlul de constituționalitate a ordonanțelor guvernamentale potrivit dispozițiilor art. 146 lit. "d" din Constituția României;

o Verifică dacă sunt îndeplinite condițiile pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățeni (art. 146 lit. "j" din Constituția României).

Curtea Constituțională a României are prerogativa și îndă-

torirea de a verifica îndeplinirea condițiilor în vederea exercitării inițiativei legislative de către popor.

Atribuțiile exemplificate fac parte din categoria atribuțiilor eminamente juridice (pur juridice) ale Curții Constituționale.

A) *O serie de atribuții extrem de importante care revin Curții Constituționale au un caracter politico-hiridic.*

o Atribuțiile de a veghea la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și de a confirma rezultatul sufragiului.

Această atribuție complexă presupune o serie de acte îndeplinite de Curtea Constituțională: înregistrarea candidaturilor; soluționarea eventualelor contestații; publicarea rezultatului alegerilor pentru funcția de Președinte al României în Monitorul Oficial etc. (art. 146 lit. "f" din Constituția României);

o Constatarea existenței împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României și comunicarea constatărilor către Parlament și către Guvern (art. 146 lit. "g" din Constituția României).

Când se impune exercitarea atribuțiilor de șef al statului de către un Președinte interimar, Curtea Constituțională este autoritatea publică care constată împrejurările (cauzele) care să justifice instituirea interimatului la funcția de Președinte al României;

o Atribuția de avizare a propunerii de suspendare din funcție a Președintelui României (art. 146 lit. "h" din Constituția României).

Avizul Curții Constituționale este consultativ, autoritatea publică decidentă fiind Parlamentul.

Reținem că avizul Curții Constituționale trebuie obligatoriu solicitat deși are doar un caracter consultativ;

o Atribuția de veghere la respectarea procedurii pentru organizarea referendumului și atribuția de confirmare a rezultatului referendumului (art. 146 lit. "i" din Constituția României).

Sunt subsumate două atribuții: vegherea la respectarea procedurii "referendare" și confirmarea rezultatului referendumului. Bineînțeles a doua atribuție este accesorie primei atribuții.

o Atribuția de soluționare a contestațiilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic (art. 146 lit. "k" din Constituția României).

Curtea Constituțională verifică constituționalitatea respectiv-

lui partid politic în temeiul dispozițiilor art. 40 alin. (2) din Constituția României;

- Atribuția de soluționare a conflictelor juridice de natură constituțională dintre autoritățile publice (art. 146 lit. "e) din Constituția României).

Curtea Constituțională "soluționează" conflictele juridice constituționale ivite între autorități!!!!

Practic, când medierea exercitată de Președintele României între "puterile" constituite în stat "nu a dat roade". Curtea Constituțională are prerogativa de a rezolva, la cerere, conflictul generat de "neînțelegerea" dintre autoritățile publice.

Curtea Constituțională poate fi sesizată de subiecții indicați în text, în calitate de autorități publice sau de reprezentanți ai autorităților publice.

Această atribuție de "mediere judiciară, contencioasă" între autoritățile etatice, conferă Curții Constituționale un caracter quasi-sacramental.

Judecătorii Curții Constituționale sunt apărătorii și garanții Constituției României. Tot ei sunt cei care "trânșează" din punct de vedere juridic dar și politic pentru fiecare "putere" constituită în stat, în privința locului, rolului și atribuțiilor care îi sunt recunoscute de Constituție.

Judecătorii Curții Constituționale sunt pavăza întregii națiuni române, a fiecărui cetățean privit singular cât și a Statului Român privit ca ansamblu de autorități publice.

Situându-se într-un fel "deasupra" autorităților etatice, judecătorii Curții Constituționale reglează mecanismul statal al României în temeiul principiilor Statului de Drept, Democrației politice (reprezentative) și Democrației juridice constituționale.

Ei datorează Națiunii Române dar și poporul este dator să respecte și să asigure deplina înfăptuire a justiției constituționale. Judecătorii Curții Constituționale reprezintă "o contrapondere" în raport cu fiecare dintre "puterile" constituite în Statul Român.

*

*

*

Art. 147 din Constituția României se refera la deciziile onoratei Curți Constituționale a României.

"(1). Dispozițiile din lege și ordonanțele în vigoare, precum și

cele din regulamente, constatate ca fiind neconstituționale, își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei Curții Constituționale dacă, în acest interval, Parlamentul sau Guvernul, după caz, nu pun de acord prevederile neconstituționale cu dispozițiile Constituției. Pe durata acestui termen, dispozițiile constatate ca fiind neconstituționale sunt suspendate de drept.

(2) . În cazurile de neconstituționalitate care privesc legile înainte de promulgarea acestora, Parlamentul este obligat să reexamineze dispozițiile respective pentru punerea lor de acord cu decizia Curții Constituționale.

. În cazul în care constituționalitatea tratatului sau acordului internațional a fost constatată potrivit art. 146 lit. "b", acesta nu poate face obiectul unei excepții de neconstituționalitate. Tratatul sau acordul internațional constatat ca fiind neconstituțional nu poate fi ratificat.

(2) . Deciziile Curții Constituționale se publică în Monitorul Oficial al României. De la data publicării, deciziile sunt general obligatorii și au putere numai pentru viitor."

Actele Curții Constituționale sunt deciziile, hotărârile și avizele.

Deciziile - sunt emise când se pronunța Curtea Constituțională asupra Constituționalității legilor, ordonanțelor, a inițiativelor de revizuire a Constituției precum și în alte situații.

Hotărârile - se emit de Curtea Constituțională când se verifică îndeplinirea condițiilor pentru exercitarea inițiativei legislative de către cetățenii români, când se constată existența împrejurărilor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al României sau în situațiile în care Curtea Constituțională veghează la respectarea procedurii pentru alegerea Președintelui României și confirmarea rezultatele sufragiului.

Avize consultative - sunt emise de către Curtea Constituțională în ipoteza propunerii de suspendare din funcție a Președintelui României.

Efectele juridice cile deciziilor pronunțate de Curtea Constituțională a României

Nu toate actele emise de Curtea Constituțională au aptitudinea de a produce efecte juridice.

Deciziile prin care Curtea Constituțională se pronunță asupra excepțiilor de neconstituționalitate au acest caracter.

De asemenea, deciziile prin care sunt soluționate conflictele juridice de natură constituțională dintre autoritățile statului ori deciziile asupra contestațiilor referitoare la constituționalitatea unui partid politic au aptitudinea de a produce efecte juridice.

Deciziile Curții Constituționale sunt general obligatorii având puterea numai pentru viitor. Fiind general obligatorii orice subiect de drept din Statul Român trebuie să respecte și să se conformeze deciziilor pronunțate de Curtea Constituțională.

Privitor la încetarea efectelor juridice ale dispozițiilor din legi sau din ordonanțe, aflate în vigoare, dispoziții care au fost declarate neconstituționale art. 147 din Legea fundamentală, este deplin lămuritor. La fel și în ipoteza constatării unui tratat sau a unui acord internațional ca fiind neconstituțional.

De principiu, legile și ordonanțele, ori dispozițiile din acestea, declarate neconstituționale își încetează efectele juridice la 45 de zile de la publicarea deciziei, numai dacă Legislativul sau Executivul nu pun de acord dispozițiile declarate ca fiind neconstituționale cu textele Legii fundamentale.

Tratatul sau acordul internațional constatat ca fiind neconstituțional nu poate fi ratificat.

Cu privire la deciziile pronunțate de Curtea Constituțională referitoare la legile adoptate de Parlament dar nepromulgate de șeful statului în doctrina se precizează că acestea nu sunt acte iuridictionale și, în consecință, nu produc efecte juridice.

Concluzii la prima parte a lucrării

În prima parte a lucrării am încercat să analizăm principalele autorități publice ale Statului Național Unitar Român.

Astfel, în cap. I am analizat principiul separației și echilibrului "puterilor" în stat așa cum ni s-a părut că este valorificat în Constituția României.

În capitolele II-VII am sintetizat aspectele esențiale referitoare la autoritățile publice existente în România, sub imperiul actualei Constituții: Parlament, Președintele României, Guvern, Autoritatea judecătorească, Avocatul Poporului și, nu în ultimul rând, Curtea Constituțională a României.

Aprecierile făcute sunt desigur subiective, rod al concepției autorului.

În esență, "am separat" autoritatea publică a Președintelui României de "puterea" (autoritatea) executivă. Desigur este doar un punct de vedere.

Am căutat să oferim șefului statului un "statut" pe măsura rolului său de mediator între "puterile" statului precum și între stat și societate.

Șeful statului exercita și o altă funcție deosebit de importantă - aceea de a reprezenta Statul Român în relațiile internaționale.

Am căutat, de asemenea, să "descoperim" locul și rolul Curții Constituționale a României. Această putere publică care soluționează eventualele conflicte juridice, de natură constituțională, dintre autoritățile statului "joacă" un rol crucial în preservarea și garantarea nu numai a drepturilor subiective ale cetățenilor români cât mai ales asupra reglării și funcționării mecanismului statal al României.

Desigur, cele două autorități mai sus precizate sunt analizate în strânsă corelație și interdependență cu celelalte autorități etatice.

Depart de noi intenția de a "minimaliza" rolul și importanța vreunei autorități statale.

Dacă am reușit în "tentativa" noastră, nu poate spune decât cititorul.

Partea II
Drept constituțional. Drepturile,
libertățile și îndatoririle
fundamentale ale cetățenilor
români

Cuvânt introductiv la partea II-a

Partea a II-a a aceste cărți constituie o monografie dedicată analizării drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor români.

Această monografie reprezintă o lucrare distinctă în raport cu partea I a prezentei cărți. Totuși am decis publicarea celor două teme luate în analiză (partea I, respectiv partea a II-a) într-o singură carte datorita următoarelor argumente:

- primul argument se referă la materia analizată. Ambele monografii cuprinse în această carte tratează chestiuni relative la Dreptul Constituțional;

- al doilea argument, mult mai tehnic, mai pragmatic, privește procesul tehnologic de tipărire care este mult mai avantajos în ipoteza cumulării monografiilor.

După cum am mai amintit, prima monografie (partea I) se corelează logic, organic cu alte două lucrări publicate. Prezenta monografie (partea a II-a) are menirea de a contrabalansa "tratarea în exces" a instituțiilor etatice și a statului, în general.

Evident, partea a II-a a acestei cărți se adresează cu prioritate studenților de la Facultatea de Drept. Ea poate fi lecturată, desigur, și de juriștii practicieni precum și de cititorii specializați în Drept.

Monografia "Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor români" utilizează un limbaj accesibil publicului larg. În consecință nu am stăruit în exces asupra explicațiilor fiecărui drept fundamental sau obligație fundamentală. Mai curând am reflectat asupra chestiunilor apreciate de noi ca fiind mai importante pentru corecta înțelegere a acestei extrem de interesante instituții, materializată în drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale cetățenești.

Reușita demersului nostru științific rămâne la libera apreciere a cititorilor. Și chiar dacă aceasta monografie nu reprezintă - sa presupunem - un discurs cât de cât acceptabil, valoros, speram ca cititorii noștri să aprecieze măcar intenția noastră. Materializarea acestei intenții se fundamentează pe doctrina româna de Drept Constituțional publicată de profesorii noștri din renumitele centre universitare ale României. Lor și celorlalți profesori celebri de la

Facultățile de Drept din țara noastră mă înclin cu respect, considerație și cuvenita modestie.

Disertație cu privire la drepturile, libertățile fundamentale ale cetățenilor.

Terminologie

În titlul acestei monografii am utilizat sintagma "cetățeni români"¹. Se impune o precizare: evident, drepturile social-politice sunt proprii doar cetățenilor români în timp ce drepturile și libertățile economice și culturale sau inviolabilitățile sunt aferente tuturor persoanelor fizice, indiferent de cetățenia pe care o posedă, fiind intim legate de personalitatea umană.

Dar până la urmă drepturile cetățenilor români sunt, în fond, drepturi ale omului.

În analiza noastră vom include toate drepturile și libertățile nominalizate de Constituția României. Desigur, vom analiza și îndatoririle fundamentale consacrate de Legiuitorul Constituant.

*

*

*

Drepturile fundamentale prezintă o serie de trăsături caracteristice: ele sunt drepturi subiective recunoscute și consacrate de Legea fundamentală; sunt drepturi esențiale pentru cetățean, în sensul că au înrâurire nemijlocită asupra vieții, a libertății și a personalității sale; sunt drepturi subiective fundamentale înscrise în Constituția României fiind explicit nominalizate și fără echivoc reglementate.

Cu privire la sistematizarea materiei este necesară o precizare: deși în doctrină s-au propus și s-au efectuat numeroase clasificări și respectiv grupări a drepturilor și libertăților fundamentale, noi vom urmări, în mod activ și sistematizarea avută în vedere de Legiuitorul Constituant cu ocazia reglementării.

"Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale" constituie Titlul II al Constituției României (art. 15 - art. 60).

Cap. I se referă la "Dispoziții comune" (art. 15 - art. 21); cap. II reglementează "Drepturile și libertățile fundamentale" (art. 22 - art. 53); cap. III dezvoltă "îndatoririle fundamentale" (art. 54 - art. 57), iar cap IV consacră și reglementează instituția "Avocatul Poporului" (art. 58 - art. 60).

Noi vom încerca să analizăm dispozițiile cuprinse în primele trei capitole deoarece "Avocatul Poporului" (instituție sau autoritate publică) a fost deja analizat în monografia dedicată Puterii de stat în țara noastră (partea I a cărții).

Cap. I: Dispoziții comune

Art. 15 din Constituția României (Universalitatea) are următorul conținut:

"(1). Cetățenii beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea.

(2) . Legea dispune numai pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile."

În alin. (1) este consacrată poziția de egalitate a cetățenilor români în fața legilor. Bineînțeles că este vorba despre o formulare de principiu deoarece este cunoscut că cetățenilor români cărora li s-au aplicat pedepse complementare, nu beneficiază de drepturile din care au fost decăzuți de instanța de judecată penală.

Alin. (2) consacră la nivel constituțional neretroactivitatea legilor. Principiul era deja prevăzut în Codul Civil Român dar, prin integrarea sa în Constituția României, a căpătat noi valențe fiind un principiu constituțional.

Cu privire la excepțiile de la acest principiu observăm că inițial s-a prevăzut o excepție referitoare la legea penală mai favorabilă.

După revizuirea Constituției României în cadrul excepției a fost introdusă și legea contravențională mai favorabilă.

Astfel s-a dat eficiența principiului general al aplicării legii penale mai blânde (melior lex) care a fost extins și la legile cu caracter contravențional.

Art. 16 din Constituție (Egalitatea în drepturi) prevede:

"(1). Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări.

(2). Nimeni nu este mai presus de lege.

(3) Funcțiile și demnitățile publice, civile sau militare, pot fi ocupate, în condițiile legii, de persoanele care au cetățenia română și domiciliul în țară. Statul român garantează egalitatea de șanse între

femei și bărbați pentru ocuparea acestor funcții și demnități.

(4) . în condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii Uniunii care îndeplinesc cerințele legii organice au dreptul de a alege și de a fi aleși în autoritățile publice locale."

Principiul prevăzut în alin. (1) consacră egalitatea tuturor cetățenilor români în fața legilor și a autorităților publice. Evident, există diferențe între anumite categorii de cetățeni manifestate în mod obiectiv în societate.

Astfel, cetățenii români care au calitatea de comercianți sunt obligați să declare veniturile obținute; identic, demnitarii și anumite categorii de funcționari publici au această obligație. Ceilalți cetățeni români nu au această îndatorire.

Alin. (2) al articolului analizat statuează, pe cale de principiu, asupra imposibilității unor categorii de persoane, demnitari sau funcționari publici de a nu respecta legile statului. Indiferent de demnitatea sau de funcția publică pe care o deține, cetățeanul român nu poate beneficia de absoluta "imunitate"; el nu poate fi considerat - ab initio - nonresponsabil.

Alin. (3) se circumscrie la persoanele fizice care ocupă demnități sau funcții publice. Acestea trebuie să posede cetățenia română și să aibă domiciliul în țară.

Art. 16 alin. (3) trebuie privit în antiteză cu dispozițiile art. 54 alin. (2) din Constituția României care prevede că demnitarii, funcționarii publici și militarii răspund de modul în care își îndeplinesc atribuțiile de serviciu. Pentru a se putea angaja răspunderea, aceste categorii de persoane fizice vor depune jurământul cerut de lege.

Firește, demnitățile și funcțiile publice trebuie să fie ocupate doar de persoanele fizice care au cetățenia română (nu se exclude bipatridia sau multipatridia). Acestea au obligația de fidelitate față de țară. De asemenea, trebuie să domicilieze pe teritoriul statului român. Aceasta întrucât cel ce domiciliază în țară manifestă un atașament puternic față de națiunea română.

în ocuparea funcțiilor și demnităților publice este garantată egalitatea de șanse între bărbați și femei. Se realizează astfel înscrierea unei garanții de nondiscriminare în raport de sex.

Acest alineat se referă exclusiv la funcțiile și demnitățile publice, adică la funcționarii și demnitarii încadrați în autoritățile publice

care au aptitudinea de a exercita puterea de stat.

Alin. (4) recunoaște cetățenilor aparținând statelor membre ale Uniunii Europene, dreptul de a alege și de a fi aleși în autoritățile publice locale. Evident, această recunoaștere se realizează exclusiv în temeiul unei legi organice menită să afirme condițiile necesare de îndeplinit în prealabil.

Art. 17 din Constituția României se referă la "Cetățenii români în străinătate" și are următorul conținut: "Cetățenii români se bucură în străinătate de protecția statului român și trebuie să-și îndeplinească obligațiile cu excepția acelor ce nu sunt compatibile cu absența lor din țară".

Articolul sus citat consacră îndatorirea statului român de a se preocupa de situația cetățenilor săi aflați pe teritoriul altor state. Această obligație a statului român are caracter constituțional.

Analiza textului din Constituția României conduce la concluzia, de altfel logică, că instituția cetățeniei reprezintă liantul dintre stat și individ.

La rândul lor, cetățenii români sunt datori să-și execute obligațiile în raport cu statul român. Există și o excepție referitoare la acele obligații care nu sunt compatibile cu absența din țară a cetățenilor români.

În cadrul excepției se încadrează, de exemplu, participarea la înlăturarea efectelor unui dezastru, a unei calamități naturale sau a unei catastrofe.

Cetățenii români aflați pe teritoriul unui stat străin sunt supuși legilor aceluia stat. Ei beneficiază de drepturi și au obligații prevăzute de legile române, dar totodată au drepturi și obligații rezultate din legislația statului pe teritoriul căruia se află.

Textul se referă exclusiv la obligațiile decurgând din dreptul pozitiv (obiectiv) român. Dacă s-ar considera altfel, ar fi afectată suveranitatea (supremația) statului străin pe teritoriul căruia se află cetățeanul român.

Art. 18 din Constituția României (Cetățenii străini și apatrizii) prevede:

"(1). Cetățenii străini și apatrizii care locuiesc în România se bucură de protecția generală a persoanelor și averilor, garantată de Constituție și de alte legi.

(2) . Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile

legii, cu respectarea tratatelor și a convențiilor internaționale la care România este parte."

Cetățenii străini și apatrizii beneficiază de drepturi naturale cu caracter imprescriptibil. Ei nu beneficiază de drepturi politice care sunt specifice exclusiv cetățenilor români.

Reținem că cetățenii străini și apatrizii au toate drepturile prevăzute în Constituție și în legislație, cu excepția exercitării acelor drepturi pentru care legea impune drept condiție calitatea de cetățean român.

În alin. (2) al acestui articol este reglementat "dreptul de azil". Dreptul de azil constă în găzduirea și protecția acordată de statul român unor cetățeni străini sau apatrizi deoarece în statul de proveniență aceste persoane sunt persecutate pentru activități desfășurate în favoarea drepturilor omului, a bunăstării sociale, păcii și progresului.

Cetățeanul străin sau apatridul care a obținut dreptul la azil din partea statului român beneficiază de toate drepturile și are toate obligațiile prevăzute în dreptul pozitiv (obiectiv), bineînțeles cu excepția drepturilor și obligațiilor cu caracter politic, care aparțin doar cetățenilor români.

Cetățeanul străin sau apatridul care a obținut dreptul de azil în România nu poate fi extrădat.

Dreptul de azil nu poate fi acordat unui cetățean străin sau apatrid care a săvârșit o infracțiune contra păcii sau omenirii.

Art. 19 din Constituția României intitulat "Extrădarea și expulzarea" are următorul conținut:

"(1). Cetățeanul român nu poate fi extrădat sau expulzat din România.

(2) . Prin derogare de la prevederile alin (1), cetățenii români pot fi extrădați în baza convențiilor internaționale la care România este parte, în condițiile legii și pe bază de reciprocitate.

(3) . Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.

(4) Expulzarea sau extrădarea se hotărăște de justiție."

În cadrul acestui articol se prevede că, de principiu, statul român nu își poate extrăda sau expulza proprii cetățeni.

În Dreptul Internațional Public se cunoaște cazul special existent între Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și

Statele Unite ale Americii. Aceste țări admit extrădarea cetățenilor săi. Se are în vedere aspectele istorice și tradiționalele legături între cele două state.

În alin. (2) Legiitorul Constituant a formulat o excepție de la principiu.

Cetățenii români pot fi extrădați în temeiul convențiilor internaționale semnate și ratificate de România. Ei pot fi extrădați pe bază de reciprocitate (ceea ce implică și extrădarea cetățenilor străini în România, de către propriul lor stat). Extrădarea cetățenilor români se realizează în condițiile legii. Este vorba de Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală.

În Titlul II al legii sunt enunțate condițiile extrădării pasive (cap. II secțiunea I).

Art. 24²¹ din Lege prevede că "cetățenii români pot fi extrădați din România în baza convențiilor internaționale multilaterale la care aceasta este parte și pe bază de reciprocitate, dacă este îndeplinită cel puțin una dintre următoarele condiții:

a) persoana extrădabilă domiciliată pe teritoriul statului solicitant la data formulării cererii de extrădare;

b) persoana extrădabilă are și cetățenia statului solicitant;

c) persoana extrădabilă a comis fapta pe teritoriul sau împotriva unui cetățean al unui stat membru al Uniunii Europene dacă statul solicitant este membru al Uniunii Europene."

Alin. (3) al articolului supus examinării afirmă că cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați, dar numai în temeiul unei convenții internaționale sau în condiții de reciprocitate.

Legea nr. 302/2004 privind cooperarea judiciară internațională în materie penală prevede condițiile în care se poate realiza extrădarea (art. 26 - art. 37 din Lege).

Alin. (4) stabilește un principiu cu rol de garanție. Autoritatea "puterea" judecătorească este competentă să hotărască asupra extrădării sau a expulzării în condiții de imparțialitate și de independență.

Cu privire la expulzare remarcăm faptul că această instituție juridică reprezintă atitudinea autorităților publice române de a obliga un cetățean străin sau un apatrid să părăsească teritoriul țării în mod silit.

Codul Penal Român în cadrul Titlului II - "măsurile de sigu-

ranță" din partea generală reglementează expulzarea străinilor (art. 112 lit "e" raportat la art. 111 și art. 117 toate din Codul Penal).

Potrivit art. 117 alin. (2) Cod Penal, măsura de siguranță a expulzării se aplică și persoanei fără cetățenie care nu are domiciliul în țară.

Art. 20 din Constituție se referă la tratatele internaționale privind drepturile omului:

"(1). Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile cetățenilor vor fi interpretate și aplicate în concordanță cu Declarația Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care România este parte.

(2) . Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului, la care România este parte și legile interne, au prioritate reglementările internaționale cu excepția cazului în care Constituția sau legile interne conțin dispoziții mai favorabile."

În alin. (1) al articolului analizat se instituie principiul interpretării și aplicării normelor juridice cu valoare constituțională în concordanță cu tratatele internaționale la care țara noastră este parte.

Este menționată în mod expres Declarația Universală a Drepturilor Omului precum și pactele.

Prin noțiunea de "pacte" Legiuitorul Constituant înțelege să desemneze, să nominalizeze Pactul relativ la drepturile economice, sociale și culturale și Pactul relativ la drepturile civile și politice (adoptat la 16.12.1966, ratificate de România în 1974). Cele două pacte au intrat în vigoare la 03.01.1976 respectiv 23.03.1976.

Alin. (2) al articolului conferă prioritate reglementărilor internaționale în raport cu legislația României. Au prioritate reglementările internaționale doar în domeniul drepturilor fundamentale ale omului.

În ipoteza în care reglementările internaționale - privitoare la drepturile fundamentale ale omului - conțin prevederi contrare dispozițiilor Constituției României se pune problema posibilității aplicării acestora. Altfel spus, au reglementările internaționale, în domeniul drepturilor fundamentale, prioritate în raport cu Constituția în orice situație?

Evident reglementările internaționale au prioritate în raport cu dreptul pozitiv (obiectiv) român doar dacă ele nu contravin preved-

erilor constituționale. Procedând în alt mod, ar fi încălcat principiul supremației Constituției României.

Art. 21 din Legea fundamentală se referă la accesul liber la justiție. Textul constituțional prevede:

"(1). Orice persoană se poate adresa justiției pentru apărarea drepturilor, a libertăților și a intereselor sale legitime.

(2) . Nici o lege nu poate îngreuna exercitarea acestui drept.

(3) . Părțile au dreptul la un proces echitabil și la soluționarea cauzelor într-un termen rezonabil.

(4) . Jurisdicțiile speciale administrative sunt facultative și gratuite."

În România iustitia (funcția de soluționare a litigiilor) este în competența autorității ("puterii") judecătorești. Ea se înfăptuiește, în numele legii, de judecătorii independenți.

Cetățenii au aptitudinea de a solicita "intervenția" autorităților judiciare pentru ocrotirea, prezervarea sau pentru conservarea drepturilor lor subiective, inclusiv a drepturilor și libertăților fundamentale.

Constituția României recunoaște și impune autorității judecătorești să ocrotească și interesele legitime.

Drept consecință, nu orice categorie de interese sunt ocrotite. Doar interesele legitime sunt protejate datorită faptului că acestea își găsesc fundamentul în normele juridice, în cutume sau în morală.

Interesele care nu sunt legitime (nelegitime, abuzive, diverse șicane) nu sunt protejate sau garantate de textul constituțional.

*

*

*

În cadrul acestui capitol au fost, sumar, analizate principiile constituționale de maximă generalitate care sunt incidente în privința drepturilor, a libertăților dar și a îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor români.

În cap. al II-lea din această parte a cărții com trata drepturile și libertățile fundamentale.

În cap. al III-lea din partea a II-a a cărții vom analiza îndatoririle fundamentale.

Cap. II: Drepturile și libertățile fundamentale

Art. 22 din Constituția României se referă la dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

"(1). Dreptul la viață, precum și la integritate fizică și psihică ale persoanei sunt garantate.

(2) . Nimeni nu poate fi supus torturii și nici unui fel de pedeapsă sau de tratament inuman ori degradant.

(3) . Pedepsa cu moartea este interzisă.¹

Dreptul la viață - reprezintă un drept natural al omului. Așa fiind, orice persoană fizică beneficiază de acest drept fundamental din momentul nașterii și până la survenirea fenomenului natural al morții.

Pe parcursul întregii vieți, omului îi este garantat acest drept. Nu interesează dacă persoana fizică este sănătoasă sau bolnavă, tânără sau în vârstă, bărbat sau femeie. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar. În acest context trebuie privită dispoziția alin. (4) a articolului. Pedepsa cu moartea este interzisă întrucât ea reprezintă o încălcare a drepturilor naturale ale omului.

Dreptul la integritate fizică a persoanei fizice presupune respectarea integrității fizice a persoanei fizice. Este evident - un drept fundamental absolut, ca de altfel toate celelalte drepturi fundamentale. Autoritățile publice sunt obligate să asigure integritatea fizică a fiecărei persoane fizice. Există bineînțeles și excepții determinate de lege: recoltarea de probe biologice în vederea stabilirii alcoolemiei, efectuarea unei operații de medicul chirurg cu acordul pacientului sau fără acordul pacientului dacă acesta nu-l poate exprima valabil, iar viața sa se află în primejdie etc.

Dreptul la integritate psihică - presupune respectarea și asigurarea integrității psihice (morale) a persoanei fizice. De altfel, dreptul la integritate privește două laturi, fizică și psihică, ambele fiind garantate tuturor persoanelor fizice.

Alin. (2) al acestui articol menționează interzicerea torturii sau a unei pedepse sau tratament inuman ori degradant.

Pe planul Dreptului Internațional Public precizăm că aceste prevederi sunt menționate în Declarația Universală a Drepturilor

Omului și în Convenția contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Principiul afirmat în alin. (2) își găsește consacrară din punct de vedere practic în dispozițiile art. 267 care incriminează infracțiunea de tortură și în dispozițiile art. 266 care incriminează infracțiunea de arestare nelegală și cercetarea abuzivă (ambele articole sunt din Codul Penal Român).⁷⁵ în consecință, legiuitorul a apreciat că actele de tortură sau pedepsele ori tratamentele inumane ori degradante prezintă gradul de pericol social generic (abstract) al unei infracțiuni.

Art. 23 din Constituția României (libertatea individuală) conține numeroase dispoziții:

"(1). Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.

(2) . Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzută de lege.

(3) . Reținerea nu poate depăși 24 de ore.

(4) . Arestarea preventivă se dispune de judecător și numai în cursul procesului penal.

(5) . în cursul urmăririi penale arestarea preventivă se poate dispune pentru cel mult 30 de zile și se poate prelungi cu câte cel mult 30 de zile, fără ca durata totală să depășească un termen rezonabil, și nu mai mult de 180 de zile.

(6) în faza de judecată instanța este obligată, în condițiile legii, să verifice periodic și nu mai târziu de 60 de zile legalitatea și temeinicia arestării preventive și să dispună, de îndată, punerea în libertate a inculpatului dacă temeiurile care au determinat arestarea preventivă au încetat sau dacă instanța constată că nu există temeiuri noi care să justifice menținerea privării de libertate.

(2) . încheierile instanței privind măsura de arestări preventive sunt supuse căilor de atac prevăzute de lege.

(3) . Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință, în limba pe care o înțelege, motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea în cel mai scurt termen; învinuirea se aduce la

⁷⁵Se poate menționa și infracțiunea de supunere la rele tratamente, prevăzută de art. 267 din Codul Penal Român.

cunoștința numai în prezența unui avocat ales sau numit din oficiu.

(4) . Punerea în libertate a celui reținut sau arestat este obligatorie, dacă motivele acestor măsuri au dispărut, precum și în alte situații prevăzute de lege.

(5) . Persoana arestată preventiv are dreptul să ceară punerea în libertate provizorie, sub control judiciar sau pe cauciune.

(6) . Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare, persoana este considerată nevinovată.

(7) . Nici o pedeapsă nu poate fi stabilită sau aplicată decât în condițiile și în temeiul legii.

(8) . Sancțiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală.

Acest articol cuprinde numeroase dispoziții afectate garantării libertății individuale.

Constituantul a prevăzut multe dispoziții procedurale care, în opinia noastră, nu își găsesc locul într-o Lege fundamentală (art. 23 alin. (5); (6)). Aceste dispoziții sunt eminentemente tehnice, formale (procedurale). Ele au fost introduse în Constituția României, devenind norme cu caracter constituțional, pentru a se evita eventualele fluctuații legislative.

Libertatea individuală presupune aptitudinea persoanei fizice de a se deplasa liber, de a nu fi supusă nici unei forme de servitute și de a nu fi adusă și ținută în stare de sclavie.

Prin natura sa persoana fizică, omul, se naște liber, iar societatea are îndatorirea de a conserva și proteja acest drept inalienabil.

Libertatea individuală nu are și nu trebuie să aibă un caracter absolut în sensul că ea nu ar putea fi sub nicio formă îngrădită.

De aceea, textul constituțional se referă al percheziție, la reținere și la arestare preventivă, în sensul că aceste acte cu caracter procesual (penal) pot fi dispuse și efectiv îndeplinite (sub aspect procedural) respectându-se dispozițiile legale.

Percheziția, reținerea și arestarea preventivă sunt instituții proprii Dreptului Procesual Penal. De aceea, noi nu vom insista asupra naturii acestor măsuri în lucrarea de față.

Reținem totuși că persoanei fizice reținute sau arestate trebuie să

îi se comunice de îndată în limba pe care o înțelege motivele reținerii sau ale arestării preventive. Aceasta reprezintă o garanție a

siguranței persoanei fizice. Este o prevedere constituțională care impune o obligație precisă, dar determinată organelor judiciare penale.

De asemenea învinuirea trebuie adusă la cunoștința celui acuzat în cel mai scurt termen și numai în prezența unui avocat ales sau numit din oficiu.

Prezența avocatului este o garanție a respectării libertății individuale a persoanei fizice acuzate. Ea este obligatorie ceea ce impune obligația constituțională a organelor judiciare penale de a permite asistența învinuitului sau inculpatului.

Desigur, dacă motivele care au stat la baza reținerii sau arestării au dispărut, persoana fizică reținută sau arestată trebuie, în mod obligatoriu, pusă în libertate.

Dar persoana arestată preventiv poate fi pusă în libertate, la cererea sa, în mod provizoriu, fie sub control judiciar, fie pe cauțiune.

Eliberarea provizorie în aceste condiții denotă încrederea organelor judiciare penale în inculpat și materializează prezumția de nevinovăție de care beneficiază acesta.

În legătură cu prezumția de nevinovăție, textul constituțional consacră nevinovăția persoanei fizice până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare. În acest fel, Constituantul a dat maximum de eficiență acestui principiu.

Alin. (13) stabilește că sancțiunea privativă de libertate nu poate fi decât de natură penală.

În consecință, între sancțiunile cu caracter contravențional nu se poate regăsi privarea de libertate.

Art. 24 din Legea fundamentală se referă la dreptul de apărare:

"(1). Dreptul la apărare este garantat.

(2). În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu."

Doctrina juridică constituțională ca de altfel și doctrina juridică procesual-penal și cea procesual-civilă, recunoaște dreptului la apărare două accepțiuni:

- totalitatea mijloacelor, a drepturilor procedurale prin care se realizează apărarea unei persoane împotriva acuzațiilor care i se aduc. Astfel persoana poate: contesta învinuirile, formula cereri pentru administrarea de material probator în apărare, ridica excepții

sau pune concluzii.

- drept la apărare concretizat în aptitudinea utilizării unui avocat.

Evident, prima accepțiune privește sensul larg al dreptului la apărare, în timp ce a doua accepțiune se referă la sensul restrâns al noțiunii.

Alin. (1) din textul constituțional se referă la dreptul la apărare în sens larg.

Alin. (2) al textului are în vedere sensul restrâns al dreptului la apărare.

Cu privire la sensul restrâns se reține că părțile din proces au dreptul să fie asistate de un avocat ales.

Când asistența juridică este obligatorie, părții care nu și-a ales un avocat i se va desemna un avocat din oficiu.

Textul constituțional nu precizează, dar credem că părțile pot fi și reprezentate de avocat. Dreptul pozitiv (obiectiv) confirmă acest aspect.

De asemenea, părțile pot solicita avocatului ales nu numai asistență ci și consultanță sau exclusiv doar consultanță juridică.

Art. 25 al Constituției se referă la libera circulație și are următorul conținut:

"(1). Dreptul la liberă circulație în țară și în străinătate, este garantat. Legea stabilește condițiile exercitării acestui drept.

(2). Fiecărui cetățean îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a emigra, precum și de a reveni în țară."

Textul constituțional asigură libera circulație în țară. Orice cetățean poate circula pe teritoriul României. Cetățenii români au dreptul să își stabilească domiciliul sau reședința în orice localitate din țară. Prin noțiunea de "localitate" se înțelege o așezare umană care intră în una din următoarele categorii: municipiu (reședința de județ sau nu), oraș, comună. Desigur, stabilirea domiciliului sau reședinței obligă cetățeanul român la respectarea legilor privind domiciliul, reședința, proprietatea privată etc.

Cetățenii români beneficiază și de dreptul fundamental de liberă circulație în străinătate.

Ca o consecință a recunoașterii acestui drept, cetățenilor români le este recunoscut dreptul de a emigra într-un alt stat, definitiv sau

temporar.

În acest sens, Constituția recunoaște și garantează cetățenilor români dreptul de a reveni în propria țară.

Aceste drepturi se realizează în mod practic prin intermediul reglementărilor legale referitoare la actele de identitate, la documentele necesare pentru trecerea frontierei de stat (pașapoarte, când se circula cu destinația spre o țară nemembru a Uniunii Europene).

Art. 26 din Constituția României reglementează dreptul fundamental la ocrotirea vieții intime, familiale și private. Textul menționat prevede:

"(1). Autoritățile publice respecta și ocrotesc viața intimă, familială și privată.

(2) . Persoana fizică are dreptul să dispună de ea însăși, dacă nu încalcă drepturile și libertățile altora, ordinea publică sau bunele moravuri."

Articolul menționat se referă la trei drepturi fundamentale recunoscute fiecărei persoane fizice: dreptul la viața intimă: dreptul la viața familială și dreptul la viața privată.

Autoritățile statului precum și ceilalți cetățeni trebuie să respecte aceste drepturi subiective cu caracter fundamental.

Dreptul la viața familială presupune, de fapt, un complex de drepturi referitoare la relațiile de familie.

Dreptul la viața intimă implică și viața privată deoarece chestiunile intime ale unei persoane fizice au întotdeauna caracter privat.

În doctrina se considera că dreptul la viața intimă implică și dreptul la propria imagine a persoanei fizice.

Alin. (2) al art. 26 prevede dreptul inalienabil al oricărei persoane fizice de a dispune de ea însăși.

Aceasta înseamnă că, doar persoana fizică are aptitudinea de a dispune de ființa sa și de integritatea sa fizică. Totodată exercitarea acestui drept subiectiv fundamental nu trebuie să aducă atingere ordinii publice, bunelor moravuri sau drepturilor recunoscute și garantate altor subiecte de drept.

Concretizarea acestui drept implică interzicerea efectuării unor intervenții chirurgicale experimentale asupra pacienților dacă nu este exprimat, în prealabil, consimțământul acestora.

Acest drept fundamental prezintă și anumite limitări con-

cretizate în: obligarea la tratament medical, examene medicale periodice etc. Desigur, aceste limitări nu sunt de natură a afecta însăși existența dreptului fundamental constituțional, în materialitatea sa.

Art. 27 din Constituția României se referă la inviolabilitatea domiciliului:

"(1). Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul ori reședința unei persoane fără învoirea acesteia.

(2) . De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege pentru următoarele situații:

a) executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;

b) înlăturarea unei primejdii privind viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c) apărarea securității naționale sau a ordinii publice;

d) prevenirea răspândirii unei epidemii.

(3) . Percheziția se dispune de judecător și se efectuează în condițiile și formele prevăzute de lege.

(4) . Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise în afară de cazul infracțiunilor flagrante."

De principiu, Constituția României prevede inviolabilitatea domiciliului unei persoane fizice. Violarea domiciliului în alte condiții decât cele menționate în alin. (2) realizează conținutul constitutiv al infracțiunii de violare de domiciliu, faptă prevăzută și pedepsită de art. 192 Cod penal.

În alin. (2) sunt menționate excepții de la principiu. În situațiile menționate se poate pătrunde și se poate rămâne în domiciliul sau reședința unei persoane fizice, fără a avea consimțământul prealabil al acesteia.

Inviolabilitatea domiciliului nu poate constitui un drept absolut. Ea nu poate fi opusă pentru stânjenirea organelor judiciare penale sau pentru a atenta la securitatea națională ori la ordinea publică.

În alin. (3) se prevede că percheziția se poate dispune exclusiv de judecător. Ea se efectuează numai în condițiile și în formele prevăzute de Codul de procedură penală. Dintr-o interpretare sistematică rezultă că Legiitorul Constituant se referă la percheziția domiciliară.

Alin. (4) prevede că perchezițiile în timpul nopții sunt interzise.

Există și o excepție care se referă la ipoteza săvârșirii unei infracțiuni flagrante. Rațiunea instituirii acestui principiu este simplă. Ea privește evitarea abuzurilor efectuate cu ocazia perchezițiilor domiciliare de organele judiciare penale (organele de urmărire penală) în perioada regimului socialist.

Art. 28 din Constituția României privește secretul corespondenței și are următoarea reglementare:

"Secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare este inviolabil".

Acest text constituțional se referă la inviolabilitatea corespondenței.

Nicio persoană nu poate reține, deschide și citi sau distruge o corespondență.

Cu atât mai mult funcționarii poștali au obligația, de natură constituțională, de a păstra secretul corespondenței de care iau cunoștința în mod direct.

Art. 29 din Legea fundamentală se referă la libertatea conștiinței. Textul prevede:

"(1). Libertatea gândirii și a opiniilor, precum și libertatea credințelor religioase nu pot fi îngrădite sub nicio formă. Nimeni nu poate fi constrâns să adopte o opinie ori să adere la o credință religioasă, contrar convingerilor sale.

(2) . Libertatea conștiinței este garantată; ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(3) . Culele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(4) . În relațiile dintre culte sunt interzise orice forme, mijloace, acte sau acțiuni de învrăjbire religioasă.

(5) . Culele religioase sunt autonome față de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în azile și în orfeline.

(6) . Părinții sau tutorii au dreptul de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori a căror răspundere le revine."

Libertatea conștiinței presupune capacitatea persoanei fizice de a adopta o anumită concepție referitoare la lumea înconjurătoare. Ea

implică posibilitatea de a împărtăși o credință religioasă.

În principiu, concepțiile despre lume sunt: teiste și ateiste.

Autoritățile publice nu trebuie să se amestece în modul de a gândi al omului. Conștiința umană trebuie să rămână întotdeauna liberă.

Libertatea conștiinței, a concepțiilor implică însă realizarea sa într-un spirit de toleranță în raport cu concepțiile manifestate de alte persoane fizice.

Culte religioase sunt libere, dar trebuie să fie organizate în condițiile legale.

La fel ca și în cazul libertății conștiinței, relațiile dintre cultele religioase, organizate legal pe teritoriul României, trebuie să excludă orice formă de învrăjbire.

În raporturile dintre stat și cultele religioase, statul adoptă o poziție echidistantă, fără a le favoriza în niciun fel, dar și fără a le discrimina. Statul trebuie să vegheze la asigurarea ordinii publice; aceasta nu trebuie să fie tulburată în vreun fel de exercitarea vreunui cult religios.

Părinților și tutorilor li se recunoaște dreptul inalienabil de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori aflați sub supravegherea lor.

Art. 30 se referă la libertatea de exprimare:

"(1). Libertatea de exprimare a gândurilor, a opiniilor sau a credințelor și libertatea creațiilor de orice fel, prin viu grai, prin scris, prin imagine, prin sunete sau prin alte mijloace de comunicare în public, sunt inviolabile.

(2) . Cenzura de orice fel este interzisă.

(3) . Libertatea presei implică și libertatea de a înființa publicații.

(4) . Nici o publicație nu poate fi suprimată.

(5) . Legea poate impune mijloacelor de comunicare în masă obligația de a face publică sursa finanțării.

(6) . Libertatea de exprimare nu poate prejudicia demnitatea, onoarea, viața particulară a persoanei și nici dreptul la propria imagine.

(7) . Sunt interzise de lege defaimarea țării și a națiunii, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială, de clasă sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial sau la

violența publică, precum și manifestările obscene, contrare bunelor moravuri.

. Răspunderea civilă pentru informația sau pentru creația adusă la cunoștința publică revine editorului sau realizatorului, autorului, organizatorului manifestării artistice, proprietarului mijlocului de multiplicare, al postului de radio sau de televiziune, în condițiile legii. Delictelor de presă se stabilesc prin lege“.

Libertatea conștiinței presupune și libertatea de exprimare a concepțiilor. Iată de ce Legiuitorul Constituant a menționat expres libertatea de exprimare printre drepturile și libertățile fundamentale cetățenești.

Libertatea de exprimare presupune posibilitatea omului de a se exprima fie oral, fie în scris sau prin orice alt mijloc. În acest mod omul exprimă concepțiile, gândurile, credințele religioase, creațiile spirituale, creațiile literare sau creațiile științifice.

Libertatea de exprimare implică libertatea cuvântului, libertatea tiparului și libertatea presei.

Fără îndoială, libertatea de exprimare presupune aducerea concepțiilor, a gândurilor și a creațiilor de orice fel la cunoștința publică.

Altfel spus trebuie realizată condiția publicității.

Libertatea de exprimare implică în complexitatea ei interzicerea cenzurii. Este garantată libertatea de a înființa publicații. Publicațiile odată înființate nu pot fi suprimate.

Libertatea de exprimare comportă și o doză de responsabilitate, ceea ce denota existența unor limite.

Astfel, exprimările care aduc atingere și prejudiciază demnitatea, onoarea, viața particulară a unei persoane fizice precum și dreptul acesteia la propria imagine atrag răspunderea patrimonială a editorului, realizatorului, autorului etc.

La fel exprimările de natură a defăima țara sau națiunea română, îndemnarea la război de agresiune etc, determină răspunderea patrimonială a celor indicați mai înainte.

Ne referim în acest context exclusiv la răspunderea juridică civilă, în speță la răspunderea civilă delictuală.

Legiuitorul Constituant se referă la „delictelor de presă“ ceea ce presupune și tragerea la răspundere penală a persoanei fizice respectiv a persoanei juridice care a participat, în formele prestabilite de

lege, la săvârșirea infracțiunii.

Art. 31 - Dreptul la informație conține următoarele dispoziții:

„(1). Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

(2) . Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personală.

(3) . Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a tinerilor sau securitatea națională.

(4) . Mijloacele de informare în masă, publice și private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5) . Serviciile publice de radio și de televiziune sunt autonome. Ele trebuie să garanteze grupurilor sociale și politice importante, exercitarea dreptului la antenă, organizarea acestor servicii și controlul parlamentar asupra activității lor se reglementează prin lege organică.“

Dreptul la informație presupune aptitudinea de a avea acces la date privitoare la aspecte de ordin social-politic, economic, cultural și științific.

Autoritățile publice sunt obligate să informeze, în mod corect cetățenii asupra chestiunilor de interes public.

De asemenea, ele trebuie să informeze cetățeanul și cu privire la problemele de ordin personal.

Autoritățile etatice nu vor furniza informații cu caracter secret și trebuie să asigure protecția tinerilor precum și securitatea națională.

Principalele grupuri sociale și politice (partide, sindicate) au dreptul la antenă. Acest drept este garantat iar îndatorirea de a-l asigura revine serviciilor (posturi, stații) publice de radio și televiziune.

Mijloacele de informare în masă indiferent dacă sunt publice sau private au îndatorirea de a realiza o corecta informare a cetățenilor.

Legiuitorul Constituant a prevăzut un control parlamentar asupra activității mijloacelor de informare în masă.

Art. 32. din Constituția țării reglementează dreptul la învățătură:

„(1). Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instrucție și de perfecționare.

(2) învățământul de toate gradele se desfășoară în limba română. în condițiile legii, învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională.

(3) . Dreptul persoanelor aparținând minorităților naționale de a învăța limba lor maternă și dreptul de a putea fi instruite în această limbă sunt garantate; modalitățile de exercitare a acestor drepturi se stabilesc prin lege.

(4) . învățământul de stat este gratuit, potrivit legii. Statul acordă burse sociale de studii copiilor și tinerilor proveniți din familii defavorizate și celor instituționalizați, în condițiile legii.

(5) . învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii.

(6) . Autonomia universitară este garantată.

(7) . Statul asigură libertatea învățământului religios, potrivit cerințelor specifice fiecărui cult. în școlile de stat, învățământul religios este organizat și garantat prin lege.“

Dreptul la învățătură reprezintă și o obligație, (obligația de a consacra anumite forme de învățământ). Este un drept de o complexitate deosebită. El trebuie să asigure, din punct de vedere juridic șanse egale tuturor subiectelor de drept. Sunt interzise discriminările și privilegiile în exercitarea acestui drept fundamental.

Formele învățământului sunt nominalizate în textul constituțional: învățământul general obligatoriu învățământul liceal, învățământul profesional și învățământul superior. Reținem că Legea fundamentală lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a institui, prin lege, și alte forme de instrucție și de perfecționare.

în România limba oficială este limba română (art. 13 din Constituția României). De aceea, în mod firesc s-a prevăzut că la toate nivelurile sale, învățământul se desfășoară în limba oficială a statului, în limba română.

Dat fiind participarea activă a țării noastre la circuitul mondial de valori precum și integrarea României în Uniunea Europeană, Constituția prevede că învățământul se poate desfășura și într-o limbă de circulație internațională, în temeiul dispozițiilor legale.

Este garantat prin Constituția României dreptul cetățenilor români aparținând minorităților naționale de a învăța limba maternă și, de asemenea, se recunoaște dreptul acestor persoane de a desfășura procesul de învățământ în limba lor maternă. Realizarea efectivă a acestor drepturi se realizează exclusiv în baza legii (privitoare la organizarea generală a învățământului - lege organică).

Constituantul instituie gratuitatea învățământului de stat, indiferent de gradul sau nivelul ori forma de învățământ.

Pentru a încuraja copii și tinerii să urmeze o formă de învățământ și pentru a reduce riscul abandonului școlar s-a prevăzut obligația statului român de a acorda burse sociale de studii elevilor și studenților, din învățământul de stat care provin din familii defavorizate precum și elevilor și studenților instituționalizați.

Se prevede, de asemenea, că învățământul de toate gradele se desfășoară în unități de stat, particulare și confesionale, în condițiile legii.

Este aici o inadvertență.

Învățământul „de toate gradele” nu se desfășoară doar în „unități” de învățământ. Învățământul superior se realizează în instituții de învățământ: universități, academii, conservatoare, institute.

Și înainte de revizuirea Constituției exista o neconcordanță în sensul că art. 32 alin. (5) prevedea: „Instituțiile de învățământ, inclusiv cele particulare, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii.”

În vechiul text se utiliza doar noțiunea de „instituții” specifică exclusiv învățământului superior dar nu și celelalte forme (niveluri) de învățământ, care se desfășoară în „unități”.

Ca atare, credem că alin. (5) trebuie interpretat în sens larg considerându-se că textul se referă nu doar la unități de învățământ ci și la instituții de învățământ

Constituantul recunoaște trei categorii de unități și instituții de învățământ: de stat (publice), particulare (private), și confesionale.

Denumirile primelor două categorii sunt oarecum discutabile, învățământul de stat nu se referă la faptul că este etatizat, ci privește finanțarea lui de la bugetele publice. Învățământul particular sau privat este fondat pe libera inițiativa a unor persoane fizice sau juridice dar este organizat exclusiv pe principiul non-profit (nepatrimonial) și are, prin finalitatea sa o utilitate publică. În aceste condiții poate fi

considerata această categorie de învățământ ca fiind învățământ particular? Greu de spus!

Autonomia universitară este garantată. După ce se prevede că învățământul este organizat doar în „unități“ (???) este menționată în alin. (6) garantarea autonomiei universitare.

Acest concept înseamnă că fiecare instituție de învățământ superior prin forurile sale de conducere (Senatele) adoptă anumite reguli cuprinse, de principiu, în Carta universitară.

Autonomia universitară presupune totodată abilitatea instituției de învățământ superior ca în limitele legislației specifice, să statueze asupra regulilor: de admitere, de absolvire a fiecărui an de studiu, de absolvire a specializării de susținere a examenului de finalizare a studiilor (licență), de reexaminare, de trecere a studenților dacă este cazul, în anul/anii suplimentari etc.

Învățământul religios este organizat și garantat prin lege, în școlile de stat.

Este o problema de redactare. Textul constituțional afirmă „... învățământul religios este organizat și garantat prin lege“.

Evident că învățământul religios este organizat prin lege, dar el nu este garantat prin lege ci prin Constituția României. Formularea este, credem noi, defectuoasă.

Reținem că realizarea acestui principiu implică ca învățământul religios, în unitățile și instituțiile publice de învățământ să fie facultativ. Aceasta pentru a se respecta libertatea conștiinței fiecărei persoane fizice.

Art. 33 - se referă la accesul la cultură:

„(1). Accesul la cultură este garantat, în condițiile legii.

(2) . Libertatea persoanei de a-și dezvolta spiritualitatea și de a accede la valorile culturii naționale și universale nu poate fi îngrădită.

(3) . Statul trebuie să asigure păstrarea identității spirituale, sprijinirea culturii naționale, stimularea artelor, protejarea și conservarea moștenirii culturale, dezvoltarea creativității contemporane, promovarea valorilor culturale și artistice ale României în lume.“

În cadrul acestui articol este înstituita libertatea persoanei sub aspectul îmbogățirii sale culturale, a accesului la valorile culturii naționale și a celei universale.

Accesul la cultură poate fi considerat, în sens larg, o parte a dreptului la educație, drept inalienabil și imprescritibil, recunoscut fiecărei persoane.

Autoritățile publice au obligația constituțională de a proteja și de a conserva cultura națională și de a asigura dezvoltarea creațiilor artistice, literare sau științifice îndeplinite de artiști, de scriitori și de oameni de știință români din perioada contemporană. Trebuie asigurată totodată și promovarea culturii naționale românești pe plan internațional.

Credem că prin noțiunea de „cultură”, utilizată în textul constituțional, trebuie să înțelegem manifestările artistice, de orice natură, creațiile literare precum și creațiile de ordin științific, indiferent de modul sau forma în care sunt prezentate (filme, cărți, tratate, monografii etc).

Art. 34 din Legea fundamentală se referă la dreptul la ocrotirea sănătății:

„(1). Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.

(2) . Statul este obligat să ia măsuri pentru asigurarea igienei și a sănătății publice.

(3) . Organizarea asistenței medicale și a sistemului de asigurări sociale pentru boală, accidente, maternitate și recuperare, controlul exercitării profesiilor medicale și a activităților paramedicale, precum și alte măsuri de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii.“

Pactul internațional relativ la drepturile economice, sociale și culturale prevede dreptul persoanei la sănătate fizică și mentală precum și dreptul persoanei la asigurări sociale.

în Constituția României dreptul la ocrotirea sănătății este garantat!

El are drept scop asigurarea condițiilor optime pentru ca cetățeanul să beneficieze de toate aptitudinile și capacitățile sale pentru a putea desfășura o activitate utilă și pentru a putea participa la activitățile cu caracter politic, cultural, social și economic.

Legislația României dezvoltă în mod organic aceste prevederi constituționale dar, din păcate, de multe ori între starea de drept și realitatea obiectivă se constată discrepanțe considerabil de frapante!!!

Se instituie obligația constituțională a statului de a asigura pro-

filaxia și tratamentul maladiilor epidemice sau a acelor profesionale; trebuie să asigure igiena și sănătatea publică.

Legiuitorul ordinar a reglementat sistemul de asigurări sociale precum și controlul exercitării profesiunilor medicale și a activităților paramedicale.

Art. 35 - consacră dreptul cetățenilor la un mediu sănătos:

„(1). Statul recunoaște dreptul oricărei persoane la un mediu înconjurător sănătos și echilibrat ecologic.

(2) . Statul asigură cadrul legislativ pentru exercitarea acestui drept.

(3) . Persoanele fizice și juridice au îndatorirea de a proteja și a ameliora mediul înconjurător.“

Dreptul la un mediu înconjurător sănătos este organic legat de dreptul la ocrotirea sănătății.

De principiu, se recunoaște oricărei persoane fizice dreptul la un mediu înconjurător sănătos, nepoluat.

Proclamarea acestui principiu - deziderat denotă îndatorirea constituțională a statului de a asigura cadrul legislativ în vederea exercitării acestui drept. Așadar autoritatea deliberativ-legislativă trebuie să adopte legi pentru asigurarea echilibrului ecologic.⁴¹

Evident, toate subiectele de drept, persoane fizice și persoane juridice au obligația de a proteja și de a participa, în mod activ, la ameliorarea mediului ambiant.

Fără un echilibru ecologic mediul înconjurător este afectat negativ fapt ce se răsfrânge asupra sănătății și calității vieții persoanelor fizice.

Art.36 - din Constituția României se referă la dreptul la vot:

„(1). Cetățenii au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv.

(2). Nu au drept de vot debilizii sau alienații mintal, puși sub interdicție, și nici persoanele condamnate prin hotărârea judecătorească definitivă, la pierderea drepturilor electorale.“

Dreptul la vot este un drept electoral. Dreptul la vot este universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Este universal pentru că cetățenii României au dreptul de a vota.

Pentru a vota, o persoană fizică trebuie să îndeplinească următoarele condiții:

- să fie cetățean român;
- să aibă vârsta de cel puțin 18 ani, împliniți în ziua alegerilor, inclusiv;
- să fie în deplinătate facultăților mintale;
- să aibă aptitudinea morală de a vota.

Ultimele două condiții comporta anumite discuții. Astfel, nu se acordă drept de vot debililor și alienaților mintal dacă au fost puși sub interdicție prin hotărâre judecătorească definitivă.

De asemenea, nu au aptitudinea morală de a vota persoanele condamnate prin hotărâre judecătorească penală, rămasă definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Persoanele fizice reținute sau arestate preventiv au dreptul de a vota întrucât beneficiază de prezumția de nevinovăție.

Votul este egal - ceea ce reprezintă materializarea în domeniul electoral a principiului egalității în drepturi a tuturor cetățenilor români. Fiecare cetățean beneficiază de capacitatea de a exprima un vot singular pentru alegerea unei autorități publice.

Votul este direct în sensul că cetățenii români își exprimă nemijlocit, personal acordul sau dezacordul cu privire la chestiunea supusă votului.

Votul este secret - ceea ce implică secretizarea manifestării libere a voinței cetățenilor români. Buletinele de vot sunt de aceeași formă și nu prezintă particularități ori semne specifice. Ultima pagină a buletinului de vot este rezervată aplicării ștampilei de control a biroului electoral și a secției de votare.

Votul este liber exprimat ceea ce înseamnă că cetățenii români au prerogativa de a participa sau nu la alegeri.

De asemenea, cetățenii români dacă participă la alegeri au prerogativa de a-și manifesta liber și neîngrădit opțiunea în favoarea unei formațiuni sau altei formațiuni politice, în favoarea unuia sau a altuia dintre candidații la demnitatea publică de Președinte al României etc.

Art. 37: - se referă la dreptul de a fi ales:

„(1). Au dreptul de a fi aleși cetățenii cu drept de vot care îndeplinesc condițiile prevăzute de articolul 16 alineatul (3), dacă nu le este interzisă asocierea în partide politice, potrivit articolului 40 alineatul (3).

(2) . Candidații trebuie să fi împlinit, până în ziua alegerilor

inclusiv, vârsta de cel puțin 23 de ani, pentru a fi aleși în Camera Deputaților sau în organele administrației publice locale, vârsta de cel puțin 33 de ani pentru a fi aleși în Senat și vârsta de cel puțin 35 de ani pentru a fi aleși în funcția de Președinte al României.“

Dreptul de a fi ales este tot un drept electoral. El presupune existența dreptului de vot.

Dreptul de a fi ales se circumscrie condițiilor menționate de art. 16 alin. (3) din Constituția României. Acest articol a fost analizat anterior și de aceea nu vom reveni cu explicații suplimentare. Corelația urmează a fi realizată de cititor.

Exercitarea dreptului de a fi ales implică ca persoanei fizice care candidează să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice. Textul art. 40 alin. (3) prevede: „Nu pot face parte din partide politice judecătoria Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membri activi ai armatei, polițiștii și alte categorii de funcționari publici, stabilite prin lege organică.“

Categoriile nominalizate precum și funcționarii desemnați de Legiuitorul ordinar nu pot face parte din partide politice și în consecință nu pot candida pentru a fi aleși. Aceasta este voința Legiuitorului Constituant.

Avem o altă părere exprimată în monografia „Puterea de stat în România. Autoritățile publice“ (partea I a cărții de față). Opinia noastră am exprimat-o în Capitolul III -Președintele României“ când am analizat alegerea șefului statului particularizând asupra persoanelor fizice care pot candida la funcția supremă în stat.

Spuneam atunci că instituirea condiției ca persoanei care candidează să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice ni se pare oarecum excesivă. A deveni membru al unui partid politic nu este totuna cu a candida - independent - fără amestecul vreunei formațiuni politice.

Spuneam de asemenea, că art. 40 alin. (3) din Constituția României se referă exclusiv la interdicția de a deveni membru al unui partid politic. Nu se specifică nimic în legătură cu interdicția de a candida pentru ocuparea unei funcții sau demnități publice prin exercitarea dreptului de a fi ales. Este adevărat că această interdicție - deși nereal- izată prin art. 40 alin. (3) - este impusă prin art. 37 alin (1) din Constituția României. Ideea că „dacă una din aceste persoane dorește să candideze în alegeri, ea o poate face, dacă în prealabil,

demisionează din funcția pe care o are, iar demisia trebuie să fie dovedită cu ocazia înregistrării candidaturii”⁷⁶ nu ne satisface și nu ne convinge.

Alin. (2) al articolului prevede condiții de vârstă (limite) pentru cei care candidează: 23 de ani pentru cei care candidează la Camera Deputaților și în organele administrației publice; 33 de ani pentru candidații la Senat și 35 de ani pentru candidații la funcția de Președinte al României.

Se observă că înainte de revizuirea Constituției limita de vârstă pentru a candida la Senat era de 35 de ani.

Această limită a fost scăzută cu doi ani!!

De ce sunt impuse aceste limite de vârstă? Întrebarea este firească și pare a fi pertinentă. Probabil pentru ca respectivii candidați la funcții și demnități publice să acumuleze o anumită experiență de viață și să dovedească abilitățile lor în ceea ce privește activitatea politică propriu-zisă.

Dreptul de a alege și dreptul de a fi ales fiind drepturi electorale, pot fi exercitate de cetățenii români.

Totuși cu privire la dreptul de vot (de a alege), în administrația publică locală au apărut anumite nuanțări după 01.01.2007, când România a devenit țară membră a Uniunii Europene (art. 16 alin. 4 din Constituție).

Art. 38 - consacră dreptul de a fi ales în Parlamentul European: „în condițiile aderării României la Uniunea Europeană, cetățenii români au dreptul de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European”.

Dreptul de a fi ales în Parlamentul European constituie, în mod evident, tot un drept electoral. Începând cu data de 01.01.2007 când România a aderat la Uniunea Europeană prevederile art. 38 au devenit efectiv aplicabile.

Dreptul de a fi ales în Parlamentul European a fost introdus între drepturile fundamentale prin legea de revizuire a Constituției României, adoptată prin referendumul național din 18-19.10.2003.
*”

Nu este scopul nostru de a scoate în evidență noile articole adoptate în temeiul revizuirii Constituției și nici nu dorim să comparăm textele originale din 1991 cu noua formă adoptată după

⁵⁾ Prof. imiv. dr. Ioan Muram, *Drept Constituțional și Instituții Politice*, Editura Actami, București, 1995, pagina 63

revizuire, (desigur pentru acele texte supuse revizuirii).

Dar nu putem să trecem cu vederea o crasă scăpare a Legiuiitorului Constituant. Deși în text se referă explicit la „dreptul de a alege și de a fi aleși“ art. 38 este denumit „Dreptul de a fi ales în Parlamentul European“.

Or, în acest context dreptul de vot (de a alege) nu este inclus în dreptul de a fi ales.

Este de notorietate că pentru a fi ales în primul rând trebuie să ai capacitatea de vot (dreptul de a alege).

Probabil, Legiuiitorul Constituant a pus accent pe societatea politica, „uitând“ sa nominalizeze în titlu și dreptul conferit fiecărui membru al societății civile.

Alte condiții nu sunt precizate, ceea ce pare a fi inadmisibil. Lecturând textul, stimați cititori, veți constata ca după aderarea României la Uniunea Europeana aveți dreptul de a alege și de a fi aleși în Parlamentul European. Atât. Nu se precizează ca aceste drepturi electorale se vor materializa în baza vreunei legi. Nici nu se face trimitere la prevederile art. 36 și art. 37 din Constituția României.

Intr-o stricta interpretare, care, NU este de natura sa producă consecințe juridice, legiuiitorul ordinar nu ar avea aptitudinea de a reglementa, în mod concret și detaliat modul de exercitare a acestor drepturi electorale!! Desigur este o consecința imposibil de acceptat.

Art. 39 -privește libertatea întrunirilor:

„Mitingurile, demonstrațiile, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme“.

În cadrul acestui articol Legiuiitorului Constituant a prevăzut libertatea cetățenilor români de a se întruni.

Textul este descriptiv, el enumera mai multe forme de materializare a întrunirilor, cu un caracter exemplificativ. Se precizează ca diferitele și diversele moduri de întruniri sunt libere.

Acestei libertăți, firești i-au fost adăugate și anumite limitări: desfășurarea lor, adică a întrunirilor, într-un mod pașnic, participanții la diferitele întruniri sa nu poarte arme albe sau arme de foc.

Textul constituțional atât prevede, dar credem că este necesar să fie explicate două chestiuni: noțiunea de „întrunire“ și categoriile de întruniri.

Evident, noțiunea de „întrunire” nu poate fi explicată prin indicarea unor forme ale sale, așa cum se prevede în Constituție.

„întrunirea” - reprezintă o grupare de persoane fizice, relativ organizată și având un caracter temporar. Participanții trebuie să manifeste un scop comun.

În doctrina Dreptului Constituțional se discută asupra deosebirilor dintre libertatea întrunirilor și dreptul de asociere. Dar, deosebirea dintre cele două forme de agregare (întrunirea respectiv asocierea) este atât de mare, încât este de prisos orice comentariu.

Întrunirile pot avea, după caz caracter public sau caracter privat. Considerăm că textul constituțional se referă exclusiv la întrunirile cu caracter public. Cum este și firesc, întrunirile cu caracter privat nu interesează în mod deosebit pe Legiuitorul Constituant.

Art. 40 - poartă titulatura „Dreptul de asociere”:

„(1). Cetățenii se pot asocia liber în partide politice, în sindicate, în patronate și în alte forme de asociere.

(2) . Partidele sau organizațiile care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor Statului de Drept ori a suveranității, a integrității sau a independenței României, sunt neconstituționale.

(3) . Nu pot face parte din partide politice judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei, poliștii și alte categorii de funcționari publici stabilite prin lege organică.

(4) Asociațiile cu caracter secret sunt interzise.”

Acest text constituțional se referă la asociații fără scop patrimonial. Scopul acestora se circumscrie politicii, culturii și altor domenii ale vieții sociale.

Legiuitorul Constituant nominalizează mai multe forme de asociere: partide politice, sindicate, patronate. Enumerarea are doar caracter enunțativ, exemplificativ. Totuși cu privire la partidele politice sau la alte organizații (cu scop politic, credem noi) Legiuitorul Constituant face unele precizări.

Partidele sau organizațiile care nesocotesc principiile constituționale care militează contra suveranității, a integrității și a independenței (de ce este nominalizată dacă independența alături de supremație formează conținutul suveranității?) statului român sunt

declarate neconstituționale.

Totuși în România nici un partid politic nu a fost declarat neconstituțional deși manifestări contra integrității teritoriale a țării, realizate cu caracter programat, au existat!!

Pe bună dreptate nu sunt excluși de la calitatea potențială de membri ai unui partid politic judecătorii Curții Constituționale, avocații poporului, magistrații, membrii activi ai armatei și polițiștii. Acestea sunt categorii profesionale nominalizate în Constituție. Prin lege au fost stabilite și alte categorii de funcționari publici cărora li s-a interzis asocierea în partide politice (personalul radioului public, al televiziunii publice, diplomații de carieră).

Acești demnitari și funcționari publici nu pot reprezenta interesele unui partid politic. Ei servesc națiunea română în ansamblu. Pe de altă parte, numirea unor astfel de demnitari și funcționari publici nu trebuie să fie condiționată sau grevată de calitatea de membru al unui partid politic.

În sfârșit, Legiuitorul Constituant a interzis asociațiile cu caracter secret, aceasta deoarece organizațiile sau asociațiile cu caracter secret nu dau publicității platformele lor politice sau scopurile reale ale ființării lor. Ele, de regulă, militează împotriva Statului de Drept, pluralismului politic și din acest motiv nu se înregistrează în mod legal sau se înregistrează cu scopuri fictive. Se pornește de la ideea că într-un stat democratic nici o asociație care respecta valorile constituționale nu are motiv să funcționeze clandestin.

Art. 41 - privește munca și protecția socială a muncii:

„(1). Dreptul la muncă nu poate fi îngrădit. Alegerea profesiei, a meseriei sau a ocupației, precum și a locului de muncă este liberă.

(2) . Salariații au dreptul la măsuri de protecție socială. Acestea privesc securitatea și sănătatea salariaților, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, înstituirea unui salariu minim brut pe țară, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții deosebite sau speciale, formarea profesională precum și alte situații specifice, stabilite prin lege.

(3) . Durata normală a zilei de lucru este în medie de cel mult 8 ore.

(4) . La muncă egală, femeile au salariul egal cu bărbații.

(5) . Dreptul la negocieri colective în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.“

Dreptul la muncă reprezintă unul dintre cele mai naturale drepturi ale omului. Este un drept fundamental cu caracter imprescriptibil. Acest drept nu poate fi îngrădit deoarece prin exercitarea sa omul își procură cele necesare traiului (desigur îi exceptăm pe marii capitaliști care dispun de averi fabuloase).

Dreptul la muncă implică alegerea liberă a profesiei și alegerea liberă a locului de muncă. Aceste alegeri sunt determinate de stările voluționale și de aptitudinile celor ce doresc să se angajeze și se concretizează prin aplicarea principiului competenței profesionale la angajare.

Dreptul la protecția socială a muncii include: securitatea și igiena muncii; regimul de muncă al femeilor și al tinerilor; salariul minim pe economie, repausul săptămânal, concediul de odihnă plătit și prestarea muncii în condiții deosebite.

Durata normală a zilei de lucru a fost stabilită la cel mult 8 ore.

Legiuitorul Constituant a utilizat noțiunea „in medie” deoarece durata concretă a zilei de lucru poate varia, dar în medie, adică în ansamblu ea trebuie să fie de 8 ore!! (Când magistrații judecătorești intră în ședință cu 120-150 dosare oare câte ore lucrează?!).

În alin. (4) se stipulează egalitatea salarizării femeilor și bărbaților. Aceasta este o latură a egalității în drepturi a tuturor cetățenilor români prevăzută în art. 16 din Constituția României.

Totodată se garantează dreptul la negocieri colective în materie de muncă (inclusiv protecția socială a muncii) și se specifică caracterul obligatoriu al convențiilor colective de muncă legal încheiate.

Dreptul la muncă reflectă însăși personalitatea umană. El trebuie să se exercite în mod liber, fără constrângeri sau servituti.

Art. 42 - Interzicerea muncii forțate. prevede următoarele:

“(1). Munca forțată este interzisă.

(2). Nu constituie muncă forțată:

a) activitățile pentru îndeplinirea îndatoririlor militare, precum și cele desfășurate, potrivit legii, în locul acestora, din motive religioase sau de conștiință;

b) munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;

c) prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale

stabilite de lege."

Interzicerea muncii forțate reprezintă un corolar al dreptului la muncă. Alegerea profesiei și a locului de muncă fiind liberă, în mod firesc, munca forțată este interzisă.

Textul constituțional precizează ce activități nu constituie muncă forțată. Aceste activități sunt limitativ menționate în alin. (2) al articolului. Noi nu vom insista asupra lor deoarece sunt clar conturate și cert determinate.

Reglementările cu caracter constituțional referitoare la interzicerea muncii forțate sunt, în linii generale, în acord cu prevederile Pactului internațional relativ la drepturile civile și politice și cu legislația în vigoare în statele membre ale Uniunii Europene.

Art. 43 din Constituția României reglementează dreptul la grevă:

"(1). Salariații au dreptul la grevă pentru apărarea intereselor profesionale, economice și sociale.

(2) . Legea stabilește condițiile și limitele exercitării acestui drept, precum și garanțiile necesare asigurării serviciilor esențiale pentru societate."

Dreptul la grevă constituie un mijloc de presiune utilizat de salariați pentru obținerea unor condiții superioare de muncă. El se materializează prin încetarea voluntară a muncii de către salariații unității economice.

Pentru exercitarea dreptului la grevă trebuie ca subiecții să aibă o calitate specială, circumstanțială - aceea de salariați.

Exercitarea dreptului la grevă presupune anumite limite. Aceasta în sensul că, Constituția României garantează asigurarea serviciilor esențiale pentru societate.

Legiuitorul ordinar a stabilit și nominalizat serviciile publice esențiale pentru societate precum și categoriile de funcționari publici cărora nu le este permis să declare grevă.⁷⁷

Art. 44 - referitor la dreptul de proprietate privată prevede următoarele:

"(1). Dreptul de proprietate precum și creanțele asupra statului, sunt garantate. Conținutul și limitele acestor drepturi sunt stabilite de

⁷⁷Legea nr. 15/1991, primul act normativ pentru reglementarea conflictelor colective de muncă

lege.

(2). Proprietatea privată este garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular. Cetățenii străini și apatrizi pot dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea României la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care România este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin legea organică, precum și prin moștenire legală.

(3) . Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire.

(4) . Sunt interzise naționalizarea sau orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor.

(5) . Pentru lucrări de interes general autoritatea publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile autorității.

(6) . Despăgubirile prevăzute în alineatele (3) și (5) se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau în caz de divergență prin justiție.

(7) . Dreptul de proprietate obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii sau obiceiului, revin proprietarului.

(8) . Avera dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.

(9) . Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii."

În alineatul (1) se prevede că dreptul la proprietate și creanțele asupra statului sunt garantate. Desigur, legea este aceea care determină în concret conținutul și limitele în care se pot exercita aceste drepturi.

Dreptul de proprietate privată este un drept fundamental al cetățeanului român și al omului, în general.

Dreptul de proprietate privată presupune exercitarea dezmem-

brâmintelor sale și utilizarea tuturor atributelor conferite titularului: posesia, folosința și dispoziția (materială și juridică).

În alineatul (2) este garantat și ocrotit dreptul la proprietate privată indiferent de titular.

Este garantat în sensul că autoritățile etatice și orice subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate privată și să nu-l stângenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv.

Garanția rezultă din obligația negativă, generală și universală a tuturor subiectelor de drept de a se abține de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată și care aparține titularului. Este garantat deoarece dreptul de proprietate privată este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, un drept absolut.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiție aceleași mijloace procesuale indiferent dacă titularul dreptului de proprietate privată este statul, unitățile administrativ-teritoriale, instituțiile bugetare de stat, regiile autonome sau persoane fizice ori persoane juridice de drept privat.

Așa se explică de ce Legiuitorul Constituant a utilizat expresia "indiferent de titular"¹.

Constituția stipulează clar că cetățeanul străin și apatrizii au aptitudinea de a dobândi dreptul la proprietate privată asupra terenurilor.

În alin. (3) este instituit principiul exproprierii pentru cauză de utilitate publică.

Exproprierea nu se poate realiza pentru obținerea sau satisfacerea unor interese private. De asemenea, când se expropriează pentru cauză de utilitate publică se acordă o despăgubire prealabilă și iustă.

Alin (5) conferă dreptul autorității publice de a utiliza subsolul oricărei proprietăți imobiliare. Aceasta numai în ipoteza efectuării unor "lucrări de interes general" Pentru eventualele daune (prejudicii) aduse proprietarului, prin efectuarea lucrărilor, autoritatea publică este obligată să îl despăgubească prin echivalent bănesc.

Și în cazul exproprierii dar și în cazul efectuării de lucrări de interes general, valoarea despăgubirilor se stabilește de autoritatea publică și de proprietar pe cale amiabilă. Dacă sunt neînțelegeri proprietarul se poate adresa instanței de judecată.

Legiuitorul Constituant impune anumite limite în exercitarea dreptului de proprietate privată respectarea protecției mediului, asigurarea bunei vecinătăți și alte îndatoriri nenominalizate, stabilite în temeiul legii sau în baza cutumei (art. 44 alin. (7)).

Pentru a proteja patrimoniul subiectelor de drept s-a prevăzut că averea dobândită în mod licit (legal și legitim) nu poate fi confiscată. Constituantul a introdus o prezumție de excepție cu privire la bunurile fiecărei persoane fizice sau persoane juridice. Această prezumție se referă la caracterul licit a dobândirii bunurilor din patrimoniu. Este o prezumție cu caracter relativ, organele abilitate având dreptul de a aduce proba contrară, (alin. (8'))

Se precizează că bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate, în condițiile prevăzute de lege. (alin. (9)).

Este firesc având în vedere că infracțiunile și contravențiile constituie fapte ilicite, cu grad de pericol social.

Dacă nu s-ar proceda la confiscarea acestor bunuri infractorul sau contravenientul și-ar spori patrimoniul fără cauză legitimă.

În alin. (4) al art. 44 din Constituția României, Legiuitorul Constituant a interzis naționalizarea precum și orice alte măsuri de trecere silită în proprietate publică a unor bunuri. A indicat și anumite temeiuri care ar putea, eventual, să justifice asemenea măsuri luate pe seama titularilor dreptului de proprietate privată.

Este o dispoziție constituțională extrem de generoasă de natura a asigura securitatea circuitului civil general, dar, mai ales, de a concretiza principiile democratice ale Statului de Drept. Credem ca aceasta dispoziție a fost introdusă - cu ocazia revizuirii Constituției, în anul 2003 - pentru a se evita, pe viitor, luarea unor măsuri extreme de natura a afecta patrimoniul subiectelor de drept. Ceea ce, de altfel, s-a întâmplat în România, după intrarea regimului comunist, de sorginte și de inspirație sovietică.

Art. 45 - Libertatea economica - prevede următoarele:

"Accesul liber al persoanei la o activitate economica, libera inițiativa și exercitarea acestora în condițiile legii sunt garantate".

Acest text constituțional se refera la: accesul persoanei la o activitate economica, libera inițiativa, exercitarea activității economice și exercitarea liberei inițiative.

A accede la o activitate economica - înseamnă a se recunoaște

unei persoane aptitudinea de a desfășura o activitate economica, adică o activitate care are ca scop crearea plusvalorii, a profitului.

Libera inițiativa - implica recunoașterea calității de întreprinzător. Ea presupune și libera concurență între "actorii" de pe scena economica.

Exercitarea acestor activități - se realizează prin desfășurarea efectivă a activităților cu caracter economic pe temeiul liberei inițiative și a liberei concurențe.

Toate aceste aptitudini si activități se pot materializa dacă sunt respectate prevederile legale în vigoare.

Ele sunt generate dacă se desfășoară în mod legal si licit.

Art. 46 - din Constituția României se refera la dreptul la moștenire:

"Dreptul la moștenire este garantat".

Garantând dreptul la proprietate privată desigur ca Legiuitorul Constituant garantează și dreptul la moștenire.

Dreptul la moștenire (succesiune) este garantat indiferent dacă succesiunea este legală sau testamentară.

Proclamarea de principiu a garantării dreptului la succesiune implică detalierea chestiunii în cadrul "Dreptului succesoral"¹ care cuprinde textele din Codul Civil Român și din legile speciale care reglementează în detaliu moștenirea și formele acesteia.

Art. 47 - din Legea fundamentală - nivelul de trai - are următorul conținut:

„(1) Statul este obligat să ia măsuri de dezvoltare economică și de protecție socială, de natură să asigure cetățenilor un nivel de trai decent.

(2) Cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit, la asistență medicală în unitățile sanitare de stat, la ajutor de șomaj și la alte forme de asigurări sociale publice sau private și la măsuri de asistență socială, prevăzute de lege. Cetățenii au dreptul și la măsuri de asistență socială potrivit legii“.

Acest text consacră obligația statului de a asigura cetățenilor condiții decente de viață.

Luarea măsurilor de dezvoltare economică și de protecție socială adecvate constituie obligații ale statului, de fapt ale autorităților publice.

Prin condiții decente de viață se înțelege, de principiu, asigu-

rarea hranei, îmbrăcămintei și a locuinței.

Desigur, aceasta nu înseamnă că unii cetățeni au dreptul de a fi asistați continuu, iară a depune cel mai mic efort, trăind din subvențiile asigurate de societate, adică de persoanele fizice care muncesc.

Statul român este un stat social (art. 1 alin (3) din Constituție), dar nu trebuie scăpat din vedere nici faptul că întreaga noastră economie (infrastructura) este de piață, așa încât și principiile statului liberal, concurențial se impun a fi reținute.

Statul social nu înseamnă asigurarea mijloacelor de trai alcoolicilor, vagabonzilor, persoanelor fizice lipsite de voință și de aptitudini.

Acest principiu generos al Constituției noastre nu trebuie să afecteze persoanele angajate în muncă, care poartă "povara" pentru asigurarea bunelor condiții de trai unor persoane fizice din categoriile anterior nominalizate.

Intr-adevăr, sunt persoane fizice îndreptățite la satisfacerea acestei obligații din partea statului: șomeri, bătrâni, bolnavi. Lor le este destinat ajutorul societății.

Se prevede că cetățenii au dreptul la pensie, la concediu de maternitate plătit etc. Aceste drepturi fundamentale ale cetățenilor români implică îndatorirea statului, a autorităților publice competente de a le satisface, îndeplinindu-le.

Art. 48 - se referă la familie:

(1) . Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțita între soți, pe egalitatea acestora și pe dreptul și îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(2) . Condițiile de încheiere, de desface și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege. Căsătoria religioasă poate fi celebrată numai după căsătoria civilă.

(3) . Copiii din afara căsătoriei sunt egali în fața legii cu cei din căsătorie."

Căsătoria este liber consimțita. Bărbatul și femeia au dreptul fundamental de a se căsători, de la vârsta prevăzută în dispozițiile legale. Căsătoria se întemeiază pe egalitatea dintre soti care prezintă o fațetă a principiului egalității în drepturi a tuturor cetățenilor români (art. 16 alin (1) din Constituția României cu referire la art. 16 alin. (2) din Legea fundamentală).

Soții în egală măsură, au dreptul și obligația de a asigura

creșterea, educația și instruirea (învățarea) copiilor. Acest drept/obligație se concretizează atât în raport cu copiii rezultați din căsătorie cât și în raport de copiii rezultați din afara căsătoriei. De altfel în alin. (3) Legiuitorul Constituant a menționat egalitatea în drepturi a celor două categorii de copii.

Cu privire la condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei Constituantul român trimite la lege (codul Familiei). Se precizează totuși în alin. (2) teza a II-a că nu mai după încheierea căsătoriei civile se poate celebra căsătoria religioasă.

Art. 49 - referitor la protecția copiilor și a tinerilor dispune:

"(1). Copiii și tinerii se bucură de un regim special de protecție și de asistență în realizarea drepturilor lor.

(2) . Statul acordă alocații pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copilului bolnav ori cu handicap. Alte forme de protecție socială a copiilor și a tinerilor se stabilesc prin lege.

(3) . Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea normală sunt interzise.

(4) . Minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajați ca salariați.

(5) . Autoritățile publice au obligația să contribuie la asigurarea condițiilor pentru participarea liberă a tinerilor la viața politică, socială, economică, culturală și sportivă a țării."

Constituția garantează acestor categorii de persoane fizice un regim special de protecție și de asistență.

Spre exemplu: minorii sub vârsta de 15 ani nu pot fi angajați ca salariați. Este o regulă privitoare la vârsta minimă de angajare menționată expres de Legiuitorul Constituant (alin. (4)).

Sunt precizate măsurile adoptate dar și obligațiile care revin statului: alocații, ajutoare etc. Legiuitorul ordinar poate stabili și alte forme de sprijin pentru copii și tineri.

Se interzice exploatarea minorilor (alin. (3')') precum și folosirea acestora la activități care le-ar dăuna sănătății sau moralității ori le-ar pune în pericol viața sau normala dezvoltare (alin. (3) teza a II-a).

Statul este dator să protejeze și să încurajeze participarea tinerilor la activitățile din toate domeniile sociale (alin. (5')').

Art. 50 - se referă la protecția persoanelor cu handicap:

"Persoanele cu handicap se bucură de protecție specială. Statul asigură realizarea unei politici naționale de egalitate a șanselor de prevenire și de tratament ale handicapului, în vederea participării efective a persoanelor cu handicap în viața comunității, respectând drepturile și îndatoririle ce revin părinților și tutorilor".

Acest drept fundamental se referă la persoanele fizice cu dizabilități, defavorizate fizic sau psihic. Aceste persoane fizice au dreptul de a beneficia de protecție specială. Obligația corelativă cu caracter constituțional fundamental, revine autorităților publice competente.

Art. 51 - privește dreptul la petiționare și are următorul conținut:

(1) . Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.

(2) . Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

(3) . Exercitarea dreptului de petiționare este scutită de taxă.

(4) . Autoritățile publice au obligația să răspundă la petiții în termenele și în condițiile stabilite potrivit legii."

Dreptul la petiționare constituie un drept garanție pentru cetățeanul român.

Au dreptul de a petiționa cetățenii români și persoanele juridice legal constituite pe teritoriul României.

Persoanele fizice trebuie să semneze petițiile formulate către autoritățile publice, persoanele juridice pot adresa petiții - prin reprezentanții lor legali - exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Pentru a se asigura în mod efectiv dreptul de petiționare Legiuitorul Constituant a prevăzut scutirea de taxă a petițiilor.

La orice petiție adresată, fiecare autoritate publică trebuie să răspundă.

Condițiile și termenul pentru trimiterea răspunsului cad în sarcina Legiuitorului ordinar care reglementează aceste situații prin lege.

De asemenea, Legiuitorul ordinar trebuie să reglementeze responsabilitățile ce revin funcționarilor publici pentru încălcarea dispozițiilor legale privitoare la termenele și condițiile în care răspunsul trebuie redactat și înaintat petentului.

Răspunderea există și pentru funcționarul public care cu intenție sau din neglijență și-a îndeplinit necorespunzător îndatoririle de serviciu, fapt ce a determinat exercitarea dreptului de petiționare de către subiectul de drept nemulțumit.

Art. 52 - privește reglementarea dreptului persoanei vătămate de o autoritate publică:

„(1). Persoana vătămată într-un drept al său ori într-un interes legitim, de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins sau a interesului legitim, anularea actului și repararea pagubei.

(2) . Condițiile și limitele exercitării acestui drept se stabilesc prin lege organică.

(3) . Statul răspunde patrimonial pentru prejudiciile cauzate prin erorile judiciare. Răspunderea statului este stabilită în condițiile legii și nu înlătură răspunderea magistraților care și-au exercitat funcția cu rea-credință sau gravă neglijență.”

Autoritățile publice răspund: dacă emit un act administrativ care vatămă drepturile unui subiect de drept: dacă nu soluționează, în termenul prevăzut de lege, o cerere adresată de o persoană și pentru prejudiciile cauzate de erorile judiciare.

Persoana prejudiciată poate solicita recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea, adică acoperirea, prejudiciului.

Cetățeanul trebuie să justifice dreptul solicitat (drept subiectiv, evident) și să producă actul emis de autoritatea publică generator de prejudicii.

Cu privire la răspunderea pentru erorile judiciare precizăm că anterior revizuirii Constituției textul se referea exclusiv la procesele penale.

Actualul text se referă la erori judiciare săvârșite în orice fel de procese: penale, civile, administrative.

Dacă se constată eroarea judiciară, statul îl despăgubește pe cel vătămat. Răspunderea magistraților (judecători și procurori) este angajată dacă aceștia și-au exercitat atribuțiile specifice funcției fie cu rea-credință, fie cu gravă neglijență.

Magistrații răspund parimonial față de stat deoarece statul se subrogă în locul și în dreptul celui vătămat și care a fost despăgubit.

Art. 53 - reglementează posibilitatea restrângerii unor drepturi

sau ale unor libertăți:

„(1). Exercițiul unor drepturi sau al unor libertăți poate fi restrâns numai prin lege și numai dacă se impune, după caz, pentru: apărarea securității naționale, a ordinii, a sănătății ori a libertăților cetățenilor; desfășurarea instrucției penale; prevenirea consecințelor unei calamități naturale, ale unui dezastru ori ale unui sinistru deosebit de grav.

(2). Restrângerea poate fi dispusă numai dacă este necesară într-o societate democratică. Măsura trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o, să fie aplicată în mod nediscriminatoriu și fără a aduce atingere existenței dreptului sau a libertății.”

Limitarea sau restrângerea unor drepturi sau libertăți trebuie să fie prevăzută expres de lege (practic, de Legea fundamentală) și să fie realizate în scopul satisfacerii unor interese publice generale.

Limitările prezintă un caracter de excepție. Situațiile care impun restrângerea unor drepturi sau ale unor libertăți fundamentale sunt expres nominalizate de Legiuitorul Constituant în alin. (1).

Aceste situații limitativ prevăzute, realizează condiția legitimării restrângerii dreptului sau a libertății fundamentale.

Alin. (2) precizează că ceea ce se restrânge nu este dreptul subiectiv sau libertatea fundamentală ci exercitarea acestora.

Restrângerea exercitării dreptului sau a libertății nu pune în discuție însăși existența acestora. Restrângerea exercitării dreptului sau a libertății nu pune în discuție însăși existența acestora.

Restrângerea drepturilor sau a libertăților fundamentale trebuie să aibă un caracter nediscriminatoriu.

Cap. III: Îndatoririle fundamentale

Îndatoririle fundamentale sunt reglementate în cap. III din titlul II al Constituției României, în articolele 54-57.

Vom proceda la o succintă analiză a acestora.

Art. 54 - reglementează fidelitatea față de țară:

"(1). Fidelitatea față de țară este sacră.

(2) . Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militarii, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în acest scop, vor depune jurământul cerut de lege."

Între cetățeanul român și statul român există o legătură organică, firească.

Cetățenii români fiind născuți și crescuți în mijlocul poporului român, fiind educați în spiritul cinstirii memoriei străbunilor noștri, fiind conștienți că aparțin națiunii noastre române au obligația de a fi fideli țării.

Fidelitatea față de țară, față de națiunea română, față de memoria înaintașilor este sfântă.

Trădarea nu presupune "denunțarea" unui sistem social-politic; ea implică abdicarea de la sacrul ideal al respectului față de neamul românesc și față de mult încercata noastră țară.

Firesc, cetățenii care exercita funcții publice și militarii români trebuie să depună jurământul de credință față de Patrie.

Art. 55 - se referă la apărarea țării:

"(1). Cetățenii au dreptul și obligația să apere România.

(2). Condițiile privind îndeplinirea îndatoririlor militare se stabilesc prin lege organică.

(2) . Cetățenii pot fi încorporați de la vârsta de 20 de ani și până la vârsta de 35 de ani, cu excepția voluntarilor, în condițiile legii organice."

Chiar în condițiile profesionalizării armatei, această obligație, de natură constituțională, rămâne pe deplin valabilă. Îndatorirea de apărare a țării aparține tuturor cetățenilor români. Prestarea jurământului militar semnifică fidelitatea față de națiunea română și obligă la adoptarea unei conduite exemplare.

Art. 56 - privește contribuțiile financiare și are următorul conținut:

"(1). Cetățenii au obligația să contribuie prin impozite și prin taxe, la cheltuielile publice.

(2) . Sistemul legal al impunerii trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3) . Orice alte prestări sunt interzise în afara celor stabilite prin lege, în situații excepționale."

Textul constituțional precizat instituie obligația cetățenilor români de a contribui la cheltuielile publice, prin plata de taxe și impozite. Se instituie o obligație și pentru autoritățile publice concretizată în așezarea justă, motivată, a sarcinilor fiscale.

Cu excepția prestărilor impuse prin lege, pentru situații excepționale, orice alt tip de prestații sunt interzise.

Art. 57 - se referă la exercitarea drepturilor și libertăților:

"Cetățenii români, cetățenii străini și apatrizii trebuie să-și exercite drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile celorlalți."

Se recunoaște aptitudinea exercitării drepturilor și a libertăților fundamentale dacă acest exercițiu se realizează cu bună-credință.

Bună-credință, în această ipoteză, se referă la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale celorlalte subiecte de drept. Evident, dacă drepturile și libertățile fundamentale ale altor drept nu poate constitui un temei legitim pentru recunoașterea încălcării drepturilor (fundamentale sau simple drepturi subiective) altor persoane, fie ele cetățeni români, cetățeni străini sau apatrizi.

Cap. VI: Cetățenia română

Cetățenia română este reglementată în dispozițiile Constituției României și în Legea nr.21/1991, republicată.⁵⁾

Analiza instituție juridice a cetățeniei române în cadrul acestei monografii este, credem noi, obligatorie.

Discutând despre drepturile și libertățile fundamentale și despre îndatoririle fundamentale ale cetățenilor români este absolut necesar să analizăm cetățenia română.

În analiza instituție juridice a cetățeniei române ne vom ghida după prevederile Legii cetățeniei române nr.21/1991, cu modificările

și completările ulterioare.

Legea amintita a fost modificată succesiv prin următoarele acte normative:

O Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 68/2002, aprobată prin Legea nr. 542/2002;

O Legea nr. 542/2002;

O Ordonanța de urgență a Guvernului nr. 43/2003, aprobată prin Legea nr. 405/2003;

O Legea nr. 405/2003;

O Legea nr. 248/2003.

Art. 1 din Legea nr. 21/1991⁹¹ încearcă să definească cetățenia română. Ea ar reprezenta legătura și apartenența unei persoane fizice la statul român.

În literatura de specialitate au fost date numeroase definiții cetățeniei române.

Din punctul nostru de vedere cetățenia română reprezintă o calitate deținută de o persoană fizică, care reliefează raporturile de natură politică și juridică, existente între respectiva persoană fizică și statul român.

Complexitatea acestor raportări determină conținutul capacității juridice depline specifice exclusiv cetățenilor români.

Fără îndoială, se recunoaște o capacitate juridică (de drept constituțional) și cetățenilor străini sau apatrizilor. Această capacitate este incompleta (ca să nu spunem restrânsă').

Urmare a legăturii permanente dintre cetățeanul român și statul român, s-a concretizat îndatorirea statului de a asigura protecția propriilor săi cetățeni.

În alin. (2) al art. 1 este concretizată o regulă cuprinsă în Constituția României. Egalitatea cetățenilor români în fața legii și aptitudinea lor de a fi admiși pentru ocuparea funcțiilor publice, civile și militare reprezintă aspecte analizate de noi în cuprinsul cap. II din partea a II-a a acestui volum. De aceea nu vom insista asupra lor.

Art. 2 precizează în mod declarativ că legea (a cetățeniei române evident) este aceea care stabilește modurile de dobândire și modurile de pierdere a cetățeniei române. Firește, modalitățile de dobândire și de pierdere a cetățeniei române nu puteau și nu trebuiau să fie menționate în Legea fundamentală. Aceste chestiuni sunt

detaliată în legea cetățeniei române care reprezintă legea cadru în materia cetățeniei.

Art. 3 menționează că încheierea, declararea nulității, anularea sau desfacerea căsătoriei între un cetățean român și un străin nu produce efecte asupra cetățeniei soților.

De principiu, căsătoria nu produce efecte juridice asupra cetățeniei soților. Aceasta înseamnă că fiecare dintre soți (sau foștii soți) își păstrează nealterată cetățenia avută (în speță, cetățenia română). Chiar mai mult, dacă unul dintre soți își schimbă cetățenia această situație nu are aptitudinea de a produce efecte juridice asupra cetățeniei române a celuilalt soț.

Moduri de dobândire a cetățeniei române

Art. 4 enumeră modurile de dobândire a cetățeniei române: prin naștere, prin adopție și prin acordare la cerere.

Dobândirea cetățeniei române se fundamentează pe principiul dreptului sângelui (*jus sanguinis*). Alte legislații aplică principiul dreptului solului sau a locului (*jus soli sau jus loci*).

Jus soli este aplicat de legislația Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și de Statele Unite ale Americii. Dar în Marea Britanie și în S.U.A. nu se aplică exclusiv jus soli. Copii născuți din părinți britanici sau americani, într-un stat străin, sunt cetățeni ai Regatului Unit respectiv ai S.U.A. în temeiul principiului jus sanguinis. Așadar în aceste țări se aplică un sistem mixt, dreptul sângelui - dreptul solului.

În România aplicarea principiului dreptului sângelui (*jus sanguinis*) este apreciată ca fiind potrivită, deoarece exprimă în modul cel mai clar cu putință relațiile dintre părinți și copii, stabilite în cadrul mai larg al raporturilor dintre generațiile care se succed pe pământul țării.

O Desigur, dobândirea prin naștere a cetățeniei române reprezintă un mod de dobândire de drept a cetățeniei române.

Art. 5 prevede următoarele: „Copii născuți pe teritoriul României din părinți cetățeni români, sunt cetățeni români.

Sunt de asemenea, cetățeni români cei care:

- a) s-au născut pe teritoriul statului român, chiar dacă numai

unul dintre părinți este cetățean român;

b) s-au născut în străinătate și ambii părinți sau numai unul dintre ei are cetățenia română.

Copilul găsit pe teritoriul statului român este considerat cetățean român, până la proba contrarie, dacă nici unul dintre părinți nu este cunoscut.“

Ca atare, aplicând principiul *jus sanguinis*, legea cetățeniei române dispune că este cetățean român: copilul născut din părinți care au cetățenia română; copilul născut dintr-un părinte cetățean român și un părinte cetățean străin sau apatrid. Nu interesează teritoriul statului unde s-a născut copilul.

Aplicarea principiului dreptului sângelui (*Cius satievinis*) este deplină și neschimbată.

O Dobândirea cetățeniei române prin adopție este reglementată de legea cetățeniei române în dispozițiile art. 6 și art. 7:

Art. 6: “Cetățenia română se dobândește de către copilul străin sau fără cetățenie prima adopție, dacă adoptatorii sunt cetățeni români, iar adoptatul nu a împlinit vârsta de 18 ani.

În cazul în care numai unul dintre adoptatori este cetățean român, cetățenia adoptatului minor va fi hotărâtă de comun acord, de către adoptatori. În situația în care adoptatorii nu cad de acord, instanța judecătorească competentă să încuviințeze adopția, va decide asupra cetățeniei minorului, ținând seama de interesele acestuia. În cazul copilului care a împlinit vârsta de 14 ani este necesar consimțământul acestuia.

Dacă adopția se face de către o singură persoană, iar aceasta este cetățean român, minorul dobândește cetățenia adoptatorului.“

Art. 7: „În cazul declarării nulității sau anulării adopției, copilul care nu a împlinit vârsta de 18 ani, este considerat că nu a fost niciodată cetățean român dacă domiciliază în străinătate sau dacă părăsește țara pentru a domicilia în străinătate.

În cazul desfacerii adopției copilul care nu a împlinit vârsta de 18 ani pierde cetățenia română pe data desfacerii adopției, dacă acesta domiciliază în străinătate sau dacă părăsește țara pentru a domicilia în străinătate.“

Soluțiile adoptate de legiuitor sunt clare; ele rezulta din lecturarea celor două texte de lege anterior expuse.

Cetățenia română se dobândește de copilul cetățean străin sau

apatrid, prima adopție, adoptatori sunt cetățeni români. Cetățenia română se dobândește de copilul cetățean străin, dacă adopția se face de o singură persoană fizică de cetățenie română. În ambele ipoteze cel adoptat trebuie să nu fi împlinit vârsta de 18 ani.

Dacă din cei doi adoptatori doar unul este de cetățenie română, cetățenia adoptatului va fi hotărâtă de către adoptatori pe cale amiabilă. Dacă aceștia nu cad de acord, instanța de judecată competentă să încuviințeze adopția va decide asupra cetățeniei minorului adoptat, ținând seama de interesul său.

Prin interes al minorului trebuie să înțelegem realizarea aptitudinilor de integrare a acestuia în noua sa familie dar și societatea în care urmează să trăiască.

Legea impune luarea consimțământului minorului în cazul în care acesta a împlinit vârsta de 14 ani.

O Dobândirea cetățeniei române la cerere

Dobândirea cetățeniei române la cerere vizează, în realitate două aspecte diferite:

A) Dobândirea cetățeniei române la cerere de către persoane fizice, cetățeni străini sau apatrizi care au pierdut cetățenia română;

B) Dobândirea cetățeniei române la cerere de către persoane fizice cetățeni străini sau apatrizi.

Art. 10, art. 10/1, art. 10/2 din lege reglementează situația redobândirii cetățeniei române. Practic este vorba despre dobândirea cetățeniei române prin repatriere.

Art. 10: „Cetățenia română se poate acorda și persoanei care a pierdut această cetățenie și care cere redobândirea ei, cu păstrarea cetățeniei străine și stabilirea domiciliului în țară sau cu menținerea acestuia în străinătate, dacă îndeplinește în mod corespunzător condițiile prezente la art. 8 alin. 1, lit. „b“, „c“, „d“ și „e“.

Dispozițiile alin. 1 se aplică în mod corespunzător și apatrizilor, foști cetățeni români.

Părinții care solicita redobândirea cetățeniei române hotărăsc și în privința cetățeniei copiilor lor minori. În situația în care părinții nu cad de acord, tribunalul de la domiciliul minorului va decide, ținând seama de interesele acestuia. În cazul copilului care a împlinit vârsta de 14 ani, este necesar consimțământul acestuia.

Redobândirea cetățeniei de către unul dintre soți nu are nici o consecință asupra cetățeniei celuilalt soț. Soțul cetățean străin sau

fără cetățenie, al persoanei care redobândește cetățenia română poate cere dobândirea cetățeniei române în condițiile prezentei legi“.

Art. 10/1: „Foștii cetățeni români care înainte de data de 22 decembrie 1989 au pierdut cetățenia română din motive neimputabile lor sau această cetățenie le-a fost ridicată fără voia lor, precum și descendenții acestora până la gradul II, pot redobândi ori li se poate acorda cetățenia română, la cerere, cu păstrarea cetățeniei străine și stabilirea domiciliului în țară sau cu menținerea acestuia în străinătate dacă îndeplinesc condițiile prevăzute la art. 8 alin. 1 lit. h“ c“ e“ și f ‘

„U , „V/ , Șl„L .

Dispozițiile art. 10 alin. 2-4 se aplică în mod corespunzător“.

Art. 10/2: „Persoanele prevăzute la art. 10/1 care au domiciliul sau reședința în România pot depune la Ministerul Justiției o cerere de redobândire a cetățeniei române după împlinirea unui termen de 4 ani de la momentul obținerii dreptului de ședere respectiv al stabilirii domiciliului în România.“

Legiuitorul a manifestat o deosebită grijă pentru reglementarea în detaliu a ipotezelor în care persoanele fizice care au fost cetățeni români și au pierdut cetățenia ca efect al stabilirii lor în străinătate să poată să recapete această cetățenie în scopul reintegrării acestora în societatea noastră.

Normele fiind eminamente tehnice nu impun o analiză în detaliu. Simpla lor lecturare este în măsură să ne indice categoriile de persoane fizice și ,modul în care acestea pot redobândi, la cerere cetățenia română.

Nu putem să nu constatăm că art. 10/1 conține și norme de trimitere. Din această cauză pentru interpretarea integrală a textului acesta trebuie coroborat cu prevederile art. 8 alin. 1 lit. „b“, „c“, „e“ și „f“ precum și cu dispozițiile art. 10 alin. 2, 3 și 4.

A) Art. 8 și art. 9 reglementează modul de dobândire a cetățeniei române de către persoanele fizice cetățeni străini sau apatrizi.

Art. 8: „Cetățenia română se poate acorda la cerere persoanei fără cetățenie sau cetățeanului străin dacă îndeplinește următoarele condiții:

a) s-a născut și domiciliază, la data cererii, pe teritoriul României sau deși nu s-a născut pe acest teritoriu domiciliază în

condițiile legii pe teritoriul statului român de cel puțin 8 ani sau, în cazul în care este căsătorit și conviețuiește cu un cetățean român de cel puțin 5 ani de la data căsătoriei.;

b) dovedește prin comportament acțiuni și atitudine, loialitate față de statul român, nu întreprinde sau sprijină acțiuni împotriva ordinii de drept sau a securității naționale și declară că nici în trecut nu a întreprins asemenea acțiuni;

c) a împlinit vârsta de 18 ani;

d) are asigurate în România mijloacele legale pentru o existență decentă în condițiile stabilite de legislația privind regimul străinilor; este cunoscut cu o bună comportare și nu a fost condamnat în țară sau în străinătate pentru o infracțiune care îl face nedemn de a fi cetățean român;

a) cunoaște limba română și posedă noțiuni elementare de cultură și civilizație românească, în măsură suficientă pentru a se integra în viața socială;

b) cunoaște prevederile Constituției României și imnul național.

Termenele prevăzute la alin. 1 lit. „a“ pot fi reduse până la jumătate în cazul în care solicitantul este o personalitate recunoscută pe plan internațional ori a investit în România sume care depășesc 500.000 euro.

Dacă cetățeanul străin sau persoana iară cetățenie care a solicitat să i se acorde cetățenia română se află în afara teritoriului statului român o perioadă mai mare de 6 luni în cursul unui an, anul respectiv nu i se ia în calcul la stabilirea perioadei prevăzute la alin. 1 lit. „a“.

Art. 9: „Copilul născut din părinți cetățeni străini sau fără cetățenie și care nu a împlinit vârsta de 18 ani dobândește cetățenia română o dată cu părinții săi. În cazul în care unul dintre părinți dobândește cetățenia română, părinții vor hotărâ de comun acord, cu privire la cetățenia copilului. În situația în care părinții nu cad de acord, tribunalul de la domiciliul minorului va decide ținând seama de interesele acestuia. În cazul copilului care a împlinit vârsta de 14 ani este necesar consimțământul acestuia.

Copilul dobândește cetățenia română pe aceeași dată cu părințele său.“

Condițiile sunt clar specificate în cele două texte de lege.

Cererea pentru acordarea cetățeniei române este făcută, fie de solicitant, fie de un mandatar cu procură autentică și specială. Ea se adresează unei comisii care funcționează pe lângă Ministerul Justiției și care are rolul de a constata îndeplinirea condițiilor pentru acordarea cetățeniei române. Comisia este alcătuită din 5 magistrați de la Tribunalul București, care au un mandat de 4 ani și care sunt desemnați de președintele instanței nominalizate.

Comisia, după examinarea și analiza documentelor, întocmește un raport care urmează a fi înaintat Ministerului Justiției.

Dacă raportul întocmit constată îndeplinirea condițiilor, pentru acordarea cetățeniei române, ministrul justiției va prezenta Guvernului României un proiect de hotărâre pentru acordarea sau pentru redobândirea cetățeniei române.

Acordarea cetățeniei române se realizează prin hotărâre a Guvernului României care se publică în Monitorul Oficial.

Dacă raportul comisiei este negativ, în sensul că persoana fizică nu întrunește condițiile pentru acordarea sau pentru redobândirea cetățeniei române, cererea va fi respinsă.

Încheierea prin care comisia a pronunțat respingerea cererii poate fi atacată cu recurs, în termen de 15 zile de la comunicare, la Curtea de Apel București.

Dacă cererea a fost respinsă ori dacă recursul a fost respins solicitantul poate formula o nouă cerere pentru acordarea cetățeniei române după expirarea unui termen de 6 luni de la respingerea cererii formulate anterior.

Procedura soluționării cererii pentru acordarea cetățeniei române sau pentru redobândirea acesteia după caz, este prevăzută în dispozițiile art. 11 - art. 18 din legea cetățeniei române.

Moduri de pierdere a cetățeniei române

Art. 23 precizează că cetățenia română se pierde prin unul din următoarele moduri: retragerea cetățeniei române, aprobarea renunțării la cetățenia română și alte cazuri prevăzute de lege, care au ca efect pierderea cetățeniei române.

Pierderea cetățeniei române prin retragere

Art. 24 menționează: „Cetățenia română se poate retrage per-

soanei care:

a) aflată în străinătate, săvârșește fapte deosebit de grave prin care vatâmă interesele statului român sau lezează prestigiul României;

b) aflată în străinătate, se înrolează în forțele armate ale unui stat cu care România a rupt relațiile diplomatice sau cu care este în stare de război;

c) a obținut cetățenia română prin mijloace frauduloase;

d) este cunoscută ca având legături cu grupări teroriste sau le-a sprijinit, sub orice formă, ori a săvârșit alte fapte care pun în pericol siguranța națională.

Cetățenia română nu poate fi retrasă persoanei care a dobândit-o prin naștere.“

Art. 25: „Retragerea cetățeniei române nu produce efecte asupra cetățeniei soțului sau copiilor persoanei căreia i s-a retras cetățenia.“

Cetățenia română se poate retrage de principiu persoanei aflată în străinătate.

Retragerea cetățeniei române se pronunță prin hotărâre a Guvernului României, la propunerea ministrului justiției. Ea devine efectivă la dat publicării Hotărârii de Guvern în Monitorul Oficial al României.

• Pierderea cetățeniei române prin aprobarea renunțării la aceasta.

Art. 26 dispune: „Pentru motive temeinice se poate aproba renunțarea la cetățenia română persoanei care a împlinit vârsta de 18 ani și care:

a) nu este învinuită sau inculpată într-o cauză penală ori nu are de executat o pedeapsă penală;

b) nu este urmărită pentru debite către stat, persoane fizice sau juridice din țară sau, având astfel de debite le achită ori prezintă garanții corespunzătoare pentru achitarea lor;

c) a dobândit ori a solicitat și are asigurarea că va dobândi o altă cetățenie.“

Art. 27: „Pierderea cetățeniei române prin aprobarea renunțării, nu produce nici un efect asupra cetățeniei soțului sau copilului minor.

Cu toate acestea, în cazul în care ambii părinți obțin aprobarea renunțării la cetățenia română, iar copilul minor se află împreună cu

ei, în străinătate, ori părăsește cu ei țara, minorul pierde cetățenia română odată cu părinții săi, iar dacă aceștia au pierdut cetățenia română la date diferite, pe ultima dintre aceste date. Copilul minor care, pentru a domicilia în străinătate, părăsește țara după ce ambii părinți au pierdut cetățenia română pierde cetățenia română pe data plecării sale din țară.

Dispozițiile alineatului precedent se aplică în mod corespunzător și în cazul în care unul dintre părinți este cunoscut sau este în viață.

Copilul minor, încredințat prin hotărâre judecătorească părintelui care are domiciliul în străinătate și care renunță la cetățenie, pierde cetățenia română pe aceeași dată cu părintele căruia i-a fost încredințat și la care locuiește, cu condiția obținerii acordului celui alt părinte, cetățean român.

În situațiile prevăzute la alin. 2, 3 și 4 copilului care a împlinit vârsta de 14 ani i se cere consimțământul.“

În doctrina juridică constituțională autorii reinterează dispozițiile acestui articol pentru a analiza renunțarea la cetățenia română, care constituie un mod de pierdere a acesteia.

Apreciem că lecturarea textelor - integral reproduse - este suficientă pentru înțelegerea renunțării la cetățenia română, care firesc reprezintă o instituție juridică.

Dacă am proceda altfel ar trebui practic să repetăm dispozițiile legale. Ceea ce, evident, este inacceptabil!!!! (din punctul nostru de vedere, desigur).

• Alte cazuri legale care au ca efect pierderea cetățeniei române.

Sunt menționate în art. 28 și art. 29 din Legea cetățeniei române.

Sintetic sunt precizate următoarele cazuri (situații):

- adopția unui copil minor care este cetățean român de către cetățeni străini. Copilul pierde cetățenia română la cererea adoptatorilor cetățeni străini, dacă are aptitudinea de a dobândi cetățenia acestora;

- dacă este stabilită filiația unui copil găsit pe teritoriul României, iar părinții sunt cetățeni străini.

În temeiul dreptului sângelui (*jus sanguinis*) copilul dobândește cetățenia părinților săi;

- în situația anulării sau a declarării nulității ori a desfacerii adopției unui minor, cetățean străin la origine, adoptat de cetățeni români.

Copilul pierde cetățenia română dacă adopția este anulată, declarata nulă sau desfăcută în condițiile în care acesta nu a împlinit vârsta de 18 ani și domiciliază în străinătate sau părăsește România pentru a domicilia în străinătate.

Cetățenia copilului găsit pe teritoriul României

Potrivit legii, copilul găsit pe teritoriul României, dacă nici unul dintre părinți nu este cunoscut, este cetățean român.

În acest sens prevede art. 5 alin. (2) din Legea nr. 21/1991: "Copilul găsit pe teritoriul statului român este considerat cetățean român, până la proba contrarie, dacă nici unul dintre părinți nu este cunoscut".

Legea nu face aplicare principiului jus soli. Soluția legislativă se întemeiază pe o prezumție că cel puțin unul dintre părinții copilului găsit este cetățean român. În consecință, și în reglementarea acestei situații se aplică principiul jus sanguinis. Faptul că se aplică dreptul sângelui este evident în situația în care filiația copilului găsit pe teritoriul României a fost stabilită, înaintea vârstei de 18 ani, față de amândoi părinții, iar aceștia nu posedă niciunul cetățenia română.

În acest caz, deși probabil născut pe teritoriul României, copilul va pierde cetățenia română.

Copilul găsit pe teritoriul României va pierde cetățenia română și în cazul în care se stabilește filiația în raport cu un părinte, cetățean străin, iar celălalt părinte rămâne în continuare necunoscut.

Efectele juridice a jurământului de credință față de România

Sediul materiei se află în art. 19 și art. 20 din Legea nr. 21/1991.

Jurământul de credință trebuie depus de persoana căreia i se acorda cetățenia română și de persoana care redobândește, ca efect al

repatrierii, cetățenia română.

Termenul este de 6 luni; el curge de la data la care a fost comunicată solicitantului hotărârea prin care i s-a acordat cetățenia română.

În interiorul termenului amintit persoana fizică trebuie să depună jurământul de credință, în fața ministerului justiției sau a secretarului de stat delegat anume în acest scop. Persoana fizică dobândește cetățenia română de la data depunerii jurământului de credință față de România.

Dovada cetățeniei române

Art. 21 și art. 22 din lege precizează că dovada calității de cetățean român se face cu buletinul de identitate sau, după caz, cu cartea de identitate.

Pentru minorii până la vârsta de 14 ani se dovedește cetățenia română cu certificatul de naștere însoțit de buletinul de identitate/cartea de identitate sau de pașaportul oricăruia dintre părinți. Dacă minorul până la 14 ani este înscris în buletinul/cartea de identitate sau în pașaportului unuia dintre părinți dovada cetățeniei sale se produce numai cu unul dintre documentele menționate.

În mod excepțional pentru minorii până la vârsta de 14 ani se poate face cu un certificat eliberat de organele de evidență a populației.

Dovada cetățeniei copiilor găsiți pe teritoriul României, care nu au împlinit vârsta de 14 ani, se produce cu certificatul de naștere.

Misiunile diplomatice sau oficiile consulare ale României în străinătate pot elibera în caz de nevoie, la cerere, dovezi de cetățenie pentru cetățenii români aflați în străinătate.

De regulă, cetățenii români aflați peste hotare, în state externe Uniunii Europene, produce dovada cetățeniei pe care o posedă cu actul valabil pentru trecerea frontierei de stat emis de autoritățile române, respectiv cu pașaportul.

Cetățenia de onoare

Sediul materiei se află în dispozițiile art. 38 din Legea cetățeniei române.

Cetățenia de onoare se acordă unor persoane fizice, cetățeni străini pentru servicii deosebite aduse României și națiunii române.

Cetățenia română cu titlul de "cetățenie de onoare" se acordă de Parlamentul României la propunerea Guvernului român.

Persoanele fizice cetățeni străini cărora li s-a acordat cetățenia de onoare beneficiază de toate drepturile civile și politice recunoscute cetățenilor români, cu excepția drepturilor electorale (dreptul de vot și dreptul de a fi ales) și a dreptului de a ocupa o funcție publică.

Excepțarea celor trei drepturi, cu un pronunțat caracter politic, este firească, în condițiile în care persoana fizică care a dobândit cetățenia română cu titlul de cetățenie de onoare este cetățean al unui stat străin.

Dubla cetățenie

Dubla cetățenie este recunoscută și acceptată de Legea cetățeniei române. Aceasta constituie un beneficiu acordat unor cetățeni români care în perioada dictaturii comuniste au pierdut cetățenia română, deoarece au plecat din țară și au domiciliat în străinătate. Sunt multe dispoziții în lege care conduc în mod direct și expres la soluția acceptării dublei cetățenii.

Persoanele fără cetățenie - apatrizii

Apatrizii reprezintă o categorie de persoane fizice care, deși locuiesc pe teritoriul statului român, nu posedă nici o cetățenie. Aceste persoane fizice care domiciliază pe teritoriul României beneficiază de toate drepturile și libertățile fundamentale prevăzute de Constituția României și de dreptul pozitiv (obiectiv) român. Totuși apatrizii nu pot exercita drepturile fundamentale care sunt specifice exclusiv doar calității de cetățean român.

Apatrizii domiciliați pe teritoriul României au toate obligațiile cetățenilor români, cu excepția acelor îndatoriri organice legate de calitatea de cetățean român.

Concluzii la partea a II-a a lucrării

Partea II-a a prezentului volum constituie o monografie dedicată drepturilor, libertăților și îndatoririlor fundamentale ale cetățenilor români.

În cap. I am analizat dispozițiile cu caracter general, comun, referitoare la drepturile și libertățile fundamentale.

În cap. II am analizat drepturile și libertățile fundamentale ale cetățenilor români. În cap. III am evocat îndatoririle constituționale, fundamentale care revin cetățenilor țării noastre.

În cap. IV am analizat dispozițiile constituționale și legale referitoare la cetățenia română.

Analiza instituției juridice a cetățeniei române a pornit de la o simplă interogație: Ale cui sunt drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale?

În consecința, a fost o "îndatorire de onoare" pentru noi să punctăm această instituție.

Încheiere

În acest volum am examinat două chestiuni de maximă importanță pentru știința Dreptului Constituțional și a Instituțiilor Politice: Autoritățile Publice și Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor români.

Fiecare dintre cele două teme a fost tratată în câte o monografie distinctă.

Dacă asociem cele două lucrări din prezentul volum cu lucrările publicate de noi, în anul 2006 - în care au fost analizate teme majore tot din știința Dreptului Constituțional și a Instituțiilor Politice - ne putem forma o imagine de ansamblu asupra Dreptului Constituțional Român.

Istoria constituționalismului românesc, elementele de teorie generală a statului, puterea de stat în România - autoritățile publice în contemporaneitate asociate cu drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale ale cetățenilor români reprezintă subiectele tratate de noi în materia Dreptului Constituțional și a Instituțiilor Politice.

Cu privire la volumul de față precizăm că autorul a redactat întregul material într-un interval de timp foarte scurt. Desigur, conceperea și jalonarea materiei analizate a stat în atenția noastră o perioadă mult mai îndelungată, de aproximativ 5-6 luni.

Totuși cele două monografii din acest volum, pot cuprinde erori, fie de sistematizare, fie de interpretare. Noi suntem conștienți de acest aspect și din acest motiv rugăm cititorii să fie toleranți față de concepțiile noastre.

În fond, frumusețea Dreptului constă în ultimă instanță în deosebirile de păreri, de teze și de opinii.

Am valorificat doctrina Dreptului Constituțional și a Instituțiilor Politice elaborată de celebrii profesori de la Facultățile de Drept din țara noastră în măsura posibilităților și a potențialului nostru. Totui, credem că lucrările publicate de noi în materia Dreptului Constituțional și a Instituțiilor Politice - inclusiv acest volum - poartă „amprenta” propriului nostru mod de analiză și de redactare.

Suntem bucuroși de finalizarea acestui proiect ambițios și vast pentru noi și avem credința că cititorii în special juriștii vor înțelege „nevoia” noastră materializată în dezvoltarea unor fragmente din această nobilă știință juridică care, de principiu, studiază reglementarea relațiilor sociale care apar în procesul instaurării, menținerii și a

exercitării puterii de stat.

Lucrările noastre: „Momente în dezvoltarea politico-juridică a României”; „Statul - instituție social-politică și juridică fundamentală” și „Stat și Cetățean” sunt închinete acestei ramuri a științelor juridice - știința Dreptului Constituțional și a Instituțiilor Politice.

Cu modestie și sinceritate, vă salut stimați cititori!

III. Sistemul politic și constituțional al României de Est

§.1. Republica Moldova

Procesul de emancipare a Republicii Socialiste Sovietice Moldovenești, devenită R.S.S. Moldova, s-a concretizat, în etape, prin oficializarea limbii române (așa-zisa moldovenească) și trecerea la alfabetul latin (31.08.1989), prin reintroducerea tricolorului românesc (27.04.1990), urmate de declararea suveranității Republicii (23.06.1990), adaptarea stemei Republicii la tradiția moldovenească (03.11.1990) și declararea imnului României – Deșteaptă-te române – ca imn al Republicii Moldova.

Republica Socialistă Sovietică Moldovenească a fost singura republică sovietică care nu a participat la puciul din 19.08.1991, în urma căruia a fost arestat președintele U.R.S.S. Mihail S. Gorbaciov, puci înlăturat prin intervenția energetică a lui Boris Elțîn. De asemenea, R.S.S. Moldova nu a participat la referendumul organizat în vederea menținerii U.R.S.S. (17.03.1990).

La data de 27.08.1991, la orele 14,20 R.S.S. Moldova și-a proclamat independența de stat sub denumirea „**Republica Moldova**”. A fost adoptat un imn propriu – **Limba noastră** – versuri Alexei Mateevici, muzica Alexandru Cristea și a fost elaborată și promulgată Constituția Republicii Moldova, în anul 1994, o constituție care a avut ca model de inspirație Constituția României, adoptată în anul 1991.

Această Constituție a fost ulterior modificată în sensul alegerii președintelui Republicii Moldova de către Parlament, respingându-se totodată propunerea ca limba rusă să constituie a doua limbă oficială în stat.

Funcția de președinte a Republicii Moldova a fost exercitată succesiv de către: Mircea Snegur, Petre Lucinski, Vladimir Voronin.

Sub aspectul Dreptului internațional și a relațiilor internaționale precizăm că **Republica Moldova** este membră a O.N.U., a O.S.C.E., a C.S.I. și în Consiliul Europei (oct. 1995).

România a recunoscut Republica Moldova ca stat independent imediat după proclamare. Statul Român nu a contestat numele

tânărului stat – cum s-a întâmplat în cazul Republicii Elene cu ocazia recunoașterii independenței de stat a Republicii Macedonia, provenită din destrămarea Republicii Socialiste Federative Iugoslavia – cu toate că ar fi avut temeiuri să procedeze în acest sens.

Este evident că România a procedat la recunoașterea independenței Republicii Moldova – o recunoaștere imediată și necondiționată – avându-se în vedere posibilitatea unei viitoare uniri a Republicii Moldova cu patria mamă, România. La conturarea acestui punct de vedere a contribuit, în mod indubitabil, și experiența istorică concretizată în unirea Basarabiei cu Regatul României, înfăptuită la 27.03./09.04.1918.

România și Republica Moldova au încheiat o serie de acorduri bilaterale: Tratat privind asistența juridică în materie civilă și penală, Chișinău, 06.07.1997; Acordul bilateral de comerț liber, București, 15.02.1994, ratificat prin Legea nr. 94/1994; Acordul pentru evitarea dublei impunerii și prevenirea evaziunii fiscale cu privire la impozitul pe venit și pe capital, București, 25.01.1995, ratificat prin Legea nr. 63/1995; Acordul privind recunoașterea reciprocă a diplomelor, certificatelor și titlurilor științifice acordate de instituții de învățământ acreditate în respectivele state, Chișinău, 20.06.1998, ratificat prin legea nr. 39/1999.

Este important de reținut că în Republica Moldova a fost organizat un referendum cu titlu informativ, inițiat de fostul președinte Mircea Snegur, în care marea majoritate a populației a optat pentru preservarea independenței statului.

O eventuală unire a Republicii Moldova cu România trebuie judecată în raport de împrejurări, de intenția guvernului acestui stat, de realizările statului cu care s-ar propune unirea (România), de existența nealterată a ideii unității naționale. În acest context nu putem trece cu vederea respingerea propunerii României de a discuta chestiunile relative la tânărul stat „moldovenesc” de către toate țările de care într-un moment sau altul Republica Moldova a aparținut, respectiv: **România, Rusia și Ucraina.**

Consfătuirea a avut loc fără invitarea Statului Român!!!!

Atitudinea conducerii Republicii Moldova a fost echivocă, ca să nu spunem fățiș antiunionistă în întreaga perioadă 1991-2009. Spre exemplu, în octombrie 2005 cu prilejul intrării Republicii Moldova în Consiliul Europei președintele Mircea Snegur a

spus...”cele două State – România și Republica Moldova – n.a. – pornesc de la realități și țin seama de acordul de la Helsinki și Carta de la Paris”, în răspunsul său adresat unui reprezentant al Regatului Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord care se arăta nedumerit „în legătură cu faptul că, deși pactul Ribbentrop-Molotov este unanim condamnat și considerat caduc, Moldova viețuiește separată de România”.

Au existat și există în perioada contemporană o serie de persoane publice care au fost și sunt adevrate ale unirii Basarabiei cu România: **Mircea Druc**, fost prim-ministru al Republicii Moldova, candidat la funcția de președinte al României, **Paul Goma**, aflat în exilul românesc, **Ilie Ilășcu**, condamnat la moarte în așa-zisă Republică Moldovenească Nistreană (Transnistria) și deputat în Parlamentul Republicii Moldova care după eliberare a ajuns senator în Parlamentul României și mulți alții.

După proclamarea independenței de stat Republica Moldova a fost nevoită să suporte un război civil (martie-octombrie 1992) purtat cu partea transnistreană, care-și proclamase, sub conducerea lui Igor Smirnov, independența sub denumirea „Republica Moldovenească Nistreană”, cu capitala la Tiraspol.

Această pseudorepublică **a adoptat ca limbă oficială limba rusă, ca zi de sărbătoare națională data de 07 Noiembrie și a instaurat o jurisdicție proprie, instalând și un regim de vamă cu Republica Moldova.** Dar, așa-zisa Republica Moldovenească Nistreană și-a extins autoritatea și în partea dreaptă a Nistrului, pe teritoriul vechii Basarabii, controlând politic și militar orașul Tighina, străveche localitate românească.

După integrarea României în Uniunea Europeană (01.01.2007), românii din Republica Moldova, denumiți de oficialitățile acestui stat „**moldoveni**”, par a fi mai hotărâți pentru cauza unionistă. Dovada o reprezintă imensul număr de cereri depuse la oficialitățile române de către cetățenii Republicii Moldova în vederea dobândirii / redobândirii cetățeniei române.

Românii basarabeni se lovesc în continuare de majore încercări și continue îndepărtări de la viața tradițională materializate între altele prin: staționarea pe mai departe a forțelor armate ruse și ocuparea parțială a teritoriului Republicii Moldova de către acestea; autoproclamarea independenței așa-numitei „Republici Moldovenești

Nistrene”; denaturarea continuă a istoriei neamului românesc; încercarea de a impune și limba rusă ca limbă oficială a statului; menținerea conceptelor de „popor moldovenesc” și de „limbă moldovenească” în legile și documentele oficiale ale Republicii Moldova etc.

Oricât de grea ar fi soarta **Basarabiei românești**, orice s-ar întâmpla cu această străveche provincie a țării noastre, România are datoria morală de a sprijini pe românii basarabeni. Însăși numele sacru al țării noastre constituie un imbold și o speranță pentru românii din cel de-al doilea stat românesc de pe harta Europei, pentru românii din Republica Moldova.

Săracele și puțin meșteșugitele noastre cuvinte în a exprima **corelația dintre Moldova și România**, ca de la parte la întreg, ne-au determinat să încercăm analizarea Constituției Republicii Moldova, aflată în vigoare în acest stat românesc din anul 1994.

Consider că analiza Constituției Republicii Moldova reprezintă, în primul rând, o datorie morală pe care o am ca cetățean român, și, în al doilea rând, o tentativă de analiză tehnico-juridică a unei Legi fundamentale a unei „țări” soră și fiică a patriei mamă România, de care prin forță, ultimatum și război a fost îndepărtată.

În consecință, este o datorie de onoare pentru mine să procedez, după puterile mele, la analiza Constituției Republicii Moldova în vigoare, din anul 1994 până în prezent, pe străvechiul pământ românesc al jumătății răsăritene a Moldovei istorice.

§.2. Constituția Republicii Moldova

Aspecte preliminare

Prezenta lucrare continuă lucrările noastre apărute anterior, având ca temă chestiuni relative la **Dreptul Constituțional: „Momente în dezvoltarea politico-juridică a României”, „Statul – instituție social politică și juridică fundamentală” și „Drept constituțional. Stat și Cetățean”**.

În prezenta lucrare vom încerca să analizăm Constituția Republicii Moldova, cu referire specială la autoritățile publice prevăzute de Constituție și la drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale prevăzute de „legea supremă a societății și a statului” din Republica Moldova”.

Constituția Republicii Moldova a fost adoptată la data de 29.07.1994, fiind publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994 și a intrat în vigoare la data de 27.08.1994.

În preambulul acestei constituții se menționează aspirațiile seculare ale poporului de a trăi într-o țară suverană, năzuințele spre satisfacerea intereselor cetățenilor de altă origine etnică, care împreună cu moldovenii (românii – n.a.) constituie poporul Republicii Moldova, „continuitatea statalității poporului moldovenesc” în contextul istoric și etnic al devenirii lui ca națiune.

Se menționează, de asemenea, aspirația spre constituirea statului de drept, considerând pacea civică, democrația, demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic ca fiind valori supreme, se reafirmă devotamentul deputaților în Parlament, în calitatea lor de reprezentanți plenipotențieri ai poporului Republicii Moldova, față de valorile general-umane, dorința de a trăi în pace și bună înțelegere cu toate popoarele lumii conform principiilor și normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional, aceștia fiind conștienți de responsabilitatea și obligațiile față de generațiile precedente, actuale și viitoare.

Preambulul Constituției cuprinde declarații de principiu referitoare la organizarea politico-etatică și la relațiile sociale fundamentale dintre membrii societății.

Totuși nu putem trece cu vederea sintagmele „aspirațiile seculare ale poporului de a trăi într-o țară suverană” și „având în vedere continuitatea statalității poporului moldovenesc în contextul istoric și etnic al devenirii lui ca națiune”.

Românii, inclusiv cei din istorica Țară a Moldovei au luptat pentru neatârnnarea țării și pentru unirea celor trei țări românești surori într-un stat unitar național român.

Continuitatea „**poporului moldovenesc**”, adică a poporului român din Țara Moldovei se manifestă pe ambele maluri ale Prutului de la Carpații Orientali la Nistru, și dincolo de el, și din nordul Bucovinei până la Marea Neagră și Dunăre. Acesta este contextul istoric și etnic în care românii din Moldova s-au afirmat. Poporul român din toate teritoriile a ajuns în sec. XVIII-XIX la stadiul de națiune.

Dar, națiunea este unică, națiunea română, însă textul din preambulul Constituției nu menționează acest fapt, ceea ce conduce la ideea că „poporul moldovenesc” ar deveni o „națiune moldovenească”.

Acest punct de vedere posibil dar profund eronat este cu atât mai periculos cu cât nu se referă explicit doar la românii din Republica Moldova și din Ucraina (Basarabia, Bucovina de Nord și ținutul Herța). Se poate interpreta că textul invocat de noi are în vedere toate teritoriile locuite de românii moldoveni, inclusiv teritoriul din România.

Deși aparent aceste declarații de principiu sunt generoase, ele au rolul de a „fundamenta” o statalitate „moldovenească” și un „popor moldovenesc”.

Iată cum vechile teorii țariste și sovietice ale moldovenismului sunt reluate de Constituția actuală a Republicii Moldova.

Nu cumva aceste sintagme utilizate în preambul au menirea de a justifica o eventuală „alipire” a celor 8 județe din România la Republica Moldova, dacă împrejurări politice ar fi favorabile? Pentru înlăturarea oricăror dubii și pentru a nu denatura adevărul istoric, preambulul Constituției ar trebui să menționeze unitatea națiunii române, să utilizeze noțiunea de popor român. Cum poate să se

realizeze aspirația seculară a românilor basarabeni doar prin proclamarea independenței Republicii Moldova? Apreciem că un astfel de ideal materializat într-o țară suverană se poate realiza doar prin întoarcerea Basarabiei între frontierele naționale ale României.

Toți marii cărturari din Țara Moldovei, cronicarii și domnitorul savant Dimitrie Cantemir au afirmat plenar, fără echivoc, unitatea țărilor românești, unitatea poporului român, iar fapta marelui voievod Mihai domn al Țării Românești, al Ardealului și a toată Țara Moldovei stă mărturie peste veacuri a dorinței de unitate națională a tuturor românilor. Nu se pot folosi în anii 1990 și 2000 sintagme de genul **”popor moldovenesc”** și **„limbă moldovenească”** decât numai cu scopul precis determinat al dezbinării românilor din Basarabia, ceea ce reprezintă o continuare directă, nemijlocită și fățișă a politici de deznaționalizare promovată de Imperiul țarist și de Imperiul sovietic.

Constituția Republicii Moldova este declarată, în mod solemn **„lege supremă a societății și a statului”**.

Este consacrat Statul de Drept și sunt ocrotite drepturile și libertățile omului precum și libera dezvoltare a personalității umane.

Analiza Constituției

Constituția Republicii Moldova este structurată pe titluri în număr de șapte.

Astfel, **titlul I „Principii generale”** – reglementează chestiuni relative la stat, suveranitate, teritoriu, drepturile și libertățile omului etc.

Titlul II intitulat „Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale” este consacrat analizei drepturilor și libertăților cetățenești, după cum indică și denumirea.

Titlul III este consacrat „Autorităților publice” și statuează asupra următoarelor instituții: **Parlament, Președintele Republicii Moldova, Guvern, Raporturile parlamentului cu guvernul, Administrația publică și Autoritatea judecătorească.**

Titlul IV – este consacrat **economiei naționale și finanțelor publice.**

Titlul V – reglementează **Curtea Constituțională a Republicii Moldova.**

Titlul VI – se referă la **revizuirea Constituției Republicii Moldova**, iar **titlul VII** – privește **dispozițiile tranzitorii și finale**.

Titlul I: Principii generale

Art. 1. – „Statul Republica Moldova”.

„(1). Republica Moldova este un stat suveran și independent, unitar și indivizibil.

(2). Forma de guvernământ a statului este republica.

(3). Republica Moldova este un stat de drept, democratic, în care demnitatea omului, drepturile și libertățile lui, libera dezvoltare a personalității umane, dreptatea și pluralismul politic reprezintă valori supreme și sunt garantate”.

Analizând textul art. 1 din Constituția Republicii Moldova constatăm că aceasta este **un stat. Statul** – constituie o instituție care se fundamentează pe o populație, așezată pe un teritoriu delimitat, și care este aptă de a se organiza în vederea exercitării funcțiilor legislative, executive și judecătorească prin intermediul autorităților publice legal investite.¹⁾

Deci statul presupune o serie de caractere juridice sau trăsături caracteristice distincte: implică **o putere publică** prin intermediul căreia se exteriorizează voința Statului și care este, prin natura sa, o putere politică; statul dispune de forță materială de constrângere; forța materială de constrângere cu caracter etatic este unică și puterea de stat este o putere organizată.

Să le analizăm succint:

***. puterea publică, prin intermediul căreia se exteriorizează voința Statului este o putere politică.**

Acesta deoarece societatea politică sau mai precis guvernanții edictază normele juridice impersonale și general obligatorii având în vedere programul de guvernare al partidului sau alianței politice câștigătoare în alegeri. Firesc, beneficiarii normelor care oglindesc viața politică sunt cetățenii, deci societatea civilă în ansamblul ei;

***. statul dispune de forță materială de constrângere.**

¹⁾. Vasile - Sorin Curpăn – **Statul – instituție social-politică și juridică fundamentală**, Bacău, Ed. I, 2006, pag. 10.

Autoritățile etatice dispun de forța materială de constrângere care este o putere, prin natura sa, superioară tuturor celorlalte puteri manifestate pe teritoriul statului.

Dacă Statul nu ar beneficia de forța coercitivă, Dreptul pozitiv (obiectiv) ar fi lipsit de eficiență, iar societatea s-ar prăbuși în haos și în anarhie.

Forța coercitivă etatică este superioară oricărei puteri aflate pe teritoriul statului deoarece derivă, în mod direct, din supremația de stat care constituie o componentă a suveranității (este latura internă a suveranității etatice).

Deși atribuțiile statului se exercită prin intermediul celor trei puteri constituite (legislativă, executivă și judecătorească), forța materială de constrângere rămâne un monopol al Statului. Datorită acestui fapt, forța de constrângere se impune – ab initio – în raport cu alte puteri constituite în interiorul statului;

***. forța de constrângere etatică este unică** deși, în mod concret, puterea de stat se exercită prin intermediul a trei categorii de autorități publice.

Nu se poate concepe existența mai multor forțe materiale de constrângere întrucât acestea ar implica existența unei pluralități de puteri în stat. Statul se manifestă prin puterile legislativă, executivă și judecătorească, toate constituind, în ansamblu, puterea unică etatică.

Manifestarea unei alte puteri, a altui stat, fără consimțământul statului în cauză, determină știrbirea suveranității, urmată fie de concretizarea unei stări de dependență între state, fie de disoluția autorității unui stat ori de dispariția sa din punct de vedere politico-geografic;

***. puterea de stat este o putere organizată.**

În mod firesc puterea de stat este o putere organizată datorită funcțiilor specifice pe care **Statul** le îndeplinește. Puterile legislative, puterile executive și puterile judecătorești le revin funcții și sarcini distincte în raport de competențele atribuite în **Stat**.

Textul indică trăsături specifice ale statului moldo-român²⁾: **suveranitatea și independența, caracterul unitar și indivizibil, stat de drept și democratic.**

²⁾ Așa vom denumi uneori Republica Moldova cu denumirile: Moldo-România, al doilea stat românesc, Mica Românie!!!!

Suveranitatea – presupune exercitarea pe întreg teritoriul și în raport cu întreaga populație a prerogativelor statului. Republica Moldova este stat suveran în sensul că autoritățile publice ale acestui stat nu sunt dependente de nici o altă autoritate nici pe plan intern și nici în relațiile internaționale. Altfel spus puterea de stat este supremă în interiorul statului și independentă pe plan extern.

Stat unitar – Republica Moldova este un stat unitar pentru că dispune de un ansamblu unic de organisme constituționale prin intermediul cărora se exercită puterea politică la nivel central și la nivel local. Are un singur rând de organe centrale: un parlament, un guvern și o unică Curte Supremă de Justiție.

Este un **stat indivizibil** în sensul că teritoriul Republicii Moldova nu poate fi divizat și nu este permisă fracționarea autorității publice. Acordarea unui statut special teritoriului din stânga Nistrului (Transnistriei) și înființarea și funcționarea efectivă prin Constituție a unității teritoriale autonome Găgăuzia se consideră că nu afectează caracterul unitar și indivizibil al statului moldovenesc. Totodată caracterul unitar și indivizibil al statului nu este afectat de înfăptuirea autonomiei locale atâta timp cât ordinea juridică stabilită rămâne aceeași pe întreg teritoriul statului.

Republica Moldova este **un stat de drept și democratic**.

Instituirea Statului de Drept implică aplicarea principiului separației/echilibrului „puterilor” etatice, respectiv legislativă, executivă și judecătorească. Fiind un Stat de Drept, Republica Moldova garantează că toate autoritățile publice și toți agenții statului acționează strict în limitele legii. În consecință, statul prin intermediul autorităților sale este supus Dreptului.

Democrația implică atât participarea cetățenilor la treburile publice cât și supunerea minorității politice în fața voinței majorității politice. Este evident că textul constituțional se referă prioritar la **democrația politică**. Datorită faptului că **democrația politică** manifestă unele neajunsuri în ceea ce privește relația (binomul) putere/opoziție se instituie și o democrație juridică constituțională specifică Statului de Drept. Iată una din corelațiile democrației cu Statul de Drept!!

Toate aceste caracteristici ale Republicii Moldova au ca scop fundamental preservarea demnității umane, a drepturilor și libertăților cetățenești, a dezvoltării libere, neîngrădite a

personalității umane, a afirmării dreptății sociale și a pluralismului politic în societatea Republicii Moldova.

Reținem că între trăsăturile specifice ale acestui stat nu sunt enumerate: **caracterul național** și **caracterul social al statului**.

Evitarea caracterului național are la bază un criteriu obiectiv; „**poporul moldovenesc**” nu constituie o națiune de sine stătătoare. Noi considerăm însă că în Constituția Republicii Moldova caracterul național se subînțelege chiar dacă nu a fost menționat expres. Din punct de vedere etnic, lingvistic, al facturii psihologice, al istoriei comune, a limbii și obiceiurilor, majoritatea covârșitoare a populației Republicii Moldova **aparține națiunii române**, fiind artificial denumită de autoritățile statului „**moldoveni**”.

Evitarea acestui caracter care nu a mai fost receptat din Constituția României, în vigoare, are menirea de a ambigua: cărei națiuni îi aparține „poporul moldovenesc”? Este greu de recunoscut un fapt limpede ca lumina zilei deoarece recunoașterea națiunii române în Basarabia ar conduce la o altă interogație: de ce aceeași națiune, același vechi popor trebuie să viețuiască în două state românești? De ce „**poporul moldovenesc**” dintre Prut și Nistru nu este integrat în Statul Român unde trăiesc românii moldoveni din partea apuseană a Moldovei istorice?

Cu adevărat, doar România, patria mamă, este stat național al tuturor românilor, din toate vechile noastre provincii istorice!!

Art. 2. – „Suveranitatea și puterea de stat”.

„(1). Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție.

(2). Nici o persoană particulară, nici o parte din popor, nici un grup social, nici un partid politic sau o altă formațiune obștească nu poate exercita puterea de stat în nume propriu. Uzurparea puterii de stat constituie cea mai gravă crimă împotriva poporului”.

Este aci, în acest articol, o mare curiozitate!! Se vorbește de „**suveranitatea națională**” în condițiile în care nu există **caracterul național** al statului și nu se înserează în constituție nimic despre națiune!!!! Este adevărat, în preambulul Constituției există sintagma

„...în contextul istoric și etnic al devenirii lui – a poporului moldovenesc ! - ca națiune.”

Deci avem „**popor moldovenesc**”, care devine de acum națiune, este în devenire, dar vorbim de „**suveranitate națională**”. Iată ce se întâmplă când copii Constituția altui stat, în speță Constituția țării mamă – **România**.

Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova. Se indică poporul cu ajutorul denumirii statului !

Adică, probabil în concepția autorităților Republicii Moldova este vorba de „**poporul moldovenesc**”, iar în opinia noastră de poporul român din partea răsăriteană a Moldovei istorice.

Această suveranitate se exercită direct sau prin organele sale reprezentative. În loc să scrie „**prin organele sale reprezentative și prin referendum**” cum prevede Constituția României, Constituantul din R. Moldova, plenipotențiarilor poporului, deputați în Parlament au menționat exercitarea suveranității în **mod direct**. Dacă referendumul nu este menționat înseamnă că se poate realiza această modalitate de exercitare a suveranității „naționale” și prin plebiscit sau, probabil, prin intermediul Adunării întregului popor, ca în orașele-state din Grecia antică. Dar la mărimea teritoriului și a populației Republicii Moldova sincer ne îndoim serios că această ultimă modalitate de exercitate a „**suveranității naționale**” este posibilă.

Iar în legătură cu plebiscitul credem că reprezintă doar o formă democratică „mascată” și nu un veritabil exercițiu al suveranității „naționale”.

În alin. (2) se prevede că nici o persoană particulară și nici un grup social nu pot exercita suveranitatea în nume propriu. Desigur că suveranitatea se manifestă prin intermediul organelor etatice care exercită puterea de stat. Uzurparea puterii de stat este considerată o gravă infracțiune împotriva societății, a poporului „**moldovenesc**”.

Revenim la art. 1 pentru a preciza forma de guvernământ a R. Moldova. Optăm pentru asocierea formei de guvernământ alături de analiza sintetică a puterii de stat, respectiv a regimului politic constituțional. Așa fiind forma de guvernământ a R. Moldova este **republica**.

*

Câteva cuvinte se impun a mai fi scrise în legătură cu puterea de stat (art. 2 din Constituția Republicii Moldova).

Constituția Republicii Moldova tratează distinct autoritățile etatice dublate de consacrarea unor funcții specifice pentru fiecare autoritate. Aceasta constituie proba indubitabilă a receptării efective a principiului separației / echilibrului puterilor etatice.

În acest mod se realizează împiedicarea oricărei „tentative” de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor „puteri” constituite în stat.

Așa cum am mai avut ocazia să precizăm³⁾, puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că și forța de constrângere etatică este, de asemenea, unică.

În consecință, autoritățile publice constituite în „puteri ale statului” exercită anumite funcții cu caracter etatic: funcția legislativă, funcția executivă și funcția jurisdicțională.

Deci puterea etatică fiind unică și indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcții nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face ineficientă separația puterilor. Dimpotrivă ! Înlocuirea noțiunii de „putere” cu cea de funcție ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar trebuie precizat că principiul separației / echilibrului „puterilor” etatice întâmpină anumite deficiențe în jocul partidelor politice, pe scena politică contemporană.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituțional este reprezentat de relația dintre „**majoritatea politică**” și „**minoritatea politică**”, altfel spus de corelația dintre „**puterea**” în sensul de guvernanți și „**opозиție**”.

De principiu, partidul sau coaliția de partide care a câștigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează și guvernul.

În aceste condiții, guvernul fiind o emanație a majorității parlamentare este greu de acceptat o separație între legislativ și

³⁾ Vasile - Sorin Curpăn – **Drept de Stat. Stat și Cetățean**, pag. 12 și următ., Bacău, 2008, Ediția a II-a.

executiv. Mai curând, „separația” se manifestă între guvernanți și opoziția parlamentară.

Principiul constituțional al separației și echilibrului puterilor nu-și pierde importanța, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-l altera.

Se mai precizează în doctrină că între legislativ și executiv nu poate exista echilibru și cu atât mai mult separație, deoarece autoritățile executive duc la îndeplinire în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare. Or, executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul” normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăși legiuitorul constituant care a precizat (sau a tranșat !!) în art. 60 alin. (1) din Constituție: „Parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului.”

Considerăm că din interpretarea literală, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că **parlamentul** este **suprem** în privința reprezentativității poporului Republicii Moldova, iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercită funcții distincte în stat.

Aceasta nu înseamnă că înțelegem să diminuăm în vreun fel rolul și locul autorității deliberativ – legislative în cadrul Statului Republicii Moldova.

Cel mai pregnant, separația puterilor se identifică, dacă ne raportăm la parlament în relația cu autoritatea judecătorească. Deși dispune de mijloace de control multiple, autoritatea legiuitoare nu poate fi „**supremă**” în raport cu instanțele judecătorești, acestea din urmă fiind independente. Faptul că parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relație de dependență deoarece legile sunt general – obligatorii, având incidență asupra tuturor subiectelor de drept, inclusiv asupra membrilor autorității deliberativ – legiuitoare.

*

*

*

Nu este locul de a detalia pârghiile și mecanismele de control de care dispun autoritățile publice constituite în stat. Trebuie însă remarcat că principiul separației și echilibrului puterilor, receptat de

Legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, și mai rău, o „lozincă”.

*

*

*

În doctrina de Drept Constituțional se apreciază că puterea publică, conferă autorităților publice, prin intermediul căreia se exteriorizează voința **Statului este o putere politică**.

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică dar acest aspect trebuie nuanțat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcția sa jurisdicțională o putere politică ?

Vrând, nevrând, puterea judecătorească exercită **o funcție publică, deci politică**, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare. Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorității parlamentare, instanțele judecătorești fiind „obligate” să aplice aceste legi, desfășoară o funcție publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formațiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea așa-zis „politică” a autorității judecătorești nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic, manifestată de autoritatea executivă a statului. Poate din această cauză Montesquieu, „**creatorul**” ⁴⁾ teoriei separației puterilor în etatice considera autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă” într-o oarecare măsură.

Nefiind părtaşă la realizarea „jocurilor politice”, îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viața politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuții sporite prin contrabalansarea „**democrației politice**” a majorității parlamentare și implicit a autorității guvernamental – executive prin intermediul „**democrației juridice**” specifică **Statului de Drept**.

⁴⁾ Separația puterilor a fost teoretizată prima dată de filozoful Aristotel.

Aceasta reprezintă revanșa puterii judecătorești deoarece membrii ei, **judecătorii**, constituie sau ar trebui să constituie „cheia de boltă” a întregului edificiu al Statului de Drept Republica Moldova.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituție: „Republica Moldova este un stat de drept...” Legiuitorul Constituant a acceptat teza „democrației juridice” alături de „democrația politică” majoritară, de factură parlamentară.

Din acest punct al raționamentului rezultă în mod logic o teză de care politicienii – în ansamblu și de pe orice meridian – se tem; de posibilitatea realizării unui guvernământ al autorității judecătorești sau mai concret, posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

De aici construcția devine apocaliptică: decăderea politicii, supremația Dreptului, înglobarea științelor politice în Dreptul Public și mai ales posibilitatea „confiscării” locului și rolului jucat de politicieni de către juriști publiciști (specializați în Drept Public).

Efectul acceptării democrației juridice, a principiilor Statului de Drept, de către Adunarea Constituantă (Parlamentul Republicii Moldova) este reprezentat, în mod indubitabil de apariția în „peisajul” constituțional al statului a **Curții Constituționale**.

Această instituție nu este încadrată nici în autoritatea legislativă – deliberativă și nici în „puterea” judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice, cu dispozițiile constituționale și având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituțională, Curtea Constituțională este un legislator negativ. În consecință, ea invalidează voința democrației politice majoritare instituind o democrație juridică.

Dar Curtea Constituțională nu este parte componentă a autorității judecătorești !!! Având dublă natură, atât politică, cât și juridică, această instituție dă o grea lovitură principiului clasic al separației și echilibrului puterilor constituite în stat.

Instituirea Curții Constituționale în statul românesc denumit Republica Moldova, având ca principală menire asigurarea controlului constituționalității legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene și, în mod deosebit, după modelul României, reprezintă în opinia noastră neîncrederea Legiuitorului

Constituant în instituțiile judecătorești de drept comun, și în mod deosebit în instanța supremă – Curtea Supremă de Justiția (C.S.J.).

Curtea Constituțională a Republicii Moldova interferează atât cu autoritatea legislativă cât și cu autoritatea judecătorească. Astfel, ea nu crează Dreptul pozitiv (obiectiv) și statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituționalității normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituțională de autoritatea judecătorească. Chiar și modelul de organizare și de funcționare a Curții Constituționale este propriu puterii judecătorești. Dar Curtea Constituțională, deși nu legiferează, pronunță decizii care au efecte **erga omnes**, fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din Republica Moldova. Totodată, deciziile Curții Constituționale au caracter general – obligatoriu pe teritoriul statului „moldovenesc” și în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autoritățile „moldovene”.

Caracterele deciziilor Curții Constituționale apropie această instituție de autoritatea deliberativ – legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instanțele de drept comun nu au posibilitatea „participării” la jocul politic.

Contraponderea democrației politice – concretizată în democrația juridică – nu se află în mâinile lor ci constituie „**apanajul**” judecătorilor Curții Constituționale.

Exclusiv judecătorii Curții Constituționale, în calitatea lor de apărători ai Constituției Republicii Moldova pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislației.

Pentru ceilalți judecători actul normativ juridic în vigoare nu este nici rău, nici bun – ESTE LEGE, cât timp nu s-a constatat neconstituționalitatea sa.

*

*

*

Cu sinceritate credem că fundamentarea și edificarea Curții Constituționale a fost și este de natură a schimba modul tradițional de înțelegere și de interpretare a principiului juridic, politic și constituțional al separației și echilibrului puterilor constituite în Statul moldovenesc contemporan.

*

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a Legiuitorului Constituant în capacitatea instanțelor ordinare de a efectua controlul constituționalității legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorității) judecătorești. Dimpotrivă, justiția constituțională fiind o jurisdicție specială, având ca obiect asigurarea conformității Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normele juridice fundamentale cuprinse în Constituție, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituțională constituie o „**putere**” independentă în Republica Moldova, distinctă de celelalte trei „clasice” puteri constituite și fundamentate pe temeiul principiului separației și echilibrului puterilor etatice.

Art. 3. – „Teritoriul”

„(1). Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil.

(2). Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică, respectându-se principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional”.

Teritoriul Republicii Moldova este inalienabil. Amintim totodată că, potrivit Constituției României din 1866, 1923 și 1938 teritoriul țării era inalienabil și indivizibil. În consecință, acceptarea notelor ultimative sovietice din 26 – 27.06.1940, urmată de cedarea Basarabiei, Bucovinei de Nord și a Ținutului Herța către U.R.S.S. a fost neconstituțională.

Consecința este simplă !! Teritoriul Regatului Român în anul 1940 fiind inalienabil și indivizibil iar teritoriul actualei Republici Moldova fiind inalienabil (art. 3) și indivizibil (art. 1) rezultă că de jure teritoriul Republicii Moldova – și nu numai – este teritoriu românesc din care, de nevoie, autoritățile române au fost evacuate în anul 1940 și mai apoi în anul 1944.

Inalienabilitatea teritoriului reprezintă o consecință a suveranității statului.

Teritoriul unui stat **este inalienabil** în sensul că există obligația negativă, generală și universală a tuturor statelor (ca subiecte de Drept Internațional Public) de a se abține de la faptul

material al încălcării teritoriului respectiv și de a respecta suveranitatea teritorială a statului în cauză.

Frontierele țării sunt consfințite prin lege organică cu respectarea principiilor și celorlalte norme general admise ale dreptului internațional public.

Alin. (2) al art. 3 din Constituție are rolul de a consacra frontierele Republicii Moldova. Inalienabilitatea teritoriului Republicii Moldova poate fi opusă oricărui stat care ar intenționa să ocupe această „țară” sau porțiuni din ea, **mai puțin însă României.**

Reparând raptul teritorial din 28 mai 1812, la **27 martie / 9 aprilie 1918** Sfatul Țării, organ reprezentativ al poporului român din Republica Democratică Moldovenească (Basarabia) a hotărât „în puterea dreptului istoric și dreptului de neam, pe baza principiului că noroadele singure să-și hotărască soarta lor, de azi înainte **și pentru totdeauna, se unește cu mama sa România**”.

A anulat cineva rezoluția Statului Țării ? Așa fiind teritoriul Basarabiei din care România prin amenințarea cu forța a fost nevoită să se retragă (1940) și din care prin forță efectivă – război – s-a retras, a doua oară, în 1944 este teritoriu românesc conform voinței reprezentanților națiunii române dintre Prut și Nistru.

La pct. 11 alin. (2) din rezoluția Statului Țării se specifică: **„Basarabia unindu-se ca fiică cu mama sa România...”**. Posesiunea milenară a românilor din vechile obști săteti – „romaniile noastre populare”, împletită cu posesiunea strălucitei Țări a Moldovei până la 1812 și mai apoi cu posesiunea teritoriului transprutean de Regatul Român între 1918 – 1940 și apoi între anii 1941 – 1944 nu reprezintă nimic ? Această joncțiune a posesiilor române reprezintă un titlu străvechi, imprescriptibil !!!

Ca titlu opune Republicii Moldova ? O ocupație rusă de 106 ani (1812 – 1918) repudiată de însăși poporul român al Basarabiei și o statalitate de la 1991 până în 2009. O „statalitate” fundamentată pe forță și dictat, pe Pactul germano-sovietic din 23 august 1939.

Republica Moldova nu poate opune României un titlu just referitor la posesiunea și la suveranitatea teritoriului său. „Actul” din 1940, urmat de ocupația sovietică din 1944, fiind un act de forță nu poate genera Drept; el a fost, rămâne și va fi doar un fapt ilicit !!!!

România, nu are nevoie de o reunire a Basarabiei. Actul din 27 Martie / 9 Aprilie 1918 este valabil producând efecte „de jure”, mai

puțin însă efecte de fapt. Sovieticii nu au organizat în Basarabia un referendum sau chiar un plebiscit de teamă să nu fie reiterată, chiar în condiții de teroare, voința românilor basarabeni de a trăi între granițele Statului Român.

Formele nu pot înăbuși fondul, substanța. Un articol sau mai multe din Constituția Republicii Moldova nu poate înlătura drepturile României asupra vechii Basarabii, „poarta” răsăriteană a casei tuturor românilor. Biata fiică a României pângărită, violată vreme de șapte decenii a turbat și își arată colții în fața mamei sale !!! Vai de biata țară !!! (a Moldovei).

Râul Prut, fie vorba între noi românii din Moldova, nu a constituit niciodată măcar o „frontieră” administrativă. În epoca medievală ținutul Iașilor, spre exemplu, se întindea mult, mult peste Prut. În perioada interbelică județe din vestul Prutului se întindeau și la est de Prut (județul Iași, Dorohoi, Botoșani, Fălciu).

Autoritățile „moldovene” deși proclamă teritoriul ca fiind inalienabil pentru a conserva statalitatea Moldovei în special în raport cu România, deci și cu jumătatea vestică a Moldovei, acceptă acordarea unui statut teritorial special teritoriilor de la est de Nistru, acceptă controlul **așa – numitei „Republici Moldovenești Nistrene”** nu doar asupra părții din Transnistria din componența Republicii Moldova dar și asupra orașului Tighina și a satelor din jur din Basarabia românească, acceptă înființarea și funcționarea **așa – zisei „unități teritoriale autonome Găgăuzia”**. Toate aceste concesii sunt de natură a slăbi până la anulare totală în privința principiului inalienabilității și indivizibilității teritoriului Republicii Moldova !!

Aceste statute speciale și aceste autonomii teritoriale pe criterii etnice vor distruge Moldova, nu recunoașterea unității de neam, de limbă și de credință a românilor de pe ambele maluri ale Prutului !!

Dar Chișinăul și-a astupat urechile și i s-au împăienjenit ochii. Ceea ce este clar pentru o lume întreagă, de sute de ani, oficialitățile „moldovenești” se prefac a nu înțelege.

Art. 4. – „Drepturile și libertățile omului”.

„(1). Dispozițiile constituționale privind drepturile și libertățile omului se interpretează și se aplică în concordanță cu Declarația

Universală a Drepturilor Omului, cu pactele și cu celelalte tratate la care Republica Moldova este parte.

(2). Dacă există neconcordanțe între pactele și tratatele privitoare la drepturile fundamentale ale omului la care Republica Moldova este parte și legile ei interne, prioritate au reglementările internaționale”.

Acest articol coincide cu art. 20 din Constituția României, din 1991, fără modificările din 2003. Doar că în textul român se specifică la alin. (1): „... vor fi interpretate și aplicate...” în timp ce în alin. (1) din art. 4 – textul „micii României răsăritene” – prevede: „...se interpretează și de aplică...”.

Și până la art. 4 sunt texte copiate din Constituția României din 1991 dar parcă-i prea de tot !! Moldoromâni ne-au plagiat Legea noastră fundamentală !! Măcar dacă plăteau ceva Bucureștiului ! Dacă tot le place așa de tare Constituția noastră le arăt eu soluția onorabilă: unirea cu România. În acest fel Constituția României se extinde automat și pe teritoriul vechii Basarabii.

Dar nu-i nimic; la două state românești e bine să fie o singură Constituție, chiar dacă „moldovenii” au copiat-o pe cea din patria mamă.

Acest articol dispune, în mod neechivoc, că în caz de neconcordanță între legislația internă a Moldovei și normele juridice internaționale au prioritate, în ceea ce privește aplicarea, acestea din urmă.

Tratatele internaționale încheiate de Republica Moldova pentru a face parte din dreptul intern trebuie să fie supuse ratificării. Numai din momentul ratificării tratatele internaționale au valoare de lege pe teritoriul statului „moldovenesc”.

Declarația Universală a Drepturilor Omului nu constituie propriu-zis un document juridic; ea reprezintă doar un document politic, nefiind obligatorie. Dar datorită prestigiului moral pe care îl are această „declarație” ea a fost introdusă în textul constituțional român de unde a trecut și în textul constituțional „moldovenesc”.

Pactele internaționale relative la drepturile civile și politice, respectiv la drepturile economice, sociale și culturale constituie tratate internaționale apte să producă consecințe juridice.

Pentru instanțele judecătorești din Republica Moldova prevederile tratatelor internaționale devin obligatorii din momentul

în care actul de ratificare a fost înserat, cuprins într-o normă juridică, de regulă lege, publicată de autoritatea etatică competentă.

Art. 5. – „Democrația și pluralismul politic”.

„(1). Democrația în Republica Moldova se exercită în condițiile pluralismului politic, care este incompatibil cu dictatura și cu totalitarismul.

(2). Nici o ideologie nu poate fi instituită ca ideologie oficială a statului”.

Este un articol original nefiind copiat din Constituția României

!!

După ce în art. 1 din Constituție (alin. 3 teza a II-a) este consacrat caracterul democratic ca trăsătură specifică a statului, acest articol prevede în alin. (1) că există o legătură intimă între **pluralismul politic și democrație**. Corelația este de la cauză la efect; pluralismul politic determină și condiționează democrația din Republica Moldova. El constituie o condiție sine qua non pentru democrație.

Această legătură organică garantează și dă eficiență democrației, puterea poporului și participarea lui la guvernare, la rezolvarea treburilor publice fiind neîngrădită.

Pluralismul politic, pavăza și garanția democrației, este incompatibil cu **dictatura** și cu **totalitarismul**.

Democrația – are în vedere modul moderat sau accentuat în care se exercită autoritatea. Ea se poate manifesta prin: **democrația directă; democrația reprezentativă; democrația semidirectă și democrația semi-reprezentativă**.

Democrația directă – este o utopie, fiind imposibil de realizat în practica politică. Presupune autoguvernarea poporului.

Democrația reprezentativă – implică delegarea de către popor sau de națiune către reprezentanți în vederea exercitării conduitelor politice în numele titularului puterii.

*. În varianta **teoriei suveranității populare suveranitatea aparține poporului** trebuind să fie repartizată în cote-părți egale tuturor indivizilor care îl alcătuiesc. Membrii corpului legislativ sunt considerați simpli mandatarî iar mandatul încredințat reprezentanților este imperativ;

*. În varianta **teoriei suveranității naționale suveranitatea aparține națiunii.**

Națiunea fiind o entitate colectivă mandatul acordat reprezentanților implică voința întregii națiuni și deputații reprezintă nu doar pe cetățenii circumscripției electorale în care au fost aleși; ei reprezintă întreaga națiune, întregul corp electoral al statului. Consecința este că reprezentantul nu mai este dependent de corpul alegătorilor săi.

Democrația semi-directă – implică multiple forme: **inițiativa populară, veto-ul popular, revocarea și referendumul.** Nefiind această lucrare un curs de Drept Constituțional sau de Științe Politice nu vom proceda la analiza detaliată a formelor democrației semi-directe. Scopul lucrării noastre este cu totul altul.

Democrația semi-representativă – se fundamentează pe realizarea unei atenuări a urmărilor negative ale unei reprezentativității excesive.

Democrația instituită în Republica Moldova este, în principiu, **o democrație reprezentativă în varianta teoriei suveranității naționale.**

De altfel art. 2 alin. (1) din Constituție se referă la „**suveranitatea națională**” în ciuda faptului că nici unde în Constituție **nu se fac referiri la națiune** ci doar în preambul se afirmă „continuitatea statalității poporului moldovenesc în contextul istoric **al devenirii lui ca națiune**”.

Deci, ori deja poporul moldovenesc a devenit națiune, ori este pe cale de a deveni !! Ce poate deveni poporul moldovenesc – în concepția redactorilor Constituției – decât **o națiune moldovenească** !! Și totuși conceptul de „**națiune moldovenească**” nu este utilizat în mod explicit, el rezultând doar implicit și mediat din corelarea textelor constituționale !!!

Textul constituțional analizat se referă la două noțiuni proprii științelor politice și juridice: **dictatura și totalitarismul.**

Dictatura – se caracterizează prin concentrarea puterii asupra unei persoane, în același timp suspendându-se exercitarea drepturilor și libertăților cetățenești și argumentându-se necesitatea aceasta în situații de urgență și de pericol.

Dictatura este o monocrație quasi – perfectă întrucât concentrează puterea în plenitudinea componentelor sale. De

principiu, fundamentul dictaturii este considerat a fi chiar în prevederile constituționale, fiind determinată de situații cu totul excepționale. Dictatura are un caracter temporar în sensul că după ce situația excepțională a dispărut trebuie să se revină la regimul constituțional iar dictatura trebuie abolită.

Prin natura ei și prin modul de manifestare dictatura suprimă exercițiul drepturilor și libertăților publice. Așa fiind dictatura nu reprezintă un scop în sine ci este rezultatul unor stări excepționale sau a unor împrejurări extrem de dificile pentru puterea de stat. Cazul tipic de dictatură este reprezentat de **dictatura antonesciană**.

Totalitarismul – implică acapararea de către regimul politic a întregii vieți sociale, chiar și a vieții private a cetățenilor în scopul utilizării acestora ca simple instrumente ale statului.

Exemple tipice de state totalitare: U.R.S.S. în perioada totalitarismului stalinist, România în perioada regimului comunist dar și sub regimul personal al Regelui Carol al II-lea.

Alin. (2) al art. 5 din Constituția Republicii Moldova se referă la **ideologia politică**, în sensul că nici o ideologie nu poate deveni dominantă în stat.

Ideologiile politice – reprezintă manifestări, discursuri ale puterii sau referitoare la putere. Etimologic termenul desemnează o știință a ideilor dar este utilizat, în contemporaneitate, în sensul de ansamblu ideilor, valorilor sau a sensibilității proprii unei clase sociale, respectiv a clasei aflate la putere, a guvernanților.

Ideologia se deosebește net de doctrina politică care desemnează un ansamblu coerent de idei despre societate, reunite dintr-o perspectivă de subiectivitate care îmbină metodologia științifică cu obiective socio-umane care conferă putere politică și prosperitate unui grup social.

Înserarea prevederilor din art. 5 alin. (2) al Constituției are menirea de a apăra statul de influențe ideologice excesive și / sau permanente, așa cum de altfel s-a și întâmplat în perioada ocupării teritoriului Basarabiei de U.R.S.S., când ideologia oficială a R.S.S. Moldovenești și a statului federativ-unional U.R.S.S. **era comunistă cu puternice accente și mai apoi cu reminiscențe staliniste**.

Art. 6. – „Separația și colaborarea puterilor”.

„În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției”.

La analiza art. 2 din Constituție am antamat chestiunea în discuție referitoare la aplicarea principiului separației și echilibrului puterilor etatice. O precizare totuși se mai impune. Acest principiu este în terminis prevăzut de Constituția Republicii Moldova. Pentru detalii trimitem la analiza articolului anterior menționat.

Art. 7. – „Constituția, Lege Supremă.”

„Constituția Republicii Moldova este Legea ei Supremă. Nici o lege și nici un alt act juridic care contravine prevederilor Constituției nu are putere juridică”.

La români avem art. 1 alin. (5) din Constituție astfel cum a fost revizuită în anul 2003 care prevede că: „În România, respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie.”

Înainte de modificarea Constituției României prin Legea nr. 429 / 2003, aprobată prin referendumul național din 18 – 19 octombrie 2003 și confirmat prin Hotărârea Curții Constituționale nr. 3 / 22 octombrie 2003, art. 51 din Constituție prevedea: „Respectarea Constituției, a supremației sale și a legilor este obligatorie”.

Revenind la Constituția Republicii Moldova menționăm că art. 7 consacră din punct de vedere constituțional, supremația Constituției față de toate celelalte legi. Aceasta înseamnă că în cadrul ierarhiei normelor juridice, normele juridice constituționale au rangul cel mai ridicat. Efectul este reprezentat de obligația întregii legislații, a întregului drept pozitiv (obiectiv) de a fi conform cu prevederile constituționale.

Întreaga ordine juridică a statului își regăsește fundamentul în normele juridice constituționale, care alcătuiesc Constituția țării. Constituția garantează drepturile și libertățile fundamentale cetățenești, ocrotește și întărește legalitatea și reglementează competențele conferite autorităților etatice în vederea exercitării puterii de stat.

Întrucât Constituția este Legea Supremă rezultă în mod logic că nici o normă juridică, nici un act normativ – juridic nu poate să-și producă efectele juridice dacă este contrar dispozițiilor constituționale. De asemenea, sub aspect formal Constituția se deosebește clar de celelalte norme juridice care alcătuiesc dreptul obiectiv (pozitiv) – legislația – deoarece o lege de modificare a Constituției poate fi adoptată de Parlament după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare, cu votul a 2 / 3 din numărul deputaților. Dacă inițiativa cu privire la modificarea Constituției nu a condus la adoptarea de către Parlament a legii constituționale corespunzătoare, în termen de un an, propunerea se consideră nulă (art. 143 din Constituția Republicii Moldova).

Art. 8. – „Respectarea dreptului internațional și a tratatelor internaționale.”

„(1). Republica Moldova se obligă să respecte Carta Organizației Națiunilor Unite și tratatele la care este parte, să-și bazeze relațiile cu alte state pe principiile și normele unanim recunoscute ale dreptului internațional.

(2). Intrarea în vigoare a unui tratat internațional conținând dispoziții contrare Constituției va trebui precedată de o revizuire a acesteia.”

Acest articol din Constituția Republicii Moldova cuprinde aspecte generale și tehnice. Acest stat proclamă respectarea Cartei O.N.U. – pe care o indică textul constituțional, în mod expres – și a tratatelor la care Republica Moldova este parte.

Se afirmă în mod liber îndatorirea Republicii Moldova de a respecta normele imperative din Dreptul Internațional Public și de a-și întemeia relațiile cu alte state – deci relațiile internaționale – pe principiile unanim recunoscute ale Dreptului Internațional Public. Rezultă, în mod logic, că Republica Moldova înțelege să-și execute obligațiile asumate în raport cu terțe state cu bună – credință.

Evident, un tratat internațional care, ipotetic, ar conține prevederi contrare Constituției – legea fundamentală a statului nu poate intra în vigoare și deci nu-și poate produce efectele juridice decât dacă, în prealabil, este revizuită Constituția.

Deși nu sunt menționate în mod expres de textul constituțional credem că în noțiunea de „...**relațiile cu alte state** ...” Legiuitorul Constituant a înțeles implicit să includă și **relațiile de bună vecinătate** pe care Republica Moldova trebuie să le afirme și să le dezvolte în raport cu statele cu care are frontieră comună.

Art. 9. – „Principiile fundamentale privind proprietatea”.

„(1). Proprietatea este publică și privată. Ea se constituie din bunuri materiale și intelectuale.

(2). Proprietatea nu poate fi folosită în detrimentul drepturilor, libertăților și demnității omului.

(3). Piața, libera inițiativă economică, concurența loială sunt factori de bază ai economiei.”

Sunt proclamate cu titlu de principiu existența proprietății în cele două forme, publică și privată. Este recunoscută atât proprietatea efectivă, având ca obiect bunuri materiale, cât și proprietatea intelectuală.

În alin. (2) este statuată o limitare constituțională a exercitării dreptului de proprietate, fără a se face distincție între dreptul de proprietate publică și respectiv dreptul de proprietate privată.

Această limitare impusă și prevăzută în mod expres de textul constituțional se referă la drepturile, libertățile și demnitatea omului.

Cu alte cuvinte, titularul dreptului de proprietate (publică sau, după caz privată) nu poate utiliza dreptul său subiectiv civil cu caracter patrimonial, real împotriva drepturilor, libertăților și demnității oamenilor.

Dar oare când organele Ministerului Afacerilor Interne din Republica Moldova utilizează tehnica din dotare împotriva **demonstranților uniونيști** sau **a persoanelor care nu sunt de acord cu regimul politic existent** nu încalcă prevederile art. 9 alin. (2) din Constituție ? Armamentul din dotare, echipamentele de luptă, câinii folosiți de polițiști sunt proprietate publică a statului, dată în administrarea Ministerului Afacerilor Interne. Și atunci, iată un exemplu de utilizare a proprietății – în speță a dreptului de proprietate publică – în detrimentul drepturilor (a dreptului, libertății opiniei și a exprimării) și a demnității persoanelor fizice cetățeni ai Republicii Moldova (români din Basarabia).

În alin. (3) sunt menționați – în opinia Constituantului – factorii de bază ai economiei: **piața (de marfă, de capital), libera inițiativă economică și concurența loială**. Doar o precizare se impune: toți cei trei factori nominalizați de norma juridică constituțională determină și conduc, în mod direct și nemijlocit, la instaurarea și funcționarea **economiei capitaliste în Republica Moldova**.

Normele cu caracter general, principal, cuprinse în art. 9 sunt dezvoltate, în mod organic, în **Titlul IV al Constituției** referitor la „**Economia națională și finanțele publice**” (art. 126 – 133). Din acest motiv nu vom insista asupra art. 9 cu atât mai mult, cu cât normele cuprinse în cadrul său au eminent un caracter general.

Art. 10. – „Unitatea poporului și dreptul la identitate”.

„(1). Statul are ca fundament unitatea poporului Republicii Moldova. Republica Moldova este patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi.

(2). Statul recunoaște și garantează dreptul tuturor cetățenilor, la dezvoltarea și la exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase”.

Se proclamă drept fundament al statului **unitatea poporului**, lucru firesc de altfel deoarece populația reprezintă unul dintre elementele componente fundamentale ale statului, în general.

Dar, reiterăm un aspect aparent lipsit de importanță însă cu conotații de interpretări multiple, unele chiar paradoxale.

„... unitatea poporului Republicii Moldova...”, este un fragment din textul constituțional care frapează. După cum am constatat doar în preambulul Constituției se menționează „**poporul moldovenesc**” în contextul „... stabilității poporului moldovenesc...”.

Ulterior Constituantul nu mai utilizează nici măcar sintagma neștiințifică și antiistorică de „**popor moldovenesc**” ci, frecvent, se referă la „**poporul Republicii Moldova**”. Aceasta constituie, în opinia noastră, un aspect și mai negativ decât utilizarea sintagmei de **popor așa-zis moldovenesc**. Dar poporul din acest stat nu are o denumire ? Este indicat acest popor prin utilizarea denumirii statului !!! „**Poporul Republicii Moldova**” nu determină sub aspect logic și

organic nici un atribut al acestei populații. Este ca și cum am spune în loc de „**poporul român**”, **poporul României**.

Ca atare, sintagma de „**popor al Republicii Moldova**” este folosită – apreciem noi – pentru a înlătura chiar și noțiunea de „**popor moldovenesc**”, pentru că ultima noțiune semnifică totuși structura etnică, lingvistică, culturală, religioasă, spirituală a populației de pe acel teritoriu, factura psihologică a acestei populații, apartenența ei la o „gintă originară” și de ce nu la un stat comun tuturor oamenilor aparținând aceluiași popor în timp ce utilizarea primei sintagme atrage un caracter impersonal, anistoric, înlăturând toate particularitățile acelui popor.

Dar poate că pentru autoritățile statului Republica Moldova, **o Moldo – Românie în toată puterea cuvântului**, „**poporul moldovenesc**” nefiind încă națiune, nu-și merită nici măcar această titlură falsă.

Statul Republicii Moldova, o republică românească, prin excelență, **are ca fundament unitatea poporului român din Moldova istorică răsăriteană, impropriu denumită Basarabia**.

Deși au copiat practic textul din Constituția României (art. 4), autoritățile „moldovenești” au „uitat” să transcrie denumirea poporului român. Dar nu au menționat nici măcar denumirea „**popor moldovenesc**” ci pur și simplu au utilizat sintagma de „**popor al Republicii Moldova**” tocmai datorită faptului că orice amintește de patria – mamă, de poporul român, de limba română stârnește groază și spaimă în conștiința guvernanților „moldoveni”. Este trist deoarece, la momentul de față, cel puțin formal, Basarabia nu mai este guvernantă, în mod direct și nemijlocit, de Imperiul Țarist sau de conducerea centrală a U.R.S.S. Și totuși, străinii aduși șefi pe pământ românesc împreună cu unii români compromiși, delăsători, necunoscători ai adevărului istoric sau trădători de neam și de țară continuă să denatureze adevărul despre unitatea poporului român de la Tisa și până la Nistru, și dincolo de el, să falsifice istoria națională a românilor și să perpetueze denumiri improprii, artificiale, pentru limba noastră cea română !!!!

Republica Moldova constituie patria comună și indivizibilă a tuturor cetățenilor săi. Este firesc acest aspect avându-se în vedere că există și pare a se permanentiza existența celor două state românești pe continentul european. Este o rușine pentru Europa faptul că, în

pofida drepturilor imprescriptibile ale României asupra teritoriului dintre Prut și Nistru și asupra nordului Bucovinei, aceste pământuri străvechi, autentic românești, nu au fost încă încadrate între frontierele Statului Român ! Și românii de la ambele maluri ale Prutului trebuie – sau cel puțin ar trebui – să simtă povara neputinței unificării tuturor pământurilor strămoșești !

Este garantat prin textul alin. (2) dreptul subiectiv al cetățenilor aparținând minorităților naționale la păstrarea, dezvoltarea și exprimarea identității lor etnice, culturale, lingvistice și religioase.

Frumos text dar trebuie să ne amintim că între „**ceea ce trebuie să fie**” și „**ceea ce este**” există o discrepanță frapantă și considerabilă !!!

Rușii, ucrainenii, găgăuzii au recunoscute și garantate drepturile prevăzute de Constituție, mai puțin însă românii.

Iată argumentele:

I) Moldovenii, români adevărați nu-și pot exprima reala lor identitate etnică. Deși sunt parte componentă a națiunii române aceștia nu au dreptul de a utiliza noțiunile de: „român”, „limbă română”, „popor român”, „națiune română”, „stat român”, „istorie a românilor” etc.

Românii noștri din Basarabia continuă a fi tratați cu discriminare, inoculându-li-se permanent ideea că sunt „**moldoveni**” și că au trăit de veacuri sub oblăduirea „**maicei Rusii**” !!!

II) Românii din Basarabia care îndrăznesc să-și afirme identitatea lor națională – DE ROMÂNI – sunt considerate minoritate !!! în propria țară. Sunt discriminați și continuu șicanați de autoritățile „moldovenești” !!! Iată spre exemplu: cât au avut și au de suferit românii care au avut constituit Mitropolia Basarabiei sub egida Patriarhiei Române. Ei au fost scoși în afara legii – până când statul „moldovenesc” a fost condamnat de forurile europene – doar pentru faptul că s-au separat de Mitropolia Moldovei aflată sub directul control al Patriarhiei ruse !!!

Cât de greu a recunoscut guvernul de la Chișinău Mitropolia Basarabiei și câte șicane suportă și acum preoții și enoriașii români pentru că au îndrăznit să înfăptuiască deja unirea spirituală a tuturor românilor !!!

Iată cum se aplică concret alin. (2) al art. 4 din Constituție când este vorba de poporul român din Basarabia !!

Considerați minoritari în propria țară, discriminați, umiliți, deseori violența fizică, românii – din partea răsăriteană a Țării Moldovei – care constituie fundamentul acestui stat ca număr, și ca drepturi istorice, suportă cu stoicism greutăți identice cu cele impuse de ocupația străină fățișă. Unica lor speranță a fost, este și va rămâne unirea cu patria – mamă, cu România.

Constituția Republicii Moldova deși se inspiră copios din Legea fundamentală a patriei – mamă „contribuie” la asuprirea națională a românilor basarabeni !!!

Art. 11. – „Republica Moldova, stat neutru.”

„(1). Republica Moldova proclamă neutralitatea sa permanentă.

(2). Republica Moldova nu admite dislocarea de trupe militare ale altor state pe teritoriul său.”

Neutralitatea unui stat reprezintă situația juridică specială în care se află acel stat care în timp de conflict armat nu ia parte la ostilități, continuând să întrețină relații cu celelalte state, inclusiv cu statele beligerante.

Neutralitatea statului implică adoptarea **unei atitudini de abținere și a unei atitudini de imparțialitate.**

Abținerea – constă în îndatorirea statului declarat neutru de a nu acorda, direct sau indirect, nici un fel de ajutor în ducerea războiului unuia sau unora dintre statele beligerante.

Imparțialitatea – reprezintă obligația statului declarat neutru, ca în relațiile sale de orice natură cu statele beligerante să păstreze o egalitate strictă de tratament pentru a nu crea o situație mai favorabilă din punct de vedere politic sau militar pentru vreuna dintre părțile beligerante. Aceasta întrucât actele de bună – voință efectuate de statul declarat neutru în raport de unul dintre beligeranți sunt **ipso facto** considerate acte de rea – credință față de celălalt sau celelalte state beligerante.

Republica Moldova se declară un stat **permanent neutru.**

Neutralitatea permanentă – angajează statul care o proclamă să rămână neutru în raport cu orice conflict armat care potențial ar putea interveni și să promoveze o politică generală în acest sens.

Alin. (2) din articolul analizat menționează interdicția de dislocare a forțelor armate străine pe teritoriul Moldovei. Din nefericire staționarea forțelor militare rusești în zona transnistreană, forțe care au dat imboldul separatiștilor de a proclama așa – numita Republică Moldovenească Nistreană, încalcă atât acordurile încheiate și obligațiile asumate de R.F. Rusă față de Republica Moldova și în raport cu comunitatea internațională, cât și Constituția Republicii Moldova, ca Lege fundamentală, Supremă a acestui stat.

Art. 12. – „Simbolurile statului.”

„(1). Republica Moldova are drapel, stemă și imn.

(2). Drapelul de Stat al Republicii Moldova este tricolor. Culorile sunt dispuse vertical, în ordinea următoare, începând de la lance: albastru, galben, roșu. În centru, pe fâșia de culoare galbenă, este imprimată Stema de Stat a Republicii Moldova.

(3). Stema de Stat a Republicii Moldova reprezintă un scut tăiat pe orizontală având în partea superioară cromatica roșie, în cea inferioară – albastră, încărcat cu capul de bour având între coarne o stea cu opt raze. Capul de bour este flancat în dreapta de o roză cu cinci petale, iar în stânga de o semilună conturnată. Toate elementele reprezentate în scut sunt din aur (galbene). Scutul este plasat pe pieptul unei acvile naturale putând în cioc o cruce de aur (acvila cruciată) și ținând în gheara dreaptă o ramură verde de măslin, iar în cea stângă un sceptru de aur.

(4). Imnul de Stat al Republicii Moldova se stabilește prin lege organică.

(5). Drapelul, stema și imnul sunt simbolurile de stat ale Republicii Moldova și sunt ocrotite de lege.”

Acest articol referitor la simbolurile Republicii Moldova este puternic descriptiv, așa încât se impun a fi făcute doar unele precizări.

Drapelul Republicii Moldova este identic cu drapelul României semnificând întreaga națiunea română.

Drapelul tricolor este rezultatul contopirii **culorilor Moldovei** (galben și albastru) și **ale Munteniei** (roșu și galben). Primul tricolor românesc a fost arborat de revoluționari la 26 iunie 1848 sub deviza „**Dreptate – Frație**”.

Așa fiind, este clar pentru toată lumea că drapelul tricolor este simbolul tuturor românilor nu numai pentru că este utilizat ca simbol etatic și în România și în Republica Moldo-Română dar și datorită faptului că cele trei culori ale drapelului reprezintă contopirea culorilor Țării Moldovei și culorilor Țării Românești.

Or, Republica Moldova nu utilizează doar galben și albastru – culorile tradiționale ale steagului (stindardului) Țării Moldovei ci adaugă și roșu care împreună cu galben constituie vechiul stindard al Țării Românești. Steagul României și a micii Români de pe teritoriul răpit al Basarabiei constituie o sinteză a bătrânelor steaguri din cele două Țări românești surori extracarpătice: Țara Moldovei și Țara Românească.

A invoca un steag tricolor doar al Republicii Moldova, în condițiile în care este identic cu drapelul României, reprezintă un fals istoric grosolan !!

România și Moldova au același drapel deoarece în cele două state românești poporul român este majoritar, în mod covârșitor. Națiunea română nu ține cont de artificialele și temporarele granițe așezate chiar în mijlocul bătrânei Țări a Moldovei istorice.

Stema de Stat a Republicii Moldova scoate în relief **capul de bour – zimbru** – vechea stemă a Țării Moldovei. Și în stema României avem, capul de bour ca reprezentând vechea Țară a Moldovei, nu doar teritoriul dintre Carpații Orientali și Prut. Iarăși se naște o identitate de simbol care nu mai necesită comentarii !!! Iar capul de bour din stema Republicii Moldova este plasat pe pieptul unei acvile naturale care este simbolul vechii Țări Românești. Voluntar sau involuntar pe drapelul Republicii Moldova în cadrul Stemei de Stat, apar stemele istoricelor țări românești: Țara Moldovei și Țara Românească !!

Imnul de Stat se stabilește prin lege organică. În prezent acesta este „**Limba noastră**”, pe versurile marelui poet român basarabean Alexei Mateevici, muzica Alexandru Cristea, dar o lungă perioadă imnul Republicii Moldova a fost imnul României „**Deșteaptă-te române**”, schimbat de oficialități deoarece era prea naționalist și era

însușit de Republica Moldova după proclamarea sa ca imn al României.

Toate aceste simboluri: drapel, stemă și imn sunt **simboluri naționale**, cum de altfel sunt prevăzute în Constituția României (art. 12).

Ele nu sunt simboluri de stat ale Republicii Moldova ci ale întregii națiuni române, însușite – este adevărat – de autoritățile de la Chișinău.

Legiuitorul Constituant din Republica Moldova a evitat, ca de obicei, să aducă în discuție noțiunea de „**național**”, utilizând în locul sintagmei „**simboluri naționale**” pe aceea de „**simbolurile statului**”.

Motivul îl cunoaștem prea bine: tentativa, din start eșuată, de a oculta teza unității întregii națiuni române care ar fi condus în mod logic la ideea înfăptuirii unirii Basarabiei cu patria – mamă România, conform principiului istoric și politico – juridic: **o măreață națiune într-un singur stat național !!!**

Art. 13. – „Limba de stat, funcționarea celorlalte limbi”.

„(1) Limba de stat a Republicii Moldova este **limba moldovenească**, funcționând pe baza grafiei latine.

(2). Statul recunoaște și protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea **limbii ruse și altor limbi vorbite pe teritoriul țării**.

(3). Statul facilitează studierea limbilor de circulație internațională.

(4). Modul de funcționare a limbilor pe teritoriul Republicii Moldova se stabilește prin lege organică”.

Limba de stat în Republica Moldova este așa – zisa **limbă moldovenească**, scrisă cu litere latine.

Înainte de 01.09.1989 în Republica Socialistă Sovietică Moldovenească limba oficială era limba rusă. Limba așa – zis moldovenească era limba populației autohtone fiind tolerată. Scrierea se realiza cu ajutorul alfabetului chirilic.

Nu există o limbă moldovenească, după cum nu există o limbă muntenească, oltenească sau ardelenească.

Limba română are două mari dialecte: **dialectul nord – dunărean** sau **daco – român** vorbit de toți românii din nordul Dunării dar și din Dobrogea (inclusiv Cadrilater) din valea Timocului și din lunca Dunării (partea dreaptă, aflată pe teritoriul Serbiei și Bulgariei) și **dialectul sud – dunărean** care cuprinde: istro-română, megleno-română și macedo-română sau aromână.

În nordul Dunării și în Dobrogea limba română propriu-zisă – adică dialectul daco – român – este unitară existând mici diferențe, denumite **subdialecte** sau **graiuri**. Așa avem: graiul moldovenesc, graiul muntenesc, graiul oltenesc etc.

Dar caracterul unitar al limbii române nu este afectat prin existența particularităților, a regionalismelor în limba noastră.

De sute de ani, savanții și cărturarii au precizat caracterul unitar al limbii române. De altfel, autoritățile ungare, austriece și respectiv austro-ungare (1867) niciodată nu au denumit limba vorbită de românii din Transilvania, Banat, Crișana, Maramureș și Bucovina altfel decât **limba română** sau **limba valahă**.

Doar în Basarabia după 1812, autoritățile țariste au insistat asupra caracterului moldovenesc al provinciei, considerând limba autohtonilor români ca fiind o limbă moldovenească. După 1940 și respectiv 1944 sovieticii au continuat și au accentuat considerabil deznaționalizarea românilor, denumind, în continuare, limba română vorbită și scrisă de basarabeni cu sintagma „**limbă moldovenească**”.

Caracterul artificial al denumirii de limbă moldovenească este cunoscut de toată lumea de bună - credință.

Când limba română din R.S.S. Moldovenească a trecut la alfabetul latin toți românii au fost satisfăcuți și au așteptat revenirea la denumirea adevărată a limbii, mai ales în condițiile câștigării independenței teritoriului român transprutean în raport cu fosta U.R.S.S. Iată însă că în noul stat, autoritățile „moldovenești” continuă să denatureze adevăruri obiective, inacceptabile privitoare la națiunea română.

Continuarea utilizării la nivel constituțional a glotonimului „**limbă moldovenească**” constituie un sacrilegiu la adresa limbii noastre, a istoriei românilor și a culturii și civilizației naționale. Acum când cel puțin formal Republica Moldova este un stat independent, neanexat la Imperiul Rus, este de neînțeles atitudinea

clasei politice chișinăuene, care fățiș promovează o politică profund antinațională.

În zadar protestele oamenilor de știință și de cultură, a profesorilor, a studenților și a elevilor basarabeni ! În zadar demonstrațiile și argumentele aduse de mari profesori și academicieni, lingviști și istorici ! Clasa politică moldovenească nu înțelege sau se prefacă că nu înțelege că limba română este limba vorbită de românii basarabeni. Că până la urmă graiul moldovenesc este doar un subdialect al limbii române și nu o limbă separată !!

Noi românii din Moldova încadrată în granițele României (de la Carpații Orientali la Prut) vorbim limba română iar ei „moldovenii”, adică românii din Moldova dintre Prut și Nistru și din partea transnistreană a Republicii Moldova vorbesc o altă limbă, limba moldovenească ?!?! Ce porcărie, ce nerușinare !!!!

Dar politicienii din Republica Moldova nu numai că nu au recunoscut limba română, în mod expres, ca limbă oficială a statului (râd până și rușii de bună – credință, intelectuali veritabili) dar au recunoscut și protejat păstrarea, dezvoltarea și funcționarea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul țării.

Așa fiind, în Basarabia nu se vorbește – în opinia Constituantului – limba română dar se protejează funcționarea nestingherită a limbii ruse, limba ocupantului din trecutul nu prea îndepărtat și a altor limbi: ucraineană, găgăuză !!! Poate la aceste „alte limbi” intră, în opinia parlamentarilor moldoveni, **și limba română** !!! vorbită măcar de cei care la recensământ se declară români și care țin de Patriarhia Română prin intermediul Mitropoliei Basarabiei !!!

În anul 2009 să insiști asupra existenței unei limbi moldovenești distinctă de limba română este o nerușinare fără margini !

Nu de mult s-a tipărit la Chișinău un dicționar moldo-român. Adică cuvintele din moldovenește trebuiesc traduse în românește și invers !!! Când conducătorii Republicii Moldova se întâlnesc cu oficialitățile române au nevoie de traducător, de interpret ?? Desigur, au nevoie dacă nu cunosc limba română sau dacă o cunosc insuficient, adică dacă „**nu posedă limba de stat**” cum pretinde Constituția Republicii Moldova [art. 78 alin. (2)]. Dar dacă „**nu posedă limba de stat**” cum de au ajuns să diriguiască destinele

românilor basarabeni ?!?! Este o întrebare care își așteaptă încă răspunsul !!!

Dar fățărnicia și viclenia moldovenească nu are limite !!! Iată un exemplu concludent: „Sunt deosebit de emoționat și în același timp fericit că mă aflu la București și că am posibilitatea să discut cu domnul președinte Ion Iliescu. Împreună am analizat toate aspectele dezvoltării, colaborării și cooperării dintre Republica Moldova și România. Punctele de vedere coincid în majoritatea problemelor. Avem foarte mult de lucru împreună și, dacă toate cele ce au fost discutate vor fi traduse în viață, de acest lucru vor avea de câștigat **și românii din partea dreaptă și cei din partea stângă a Prutului**”. Aceasta este declarația d-lui Mircea Snegur, cu prilejul unei vizite la București !!! Păi, ori suntem toți români ori unii sunt români iar alții moldoveni ??

De atâta emoție și bucurie fostul președinte al Republicii Moldova **i-a numit pe locuitorii din partea stângă a Prutului ROMÂNI !!** (în anul 1991). Tot domnia sa preciza, în octombrie 2005, cu prilejul intrării Republicii Moldova în Consiliul Europei că: „cele două state – adică România și Republica Moldova – pornesc de la realități și țin seama de acordul de la Helsinki și Carta de la Paris”, adică mai explicit că pentru o bună bucată de vreme Moldova ex-sovietică va ființa ca stat separat de România !!!

Este un fapt pozitiv că în Republica Moldova se facilitează studierea limbilor de circulație internațională, cu condiția ca, pe lângă limba rusă, să fie studiate și limbile statelor apusene dezvoltate: engleză, franceză, germană, etc.

Art. 14. – „Capitala”.

„Capitala Republicii Moldova este orașul Chișinău”.

Municipiul Chișinău este consacrat drept capitală a Republicii Moldova.

După anexarea Moldovei dintre Prut și Nistru, în mai 1812, de către Imperiul Rusiei a fost stabilită reședința oblastiei la Tighina, pentru ca din anul 1818 să fie mutată la Chișinău.

După declararea provinciei drept gubernie țaristă Chișinăul a continuat să fie considerat capitala Basarabiei.

Dar istoria Țării Moldovei nu a început la 1812 !!! Capitala Moldovei a fost succesiv **Baia (Civitas Moldaviae)**, scaun domnesc al Drăgoșștilor, **Rădăuți** – întemeiat de domnitorul Bogdan I, unde se află morminte domnești -, **Siret** (scaun domnesc în perioada lui Lațcu), **Suceava** (scaun domnesc sub Petru Mușat, având calitatea de capitală începând cu anul 1388), **Iași** (capitală a Moldovei din anul 1565, sub domnia lui Alexandru Lăpușneanu, la solicitarea Imperiului Otoman).

Apoi trebuie remarcat, așa în treacăt, că prima capitală a Principatelor Unite ale Moldovei și Țării Românești a fost tot în Moldova, în **orașul Focșani**, iar în perioada retragerii armatei române în Moldova, în primul război mondial, capitala României a fost mutată la **Iași**. Aici, la Iași era sediul Guvernului Român, era Parlamentul și Regele când la 27 martie / 9 aprilie 1918 Basarabia s-a unit cu România. (20 noiembrie / 3 decembrie 1916 până la 16 / 28 noiembrie 1918).

Așadar Chișinăul nu a fost niciodată capitală a Țării Moldovei, el obținând „statut” de capitală doar după ocuparea și anexarea Moldovei transprutene la Imperiul țarist.

Aici, la Chișinău, se afla Sfatul Țării când a fost votată unirea cu țara – mamă.

Titlul II: Drepturile, libertățile și îndatoririle fundamentale.

CAP. I.: DISPOZIȚIILE GENERALE

Art. 15. – „Universalitatea”.

„Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de drepturile și de libertățile consacrate prin Constituție și prin alte legi și au obligațiile prevăzute de acestea”.

Textul preia norma juridică constituțională prevăzută de art. 15 din Legea fundamentală a României, care practic în alin. (1) are un conținut identic.

Art. 15 al Constituției Republicii Moldova consacră poziția de egalitate a cetățenilor moldoveni în fața legilor. Desigur, este vorba de o formulare de principiu deoarece este cunoscut că cetățenilor Republicii Moldova cărora li s-au aplicat pedepse complementare nu beneficiază de drepturile din care au fost decăzuți de instanța de judecată penală.

Art. 16. – „Egalitatea”.

„(1). Respectarea și ocrotirea persoanei constituie o îndatorire primordială a statului.

(2). Toți cetățenii Republicii Moldova sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără deosebire de rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere sau de origine socială”.

În alin. (1) este instituită obligația statului **de a respecta și de a ocroti** persoana fizică sau, mai larg, orice subiect de drept. Textul utilizează noțiunea de „**persoană**” ceea ce, într-o interpretare largă, include atât persoanele fizice cât și persoanele juridice. Fără îndoială, intenția Constituantului a fost aceea de a se referi în mod prioritar la **persoanele fizice**.

Deci Republica Moldova are îndatorirea de **a respecta și de a ocroti** orice persoană, indiferent de cetățenie, vârstă, statut, avere, etc.

Dacă **respectarea persoanei** implică o stare quasi – pasivă generând o obligație de non – facere, adică de abținere a statului de a aduce atingere în vreun fel persoanei, **ocrotirea ei** presupune, o atitudine pozitivă, de acțiune îndreptată asupra persoanei cu scopul de a-i prezerva toate drepturile și libertățile.

Această obligație a statului nu este, credem noi, doar primordială ci, în primul rând, are caracter fundamental, fiind o obligație de ordin constituțional.

În alin. (2) se consacră egalitatea tuturor cetățenilor în fața legilor și a autorităților publice. Evident, există unele diferențe între anumite categorii de cetățeni manifestate în mod obiectiv în societate.

Astfel, cetățenii Republicii Moldova care au calitatea de comercianți sunt obligați să declare veniturile obținute; la fel, demnitarii și anumite categorii de funcționari publici au această obligație. Ceilalți cetățeni nu au această îndatorire.

Constituantul enumeră situațiile în care ar putea exista discriminări sau privilegii: **rasă, naționalitate, origine etnică, limbă, religie, sex, opinie, apartenență politică, avere și origine socială**. Observăm că această enumerare are un caracter limitativ și nu doar exemplificativ.

În consecință, alte deosebiri care să genereze discriminări sau privilegii între cetățenii moldoveni nu sunt de conceput deși pot exista faptic. Mai corect ni se pare a fi textul din Constituția României unde se prevede că „Cetățenii sunt egali în fața legii și a autorităților publice, fără privilegii și fără discriminări” – art. 16 alin. (1).

Art. 17. – „Cetățenia Republicii Moldova”.

„(1). Cetățenia Republicii Moldova se dobândește, se păstrează ori se pierde în condițiile prevăzute de legea organică.

(2). Nimeni nu poate fi lipsit în mod arbitrar de cetățenia sa și nici de dreptul de a-și schimba cetățenia.”

Acest articol consacră, cu caracter principal, cetățenia Republicii Moldova. Modurile de dobândire, de păstrare, de pierdere sunt prevăzute de legea organică. Cu alte cuvinte, norma juridică

constituțională face trimitere directă la legea organică a cetățeniei Republicii Moldova, act normativ – juridic inferior Constituției.

Nici un cetățean al Republicii Moldova nu poate fi lipsit de cetățenia sa în mod arbitrar. Aceasta înseamnă că cetățenia nu poate fi ridicată decât în condițiile și în cazurile limitativ prevăzute expres de legea organică.

Este garantat dreptul persoanei fizice, cetățean al Republicii Moldova de a-și schimba cetățenia, ceea ce implică renunțarea la cetățenia moldovenească și obținerea cetățeniei unui terț stat.

Pe parcursul redactării acestei lucrări la data de 05.04.2009, au avut loc alegeri parlamentare în Republica Moldova câștigate de Partidul comunistilor din acest stat.

Ulterior, o săptămână întreagă, cel puțin până la momentul scrierii acestor rânduri, cetățeni ai Republicii Moldova au protestat acuzând o eventuală falsificare a alegerilor. Două sute nouă zeci și cinci (295) de tineri români din Basarabia au fost arestați în timpul protestelor. Ziariști moldoveni au fost răpiți de forțele de ordine.

Cetățenilor români le-a fost interzis accesul în Republica Moldova, au fost instituite din nou vize pentru români.

Străzile Chișinăului au fost invadate de tineri demonștranți cu steaguri românești și ale U.E. și de scutieri și membri ai securității moldovenești care îi arestau inopinant pe manifestanți și îi răpeau pe jurnaliști.

Cu ocazia demonstrațiilor au fost devastate unele clădiri publice, încercându-se chiar incendierea acestora.

Ziariștilor români li s-a interzis să transmită știri la București, fiind uneori reținuți de serviciile secrete, sechestrați și expulzați, după ce au fost amenințați cu moartea sau cu închisoarea.

Tabloul halucinant al revoltei pro-românești și pro-europene de la Chișinău este întregit de reacția furibundă a – încă – președintelui Republicii Moldova care acuză continuu, fără discernământ, implicarea României în organizarea și desfășurarea revoltelor !!

Ca măsuri de represalii Voronin a ordonat declararea ambasadorului român la Chișinău drept persoană non grata, acesta părăsind teritoriul Republicii Moldova !!! Încercarea autorităților române de a trimite un alt ambasador se izbește de refuzul obstinant al autorităților moldovenești de a-l primi !!!

Așa se comportă conducerea Republicii Moldova cu Statul Român !!! Trenurile din România sunt oprite la vamă lungi perioade, unele nefiind primite pe teritoriul Republicii Moldova.

Chiar înainte de alegerile legislative sute de cetățeni români au fost întorși de la granița cu Republica Moldova fără nici un motiv plauzibil !!!

Șeful statului – Voronin – a amenințat cu invadarea Moldovei de forțele militare ruse staționate ilegal în Transnistria !!! Așa înțeleg autoritățile Republicii Moldova să respecte art. 8 din Constituția acestui stat !! Așa respectă Statul Român care a fost primul stat ce a recunoscut independența Republicii Moldova !!!

Cu referire la articolul 17 din Constituție iată exemplul concret despre felul în care autoritățile respectă cetățenii moldoveni. Dacă aceștia arborează steaguri ale Republicii Moldova și ale U.E. și demonstrează împotriva falsificării alegerilor parlamentare în favoarea comuniștilor sunt bătuți, fugăriți, hăituiți, arestați, maltratați și chiar uciși de organele de represiune ale Ministerului Afacerilor Interne și ale serviciilor secrete (securitatea moldovenească) !!!!

Nu mai antamăm chestiuni relative la legea organică la care face trimitere norma juridică constituțională întrucât între „starea de fapt” și „starea de jure” este o diferență considerabil de frapantă.

Cum am mai spus: românii din Basarabia care îndrăznesc să obiecteze în fața regimului comunist devin victime sigure în propria lor țară – „**Republica Moldova**”.

Art. 18. – „Protecția cetățenilor Republicii Moldova”.

„(1). Cetățenii Republicii Moldova beneficiază de protecția statului atât în țară, cât și în străinătate.

(2). Cetățenii Republicii Moldova nu pot fi extrădați sau expulzați din țară”.

Este consacrată îndatorirea statului de a se preocupa de situația cetățenilor săi aflați atât pe teritoriul Republicii Moldova cât și în străinătate. Această obligație are caracter constituțional.

Analiza textului din Constituția Republicii Moldova conduce la concluzia, logică de altfel, că instituția **cetățeniei** reprezintă liantul dintre stat și individ.

Deși textul constituțional nu prevede credem că cetățenilor Republicii Moldova le revine îndatorirea de a executa obligațiile în raport cu statul.

În alin. (2) se prevede că, de principiu, statul moldovenesc **nu își poate extrăda sau expulza proprii cetățeni.**

În Dreptul Internațional Public se cunoaște și este consacrată **situația specială** existentă între Regatul Unit al Marii Britanii și Irlandei de Nord și Statele Unite ale Americii. Aceste țări admit extrădarea cetățenilor lor. Sunt avute în vedere desigur aspectele istorice și legăturile tradiționale între cele două state.

Art. 19. – „Statutul juridic al cetățenilor străini și al apatrizilor.”

„(1). Cetățenii străini și apatrizii au aceleași drepturi și îndatoriri ca și cetățenii Republicii Moldova, cu excepțiile stabilite de lege.

(2). Cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați numai în baza unei convenții internaționale, în condițiile de reciprocitate sau în temeiul hotărârii instanței de judecată.

(3). Dreptul de azil se acordă și se retrage în condițiile legii, cu respectarea tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte.”

Alin. (1) se referă la drepturile și îndatoririle **cetățenilor străini și ale apatrizilor** aflați pe teritoriul Republicii Moldova.

De principiu, aceste categorii de persoane fizice au aceleași drepturi și obligații ca și cetățenii moldoveni, cu unele excepții stabilite prin lege.

Evident, cetățenii străini și apatrizii beneficiază de drepturile naturale, cu caracter imprescriptibil. Ei nu beneficiază de drepturile politice care sunt specifice exclusiv cetățenilor moldoveni.

Reținem că cetățenii străini și apatrizii au toate drepturile prevăzute în Constituție și în legislație, cu excepția exercitării acelor drepturi pentru care legea impune drept condiție calitatea de cetățean al Republicii Moldova.

Alin. (2) al articolului supus examinării afirmă că cetățenii străini și apatrizii pot fi extrădați dar numai în temeiul unei convenții

internaționale, în condiții de reciprocitate sau în baza hotărârii instanței de judecată.

Condițiile în care se poate realiza extrădarea sunt prevăzute în legea sau legile relative la cooperarea judiciară internațională în materie penală.

Astfel se realizează extrădarea în temeiul convențiilor internaționale.

Extrădarea se poate realiza și pe bază de reciprocitate între Republica Moldova și un terț stat (ceea ce implică și extrădarea unor cetățeni străini sau apatrizi din statul terț în Republica Moldova).

De asemenea, extrădarea cetățenilor străini sau a apatrizilor se poate realiza și în temeiul hotărârii instanței de judecată.

În timp ce potrivit Constituției României „...extrădarea se hotărăște de justiție” instituindu-se un principiu cu rol de garanție deoarece „puterea” judecătorească este competentă să hotărască asupra extrădării în condiții de imparțialitate și de independență, textul constituțional analizat **prevede extrădarea în temeiul hotărârii instanței de judecată** doar ca o modalitate alternativă de realizare a extrădării.

Alin. (3) al art. 19 din Constituția Republicii Moldova reglementează „dreptul de azil”. **Dreptul de azil** – constă în găzduirea și protecția acordată de Republica Moldova unor cetățeni străini sau apatrizi deoarece în statul de proveniență aceste persoane fizice sunt persecutate pentru activități desfășurate în favoarea drepturilor omului, a bunăstării sociale, păcii și progresului umanității.

Cetățeanul străin sau apatridul care a obținut dreptul de azil din partea statului moldovenesc beneficiază de toate drepturile și are toate obligațiile prevăzute în dreptul pozitiv (obiectiv), bineînțeles cu excepția drepturilor și obligațiilor cu caracter politic, care aparțin doar cetățenilor moldoveni.

Cetățeanul străin sau apatridul care a obținut dreptul de azil în Republica Moldova nu poate fi extrădat.

Dreptul de azil nu poate fi acordat unui cetățean străin sau unui apatrid care a săvârșit o infracțiune contra păcii sau omenirii.

Art. 20. – „Accesul liber la justiție.”

„(1). Orice persoană are dreptul la satisfacție efectivă din partea instanțelor judecătorești competente împotriva actelor care violează drepturile, libertățile și interesele sale legitime.

(2). Nici o lege nu poate îngreși accesul la justiție.”

În Republica Moldova **justiția** (funcția de soluționare a litigiilor) este în competența „puterii” judecătorești. Ea se înfăptuiește în numele legii de judecători independenți.

Cetățenilor le este recunoscută aptitudinea de a solicita „intervenția” autorităților judiciare pentru ocrotirea, prezervarea sau pentru conservarea drepturilor lor subiective, inclusiv a drepturilor și libertăților fundamentale.

Constituția Republicii Moldova recunoaște și impune autorității judecătorești să ocrotească și **interesele legitime**.

Drept consecință, nu orice **categorie de interes** este ocrotită. Doar **interesele legitime** sunt protejate datorită faptului că acestea își găsesc fundamentul în normele juridice, în cutume sau în morală.

Interesele care nu sunt legitime (nelegitime, abuzive, diverse șicane) nu sunt protejate sau garantate de textul constituțional.

Se proclamă liberul acces la justiție făcându-se precizarea, extrem de importantă, că nici o lege nu poate îngreși acest drept fundamental care aparține fiecărui subiect de drept în parte (alin. 2).

Art. 21. – „Prezumția de nevinovăție”.

„Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale”.

Art. 21 instituie prezumția de nevinovăție a persoanelor acuzate că au săvârșit fapte prevăzute de legea penală. Este foarte important acest principiu ridicat la rangul de garanție constituțională.

O chestiune relativă la momentul până la care funcționează prezumția de nevinovăție se impune a fi discutată.

Conform textului constituțional, prezumția de nevinovăție funcționează până când vinovăția persoanei va fi dovedită, în mod legal. Aceasta presupune desfășurarea unui proces judiciar public, mai exact, a unui proces penal.

În cadrul procesului penal persoana acuzată trebuie să beneficieze de toate garanțiile necesare apărării sale.

Aceasta presupune, ca la finalul procesului penal să se constate: că fapta prevăzută de legea penală ca infracțiune există în materialitatea sa; că această faptă a fost săvârșită de persoana acuzată, în mod indubitabil; că fapta care constituie infracțiune a fost săvârșită de inculpat cu forma și respectiv modalitatea de vinovăție cerută de lege și că nu există nici o cauză care să înlăture caracterul penal al faptei săvârșite iar conținutul constitutiv, și implicit conținutul juridic al infracțiunii săvârșite, să existe în integralitatea sa.

Aceste aspecte, trebuie stabilite de instanța de judecată penală în urma judecării cauzei prin hotărârea judecătorească pronunțată. Este însă posibil ca organele procuraturii sau inculpatul ori alte părți din procesul penal să exercite căi de atac împotriva hotărârii judecătorești penale.

Este un principiu consacrat că nu este permisă judecarea în primă și ultimă instanță, cauza putând fi dedusă cel puțin unei instanțe de judecată ierarhic superioare în vederea verificării temeiniciei și a legalității hotărârii pronunțate de prima instanță de judecată.

De aceea, credem că prezumția de nevinovăție **subzidă până în momentul rămânării definitive a hotărârii judecătorești de condamnare**. Până la rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare persoana acuzată de un delict este prezumată nevinovată.

Credem că intenția Legiuitorului Constituant a fost de a marca momentul până la care funcționează prezumția de nevinovăție însă exprimarea pare **oarecum lapidară și echivocă**. „Dovedirea în mod legal a vinovăției” nu se poate realiza decât numai după rămânerea definitivă a hotărârii judecătorești de condamnare. În acest fel trebuie înțeles textul constituțional.

Art. 22. – „Neretroactivitatea legii”.

„Nimeni nu va fi condamnat pentru acțiuni sau omisiuni care, în momentul comiterii, nu constituiau un act delictuos. De asemenea,

nu se va aplica nici o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii actului delictuos”.

Acest principiu constituțional determină aplicarea legii numai pentru viitor.

Altfel spus, legea nu retroactivează, adică nu se aplică pentru fapte (acțiuni sau inacțiuni) care nu erau prevăzute ca infracțiuni la data săvârșirii lor.

Pare că Legiuitorul Constituant se referă, în special, la neretroactivitatea legii penale deși în titlul articolului se referă la neretroactivitatea legii, în general.

Actul delictuos duce cu gândul la o faptă prevăzută de legea penală. Este adevărat că există și delictul civil care generează **răspunderea civilă decituală** dar, formularea textului – „**Nimeni nu va fi condamnat...**” conduce la condițiile răspunderii juridice penale.

Norma juridică constituțională prevede în teza a II-a că nu se poate aplica o pedeapsă mai aspră decât pedeapsa care era aplicabilă la momentul comiterii actului delictuos (a infracțiunii).

Legea penală nu trebuie să producă efecte cu caracter retroactiv, referitor la fapte care au fost săvârșite anterior intrării ei în vigoare. Legea penală nu se aplică faptelor care, la data când au fost săvârșite, nu erau prevăzute ca infracțiuni. Principiul neretroactivității legii penale comportă următoarea regulă: legea penală care prevede ca infracțiuni fapte care până în acel moment nu au fost incriminate (incriminatio ex novo) nu se aplică faptelor săvârșite anterior intrării ei în vigoare. Nici o persoană – în temeiul principiului legalității din Dreptul penal – nu poate fi trasă la răspundere juridică penală pentru o faptă care, în momentul săvârșirii ei, nu era prevăzută ca infracțiune (nullum crimen sine lege praevia).

Rezultă deci, că legea penală nu se poate aplica faptelor săvârșite înainte de intrarea ei în vigoare.

La fel, nu se poate aplica o pedeapsă mai aspră decât cea care era aplicabilă în momentul comiterii infracțiunii. În acest caz fapta deja constituia infracțiune dar era sancționată cu un regim sancționator diferit la data comiterii faptei în raport cu momentul pronunțării pedepsei. Este practic, o aplicare a principiului legii penale mai favorabile, cu referire expresă la sancțiunile de drept penal.

Din acest motiv legea dispune doar pentru viitor, cu excepția legii penale sau contravenționale mai favorabile [art. 15 alin. (2) din Constituția României].

Se pune firesc întrebarea: textul constituțional analizat de noi este aplicabil doar legii penale sau și legilor extrapenale ?

Regula neretroactivității legii este comună tuturor ramurilor de drept. Așa fiind, credem că principiul constituțional – juridic al neretroactivității legii nu se referă doar la legea penală, el fiind comun tuturor normelor juridice, indiferent de ramura de drept în care sunt încadrate.

Faptul că în cadrul normei juridice constituționale Legiuitorul Constituant s-a referit, în mod expres, la legea penală se justifică datorită importanței acestui principiu în cadrul politicii penale a statului.

Art. 23. – „Dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle”.

„(1). Fiecare om are dreptul să i se recunoască personalitatea juridică.

(2). Statul asigură dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle. În acest scop statul publică și face accesibile toate legile și alte acte normative”.

Acest articol constituie o inovație; el nu a fost preluat din Constituția patriei – mamă România !!!

Potrivit alin. (1) oamenii, în general, au dreptul la recunoașterea personalității juridice, indiferent de cetățenie.

Desigur, Republica Moldova proclamă recunoașterea personalității juridice tuturor oamenilor aflați pe teritoriul său.

Art. 1 din Declarația Universală a Drepturilor Omului prevede: „Toate ființele umane se nasc libere și egale în demnitate și în drepturi. Ele sunt înzestrate cu rațiune și conștiință și trebuie să se comporte unele față de altele în spiritul fraternității”.

„**Personalitatea juridică**” la care face referire norma juridică constituțională se referă la capacitatea persoanelor fizice în calitatea lor de subiecte de drept.

Capacitatea persoanei fizice, în principiu, se dobândește odată cu nașterea și încetează la momentul consumării fenomenului natural al morții.

Există multiple feluri de capacitate: constituțională, civilă, penală, administrativă.

Doctrina civilă și doctrina juridică procesual – civilă disting între **capacitatea de folosință a persoanei fizice** și capacitatea de **exercițiu a persoanei fizice**.

Asupra acestor chestiuni nu vom insista deoarece nu fac obiectul preocupărilor noastre actuale; ele au fost analizate de noi în lucrări deja publicate.

Din lecturarea alin. (1) al art. 23 rezultă că statul are obligația de a recunoaște omului, în general, personalitatea juridică.

Este un text generos dar trebuie totodată să reținem că este superfluu deoarece doar în orânduirea sclavagistă existau oameni care nu erau considerați persoane ci doar „unelte vorbitoare”. Desigur este vorba de sclavia din antichitate !!!

Alin. (2) instituie obligația statului de a aduce la cunoștință publică legile și celelalte acte normative. Aducerea la cunoștința publică a normelor juridice edictate de către organele competente ale statului se realizează prin **publicare**.

Publicarea actelor normativ – juridice se realizează în scopul cunoașterii de către fiecare persoană fizică, în calitatea sa de subiect de drept, a tuturor drepturilor și îndatoririlor pe care le posedă.

CAP. II.: DREPTURILE ȘI LIBERTĂȚILE FUNDAMENTALE

Art. 24. – „Dreptul la viață și la integritate fizică și psihică”.

„(1). Statul garantează fiecărui **om** dreptul la viață și la integritate fizică și psihică.

(2). Nimeni nu va fi supus la torturi, nici la pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

(3). Pedepsa cu moartea este abolită. Nimeni nu poate fi condamnat la o asemenea pedeapsă și nici executat.

Dreptul la viață – reprezintă un drept natural al omului. Așa fiind, orice persoană fizică beneficiază de acest drept fundamental,

din momentul nașterii și până la survenirea fenomenului natural al morții.

Pe parcursul întregii vieți, omului îi este garantat acest drept. Nu interesează dacă persoana fizică este sănătoasă sau bolnavă, tânără sau în vârstă, bărbat sau femeie. Nimeni nu poate fi privat de viața sa în mod arbitrar. În acest context trebuie privită dispoziția alin. (3) al articolului. Pedepsa cu moartea este abolită, fiind interzisă întrucât ea reprezintă o încălcare a drepturilor naturale ale omului. Consecința firească a interzicerii și a abolirii pedepsei cu moartea o reprezintă imposibilitatea condamnării unei persoane fizice la moarte, având ca efect imposibilitatea executării unei persoane.

Dreptul la integritate fizică a persoanei fizice presupune respectarea integrității native a oricărui subiect de drept. Este evident **un drept fundamental absolut**, ca de altfel toate celelalte drepturi fundamentale. Autoritățile publice sunt obligate să asigure integritatea fizică a fiecărei persoane fizice. Există, bineînțeles, și excepții determinate de lege: recoltarea de probe biologice în vederea stabilirii alcoolemiei; efectuarea unei intervenții chirurgicale de medicul chirurg cu acordul pacientului, sau fără acordul pacientului dacă acesta nu-l poate exprima valabil iar viața sa se află în primejdie etc.

Dreptul la integritate psihică – presupune respectarea și asigurarea integrității psihice (morale) a persoanei fizice. De altfel, dreptul la integritate privește două laturi: fizică și psihică, ambele fiind garantate tuturor persoanelor fizice.

Alin. (2) al acestui articol menționează interzicerea torturii sau a unei pedepse sau tratament crud, inuman ori degradant.

Pe planul Dreptului Internațional Public precizăm că aceste prevederi sunt menționate în Declarația Universală a Drepturilor Omului și în Convenția contra torturii și altor pedepse sau tratamente crude, inumane ori degradante.

Principiul afirmat în alin. (2) își găsește consacarea din punct de vedere practic în dispozițiile legale care incriminează fapte cu grad ridicat de pericol social care aduc atingere relațiilor sociale referitoare la buna înfăptuire a justiției. Legiuitorul a apreciat că actele de tortură ori tratamentele crude, inumane ori degradante prezintă gradul de pericol social generic (abstract) al unei infracțiuni.

Art. 25. – „Libertatea individuală și siguranța persoanei”.

„(1). Libertatea individuală și siguranța persoanei sunt inviolabile.

(2). Percheziționarea, reținerea sau arestarea unei persoane sunt permise numai în cazurile și cu procedura prevăzută de lege.

(3). Reținerea nu poate depăși 72 de ore.

(4). Arestarea se face în temeiul unui mandat, emis de judecător, pentru o durată de cel mult 30 de zile. Asupra legalității mandatului se poate face recurs, în condițiile legii, în instanța judecătorească ierarhic superioară. Termenul arestării poate fi prelungit numai de către judecător sau de către instanța judecătorească, în condițiile legii, cel mult până la 12 luni.

(5). Celui reținut sau arestat i se aduc de îndată la cunoștință motivele reținerii sau ale arestării, iar învinuirea – în cel mai scurt termen; motivele reținerii și învinuirea se aduc la cunoștință numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

(6). Eliberarea celui reținut sau arestat este obligatorie dacă motivele reținerii sau arestării au dispărut”.

Acest articol cuprinde numeroase dispoziții afectate garantării libertății individuale.

Constituantul a prevăzut multe dispoziții procedurale care, în opinia noastră, nu își găsesc locul într-o Lege fundamentală [art. 25 alin. (3); (4); (5)]. Aceste dispoziții sunt eminamente tehnice, formale (procedurale). Ele au fost introduse în Legea supremă a statului devenind norme cu caracter constituțional, pentru a se evita eventualele fluctuații legislative.

Libertatea individuală presupune aptitudinea persoanei fizice **de a se deplasa liber, de a nu fi supusă nici unei forme de servitute și de a nu fi adusă și ținută în stare de sclavie.**

Prin natura sa persoana fizică, omul, se naște liber iar societatea are îndatorirea de a conserva și proteja acest drept inalienabil.

Libertatea individuală nu are și nu trebuie să aibă un caracter absolut, în sensul că ea nu ar putea fi sub nici o formă îngrădită.

De aceea, textul constituțional se referă la percheziție, la reținere și la arestarea preventivă, în sensul că aceste acte cu caracter procesual

penal pot fi dispuse și pot fi efectiv îndeplinite (sub aspect procedural) respectându-se dispozițiile legale.

Percheziția, reținerea și arestarea preventivă sunt instituții proprii Dreptului Procesual Penal. De aceea, noi nu vom insista asupra naturii acestor măsuri în lucrarea de față.

Reținem totuși că persoanei fizice reținute sau arestate preventiv trebuie să i se comunice de îndată motivele reținerii sau ale arestării preventive. Textul nu prevede ca această aducere la cunoștință să se realizeze **în limba pe care o înțelege persoana fizică în cauză**.

Aceasta reprezintă o garanție a siguranței persoanei fizice. Este o prevedere constituțională care impune o obligație precisă, clar determinată organelor judiciare penale.

De asemenea, **învinuirea** trebuie adusă la cunoștința celui acuzat **în cel mai scurt termen**. Motivele reținerii, ale arestării preventive și învinuirea se aduc la cunoștința celui acuzat numai în prezența unui avocat, ales sau numit din oficiu.

Prezența avocatului este o garanție a respectării libertății individuale a persoanei fizice acuzate. Ea este obligatorie ceea ce impune obligația, îndatorirea constituțională a organelor judiciare penale de a permite asistența învinuitului sau a inculpatului.

Desigur, dacă motivele care au stat la baza reținerii sau arestării preventive au dispărut, persoana fizică reținută sau arestată trebuie, în mod obligatoriu, pusă în libertate.

Deși textul legal nu prevede în mod expres nimic nu împiedică ca persoana fizică arestată preventiv să fie pusă în libertate, la cererea sa, fie sub control judiciar, fie pe cauțiune. Eliberarea provizorie în aceste condiții denotă încrederea organelor judiciare penale în inculpat și materializează prezumția de nevinovăție de care beneficiază acesta.

Art. 26. – „Dreptul la apărare”.

„(1). Dreptul la apărare este garantat.

(2). Fiecare om are dreptul să reacționeze independent, prin mijloace legitime, la încălcarea drepturilor și libertăților sale.

(3). În tot cursul procesului, părțile au dreptul să fie asistate de un avocat, ales sau numit din oficiu.

(4). Amestecul în activitatea persoanelor care exercită apărarea în limitele prevăzute se pedepsește prin lege.”

Doctrina juridică constituțională ca de altfel și doctrina juridică procesual – penală și cea procesual – civilă, recunoaște **dreptului la apărare** dacă accepțiuni:

*. totalitatea mijloacelor, a drepturilor procedurale prin care se realizează apărarea unei persoane împotriva acuzațiilor ce i se aduc. Astfel persoana poate: contesta învinuirile; formula cereri pentru administrarea de material probator în apărare; ridica excepții sau pune concluzii;

*. drept la apărare concretizat în aptitudinea utilizării unui avocat.

Evident, prima accepțiune privește sensul larg al dreptului la apărare, în timp ce a doua accepțiune se referă la sensul restrâns al noțiunii.

Alin. (1) și (2) din textul constituțional se referă la dreptul la apărare în sens larg.

Alin. (3) și (4) al textului are în vedere sensul restrâns al dreptului la apărare.

Cu privire la sensul restrâns se reține că părțile din proces au dreptul să fie asistate de un avocat ales.

Când asistența juridică este obligatorie, părții care nu și-a ales un avocat i se va desemna un apărător (avocat) din oficiu.

Textul constituțional nu precizează dar credem că părțile pot fi și reprezentate de avocat. Dreptul pozitiv (obiectiv) confirmă acest aspect.

De asemenea, părțile pot solicita avocatului ales **nu numai asistență ci și consultanță sau exclusiv doar consultanță juridică.**

În legătură cu formularea din alin. (2) al textului – care se referă la dreptul la apărare în sens larg – trebuie precizat că persoana fizică dispune de dreptul de a reacționa independent la încălcarea drepturilor și libertăților sale **exclusiv prin mijloace legitime.**

Aceasta înseamnă că nu pot fi utilizate mijloace contrare legii iar mijloacele legitime trebuiesc utilizate în așa fel încât să nu se creeze o exercitare abuzivă a drepturilor și libertăților recunoscute omului.

Abuzul de drept prin natura sa este nelegitim și depășește sfera legalității. Reacția persoanei fizice trebuie să se circumscrie limitelor

determinate de exercitarea drepturilor și a libertăților și de către alte subiecte de drept. În acest sens, considerăm că cel mai corect ar fi ca persoana fizică lezată în dreptul său subiectiv fundamental sau în libertatea sa fundamentală ori lezată în legătură cu orice alt drept subiectiv sau, după caz, interes legitim să se adreseze organelor abilitate ale statului, în speță autorității judecătorești, în vederea restabilirii drepturilor subiective sau a libertăților pretins a fi încălcate sau nerecunoscute de către alți membri ai societății sau chiar de către autoritățile etatice.

Trebuie să se țină seama că nu este permis nimănui să fie judecător în propria sa cauză !!!!

Art. 27. – „Dreptul la libera circulație”.

„(1). Dreptul la libera circulație în țară este garantat.

(2). Oricărui cetățean al Republicii Moldova îi este asigurat dreptul de a-și stabili domiciliul sau reședința în orice localitate din țară, de a ieși, de a emigra și de a reveni în țară”.

Textul constituțional garantează libera circulație pe teritoriul Republicii Moldova. Orice cetățean poate circula pe teritoriul țării. Cetățenii moldoveni au dreptul să își stabilească domiciliul sau reședința în orice localitate din țară. Prin noțiunea de „**localitate**” se înțelege o așezare umană care intră în una din următoarele categorii: municipiu, oraș, sat. Desigur, stabilirea domiciliului sau reședinței obligă cetățeanul moldovean la respectarea legilor privind domiciliul, reședința, proprietatea privată etc.

Cetățenii moldoveni beneficiază și de dreptul fundamental de liberă circulație în străinătate.

Ca o consecință a recunoașterii acestui drept, cetățenilor moldoveni le este recunoscut dreptul de a emigra sau de a ieși de pe teritoriul republicii.

Aceștia pot emigra într-un alt stat, definitiv sau temporar.

În acest sens Constituția recunoaște și garantează cetățenilor moldoveni dreptul de a reveni în propria țară.

Aceste drepturi se realizează în mod practic prin intermediul reglementărilor legale referitoare la actele de identitate, la documentele necesare pentru trecerea frontierei de stat (pașapoartele).

Art. 28. – „Viața intimă, familială și privată”.

„Statul respectă și ocrotește viața intimă, familială și privată.”

Articolul menționat se referă la trei drepturi fundamentale recunoscute fiecărei persoane fizice: **dreptul la viața intimă; dreptul la viața familială și dreptul la viața privată.**

Autoritățile statului precum și ceilalți cetățeni trebuie să respecte aceste drepturi subiective cu caracter fundamental.

Dreptul la viață familială presupune, de fapt, un complex de drepturi referitoare la relațiile de familie.

Dreptul la viață intimă implică și viața privată deoarece chestiunile intime ale unei persoane fizice au întotdeauna caracter privat.

În doctrină se consideră că dreptul la viață intimă implică și dreptul la propria imagine a persoanei fizice.

Art. 29. – „Inviolabilitatea domiciliului”.

„(1). Domiciliul și reședința sunt inviolabile. Nimeni nu poate pătrunde sau rămâne în domiciliul sau în reședința unei persoane fără consimțământul acesteia.

(2). De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în următoarele situații:

a). pentru executarea unui mandat de arestare sau a unei hotărâri judecătorești;

b). pentru înlăturarea unei primejdii care amenința viața, integritatea fizică sau bunurile unei persoane;

c). pentru prevenirea răspândirii unei epidemii;

(3). Perchezițiile și cercetările la fața locului pot fi ordonate și efectuate numai în condițiile legii.

(4). Perchezițiile în timpul nopții sunt interzise, în afară de cazul unui delict flagrant”.

De principiu Constituția Republicii Moldova prevede inviolabilitatea domiciliului unei persoane fizice. Violarea domiciliului în alte condiții decât cele menționate în alin. (2) realizează conținutul constitutiv al infracțiunii de violare de domiciliu, faptă prevăzută și pedepsită de legislația penală.

În alin. (2) sunt menționate excepții de la principiu. În situațiile menționate se poate pătrunde și se poate rămâne în domiciliul sau reședința unei persoane fizice, fără a avea consimțământul prealabil al acesteia.

Inviolabilitatea domiciliului nu poate constitui un drept absolut. Ea nu poate fi opusă pentru stânjenirea organelor judiciare penale sau pentru înlăturarea unei primejdii care amenință viața, integritatea corporală, fizică sau bunurile unei persoane ori pentru înlăturarea sau prevenirea răspândirii unei epidemii.

În alin. (3) se prevede că perchezițiile și cercetările la fața locului pot fi dispuse și respectiv efectuate exclusiv în condițiile legii. Aceasta tocmai în scopul prevenirii arbitrariului și a abuzurilor. Evident, legea la care se referă dispoziția constituțională este legea procesual – penală.

Alin. (4) prevede că perchezițiile în timpul nopții sunt interzise. Există și o excepție care se referă la ipoteza săvârșirii unei infracțiuni flagrante (delict flagrant). Rațiunea instituirii acestui principiu este simplă, ea privește evitarea abuzurilor efectuate cu ocazia perchezițiilor domiciliare de către organele judiciare penale – în speță, organele de urmărire penală – în perioada regimului sovietic stalinist.

Art. 30. – „Secretul corespondenței”.

„(1). Statul asigură secretul scrisorilor, al telegramelor, al altor trimiteri poștale, al convorbirilor telefonice și al celorlalte mijloace legale de comunicare.

(2). De la prevederile alineatului (1) se poate deroga prin lege în cazurile când această derogare este necesară în interesele securității naționale, bunăstării economice a țării și în scopul prevenirii infracțiunilor”.

Acest text constituțional se referă la inviolabilitatea corespondenței.

Nici o persoană nu poate reține, deschide și citi sau distruge o corespondență. Cu atât mai mult funcționarii poștali au obligația, de natură constituțională, de a păstra secretul corespondenței de care iau cunoștință în mod direct.

De la aceste prevederi cuprinse în alin. (1) se poate deroga, conform alin. (2) al textului constituțional, **exclusiv prin lege**, doar în situațiile expres și limitativ prevăzute de norma juridică constituțională, respectiv: în interesul securității naționale, în interesul asigurării bunăstării economice a țării; în scopul prevenirii infracțiunilor. Așa fiind legile nu pot să precizeze și alte cazuri pentru simplul motiv că Legiuitorul Constituant a enumerat situațiile descrise anterior în mod limitativ iar nu exemplificativ.

Dintre cazurile când este permisă derogarea prin lege de la norma juridică constituțională prevăzută în alin. (1), **cel referitor la interesul bunăstării economice a țării** pare a fi susceptibil de discuții.

Justificarea violării secretului corespondenței prin derogare de la principiul general consacrat în această situație se realizează în ipoteza trădării prin transmiterea de secrete. Firesc, corespondența poate fi desfăcută, citită, reținută ca probă iar convorbirile telefonice pot fi ascultate în caz de trădare prin transmiterea de secrete.

Dar, este posibil ca să fie violat secretul corespondenței – în scopul asigurării bunăstării economice a țării – de către organele abilitate ale securității statului pentru obținerea de informații economice de la terțe state – **spionaj industrial**. Și în această ipoteză derogarea, prin lege evident, este legitimă și licită ???

Interesul asigurării bunăstării economice a țării te duce cu gândul la spionaj tehnologic / industrial.

Bineînțeles, în acest caz corespondența ar fi, spre exemplu, a unei ambasade de la Chișinău adresată sau primită de la autoritățile competente ale statului căreia această instituție îi aparține.

Art. 31. – „Libertatea conștiinței”.

„(1). Libertatea conștiinței este garantată. Ea trebuie să se manifeste în spirit de toleranță și de respect reciproc.

(2). Cultele religioase sunt libere și se organizează potrivit statutelor proprii, în condițiile legii.

(3). În relațiile dintre cultele religioase sunt interzise orice manifestări de învrăjbire.

(4). Cultele religioase sunt autonome, separate de stat și se bucură de sprijinul acestuia, inclusiv prin înlesnirea asistenței

religioase în armată, în spitale, în penitenciare, în aziluri și în orfeline”.

Libertatea conștiinței presupune capacitatea persoanei fizice de a adopta o anumită concepție referitoare la lumea înconjurătoare. Ea implică posibilitatea de a împărtăși o credință religioasă.

În principiu, concepțiile despre lume, despre existență sunt: **teiste și ateiste**.

Autoritățile publice nu trebuie să se amestece în modul de a gândi al omului. Conștiința umană trebuie să rămână întotdeauna liberă.

Libertatea conștiinței, a concepțiilor implică însă realizarea sa într-un spirit de toleranță în raport cu concepțiile manifestate de alte persoane fizice.

Culte religioase sunt libere dar trebuie să fie organizate în condiții legale.

La fel ca și în cazul libertății conștiinței, relațiile dintre cultele religioase, organizate legal pe teritoriul Republicii Moldova, trebuie să excludă orice formă de învrăjbire.

În raporturile dintre stat și cultele religioase, statul adoptă o poziție echilibrată, fără a le favoriza în nici un fel dar și fără a le discrimina. Statul trebuie să vegheze la asigurarea ordinii publice; aceasta nu trebuie să fie tulburată în vreun fel de exercitarea vreunui cult religios.

În scopul alinării suferințelor oamenilor, a sporirii încrederii în viitor este înlesnită asistența religioasă în armată, în spitale, în unitățile penitenciare, în aziluri și în orfeline.

Deși Constituția nu prevede credem că părinților și tutorilor trebuie să li se recunoască dreptul inalienabil de a asigura, potrivit propriilor convingeri, educația copiilor minori aflați sub supravegherea lor și a căror răspundere le revine.

Art. 32. – „Libertatea opiniei și a exprimării”.

„(1). Oricărui cetățean îi este garantată libertatea gândirii, a opiniei, precum și libertatea exprimării în public prin cuvânt, imagine sau prin alt mijloc posibil.

(2). Libertatea exprimării nu poate prejudicia onoarea, demnitatea sau dreptul altei persoane la viziune proprie.

(3). Sunt interzise și pedepsite prin lege contestarea și defăimarea statului și a poporului, îndemnul la război de agresiune, la ură națională, rasială sau religioasă, incitarea la discriminare, la separatism teritorial, la violență publică, precum și alte manifestări ce atentează la regimul constituțional”.

Libertatea conștiinței presupune și libertatea de exprimare a concepțiilor.

Iată de ce, Legiuitorul Constituant a menționat expres libertatea opiniei și a exprimării printre drepturile și libertățile fundamentale cetățenești.

Libertatea de exprimare implică posibilitatea omului de a se exprima fie oral, fie în scris sau prin orice alt mijloc. În acest mod omul exprimă concepțiile, opiniile, gândurile, credințele religioase, creațiile spirituale, creațiile literare sau creațiile științifice.

Libertatea de exprimare implică libertatea cuvântului, libertatea tiparului și libertatea presei.

Fără îndoială, libertatea de exprimare presupune aducerea concepțiilor, a gândurilor și a creațiilor de orice fel la cunoștința publică. Altfel spus, trebuie realizată condiția **publicității**.

Ca orice libertate fundamentală și libertatea opiniei și a exprimării prezintă, în mod firesc, anumite limite. Astfel, ea nu poate prejudicia onoarea, demnitatea unei persoane și nu poate aduce atingere dreptului subiectiv al persoanei fizice la propria viziune.

O altă limitare expres indicată de Legiuitorul Constituant este prevăzută în alin. (3). Libertatea de opinie și de exprimare nu trebuie să aibă ca obiect defăimarea statului și a poporului, să instige la război de agresiune, la ură națională, la separatism teritorial etc.

Iarăși exprimarea este ambiguă „... defăimarea țării și a poporului...” în loc de „... defăimarea țării și a națiunii...”

E clar, probabil „**poporul moldovenesc**” nu a atins încă stadiul de națiune și bineînțeles că în concepția Legiuitorul Constituant **națiunea română** nu există în Basarabia !!! Dar se menționează „**ura națională**”, probabil îndreptată împotriva altor națiuni, nu împotriva „**poporului Republicii Moldova**”.

Art. 33. – „Libertatea creației”.

„(1). Libertatea creației artistice și științifice este garantată. Creația nu este supusă cenzurii.

(2). Dreptul cetățenilor la proprietatea intelectuală, interesele lor materiale și morale ce apar în legătură cu diverse genuri de creație intelectuală sunt apărute de lege.

(3). Statul contribuie la păstrarea, la dezvoltarea și la propagarea realizărilor culturii și științei, naționale și mondiale”.

Acest articol, garantează artiștilor, literaților, oamenilor de știință în genere autorilor unor opere științifice, literare sau artistice, libertatea creației.

Aceasta în sensul că autoritățile etatice nu se amestecă în conținutul creației intelectuale și nici cu privire la modul de aducere a operei la cunoștința publică.

Orice creație nu poate fi cenzurată de autoritățile publice. Este desigur consecința normală a libertății de creație și a libertății de opinie și de exprimare.

Sunt recunoscute și ocrotite drepturile personal – nepatrimoniale precum și drepturile patrimoniale pe care le posedă titularii drepturilor de creație intelectuală (drepturile de autor, dreptul de inventator, dreptul de inovator).

Această prevedere este de esența dreptului de proprietate intelectuală. Recunoașterea de către organele etatice competente a calității de titular al dreptului de proprietate intelectuală generează atât drepturile personal – nepatrimoniale cât și drepturile subiective civile patrimoniale de creanță relative la titularul operei, autorul ei.

Este firesc ca statul să susțină păstrarea, dezvoltarea și să propage realizările culturale și științifice, atât cele obținute la nivelul țării cât și cele obținute pe plan mondial. Este o îndatorire a tuturor statelor contemporane, reflectând gradul de civilizație și de progres atins de umanitate în perioada contemporană.

Art. 34. – „Dreptul la informație”.

„(1). Dreptul persoanei de a avea acces la orice informație de interes public nu poate fi îngrădit.

(2). Autoritățile publice, potrivit competențelor ce le revin, sunt obligate să asigure informarea corectă a cetățenilor asupra treburilor publice și asupra problemelor de interes personal.

(3). Dreptul la informație nu trebuie să prejudicieze măsurile de protecție a cetățenilor sau siguranța națională.

(4). Mijloacele de informare publică, de stat sau private, sunt obligate să asigure informarea corectă a opiniei publice.

(5). Mijloacele de informare publică nu sunt supuse cenzurii”.

Dreptul la informație presupune aptitudinea de a avea acces la date privitoare la aspecte de ordin social – politic, economic, cultural și științific.

Autoritățile publice sunt obligate să informeze, **în mod corect**, cetățenii asupra chestiunilor de interes public.

De asemenea, ele trebuie să informeze cetățeanul și cu privire la problemele de ordin personal.

Autoritățile etatice **nu vor furniza informații cu caracter secret** și trebuie să asigure **protecția cetățenilor** precum și **siguranța națională**.

Mijloacele de informare publică, indiferent dacă sunt de stat sau private, au îndatorirea de a realiza **o corectă informare a cetățenilor**.

Pentru realizarea acestui scop nici un mijloc de informare publică, fie de stat, fie privat, nu poate fi supus cenzurii.

Art. 35. – „Dreptul la învățătură”.

„(1). Dreptul la învățătură este asigurat prin învățământul general obligatoriu, prin învățământul liceal și prin cel profesional, prin învățământul superior, precum și prin alte forme de instruire și de perfecționare.

(2). Statul asigură, în condițiile legii, dreptul de a alege limba de educare și instruire a persoanelor.

(3). Studiarea limbii de stat se asigură în instituțiile de învățământ de toate gradele.

(4). Învățământul de stat este gratuit.

(5). Instituțiile de învățământ, inclusiv cele nestatale, se înființează și își desfășoară activitatea în condițiile legii.

(6). Instituțiile de învățământ superior beneficiază de dreptul la autonomie.

(7). Învățământul liceal, profesional și cel superior de stat este egal accesibil tuturor, pe bază de merit.

(8). Statul asigură, în condițiile legii, libertatea învățământului religios. Învățământul de stat este laic.

(9). Dreptul prioritar de a alege sfera de instruire a copiilor revine părinților”.

Dreptul la învățătură reprezintă și o obligație (obligația de a consacra anumite forme de învățământ). Este un drept de o complexitate deosebită. El trebuie să asigure, din punct de vedere juridic, șanse egale tuturor subiectelor de drept. Sunt interzise discriminările și privilegiile în exercitarea acestui drept fundamental.

Formele învățământului sunt nominalizate în textul constituțional: învățământul general obligatoriu, învățământul liceal, învățământul profesional și învățământul superior. Reținem că Legea fundamentală lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a institui, prin lege, și alte forme de instruire și de perfecționare.

În Republica Moldova limba oficială este limba română, impropriu denumită „limbă moldovenească” (art. 13 din Constituția Republicii Moldova). Totuși alin. (2) consacră dreptul de a alege limba în care urmează a se desfășura procesul de învățământ. La toate nivelurile de învățământ, în toate instituțiile de profil **se asigură studierea limbii de stat (alin. 3).**

Precizăm totodată că prin intermediul textului constituțional din art. 35 alin. (2) se realizează, în mod plener, garantarea dreptului minorităților naționale de a învăța limba maternă și, de asemenea, se recunoaște dreptul acestor persoane de a desfășura procesul de învățământ în limba lor maternă.

Constituantul a instruit gratuitatea învățământului de stat, indiferent de gradul sau nivelul ori în raport de forma de învățământ (alin. 4).

În alin. (5) s-a prevăzut obligativitatea instituțiilor de învățământ, inclusiv a celor nestatale, de a se înființa și de a-și desfășura activitatea în condițiile legii.

De principiu, învățământul superior realizează în **instituții de învățământ**: universități, academii, conservatoare, institute. Învățământul preuniversitar se desfășoară în **unități de învățământ**. Drept consecință credem că dispozițiile art. 35 alin. (5) se referă – printr-o interpretare în sens larg – nu doar la instituții de învățământ ci și la unități de învățământ.

Pentru unitățile și respectiv instituțiile de învățământ „**particulare**” Legiuitorul Constituant al Republicii Moldova utilizează noțiunea „**nestatale**”.

Într-o lucrare anterior publicată ⁵⁾ ne exprimăm convingerea că denumirile unităților și instituțiilor de învățământ, respectiv: **de stat (publice)** și **particulare (private)** sunt oarecum discutabile,

Iată însă, că Constituantul din Republica Moldova a găsit o rezolvare înlocuind noțiunea de „**particulare**” cu noțiunea „**nestatale**”.

Diferența terminologică pare lipsită de substanță și fără efect. Dar dacă denumirea de „**instituții particulare**” comporta și comportă unele discuții, denumirea de „**instituții nestatale**” este cu adevărat paradoxală.

Înțelegem că la adoptarea acestei denumiri s-a avut în vedere faptul că instituțiile așa-zis „particulare” nu fac parte din învățământul de stat. Totuși utilizarea denumirii de „**instituții nestatale**” poate duce cu gândul la faptul că aceste instituții sunt în afara oricărui control al statului !!! Ceea ce este inadmisibil !!! Deci, era mai corect să se utilizeze denumirea de „instituții particulare” decât cea existentă azi în textul constituțional. Vorba moldovenilor între două lucruri rele alege pe cel mai puțin păgubitor !!!

Autonomia universitară este garantată în cadrul instituțiilor de învățământ superior. Acest concept înseamnă că fiecare instituție de învățământ superior prin forurile sale de conducere (Senatele) adoptă anumite reguli cuprinse de principiu, în **Carta universitară**.

Autonomia universitară presupune totodată abilitatea instituției de învățământ superior ca, în limitele legislației specifice, **să statueze** asupra regulilor: de admitere, de absolvire a fiecărui an de studiu, de absolvire a specializării, de susținere a examenului de finalizare a studiilor (licență), de reexaminare, de trecere a studenților, dacă este cazul în anul / anii suplimentari etc.

Constituția proclamă egalitatea șanselor de accedea în învățământul de stat, pe criteriul de competență, indiferent de nivel.

Este asigurată, libertatea învățământului religios dar se consacră caracterul laic al învățământului de stat (**alin. 6 – 8**).

⁵⁾ Vasile - Sorin Curpăn – **Drept Constituțional. Stat și Cetățean**, Ediția I, 2007, pag. 164.

În alin. (9) este consacrat dreptul prioritar al părinților de a alege sfera de instruire a copiilor.

Acest drept subiectiv al părinților este prioritar în raport cu cine și cu ce alt drept ??? Credem că este necesar ca textul constituțional să fie interpretat în sens larg deoarece în lipsa părinților acest drept subiectiv trebuie să revină tutorilor sau altor persoane în grija cărora se află minorii.

Art. 36. – „Dreptul la ocrotirea sănătății”.

„(1). Dreptul la ocrotirea sănătății este garantat.

(2). Minimul asigurării medicale oferit de stat este gratuit.

(3). Structura sistemului național de ocrotire a sănătății și mijloacele de protecție a sănătății fizice și mentale a persoanei se stabilesc potrivit legii organice”.

Pactul internațional relativ la drepturile economice, sociale și culturale prevede **dreptul persoanei la sănătate fizică și mentală** precum și **dreptul persoanei la asigurări sociale**.

În Constituția Republicii Moldova dreptul la ocrotirea sănătății este **garantat**.

Finalitatea acestui drept fundamental constă în asigurarea condițiilor optime pentru ca cetățeanul să beneficieze de toate aptitudinile și capacitățile sale pentru a putea desfășura o activitate utilă și pentru a putea participa la activitățile cu caracter politic, cultural, social și economic.

Legislația Republicii Moldova dezvoltă în mod organic aceste prevederi constituționale dar, din păcate, de multe ori între starea de drept și realitatea obiectivă se constată discrepanțe considerabil de frapante !!!

Se instituie obligația cu caracter constituțional a statului de a asigura profilaxia și tratamentul bolilor epidemice sau a celor profesionale; trebuie să se asigure igiena și sănătatea publică.

Legiuitorul ordinar a reglementat sistemul de asigurări sociale precum și controlul exercitării profesiunilor medicale și a activităților paramedicale.

Art. 37. – „Dreptul la un mediu înconjurător sănătos”.

„(1). Fiecare om are dreptul la un mediu înconjurător neprimejdios din punct de vedere ecologic pentru viață și sănătate, precum și la produse alimentare și obiecte de uz casnic inofensive.

(2). Statul garantează fiecărui om dreptul la accesul liber și la răspândirea informațiilor veridice privitoare la starea mediului natural, la condițiile de viață și de muncă, la calitatea produselor alimentare și a obiectelor de uz casnic.

(3). Tăinuirea sau falsificarea informațiilor despre factorii ce sunt în detrimentul sănătății oamenilor se interzice prin lege.

(4). Persoanele fizice și juridice răspund pentru daunele pricinuite sănătății și avutului unei persoane ca urmare a unor contravenții ecologice”.

Dreptul al un mediu înconjurător sănătos este organic legat de dreptul la ocrotirea sănătății.

De principiu, se recunoaște oricărei persoane fizice dreptul la un mediu înconjurător sănătos, nepoluat.

Proclamarea acestui principiu – deziderat denotă îndatorirea constituțională a statului de asigura cadrul legislativ în vederea exercitării acestui drept. Așadar autoritatea deliberativ – legislativă trebuie să adopte legi pentru asigurarea echilibrului ecologic.

Evident, toate subiectele de drept, persoane fizice și persoane juridice, au obligația de a proteja și de participa, în mod activ, la ameliorarea mediului ambiant.

Fără un echilibru ecologic mediul înconjurător este afectat negativ, fapt ce se răsfrânge asupra sănătății și a calității vieții persoanelor fizice.

Art. 38. – „Dreptul de vot și dreptul de a fi ales”.

„(1). Voința poporului constituie baza puterii de stat. Această voință se exprimă prin alegeri libere, care au loc în mod periodic prin sufragiu universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

(2). Cetățenii Republicii Moldova au drept de vot de la vârsta de 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, excepție făcând cei puși sub interdicție în modul stabilit de lege.

(3). Dreptul de a fi aleși le este garantat cetățenilor Republicii Moldova cu drept de vot, în condițiile legii”.

Dreptul de vot este un drept electoral.

Dreptul de vot este **universal, egal, direct, secret și liber exprimat**.

Este **universal** pentru că cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a vota.

Pentru a vota o persoană fizică trebuie să îndeplinească cumulativ următoarele condiții:

- *. să fie cetățean al Republicii Moldova;
- *. să aibă vârsta de cel puțin 18 ani, împliniți până în ziua alegerilor, inclusiv;
- *. să fie în deplinătatea facultăților mintale;
- *. să aibă aptitudinea morală de a vota.

Ultimele două condiții comportă anumite discuții. Astfel, nu se acordă drept de vot debililor și alienaților mintali dacă au fost puși sub interdicție prin hotărâre judecătorească definitivă.

De asemenea, nu au aptitudinea morală de a vota persoanele fizice condamnate prin hotărâre judecătorească penală, rămasă definitivă, la pierderea drepturilor electorale.

Persoanele fizice reținute sau arestate preventiv au dreptul de a vota întrucât beneficiază de prezumția de nevinovăție.

Votul este egal – ceea ce reprezintă materializarea în domeniul electoral a principiului egalității în drepturi a tuturor cetățenilor Republicii Moldova. Fiecare cetățean beneficiază de capacitatea de a exprima **un vot singular** pentru alegerea **unei autorități publice**.

Votul este direct în sensul că cetățenii moldoveni își exprimă nemijlocit și personal acordul sau, după caz, dezacordul cu privire la chestiunea supusă votului.

Votul este secret – ceea ce implică secretizarea manifestării libere a voinței cetățenilor Republicii Moldova. Buletinele de vot sunt de aceeași formă și nu prezintă particularități ori semne specifice.

Votul este liber exprimat ceea ce înseamnă că cetățenii moldoveni au prerogativa de participa sau nu la alegeri.

De asemenea, cetățenii Republicii Moldova dacă participă la alegeri au prerogativa de a-și manifesta liber și neîngrădit opțiunea în favoarea unei formațiuni sau altei formațiuni politice, în favoarea unuia sau a altuia dintre candidații în alegeri.

Dreptul de a fi ales este tot **un drept electoral**. El presupune existența dreptului de vot.

Au dreptul de a fi aleși cetățenii Republicii Moldova care au drept de vot, în condițiile prevăzute de lege.

Art. 39. – „Dreptul la administrare”.

„(1). Cetățenii Republicii Moldova au dreptul de a participa la administrarea treburilor publice nemijlocit, precum și prin reprezentanții lor.

(2). Oricărui cetățean i se asigură, potrivit legii, accesul la o funcție publică”.

Articolul supus analizei consacră dreptul cetățenilor Republicii Moldova de a participa **direct** sau prin **reprezentanți** la luarea deciziilor politico-etatice.

Alin. (1) prevede acest drept subiectiv fundamental.

Alin. (2) al articolului proclamă dreptul fiecărui cetățean de a avea acces la o funcție publică, potrivit dispozițiilor legale.

Spre deosebire de Constituția României [art. 37 coroborat cu art. 16 alin. (3) și art. 40], Constituția Republicii Moldova nu prevede nici o limitare pentru ocuparea unei funcții publice eligibile. Totuși Legiuitorul ordinar are posibilitatea de a institui condiții sau criterii pentru cetățenii moldoveni care doresc să acceadă la o funcție publică.

Surprinde însă lejeritatea cu care Legiuitorul Constituant a înțeles să trateze aceste chestiuni. Nu au fost instituite criterii de: domiciliu, vârstă etc. care să fie prevăzute în Constituția țării. Coroborând art. 38 alin. (3) cu art. 39 alin. (2) – dreptul de a fi ales și dreptul de administrare – reținem că, la nivel constituțional cel puțin, exercitarea acestor drepturi este facilă, permisivă.

Art. 40. – „Libertatea întrunirilor”.

„Mitingurile, demonstrațiile, manifestările, procesiunile sau orice alte întruniri sunt libere și se pot organiza și desfășura numai în mod pașnic, fără nici un fel de arme.”

În cadrul acestui articol Legiuitorul Constituant a prevăzut libertatea cetățenilor Republicii Moldova de a se întruni.

Constatăm că **art. 40 din Constituția Republicii Moldova** este aproape identic cu **art. 36 din Constituția României din 1991 / art. 39 din Constituția României în anul 2003**.

Practic, în enumerarea formelor de materializare a întrunirilor în Constituția Republicii Moldova a mai fost introdusă o formă nouă: **manifestările**. În rest textul coincide fiind preluat din Constituția patriei – mamă, România.

Textul este descriptiv; el enumeră mai multe forme de materializare a întrunirilor, cu caracter exemplificativ. Se precizează că diferitele și diversele moduri de întrunire sunt libere.

Acestei libertăți, firese, i-au fost adăugate și anumite limitări: desfășurarea întrunirilor într-un mod pașnic; participanții la diferitele întruniri să nu poarte arme albe sau arme de foc.

Textul constituțional atât prevede dar credem că este că este necesar să fie explicate două chestiuni: noțiunea de „**întrunire**” și **categoriile de întruniri**.

Evident, noțiunea de „**întrunire**” nu poate fi explicată prin indicarea unor forme ale sale, așa cum se prevede în Constituție.

„**Întrunirea**” – reprezintă o grupare de persoane fizice relativ organizată și având un caracter temporar. Participanții trebuie să manifeste un scop comun.

În doctrina Dreptului Constituțional se discută asupra deosebirilor dintre **libertatea întrunirilor** și **dreptul de asociere**. Dar, deosebirea dintre cele două forme de agregare (**întrunirea** respectiv **asocierea**) este atât de mare încât este de prisos orice comentariu.

Întrunirile pot avea, după caz, **caracter public** sau **caracter privat**.

Considerăm că textul constituțional se referă exclusiv la **întrunirile cu caracter public**. Cum este și firese, întrunirile cu caracter privat nu interesează în mod deosebit pe Legiuitorul Constituant.

Art. 41. – „Libertatea partidelor și a altor organizații social – politice”.

„(1). Cetățenii se pot asocia liber și în alte organizații social-politice. Ele contribuie la definirea și la exprimarea voinței politice a cetățenilor și, în condițiile legii, participa la alegeri.

(2). Partidele și alte organizații social-politice sunt egale în fața legii.

(3). Statul asigură respectarea drepturilor și intereselor legitime ale partidelor și ale altor organizații social-politice.

(4). Partidele și alte organizații social-politice care, prin scopurile ori prin activitatea lor, militează împotriva pluralismului politic, a principiilor statului de drept, a suveranității și independenței, a integrității teritoriale a Republicii Moldova sunt neconstituționale.

(5). Asociațiile secrete sunt interzise.

(6). Activitatea partidelor constituie din cetățeni străini este interzisă.

(7). Funcțiile publice ai căror titulari nu pot face din partide se stabilesc prin lege organică.

Art. 41 din Constituția Republicii Moldova se referă la **dreptul de asociere**. Acest text constituțional se referă la asociațiile fără scop patrimonial, cu prioritate la partidele politice și la alte organizații social – politice. Scopul acestora se circumscrie politicii și altor domenii ale vieții sociale intim legate de politică.

Legiuitorul Constituant nominalizează formele de asociere: partidele politice și organizațiile social – politice.

Evident și partidele politice sunt organizații social – politice dar datorită rolului lor deosebit în viața publică a țării au fost menționate distinct.

Sintagma „organizații social – politice” desemnează – credem noi acele organizații care au un scop politic.

Legiuitorul Constituant a proclamat egalitatea tuturor asociațiilor fără scop patrimonial care au legătură cu viața politică. Garantarea acestui deziderat se realizează prin reprezentarea drepturilor și intereselor legitime ale partidelor și ale altor organizații social – politice.

Partidele sau organizațiile social – politice care nesocotesc principiile constituționale, care militează contra pluralismului politic, a principiilor Statului de Drept, a suveranității și independenței (de ce este nominalizată dacă **independența** alături de **supremație**

formează conținutul suveranității ??), a integrității teritoriale a statului moldovean sunt declarate neconstituționale.

Totuși în Republica Moldova nici un partid politic nu a fost declarat neconstituțional deși manifestări contra integrității teritoriale a țării realizate cu caracter programat, au existat !!! Dezmembrarea teritoriului republicii, acordarea de statute speciale Găgăuziei și Transnistriei evidențiază afirmația noastră !!!

Legiuitorul Constituant a interzis asociațiile cu caracter secret.

Aceasta deoarece organizațiile sau asociațiile cu caracter secret nu dau publicității platformele lor politice sau scopurile reale ale ființării lor. Ele, de regulă, militează împotriva Statului de Drept, a pluralismului politic și din acest motiv nu se înregistrează în mod legal sau se înregistrează cu scopuri fictive. Se pornește de la ideea că într-un stat democratic nici o asociație care respectă valorile constituționale nu are motiv să funcționeze clandestin.

Pe bună dreptate sunt excluși de la calitatea potențială de membri ai unui partid politic unele categorii de funcționari publici.

Constituția prevede că aceste categorii de funcționari publici **se stabilesc prin lege organică.**

Credem că firesc ar fi fost ca Legiuitorul Constituant să nominalizeze categoriile de funcționari publici care nu pot face parte din partidele politice. În acest mod nu s-ar fi lăsat la îndemâna și capriciile Legiuitorului ordinar stabilirea acestei importante excepții de la regulă.

În opinia noastră trebuie să fie excluși de la calitatea potențială de membri ai unui partid politic următoarele categorii de demnitari și de funcționari publici: **judecătorii Curții Constituționale, judecătorii, procurorii, membri forțelor armate naționale și polițiștii, personalul radioului public și al televiziunii publice, diplomații de carieră, membrii serviciilor de securitate.**

Acești demnitari și funcționari publici nu pot reprezenta interesele unui partid politic. Ei servesc națiunea română, din „Republica Moldova”, în ansamblu. Pe de altă parte numirea unor astfel de demnitari și funcționari publici nu trebuie să fie condiționată sau grevată de calitatea de membru al unui partid politic.

În sfârșit, Legiuitorul Constituant interzice, activitatea partidelor constituite din cetățeni străini. Așa fiind, pot fi membri ai

partidelor politice **cetățeni ai Republicii Moldova bipartizi sau multipartizi (care posedă și cetățenia unui alt stat sau care posedă pe lângă cetățenia Republicii Moldova și cetățenia mai multor state străine).**

Este o prevedere normală întrucât exclusiv cetățenii statului pot și trebuie să participe la îndeplinirea obiectivelor politice, cu excluderea cetățenilor străini și a apatrizilor.

Art. 42. – „Dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate”.

„(1). Orice salariat are dreptul de a întemeia și de a se afilia la sindicate pentru apărarea intereselor sale.

(2). Sindicatele se constituie și își desfășoară activitatea potrivit cu statutele lor, în condițiile legii. Ele contribuie la apărarea intereselor profesionale, economice și sociale ale salariaților”.

Și acest drept fundamental se referă la asociații fără scop patrimonial numai că, de această dată, textul se referă exclusiv la organizațiile sindicale.

Statul garantează fiecărui salariat dreptul de a înființa – împreună cu alți salariați – respectiv dreptul de a se afilia la sindicate. Scopul înființării sau al afilierii la sindicate îl reprezintă apărarea interesului sau a intereselor salariatului / salariaților.

Aceste interese sunt preponderent cu caracter economic dar nu sunt excluse și interese din alte domenii ale vieții sociale: formare continuă și perfecționare, culturale, sportive ș.a.

Desigur, formularea din text trebuie interpretată în sens larg. Prin noțiunea de **interese** se înțeleg **atât drepturile subiective** cât și **interesele legitime ale salariaților**. Această concluzie rezultă, fără echivoc, din formularea textului. Dacă sunt apărute interesele salariaților – și aici ne referim la simplele interese legitime – cu atât mai mult trebuiesc apărute drepturile subiective ale acestora.

Statul recunoaște activitatea sindicală **dar constituirea** sindicatelor, a organizațiilor sindicale, în genere, și **desfășurarea activității** acestora trebuie să se realizeze potrivit statutelor proprii, **în condițiile prevăzute de lege**. Pentru a fi legal constituit și pentru a funcționa legal un sindicat trebuie să respecte dispozițiile legale pe toată perioada de existență a acestuia.

Legiuitorul Constituant nu a menționat și domeniile de activitate unde nu se pot înființa organizații sindicale.

În aceste condiții revine Legiuitorului ordinar îndatorirea de a nominaliza aceste domenii.

Art. 43. – „Dreptul la muncă și la protecția muncii”.

„(1). Orice persoană are dreptul la muncă, la libera alegere a muncii, la condiții echitabile și satisfăcătoare de muncă, precum și la protecția împotriva șomajului.

(2). Salariații au dreptul la protecția muncii. Măsurile de protecție privesc securitatea și igiena muncii, regimul de muncă al femeilor și al tinerilor, instituirea unui salariu minim pe economie, repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit, prestarea muncii în condiții grele, precum și alte situații specifice.

(3). Durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

(4). Dreptul la negocieri în materie de muncă și caracterul obligatoriu al convențiilor colective sunt garantate.”

Dreptul la muncă reprezintă unul dintre cele mai naturale drepturi ale omului. Este un drept fundamental cu caracter imprescriptibil. Acest drept nu poate fi îngădit deoarece prin exercitarea sa omul își procură cele necesare traiului (desigur îi exceptăm pe marii capitaliști care dispun de averi fabuloase).

Dreptul la muncă implică alegerea liberă a profesiei și alegerea liberă a locului de muncă. Aceste alegeri sunt determinate de stările vocaționale și de aptitudinile celor ce doresc să se angajeze și se concretizează prin aplicarea principiului competenței profesionale la angajare.

Dreptul la protecția socială a muncii include: securitatea și igiena muncii; regimul de muncă al femeilor și al tinerilor; instituirea salariului minim pe economie; repaosul săptămânal, concediul de odihnă plătit și prestarea muncii în condiții grele (deosebite).

Durata normală a zilei de lucru este de cel mult 8 ore, atât timp cât în mod expres se prevede în Constituție că durata săptămânii de muncă este de cel mult 40 de ore.

Desigur, durata zilei de lucru poate varia dar în medie, adică în ansamblu, ea trebuie să fie de 8 ore.

Statul garantează dreptul la negocieri în materie de muncă precum și caracterul obligatoriu al convențiilor (contractelor) colective de muncă. Reținem totodată, Legiuitorul Constituant nu a precizat în textul constituțional că **la muncă egală, femeile au un salariu egal cu bărbații**. Dar acest aspect rezultă implicit din poziția de egalitate a tuturor cetățenilor Republicii Moldova, indiferent de sex. Totuși egalitatea salarizării femeilor și a bărbaților reprezintă o latură a egalității în drepturi a cetățenilor și de aceea ar fi trebuit înserată în textul constituțional, în mod expres !!!

Dreptul la muncă reflectă însăși personalitatea umană. El trebuie să se exercite în mod liber, fără constrângeri sau servituți.

Art. 44. – „Interzicerea muncii forțate”.

„(1). Munca forțată este interzisă.

(2). Nu constituie muncă forțată:

a). serviciul cu caracter militar sau activitățile desfășurate în locul acestuia de cei care, potrivit legii, nu satisfac serviciul militar obligatoriu;

b). munca unei persoane condamnate, prestată în condiții normale, în perioada de detenție sau de libertate condiționată;

c). prestațiile impuse în situația creată de calamități ori de alt pericol, precum și cele care fac parte din obligațiile civile normale, stabilite de lege”.

Interzicerea muncii forțate reprezintă **un corolar al dreptului la muncă**. Alegerea profesiei și a locului de muncă fiind liberă, în mod firesc, munca forțată este interzisă.

Textul constituțional precizează ce activități nu constituie muncă forțată.

Aceste activități sunt limitativ menționate în alin. (2) al articolului. Noi nu vom insista asupra lor deoarece sunt clar conturate și cert determinate.

Reglementările cu caracter constituțional referitoare la interzicerea muncii forțate sunt, în linii generale, în acord cu prevederile Pactului internațional relativ la drepturile civile și politice și cu legislația în vigoare în statele membre ale Uniunii Europene.

Nici nu se putea altfel deoarece art. 44 nu reprezintă altceva decât reproducerea art. 39 din Constituția României adoptată în anul 1991, respectiv art. 42 din Constituția României revizuită prin legea nr. 429 / 2003.

Art. 45. – „Dreptul la grevă”.

„(1). Dreptul la grevă este recunoscut. Grevele pot fi declanșate numai în scopul apărării intereselor profesionale cu caracter economic și social ale salariaților.

(2). Legea stabilește condițiile de exercitare a dreptului la grevă, precum și răspunderea pentru declanșarea nelegitimă a grevelor.”

Dreptul la grevă constituie un mijloc de presiune utilizat de salariați pentru obținerea unor condiții superioare de muncă. El se materializează prin încetarea voluntară a muncii de către salariații unității economice.

Pentru exercitarea dreptului la grevă trebuie ca subiecții să aibă o calitate specială, circumstanțială - aceea de **salariați**.

Exercitarea dreptului la grevă presupune anumite **limite**. Aceasta în sensul că, deși textul constituțional nu prevede, trebuie să asigure serviciile esențiale pentru societate.

Legiuitorul ordinar trebuie să stabilească și să nominalizeze serviciile publice esențiale pentru societate, precum și categoriile de funcționari publici cărora nu le este permis să declare grevă.

Tot el trebuie să legifereze în domeniul răspunderii subiectelor de drept pentru declanșarea nelegitimă a grevelor și – am spune noi – pentru declanșarea grevelor fără asigurarea serviciilor esențiale pentru societate.

Art. 46. – „Dreptul la proprietate privată și protecția acesteia”.

„(1). Dreptul la proprietate privată, precum creanțele asupra statului sunt garantate.

(2). Nimeni nu poate fi expropriat decât pentru o cauză de utilitate publică, stabilită potrivit legii, cu dreaptă și prealabilă despăgubire.

(3). Averea dobândită licit nu poate fi confiscată. Caracterul licit al dobândirii se prezumă.

(4). Bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate numai în condițiile legii.

(5). Dreptul de proprietate privată obligă la respectarea sarcinilor privind protecția mediului înconjurător și asigurarea bunei vecinătăți, precum și la respectarea celorlalte sarcini care, potrivit legii, revin proprietarului.

(6). Dreptul la moștenire a proprietății private este garantat”.

În alin. (1) se prevede că dreptul de proprietate privată și creanțele asupra statului sunt garantate. Desigur, legea este aceea care determină în concret conținutul și limitele în care se pot exercita aceste drepturi.

Dreptul de proprietate este un drept fundamental al cetățeanului moldovean și al omului în general.

Dreptul de proprietate privată presupune exercitarea dezmembrămintelor sale și utilizarea tuturor atributelor conferite titularului: **posesia, folosința și dispoziția (materială și juridică).**

În alin. (2) este instituit principiul exproprierii pentru cauză de utilitate publică. Exproprierea nu se poate realiza pentru obținerea sau pentru satisfacerea unor interese private. De asemenea, când se expropriează pentru cauză de utilitate publică se acordă o despăgubire **prealabilă și justă.**

Pentru a proteja patrimoniul subiecților de drept s-a prevăzut că averea dobândită în mod licit (legal și legitim) **nu poate fi confiscată.** Constituantul a introdus o prezumție de excepție cu prevedere la bunurile fiecărei persoane fizice sau persoane juridice. Această prezumție se referă la caracterul licit al dobândirii bunurilor din patrimoniu. Este o prezumție cu caracter relativ, organele abilitate având dreptul de a produce dovada (proba) contrară (alin. 3).

Se precizează că bunurile destinate, folosite sau rezultate din infracțiuni ori contravenții pot fi confiscate în condițiile prevăzute de lege (alin. 3). Este firesc având în vedere că infracțiunile și contravențiile constituie fapte ilicite, cu grad de pericol social.

Dacă nu s-ar proceda la confiscarea acestor bunuri infractorul sau contravenientul și-ar spori patrimoniul fără o cauză legitimă.

Legiuitorul Constituant impune anumite **limite** în exercitarea dreptului de proprietate privată: respectarea protecției mediului,

asigurarea bunei vecinătăți și alte îndatoriri nenominalizate stabilite în temeiul legii sau în baza cutumei [(art. 46 alin. (5)].

Garantând dreptul de proprietate privată desigur că Legiuitorul Constituant garantează și **dreptul la moștenire**.

Dreptul la moștenire (succesiune) – este garantat indiferent dacă succesiunea este **legală** sau **testamentară**.

Proclamarea de principiu a garantării dreptului la succesiune implică detalierea chestiunii în cadrul „**Dreptului succesoral**” care cuprinde textele din legislația civilă aceea reglementează în detaliu moștenirea și formele acesteia [alin. (6)].

În opinia noastră, **proprietatea privată trebuie să fie garantată și ocrotită în mod egal de lege, indiferent de titular**.

Este garantat – în sensul că autoritățile etatice și orice subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate privată și să nu-l stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv.

Garanția – rezultă din obligația negativă, generală și universală a tuturor subiectelor de drept de a se abține de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată și care aparține titularului. Este garantat deoarece dreptul de proprietate privată este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, **un drept absolut**.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiție **aceleași mijloace procesuale** indiferent dacă titularul dreptului de proprietate privată este statul, unitățile administrativ – teritoriale, instituțiile bugetare de stat, regiile autonome sau persoane fizice ori persoane juridice de drept privat.

Așa se explică de ce Legiuitorul Constituant ar trebui să utilizeze expresia „**indiferent de titular**”.

De asemenea, în Constituția ar trebui prevăzută **interzicerea naționalizării sau a oricărei alte măsuri de trecere silită în proprietatea publică a unor bunuri pe baza apartenenței sociale, etnice, religioase, politice sau de altă natură discriminatorie a titularilor**.

Ar fi o dispoziție constituțională extrem de generoasă de natură a asigura securitatea circuitului civil general dar, mai ales, de a concretiza principiile democratice ale Statului de Drept. Credem că o asemenea eventuală dispoziție ar conduce la evitarea, pe viitor, a luării unor măsuri extreme de natură a afecta patrimoniul subiectelor

de drept. Ceea ce, de altfel, s-a întâmplat în Republica S.S. Moldovenească după instaurarea regimului comunist sovietic.

În Constituție ar trebui înserată prevederea potrivit căreia **pentru lucrări de interes general autoritate publică poate folosi subsolul oricărei proprietăți imobiliare, cu obligația de a despăgubi proprietarul pentru daunele aduse solului, plantațiilor sau construcțiilor, precum și pentru alte daune imputabile autorității. Despăgubirile menționate se stabilesc de comun acord cu proprietarul sau, în caz de divergență, prin justiție.** S-ar conferi, în acest fel, dreptul autorității publice de a utiliza subsolul oricărei proprietăți imobiliare. Aceasta numai în ipoteza efectuării unor „lucrări de interes general”. Pentru eventualele daune (prejudicii) aduse proprietarului, prin efectuarea lucrărilor, autoritatea publică este obligată să îl despăgubească prin echivalent bănesc. Valoarea despăgubirilor, și în cazul exproprierii pentru cauză de utilitate publică dar și în cazul efectuării de lucrări de interes general, se stabilește de autoritatea publică și de proprietar pe cale amiabilă. Dacă sunt neînțelegeri proprietarul s-ar putea adresa instanței de judecată competente.

Ar trebui prevăzută în Constituție **aptitudinea cetățenilor străini și a apatrizilor de a dobândi dreptul de proprietate privată asupra terenurilor numai în condițiile rezultate din aderarea Republicii Moldova la Uniunea Europeană și din alte tratate internaționale la care Republica Moldova este parte, pe bază de reciprocitate, în condițiile prevăzute prin lege organică, precum și prin moștenirea legală.**

Art. 47. – „Dreptul la asistență și protecție socială”.

„(1). Statul este obligat să ia măsuri pentru ca orice om să aibă un nivel de trai decent, care să-i asigure sănătatea și bunăstarea, lui și familiei lui, cuprinzând hrana, îmbrăcăminte, locuința, îngrijirea medicală, precum și serviciile sociale necesare.

(2). Cetățenii au dreptul la asigurare în caz de: șomaj, boală, invaliditate, văduvie, bătrânețe sau în celelalte cazuri de pierdere a mijloacelor de subzistență, în urma unor împrejurări independente de voința lor”.

Acest text consacră obligația statului de a asigura cetățenilor condiții decente de viață. Luarea măsurilor de dezvoltare economică și de protecție socială adecvată constituie obligații ale statului, de fapt ale autorităților publice.

Prin condiții decente de viață se înțelege asigurarea, de principiu, a hranei, îmbrăcăminte, locuinței și a îngrijirii medicale corespunzătoare.

Desigur aceasta nu înseamnă că unii cetățeni au dreptul de a fi asistați continuu, fără a depune cel mai mic efort, trăind din subvențiile asigurate de societate, adică de persoane fizice care muncesc.

Aceasta înseamnă că Republica Moldova **este un stat social** dar nu trebuie scăpat din vedere că întreaga economie (infrastructura) acestui stat este de piață, așa încât și principiile statului liberal, concurențial se impun a fi reținute.

Statul social nu înseamnă asigurarea mijloacelor de trai alcoolcilor, vagabonzilor, persoanelor fizice lipsite de voință și de aptitudini.

Acest principiu generos al Constituției Republicii Moldova nu trebuie să afecteze persoanele angajate în muncă care poartă „**povara**” pentru asigurarea bunelor condiții de trai unor persoane fizice din categoriile anterior nominalizate.

Într-adevăr sunt persoane fizice îndreptățite la satisfacerea acestei obligații din partea statului: șomeri, bătrâni, bolnavi. Lor le este destinat ajutorul societății.

Se prevede că cetățenii moldoveni au dreptul la asigurare în caz de șomaj, boală, invaliditate etc.

Aceste drepturi fundamentale ale cetățenilor implică îndatorirea autorităților publice competente de a le satisface, îndeplinindu-le.

Art. 48. – „Familia”.

„(1). Familia constituie elementul natural și fundamental al societății și are dreptul la ocrotire din partea societății și a statului.

(2). Familia se întemeiază pe căsătoria liber consimțită între bărbat și femeie, pe egalitatea lor în drepturi și pe dreptul și

îndatorirea părinților de a asigura creșterea, educația și instruirea copiilor.

(3). Condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei se stabilesc prin lege.

(4). Copiii sunt obligați să aibă grijă de părinți și să le acorde ajutor”.

Căsătoria este liber consimțită. Bărbatul și femeia au dreptul fundamental de a se căsători, de la vârsta prevăzută în dispozițiile legale.

Căsătoria se întemeiază pe **egalitatea dintre soți** care reprezintă o situație particulară a principiului egalității tuturor cetățenilor Republicii Moldova.

Soții, în egală măsură, au dreptul și obligația de a asigura creșterea, educația și instruirea (învățătura) copiilor. Acest drept / obligație se concretizează atât în raport cu copiii rezultați din căsătorie cât și în raport cu copiii rezultați din afara căsătoriei. **Egalitatea în drepturi a celor două categorii de copii (din căsătorie respectiv din afara căsătoriei) ar trebui să devină un principiu explicit formulat în Constituția Republicii Moldova.**

Legislația civilă (Codul Familiei) reglementează în amănunt condițiile de încheiere, de desfacere și de nulitate a căsătoriei. Din acest motiv Legiuitorul Constituant face trimitere la lege cu privire la aceste aspecte.

Este înserată obligația copiilor de a avea grijă de părinții lor și de a le acorda ajutor. Este vorba de susținerea morală și materială a părinților de către copii.

Cu privire la susținerea materială câteva precizări credem că sunt utile. **Părinții trebuie să se afle în stare de nevoie** pentru a beneficia de ajutorul material al copiilor lor (majori, desigur). Această stare de nevoie nu se prezumă, ea trebuie dovedită.

Descendenții de gradul I – **copii majori** – au obligația de ajutorare a părinților aflați în nevoie fără a neglija întreținerea datorată propriilor lor copii minori sau majori aflați în continuare de studii. De asemenea, nu trebuie neglijată obligația de ajutorare reciprocă a soților pe parcursul căsătoriei.

Proclamația din alin. (1) al articolului supus analizei nu comportă comentarii. Este apropiată ideologiei socialismului sovietic totalitar.

Art. 49. – „ Protecția familiei și a copiilor orfani”.

„(1). Statul facilitează, prin măsuri economice și prin alte măsuri, formarea familiei și îndeplinirea obligațiilor ce îi revin.

(2). Statul ocrotește maternitatea, copiii și tinerii, stimulând dezvoltarea instituțiilor necesare.

(3). Toate preocupările privind întreținerea, instruirea și educația copiilor orfani și a celor lipsiți de ocrotirea părinților revin statului și societății. Statul stimulează și sprijină activitatea de binefacere față de acești copii”.

Acest text constituțional proclamă obligația statului de a sprijini prin diverse măsuri, în special cu caracter economic, căsătoria tinerilor (formarea familiei) și procrearea, nașterea de descendenți în cadrul familiei, creșterea și educarea tinerelor generații în sânul familiilor.

Statul se obligă la crearea unor instituții etatice prin intermediul cărora să fie ocrotită maternitatea și să asigure ocrotirea copiilor și a tinerilor.

În privința copiilor orfani se menționează că instruirea și educația acestora precum și a copiilor lipsiți – din diferite motive – de ocrotirea părinților reprezintă o obligație, care revine statului și societății, în ansamblu.

Dispoziția din alin. (3) este necesară în scopul ocrotirii acestor categorii de minori.

Art. 50. – „Ocrotirea mamei, copiilor și a tinerilor”.

„(1). Mama și copilul au dreptul la ajutor și ocrotire specială. Toți copiii, inclusiv cei născuți în afara căsătoriei, se bucură de aceeași ocrotire socială.

(2). Copiii și tinerii se bucură de un regim special de asistență în realizarea drepturilor lor.

(3). Statul acordă alocațiile necesare pentru copii și ajutoare pentru îngrijirea copiilor bolnavi ori handicapați. Alte forme de asistență socială pentru copii și tineri se stabilesc prin lege.

(4). Exploatarea minorilor, folosirea lor în activități care le-ar dăuna sănătății, moralității sau care le-ar pune în primejdie viața ori dezvoltarea morală sunt interzise.

(5). Autoritățile publice asigură condiții pentru participarea liberă a tinerilor la viața socială, economică, culturală și sportivă a țării”.

Constituția garantează acestor categorii de persoane fizice un **regim special de protecție și de asistență**.

Mama și copilul beneficiază de ocrotire specială și de ajutor din partea societății.

Din nefericire, **Legiuitorul Constituant nu a prevăzut o limită de vârstă sub care minorii să nu poată fi angajați ca salariați**. Chiar dacă în **dreptul obiectiv (pozitiv)** există o astfel de prevedere, considerăm că era imperios necesar ca această reglementare să capete un caracter constituțional.

Sunt precizate măsurile adoptate dar și obligațiile care revin statului: acordarea de ajutoare, alocații etc. Legiuitorul ordinar poate stabili și alte forme de sprijin pentru copii și tineri.

Se interzice exploatarea minorilor precum și folosirea acestora la activități care le-ar dăuna sănătății sau moralității ori le-ar pune în pericol viața sau normala dezvoltare fizică și psihică.

Statul este dator să protejeze și să încurajeze participarea tinerilor la activitățile din toate domeniile sociale.

Art. 51. – „Protecția persoanelor handicapate”.

„(1). Persoanele handicapate beneficiază de o protecție specială din partea întregii societăți. Statul asigură pentru ele condiții normale de tratament, de readaptare, de învățământ, de instruire și de integrare socială.

(2). Nimeni nu poate fi supus nici unui tratament medical forțat, decât în cazurile prevăzute de lege.”

Acest drept fundamental se referă la persoanele fizice cu dizabilități, defavorizate fizic sau psihic. Aceste persoane fizice au dreptul de a beneficia de protecție specială. Obligația corelativă cu caracter constituțional, fundamental, revine autorităților și instituțiilor publice competente.

Cu excepția cazurilor prevăzute de legislație nici o persoană fizică nu poate fi supusă unui tratament medical forțat. Este o prevedere menită a garanta realizarea curelor exclusiv cu consimțământul prealabil al persoanei și pentru a se evita tratamentele și intervențiile chirurgicale experimentale.

Art. 52. – „Dreptul de petiționare”.

„(1). Cetățenii au dreptul să se adreseze autorităților publice prin petiții formulate numai în numele semnatarilor.

(2). Organizațiile legal constituite au dreptul să adreseze petiții exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă”.

Dreptul de petiționare constituie un drept subiectiv garanție pentru cetățenii Republicii Moldova.

Au dreptul de a petiționa cetățenii moldoveni și persoanele juridice legal constituite pe teritoriul Republicii Moldova.

Persoanele fizice trebuie să semneze petițiile formulate către autoritățile publice; persoanele juridice pot adresa petiții – prin reprezentanții lor legali – exclusiv în numele colectivelor pe care le reprezintă.

Pentru a se asigura în mod efectiv dreptul de petiționare Legiuitorul Constituant ar fi trebuit să prevadă scutirea de taxă a petițiilor.

La orice petiție adresată fiecare autoritate publică trebuie să răspundă. Condițiile și termenul pentru trimiterea răspunsului cad în sarcina Legiuitorului ordinar, care reglementează aceste situații prin lege.

De asemenea, Legiuitorul ordinar trebuie să reglementeze responsabilitățile care revin funcționarilor publici pentru încălcarea dispozițiilor legale privitoare la termenele și condițiile în care răspunsul trebuie redactat și înaintat petentului.

Răspundere trebuie să existe și pentru funcționarul public care cu intenție sau din neglijență și-a îndeplinit necorespunzător îndatoririle de serviciu, fapt ce a determinat exercitarea dreptului de petiționare de către subiectul de drept nemulțumit.

Art. 53. – „Dreptul persoanei vătămate de o autoritate publică”.

„(1). Persoana vătămată într-un drept al său de o autoritate publică, printr-un act administrativ sau prin nesoluționarea în termenul legal a unei cereri, este îndreptățită să obțină recunoașterea dreptului pretins, anularea actului și repararea pagubei.

(2). Statul răspunde patrimonial, potrivit legii, pentru prejudiciile cauzate prin erorile săvârșite în procesele penale de către organele de anchetă și instanțele judecătorești”.

Autoritățile publice răspund: **dacă emit un act administrativ care vatămă drepturile unui subiect de drept; dacă nu soluționează, în termenul prevăzut de lege, o cerere adresată de o persoană și pentru prejudiciile cauzate de erorile judiciare exclusiv în procesele penale.**

Persoana prejudiciată poate solicita: **recunoașterea dreptului pretins; anularea actului și repararea, adică acoperirea, prejudiciului.**

Cetățeanul trebuie să justifice dreptul solicitat (drept subiectiv, evident) și să producă actul, emis de autoritatea publică, generator de prejudicii.

Cu privire la răspunderea pentru erorile judiciare ea se circumscrie doar proceselor penale.

Credem că la o eventuală modificare a Constituției ar fi necesară revizuirea textului în sensul că este necesar ca statul să răspundă pentru erorile judiciare săvârșite în orice fel de procese: penale, civile, administrative.

Dacă se constată eroarea judiciară statul îl despăgubește pe cel vătămat.

Răspunderea judecătorilor și a procurorilor ar trebui să fie angajată dacă aceștia și-au exercitat atribuțiile specifice funcției fie **cu rea-credință, fie cu gravă neglijență.**

Judecătorii și / sau procurorii trebuie să răspundă patrimonial față de stat deoarece statul se subrogă în locul și în dreptul celui vătămat și care a fost despăgubit.

Art. 54. – „Restrângerea exercițiului unor drepturi sau al unor libertăți”.

„(1). În Republica Moldova nu pot fi adoptate legi care ar suprima sau ar diminua drepturile și libertățile fundamentale ale omului și cetățeanului.

(2). Exercițiul drepturilor și libertăților nu poate fi supus altor restrângeri decât celor prevăzute de lege, care corespund normelor unanim recunoscute ale dreptului internațional și sunt necesare în

interesele securității naționale, integrității teritoriale, bunăstării economice a țării, ordinii publice, în scopul prevenirii tulburărilor în masă și infracțiunilor, protejării drepturilor, libertăților și demnității altor persoane, împiedicării divulgării informațiilor confidențiale sau garantării autorității și imparțialității justiției.

(3). Prevederile alin. (2) nu admit restrângerea drepturilor proclamate în articolele 20 – 24.

(4). Restrângerea trebuie să fie proporțională cu situația care a determinat-o și nu poate atinge existența dreptului sau a libertății”.

Limitarea sau restrângerea unor drepturi sau libertăți trebuie **să fie prevăzută expres de lege (practic, de Legea fundamentală) și să fie realizată în scopul satisfacerii unor interese publice, generale.**

Limitările prevăzute au **un caracter de excepție**. Situațiile care impun restrângerea unor drepturi sau a unor libertăți fundamentale sunt expres nominalizate de Legiutorul Constituant în alin. (2).

Aceste situații, limitativ prevăzute, realizează condiția legitimării restrângerii dreptului sau a libertății fundamentale.

Alin. (4) precizează că ceea ce se restrânge nu este dreptul subiectiv fundamental sau libertatea fundamentală ci **exercitarea acestora**. Restrângerea exercitării dreptului sau a libertății **nu pune în discuție însăși existența acestora**.

Restrângerea drepturilor sau a libertăților fundamentale trebuie să aibă **un caracter nediscriminatoriu**.

Legiutorul Constituant a menționat expres în alin. (3) din articolul analizat că nu este posibilă restrângerea drepturilor fundamentale proclamate în art. 20 – 24, respectiv: accesul liber la justiție (art. 20); prezumția nevinovăției (art. 21); neretroactivitatea legii (art. 22); dreptul fiecărui om de a-și cunoaște drepturile și îndatoririle (art. 23) și dreptul la viață și la integritate fizică și psihică (art. 24).

Facem precizarea că art. 22 din Constituția Republicii Moldova nu se referă la un drept fundamental; neretroactivitatea legii constituie un principiu fundamental de drept care are însă înrâurire asupra drepturilor subiective ale persoanei fizice.

CAP. III.: ÎNDATORIRILE FUNDAMENTALE

Art. 55. – „Exercitarea drepturilor și a libertăților”.

„Orice persoană își exercită drepturile și libertățile constituționale cu bună-credință, fără să încalce drepturile și libertățile altora”.

Se recunoaște aptitudinea exercitării drepturilor și a libertăților fundamentale dacă acest exercițiu se realizează cu bună-credință.

Bună-credință, în această ipoteză, se referă la respectarea drepturilor și libertăților fundamentale ale celorlalte subiecte de drept.

Evident, dacă drepturile și libertățile fundamentale ale altor persoane sunt încălcate sau nerecunoscute de o terță persoană, aceasta înseamnă că respectivul își exercită drepturile în mod abuziv. Abuzul de drept nu poate constitui un temei legitim, pentru recunoașterea încălcării drepturilor (fundamentale sau simple drepturi subiective) altor persoane, fie ele cetățeni moldoveni, cetățenii străini sau apatrizi.

Art. 56. – „Devotamentul față de țară”.

„(1). Devotamentul față de țară este sacru.

(2). Cetățenii cărora le sunt încredințate funcții publice, precum și militării, răspund de îndeplinirea cu credință a obligațiilor ce le revin și, în cazurile prevăzute de lege, despre jurământul cerul de ea”.

Între cetățeanul moldovean și statul moldovenesc există o legătură organică, firească.

Cetățenii moldoveni fiind născuți și crescuți în mijlocul poporului român din străvechea Basarabie, fiind educați în spiritul cinstirii memoriei străbunilor noștri, fiind conștienți că aparțin națiunii noastre române au obligația de devotament și de fidelitate față de țară.

Față de care stat au obligații de devotament și de fidelitate ? O întrebare grea care comportă un răspuns nuanțat.

Cetățenii moldoveni trebuie să fie fideli și să manifeste devotament în raport cu statul moldovean. Dar dacă autoritățile Republicii Moldova intră în conflict cu România, cetățenii „moldoveni” trebuie să fie fideli patriei – mamă, România.

Argumente:

*. înaintașii lor, bunici, părinți au fost cetățeni ai Regatului României;

*. comunitatea de limbă, de obiceiuri, de interese, factura psihologică comună a tuturor românilor de la Tisa la Nistru;

*. istoria noastră comună;

*. conștiința că „moldovenii” nu constituie un popor sau o națiune distinctă ci doar o parte componentă a națiunii române și poporului român;

*. unitatea indestructibilă politico – geografică a vechii Țări a Moldovei care constituie o parte componentă a Marii Româнии;

*. conștientizarea ideii că numai într-o Românie unită între vechile sale hotare românii basarabeni pot să-și făurească un viitor luminos, lipsit de asuprire națională.

Fidelitatea față de țară, față de națiunea română, față de memoria înaintașilor este sfântă.

Trădarea nu presupune „**denunțarea**” unui sistem social politic; ea implică abdicarea de la sacrul ideal al respectului față de neamul românesc și față de mult încercata noastră țară.

Fiirec, cetățenii care exercită funcții publice și militarii trebuie să depună jurământ față de Patrie.

Deci, **juridic** devotamentul și fidelitatea cetățenilor se cuvine Republicii Moldova iar **moral, efectiv și legitim** devotamentul cetățenilor Republicii Moldova se cuvine României ca fiind Patria comună a tuturor românilor, fie ei moldoveni, munteni, olteni, dobrogeni, transilvăneni etc.

Art. 57. – Apărea patriei.

„(1). Apărarea Patriei este un drept și o datorie sfântă a fiecărui cetățean.

(2). Serviciul militar este satisfăcut în cadrul forțelor militare, destinate apărării naționale, pazei frontierei și menținerii ordinii publice, în condițiile legii”.

Îndatorirea de apărare a țării aparține tuturor cetățenilor moldoveni. Prestarea jurământului militar semnifică fidelitate față de națiunea română din Republica Moldova și obligă la adoptarea unei conduite exemplare.

Art. 58. – Contribuții financiare.

„(1). Cetățenii au obligația să contribuie, prin impozite și taxe, la cheltuielile publice.

(2). Sistemul legal de impuneri trebuie să asigure așezarea justă a sarcinilor fiscale.

(3). Orice alte prestații sunt interzise, în afara celor stabilite prin lege”.

Textul constituțional precizat instituie obligația cetățenilor Republicii Moldova de a contribui la cheltuielile publice, prin plata de taxe și impozite. Se instituie o obligație și pentru autoritățile publice concretizată în așezarea justă, motivată, a sarcinilor fiscale.

Cu excepția prestațiilor impuse prin lege, pentru situații excepționale, orice alt tip de prestații sunt interzise.

Art. 59. – „Protecția mediului înconjurător și ocrotirea monumentelor”.

„Protecția mediului înconjurător, conservarea și ocrotirea monumentelor istorice și culturale constituie o obligație a fiecărui cetățean”.

Textul constituțional se referă explicit la obligația cetățenilor Republicii Moldova de a proteja, conserva și ocroti mediul înconjurător și monumentele istorice și culturale.

În acest mod se asigură standardele de calitate a vieții și protejarea sănătății cetățenilor statului și, totodată, se prezervează istoria și tradițiile, amintirea vie a marilor noștri oameni de stat și de cultură.

Titlul III: Autoritățile publice

Titlul III al Constituției Republicii Moldova intitulat „**Autoritățile publice**” este structurat astfel:

Cap. IV. - Parlamentul; Cap. V. – Președintele Republicii Moldova; Cap. VI. – Guvernul; Cap. VII. – Raporturile Parlamentului cu Guvernul; Cap. VIII. – Administrația Publică; Cap. IX. – Autoritatea judecătorească (art. 60 – art. 125).

Vom analiza acest titlu pornind, în primul rând, de la instituțiile și autoritățile publice supuse analizei.

CAP. I.: PRINCIPIUL SEPARAȚIEI ȘI ECHILIBRULUI PUTERILOR ÎN STAT.

Ca și Statul, de altfel, **puterea publică** privită ca un raport între guvernanți și guvernați se află în preocupările filozofilor, juriștilor și politologilor.

Având în vedere tema lucrării de față ne interesează mai puțin dezvoltarea și afirmarea principiului separației și echilibrului puterilor etatice. Ceea ce ne interesează însă este transpunerea acestui principiu în Legea fundamentală a Republicii Moldova, în Constituția acestui stat.

Constituția Republicii Moldova a asigurat realizarea fundamentelor Statului de Drept în această țară.

Art. 6 din Constituția Republicii Moldova intitulat „**Separația și colaborarea puterilor**” consacră existența celor trei puteri – **legislativă, executivă și judecătorească** – care sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin. Introducerea acestei norme juridice constituționale are menirea de a garanta ființarea principiului separației și al echilibrului puterilor în stat în organizarea politico – juridică a Statului moldovenesc contemporan.

Fără îndoială, înserarea în mod expres a acestui principiu în Legea fundamentală împiedică orice „tentativă” de monopolizare a puterii etatice de către un organ sau de o categorie de organe etatice în dauna altor „puteri” constituite în stat.

Așa cum am mai avut ocazia să precizăm puterea de stat este unică ceea ce implică faptul că și forța de constrângere etatică este,

de asemenea, unică. Acest aspect rezultă și din dispozițiile art. 2 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova care prevede: „Suveranitatea națională aparține poporului Republicii Moldova, care o exercită în mod direct și prin organele sale reprezentative, în formele stabilite de Constituție”.

În consecință, autoritățile publice constituite în „puteri” ale statului exercită anumite funcții cu caracter etatic: **funcția legislativă, funcția executivă și funcția jurisdicțională**.

Deci, puterea etatică fiind unică și indivizibilă se manifestă prin intermediul celor trei funcții nominalizate anterior.

Credem că nu protejarea eventuală a puterii unice a statului ar face inefficientă separația puterilor. Dimpotrivă ! Înlocuirea noțiunii de „putere” cu cea de „**funcție**” ar rezolva fără inconveniente această chestiune.

Dar trebuie precizat că principiul separației / echilibrului „puterilor” etatice întâmpină anumite dificultăți în jocul partidelor politice, pe scena politică contemporană.

Astfel, politic vorbind elementul cheie al sistemului constituțional este reprezentat de relația dintre „majoritatea politică” și „minoritatea politică”, sau altfel spus de corelația dintre „putere”, în sensul de guvernanți; și „opoziție”.

De principiu, partidul sau coaliția de partide care a câștigat majoritatea fotoliilor parlamentare formează și guvernul.

În aceste condiții, guvernul fiind o emanație a majorității parlamentare este greu de acceptat o separație între legislativ și executiv. Mai curând „separația” se manifestă între guvernanți și opoziția parlamentară.

Principiul constituțional al separației și echilibrului puterilor nu-și pierde importanța, jocul politic în configurarea concretă a puterii neavând aptitudinea de a-l altera.

Se mai apreciază în doctrină că între legislativ și executiv nu poate exista echilibru și cu atât mai puțin separație, deoarece autoritățile executive duc la îndeplinire în mod concret, adică execută, legile elaborate de autoritatea legiuitoare.

Or, executivul nu poate fi pus pe picior de egalitate cu „creatorul” normelor juridice.

În întărirea acestui punct de vedere a venit însăși Legiuitorul Constituant care a precizat (sau a tranșat !!) în art. 60 alin. (1) din

Constituție: „Parlamentul **este organul reprezentativ suprem** al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului.”

Considerăm că din interpretarea literală, pur gramaticală, a textului indicat rezultă că **parlamentul** este **suprem** în privința reprezentativității „poporului moldovean” iar nu în raport cu celelalte categorii de organe care exercită funcții distincte în stat. Aceasta nu înseamnă că înțelegem să diminuăm în vreun fel rolul și locul autorității deliberativ – legislative în cadrul Republicii Moldova.

Cel mai pregnant separația puterilor se identifică, dacă ne raportăm la Parlament, în relația cu Autoritatea judecătorească.

Deși dispune de mijloace de control multiple autoritatea legiuitoare nu poate fi „supremă” în raport cu instanțele judecătorești, acestea din urmă fiind independente.

Faptul că Parlamentul edictează normele juridice obligatorii pentru judecători nu reprezintă o relație dependență deoarece legile sunt general – obligatorii având incidență asupra tuturor subiectelor de drept, inclusiv asupra membrilor autorității deliberativ – legislative.

*

*

*

Nu este locul de a detalia pârgھیile și mecanismul de control de care dispun autoritățile publice constituite de stat. Trebuie însă remarcat că principiul separației și echilibrului puterilor, expus prevăzut în Legea fundamentală, nu reprezintă o simplă retorică sau, și mai rău, o „lozincă”.

*

*

*

În doctrina de drept constituțional se apreciază că puterea publică (conferită autorităților publice), prin intermediul căreia se exteriorizează voința Statului **este o putere politică**.

Desigur, puterea publică prin natura sa este o putere politică dar acest aspect trebuie nuanțat câtă vreme este vorba de Autoritatea judecătorească.

Poate autoritatea (puterea) judecătorească să exercite prin funcția sa jurisdicțională o putere politică ?

Vrând, nevrând puterea judecătorească exercită **o funcție publică, deci politică**, materializată exclusiv prin faptul aplicării normelor juridice în vigoare.

Cum normele juridice exprimă o atitudine politică a majorității parlamentare, instanțele judecătorești fiind „obligate” să aplice aceste legi, desfășoară o funcție publică, politică, mediată.

Acest aspect nu are nimic în comun cu manifestările politice sau cu ideea sprijinirii unei formațiuni politice de către autoritatea judecătorească.

Puterea așa-zis „**politică**” a autorității judecătorești nu se identifică cu puterea publică, cu evident caracter politic, manifestată de autoritatea, deliberativ – legislativă sau de autoritatea executivă a statului.

Poate din această cauză Montesquieu, „creatorul” ⁶⁾ teoriei separației puterilor etatice considera autoritatea (puterea) judecătorească ca fiind „nulă” într-o anumită măsură.

Nefiind părtașă la realizarea „jocurilor politice”, îndepărtată de la luarea deciziilor majore în viața politică a Statului, autoritatea judecătorească capătă atribuții sporite prin contrabalansarea „**democrației politice**” a majorității parlamentare și implicit a autorității guvernamental – executive prin intermediul „**democrației juridice**” specifică **Statului de Drept**.

Aceasta reprezintă revanșa puterii judecătorești deoarece membrii ei, **judecătorii**, constituie cheia de boltă a întregului edificiu al Statului de Drept.

Cum potrivit art. 1 alin. (3) din Constituție „Republica Moldova este un stat de drept...”, Legiuitorul Constituant a acceptat teza „democrației juridice” alături de democrația politică majoritară de factură parlamentară.

Din acest punct al raționamentului rezultă, în mod logic, o teză de care politicienii – în ansamblu și de pe orice meridian – se tem: posibilitatea realizării unui guvernământ al autorității judecătorești sau, mai corect, posibilitatea realizării unui guvernământ al judecătorilor.

⁶⁾ Separația puterilor a fost teoretizată prima dată de filozoful Aristotel.

De aici construcția devine apocaliptică: decăderea politicii, supremația Dreptului, înglobarea științelor politice în Dreptul Public și mai ales posibilitatea „confiscării” locului și rolului jucat de politicieni de către juriștii publiciști (specializați în Dreptul Public).

Efectul acceptării democrației juridice, a principiilor Statului de Drept de către Adunarea Constituantă este reprezentat, în mod indubitabil, de apariția în „peisajul” constituțional moldovenesc a Curții Constituționale.

Această instituție nu este încadrată nici în autoritatea legislativ – deliberativă și nici în puterea judecătorească.

Verificând conformitatea unei norme juridice cu dispozițiile constituționale și având aptitudinea de a declara respectiva lege ca fiind neconstituțională, Curtea Constituțională este un legislator negativ. În consecință, ea invalidează voința democrației politice majoritare instituind o democrație juridică.

Dar Curtea Constituțională nu este parte componentă a autorității judecătorești !!! Având dublă natură, atât politică cât și juridică, această autoritate dă o grea lovitură principiului clasic al separației și echilibrului puterilor constituie în stat.

Instituirea Curții Constituționale în Republica Moldova, având ca principală menire asigurarea controlului constituționalității legilor adoptate de Parlament, după modelul mai multor state europene, inclusiv România, reprezintă, în opinia noastră, neîncrederea Legiuitorul Constituant în instanțele judecătorești de drept comun și în mod deosebit în instanța supremă – Curtea Supremă de Justiție.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova interferează atât cu autoritatea legislativă cât și cu autoritatea judecătorească.

Astfel, ea nu crează Dreptul pozitiv (obiectiv) și statuează pe baza unei proceduri prestabilite asupra constituționalității normelor juridice. Aceste aspecte apropie Curtea Constituțională de autoritatea judecătorească. Chiar și modul de organizare și funcționare a Curții Constituționale este propriu puterii judecătorești. Dar, Curtea Constituțională deși nu legiferează pronunță decizii care au efecte erga omnes fiind opozabile tuturor subiectelor de drept din Republica Moldova. Totodată, deciziile Curții Constituționale au caracter general – obligatoriu pe teritoriul statului moldovean și în raport cu subiectele de drept, inclusiv cu autoritățile etatice.

Caracterele deciziilor Curții Constituționale apropie această instituție de autoritatea deliberativ – legislativă.

Iată de ce judecătorii de la instituțiile de drept comun nu au posibilitatea „participării” la jocul politic.

Contraponderea democrației politice – concretizată în democrația juridică nu se află în mâinile lor ci constituie „**apanajul**” judecătorilor Curții Constituționale.

Exclusiv judecătorii Curții Constituționale, în calitatea lor de apărători ai Constituției Republicii Moldova, pot înfrâna eficient puterea legislativă, ca autoritate care monopolizează mecanismul creării Dreptului pozitiv, a legislației.

Pentru ceilalți judecători actul normativ – juridic, în vigoare, nu este nici rău, nici bun – **este LEGE**, cât timp nu s-a constatat neconstituționalitatea sa.

*

*

*

Cu sinceritate credem că fundamentarea și edificarea Curții Constituționale a fost și este de natură a schimba modul tradițional de înțelegere și de interpretare a principiului juridic, politic și constituțional al separației și echilibrului puterilor constituite în statul moldovenesc contemporan.

*

*

*

Discutam într-un alineat anterior despre lipsa de încredere a Legiuitorului Constituant în capacitatea instanțelor ordinare de a efectua controlul constituționalității legilor. Aceasta nu presupune în mod automat o minimalizare a rolului puterii (autorității) judecătorești. Dimpotrivă, justiția constituțională fiind o jurisdicție specială, având ca obiect asigurarea conformității Dreptului pozitiv (obiectiv) cu normele juridice fundamentale cuprinse în Constituție, urmează modelul dezvoltat pe continentul european.

Curtea Constituțională constituie o „**putere**” independentă în statul moldovenesc, distinctă de celelalte trei „**clasice**” puteri

constituite și fundamentate pe temeiul principiului separației și echilibrului puterilor publice.

CAP. II.: AUTORITATEA DELIBERATIV- LEGISLATIVĂ. PARLAMENTUL REPUBLICII MOLDOVA.

În cadrul Titlului III din Constituția Republicii Moldova cap. IV este consacrat reglementării Parlamentului (art. 60 - art. 76). Acest capitol cuprinde secțiunea 1 - „Organizare și funcționare”; secțiunea a 2-a - „Statutul deputaților” și secțiunea a 3-a - „Legiferarea”.

Conform dispozițiilor constituționale parlamentul nou ales se întrunește la convocarea Președintelui Republicii Moldova în termen de cel mult 30 de zile de la alegeri [art. 63, alin. (2) din Constituție].

Parlamentul este ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat de către cetățenii, cu drept de vot, ai Republicii Moldova.

Parlamentul Republicii Moldova este unicameral fiind compus din 101 deputați. În legătură cu structura Parlamentului Republicii Moldova se constată că aceasta este unicamerală.

Constituantul „moldovean” ar putea pe viitor îmbrățișa ideea tradițională consacrată în România referitoare la alcătuirea autorității deliberativ-legislative. În acest sens nu este exclus ca Parlamentul Republicii Moldova să aibă pe viitor o structură bicamerală.

În doctrina Dreptului Constituțional a fost acreditată ideea că structura bicamerală a Parlamentului se impune în statele federale. Într-adevăr, în țările care din punct de vedere a structurii de stat sunt federale (federative), parlamentul federal este alcătuit din **două camere: Camera joasă sau populară** care reprezintă cetățenii, poporul și respectiv **Camera superioară sau înaltă** care reprezintă statele federate care alcătuiesc statul federal.

În aceste condiții s-a considerat că în statele unitare nu se justifică existența unui parlament bicameral.

Noi nu dorim să fim partizani bicameralismului sau monocameralismului în Republica Moldova. Trebuie însă să observăm că extinderea frontierelor Uniunii Europene aduce în discuție o temă rămasă încă nerezolvată, în principiu. Este vorba de constituirea euroregiunilor pe teritoriul statului moldovenesc.

Ar fi de preferat, opinăm noi, ca în Camera Superioară, în Senat, să fie reprezentate regiunile de dezvoltare deja consfințite sau aflate în stadiul de proiect. Desigur, se impune o diferențiere accentuată a competențelor celor două ipotetice Camere în sensul că Senatul ar trebui să devină efectiv o Cameră ponderatoare, de reflecție, care să cenzureze potențialul avânt al Camerei inferioare.

În aceste condiții este evident că, în structura bicamerală, Camera inferioară trebuie să constituie motorul, forța motrice a întregii activități cu caracter legislativ.

În Camera superioară ar putea fi reprezentate și unitățile administrativ-teritoriale precum și unitățile teritoriale cu statut special (Găgăuzia și Transnistria).

În alte condiții exponenții curentului monocameralismului au câștig de cauză deoarece existența celor două Camere, deși tradițional consacrată în patria-mamă, România, este de natură a frâna procesul complex deliberativ-legislativ în mod nejustificat.

În ipoteticul sistem bicameralist ar fi mai puțin importantă realizarea echilibrului prin contrapunerea unei Camere către cealaltă Cameră, cât asigurarea unei reale specializări a fiecăreia dintre Camere, în accelerarea asigurării celebrității adoptării legilor.

Potrivit dispozițiilor art. 60 din Constituția Republicii Moldova parlamentul este organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova și unica autoritate legislativă a statului. El este compus din 101 deputați.

Sintetizând dispozițiile Legii fundamentale consacrate analizei Parlamentului Republicii Moldova precizăm următoarele:

Conform dispozițiilor constituționale Parlamentul nou ales se întrunește la convocarea Președintelui Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri (art. 63 alin. (2) din Constituție).

Președintele Parlamentului este ales prin vot secret, cu majoritatea voturilor deputaților aleși, pe durata mandatului Parlamentului.

Vicepreședinții Parlamentului Republicii Moldova se aleg la propunerea Președintelui Parlamentului, cu consultarea fracțiunilor parlamentare.

Este necesar ca fiecare mandat de parlamentar să fie validat. O Comisie specială de validare a mandatelor deputaților trebuie aleasă

în prima ședință și trebuie să respecte configurația politică a Parlamentului.

Parlamentul trebuie să fie legal constituit după validarea a 2/3 din numărul total al mandatelor de deputat.

O consecință firească a alegerilor parlamentare o reprezintă constituirea grupurilor parlamentare.

Din nefericire, Constituția Republicii Moldova nu menționează aceste aspecte, dar credem că în vederea constituirii grupurilor parlamentare trebuie indicat un număr minim de deputați care au candidat în alegerile parlamentare pe listele aceluiasi partid politic sau pe listele aceleiasi coaliții de partide politice.

În Parlament pot fi aleși și deputați independenți. Acești parlamentari sunt candidați independenți aleși sau deputați deveniți independenți ca urmare a părăsirii grupurilor parlamentare.

Este evident că deputații unui partid politic sau a unei formațiuni politice nu pot constitui decât un singur grup parlamentar.

Dacă un partid politic nu are un număr suficient de deputați pentru a forma un grup parlamentar, deputații se vor afilia la alte grupuri parlamentare constituite.

Alcătuirea și funcționarea Parlamentului Republicii Moldova

De la început trebuie să precizăm că art. 62 din Constituție prevede: „Curtea Constituțională, la propunerea Comisiei Electorale Centrale, hotărăște validarea mandatului de deputat sau nevalidarea lui în cazul încălcării legislației electorale”.

Considerăm că, potrivit opiniei exprimate în paragrafele anterioare, validarea acestor mandate ar trebui să fie efectuată exclusiv de către o comisie parlamentară pentru a se evita „amestecul” altor autorități publice în procedura de alcătuire a Parlamentului Republicii Moldova.

Asupra modului concret de constituire nu pot decide decât deputații deoarece Parlamentul reprezintă organul reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova.

Ori fiind prin excelență un organ reprezentativ – cel mai reprezentativ în raport cu toate celelalte autorități etatice – firesc este

ca deputații înșiși să hotărască cu privire la validarea sau invalidarea mandatelor parlamentare.

Parlamentul Republicii Moldova funcționează pe durata unei legislaturi. Legislatura reprezintă durata mandatului pentru care a fost ales Parlamentul.

Art. 63 alin.(1) din Constituția Republicii Moldova prevede: „Parlamentul este ales pentru un mandat de 4 ani, care poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă”.

Mandatul începe din momentul convocării Parlamentului nou ales de Președintele Republicii Moldova, în cel mult 30 de zile de la alegeri [art. 63 alin.(2) din Constituție]. Bineînțeles, deputații își încep exercitarea mandatului după validare.

Art. 63 alin. (3) din Constituție prevede că: „Mandatul Parlamentului se prelungește până la întrunirea legală a noii componente”. (teza I).

O altă cauză de încetare a mandatului Parlamentului constă în dizolvarea acestuia. În acest sens, art. 85 alin. (1) și (2) prevede: „În cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Președintele Republicii Moldova, după consultarea fracțiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură”.

În exercitarea mandatului, adică pe parcursul legislaturii Parlamentul Republicii Moldova își desfășoară activitatea în **sesiuni**.

Sesiunile parlamentare sunt ordinare sau extraordinare (speciale).

Potrivit art. 67 alin. (1) din Constituție: „Parlamentul se întrunește în două sesiuni ordinare pe an. Prima sesiune începe în luna februarie și nu poate depăși sfârșitul lunii iulie. A doua începe în luna septembrie și nu poate depăși sfârșitul lunii decembrie”.

În alin. (2) al amintitului articol, Constituantul a menționat: „Parlamentul se întrunește și în sesiuni extraordinare sau speciale, la cererea Președintelui Republicii Moldova, a Președintelui Parlamentului sau a unei treimi din deputați”.

Sesiunea extraordinară sau specială implică practic întreruperea vacanței parlamentare.

Sesiunile ordinare. În cadrul acestor sesiuni Parlamentul este convocat și își desfășoară activitatea în baza ordinii de zi.

Sesiunile extraordinare sau speciale.

Presupun convocarea Parlamentului în mod excepțional. În consecință, Parlamentul trebuie să aprobe, în prealabil, ordinea de zi a sesiunii extraordinare sau speciale.

Dacă ordinea de zi a sesiunii extraordinare sau speciale nu este aprobată cu votul majorității deputaților prezenți, sesiunea extraordinară sau specială este împiedicată a se desfășura.

Există posibilitatea **unei convocări de drept a Parlamentului**. Astfel, art. 87 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova prevede: „În caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război și le aduce neîntârziat la cunoștința Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el **se convoacă de drept** în 24 de ore de la declanșarea agresiunii”.

Parlamentul Republicii Moldova își desfășoară activitatea în cadrul **ședințelor**. Ședințele se desfășoară în plenul parlamentului și sunt, de regulă, publice. Prin hotărârea Parlamentului unele ședințe pot fi declarate **închise**.

Orice proiect de lege, propunere legislativă sau orice alte chestiuni aflate pe ordinea de zi se dezbate în ședințele Parlamentului.

Pentru ca o ședință în plen să se poată desfășura este necesar să fie întrunit cvorumul legal. În acest sens art. 74 alin 1 și 2 prevede: ”Legile organice se adoptă **cu votul majorității** deputaților aleși după cel puțin două lecturi.

Legile ordinare și hotărârile se adoptă **cu votul majorității** deputaților prezenți”.

Funcțiile Parlamentului Republicii Moldova

În doctrina juridică constituțională sunt recunoscute următoarele funcții ale Parlamentului: funcția legislativă; stabilirea direcțiilor principale ale activității social-economice, culturale, statale și juridice; alegerea, formarea, avizarea formării, numirea sau revocarea unor autorități statale; controlul parlamentar; conducerea

în politica externă și atribuțiile parlamentului privind organizarea internă și funcționarea sa. Dintre toate aceste funcții noi vom analiza doar **funcția legislativă** și din funcția de control parlamentar vom exemplifica **funcția de control a activității autorității executive**.

***. Funcția legislativă a Parlamentul Republicii Moldova.**

Legiferarea constă în capacitatea Parlamentul Republicii Moldova de a vota și adopta legi. Funcția legislativă rămâne, orice s-ar spune, principala funcție a acestei autorități publice.

În procesul concret de adoptare a legilor intervin și alte organe aparținând altor „puteri” constituite în stat. Ne referim, în principal, la Președintele Republicii Moldova care realizează promulgarea legilor adoptate de Parlament. Practic, Parlamentul adoptă norme juridice colaborând cu Guvernul Republicii Moldova, în calitatea sa de autoritate publică centrală, în cadrul „puterii” executive. Astfel, Guvernul Republicii Moldova inițiază proiectele de legi transmise Parlamentului. Parlamentul, la rândul său, poate abilita Guvernul Republicii Moldova să emită ordonanțe care cuprind norme juridice echivalente legii ordinare.

Inițiativa legislativă – constituie punctul de plecare în făurirea normelor juridice, general obligatorii. Ea poate aparține deputaților în Parlament, Președintelui Republicii Moldova, Guvernului și respectiv Adunării Populare a unității teritoriale autonome Găgăuzia.

Analiza inițiativei legislative, care se poate concretiza fie într-un proiect de lege, fie într-o propunere legislativă, caracterizează o nouă etapă în cadrul procedurii legislative.

Firește este ca analiza proiectului de lege sau a propunerii legislative să aibă loc în cadrul unei comisii permanente care să întocmească un raport care să cuprindă o propunere de adoptare, de respingere sau de modificare a proiectului sau a propunerii respective.

Ulterior, o nouă etapă, se materializează în dezbaterile proiectului sau a propunerii, după caz, în plenul Parlamentului.

În cadrul dezbaterilor reprezentantul Guvernul Republicii Moldova, membrii Parlamentului – deputații sau grupurile parlamentare au posibilitatea să pună în discuție amendamentele, care eventual au fost respinse de comisia permanentă.

De principiu, proiectul de lege sau propunerea legislativă se discută pe articole după încheierea dezbaterii generale.

După încheierea dezbaterilor, firesc, urmează **procedura de votare**. Deputații votează personal fie prin vot deschis, fie prin vot secret.

Dacă proiectul de lege sau propunerea legislativă este adoptată de Parlament aceasta se va înainta Președintelui Republicii Moldova. Șeful statului moldovean îndeplinește ultima etapă din cadrul procesului de legiferare. Această etapă denumită **promulgarea legii** constă în efectuarea unui control al naturii prevederilor cuprinse în actul normativ-juridic și, totodată, a constituționalității legii.

Promulgarea legilor de către Președintele Republicii Moldova nu reprezintă o formalitate. Dacă șeful statului ridică obiecțiuni justificate poate sesiza Curtea Constituțională, solicitând verificarea constituționalității legii.

După promulgare de către șeful statului, legea se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Ea va intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial sau la o dată ulterioară prevăzută expres în textul legii. Dacă legea adoptată și promulgată nu este publicată în Monitorul Oficial se consideră că este inexistentă.

***. Funcția de control a activității autorității executive.**

În cadrul funcției de control parlamentar se poate distinge o funcție specifică prin natura sa. Această funcție specifică privește controlul efectuat de Parlament asupra autorității executive.

Funcția de control a activității autorității executive se referă atât la actele îndeplinite de **Președintele Republicii Moldova**, cât și cele efectuate de **Guvernul Republicii Moldova**.

Noi le vom analiza pe fiecare în parte deși considerăm necesar ca, în prealabil, să facem unele precizări.

Din punctul nostru de vedere, Președintele Republicii Moldova – privit ca autoritate publică – nu poate fi inclus în puterea (autoritatea) executivă.

Dacă în privința Președintelui României precizăm într-o lucrare anterioară* că potrivit dispozițiilor art. 80 alin. (2) din

* Stat și cetățean, partea I, pagina 30, Bacău, 2007.

Constituția României această înaltă autoritate publică exercită funcția de mediere între puterile statului precum și între stat și societate și, în consecință, trebuie să fie **imparțial, independent și echidistant** în raport cu toate „puterile” constituite în stat, ceea ce determină neîncadrarea sa în nici una dintre aceste „puteri”, referitor la Președintele Republicii Moldova negarea rolului său de parte a „puterii” executive se întemeiază pe alte argumente.

Astfel, Președintele Republicii Moldova este ales de Parlament prin vot secret.

Așa fiind, în Republica Moldova, la momentul de față, există așa-zisul „**executiv dualist**” – caracterizat prin faptul că funcția executivă este încredințată **unei persoane fizice și unui organ colegial**.

Persoana fizică este șeful de stat (monarh sau, în cazul nostru, președinte) iar organul colegial poartă, de regulă, denumirea de Guvern.

Executivul dualist este propriu regimurilor politice parlamentare. Aci este necesar să tragem o concluzie extrem de importantă: în regimurile parlamentare este considerat șef al executivului primul-ministru al Guvernului.

Tradițional, doctrinarii constituționaliști și cei de Drept Administrativ din România și din Republica Moldova dar și profesorii de Științe Politice din ambele state tratează instituția „șefului de stat” - în general – și în mod deosebit instituțiile Președintelui României, respectiv, Președintele Republicii Moldova – în particular – ca fiind o componentă fundamentală a puterii executive.

Și în alte domenii ale cunoașterii de natură social-umanistă (istorie, filozofie, sociologie, relații internaționale) doctrinarii asociază calitatea de șef al statului cu „puterea” executivă.

Cu toate că Republica Moldova prezintă caracteristicile executivului dualist, considerăm că șeful „puterii” executive este primul-ministru al Guvernului.

Deși Președintele Republicii Moldova dispune de însemnate, exorbitante atribuții și competențe pentru un șef de stat cu un regim politic parlamentar, apreciem că instituția șefului statului constituie o autoritate, o „putere” distinctă, ceea ce determină inaplicarea

rigidului principiu atribuit filosofului Montesquieu. Sau, mai corect, determină aplicarea mai nuanțată a celebrului principiu.

În al doilea rând remarcăm că instituția Președintelui Republicii Moldova nu este singura autoritate care, potrivit dispozițiilor constituționale în vigoare, înfrânge „clasica” partajare a puterii etatice în cele trei funcții: legislativă, executivă și judecătorească.

Dar asupra acestor chestiuni vom reveni cu ocazia analizei instituției Președintelui Republicii Moldova.

*

*

*

Vom exemplifica modalitățile concrete prevăzute de Constituția Republicii Moldova – această Mică Românie, a noastră – prin care se realizează un control al Parlamentului asupra autorității executive.

Privitor la instituția șefului statului remarcăm următoarele:

Președintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală. Numai în cazuri excepționale, hotărârea Președintelui se supune ulterior aprobării Parlamentului, **dar într-o perioadă de timp rezonabil de redusă.**

Este ipoteza unei agresiuni armate îndreptate împotriva țării când Președintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii și poate declara stare de război.

Analizând textul reținem că șeful statului poate lua măsurile enumerate, fără aprobarea prealabilă a Parlamentului, dacă sunt îndeplinite cumulativ două condiții:

- *. una anterioară, privește “agresiunea armată”, este o condiție de fond referitoare la caracterul excepțional al situației concrete;

- *. a doua condiție este ulterioară respingerii agresiunii sau, după caz, declarării stării de război și pare a fi o condiție “procedurală” – aducerea măsurilor la cunoștința Parlamentului.

În realitate, opinăm că și cea de-a doua condiție privește tot fondul, substanța, deoarece Parlamentul urmează să determine și să aprecieze dacă măsurile dispuse de Președintele Republicii Moldova sunt necesare și oportune. Este de menționat că în această privință

textul constituțional „tace”, este lacunar. Dar aducerea neîntârziată la cunoștința Parlamentului a măsurilor adoptate credem că nu are doar rolul de informare a Legislativului și, drept consecință, trebuie recunoscută autorității legiuitoare aptitudinea de a aprecia asupra necesității și oportunității măsurilor dispuse de Președintele Republicii Moldova. În mod implicit această teză rezultă din prevederea constituțională menționată în art. 87 alin. (3) teza a II-a. Aceasta prevede că: „Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii”.

Convocarea obligatorie a Parlamentului, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului Republicii Moldova, se face tocmai în scopul analizării măsurilor dispuse de șeful statului.

Art. 88 lit. „f” prevede: Președintele Republicii Moldova îndeplinește următoarele atribuții: ... poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național...”.

Acest text constituțional este susceptibil de anumite critici. Aceasta în sensul că Legiuitorul Constituant nu a prevăzut obligativitatea consultării Parlamentului de către Președinte, anterior organizării referendumului.

Consultarea Parlamentului - ar reprezenta în opinia noastră o garanție a lipsei arbitrarului în exercitarea acestei atribuții ca caracter constituțional. Aceasta s-ar impune și pe considerentul că Republica Moldova este un stat cu un regim politic parlamentar, Președintele republicii constituind o emanație a Parlamentului.

Credem că simpla luare de cuvânt a șefului statului, în fața plenului Parlamentului, prin care se anunță intenția de organizare a referendumului **nu ar satisface** condiția consultării. Ar fi necesar ca șeful statului să argumenteze asupra necesității și oportunității exprimării voinței populare.

Din păcate actuala Constituție nu prevede obligativitatea consultării Parlamentului de către Președinte cu ocazia organizării referendumului.

Art. 85 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova impune șefului statului obligația de a consulta fracțiunile parlamentare, înainte de a proceda la dizolvarea Parlamentului. În acest mod se realizează un control al autorității deliberativ-legislative cu privire la actele îndeplinite de Președintele Republicii Moldova.

În raport cu reprezentantul direct și plenar al puterii executive – care este Guvernul Republicii Moldova - controlul Parlamentului se realizează prin: acordarea încrederii Guvernului; retragerea de către Parlament a încrederii acordate Guvernului; interpelări adresate de parlamentari membrilor Guvernului etc.

Având în vedere tema în discuție – **autoritățile publice** – ne vom cantona exclusiv asupra controlului parlamentar, în raport cu Guvernul, realizat prin acordarea sau prin retragerea încrederii.

*. Candidatul desemnat de Președintele Republicii Moldova la funcția de prim-ministru trebuie să prezinte în fața Parlamentului **programul de activitate adică de guvernare și lista alcătuită din membrii viitorului Guvern** [art. 98 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova].

*. Guvernului aflat în exercițiu i se poate retrage încrederea acordată de către Parlament. Instrumentul prin care se realizează retragerea încrederii îl reprezintă **moțiunea de cenzură sau de neîncredere** [art. 103 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova].

Dacă moțiunea de cenzură este adoptată de către Parlament efectul imediat este reprezentat de demiterea Guvernului.

*

*

*

În mod firesc Parlamentul Republicii Moldova este alcătuit din parlamentarii denumiți **deputați**. Deputații moldoveni dispun de un statut reglementat în dispozițiile secțiunii a 2-a, Cap. IV, Titlul III din Constituția Republicii Moldova.

Deputații moldoveni se află în serviciul poporului. Ei reprezintă întregul popor român din Republica Moldova și nu numai pe cetățenii din circumscripția electorală unde au candidat. Consecința logică a acestui principiu se relevă în faptul că mandatul parlamentarilor deputați este reprezentativ. Alin. (2) al art. 68 din Constituția Republicii Moldova, prevede de altfel că: „Orice mandat imperativ este nul”.

Deputatul fiind reprezentantul poporului materializează puterea suverană a națiunii. În exercitarea mandatului deputați dispun de independență. Independența parlamentarilor deputați se obiectivează în raport cu orice subiect de drept, cu orice entitate de pe teritoriul Republicii Moldova, fie ea etatică sau neetatică.

Modul în care se manifestă independența sau dependența (rigidă sau dimpotrivă suplă) a parlamentului deputat în raport cu partidul (sau cu coaliția de partide) pe listele căruia a fost ales este o chestiune de natură eminamente politică, depășind sfera Dreptului Constituțional.

Doctrina de drept constituțional a statuat că deputații sunt **demnitari ai statului**.

Ar putea exista opinii în sensul că parlamentarii deputați trebuie considerați funcționari publici. În România o astfel de opinie a fost manifestată de profesorul Ion Deleanu ⁷⁾.

Precizăm totodată că în România Curtea Constituțională a decis că un parlamentar poate trece de la grup parlamentar la alt grup parlamentar.

Desigur, deputații din Parlamentul Republicii Moldova nu pot fi asimilați funcționarilor publici fie și datorită faptului că ei reprezintă o „categorie” a dreptului constituțional în timp ce funcționarii publici, ca instituție juridică, sunt apanajul dreptului administrativ.

Dacă parlamentarii și membrii de vârf ai executantului, Președintele Republicii Moldova sunt, desigur, **demnitarii ai statului**, atunci judecătorii instanțelor de drept comun, inferioare Curții Supreme de Justiție – deci judecătorii de la curțile de apel și de la judecătorii – care compun „puterea” judecătorească de ce sunt considerați o categorie „aparate” specială **de funcționari publici**?

Această „distincție” între „puterile” statului creează o oarecare nedumerire.

Revenind la statutul parlamentarilor deputați ai Republicii Moldova urmează să tratăm despre **incompatibilitatea parlamentarilor** și despre **imunitatea parlamentară**.

Art. 70 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova prevede, în mod sintetic, incompatibilitatea deputaților.

Astfel, calitatea de deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice.

Deci parlamentarul deputat este incompatibil dacă exercită orice funcție retribuită. Ca atare, considerăm că noțiunea de „funcție”

⁷⁾ Prof. Dr. Ion Deleanu, **Drept Constituțional și Instituții Politice**.

utilizată în textul constituțional are un sens larg incluzând atât **demnitățile publice** cât și **funcțiile publice** dar și **funcțiile private**.

În consecință, deputații moldoveni nu pot fi membri ai Guvernului, ai ministerelor, ai serviciilor publice descentralizate, nu pot desfășura activități în cadrul aparatului Președintelui Republicii Moldova.

Legiuitorul Constituant a îmbrățișat teza preservării independenței deputaților în Parlament în raport cu Executivul, cu președinția republicii și cu orice alt subiect de drept, fie el public sau privat.

S-a dorit evitarea confuziei de atribuții legislative și executive așa încât deputații în Parlament nu pot fi membri ai Guvernului Republicii Moldova.

Noi credem că incompatibilitatea calității de deputat în Parlament cu exercitarea „oricărei alte funcții retribuite” are în vedere, în primul rând, ideea preservării prestigiului aleșilor poporului.

Observând atent, textul se referă la „calitatea” de deputat pentru a desemna, evident implicit, **o demnitate publică**.

Membrii Guvernului, și ne referim în primul rând la miniștri, sunt de asemenea **demnitari publici**.

Deși textul constituțional lasă impresia că membrii Guvernului ar fi funcționari publici – incluzând această calitate, de membru al Executivului în sintagma „oricare alte **funcții** retribuite” – este clar că miniștrii nu sunt pur și simplu doar funcționari publici.

Ca atare incompatibilitatea instituită are menirea de a realiza, între altele, o separație rigidă între **legislativ** și **executiv**. Ea are rolul de a prohibi cumularea demnității publice de parlamentar cu o funcție publică, fie din sfera Executivului, fie chiar din sfera Justiției.

Separația **oarecum rigidă** între parlamentari și membri ai Executivului (în speță Guvernul) realizează o independență pronunțată a Executivului în raport cu „puterea” legislativă, **proprie regimului politic prezidențial**. Cum șeful statului este ales de către Parlamentul Republicii Moldova considerăm că regimul politic al acestui stat, ca modalitate de aplicare a principiului separației puterilor etatice, are puternice influențe parlamentare, fiind – în definitiv – un regim politic parlamentar. În fine, nu este locul și nici momentul analizării regimului politic al Republicii Moldova. Dar

aceste sumare reflecții au aptitudinea de a pune problema naturii juridice a regimului politic din acest stat.

În sfârșit art. 70 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova prevede că: „alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică”.

Apreciem că acest text poate crea oarece confuzie.

Mai corect era ca Legiuitorul Constituant să menționeze, în mod expres, toate cazurile și situațiile de incompatibilitate ale deputaților. Firesc ar fi fost ca statutul deputaților să le enumere pentru a nu da posibilitatea legiuitorului ordinar să instituie noi cazuri de incompatibilitate în raport cu „eventualul interes” manifestat de majoritatea parlamentară, la un moment dat.

Pe de altă parte, dacă toate incompatibilitățile parlamentarilor deputați își găseau locul – firesc, de altfel – în Constituție, se putea asigura – în opinia noastră – o foarte mare stabilitate a însăși statutului acestor demnitari, ei înșiși fiind feriți de fluctuațiile dreptului pozitiv (obiectiv) sau de capriciile legiuitorului ordinar.

O precizare se mai impune: celelalte cazuri de incompatibilitate pot fi stabilite exclusiv prin **lege organică**, care după cum se cunoaște „joacă” un rol intermediar între **legile constituționale** și **legile ordinare**.

Sub aspect concret, prin raportarea alin. (2) la alin. (1) din art. 70 din Constituția Republicii Moldova se constată că rămân foarte puține „alte incompatibilități” atâta timp cât calitatea de parlamentar deputat este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite.

Excepția instituită în alin. (1) al articolului menționat este firească și privește activitatea didactică și științifică. Este fără echivoc faptul că deputații în Parlamentul Republicii Moldova **pot și trebuie să desfășoare activități didactice și științifice** în scopul propășirii intelectuale și spiritual – culturale a statului.

Alin. 3 al art. 70 din Constituția Republicii Moldova se referă la **instituția imunității parlamentare a deputaților în Parlamentul Republicii Moldova**. Textul constituțional prevede: „Deputatul nu poate fi reținut, arestat, percheziționat, cu excepția cazurilor de infracțiune flagrantă, sau trimis în judecată fără încuviințarea Parlamentului, după ascultarea sa”.

Este creată, din punct de vedere practic, o inviolabilitate a parlamentarilor deputați.

Ar fi necesar ca deputații să poată fi urmăriți penal și trimiși în judecată penală pentru faptele care nu au legătură cu voturile sau cu opiniile politice exprimate în exercitarea mandatului. Desigur, deputații nu pot fi percheziționați, reținuți sau arestați fără încuviințarea Parlamentului, după ascultarea lor.

Urmărirea și trimiterea în judecată penală se pot face numai de către Procuratura Generală iar competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție.

Din punct de vedere practic cererea sau informarea privind percheziționarea, reținerea sau arestarea se adresează președintelui Parlamentului de către Procurorul General al Republicii Moldova sau, după caz, de ministrul justiției.

Președintele Parlamentului va înainta cererea Comisiei juridice, de disciplină și imunități care o va analiza. Comisia va dispune de toate înscrisurile pe care le solicită fie Procuraturii Generale, fie Ministerului Justiției și va întocmi un **raport**.

Sub aspect doctrinar prezintă interes chestiunea aptitudinii parlamentarului deputat **de a renunța la imunitatea parlamentară**.

S-a considerat că renunțarea potențială nu poate produce efecte juridice deoarece regimul imunității parlamentare este de ordine publică.

Răspunsul, credem, este mai nuanțat.

Evident, imunitatea conferită parlamentarilor deputați este o instituție de drept public (în speță, de drept constituțional) având ca obiectiv asigurarea, prezervarea și garantarea independenței deputaților.

În consecință, imunitatea parlamentară este de ordine publică. Aceasta, desigur, cu privire la cadrul general consacrat – în abstracto – de Constituție.

Și în situații concrete, de aplicare imediată și efectivă, imunitatea parlamentară este tot o instituție de ordine publică, deoarece, prin finalitatea sa urmărește ocrotirea și garantarea independenței fiecărui deputat în parte, fiind un **beneficiu** al fiecărui parlamentar.

Acest beneficiu nu are și nu trebuie să aibă **caracter absolut**.

În consecință, orice parlamentar deputat, prin liberul său arbitru, conștient de actul îndeplinit, trebuie să aibă recunoscută aptitudinea de a renunța la beneficiul imunității parlamentare. Cu

atât mai mult cu cât renunțarea la acest beneficiu nu împieteză cu nimic asupra desfășurării activității justiției penale. Chiar dimpotrivă.

Ori, renunțarea la beneficiul imunității parlamentare nu reprezintă o recunoaștere, fie și tacită, a acuzațiilor formulate împotriva parlamentarului deputat. Acesta, ca orice cetățean al Republicii Moldova continuă să beneficieze de prezumția de nevinovăție prevăzută de art. 21 din Constituția Republicii Moldova, potrivit căruia: „Orice persoană acuzată de un delict este prezumată nevinovată până când vinovăția sa va fi dovedită în mod legal, în cursul unui proces judiciar public, în cadrul căruia i s-au asigurat toate garanțiile necesare apărării sale”.

Recunoașterea „**caracterului relativ**” sau mai corect recunoașterea **lipsei „caracterului absolut”** al beneficiarului imunității parlamentare rezultă din textul art. 70 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova. În principiu, este posibilă reținerea, arestarea și percheziționarea deputatului, fără încuviințarea prealabilă a Parlamentului, **în caz de infracțiune flagrantă**.

În această ipoteză – săvârșirea unei infracțiuni flagrante – Parlamentul trebuie imediat înștiințat despre măsura luată de către Procurorul General sau de ministrul justiției.

În aceste condiții poate organul deliberativ – legislativ „să verifice” temeiul reținerii, arestării sau percheziționării deputatului ? Textul constituțional tace dar noi credem că Parlamentul nu se poate pronunța asupra unei măsuri preventive **deja luată** de organele judiciare penale.

Dacă Parlamentul ar avea capacitatea de a verifica temeiul reținerii sau a arestării ar trebui să se raporteze la Codul de procedură penală. Dar în aceste condiții Parlamentul ar „judeca”, în sensul că ar aprecia asupra măsurilor dispuse de organele specializate ale statului care aparțin altei „puteri” constituite în stat.

În acest mod nu s-ar da eficiență principiului separației puterilor în stat, nerespectându-se principiul specializării autorităților publice, în raport de competență și de atribuții. Poate punctul nostru de vedere este eronat, și chiar ne-am dori acest lucru, dar în concret aptitudinea Parlamentului de a constata existența sau inexistența luării măsurii preventive a reținerii sau arestării parlamentarului deputat este un atribut propriu organelor „puterii” judecătorești.

Interpretând art. 70 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova nu se poate reține ideea verificării temeiului reținerii, arestării sau a percheziționării deputatului de către Parlament. Dar în Constituția actuală a României există art. 72 alin. (3) teza finală care prevede următoarele: „În cazul în care Camera sesizată – Camera Deputaților sau Senatul (n.a.) – constată că nu există temei pentru reținere, va dispune imediat revocarea acestei măsuri”.

Așa fiind, reiterăm faptul că acest textul constituțional românesc înfrânge principiul separației puterilor etatice.

*,

*,

*,

*,

*,

*,

În paginile anterioare am încercat să analizăm și funcția legislativă a autorității deliberativ – legiuitoare, adică a Parlamentului Republicii Moldova.

Separat de analiza funcției legislative trebuie să analizăm câteva aspecte referitoare la **legiferare**.

În concepția Constituantului Parlamentul Republicii Moldova adoptă trei categorii de legi: **legi constituționale**, **legi organice** și **legi ordinare**.

Definiția normei juridice – receptată și însușită de noi – am utilizat-o într-o lucrare anterioară ⁸⁾.

Pentru a discuta despre categoriile de legi este imperios necesar să definim conceptul de **lege**.

Legea – reprezintă actul normativ juridic adoptat de Parlament, în temeiul dispozițiilor constituționale, după o procedură predeterminată, promulgat de șeful statului și adus la cunoștința publică prin intermediul publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Art. 72 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova prevede că: „Legile constituționale sunt cele de revizuire a Constituției”. În art. 72 alin. (3) din Constituția Republicii Moldova Legiuitorul

⁸⁾ Vasile - Sorin Curpăn – **Momente în dezvoltarea politico-juridică a României**, Editura Grafî, Bacău, 2006, pag. 76; Vasile - Sorin Curpăn – **Tratat de Științe Juridice**, Ediția Princeps, Bacău, pag. 76.

Constituant a menționat expres domeniile în care, în mod obligatoriu, Parlamentul trebuie să adopte legi organice.

Sau, altfel spus, în domeniile sociale specificate, reglementarea relațiilor sociale se realizează exclusiv prin lege organică. Totodată Constituția Republicii Moldova nu limitează cazurile și situațiile în care se impune adoptarea de legi organice, dar le circumscrie condiției de a fi prevăzute în alte texte din Legea fundamentală sau pentru domenii în care autoritatea deliberativ legislativă consideră necesară adoptarea de legi organice.

Reținem că Legiuitorul Constituant nu a definit și nu a explicat noțiunea de **lege organică**.

Prin **legi ordinare** – sunt reglementate toate celelalte relații sociale.

O deosebire sub aspectul tehnic al modului de adoptare se observă în privința celor trei categorii de legi.

Astfel, **legea constituțională** se adoptă în condițiile legii privind modificarea Constituției, după procedura prevăzută de Titlul IV – Revizuirea Constituției, articolele 141 – 143 din Constituția Republicii Moldova.

Legea organică – este adoptată cu votul majorității deputaților aleși, după cel puțin două lecturi în timp ce **Legea ordinară** – este adoptată cu votul majorității deputaților prezenți.

În cadrul statutului deputaților, art. 71 se referă la **independența opiniilor**.

Astfel, deputatul în Parlamentul Republicii Moldova nu poate fi persecutat sau tras la răspundere juridică pentru voturile sau pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

Independența opiniilor deputaților joacă un rol deosebit de important în desfășurarea activității politice parlamentare și mai ales, în activitatea principală a Parlamentului Republicii Moldova – **aceea de legiferare**.

De aceea noi am punctat independența opiniilor deputaților în Parlamentul Republicii Moldova în cadrul analizei aspectelor relative la adoptarea legilor, la legiferare. Prin intermediul independenței opiniilor se asigură, atât cât este posibil în jocul politic, independența și libertatea voturilor exprimate de deputați cu prilejul adoptării legilor.

Legile adoptate de parlament și promulgate de șeful statului sunt publicate în Monitorul Oficial al Republicii Moldova și intră în vigoare la data publicării sau la o dată ulterioară, prevăzută în textul legii. Dacă legea nu se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova este considerată inexistentă.

Chestiunile de importanță majoră pentru societate sunt supuse referendumului. Hotărârile adoptate potrivit rezultatelor referendumului, organizat la nivel statal, au putere juridică supremă.

*.

*.

*.

*.

*.

*.

*.

*.

*.

CAP. III.: PREȘEDINTELE REPUBLICII MOLDOVA

Președintele Republicii Moldova reprezintă o instituție centrală, fundamentală a statului.

Republica Moldova constituie la momentul actual – august 2010 – o republică parlamentară. Este adevărat că autoritățile etatice intenționează să organizeze un referendum în luna septembrie 2010, având ca obiect alegerea șefului statului în mod direct și nemijlocit de către cetățeni, ceea ce ar conduce la un regim politic prezidențial sau, cel puțin la un regim politic semiprezidențial în acest stat.

În momentul de față președintele Republicii Moldova, fiind șeful statului, completează – ca instituție – forma duală a executivului.

Totuși, așa cum scriam anterior, apreciem că Guvernul Republicii Moldova constituie „puterea” executivă în republică în timp ce șeful statului nu este parte componentă a executorului. Așa cum precizam cu ocazia examinării funcției de control a Parlamentului asupra activității autorității executive noi apreciem că Președintele Republicii Moldova nu este partea componentă a autorității executive, având în vedere următoarele argumente:

- *. președintele în calitatea sa de șef al unui stat cu un regim politic parlamentar are un rol relativ redus raportat la activitatea de administrare efectivă. Indiferent de competențele și atribuțiile conferite șefului statului moldovean trebuie remarcat faptul că Republica Moldova, la momentul actual, se circumscrie regimului politic parlamentar;

- *. prin însăși natura competențelor și a demnității de șef al statului președintele Republicii Moldova nu ar trebui încadrat în una dintre cele trei puteri constituite în stat. Rolul și atribuțiile șefului statului impun, în opinia noastră, necesitatea „creării” unei noi „puteri” constituite în stat, rezervată șefului statului.

- *. deși nu se menționează *expressis verbis* în Constituție totuși Președintele Republicii Moldova trebuie să vegheze la buna funcționare a autorităților publice. Dacă ar fi considerat parte componentă a „puterii” executive, șeful statului nu ar mai beneficia de independența funcțională absolut necesară pentru a se situa pe o poziție imparțială și echidistantă în raport cu toate puterile constituite

în stat. Este drept că o prevedere în terminis în Constituția Republicii Moldova relativă la acest aspect nu există. Dar rolul șefului statului de mediator în „puterile” etatice rezultă din însăși poziția sa în cadrul organelor de stat centrale. Altfel spus, fiind ales de parlament, deci o emanație a „puterii” legislative se pare că președintele Republicii este, ca instituție, mai intim corelat cu această „putere” constituită în stat decât cu puterea executivă. Fără îndoială, alegerea șefului statului de către Parlament generează o anumită „dependență” a acestuia în raport cu „puterea” legiuitoare. Și atunci de ce nu am considera instituția șefului statului ca o parte componentă a autorității legislative și nu a „puterii” executive ?

Credem că șeful statului constituie sau ar trebui să constituie o „putere” etatică distinctă în raport cu celelalte „puteri” constituite în stat.

Analiza detaliată a instituției Președintelui Republicii Moldova ar putea susține – într-o anumită măsură - punctul nostru de vedere.

Art. 77.: „Președintele Republicii Moldova, șeful statului”.

„(1). Președintele Republicii Moldova este șeful statului.

(2). Președintele Republicii Moldova reprezintă statul și este garantul suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.”

Acest capitol consacră în mod direct locul și rolul fundamental al instituției Președintelui în raport cu celelalte „puteri” etatice. Fie și numai acest articol este suficient pentru caracterizarea instituției șefului statului ca fiind o autoritate etatică distinctă.

Alin. (2) al art. 77 din Constituția Republicii Moldova consacră două funcții extrem de importante ale șefului de stat:

*. funcția de reprezentare a statului.

*. funcția de garant al suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării.

Exercitarea funcției de reprezentare implică aptitudinea șefului statului de a încheia tratate internaționale în numele Republicii Moldova. Șefului statului îi revine dreptul (prerogativa) de a acredita și de a rechema pe reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova. De asemenea, șeful statului trebuie să aprobe înființarea, schimbarea

rangului sau, după caz, desființarea misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate, la propunerea Guvernului.

Funcția de garant al suveranității, independenței naționale, al unității și integrității teritoriale a țării determină declararea constituțională a șefului statului ca fiind comandantul suprem al forțelor armate. Președintele are aptitudinea de a lua orice măsuri pentru respingerea unei agresiuni, de a declara stare de război, aducând toate aceste acte, în mod neîntârziat la cunoștința Parlamentului.

Șeful statului, în scopul asigurării ordinii și liniștii publice, a securității naționale, poate lua și alte măsuri, în limitele și în condițiile legii. Textul constituțional nu nominalizează aceste măsuri, între care se poate regăsi declararea stării de asediu sau declararea stării de urgență în întreaga țară sau doar în unele unități teritorial-administrative.

Această funcție a Președintelui se realizează și prin încheierea unor tratate internaționale care au drept scop asigurarea securității externe a țării și totodată întărirea și eficientizarea capacității de apărare a Republicii Moldova.

Utilizând mijloace și metode geopolitice și geostrategice șeful statului „moldovenesc” trebuie să urmărească, în mod activ, asigurarea nu numai a independenței de stat dar și garantarea efectivă a integrității teritoriale a Republicii Moldova ⁹⁾.

Deși Constituția nu prevede în mod expres credem că datorită locului, rolului și atribuțiilor șefului statului, instituției Președintelui Republicii Moldova trebuie să i se recunoască și funcția de supraveghere a respectării Legii fundamentale și de veghere la buna funcționare a autorităților publice prin exercitarea medierii între „puterile” statului și între stat și societate.

Această funcție de mediere între puterile statului și între stat și societate nu ar reprezenta o funcție distinctă; ea ar constitui doar o funcție – mijloc prin care s-ar realiza vegherea șefului statului asupra bunei funcționări a autorităților publice.

Cu alte cuvinte, funcția de mediere ar fi accesorie funcției de supraveghere a bunei desfășurări a întregului mecanism statal.

⁹⁾ Vasile - Sorin Curpăn și alții – **Statul – instituție social-politică și juridică fundamentală**, Bacău, 2006, ed. I, pag. 35 – 44 și pag. 69 – 73.

Cum s-ar realiza practic „vegherea” asupra respectării Constituției și asupra „bunului mers” al autorităților statului ?

Șeful statului, conform Constituției, are posibilitatea de a solicita Parlamentului Republicii Moldova, înainte de promulgarea unei legi reexaminarea acesteia [art. 93 alin. (2) din Constituție].

De asemenea Președintele Republicii Moldova deține prerogativa desemnării candidatului la funcția de șef al Guvernului (prim – ministru). Numește Guvernul care constituie autoritatea executivă a statului [art. 98 alin. (1), (4) din Constituție], numește judecătorii de la instanțele judecătorești și propune Parlamentului în vederea numirii în funcția de procuror general al Republicii Moldova [art. 116 alin. (2) și art. 125 alin. (1) din Constituție].

Mai mult chiar, șeful statului numește, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe președinții și pe vicepreședinții instanțelor judecătorești, pentru un mandat de 4 ani.

Aceste numiri, desemnări și propuneri în demnități și în funcții publice corespund unei ipotetice funcții de „veghere” asupra bunei funcționări a autorităților publice. Ele asigură înfăptuirea colaborării între „puterile” etatice, excluzând – **ab initio** – o separare rigidă, absolută și neechivocă a funcțiilor exercitate de autoritățile statale.

Când apar stări conflictuale între „puteri”, șeful statului reprezintă acea „magistratură supremă” care trebuie să intervină pentru aplanarea lor.

Prezervarea în stare de echilibru a autorităților publice se realizează, în mod practic, de Președintele Republicii Moldova prin intermediul medierii. A media între „puterile” constitutive în stat nu presupune prezența unei autorități plasată deasupra acestora, a unei autorități supraordonate, superioare, dar în mod necesar implică independență și echidistanță, imparțialitate și obiectivitate din partea mediatorului.

În această ipoteză, șeful statului nu va putea fi încadrat, „încorporat” în nici una dintre „puterile” clasice: legislativă, executivă și judecătorească.

Această funcție de mediere accesorie funcției principale – referitoare la supravegherea respectării Constituției și bunei funcționări a autorităților publice – ar determina locul și rolul

instituției Președintelui Republicii Moldova ca fiind o autoritate distinctă, independentă de „clasicele” puteri etatice.

Dar medierea șefului statului nu s-ar raporta exclusiv la autoritățile constituite. Astfel, Președintele Republicii Moldova trebuie să îndeplinească funcția de mediator și între stat și societate.

Câteva cuvinte referitoare la această chestiune credem că nu sunt de prisos.

Medierea între stat și societate !!!

Iată un mijloc de realizare a coeziunii statului cu proprii săi cetățeni.

Dacă prin **stat** înțelegem „puterile”, autoritățile publice, în ansamblul lor, prin **societate** nu putem înțelege decât poporul sau societatea civilă. Exponenții autorităților publice formează evident societatea politică.

Medierea șefului statului trebuie să aibă ca finalitate concilierea societății politice cu societatea civilă. Ea presupune congruența intereselor guvernanților cu cele ale guvernaților.

A media între stat și societate reprezintă o activitate de înlăturare a deosebirilor care eventual se manifestă între una sau mai multe autorități publice și popor sau o parte a acestuia. Din nou precizăm că și această mediere nu se poate realiza efectiv de către Președintele Republicii Moldova decât din **postura de observator neutru**, ceea ce presupune independența șefului statului în raport cu fiecare dintre „puterile” constituite în stat, inclusiv în raport cu „puterea” executivă.

*

*

*

Art. 78.: „Alegerea Președintelui”.

„(1). Președintele Republicii Moldova este ales de parlament prin vot secret.

(2). Poate fi ales Președinte al Republicii Moldova cetățeanul cu drept de vot care are 40 de ani îndepliniți, a locuit sau locuiește permanent pe teritoriul Republicii Moldova nu mai puțin de 10 ani și posedă limba de stat.

(3). Este ales candidatul care a obținut votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși. Dacă nici un candidat nu a întrunit

numărul necesar de voturi, se organizează al doilea tur de scrutin între primii doi candidați stabiliți în ordinea numărului descrescător de voturi obținute în primul tur.

(4). Dacă și în turul al doilea nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi, se organizează alegeri repetate.

(5). Dacă și după alegerile repetate Președintele Republicii Moldova nu va fi ales, Președintele în exercițiu dizolvă Parlamentul și stabilește data alegerilor pentru noul Parlament.

(6). Procedura de alegere a Președintelui Republicii Moldova este stabilită prin lege organică”.

Președintele Republicii Moldova este ales de deputații din Parlamentul țării, prin vot secret.

Alegerea șefului statului de către parlamentari caracterizează, în mod pregnant, statele cu regimuri politice parlamentare (republici parlamentare). Din acest punct de vedere, Republica Moldova este un stat cu regim politic parlamentar.

O eventuală modificare prin referendum a Constituției se referă și la alegerea șefului statului de către cetățeni, prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat.

Trecând peste greutățile legate de imposibilitatea alegerii unui nou Președinte de către autoritatea legislativă opinăm în favoarea alegerii șefului statului de către întregul corp electoral.

Fără îndoială, alegerea Președintelui de Republică, în mod direct de către cetățenii Republicii Moldova, cu drept de vot, reprezintă cea mai corectă și mai democratică procedură.

În acest mod Președintele Republicii Moldova **devine independent** în raport cu partidele politice parlamentare.

Este binecunoscut faptul că în cazul republicilor parlamentare șeful de stat prezintă o legitimare redusă manifestată prin locul și rolul „jucat” de partidele politice în Legislativ.

Depart de noi ideea de a face incursiuni în dreptul comparat în cadrul acestei analize teoretice. Dar, în viața publică în Republica Moldova este consacrată sub aspect constituțional – la momentul actual – ideea necesității funcționării republicii parlamentare și implicit a alegerii șefului statului de către Parlament.

Opinia contrară care susține alegerea Președintelui de toți cetățenii cu drept de vot este, din punctul nostru de vedere generoasă, corectă și onestă. Și aici nu ne referim la imposibilitatea alegerii

șefului de stat de către Legislativ datorită lipsei cvorumului necesar ci considerăm că după perioada de dictatură socialistă sovietică, în care șeful statului era ales și răspundea în fața Parlamentului, apare ca fiind firească implicarea întregii societăți în alegerea Președintelui.

Cine poate candida la funcția supremă în stat ?

Art. 78 alin. (2) din Constituție se referă la condițiile solicitate cumulativ pentru ca o persoană fizică să poată fi aleasă în funcția (de fapt, în demnitatea) de Președinte al Republicii Moldova.

Acestea sunt următoarele:

- *. candidatul trebuie să fie cetățean al Republicii Moldova, cu drept de vot;

- *. să aibă vârsta de 40 de ani împliniți la data alegerii;

- *. să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova cel puțin 10 ani;

- *. să „posede” limba de stat.

Nu se regăsește printre condițiile de depunere a candidaturii pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova și condiția ca celui care candidează să nu-i fie interzisă asocierea în partide politice.

Vom proceda la analiza succintă a **condițiilor** menționate anterior.

Prima condiție se referă la posedarea cetățeniei Republicii Moldova.

De principiu, cetățenia reprezintă o calitate deținută de o persoană fizică care reliefează raporturile de natură politică și juridică existente între respectiva persoană fizică și statul căreia aceasta îi aparține. Practic se realizează o legătură permanentă între cetățeanul Republicii Moldova și statul „moldovenesc”, în sensul că cetățenia Republicii Moldova reprezintă legătura și caracterizează apartenența unei persoane fizice la statul „Republica Moldova”.

Firește, persoana fizică care candidează la demnitatea de Președinte al Republicii Moldova trebuie să fie cetățean al acestui stat. Se observă că nu este interzisă prin acest articol posibilitatea – teoretic vorbind – unui bipartid sau chiar multipartid de a candida, cu condiția ca una între cetățeniile posedate să fie cea a Republicii

Moldova. Constituantul nu a înțeles să poată candida **numai cetățeanul moldovean** ci s-a exprimat în sensul că poate candida persoana fizică cetățean al Republicii Moldova.

Cetățeanul moldovean care candidează trebuie să aibă drept de vot, adică să aibă vârsta de 18 ani împliniți până în ziua alegerilor inclusiv, cu excepția celor puși sub interdicție [art. (38 alin. (2) din Constituție]. Se observă că față de vârsta cerută pentru exercitarea dreptului de vot, în cazul depunerii candidaturii pentru demnitatea de Președinte acestea este mai ridicată.

Republica Moldova fiind un stat independent tânăr la data scrierii acestor rânduri – august 2010 – având **doar 19 ani de existență independentă** se ridică o chestiune extrem de interesantă relativă la persoanele fizice cetățeni moldoveni ce pot candida la funcția „supremă” în stat !!! Cum cetățeanul Republicii Moldova trebuie să aibă **și vârsta de 40 de ani împliniți la data alegerilor** iar Republica Moldova este independentă de **19 ani** se pune întrebarea firească dacă persoanele de 40 de ani pot candida ei nefiind cetățeni ai Moldovei independente decât de 19 ani ?

La o analiză superficială răspunsul la întrebare ar fi negativ în sensul că nu există la momentul de față nici o persoană fizică care să fi fost cetățean al Republicii Moldova **împ de cel puțin 40 de ani**. Dar, trebuie remarcat faptul că înainte de 27 august 1991, pe teritoriul actualei Republici Moldova era organizat un stat federat component al statului federal – unional U.R.S.S. Acest stat federat a fost denumit Republica Socialistă Sovietică Moldovenească (august 1940 – iunie 1941 și august 1944 – iunie 1990) și respectiv Republica Socialistă Sovietică Moldova (1990 – 26 august 1991).

În ipoteza formării noilor state respectiv a obținerii independenței unui stat, cum este cazul Republicii Moldova, în Dreptul Internațional Public se recunoaște o continuitate organică între statul dependent și noul stat devenit independent. Acest nou stat este de fapt statul vechi continuitatea manifestându-se prin exercitarea puterii de stat pe același teritoriu și asupra aceleiași populații.

Desigur, cetățenii statului federat R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova erau în același timp și cetățeni ai statului federal – unional, adică ai Uniunii Republicilor Socialiste Sovietice.

Fără îndoială, condiția cetățeniei raportată la condiția vârstei presupune, în mod firesc, luarea în calcul a perioadei cît pe teritoriul actual al Republicii Moldova a fost organizată R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova.

Dar dacă se acceptă acest punct de vedere înseamnă că pot candida și cetățeni moldoveni născuți în perioadele 1918 – 1940; 1941 – 1944 când Basarabia a fost parte componentă a Statului Național Unitar Român, Regatul României.

Acest punct de vedere nu comportă nici un comentariu.

Mergând pe aceași idee și luând ca bază dreptul sângelui – jus sanguinis și dreptul solului – jus soli / jus loci persoanele fizice care sunt născute în perioada 1918 – 1940 respectiv perioada 1941 – 1944 **fiind inițial cetățeni români** putem considera că orice persoană fizică cetățean român poate candida la funcția de președinte al Republicii Moldova întrucât în perioadele menționate nu se făcea nici o diferențiere între cetățenii români născuți în diferitele provincii ale Regatului României.

Continuând raționamentul și având în vedere continuitatea organizării politice a teritoriului de azi al Republicii Moldova se poate afirma cu tărie că orice persoană fizică care are cel puțin un ascendent născut pe teritoriul Țării Moldovei dinainte de 28 Mai 1812, când majoritatea teritoriului pruto-nistean nu era rupt de Moldova istorică poate candida la demnitatea de președinte al Republicii Moldova. În această ipoteză pot candida și cetățenii români care au cel puțin un ascendent născut în Principatul Moldovei anterior anului 1812 sau persoanele fizice care au ascendenți născuți pe teritoriile pierdute de Moldova medievală: Bucovina (1775), Raiana Hotinului (1715), Raiana Tighinei (1538).

Dacă recunoaștem pentru cetățeni joncțiunea cetățeniilor Republicii Moldova, a R.S.S. Moldovenești și a R.S.S. Moldova, pentru identitate de raționament trebuie să recunoaștem posibilitatea – necontestată de altfel – de a candida și foștii cetățeni români din perioada când Basarabia a fost în granițele Statului Român.

Trebuie să recunoaștem, de asemenea, tuturor descendenților vechilor supuși ai Țării Moldovei, când teritoriul dintre Prut și Nistru nu era răpit de la Principatul Moldovenesc, dreptul de a putea candida la demnitatea de președinte al Republicii Moldova.

Înainte de 28 mai 1812 nu exista nici o diferență între moldovenii dintre Carpații Orientali și Prut și moldovenii dintre Prut și Nistru.

Poate este puțin deplasat dar un principiu juridic spune: unde **legea** nu distinge nu ne este permis să distingem. Concret, descendenții vechilor locuitori ai Țării Moldovei, dinainte de mai 1812, trebuie în mod necesar să aibă aceleași drepturi și îndatoriri. Așa fiind moldovenii noștri din România nu pot fi opriți să ocupe funcția „supremă” în stat în Republica Moldova.

În mod identic pot candida și descendenții vechilor moldoveni din teritoriile vechii Țări a Moldovei stăpânite de Republica Ucraina (Bucovina de Nord; Ținutul Herța, Nordul Basarabiei cu zona Hotinului și Basarabia Sudică).

Nici măcar condiția locuirii pe teritoriul Republicii Moldova timp de cel puțin 10 ani nu se poate opune – în opinia noastră – cetățenilor români din Moldova românească. Ascendenții noștri au locuit nu 10 ani ci sute, mii de ani pe aceste meleaguri și bineînțeles că au locuit în strălucita Țară medievală a Moldovei de unde această „Republică Moldova” își trage seva. Separarea brutală și violentă a teritoriului transprutean mai întâi de Țara Moldovei și mai apoi de România nu poate înlătura faptul evident că românii din Moldova și din Bucovina de Sud au prezervat cu toată tăria dreptul de a reprezenta întregul vechi pământ al Moldovei istorice.

Românii din Moldova noastră românească nu trebuie să domicilieze pe teritoriul Republicii Moldova. Strămoșii lor au locuit alături de strămoșii celor din Republica Moldova întregul teritoriu al Țării Moldovei.

Având în vedere considerațiile expuse credem că într-o interpretare corectă, rațională, producătoare de efecte juridice depline cetățenii români și mai ales cei din județele noastre moldovene pot candida la funcția de Președinte al Republicii Moldova, fără a obține în prealabil cetățenia „moldovenească” și fără a locui un număr de ani pe teritoriul Republicii Moldova, care este nimic altceva decât „mica noastră Românie”.

A doua condiție se referă la vârsta de 40 de ani împliniți pe care trebuie să o aibă candidatul la demnitatea de Președinte al Republicii Moldova.

Cu respect opinăm în sensul reducerii acestei vârste la 35 de ani sau chiar la 30 de ani. În a acest fel s-ar accelera cât de cât schimbarea generației la conducerea de vârf a Republicii ceea ce ar determina și schimbarea mentalităților comuniste sovietice cu concepții moderne privitoare la statul de drept și la economia de piață. Poate tinerii vor gândi și vor acționa cu o simțire mult mai românească decât nomenclaturii sovietici formați la școlile de partid ale P.C.U.S / P.C.M.

A treia condiție – se referă la necesitatea ca respectivul candidat să fi locuit sau să locuiască permanent pe teritoriul Republicii Moldova cel puțin 10 ani.

Ca atare condiția se referă la o locuire permanentă o perioadă de cel puțin 10 ani pe teritoriul Republicii Moldova.

Așa fiind un cetățean care a locuit în fosta R.S.S. Moldovenească / R.S.S. Moldova iar apoi a plecat în altă republică înainte de a împlini 10 ani de ședere nu întrunește condiția prevăzută de textul constituțional.

Terminologia utilizată este – credem noi – oarecum improprie. A locui nu înseamnă întotdeauna a domicilia.

Astfel, se poate locui cu viză de reședință temporară sau fără forme legale.

Domiciliul sau reședința nu prezintă deosebită importanță sub aspectul Dreptului Constituțional. Ceea ce importă este faptul că respectivul cetățean a stat permanent pe teritoriul Republicii. Dar utilizând termenul „locuiește” se poate interpreta o lipsă a unui cetățean de pe teritoriul Republicii fie și pentru câteva zile (plecat în alt stat) ca reprezentând o discontinuitate de ședere. Interpretând restrictiv se poate ajunge la concluzia că acel cetățean a întrerupt „locuirea permanentă” pe teritoriul Republicii, ceea ce ar implica curgerea unui nou termen de 10 ani. Nu ne raliem acestei opinii deoarece este excesiv de restrictivă. „Locuirea” trebuie să fie **permanentă** în sensul că nu trebuie să fie sporadică, accidentală. Credem că simpla întrerupere a locuirii permanente nu poate conduce la curgerea unui nou termen dacă atitudinea psihică a cetățeanului este în sensul continuării domicilierei pe teritoriul Republicii Moldova.

A patra condiție – privește „posedarea” limbii de stat.

În regionalismul utilizat în Republica Moldo-Română a Basarabiei „a poseda” limba de stat înseamnă a cunoaște limba de stat (scris, citit și vorbit).

Limba de stat este conform art. 13 alin. (1) din Constituție limba română denumită limba moldovenească, în mod absolut impropriu.

Firească, candidatul la demnitatea de Președinte al Republicii Moldova trebuie să cunoască limba oficială care este limba română. Am spune chiar că trebuie să cunoască bine limba română, fără nici o influență slavă. Să nu schimonosească și nici să schilodească limba noastră națională.

Aliniatele (3) și (4) sunt exclusiv tehnice și din acest motiv nu vom stărui asupra lor. Lecturarea acestor norme juridice constituționale este suficientă pentru înțelegerea procedurii care, concret, constă în următorii pași:

- candidatul care a obținut votul a 3/5 din numărul deputaților aleși în Parlament este declarat Președinte al Republicii Moldova;

- dacă nici un candidat nu a întrunit numărul necesar de voturi se va organiza un al doilea tur de scrutin între primii doi candidați, care au obținut cel mai mare număr de voturi;

- în ipoteza în care nici la al doilea tur de scrutin nici un candidat nu va întruni numărul necesar de voturi se vor organiza alegeri repetate;

- dacă Președintele Republicii Moldova nu a putut fi ales nici după alegerile repetate Parlamentul se va dizolva de Președintele în exercițiu, acesta stabilind și data alegerilor pentru noul Parlament.

Această procedură de alegere a Președintelui Republicii Moldova succint precizată anterior pare greoaie și oricum este la discreție totală a partidelor politice sau a formațiunilor politice. Alegerea șefului statului devine o „chestiune de partid” ceea ce pare a fi inadmisibil. Totodată pot exista și sincope dacă Parlamentul nu este capabil să aleagă totuși un șef de stat. Acest lucru s-a întâmplat în Moldova și ar trebui să îngrijoreze clasa politică „moldovenească”.

Desigur procedura de alegere a șefului statului este în detaliu reglementată prin lege organică însă noi ne-am cantonat exclusiv asupra analizării dispozițiilor constituționale.

Art. 79.: „Validarea mandatului și depunerea jurământului”.

„(1). Rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova este validat de Curtea Constituțională.

(2). Candidatul a cărui alegere a fost validată depune în fața Parlamentului și a Curții Constituționale, cel târziu la 45 de zile după alegeri, următorul jurământ:

<< Jur să-mi dăruiesc toată puterea și priceperea propășirii Republicii Moldova, să respect Constituția și legile țării, să apăr democrația, drepturile și libertățile fundamentale ale omului, suveranitatea, independența, unitatea și integritatea teritorială a Moldovei >>”.

Articolul supus analizei noastre se referă la validarea mandatului de Președinte și respectiv la depunerea jurământului de către șeful statului.

După alegerea Președintelui de către Legislativ rezultatul scrutinului trebuie validat de către Curtea Constituțională.

Într-adevăr, printre atribuțiile conferite Curții Constituționale a Republicii Moldova se regăsește la art. 135 alin. 1 lit. „e” și aceea de confirmare a rezultatelor alegerii Parlamentului **și a Președintelui Republicii Moldova**.

Cu ocazia validării rezultatului scrutinului prezidențial Curtea Constituțională trebuie să constate dacă cu prilejul alegerii au fost respectate procedurile prevăzute de art. 78 din Constituția Republicii Moldova. În condițiile în care procedura a fost integral respectată și nu au fost constatate fraude cu ocazia desfășurării procesului electoral Curtea Constituțională validează rezultatul alegerilor pentru funcția de Președinte al Republicii Moldova.

În mod firesc candidatul a cărui alegere a fost validată trebuie să depună jurământul prevăzut de Constituție. Norma juridică constituțională prevede și un termen limită pentru depunerea jurământului, respectiv cel mult 45 de zile după data desfășurării scrutinului. Acest termen imperativ are menirea de a asigura **transferul într-un timp rezonabil** a prerogativelor prezidențiale de la Președintele în exercițiu la Președintele nou ales.

Jurământul depus de Președintele Republicii Moldova, prin conținutul său, se referă la promisiunea unilaterală, solemnă a viitorului șef de stat de a respecta dreptul pozitiv (obiectiv) al țării – și în special Legea fundamentală – de a garanta și de a proteja valorile democratice și drepturile omului precum și attributele esențiale ale statului concretizate în: suveranitatea (supremația și independența) statului, unitatea și integritatea teritorială a Republicii.

Art. 80.: „Durata mandatului”.

„(1). Mandatul Președintelui Republicii Moldova durează 4 ani și se exercită de la data depunerii jurământului.

(2). Președintele Republicii Moldova își exercită mandatul până la depunerea jurământului de către Președintele nou ales.

(3). Mandatul Președintelui Republicii Moldova poate fi prelungit, prin lege organică, în caz de război sau de catastrofă.

(4). Nici o persoană nu poate îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova decât pentru cel mult două mandate consecutive”.

Acest articol stabilește durata mandatului prezidențial menționându-se că acesta se exercită de la data depunerii jurământului.

Pentru a nu se crea discontinuitate în exercitarea atribuțiilor prezidențiale se prevede că Președintele în exercițiu continuă să-și îndeplinească mandatul până în momentul depunerii jurământului de către Președintele ales.

În caz de catastrofă sau în stare de război mandatul Președintelui în exercițiu poate fi **prelungit**. Această **prelungire** se realizează exclusiv în temeiul unei legi organice adoptată de autoritatea legislativă. Firesc în timpul unei catastrofe sau în timp de război este dificilă întrunirea Parlamentului în vederea efectuării procedurilor necesare desfășurării scrutinului prezidențial. Chiar și în aceste condiții prelungirea mandatului prezidențial este de competența exclusivă a Parlamentului, în calitatea sa de organ reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova și se materializează prin adoptarea unei legi organice, potrivit dispozițiilor constituționale – art. 72 alin. (3) lit. „p” raportat la art. 80, ambele din Constituția Republicii Moldova.

Prevederea cuprinsă în alin. (3) al art. 80 din Constituție deși principial este corectă s-ar impune cu necesitate în ipoteza în care Președintele Republicii ar fi ales de întreg corpul electoral prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. În această ipoteză prelungirea mandatului prin lege organică de către Parlament apare ca o necesitate deoarece în caz de catastrofă și mai ales în timp de război este greu de crezut că se pot organiza alegeri generale prezidențiale pe întreg teritoriul Republicii.

În ipoteza republicii parlamentare, când șeful statului este ales de Legislativ este de preferat declanșarea procedurii de alegere a noului Președinte. Doar dacă această procedură nu poate fi inițiată, din cauze obiective, mandatul Președintelui în exercițiu poate fi prelungit. Desigur, prelungirea mandatului șefului de stat este de înțeles chiar și într-o republică parlamentară deoarece în situații excepționale (catastrofă, război) nimeni nu mai are timpul disponibil pentru depunerea candidaturilor la funcția prezidențială.

În sfârșit alin. (4) al articolului analizat prevede că funcția de Președinte al Republicii Moldova poate fi exercitată de o persoană fizică, care îndeplinește condițiile prevăzute de lege, **cel mult două mandate consecutive**.

Aceasta înseamnă că șeful statului poate îndeplini mai mult de două mandate (eventual trei, patru mandate) dacă acestea nu sunt consecutive.

Concret după ce a îndeplinit funcția de președinte 8 ani (două mandate) șeful statului nu mai candidează dar, după 4 ani poate să-și depună din nou candidatura.

Credem că se impune modificarea acestui text constituțional în sensul prevederii imposibilității unei persoane fizice de a îndeplini funcția de Președinte al Republicii Moldova mai mult de două mandate. Desigur cele două mandate pot fi și succesive.

A lăsa pe un fost președinte, după ce a îndeplinit două mandate, să candideze iarăși pe considerentul că al treilea potențial mandat nu este consecutiv primelor două mandate crează posibilitatea lansării unui regim autoritar, întemeiat pe forța charismatică sau pe prestigiul și pe autoritatea persoanei fizice ce urmează să îndeplinească și pentru un al treilea mandat funcția de șef al statului. Aceasta echivalează cu un atac direct la principiile fundamentale ale democrației politice contribuind fără echivoc, la

îndepărtarea Republicii de la tezele fundamentale ale Statului de Drept.

Fie că sunt intercalate sau sunt succesive mandatele unui Președinte de Republică **trebuie să se oprească la enigmatică cifră 2** pentru a nu denatura și deturna scopurile și rolul instituției prezidențiale.

Demnitatea de Președinte al Republicii Moldova trebuie „cucerită” de cetățenii care au un cuvânt de spus relativ la propășirea țării; ea nu trebuie să devină o țintă pentru carieriști, pentru foștii nomenclaturiști sovietici și pentru elementele oportuniste.

Orice Președinte al Republicii Moldova trebuie să înțeleagă că menirea sa este de a servi țara, poporul român din Basarabia. Cei ce urăsc acest popor, cei străini de sufletul românesc nu au ce căuta în această extrem de importantă demnitate a Statului Moldo – Român.

Art. 81.: „Incompatibilități și imunități”.

„(1). Calitatea de Președinte al Republicii Moldova este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite.

(2). Președintele Republicii Moldova se bucură de imunitate. El nu poate fi tras la răspundere juridică pentru opiniile exprimate în exercitarea mandatului.

(3). Parlamentul poate hotărî punerea sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova, cu votul a cel puțin două treimi din numărul deputaților aleși, în cazul în care săvârșește o infracțiune. Competența de judecată aparține Curții Supreme de Justiție, în condițiile legii.

Președintele este demis de drept la data rămânerii definitive a sentinței de condamnare”.

Funcția de Președinte al Republicii Moldova presupune, în mod firesc, elaborarea unui „statut” pentru persoana fizică care exercită această înaltă demnitate publică.

De aceea, Legiuitorul Constituant a prevăzut în dispozițiile art. 81 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova că demnitatea de Președinte este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite. Aceasta înseamnă că, cu excepția funcțiilor onorifice, care nu sunt retribuite, Președintele Republicii Moldova nu poate ocupa nici o funcție fie aceasta publică sau privată.

Cazul de incompatibilitate este firesc. Deținând „magistratura supremă” în stat – cel puțin sub aspect formal - Președintele Republicii Moldova trebuie să acorde întreaga sa atenție și putere de muncă, pentru a asigura îndeplinirea atribuțiilor care îi revin, în cele mai bune condiții. El nu trebuie să fie afectat sub nici o formă de preocupări de natură a-i micșora sau afecta vigilența în supravegherea respectării Legii fundamentale și a bunei conlucrări a tuturor autorităților publice. Cu atât mai mult, cu cât șeful statului are și alte îndatoriri concrete – specificate în Constituție – în diferite domenii de activitate statală (relația cu Parlamentul, relația cu Guvernul, relațiile cu autoritățile administrației publice, raporturile cu Curtea Constituțională și cele cu autoritatea judecătorească).

Pe de altă parte, acest caz de incompatibilitate privește, în mod direct, conservarea echidistanței și independenței șefului statului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul statului „moldovenesc”. Aceasta pentru că, de principiu, așa cum bine este remarcat în Constituție, a exercita o funcție (nu are importanță natura acesteia) implică și obținerea unei satisfacții financiar – materiale.

Ori, instituția sau unitatea la care potențial și ipotetic ar exercita o funcție șeful statului ar dobândi sau ar putea dobândi avantaje materiale sau de ordin moral.

În sfârșit această incompatibilitate acoperă și o altă latură. Este vorba despre latura prestigiului, a prestanței demnității publice pe care o reprezintă instituția Președintelui Republicii Moldova.

Exercitând o demnitate publică fundamentală de prim rang, Președintele Republicii Moldova nu trebuie și nici nu poate cumula această calitate cu o funcție publică sau privată, indiferent de nivelul sau de importanța politică, culturală, științifică sau social-economică a respectivei funcții.

Președintele Republicii Moldova se bucură de imunitate, conform prevederilor art. 81 alin. (2) din Constituția Republicii Moldova.

Imunitatea șefului statului „moldovean” se concretizează în imposibilitatea instanțelor judecătorești de a trage la răspundere juridică pe persoana fizică care îndeplinește această înaltă demnitate publică.

În literatura juridică constituțională și administrativă s-a opinat că protecția conferită prin acordarea beneficiului imunității rezultă

din **natura bicefală** a „puterii” executive, în cadrul căreia responsabilitatea pentru actele Președintelui revine celui care le contrasemnează, adică primului-ministru.

Noi, așa cum am mai afirmat, nu împărtășim teza executivului bicefal. În legătură cu non-responsabilitatea șefului statului pentru actele efectuate, răspunsul dat – deși probabil corect – este incomplet. Pentru faptele Președintelui Republicii Moldova răspunde cumva tot primul-ministru ????

În realitate, imunitatea este acordată șefului statului pentru ca acest înalt demnitar să-și poată îndeplini mandatul încredințat de către membrii organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova.

Ea se referă numai la **opiniile exprimate** în exercitarea acestei demnități publice și privește exclusiv perioada de timp aferentă exercitării mandatului prezidențial. Toate opiniile și am spune noi actele care nu prezintă relevanță sub aspect juridico-penal nu pot constitui temeiuri pentru promovarea unor acțiuni în instanță.

Dacă șeful statului săvârșește o infracțiune atunci Parlamentul **îi poate ridica imunitatea** cu votul de două treimi din numărul deputaților aleși. Punerea sub acuzare în această situație echivalentă practic cu ridicarea imunității Președintelui.

Această **punere sub acuzare** nu privește doar săvârșirea potențială a infracțiunii de înaltă trădare cum prevede Constituția României, în art. 96 alin. (1). Ea se referă la **orice infracțiune** care potențial poate fi săvârșită de orice subiect de drept, inclusiv de Președintele țării.

Textul alin. (3) din art. 81 din Constituția Republicii Moldova nu menționează sintetic procedura punerii sub acuzare a șefului de stat.

Așa fiind, propunerea privind punerea sub acuzare poate fi inițiată de majoritatea parlamentarilor și credem că ea trebuie adusă neîntârziat la cunoștința Președintelui. Trebuie recunoscut șefului statului dreptul de a da explicații Parlamentului relativ la faptele determinate, de natură penală, pentru care este acuzat.

De la data punerii sub acuzare și până la data demiterii șeful statului **ar trebui să fie de drept suspendat din funcție**.

Constituția nominalizează instanța competentă să îl judece pe șeful statului. Aceasta este Curtea Supremă de Justiție. Președintele

Republicii Moldova este demis de drept la data rămânării definitive a hotărârii de condamnare.

Se naște o întrebare legitimă: Cine sesizează instanța supremă după ce deputații au votat în favoarea punerii sub acuzare a Președintelui Republicii Moldova ? Se conturează două ipoteze:

*. – după aprobarea punerii sub acuzare Parlamentul trebuie **să sesizeze direct** instanța competentă, respectiv Curtea Supremă de Justiție;

*. – după aprobarea punerii sub acuzare, cererea / propunerea împreună cu procesul – verbal ce consemnează rezultatul votului sunt înaintate procurorului general al Republicii Moldova pentru a fi sesizată, în mod legal, Curtea Supremă de Justiție.

A doua ipoteză pare a fi cea corectă pentru că reprezintă dispozițiile din Codul de procedură penală cu privire la sesizarea instanței de judecată în materie penală dar și pentru că în acest mod autoritatea legislativ – deliberativă nu încalcă atribuțiile Procuraturii, parte componentă a autorității judecătorești.

Articolele nr. 82 și 83 din Constituția Republicii Moldova au fost „excluse”, abrogate din Legea nr. 1115 – XIV din 05.07.2000.

Art. 84.: „Mesaje”.

„(1). Președintele Republicii Moldova poate lua parte la lucrările Parlamentului.

(2). Președintele Republicii Moldova adresează Parlamentului mesaje cu privire la principalele probleme ale națiunii”.

În calitatea sa de șef al statului Președintele poate avea interesul să asiste la lucrările autorității deliberativ – legislative. Prezența sa poate impulsiona parlamentarii în scopul accelerării desfășurării activităților specifice (adoptarea legilor, a hotărârilor; aprobarea direcțiilor principale ale politicii interne și externe a statului; aprobarea doctrinei militare a statului etc.).

De asemenea Președintele Republicii poate adresa mesaje Parlamentului. Acestea trebuie să aibă un conținut clar, concis, ferm să fie lipsite de elemente ideologice și să privească „principalele probleme ale **națiunii**”. Constituantul utilizează în acest text noțiunea de „**națiune**” deși în tot cuprinsul Constituției este ocultată. Desigur, nu poate fi vorba decât despre națiunea română de pe teritoriul Basarabiei, înglobat în Republica Moldova.

Totuși referirea la națiunea română nu se poate circumscrie doar teritoriului pruto-nistean unde trăiește doar o mică parte din poporul român. Oare mesajele se referă la întreaga națiunea română ?? Ne îndoim dar, în mod indirect, orice mesaj transmis de șefului statului „moldovean” către deputații plenipotențieri produce reverberații în întreaga noastră națiune.

Art. 85.: „Dizolvarea Parlamentului”.

„(1). În cazul imposibilității formării Guvernului sau al blocării procedurii de adoptare a legilor timp de 3 luni, Președintele Republicii Moldova, după consultarea fracțiunilor parlamentare, poate să dizolve Parlamentul.

(2). Parlamentul poate fi dizolvat, dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului, în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură.

(3). În cursul unui an, Parlamentul poate fi dizolvat o singură dată.

(4). Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui Republicii Moldova, cu excepția cazului prevăzut la art. 78 alineatul (5), și nici în timpul stării de urgență, de asediu sau de război”.

În toate cazurile dizolvarea Parlamentului Republicii Moldova trebuie să constituie o situație de excepție. În nici un caz Președintele nu trebuie să abuzeze de această prerogativă pentru a nu zdruncina viața democratică a statului.

Practic, Parlamentul **poate fi dizolvat** în următoarele situații:

- 1). *. în cazul imposibilității formării Guvernului;
- 2). *. în cazul blocării procedurii de adoptare a legilor pentru o perioadă de 3 luni;
- 3). *. dacă nu a acceptat votul de încredere pentru formarea Guvernului în termen de 45 de zile de la prima solicitare și numai după respingerea a cel puțin două solicitări de investitură.

În aceste trei situații Președintele Republicii Moldova are aptitudinea de a dizolva Parlamentul. Aceasta înseamnă că șeful statului nu are obligația de a dizolva Parlamentul ci doar facultatea

de a proceda în acest mod. Rămâne la latitudinea președintelui dacă utilizează sau nu instituția juridică a dizolvării.

Textul constituțional impune și anumite limite pe care șeful statului este ținut să le respecte. Aceste limite privesc, cum era și normal, posibilitatea dizolvării Parlamentului.

Astfel:

*. Parlamentul nu poate fi dizolvat în ultimele 6 luni ale mandatului Președintelui. Cu toate acestea în acest caz există și o excepție referitoare la situația în care Președintele nu poate fi ales, după alegeri repetate, caz prevăzut de art. 78 alin. (5) din Constituția Republicii Moldova. Fiind o excepție de la regula constituțională, înseamnă că Parlamentul va putea fi dizolvat deși mandatul șefului statului se află în ultimele 6 luni sau chiar a expirat;

*. Parlamentul nu poate fi dizolvat pe perioada cât este declarată starea de urgență, starea de asediu sau, după caz, starea de război.

*. O altă limitare se referă la frecvența utilizării instituției dizolvării Parlamentului de către șeful statului. Pentru a nu crea un abuz prin exercitarea acestui drept de către șeful statului textul constituțional prevede că doar o singură dată într-un an calendaristic poate fi dizolvat Parlamentul.

Cu referire la situațiile în care șeful statului are posibilitatea, prerogativa dizolvării Parlamentului reținem următoarele aspecte teoretice. Cele trei cazuri prevăzute de Constituție se referă fie la imposibilitatea desfășurării procesului legislativ, fie la imposibilitatea formării Guvernului, în calitatea sa de titular al puterii executive în Stat. În această ultimă situație existând disensiuni, dezacorduri între Parlament și Președinte, unica soluție stabilită de Legiuitorul Constituant a fost întoarcerea la electorat, prin organizarea de alegeri parlamentare anticipate.

Art. 86.: „Atribuții în domeniul politicii externe”.

„(1). Președintele Republicii Moldova poartă tratative și ia parte la negocieri, încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova și le prezintă, în modul și în termenul stabilit prin lege, spre ratificare Parlamentului.

(2). Președintele Republicii Moldova, la propunerea Guvernului, acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova și aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice.

(3). Președintele Republicii Moldova primește scrisorile de acreditare și de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai altor state în Republica Moldova”.

Toate atribuțiile conferite șefului statului în domeniul politicii externe sunt tradițional consacrate în Dreptul Internațional Public:

- *. încheie tratate internaționale în numele Republicii Moldova dar poate purta tratative în mod direct și nemijlocit și poate participa la negocieri.

De regulă, purtarea tratatelor și participarea la negocieri sunt lăsate pe seama reprezentanților Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Moldova;

- *. prezintă spre ratificare Parlamentului tratatele internaționale încheiate, la termenele și cu procedura prevăzută de lege;

- *. acreditează și recheamă reprezentanții diplomatici ai Republicii Moldova, la propunerea Guvernului;

- *. aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice ale Republicii Moldova în străinătate;

- *. primește scrisorile de acreditare și pe cele de rechemare ale reprezentanților diplomatici ai statelor străine în Republica Moldova. Aceasta înseamnă că reprezentanții diplomatici ai statelor străine sunt acreditați pe lângă Președintele Republicii Moldova.

Nu vom proceda la analiza detaliată a acestor instituții deoarece ele fac obiect de studiu și de cercetarea pentru știința Dreptului Internațional Public. Totuși, sub aspectul Dreptului Constituțional, vom remarca faptul că toate aceste atribuții își găsesc fundamentul în calitatea președintelui de a reprezenta statul pe planul relațiilor internaționale.

Art. 87.: „Atribuții în domeniul apărării”.

„(1). Președintele Republicii Moldova este comandatul suprem al forțelor armate.

(2). Președintele Republicii Moldova poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală.

(3). În caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, Președintele Republicii Moldova ia măsuri pentru respingerea agresiunii, declară stare de război și le aduce, neîntârziat, la cunoștința Parlamentului. Dacă Parlamentul nu se află în sesiune, el se convoacă de drept în 24 de ore de la declanșarea agresiunii.

(4). Președintele Republicii Moldova poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și a ordinii publice, în limitele și în condițiile legii”.

Toate atribuțiile șefului statului privesc situații excepționale.

Se recunoaște Președintelui Republicii **calitatea de comandant suprem** al forțelor armate. Această calitate se raportează la toate structurile militare aparținând: Ministerului Apărării, Ministerului Afacerilor Interne, Ministerului Securității Naționale.

Concret atribuțiile conferite șefului statului în domeniul militar și care privesc situații de excepție sunt următoarele:

- *. poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală a forțelor armate;

- *. are dreptul de a lua măsuri pentru respingerea unei agresiuni, dacă există declanșată o agresiune armată împotriva țării;

- *. poate declara stare de război.

Aceste ultima două prerogative trebuie să le aducă șeful statului neîntârziat la cunoștința Parlamentului. Gravitatea măsurilor dispuse de șeful statului determină convocarea de drept a Parlamentului, dacă acesta nu se află în sesiune, în maxim 24 de ore de la data declanșării agresiunii;

- *. poate lua și alte măsuri având ca finalitate asigurarea securității naționale și a ordinii publice. Aceste măsuri trebuiesc luate exclusiv în condițiile și în limitele legale.

Apreciem că ar fi fost mai indicat ca textul constituțional să prevadă aceste „măsuri”, evitând lăsarea determinării lor pe seama Legiuitorului ordinar. În sprijinul acestui punct de vedere, invocăm natura situațiilor excepționale în care se exercită atribuțiile șefului de stat în domeniul apărării.

Art. 88.: „Alte atribuții”.

„Președintele Republicii Moldova îndeplinește și următoarele atribuții:

- a). conferă decorații și titluri de onoare;
- b). acordă **grade militare supreme** !!! prevăzute de lege;
- c). soluționează problemele cetățeniei Republicii Moldova și acordă azil politic;
- d). numește în funcții publice, în condițiile prevăzute de lege;
- e). acordă grațiere individuală;
- f). poate cere poporului să-și exprime, prin referendum, voința asupra problemelor de interes național;
- g). acordă ranguri diplomatice;
- h). conferă grade superioare de clasificare lucrărilor din procuratură, judecătoria și altor categorii de funcționari, în condițiile legii;
- i). suspendă actele Guvernului, ce contravin legislației, până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale;
- j). exercită și alte atribuții stabilite prin lege”.

Articolul nr. 88 din Constituția Republicii Moldova enumeră **atribuții eterogene** care pot fi exercitate de șeful statului „moldovean”. Aceste atribuții au un caracter enunțativ, exemplificativ deoarece lit. „j” a articolului menționează în terminis că Președintele Republicii poate exercita și alte atribuții prevăzute de lege.

Toate atribuțiile eterogene menționate la articolul supus analizei determină competențele Președintelui Republicii în domenii variate de activitate. Astfel, șeful statului poate conferi decorații și alte titluri de onoare unor personalități din Republica Moldova ca o recunoaștere a meritelor acelor persoane în promovarea civismului, a culturii, artei, științei în Republică și pe plan internațional. Șeful statului poate acorda grade militare supreme care sunt prevăzute de lege. În temeiul acestei norme juridice constituționale Președintele Republicii poate acorda unor ofițeri din forțele armate (Ministerul Apărării, Ministerul Afacerilor Interne, Ministerul Securității Naționale) grade de generali.

Soluționarea problemelor cetățeniei Republicii Moldova și acordarea de azil politic, teritorial este o atribuție a șefului de stat.

Problemele relative la cetățenie privesc: acordarea cetățeniei, renunțarea la cetățenie. Azilul politic se acordă de șeful statului unor persoane fizice urmărite și persecutate în țara de origine pentru concepțiile lor.

O atribuție extrem de importantă este prevăzută de art. 88 lit. „d” și se referă la atribuțiile șefului statului **de a numi** în funcții publice.

Spre exemplu: Președintele Republicii **numește Guvernul**, în baza votului de încredere acordat de Parlament [art. 98 alin. (4) din Constituție] sau judecătorii instanțelor judecătorești **se numesc în funcție** de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii [art. 116 alin. (2) din Constituție].

Tradițional se recunoaște șefului statului dreptul, prerogativa de a acorda grațierea individuală. Este un atribut care își găsește fundamentul în perioada medievală, când șeful statului – domnitorul – avea dreptul absolut de a ierta de pedeapsă pe „osândit”.

În calitatea sa de șef de stat Președintele Republicii are aptitudinea, atribuția de a consulta poporul prin referendum, în privința chestiunilor de interes național. În acest mod șeful statului recurge la consultarea poporului **în vederea obținerii voinței populare** cu privire la o problemă majoră, fundamentală a Republicii. **Exprimarea voinței poporului prin referendum** are o valoare juridică supremă deoarece exprimă în mod direct și nemijlocit concepția majorității cetățenilor referitor la problema abordată.

Șeful statului acordă ranguri diplomatice. Această atribuție prevăzută la art. 88 lit. „g” trebuie raportată de dispozițiile art. 86 din Constituția Republicii Moldova, privitoare la atribuțiile Președintelui în domeniul politicii externe.

Dacă șeful statului aprobă înființarea, desființarea sau schimbarea rangului misiunilor diplomatice, în mod firesc, are și atribuția de acordare a rangurilor diplomatice.

O altă atribuție a șefului statului se referă la conferirea gradelor superioare de clasificare lucrătorilor din procuratură, justiție și altor categorii de funcționari.

Această atribuție a fost acordată Președintelui Republicii Moldova de către Legiuitorul Constituant tocmai pentru a se garanta

promovarea în grade superioare de clasificare a funcționarilor din justiție, procuratură dar și din alte domenii exclusiv în funcție de performanțele profesionale obținute, în condiții obiective fundamentate pe imparțialitate.

Atribuția prevăzută la lit. „i” din articolul supus analizei se referă la posibilitatea suspendării actelor Guvernului, ce contravin legislației, până la adoptarea hotărârii definitive a Curții Constituționale.

Este o atribuție extrem de importantă a șefului statului. Pentru exercitarea acestei atribuții este necesar ca, în prealabil, să fi fost sesizată Curtea Constituțională în legătură cu eventuala constituționalitate a actului normativ emis de Guvern.

Suspendarea actului Guvernului nu se realizează de Președinte din postura de „șef” al „puterii” executive. Dimpotrivă această suspendare se fundamentează pe locul și rolul șefului statului **„de mediator între autoritățile publice constituite și, totodată, de mediator între stat și societate**. Se reflectă în acest mod grija șefului statului referitoare la asigurarea unei legislații coerente și echilibrate și totodată se manifestă plener atenția șefului de stat îndreptată spre asigurarea conformității tuturor actelor „puterii” executive cu Legea fundamentală și cu întregul drept pozitiv (obiectiv) aflat în vigoare în Republica Moldova.

Lit. „j” se referă la alte atribuții ce sunt stabilite, în favoarea șefului statului, prin lege. Este de dorit, ca în măsura posibilităților, Constituantul să prevadă **toate** atribuțiile Președintelui Republicii. Aceasta pentru a nu lăsa la latitudinea Legiuitorului ordinar posibilitatea de a stabili și modifica atribuțiile conferite prin lege. O precizare credem că se mai impune: alte atribuții conferite șefului statului nu pot fi stabilite de legiuitor decât **prin lege organică**. Este adevărat că art. 72 din Constituție nu prevede că reglementarea atribuțiilor șefului statului se efectuează prin lege organică. Dar reținem că organizarea și funcționarea unor instituții fundamentale – Parlament, Guvern, Curtea Constituțională, Consiliul Superior al Magistraturii și Instanțele judecătorești – **se reglementează prin lege organică**.

Pentru identitate de raționament și atribuțiile Președintelui Republicii Moldova, altele decât cele prevăzute expres de Constituție, trebuie să fie consacrate **numai prin lege organică**.

Art. 89.: „Demiterea”.

„(1). În cazul săvârșirii unor fapte prin care încalcă prevederile Constituției, Președintele Republicii Moldova poate fi demis de către Parlament cu votul a două treimi din numărul deputaților aleși.

(2). Propunerea de demitere poate fi inițiată de cel puțin o treime din deputați și se aduce neîntârziat la cunoștința Președintelui Republicii Moldova. Președintele poate de Parlamentului și Curții Constituționale explicații cu privire la faptele ce i se impută”.

Procedura de demitere a șefului statului se poate declanșa numai pentru încălcarea prevederilor Constituției Republicii Moldova.

Cu alte cuvinte, încălcarea unor norme juridice, inferioare Constituției nu pot constitui un motiv pentru declanșarea procedurii de demitere a șefului statului.

Deși textul constituțional nu menționează credem că Legiuitorul Constituant a avut în vedere, în mod deosebit, acele prevederi referitoare la suveranitatea, simbolurile și limba de stat. Apoi textul are în vedere încălcarea principiului separației puterilor în stat, a pluralismului politic, a drepturilor și libertăților fundamentale cetățenești, a limitelor revizuirii Constituției, a independenței judecătorilor din Republică.

În ipoteza încălcării dovedite a prevederilor constituționale se poate iniția o propunere de demitere a șefului statului de către cel puțin 1/3 din deputații aleși în Parlament.

Propunerea de demitere se înaintează imediat Președintelui Republicii Moldova pentru a se lua la cunoștință. Dacă consideră oportun șeful statului poate da explicații Parlamentului și Curții Constituționale relative la faptele ce i se impută, adică cu privire la pretensele încălcări a normelor juridice constituționale. Președintele se poate apăra argumentând că nu a încălcat nici o dispoziție constituțională, demonstrând că propunerea de demitere nu constituie altceva decât un „joc politic”. El poate, de asemenea, să recunoască parțial încălcarea prevederilor Legii fundamentale, motivând că faptele săvârșite nu sunt deosebit de grave și nu au afectat imaginea Președintelui și a Republicii pe planul relațiilor internaționale.

Dacă există probe indubitabile că șeful statului a săvârșit fapte prin care a încălcat prevederile Constituției, Parlamentul Republicii Moldova, cu votul a 2/3 din numărul deputaților aleși îl poate demite pe Președintele Republicii Moldova.

Principalul efect al demiterii șefului statului îl reprezintă vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova.

Art. 90.: „Vacanța funcției”

„(1). Vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova intervine în caz de expirare a mandatului, de demisie, de demitere, de imposibilitate definitivă a exercitării atribuțiilor sau de deces.

(2). Cererea de demisie a Președintelui Republicii Moldova este prezentată Parlamentului, care se pronunță asupra ei.

(3). Imposibilitatea exercitării atribuțiilor mai mult de 60 de zile de către Președintele Republicii Moldova este confirmată de Curtea Constituțională în termen de 30 de zile de la sesizare.

(4). În termen de 2 luni de la data la care a intervenit vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova, se vor organiza, în conformitate cu legea, alegeri pentru un nou Președinte”.

Alin. (1) al articolului supus analizei determină **situațiile** în care intervine vacanța funcției (de fapt a demnității) de Președinte. Acestea sunt următoarele:

- *. expirarea mandatului prezidențial;
- *. demisia din funcția de Președinte;
- *. demiterea din funcția de Președinte;
- *. imposibilitatea definitivă a exercitării atribuțiilor specifice funcției de Președinte al Republicii Moldova;
- *. deces.

Vom analiza succint fiecare dintre situațiile în care intervine vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova.

***. Expirarea mandatului prezidențial.**

În mod firesc la expirarea mandatului prezidențial intervine vacanța funcției de Președinte. Totuși, remarcăm faptul că **deși mandatul șefului statului a expirat**, Președintele în exercițiu al Republicii Moldova își exercită mandatul până la depunerea

jurământului de Președintele nou ales. [art. 80 alin. (2) din Constituție].

Cum se conciliază cele două texte constituționale !??!

Pe de o parte, avem textul analizat care nominalizează expirarea mandatului prezidențial **drept situație** de vacantare a funcției de Președinte iar pe de altă parte avem textul art. 80 alin (2) care impune **soluția continuării mandatului deja expirat** de către Președintele în exercițiu, până la depunerea jurământului de noul șef al statului.

Desigur, expirarea mandatului constituie, fără discuție, o situație de vacantare a funcției Președintelui de Republicii Moldova.

Soluția adoptată prin art. 80 alin. (2) din Constituție se justifică prin dorința Legiuitorului Constituțional de a nu crea discontinuități în exercitarea funcției de Președinte al Republicii. Se crează astfel **o ficțiune în ceea ce privește continuarea mandatului Președintelui în exercițiu** până la depunerea jurământului de către noul șef al statului.

***. Demisia de funcția de Președinte.**

Demisia constituie un act juridic unilateral pornit din inițiativa șefului statului, care înțelege să renunțe în mod definitiv și irevocabil la exercitarea atribuțiilor de Președinte al Republicii Moldova. Cererea de demisie este prezentată Parlamentului care se va pronunța asupra sa. Credem că autoritatea deliberativ-legislativă nu are competență de a respinge cererea de demisie a șefului statului deoarece această cerere reprezintă o manifestare unilaterală de voință ce nu poate fi cenzurată.

„Pronunțarea” Parlamentului se referă, în opinia noastră, la faptul **de a lua act** de cererea de demisie a Președintelui.

Firesc, demisia șefului statului declanșează vacanța funcției de Președinte al Republicii Moldova.

***. Demiterea din funcția de Președinte.**

Cu ocazia analizării art. 89 din Constituție am examinat această **situație** de vacantare a funcției de Președinte al Republicii Moldova. De aceea, nu vom reveni asupra chestiunilor deja tratate anterior.

***. Imposibilitatea definitivă a exercitării atribuțiilor specifice funcției de Președinte al Republicii Moldova.**

Imposibilitatea exercitării atribuțiilor specifice șefului de stat trebuie să fie definitivă. Acesta înseamnă că imposibilitatea menționată trebuie să aibă o durată mai mare de 60 de zile. Această situație trebuie să fie confirmată de către Curtea Constituțională, într-un termen de maxim 30 de zile de la sesizare.

De principiu, imposibilitatea definitivă a exercitării atribuțiilor specifice funcției de Președinte al Republicii Moldova survine ca urmare a unor afecțiuni grave cu caracter fizic sau psihic. Se au în vedere boli grave care nu mai permit șefului statului exercitarea atribuțiilor specifice.

***. Decesul.**

Este evident că moartea titularului funcției prezidențiale determină vacantarea funcției de Președinte al Republicii Moldova.

În **toate situațiile** de vacantare a funcției prezidențiale urmează a se organiza alegeri, conform dispozițiilor legale, **în termen de 2 luni** de la data vacantării funcției de Președinte, în vederea alegerii unui nou Președinte al Republicii Moldova.

Art. 91.: „Interimatul funcției”.

„Dacă funcția de Președinte al Republicii Moldova devine vacantă sau dacă Președintele este demis ori dacă se află în imposibilitatea temporară de a-și exercita atribuțiile, interimatul se asigură, în ordine, de Președintele Parlamentului sau de Primul ministru.”

În primul rând trebuie să observăm că demiterea Președintelui reprezintă o situație, un caz de vacantare a funcției prezidențiale. În consecință, formularea: „dacă funcția... devine vacantă sau dacă Președintele este demis...” este improprie. O altă ipoteză la care textul se referă privește imposibilitatea **temporară** de exercitare a atribuțiilor de către șeful statului. Într-adevăr această situație nu reprezintă un caz de declanșare a vacanței funcției de Președinte deoarece este vorba de o imposibilitate **temporară**, deci susceptibilă de dispariție.

În cazul vacantării funcției prezidențiale imposibilitatea exercitării atribuțiilor trebuie să fie **definitivă**.

Concluzionând afirmăm că interimatul funcției prezidențiale se declanșează în caz de vacanță a funcției de Președinte sau în cazul imposibilității temporare de exercitare a atribuțiilor de către Președintele în exercițiu.

În aceste situații interimatul funcției de Președinte se va asigura de Președintele Parlamentului sau de Primul – ministru. Textul dă întâietate șefului Legislativului la asigurarea interimatului la funcția prezidențială. Aceasta rezultă din utilizarea în textul constituțional a noțiunii: „se asigură, **în ordine**, ...”, ceea ce generează o ordine de preferință stabilită de Constituant.

Ordinea de preferință, instituită de textul constituțional este cât se poate de firească deoarece, la asigurarea interimatului funcției prezidențiale, dă întâietate reprezentantului „puterii” deliberativ-legislative în raport cu exponentul „puterii” executive.

Art. 92. „Răspunderea Președintelui interimar”.

„Dacă persoana care asigură interimatul funcției de Președinte al Republicii Moldova săvârșește fapte grave, prin care se încalcă prevederile Constituției, se aplică articolul 89 alineatul (1) și articolul 91.”

Acest articol se referă la posibilitatea demiterii Președintelui interimar, potrivit art. 89 din Constituția Republicii Moldova.

De asemenea, articolul examinat trimite la prevederile art. 91, referitoare la asigurarea interimatului funcției de Președinte al Republicii Moldova.

Întrucât noi am analizat prevederile constituționale cuprinse în articolele 89 și 91 nu vom face precizări suplimentare.

Totuși, o chestiune de principiu se ridică: Dacă Președintele în exercițiu ar demisiona, Președintele Parlamentului, în calitatea sa de Președinte interimar, ar fi demis iar noul Președinte interimar – Primul – ministru ar deceda sau ar demisiona din funcția de Președinte interimar, se pune întrebarea ce persoană ar ocupa funcția de Președinte interimar ? Constituția nu răspunde la această întrebare deși, din punct de vedere practic, o asemenea situație este posibilă.

Este mai mult decât evident faptul că dacă Președintele Parlamentului, în calitatea sa de Președinte interimar, ar fi demis, conform prevederilor art. 91 din Constituție, Președinte interimar ar deveni Primul – ministru al Guvernului Republicii Moldova.

Art. 93: „Promulgarea legilor”.

„(1). Președintele Republicii Moldova promulgă legile.

(2). Președintele Republicii Moldova este în drept, în cazul în care are obiecții asupra unei legi, să o trimită, în termen de cel mult două săptămâni, spre reexaminare, Parlamentului. În cazul în care Parlamentul își menține hotărârea adoptată anterior, Președintele promulgă legea.”

Promulgarea legilor constituie o etapă importantă, absolut necesară pentru intrarea în vigoare a normelor juridice, adoptată de către Parlament.

Competența promulgării legilor adoptate de Parlament, aparține șefului statului.

În primul rând se observă faptul că nu este stipulat un termen în care Președintele Republicii să promulge legile. În mod indirect, mediat ar rezulta că termenul pentru promulgare este de două săptămâni, deoarece în acest termen șeful statului poate trimite Parlamentului legea, în vederea reexaminării.

Această trimitere a legii către Parlament trebuie să fie însoțită de obiecțiunile Președintelui.

Dacă însă Parlamentul adoptă legea în aceeași formă, Președintele Republicii Moldova este obligat să promulge legea.

Se constată că la reprimirea legii votată de Parlament în aceeași formă Președintele nu are stipulat un termen pentru promulgare.

Cu ocazia reexaminării legii, dacă Parlamentul „își menține hotărârea adoptată anterior”, adică dacă votează legea în forma sa inițială se dă întâietate, de către Legiuitorul Constituant, voinței parlamentarilor.

Soluția adoptată este expresia locului și a rolului Parlamentului în sistemul „puterilor” etatice, el fiind organul reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. În condițiile în care Președintele Republicii este ales de către Parlament

nici nu se putea concepe adoptarea unei alte soluții relative la obligația șefului statului de a promulga legea adoptată din nou de legislativ, în forma sa originală.

Art. 94.: „Actele Președintelui”.

„(1). În exercitarea atribuțiilor sale Președintele Republicii Moldova emite decrete, obligatorii pentru executare pe întreg teritoriul statului. Decretele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

(2). Decretele emise de Președinte în exercitarea atribuțiilor sale prevăzute în articolul 86 alineatul (2), articolul 87 alineatele (2), (3) și (4) se contrasemnează de către Primul – ministru.”

Președintele Republicii Moldova poate emite acte cu caracter juridic care se vor publica în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

În aceste condiții prin decretele șefului statului: poate fi revocat un ministru și poate fi numit un alt membru al Guvernului [art. 98 alin. (6) din Constituție]; poate fi numit întregul Guvern [art. 98 alin (4)]; poate fi numit unul sau mai mulți judecători la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. [art. 116 alin. (2) din Constituție].

Pe planul relațiilor internaționale prin decret al Președintelui Republicii este numit un ambasador sau sunt conferite depline puteri pentru negocierea unor tratate în numele Republicii Moldova.

Tot prin emiterea unui decret prezidențial șeful statului poate dizolva Parlamentul [art. 85 din Constituție].

Unele decrete prezidențiale **pot avea și caracter normativ individual**. Este vorba de acordarea unor grade militare supreme (generali), numirea unor persoane fizice în funcția de judecător etc. [art. 88 lit. „b” și art. 116 alin. (2), ambele din Constituția Republicii Moldova].

O serie de decrete emise de Președintele Republicii Moldova trebuie, în mod obligatoriu, să fie contrasemnate de către Primul – ministru. Textul constituțional se referă la decretele prezidențiale emise în exercitarea atribuțiilor prevăzute de art. 86 alin. (2) și de art. 87 alin (2), (3) și (4) din Constituția Republicii Moldova.

Concret este vorba de următoarele atribuții ale șefului statului:

*. acreditarea și rechemarea reprezentanților diplomatici ai Republicii Moldova și aprobarea înființării, desființării sau schimbării rangului misiunilor diplomatice, la propunerea Guvernului;

*. poate declara, cu aprobarea prealabilă a Parlamentului, mobilizarea parțială sau generală;

*. ia măsuri pentru respingerea agresiunii în caz de agresiune armată îndreptată împotriva țării, declară stare de război, aducându-le imediat la cunoștința Parlamentului;

*. poate lua și alte măsuri pentru asigurarea securității naționale și ordinii publice, în limitele și în condițiile legii.

În toate aceste situații decretul prezidențial este valabil numai dacă a fost contrasemnat de Primul – ministru al Guvernului, în calitatea sa de șef al „puterii” executive.

Cum se explică faptul că unele decrete ale șefului statului trebuie să fie contrasemnate de Primul – ministru al Guvernului ??

Se observă că decretele prezidențiale care au nevoie de contrasemnătura șefului executivului, a Primului – ministru, se referă la aspecte extrem de importante circumscrise fie relațiilor externe ale statului, fie – după caz – la situații excepționale referitoare la domeniul apărării statului.

În aceste situații contrasemnarea decretelor prezidențiale determină implicarea deplină și efectivă a Executivului în aducerea la îndeplinirea a conținuturilor decretelor prezidențiale, ceea ce determină o cooperare totală între șeful statului și „puterea” executivă, reprezentată de Guvernul Republicii Moldova.

Art. 95.: „Resursele financiare ale aparatului Președintelui, indemnizația și alte drepturi”.

„(1). Resursele financiare ale aparatului Președintelui Republicii Moldova se aprobă, la propunerea acestuia, de către Parlament și se includ în bugetul de stat.

(2). Indemnizația și alte drepturi ale Președintelui Republicii Moldova se stabilesc prin lege.”

În mod firesc, aparatul Președintelui Republicii Moldova beneficiază de resurse financiare pentru a-și putea desfășura activitatea.

Resursele financiare se aprobă de către Parlament, la propunerea Președintelui Republicii Moldova și se includ în bugetul de stat.

Aceasta este exclusiv o normă constituțională tehnică dar esențial este să se asigure transparența acestor resurse financiare. Ele trebuie să fie efectiv, și nu numai declarativ, sub controlul autorității deliberativ – legislative.

Indemnizația și celelalte drepturi bănești cuvenite șefului statului trebuie stabilită în temeiul legii.

Și în privința indemnizației și a celorlalte drepturi materiale ale șefului statului este important să se asigure transparența acestor resurse cât și a cuantumului lunar cuvenit Președintelui Republicii Moldova.

CAP. IV.: AUTORITATEA EXECUTIVĂ – GUVERNUL REPUBLICII MOLDOVA

În opinia noastră, Guvernul Republicii Moldova reprezintă autoritatea executivă a statului. Pe lângă argumentele invocate de noi în cuprinsul lucrării rolul de organ central al „puterii” executive acordat Guvernului Republicii rezultă din analiza normelor juridice constituționale care reglementează această autoritate publică constituită.

Art. 96.: „Rolul”

„(1). Guvernul asigură realizarea politicii interne și externe a statului și exercită conducerea generală a administrației publice.

(2). În exercitarea atribuțiilor, Guvernul se conduce de programul său de activitate, acceptat de Parlament.”

Indiferent de titulatura adoptată în diverse Constituții (Guvern, Consiliu de Miniștri, Cabinet) această autoritate publică este identificată cu titularul „puterii” executive.

Guvernul Republicii Moldova dispune de **trei atribuții fundamentale**, cu valoare constituțională. Acestea sunt următoarele:

- *. asigură realizarea politicii interne a statului;
- *. asigură realizarea politicii externe a statului;
- *. exercită conducerea generală a administrației publice.

Primele două atribuții se află în strânsă corelație cu știința Dreptului Constituțional în timp ce ultima atribuție a Guvernului este detaliată în mod deosebit de știința Dreptului Administrativ.⁹⁾

Ceea ce trebuie remarcat este faptul că art. 96 alin. (1) din Constituție consacră, în mod implicit, poziția Guvernului de titular al „puterii” executive.

Desigur, aceste atribuții ale Executivului sunt realizate, în concret, în conformitate cu programul de activitate (programul de

⁹⁾ Pentru analiza detaliată a Guvernului, cu referire la Guvernul României, a se vedea lucrarea „**Drept Constituțional. Stat și Cetățean**”, Bacău, 2007, partea I „**Puterea de Stat în România. Autoritățile Publice.**” Pentru analiza istorică a instituției a se vedea „**Momente în dezvoltarea politico-juridică a României**”, Ed. Grafitt, Bacău, 2006. Ambele scrise de V. S. Curpăan.

guvernare) care a fost acceptat de Parlament, împreună cu lista membrilor Guvernului, cu ocazia investirii Executivului. Toate atribuțiile guvernamentale trebuie să se exercite conform programului de guvernare deoarece, în temeiul acestui program, Executivul a fost abilitat, de către autoritatea deliberativ – legislativă, să guverneze.

Ce s-ar întâmpla dacă Guvernul Republicii Moldova, titular al autorității executive, și-ar îndeplini atribuțiile menționate în alin. (1) depășind programul de guvernare acceptat de Parlament, cu ocazia votului de investitură ??

În această ipoteză credem că este necesară validarea de către Parlament a noii orientări politice promovată de executiv.

Depășirea sau modificarea programului de guvernare are în vedere nu instrumentele de realizare a politicii ci tocmai politica (internă sau externă) promovată de Executiv.

Art. 97.: „Structura”.

„Guvernul este alcătuit din Prim-ministru, prim-viceprim-ministru, viceprimminiștri, miniștri și alți membri stabiliți prin lege organică”.

Textul constituțional este puternic descriptiv. El are în vedere alcătuirea și structura Guvernului.

Primul-ministru este secondat de un prim-viceprim-ministru și de viceprim-miniștri.

Miniștrii ocupă portofoliile ministeriale dar, în funcție de algoritmul politic, pot exista în Guvern și **miniștri fără portofoliu**.

Pot exista, de asemenea, în Guvern și alți membri care sunt stabiliți prin lege organică (secretari de stat, subsecretari de stat). Acești **„alți membri” ai Executivului** deși sunt menționați generic de norma juridică constituțională au un **„statut”** stabilit prin lege organică. Ca atare, acești membri ai Guvernului nu posedă un statut consacrat sub aspect constituțional.

Desigur, șeful Guvernului, și implicit șeful „puterii” executive, este Primul-ministru.

Art. 98.: „Investitura”.

„(1). După consultarea fracțiunilor parlamentare, Președintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru.

(2). Candidatul pentru funcția de Prim-ministru va cere, în termen de 15 zile de la desemnare, votul de încredere al Parlamentului asupra programului de activitate și a întregii liste a Guvernului.

(3). Programul de activitate și lista Guvernului se dezbat în sesiunea Parlamentului. Acesta acordă încredere Guvernului cu votul majorității deputaților aleși.

(4). În baza votului de încredere acordat de Parlament, Președintele Republicii Moldova numește Guvernul.

(5). Guvernul își exercită atribuțiile din ziua depunerii jurământului de către membrii lui în fața Președintelui Republicii Moldova.

(6). În caz de remaniere guvernamentală sau de vacanță a funcției, Președintele Republicii Moldova revocă și numește, la propunerea Prim-ministrului, pe unii membri ai Guvernului”.

Din economia textului constituțional supus analizei rezultă că Președintele Republicii Moldova desemnează un candidat pentru funcția de Prim-ministru, numai după consultarea fracțiunilor parlamentare.

Republica Moldova fiind cel puțin formal - la momentul actual – **o republică parlamentară** poate fi acreditată opinia că șeful statului trebuie să desemneze drept candidat la funcția de prim-ministru pe liderul partidului politic câștigător al alegerilor parlamentare.

Totuși, textul constituțional examinat nu impune, în mod necesar și obligatoriu, o asemenea soluție.

Așa fiind opinăm în sensul că Președintele Republicii poate desemna drept candidat la funcția de prim-ministru să pe o altă persoană din cadrul partidului sau a coaliției de partide politice câștigătoare în alegeri.

O întrebare însă trebuie neapărat soluționată: poate șeful statului să nominalizeze un candidat la funcția de prim-ministru din cadrul partidelor politice din opoziție ?? Textul nu interzice o asemenea desemnare dar un astfel de candidat desemnat ar eșua, din

punct de vedere politic, deoarece nu ar obține votul de încredere al Parlamentului.

În consecință, deși Constituția nu prevede limite totuși șeful statului nu poate desemna un candidat la funcția de Prim-ministru împotriva voinței majorității parlamentare.

Candidatul desemnat pentru funcția de Prim-ministru, deci pentru a fi șef al Executivului, trebuie să obțină votul de încredere al Parlamentului asupra **programului de guvernare (program de activitate) și asupra întregii liste a Guvernului.**

Deși în practică se acordă întâietate absolută **programului de guvernare** totuși nu trebuie scăpat din vedere faptul că votul de încredere al Parlamentului se referă și la **lista ministeriabililor.**

Asupra programului de activitate, adică de guvernare votul este eminent politic. Cu privire la lista membrilor Guvernului votul se acordă și intuitiv personae, în considerația reputației personalităților recomandate pentru fotoliile ministeriale.

Votul de încredere trebuie solicitat de către candidatul la funcția (de fapt demnitatea) de Prim-ministru, în termen de **15 zile** de la desemnare.

Care este natura acestui termen defipt de Legiuitorul Constituant ??

Considerăm că termenul de 15 zile stabilit în alin. (2) al art. 98 din Constituție este unul **imperativ.**

Așa fiind, depășirea termenului determină caducitatea solicitării votului de încredere al Parlamentului.

Autoritatea deliberativ-legislativă dezbate în ședință publică parlamentară atât programul de guvernare (de activitate) cât și lista membrilor Executivului.

În urma dezbaterii și a analizei ministeriabililor urmează votul deputaților. Încrederea este acordată dacă majoritatea deputaților aleși votează în favoarea programului de guvernare (de activitate) și a listei membrilor Guvernului. Dimpotrivă, dacă cvorumul nu este atins se consideră că Parlamentul nu a acordat votul de încredere listei guvernamentale propuse și nici programului de guvernare.

Dacă votul de încredere a fost acordat de Parlament, Guvernul este numit de șeful statului.

În vederea exercitării atribuțiilor guvernamentale fiecare membru al Guvernului va depune jurământul de credință în fața Președintelui Republicii Moldova.

În caz de vacanță a funcției de ministru sau în situația unei remanieri guvernamentale, Președintele Republicii Moldova are aptitudinea de **a revoca pe miniștrii în exercițiu** și respectiv **de a numi alți membri ai Guvernului**, la propunerea Primului-ministru.

Se observă că în această ipoteză șeful statului poate numi pe unii miniștri fără a se mai obține votul de încredere al Parlamentului asupra **listei modificate** a membrilor Guvernului.

Așa fiind, în caz de vacanță a funcției ministeriale sau în caz de remanieră guvernamentală în Executiv, adică în Guvern, avem o parte din miniștri care au obținut votul de încredere al Parlamentului, în privința listei membrilor Executivului, iar o altă parte din miniștri care au fost numiți de către șeful statului, fără aprobarea prealabilă a listei modificate a membrilor Guvernului, de către Parlament.

În opinia noastră, și noii membri ai Guvernului ar trebui să primească votul de încredere al Parlamentului.

Aceasta întrucât cu ocazia acordării votului de încredere este votat nu doar programul de guvernare (de activitate) dar și lista membrilor viitorului Executiv.

A numi un nou ministru care nu a obținut, în prealabil, votul de încredere al Legislativului înseamnă a eluda voința organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. Este drept art. 98 alin. (6) din Constituție nu impune obligativitatea obținerii votului de încredere pentru noul membru al Guvernului, dar pentru identitate de raționament credem că se impune modificarea acestui text constituțional pentru a fi în concordanță cu dispozițiile art. 98 alin. (2) din Constituție. Numirea unor membri ai Guvernului pe timpul desfășurării activității Executivului trebuie să se facă în același condiții ca și numirea inițială, originară a membrilor Guvernului.

Art. 99.: „Incompatibilități”.

„(1). Funcția de membru al Guvernului este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite.

(2). Alte incompatibilități se stabilesc prin lege organică.”

Art. 99 din Constituție stabilește incompatibilitatea funcției (a demnității) de membru al Guvernului cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite.

Funcția de membru al Guvernului implică stabilirea unui „statut” pentru persoanele fizice care exercită această înaltă demnitate publică.

Din acest motiv, Legiuitorul Constituant a prevăzut că demnitatea de membru al Executivului este incompatibilă cu exercitarea oricărei funcții retribuite.

Această înseamnă că un membru al Guvernului Republicii Moldova nu poate ocupa nici o altă funcție, fie aceasta publică sau privată, cu excepția funcțiilor onorifice care nu sunt retribuite.

Cazul de incompatibilitate este firesc. Orice membru al Executivului fiind demnitar în stat trebuie să acorde întreaga sa atenție și putere de muncă pentru a asigura îndeplinirea, în bune condiții, a atribuțiilor care îi revin. Aceasta nu trebuie să fie afectat, sub nici o formă, de preocupări de natură a-i micșora sau afecta vigilența în aducerea la îndeplinire a legilor și în primul rând în supravegherea respectării Legii fundamentale și a bunei conlucrări cu ceilalți membri ai Executivului și cu celelalte autorități publice.

Acest caz de incompatibilitate privește, în mod direct, conservarea echidistanței și independenței fiecărui membru al Executivului în raport cu orice entitate publică sau privată de pe teritoriul Republicii.

Aceasta deoarece, de principiu, a exercita o funcție (nu are importanță natura acesteia) implică și obținerea unor avantaje materiale. Ori, instituția sau unitatea unde ipotetic ar exercita o funcție un membru al Guvernului ar obține sau ar putea obține avantaje materiale sau de ordin moral.

Trebuie remarcat că această incompatibilitate acoperă și o altă latură. Ne referim la prestația, prestigiul demnității publice pe care o reprezintă instituția de membru al Guvernului Republicii Moldova. Exercitând o demnitate publică fundamentală, orice membru al Executivului nu trebuie și nici nu poate cumula această calitate cu o funcție publică sau privată, indiferent de nivelul sau de importanța politică, culturală, științifică sau social-economică a respectivei funcții.

Legiuitorul Constituant a lăsat la latitudinea Legiuitorului ordinar stabilirea altor incompatibilități. Acestea sunt stabilite exclusiv prin lege organică.

Considerăm că prevederile alin. (2) al art. 99 din Constituție lasă determinarea incompatibilităților membrilor Executivului la discreția Parlamentului. Mai corect ar fi fost ca Legiuitorul Constituant **să prevadă toate** cazurile de incompatibilitate referitoare la membrii Guvernului.

Art. 100.: „Încetarea funcției de membru al Guvernului”.

„Funcția de membru al Guvernului încetează în caz de demisie, de revocare, de incompatibilitate sau de deces.”

Art. 100 nominalizează modurile în care încetează funcția (demnitatea) de membru al Executivului (Guvernului).

Aceste moduri sunt următoarele: **demisie, revocare, incompatibilitate sau deces.**

*. **Demisia** – constituie un act juridic unilateral pornit din inițiativa membrului Executivului. Acesta înțelege să renunțe, în mod definitiv și irevocabil, la exercitarea atribuțiilor de membru al Guvernului. Cererea de demisie trebuie depusă la autoritatea publică care a numit Executivul, respectiv la Președintele Republicii Moldova.

Șeful statului **va lua act** de demisie. El poate cel mult solicita membrului Guvernului să rămână la post o perioadă determinată. Considerăm că **nu poate fi respinsă** cererea de demisie a unui membru al Guvernului, deoarece manifestarea unilaterală de voință nu poate fi cenzurată, iar alegerea profesiei și a locului de muncă sunt libere.

*. **Revocarea** – se produce în caz de remaniere guvernamentală.

Fie datorită realizării unui echilibru politic, fie pentru realizarea unui management necorespunzător calitativ, un membru al Guvernului poate fi revocat de șeful statului, la propunerea șefului Executivului, Primul-ministru al Guvernului.

Revocarea implică pierderea, pentru viitor, a calității de membru al Guvernului, de către persoana fizică care a fost revocată.

*. **Incompatibilitatea** – reprezintă un caz de încetare a funcției de membru al Guvernului. Ea operează „**de drept**”. Astfel, dacă un membru al Guvernului exercită o funcție publică sau privată retribuită el este incompatibil, fapt ce determină încetarea funcției (a demnității) de membru al Executivului.

Practic încetarea funcției de membru al Guvernului survine din momentul existenței stării de incompatibilitate. Chiar dacă, să presupunem, starea de incompatibilitate a fost descoperită ulterior, încetarea funcției s-a produs, în virtutea Constituției, la data ivirii incompatibilității. Aceasta înseamnă că toate actele încheiate de membrul Guvernului, în exercitarea demnității publice în perioada de la ivirea incompatibilității la descoperirea stării de incompatibilitate **sunt nule**.

În această perioadă persoana fizică respectivă pierduse deja, în virtutea legii, calitatea de membru al Executivului.

*. **Decesul** – presupune încetarea calității de subiect de drept. În mod firesc, persoana fizică titulară nemaexistând, încetează și funcția de membru al Guvernului.

*. Textul constituțional nu indică între cazurile de încetare a calității de membru al Guvernului și pe acela de **expirare a mandatului**.

Expirarea mandatului Guvernului implică și expirarea mandatului tuturor membrilor Executivului. De altfel, acesta este și cazul normal, tipic, cel mai frecvent întâlnit **de încetare a funcției de membru al Guvernului**.

Art. 101.: „Prim-ministrul”.

„(1). Prim-ministrul conduce Guvernul și coordonează activitatea membrilor acestuia, respectând atribuțiile ce le revin.

(2). În cazul imposibilității Prim-ministrului de a-și exercita atribuțiile sau în cazul decesului acestuia, Președintele Republicii Moldova va desemna un alt membru al Guvernului ca Prim-ministru interimar până la formarea noului Guvern. Interimatul pe perioada imposibilității exercitării atribuțiilor încetează, dacă Prim-ministrul își reia activitatea în Guvern.

(3). În cazul demisiei Prim-ministrului, demisionează întregul Guvern.”

Articolul pe care îl examinăm este consacrat primului-ministru, în calitate sa de șef al Executivului.

Primul-ministru reprezintă personajul cheie al întregului Executiv. Atribuțiile sale principale constau în:

- *. conducerea Guvernului și
- *. coordonarea activităților membrilor Guvernului.

O problemă care se poate ivi în viața politică cotidiană se referă la faptul dacă primul-ministru poate delega toate atribuțiile sale sau doar o parte dintre ele unui ministru din cadrul Executivului.

Desigur, delegarea privește o perioadă de timp cât șeful Guvernului lipsește.

La această chestiune se poate da un răspuns doar prin raportarea la prevederile alin. (2) al art. 101.

În aceste condiții, credem că, în cazul lipsei primului-ministru pentru o perioadă determinată de timp, se pot delega atribuțiile sale unui alt ministru din cadrul Executivului, doar de către Președintele Republicii Moldova, eventual la propunerea primului-ministru în exercițiu.

Coordonarea activității membrilor Guvernului poate implica și asumarea de către șeful Executivului a unuia sau mai multor ministere, în mod definitiv sau temporar. Și această chestiune comportă discuții dar suntem de părere că primul-ministru trebuie să respecte atribuțiile ce revin miniștrilor. Totodată, miniștrii în exercițiu sunt numiți de șeful statului.

Așa fiind, primul-ministru își poate asuma portofolii fie inițial în momentul numirii Guvernului sau după o remaniere guvernamentală sau o vacanță a funcției de ministru. În aceste cazuri credem că șeful statului trebuie să îl numească pe primul-ministru, în mod distinct și ca ministru la ministerul sau ministerele asumate de el.

În nici un caz primul-ministru nu poate, de la sine putere, să administreze portofolii fără numire din partea șefului statului.

Considerăm că este de dorit ca primul-ministru să își îndeplinească atribuțiile de conducere a Guvernului și de coordonare a miniștrilor, evitând asumarea de portofolii ministeriale.

Este posibil ca șeful Executivului să se afle în imposibilitate de a-și exercita atribuțiile sau să decedeze în funcție. În asemenea

cazuri se va desemna un prim-ministru interimar, dintre membrii Guvernului, de către Președintele Republicii Moldova.

Cu privire **la situația imposibilității exercitării atribuțiilor** de către primul-ministru în exercițiu, interimatul nu constituie un scop în sine. Așadar, atribuțiile primului-ministru interimar încetează dacă primul-ministru în exercițiu își reia activitatea în Guvern.

Primul-ministru interimar, desemnat de șeful statului dintre membrii Guvernului, își va exercita atribuțiile de conducere și de coordonare până la formarea unui nou Guvern.

O chestiune mai trebuie lămurită în legătură cu atribuțiile specifice ale primului-ministru.

A conduce Guvernul – înseamnă a desfășura activitatea de management guvernamental care constă în: prezidarea ședințelor Guvernului, adoptarea deciziilor guvernamentale cu acordul miniștrilor, solicitarea unor informări sau rapoarte relative la activitatea desfășurată de ministere, evaluarea activității miniștrilor și a ministerelor pe care le girează etc.

A coordona activitatea membrilor Guvernului – presupune asigurarea corelării eforturilor miniștrilor și a ministerelor pe care le conduc, în scopul realizării, în condiții optime, a administrației publice centrale. Coordonarea activității membrilor Guvernului, în speță a miniștrilor reprezintă o activitate operativă mai complexă decât conducerea Executivului. Aceasta întrucât coordonarea activității miniștrilor nu se poate realiza fără o conducere optimă a Guvernului, în ansamblul său.

Alin. (3) al art. 101 menționează o realitate consacrată în toate statele. Fiind conducătorul direct și nemijlocit al Guvernului și principalul responsabil de activitatea acestuia, de soarta primului-ministru depinde existența Guvernului. În consecință, demisia primului-ministru conduce la considerarea întregului Guvern ca fiind demisionar.

Art. 102.: „Actele Guvernului”.

- „(1). Guvernul adoptă hotărâri, ordonanțe și dispoziții.
- (2). Hotărârile se adoptă pentru organizarea executării legilor.
- (3). Ordonanțele se emit în condițiile articolului 106².

(4). Hotărârile și ordonanțele adoptate de Guvern se semnează de Prim-ministru, se contrasemnează de miniștrii care au obligația punerii lor în executare și se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova.

Nepublicarea atrage inexistența hotărârii sau ordonanței.

(5). Dispozițiile se emit de Prim-ministru pentru organizarea activității interne a Guvernului”.

*. **Hotărârile adoptate de Guvern** organizează executarea legilor. Legile sunt adoptate de către Parlament iar Guvernul în calitate sa de „putere” executivă are dreptul și îndatorirea de a hotărâri pentru clarificarea textelor legale și pentru aplicarea lor cât mai corectă.

*. **Ordonanțele** se emit de către Guvern în temeiul delegării legislative. Parlamentul poate adopta, la propunerea Guvernului, o lege specială de abilitare a acestei autorități publice executive pentru a emite **ordonanțe doar în domenii care nu fac obiectul legilor organice**.

Această abilitare a Guvernului este limitată în timp și trebuie să se prevadă clar domeniul de activitate în care Executivul este abilitat să emită ordonanțe. Dacă legea de abilitare prevede, ordonanțele emise de Guvern se supun aprobării Parlamentului.

*. **Dispozițiile** au un caracter intern deoarece sunt emise de primul-ministru în scopul organizării activității interne a Guvernului.

Dispozițiile sunt, de principiu, acte cu caracter administrativ dar ele pot conține și norme juridice de organizare a activității interne a Executivului.

Sub aspect tehnic-procedural atât hotărârile cât și ordonanțele Guvernului sunt semnate de primul-ministru și sunt consemnate de miniștrii de resort care au obligația punerii lor în executare.

Hotărârile și ordonanțele se publică în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Constituantul a avertizat guvernării asupra consecințelor nepublicării hotărârilor și ordonanțelor în sensul că cele nepublicate sunt considerate inexistente.

Art. 103.: „Încetarea mandatului”.

„(1). Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor pentru noul Parlament.

(2). Guvernul, în cazul exprimării votului de neîncredere de către Parlament, al demisiei Prim-ministrului sau în condițiile alineatului (1), îndeplinește numai funcțiile de administrare a treburilor publice, până la depunerea jurământului de către membrii noului Guvern.”

Cu ocazia analizării art. 100 din Constituție am precizat că între cauzele încetării funcției de membru al Guvernului este și aceea **de expirare a mandatului**. Iată însă că Legiuitorul Constituant a menționat în mod distinct încetarea mandatului Guvernului.

Firește, Guvernul își exercită mandatul până la data validării alegerilor parlamentare generale. Dar mandatul Executivului poate înceta și înaintea validării alegerilor parlamentare, respectiv: în cazul unei moțiuni de cenzură care constă în exprimarea votului de neîncredere de către Parlament și în ipoteza demisiei primului-ministru.

Fie că mandatul este dus până la capăt, fie că încetează înainte de termen, după validarea alegerilor parlamentare, după adoptarea moțiunii de cenzură sau după demisia primului-ministru, Guvernul Republicii Moldova va îndeplini exclusiv funcția de administrare, concretizată în conducerea generală a administrației publice. Funcțiile de realizare a politicii interne și externe a statului nu vor mai putea fi exercitate de către Executiv. Exercitarea funcției de administrare se va efectua de către Guvern până la data depunerii jurământului de către membrii noului Guvern, dată de la care membrii noului Executiv își vor exercita atribuțiile.

CAP. V.: RAPORTURILE PARLAMENTULUI CU GUVERNUL.

Art. 104.: „Informarea Parlamentului”.

„(1). Guvernul este responsabil în fața Parlamentului și prezintă informațiile și documentele cerute de acesta, de comisiile lui și de deputați.

(2). Membrii Guvernului au acces la lucrările Parlamentului. Dacă li se solicită prezența, participarea lor este obligatorie.”

Alin. (1) din textul supus analizei noastre prevede responsabilitatea Guvernului pentru informațiile și documentele solicitate de către Parlament, de comisiile parlamentare sau de deputați, în calitatea acestora de membrii ai autorității deliberativ-legislative. Cu alte cuvinte, informarea Parlamentului reprezintă o modalitate de **control parlamentar** asupra activității autorității executive.

Guvernul, în calitatea sa de exponent de vârf al „puterii” executive își exercită atribuțiile proprii dar sub controlul organului reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova. Obligatorietatea informării Parlamentului, a comisiilor parlamentare și a deputaților concretizează un drept de supraveghere pe care Parlamentul îl posedă în raport cu autoritatea executivă „supremă” a statului.

Dacă informațiile sau documentele solicitate de Parlament nu ar corespunde realității, fiind falsificate sau prezentate trunchiat, credibilitatea Guvernului ar fi puternic și iremediabil afectată.

Alin. (2) al art. 104 din Constituție consacră obligația de informare a membrilor Guvernului despre activitatea Parlamentului. Guvernanții au acces neîngrădit la lucrările Parlamentului. Desigur, este vorba despre o facultate. Membrii Executivului au libertatea de a participa sau de a nu participa la lucrările Parlamentului. În acest context se pune întrebarea: la ce fel de lucrări ale Parlamentului pot participa miniștrii ?? Credem că aceștia din urmă pot participa atât la lucrările în plen cât și la lucrările în comisiile parlamentare. De fapt Legiuitorul Constituant nu distinge în legătură cu această chestiune. Or, unde legea nu distinge nu ne este permis să facem distincție.

Dacă membrilor Executivului li se solicită prezența la lucrările Parlamentului ei trebuie în mod obligatoriu să participe. Rațiunile instituirii acestei obligații cu caracter constituțional constau în fapt că Guvernul în calitatea sa de titular al „puterii” executive dar și de organ de vârf al administrației publice centrale are îndatorirea de a răspunde, atât solidar cât și fiecare membru în parte, la solicitarea autorității deliberativ-legiuitoare.

Dacă membrii Executivului nu ar da curs solicitării Parlamentului se poate interpreta în sensul lipsei de respect a guvernanților față de reprezentanții aleși ai poporului român din Republica Moldova.

Art. 105.: „Întrebări și interpelări”.

„(1). Guvernul și fiecare dintre membrii săi sunt obligați să răspundă la întrebările sau la interpelările formulate de deputați.

(2). Parlamentul poate adopta o moțiune prin care să-și exprime poziția față de obiectul interpelării.”

Întrebările și interpelările constituie un mijloc pus la îndemâna deputaților în scopul informării asupra unor probleme aflate în competența Executivului.

Întrebarea este o solicitare punctuală asupra unei chestiuni concrete. Ea se adresează verbal unui membru al Guvernului sau chiar întregului Executiv. Fiecărei întrebări formulate de deputați trebuie să i se răspundă într-un mod cât mai exact cu putință.

Interpelarea constă într-un document scris prin intermediul căruia se solicită Guvernului explicații relative la diferite domenii de activitate din cadrul politicii interne sau externe a statului. Ministrul de resort sau un reprezentant al Executivului trebuie să răspundă argumentat la interpelare.

Dacă se consideră necesar Parlamentul poate adopta o moțiune relativ la interpelare. Această situație se întâlnește în ipoteza în care chestiunile puse în discuție sunt deosebit de importante și dacă au un ecou profund în opinia publică din țară.

Art. 106.: „Exprimarea neîncrederii”.

„(1). Parlamentul, la propunerea a cel puțin o pătrime din deputați, își poate exprima neîncrederea în Guvern, cu votul majorității deputaților.

(2). Inițiativa de exprimare a neîncrederii se examinează după 3 zile de la data prezentării în Parlament”.

Practic, în acest articol este vorba de **„moțiunea de cenzură”** sau **„moțiunea de neîncredere”**.

Exprimarea neîncrederii constituie o modalitate concretă de control parlamentar asupra activității guvernamentale.

Declanșarea procedurii se realizează la propunerea a cel puțin ¼ din deputații aleși. Inițiativa acestor deputați se dezbată în Parlament după trecerea unui termen de 3 zile de la data depunerii moțiunii. Dacă propunerea este votată de majoritatea deputaților aleși ea se consideră adoptată cu consecința căderii Guvernului.

Textul art. 106 nu precizează dacă propunerea depusă la Parlament este înaintată Guvernului spre luare la cunoștință. Firesc ar fi ca propunerea privind exprimarea neîncrederii – moțiunea de cenzură – să fie comunicată, la data depunerii și Executivului.

De asemenea, textul constituțional nu face nici o referire la numărul de propuneri pentru exprimarea neîncrederii (moțiuni de cenzură) pe care deputații îl pot face în cursul unei sesiuni parlamentare.

Din acest motiv credem că deputații care au semnat o propunere inițială mai pot semna și altele, fără nici o limitare. Sub acest aspect considerăm **că se impune limitarea** posibilității prezentării unei noi propuneri de exprimare a neîncrederii în cadrul aceleiași sesiuni parlamentare. Deputații care au inițiat o propunere trebuie să piardă prerogativa de a depune o nouă propunere de exprimare a neîncrederii în cursul aceleiași sesiuni parlamentare.

Această posibilă și de dorit limitare dă posibilitatea Parlamentului să desfășoare activitățile specifice și în primul rând cea de adoptare a legilor. În același timp nici Executivul nu mai este continuu șicanat, fiind lăsat să lucreze.

Art. 106¹.: „Angajarea răspunderii Guvernului”.

„(1). Guvernul își poate angaja răspunderea în fața Parlamentului asupra unui program, unei declarații de politică generală sau unui proiect de lege.

(2). Guvernul este demis dacă moțiune de cenzură, depusă în termen de 3 zile de la prezentarea programului, declarației de politică generală sau proiectului de lege, a fost votată în condițiile art. 106.

(3). Dacă Guvernul nu a fost demis potrivit alineatului (2), proiectul de lege prezentat se consideră adoptat, iar programul sau declarația de politică generală devine obligatorie pentru Guvern”.

Angajarea răspunderii Guvernului se poate realiza pentru unul din următoarele acte:

- *. programul de guvernare;
- *. declarație de politică generală;
- *. proiect de lege.

Demiterea Executivului intervine dacă în termen de 3 zile o **moțiune de cenzură** depusă a fost votată cu votul majorității deputaților aleși în Parlament. Moțiunea de cenzură trebuie să se refere la programul de guvernare, declarația de politică generală sau la proiectul de lege.

În ipoteza în care Guvernul nu a fost demis programul de guvernare sau declarația de politică generală devine obligatorie pentru Executiv iar proiectul de lege se consideră adoptat fără dezbateri parlamentare.

Angajarea răspunderii Guvernului reprezintă un act voluntar al Guvernului care are menirea de a accelera adoptarea unei legi sau aprobarea unui program de guvernare modificat ori aprobarea unei declarații de politică generală care conține valențe și interpretări noi. Riscul este destul de mare având în vedere că Executivul poate fi demis în situația în care programul, declarația sau proiectul de lege nu trece cu succes în Parlament.

Adoptarea unui proiect de lege prin angajarea răspunderii Guvernului constituie o excepție de la procedura obișnuită, de drept comun, referitoare la adoptarea legilor. Procedura adoptării proiectului de lege prin angajarea răspunderii Guvernului este o **procedură cu caracter derogator, excepțional**.

Ea trebuie utilizată de către Executiv cu precauție deoarece adoptarea legilor, de principiu, trebuie să se realizeze în conformitate cu dispozițiile art. 74 din Constituția Republicii Moldova.

Art. 106².: „Delegarea legislativă”.

„(1). În vederea realizării programului de activitate al Guvernului, Parlamentul poate adopta, la propunerea acestuia, o lege specială de abilitare a Guvernului pentru a emite ordonanțe în domenii care nu fac obiectul legilor organice.

(2). Legea de abilitare va stabili în mod obligatoriu, domeniul și data până la care se pot emite ordonanțe.

(3). Ordonanțele intră în vigoare la data publicării, fără a fi promulgate.

(4). Dacă legea de abilitare o cere, ordonanțele se supun aprobării Parlamentului. Proiectul de lege privind aprobarea ordonanțelor se prezintă în termenul stabilit în legea de abilitare. Nerespectarea acestui termen atrage încetarea efectelor ordonanței. Dacă Parlamentul nu respinge proiectul de lege privind aprobarea ordonanțelor, acestea rămân în vigoare.

(5). După expirarea termenului stabilit pentru emiterea ordonanțelor, acestea pot fi abrogate, suspendate sau modificate numai prin lege”.

Pentru realizarea programului de guvernare Executivul poate solicita Parlamentului iar acesta poate adopta o **lege de abilitare** a Guvernului pentru emiterea de **ordonanțe**.

Ordonanțele nu pot fi emise decât în domeniile care fac obiectul de reglementare al **legilor ordinare**.

Legea de abilitare trebuie să conțină, în textul său, domeniul și data până la care Executivul poate emite ordonanțe.

Legea de abilitare reprezintă o delegare legislativă acordată de Parlament în favoarea Guvernului, la cererea acestuia din urmă.

Două elemente fundamentale se desprind din textul constituțional:

- *. abilitarea se acordă pe o perioadă de timp determinată;

- *. abilitarea Executivului privește doar anumite domenii care nu fac obiect de reglementare al legilor organice.

În principiu, Guvernul reprezintă autoritatea executivă iar emiterea ordonanțelor nu apare ca o activitate propriu-zisă, normală a Executivului.

Legiuitorul Constituant a prevăzut însă **mecanisme de control** relative la această situație de excepție, concretizată în emiterea ordonanțelor de către Executiv.

Astfel, ordonanțele, când legea de abilitare prevede expres, se vor supune aprobării Parlamentului. Este necesară prezentarea unui proiect de lege, având ca obiect aprobarea ordonanțelor, care va fi depus în termenul prevăzut în legea de abilitare. Dacă proiectul de lege, nu este depus în termenul stabilit de legea de abilitare încetează efectele juridice ale ordonanțelor adoptate de Guvern.

Toate aceste mecanisme constituie pârghii de control asupra activității Executivului, concretizată în conținutul ordonanțelor emise.

Dacă Parlamentul votează favorabil proiectul de lege privind aprobarea ordonanțelor efectul juridic îl reprezintă menținerea acestor ordonanțe în vigoare.

Expirarea termenului stabilit prin legea de abilitare pentru emiterea ordonanțelor determină posibilitatea abrogării, suspendării sau modificării acestor ordonanțe exclusiv prin intermediul legii.

Ordonanțele Guvernului vor intra în vigoare la data publicării în Monitorul Oficial al Republicii Moldova. Acestea nu trebuie să fie promulgate de către șeful statului.

O chestiune care se impune a fi tratată se referă la aprobarea ordonanțelor emise de Guvern, de către Parlament. Cu prilejul aprobării ordonanțelor Parlamentul are două posibilități:

- *. fie **să admită** sau **să respingă** ordonanța supusă aprobării;
- *. fie **să admită** ordonanța supusă aprobării **dar să opereze unele modificări în conținutul acesteia**. Aceasta ar presupune, fără îndoială, o examinare a conținutului ordonanței, deci o examinare pe fond a actului normativ juridic.

Apreciem că a doua modalitate prezintă avantaje substanțiale. Simpla admitere sau respingere a unei ordonanțe cu ocazia aprobării nu este suficientă deoarece nu realizează o analiză fundamentată a conținutului acestor acte normative.

CAP. VI.: ADMINISTRAȚIA PUBLICĂ.

Art. 107.: „Administrația publică centrală de specialitate”.

„(1). Organele centrale de specialitate ale statului sunt ministerele. Ele traduc în viață, în temeiul legii, politica Guvernului, hotărârile și dispozițiile lui, conduc domeniile încredințate și sunt responsabile de activitatea lor.

(2). În scopul conducerii, coordonării și exercitării controlului în domeniul organizării economiei și în alte domenii care nu intră nemijlocit în atribuțiile ministerelor, se înființează, în condițiile legii, și alte autorități administrative.”

Textul constituțional se referă la ministere care sunt definite ca fiind organe centrale de specialitate ale statului.

Ministerele se află în subordinea Guvernului și înfăptuiesc, în domeniul lor de activitate, politica Executivului.

Legiuitorul Constituant a prevăzut posibilitatea înființării altor autorități administrative având ca obiectiv conducerea și coordonarea în domeniul organizării economiei sau în alte domenii de activitate care nu intră, în mod direct, în atribuțiile ministerelor.

Aceste „**alte autorități administrative**” sunt organizate, după caz, fie în subordinea organului executiv central, deci a Guvernului, fie în subordinea unor ministere.

Constituția nu prevede numărul de ministere. De asemenea, nu prevede un număr limită minim și maxim de organizare a ministerelor. Aceasta, deoarece numărul de ministere este lăsat la latitudinea legiuitorului ordinar, în raport de gradul de dezvoltare economică și socială.

La un moment dat se poate constata necesitatea organizării unor noi ministere sau comasarea mai multor ministere într-unul singur.

Art. 108.: „Forțele armate”.

„(1). Forțele armate sunt subordonate exclusiv voinței poporului pentru garantarea suveranității, a independenței și a unității, a integrității teritoriale a țării și a democrației constituționale.

(2). Structura sistemului național de apărare se stabilește prin lege organică”.

Într-un Stat de Drept forțele armate sunt exclusiv subordonate voinței poporului. Ele sunt utilizate pentru garantarea **suveranității (supremației și independenței), unității, integrității teritoriale a statului și pentru preservarea democrației constituționale.**

Legiuitorul Constituant nu face nici o diferențiere între componentele forțelor armate. Considerăm că în această categorie, extrem de largă, intră structurile militare ale Ministerului Apărării, ale Ministerului Afacerilor Interne și ale Ministerului Securității Naționale (serviciile speciale).

Ministerul Apărării trebuie să fie organul central al „puterii” executive care organizează, conduce și coordonează activitatea în domeniul apărării.

În opinia noastră atribuții în scopul preservării ordinii și liniștii publice trebuie să dețină doar Ministerul Afacerilor Interne și Ministerul Securității Naționale. Considerăm că armata nu trebuie utilizată într-un potențial conflict intern și de aceea competența de restabilire a ordinii publice nu trebuie să revină și Ministerului Apărării.

Data fiind importanța **structurii sistemului național de apărare** Constituantul a hotărât că ea se stabilește exclusiv prin lege organică. Această prevede menționată în art. 108 alin. (2) trebuie raportată la dispozițiile art. 72 alin. (2) lit. „p” din Constituția Republicii Moldova.

Art. 109.: „Principiile de bază ale administrației publice locale”.

„(1). Administrația publică în unitățile administrativ-teritoriale se întemeiază pe principiile autonomiei locale, ale descentralizării serviciilor publice, ale eligibilității autorităților administrației publice locale și ale consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

(2) Autonomia privește atât organizarea și funcționarea administrației publice locale, cât și gestiunea colectivităților pe care pe reprezintă.

(3). Aplicarea principiilor enunțate nu poate afecta caracterul de stat unitar”.

În acest articol sunt enunțate principiile în baza cărora funcționează administrația publică locală:

- *. principiul autonomiei locale;

- *. principiul descentralizării serviciilor publice;

- *. principiul eligibilității autorităților administrației publice locale;

- *. principiul consultării cetățenilor în problemele locale de interes deosebit.

Toate aceste principii nominalizate în textul constituțional sunt analizate pe larg de știința Dreptului Administrativ. În consecință analiza acestor principii nu formează obiectul cercetării de față.

Principiul autonomiei locale este explicat de însăși Legiuitorul Constituant în sensul că acesta se referă la organizarea și funcționarea administrației publice locale dar și la gestiunea colectivităților pe care administrația publică locală le reprezintă.

Autonomia locală constă în acordarea unor largi prerogative organelor locale iar descentralizarea serviciilor publice presupune o corectă funcționare a acestor servicii pe plan local materializată prin supunerea acestora la controlul organizat și efectuat de autoritățile locale.

Eligibilitatea autorităților administrației publice locale implică alegerea de către cetățeni a conducătorilor și membrilor acestor autorități.

Consultarea cetățenilor în problemele locale de interes deosebit constă în organizarea referendumurilor pe plan local pentru a scoate în evidență voința locuitorilor.

Autonomia locală și celelalte principii de organizare a administrației publice în unitățile administrativ-teritoriale nu trebuie să afecteze caracterul unitar al statului.

Alin. (3) al art. 109 din Constituție trebuie coroborat cu prevederile art. 1 alin. (1) din Legea fundamentală potrivit căroră: „Republica Moldova este un stat suveran și independent, **unitar** și indivizibil”.

Ca atare formele de autonomie locală nu trebuie să degenereze în separatism teritorial, cu consecința directă a unor tentative de federalizare a țării.

Art. 110.: „Organizarea administrativ-teritorială”.

„(1). Teritoriul Republicii Moldova este organizat, sub aspect administrativ, în sate, orașe, raioane și unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. În condițiile legii, unele orașe pot fi declarate municipii.

(2). Localităților din stânga Nistrului le pot fi atribuite forme și condiții speciale de autonomie în conformitate cu statutul special adoptat prin lege organică.

(3). Statutul capitalei Republicii Moldova orașul Chișinău se reglementează prin lege organică”.

Republica Moldova este organizată din punct de vedere teritorial-administrativ în: **sate, orașe, raioane**. Unele orașe pot fi declarate, în raport de mărimea și de importanța lor social-economică, **municipii**.

Mai există și o **unitate teritorială autonomă intitulată Găgăuzia**.

Legiuitorul Constituant lasă posibilitatea legiuitorului ordinar de a atribui forme speciale de autonomie localităților din stânga Nistrului, de pe teritoriul așa numitei **Republici Moldovenești Nistrene**”. În textul constituțional se vorbește despre „forme și condiții **speciale** de autonomie”. Înțelegem că este vorba despre o autonomie cu totul specială, adică mai accentuată. Nu trebuie uitat însă că o autonomie teritorială pronunțată, fundamentată pe criterii etnice (majoritatea populației din Transnistria este slavă, rusă și ucraineană) determină o federalizare a statului, ceea ce bineînțeles contravine dispozițiilor constituționale. Este adevărat că o mare parte din teritoriul transnistrean este scăpat de sub controlul autorităților Republicii Moldova, dar o unitate teritorială autonomă **„Stânga Nistrului”** nu ar favoriza încheierea conflictului. Mai curând aceasta ar determina secesiunea totală a acelui teritoriu sau o tendință de federalizare a teritoriului statului.

Nu cu mulți ani în urmă prin 1998 în Republica Moldova a fost introdusă o nouă unitate administrativ-teritorială – **JUDEȚUL**.

Această unitate teritorial-administrativă este de sorginte pur românească dar după câțiva ani odată cu instalarea la putere a Partidului Comuniștilor unitatea administrativ-teritorială, a **judetului** a fost înlăturată.

Din păcate, astăzi avem **raioane, nu județe. !!!**

Oricât de puțin a funcționat pe teritoriul Republicii Moldova **județul**, ca unitate administrativ-teritorială, a amintit tuturor românilor basarabeni de patria – mamă, de România !!!

Orașul Chișinău fiind capitala Republicii Moldova beneficiază de un statut care este adoptat prin lege organică.

Art. 111.: „Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia”.

„(1). Găgăuzia este o unitate teritorială autonomă cu un statut special care, fiind o formă de autodeterminare a găgăuzilor, este parte integrantă și inalienabilă a Republicii Moldova și soluționează de sine stătător, în limitele competenței sale, potrivit prevederilor Constituției Republicii Moldova, în interesul întregii populații, problemele cu caracter politic, economic și cultural.

(2). Pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia sunt garantate toate drepturile și libertățile prevăzute de Constituția și legislația Republicii Moldova.

(3). În unitatea teritorială autonomă Găgăuzia activează organe reprezentative și executive potrivit legii.

(4). Pământul, subsolul, apele, regnul vegetal și cel animal, alte resurse naturale aflate pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia sunt proprietate a poporului Republicii Moldova și constituie baza economică a Găgăuziei.

(5). Bugetul unității teritoriale autonome Găgăuzia se formează în conformitate cu normele stabilite în legea care reglementează statutul special al Găgăuziei.

(6). Controlul asupra respectării legislației Republicii Moldova în unitatea teritorială autonomă Găgăuzia se exercită de Guvern, în condițiile legii.

(7). Legea organică care reglementează statutul special al unității teritoriale autonome Găgăuzia poate fi modificată cu votul a trei cincimi din numărul deputaților aleși în Parlament.”

Înființarea Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia a reprezentat un atentat la integritatea teritorială și la caracterul unitar al Republicii Moldova.

În condițiile autoproclămării așa-zisei Republici Moldovenești Nistrene și a tulburărilor socio-politice generate de populația găgăuză

în sudul statului, factorul politic de la Chișinău a concedat o așa – numită autonomie acestor turci strămutați în sec. al XIX-lea de Imperiul Țarist în sudul Basarabiei.

Este, în opinia noastră, un precedent periculos care poate avea ca finalitate secesiunea acestui teritoriu de la Republica Moldova.

Constituantul a recunoscut un statut special așa – numitei Găgăuzii, unitatea teritorială autonomă fiind considerată o formă de autodeterminare a găgăuzilor. Unitatea teritorială autonomă are competența de a soluționa, **în mod independent**, problemele cu caracter **politic** ??, economic și cultural, desigur potrivit Constituției Republicii Moldova.

Se proclamă unitatea teritorială autonomă Găgăuzia ca fiind parte integrantă și inalienabilă a Republicii Moldova. Aceasta înseamnă că Republica Moldova nu poate renunța niciodată la această porțiune a teritoriului său.

Constituantul garantează toate drepturile și libertățile prevăzute de Constituția și de legislația Republicii Moldova pe întreg teritoriul statului, inclusiv pe teritoriul unității teritoriale autonome Găgăuzia.

Sunt recunoscute organele reprezentative și executive din unitatea teritorială autonomă Găgăuzia. Desigur, aceste organe sunt ale unității teritoriale autonome și reprezintă „populația găgăuză”.

Credem că, în aceleași condiții, ar trebui reprezentați și cetățenii moldoveni de etnie română (moldovenească) care domiciliază pe teritoriul Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia.

Constituția proclamă toate bogățiile naturale, pământul, subsolul, apele, resursele naturale, regnul vegetal și cel animal de pe teritoriul Unității Teritoriale Autonome Găgăuzia ca fiind proprietate a poporului Republicii Moldova. Aceste bogății constituie baza economică a Găgăuziei, deci sunt date în administrarea acestei unități teritoriale autonome.

Legea care reglementează statutul special al unității teritoriale autonome Găgăuzia constituie fundamentul legislativ, normativ – juridic pentru crearea bugetului acestei unități teritoriale.

Statutul special al unității teritoriale autonome Găgăuzia este reglementat prin lege organică. Pentru modificarea acestei legi Constituantul a prevăzut un cvorum special respectiv 3/5 din numărul deputaților aleși în Parlament.

Unitatea teritorială autonomă Găgăuzia are caracter constituțional fiind menționată în Constituția țării ca fiind o unitate administrativ – teritorială care dispune de un statut special, fiind autonomă.

Iată cum teritoriul României cedat în jurul anului 1940 și apoi în 1944 a fost partajat nu numai între Ucraina sovietică și nou înființata R.S.S. Moldovenească. Pe teritoriul rămas în componența Republicii Moldova s-a creat o autonomie teritorială pentru turci !!! Adică pentru acei care ne-au asuprit sute de ani și care au cedat Basarabia către Rusia, în anul 1812 !!!

„Republica Moldovenească Nistreană” stat fantomă și nerecunoscut pe plan internațional stăpânește Tighina românească și satele din jur, localități aflate în dreapta Nistrului, pe teritoriul românesc.

Se pare că pentru Republica Moldova sentința istoriei este aspră; conducătorii politici ai acestui stat refuzând unirea cu România expun această „republică” dezmembrării teritoriale. În acest mod, mai devreme sau mai târziu, Republica Moldova va dispărea ca stat fiind înghițită de statele puternice, imperialiste ale Comunității Statelor Independente: Federația Rusă și Ucraina.

Cedarea conducerii Republicii Moldova în fața acestor turci creștinați numiți găgăuzi reprezintă un pas important în opera de dezmembrare teritorială a statului.

Art. 112.: „Autoritățile satești și orașenești”.

„(1). Autoritățile administrației publice, prin care se exercită autonomia locală în sate și orașe, sunt consiliile locale alese și primarii aleși.

(2). Consiliile locale și primarii activează, în condițiile legii, ca autorități administrative autonome și rezolvă treburile publice din sate și orașe.

(3). Modul de alegere a consiliilor locale și a primarilor, precum și atribuțiile lor, este stabilit de lege.”

Odată cu adoptarea Constituției Republicii Moldova a fost eliminat definitiv sistemul organelor puterii de stat și al organelor administrației de stat, de sorginte sovietică.

Autoritățile administrației publice beneficiază de o deplină competență pe plan local, în temeiul principiilor descentralizării și autonomiei locale.

Aceste autorități sunt atât persoane juridice de drept public cât și persoane juridice de drept privat.

În calitate de persoane juridice de drept public au în proprietate bunuri aparținând domeniului public de interes local. Ca persoane juridice de drept privat au în proprietate bunurile aparținând domeniului privat, proprietate privată a respectivei unități administrativ – teritoriale.

Constituția enumeră autoritățile administrației publice. Acestea sunt **consiliile locale** și **primarii**.

Consiliile locale sunt autorități administrative deliberative iar primarii reprezintă autorități administrative executive.

Consiliile locale, satești sau orășenești iar în unele cazuri cele **municipale** sunt alcătuite din **consilieri** aleși de cetățenii ce domiciliază în localitatea respectivă prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat. Competențele consiliilor locale se referă la aprobarea bugetului local, stabilirea de taxe și impozite și alegerea viceprimarilor.

Primarii sunt aleși de cetățenii cu drept de vot din localitatea respectivă. Ei răspund de buna funcționare a administrației publice locale în fața consiliilor locale. Primarii sunt considerați șefii administrațiilor publice locale.

Art. 113.: „Consiliul raional”.

„(1). Consiliul raional coordonează activitatea consiliilor satești și orășenești în vederea realizării serviciilor publice de interes raional.

(2). Consiliul raional este ales și funcționează în condițiile legii.

(3). Raporturile dintre autoritățile publice locale au la bază principiile autonomiei, legalității și colaborării în rezolvarea problemelor comune”.

Deși beneficiază de autonomie în rezolvarea problemelor de interes local consiliile locale satești și cele orășenești se află sub coordonarea consiliului raional doar pentru realizarea serviciilor

publice la nivel de raion. Din interpretarea textului constituțional se reține faptul că pentru realizarea serviciilor publice de interes local (sătesc sau orășenesc) consiliile locale sunt pe deplin autonome în raport cu orice altă autoritate.

Alin. (3) al textului comentat se referă la raporturile dintre autoritățile publice locale care se fundamentează pe anumite principii, respectiv:

- *. principiul autonomiei;
- *. principiul legalității;
- *. principiul colaborării în rezolvarea problemelor comune.

Inexistența subordonării între autoritățile publice locale rezultă din principiul autonomiei.

Principiul legalității obligă autoritățile publice locale ca în întreaga lor activitate să respecte Constituția și legile Republicii Moldova.

Principiul colaborării autorităților publice pentru rezolvarea problemelor comune le obligă pe acestea să coopereze pentru atingerea unei finalități în beneficiul a două sau mai multe unități teritorial – administrative.

*

*

*

La finalul capitolului consacrat analizării textelor constituționale relative la „**administrația publică**” suntem datori cu unele succinte precizări.

Art. 6 din Constituția Republicii Moldova intitulat „Separația și colaborarea puterilor” prevede următoarele: „În Republica Moldova puterea legislativă, executivă și judecătorească sunt separate și colaborează în exercitarea prerogativelor ce le revin, potrivit prevederilor Constituției”.

În consecință, în Republica Moldova statul recunoaște principiul separației și echilibrului puterilor etatice. Acest principiu își găsește un larg ecou în textele întregii Constituții.

Deși sunt autorități statale care par a nu se încadra în „rigidul” principiu al separației / echilibrului puterilor etatice (Președintele Republicii Moldova; Curtea Constituțională a Republicii Moldova) totuși acesta a fost totalmente receptat în Legea fundamentală. Oricât

de demonetizat ar fi acest principiu, separația puterilor etatice constituie „proba de foc” pentru o veritabilă democrație.

În aceste condiții nu înțelegem motivul pentru care Legiuitorul Constituant al Republicii Moldova intercalează textele constituționale referitoare la „Administrația publică” între cele privitoare la „Raporturile Parlamentului cu Guvernul” și textele alocate „Autorității judecătorești”.

Cu alte cuvinte, după Legislativ, Șeful de Stat și Executiv (Guvernul) nu se reglementează Autoritatea judecătorească, cum ar fi fost normal, ci Administrația publică și abia apoi este reglementată Autoritatea judecătorească.

Este drept, unii mari doctrinari ai Dreptului Constituțional și îndeosebi cei ai Dreptului Administrativ vorbesc despre **o funcție executiv – administrativă** pe considerentul că organele Administrației publice centrale se află în subordinea Guvernului, care reprezintă „puterea” executivă în plenitudinea sa.

Chiar dacă am accepta această teză noi apreciem că Autoritatea judecătorească trebuia tratată și reglementată în Legea fundamentală imediat după autoritatea executivă.

Este adevărat că și în Constituția României există același neajuns în sensul că Autoritatea judecătorească este reglementată după capitolul consacrat Administrației publice.

În susținerea opiniei noastre nu invocăm doar celebrul principiu al separației funcțiilor în stat.

Este, credem noi, inadmisibil ca Autoritatea judecătorească să fie reglementată după Administrația publică deși aceasta din urmă constituie, în ultimă instanță, un mijloc de realizare a politicii „puterii” executive, reprezentată de Guvern.

CAP. VII.: AUTORITATEA JUDECĂTOREASCĂ

În cadrul capitolului IX din Titlul III al Constituției Republicii Moldova, consacrat **„Autorității judecătorești”** sunt incluse trei secțiuni. Astfel, în secțiunea 1: **„Instanțele judecătorești”** sunt prevăzute principiile generale ale înfăptuirii justiției, statutul judecătorilor și regulile fundamentale privind organizarea și competența instanțelor judecătorești (art. 114 - 117), precum și reguli referitoare la caracterul public al dezbaterilor, utilizarea limbii de procedură, folosirea căilor de atac, caracterul hotărârilor judecătorești și resursele financiare ale instanțelor judecătorești (art. 118 – 121).

În secțiunea a 2-a intitulată **„Consiliul Superior al Magistraturii”** sunt reglementate: competența și atribuțiile acestei instituții (art. 122 – 123).

În cadrul secțiunii a 3-a **„Procuratura”** sunt reglementate: atribuțiile și structura instituției, rolul și mandatul procurorilor (art. 124 – 125).

Noțiunea de **justiție** comportă mai multe înțelesuri.

Sensul tehnic, pragmatic al noțiunii de **justiție** implică scopul, esența dreptului, receptat în cea mai înaltă și pură expresie (justiția comutativă).

Profesorul Mircea Djuvara, referindu-se la **ideea de justiție**, considera că aceasta presupune egalitatea rațională a unor persoane libere, limitate în activitățile lor numai prin drepturi și obligații. Ideea de justiție presupune și aptitudinea generalizării, deci în ultimă instanță, egalitatea tuturor persoanelor fără nici un privilegiu, egalitate cât mai desăvârșită, care nu se obține decât printr-un progres cât mai accentuat și un studiu cât mai amănunțit al situațiilor de fapt, în limitele drepturilor subiective și a obligațiilor corelative.¹⁰⁾

Nu în ultimul rând este necesar să precizăm că ideea de justiție include și principiul universal al echității, care se caracterizează prin aprecierea justă din punct de vedere juridic, a fiecărui subiect de drept.

¹⁰⁾ **Teoria generală a dreptului (Enciclopedia juridică). Drept rațional, izvoare și drept pozitiv**, Editura ALL, București, 1995, pag. 224 / 228.

În libertatea juridică, atât română cât și străină, noțiunii de justiție i se atribuie și alte sensuri.

Astfel, **într-un sens larg** – lato sensu – justiția, reprezintă o virtute, adică un sentiment de echitate.

Este evident că această noțiune, în abstracțiunea sa poartă o doză de subiectivism preluată în raport de fiecare subiect de drept și totodată în funcție de perioada istorică reflectată în gradul de dezvoltare al societății umane.

Într-un **tehnic – juridic**, justiția reprezintă **o funcție de jurisdicție**, adică aptitudinea de a pronunța dreptul cu ocazia soluționării unei cauze.

Împărțirea justiției este apanajul exclusiv al statului, în virtutea prerogativelor ce decurg din suveranitatea națională.

În sfârșit, noțiunea de justiție desemnează totalitatea instituțiilor juridice prin intermediul cărora se realizează atribuțiile puterii (autorității) judecătorești.

În raport cu această aptitudine justiția reprezintă un serviciu public al statului. În antichitate justiția era reprezentată de zeița Themis care avea figura unei femei severe, ce purta într-o mână o balanță iar în cealaltă mână o sabie, fiind legată la ochi.

Acest simbol al justiției a străbătut veacurile fiind consacrat și în contemporaneitate.

Balanța și eșarfa care acoperă ochii zeiței semnifică prerogativa esențială a judecătorului, aceea de a pronunța dreptul – jurisdicție. Două sunt premisele necesare pentru îndeplinirea acestei funcții: **independența și imparțialitatea judecătorului**.

Judecătorul în soluționarea cauzei deduse judecății trebuie să aibă în vedere, în mod exclusiv drepturile și interesele subiectelor de drept participante la proces. El trebuie să ignore, cu desăvârșire, orice element străin procesului.

Sabia reprezintă aptitudinea judecătorului de a ordona executarea hotărârilor pronunțate. Acesta întrucât hotărârea judecătorească definitivă în situația în care nu ar fi urmată de executare, ar constitui o simplă opinie a judecătorilor și, în consecință, finalitatea practică a dreptului nu s-ar realiza.

Această putere de a comanda executarea hotărârilor judecătorești, exprimată prin formula executorie, este denumită în doctrina juridică **imperium**.

Marele jurist Jhering scria în lucrarea sa **„Lupta pentru drept”** că: „sabia fără cumpănă este puterea brutală... cumpăna fără sabie este neputința dreptului... una nu merge fără alta”.

Justiția a fost considerată ca fiind în esență ceva abstract, ca o stare ideală a societății caracterizată prin traducerea în stare de facto a integrității drepturilor subiective a tuturor membrilor acesteia, ca un vis de totală libertate, de egalitate.

Justiția reprezintă o stare caracterizată prin respectarea tuturor percepțelor morale, ca o supunere față de percepțele religioase și respectiv ca un rezultat al realizării cerințelor normelor juridice.

Referirile cele mai vechi privitoare la justiție se întâlnesc la sumerieni. Această civilizație a lăsat primele coduri: Codul lui Lipit-Istar din Akkad; Codul lui Ur-Mannu; Codul lui Bilalam și Codul lui Hammurabi.

În Codul lui Ur-Mannu se precizează că reformele inițiate în timpul acestui suveran au fost făcute „pentru a întări dreptatea în țară și pentru a crește bunăstarea populației” ¹¹⁾.

În Grecia antică, ideea de justiție a reprezentat o temă centrală a gânditorilor.

Platon considera că rațiunea, care este proprie ființei umane, reprezintă criteriul și „judecătorul” care îi permite să delimiteze ceea ce este de ceea ce trebuie să fie.

La acest mare filosof grec apar conceptele de drept natural, jus, justiție, universalitate și unitate, concepte care sunt părți componente ale rațiunii.

Platon a consacrat ideea unui drept obiectiv, superior dreptului pozitiv, precum și ideea corespondenței justiției umane cu justiția divină ¹²⁾.

Aristotel a afirmat că justiția constituie o virtute al cărei scop îl reprezintă prosperitatea altora și nu a celui care acționează. Acesta a înțeles justiția atât într-un sens larg, ca virtute supremă sau virtute generală, cât și într-un sens restrâns, ca justiție particulară sau justiție specifică.

¹¹⁾ Voytech Zamarovsky – **La început a fost Sumerul**, Ed. Albatros, București, 1981, pag. 191.

¹²⁾ Albert Brimo – **Les grands courants de la philosophie du droit et de l'Etat**, 2^{-ieme}, ed. Paris, Editions A. Pedone, 1968, pag. 21.

Marele filosof a consacrat o concepție proprie cu privire la noțiunile de **justiție** și **drept**, precum și la raporturile dintre aceste două noțiuni.

Practic este vorba despre discuția dintre TO DIKAION și DIKAIOSYNE.

TO DIKAION – semnifică virtutea ca justiție, concretizată în a da fiecăruia ce este al său (justiția particulară).

Al doilea concept DIKAIOSYNE – reprezintă conformitatea conduitei cu regulile de morală, semnificând, în ultimă instanță, suma tuturor virtuților (justiția generală).

În concepția stagiritului ¹³⁾, justiția este o proporție între cea ce primești și ceea ce dai, este o proporție între două lucruri sau între două persoane.

Esența justiției, și deci finalitatea acestui gen de comportament, este să nu deții mai mult decât partea ta și nici mai puțin (TA AUTONEKEIN).

Rezultă că justiția particulară are menirea de a atribui fiecăruia ce este al său.

În concepția marelui filosof oamenii nu sunt egali de la natură, de unde rezultă că nici lucrurile nu sunt atribuite în mod egal. Acest aspect este „corectat” prin aplicarea dreptului.

Stagiritul considera justiția penală ca fiind un mijloc prin care se ajunge la egalitatea indivizilor.

În esență, **judcătorul reprezintă dreptul personificat**. Acesta se străduiește să restabilească egalitatea, luând câștigătorului câștigul injust și dând păgubitului ceea ce a pierdut pe nedrept ¹⁴⁾.

Echitatea reprezintă pentru Aristotel o formă superioară de justiție care are în fundament prietenia (philia). Ea reprezintă complementul justiției și are rolul de a umaniza dreptul. Ea poate fi explicată prin aceea că deși orice lege are caracter general, prin natura sa, există și cazuri care nu pot fi încadrate în norma generală.

Legiuitorul în momentul în care crează legea are în vedere majoritatea cazurilor ce urmează a fi reglementate, însă nu poate

¹³⁾ Deoarece s-a născut în Stagir, Aristotel a fost numit „Stagiritul”.

¹⁴⁾ Theodore Gomperz – **Les puseurs de la Grece. Histoire de la philosophie antique, III, Première et deuxième ed**, Lausanne, Librairie Payot & Cie, Paris, Librairie Felix Aleau, 1910, pag. 288.

cuprinde toate situațiile concret – faptice, în mod absolut. Defectul generalizării nu este imputabil legiuitorului întrucât dacă ar fi cunoscut în momentul creării legii toate circumstanțele, ar fi corectat-o.

Teoretic există și excepții de la regula originară, acestea putând forma o categorie ce poate fi obiect al unei noi reglementări juridice.

Clarificarea conceptului de justiție s-a realizat prin contribuția marilor jurisconșulți ai Romei antice, cei care practic au întemeiat știința dreptului.

La romani justiția – în sens larg – desemna moralitatea; în sens restrâns noțiunea de justiție se contopea cu scopul ei, acela de a atribui fiecăruia ce este al său.

Pentru Cicero scopul dreptului – *JUS CIVILE* – consta în realizarea unei juste proporții între lucruri, stabilizat pe baza legilor și a moravurilor.

Jurisconșulțul Ulpian aprecia că „justiția este scopul artei juridice”.

Noțiunile de **drept natural** și **drept pozitiv** au fost frecvent utilizate de jurisconșulții romani.

În concepția romană, dreptul natural este o manifestare a ideii de dreptate, rezultată din natura lucrurilor.

Trebuie să remarcăm că în dreptul roman noțiunea de *JUS NATURALE* a comportat anumite intersecții cu noțiunea de *JUS GENTIUM*.

Noțiunea de *Jus Gentium* a semnatificat inițial dreptul aplicabil ginților, însă mai târziu această noțiune a avut semnificația de drept aplicabil pe teritoriul roman raporturilor juridice dintre cetățeni și străini, precum și raporturilor juridice dintre străini.

Spre finalul perioadei dominatului *Jus Gentium* a avut semnificația unui drept aplicabil tuturor popoarelor, întrucât cuprindea normele juridice similare la toate popoarele. Și în această accepțiune *Jus Gentium* era distinct de *Jus Naturale*, acesta din urmă cuprinzând exclusiv normele eterne, imuabile și universale. Rezumând aspectele punctate anterior reținem că doctrina greco-romană delimita justiția ca **valoare etică**, de justiția ca **valoare juridică**.

Din punct de vedere juridic, justiția se înfăptuiește prin respectarea dispozițiilor cuprinse în normele juridice.

Pentru ca cetățenii să respecte legea – dreptul pozitiv – este necesar ca legiuitorul să reglementeze, în mod just, relațiile sociale. Normele juridice edictate trebuie să creeze „tiparul” pentru afirmarea plenară a personalității fiecărui individ, în funcție de contribuția subiectelor de drept la dezvoltarea în ansamblu a societății.

Din punct de vedere etic, justiția se extinde peste granițele trasate de normele juridice.

Justiția, ca valoare etică, se exprimă prin intermediul subiectelor de drept care participă activ la atingerea finalității avută în vedere de legiuitor în momentul legiferării.

În consecință, respectarea activă a normelor de drept implică nu doar corectarea propriului comportament, ci grija permanentă a regularizării conduitei tuturor membrilor societății.

Funcția „de a judeca” și corelația cu principiul separației / echilibrului „puterilor” în stat.

În Statul de Drept puterea emană de la popor și aparține acestuia. Datorită acestui fapt puterea etatică este unică, suverană și indivizibilă.

În scopul îndeplinirii atribuțiilor ce revin statului există diferite categorii de organe care exercită, fiecare în parte, funcții specifice.

În literatura juridică constituțională a fost exprimată teza potrivit căreia principiul separației „puterilor” în stat, în forma sa clasică, trebuie „amendat” ¹⁵⁾.

Acest principiu este considerat „mai mult o morală decât un principiu de articulare riguroasă a mecanismului statal” ¹⁶⁾. Alți autori au apreciat că separația puterilor în stat reprezintă „un simbol al libertăților noastre care face parte din mitologia politică” ¹⁷⁾.

¹⁵⁾ I. Deleanu – **Drept Constituțional și Instituții Politice**, II, Ed. Fundației „Chemarea”, Iași, 1992, pag. 32.

¹⁶⁾ Ion Deleanu – **Drept Constituțional**.

¹⁷⁾ R. Perrot – **Institution judiciaires**, 4 edition, Ed. Montchreasiens, Paris, 1992, pag. 426-428.

Judecătorul în Statul de Drept trebuie să aibă un rol esențial concretizat în impunerea puterii de control în raport cu cetățenii și cu celelalte „puteri” constituite în stat.

Judecătorul este o emanație a Statului; el depinde de celelalte „puteri” ale statului însă misiunea sa este de a le controla. Judecătorul își manifestă în exterior activitatea prin dualitatea drept – forță.

Datorită activității speciale desfășurată de judecător acestuia trebuie să i se asigure garanții în raport cu celelalte „puteri”. Pentru a exista o „putere” judecătorească autonomă trebuie să fie prioritar îndeplinite trei condiții, respectiv: organele care pronunță Dreptul să fie adecvate acestei funcții; desemnarea judecătorilor să nu depindă de factorul politic și să fie asigurată independența efectivă a persoanelor fizice investite în funcția de judecător ¹⁸⁾.

Pentru existența Statului de Drept este necesar ca deciziile organelor de stat, a autorităților publice, să fie – la toate nivelurile – limitate de existența normelor juridice, a căror respectare este garantată de intervenția judecătorului.

Deci, judecătorul reprezintă „cheia de boltă” și condiția de realizare a Statului de Drept.

Ierarhia normelor juridice – și incidența acestora – nu devine efectivă decât dacă este sancționată din punct de vedere juridic. De asemenea, drepturile fundamentale nu sunt asigurate în mod real decât în măsura în care judecătorul poate să le asigure protecția.

Judecătorul – în calitatea sa de garant al drepturilor fundamentale având rolul de apărător al valorilor sociale – este împuternicit să le ocrotească, chiar împotriva voinței majorității.

Controlul, fie de constituționalitate a legilor, fie de legalitate a actelor administrative, fie pentru respectarea drepturilor fundamentale, reprezintă criteriul esențial care caracterizează Statul de Drept.

Dacă în sistemul statului autoritar garanția drepturilor este atribuită legii, judecătorul fiind considerat un slujitor al legii, în

¹⁸⁾ R. Marin, J. Martin – **Le troisième pouvoir** Presses des Editions CEF, Nisa, 1989, pag. 28-29; I. Deleanu, M. Enache – **Statul de Drept**, în Dreptul nr. 7 / 1993, pag. 8.

sistemul Statului de Drept, judecătorul reprezintă un garant al acestora.

Dezvoltarea actuală a Statului de Drept implică o concepție nouă cu privire la democrație. Democrația presupune respectul pluralismului, participarea directă a cetățenilor la treburile publice și garantarea drepturilor și libertăților inerente personalității umane. Din această perspectivă, existența judecătorului nu apare ca o denaturare, ea fiind un „instrument” de realizare a exigențelor democrației.

Judecătorul fiind supus legii trebuie să realizeze un echilibru între majoritate și respectul drepturilor fundamentale. Justiția se identifică, din acest punct de vedere, cu **etica și înțelepciunea**.

Justiția fiind exercitată ca o „putere” independentă realizează echilibrul funcțiilor legislative și executive prin intermediul controlului de constituționalitate (acesta este specific exclusiv Curții Constituționale) și a controlului actelor administrative.

„Puterea” judecătorească este aceea care permite ca declarațiile de drepturi și garanțiile constituționale proclamate, să poată deveni mai mult decât formulări teoretice și să aibă forță obligatorie pentru indivizi, pentru autorități și, în ultimă instanță pentru stat.

Judecătorul, **fiind titular al „puterii” judecătorești**, este învestit cu puterea de a judeca – jurisdicție – iar această putere **este echivocă**: judecătorul aparține statului care îl învestește în funcție însă el este obligat să exercite un control asupra statului.

Judecătorul reprezintă, în același timp, puterea statului și contraputerea acestei puteri. La origine „puterea” judecătorească este o emanație a statului și din această cauză judecătorul se conformează regulilor și valorilor societății. Dar, în același timp, „puterea” judecătorească acționează ca o frână, ca o contraputere, deoarece are aptitudinea de a controla legalitatea actelor administrative, constituționalitatea actelor legislative și executive și poate asigura apărarea drepturilor fundamentale ale cetățenilor de orice vătămare, care poate proveni chiar de la organele, de la autoritățile, altei „puteri” constituite în stat.

Orice imagine am avea despre justiție, aceasta trebuie să fie independentă.

În Statul de Drept, independența judecătorilor **nu este un privilegiu** acordat membrilor corpului judecătoresc ¹⁹⁾, ea reprezentând o garanție pentru cetățeni ! Orice subiect de drept trebuie să aibă acces la justiție pentru a obține o hotărâre judecătorească care să-i asigure respectarea drepturilor subiective privitoare la persoană, la bunuri și la celelalte valori sociale ocrotite de lege. Acest drept – conformat prin liberul acces la justiție – ar fi iluzoriu **dacă judecătorul nu ar fi independent și imparțial.**

De aceea apreciem că independența reprezintă o garanție a imparțialității judecătorului. Imparțialitatea presupune adoptarea unei poziții de detașare în raport cu părțile din proces, de sistemul politic și de interesele generale sau particulare ale subiectelor de drept.

Judecătorul nu trebuie să aibă nici un interes, nici general, nici particular, în soluționarea cauzei cu care a fost învestit deoarece **el nu reprezintă pe nimeni**, având doar rolul de protector al drepturilor subiective vătămate.

Nici o voință și nici un interes nu pot condiționa judecata sa, nici măcar interesul majorității. În mod diferit în raport cu „puterea” legislativă sau cu cea executivă, care sunt puteri ale majorității, judecătorul împarte dreptatea în numele legii, ca exprimare a voinței suverane a poporului, dar nu în numele majorității, el trebuind să apere și libertățile minorității.

Independența și implicit imparțialitatea judecătorului cere separarea instituțională a acestuia în raport cu părțile, **cu acuzația publică** sau alte „puteri” constituite în stat.

Independența judecătorilor trebuie să fie reală și concretizată în practică în modul de organizare judecătorească, oferind sistemului mijloacele operaționale necesare exigențelor societății contemporane și abolind structurile arhaice, **de paternalism guvernamental** existente întotdeauna în ceea ce privește pe judecător.

Independența „puterii” judecătorești trebuie să fie **funcțională, organică și economică.**

Independența **organică și funcțională** a judecătorilor se caracterizează prin existența unui organ de „guvernare” a corpului judecătoresc, Consiliul Superior al Magistraturii, și prin posibilitatea corespunzătoare condițiilor din fiecare țară de a avea și alte consilii

¹⁹⁾ Avem „onoarea” de a ne număra și noi printre aceștia.

ale judecătorilor; prin inexistența oricărei subordonări între judecători; a directivelor adresate judecătorilor din instanțele „ierarhic inferioare”; prin inexistența oricărui sistem de ierarhie între judecătorii aceleiași instanțe.

Judecătorii nu trebuie să primească ordine sau instrucțiuni, cu excepția deciziilor pronunțate de instanțele „superioare” de control judiciar, în soluționarea căilor de atac (apel; recurs). Justiția contemporană necesită o adevărată independență, realizată în mod efectiv și garantată de existența unui organism de „autogovernare” a judecătorilor - Consiliul Superior al Magistraturii (C.S.M.).

Privire de ansamblu – succintă – asupra independenței instanțelor și a judecătorilor

Din Principiile fundamentale referitoare la independența magistraturii, adoptate la Milano în anul 1985 și confirmate de Adunarea Generală a O.N.U. în același an, rezultă că **independența judecătorilor** trebuie garantată de stat și enunțată în Constituție sau în altă lege națională, iar celelalte „puteri” constituite în stat **trebuie să o respecte (pct. 1).**

Așa cum am menționat anterior art. 124 alin. (3) din Constituția României proclamă acest principiu fundamental.

În Constituția Republicii Moldova independența judecătorilor este consacrată în dispozițiile art. 116 alin. (1).

Textul constituțional precizat din Constituția Republicii Moldova este în concordanță cu „Proiectul de principii privind independența puterii judecătorești”, adoptat la Siracusa, în Italia, în anul 1981, cu „Principiile fundamentale privind independența puterii judecătorești”, adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., prin două rezoluții, în anul 1985.

Referitor la preocupările privitoare la consacrarea principiului independenței judecătorilor, pe plan mondial, precizăm că au fost adoptate de organisme internaționale și alte acte declarative, cum ar fi: Proiectul de Declarație Universală privind independența justiției, elaborat de Dr. Singhvi, în anul 1987; Principiile de la Tokyo privind independența puterii judecătorești în regiunea juridică asiatică, adoptată în anul 1981; Codul Asociației Internaționale a Avocaților privind standardele minime de independență a puterii judecătorești,

adoptat în capitala Indiei, New Delhi, în anul 1982 și respectiv Proiectul standardelor independenței puterii judecătorești și a profesiei de avocat, elaborat în anul 1986.

De principiu, în doctrina juridică, inclusiv cea constituțională, se acreditează ideea, teza că independența judecătorilor poate fi analizată dintr-o dublă perspectivă:

- o independență funcțională a judecătorilor;
- o independență personală a acestora.

Independența funcțională – pornește de la ideea că justiția se realizează prin intermediul unei categorii specializate de organe (de autorități), apte să îndeplinească funcția de judecată.

De asemenea, justiția trebuie să se înfăptuiască pe baza normelor de drept prestabilite de „puterea” legislativă. Din punct de vedere funcțional „puterea” judecătorească trebuie să statueze asupra cauzelor deduse judecării, fără restricții, amenințări sau intervenții, directe sau indirecte, din partea justițiabililor sau din partea altei „puteri” constituite în stat, ori din partea grupurilor de presiune.

Independența funcțională a judecătorului este **organic legată de poziția acestuia în raport cu ceilalți judecători de la aceeași instanță, de la instanțele de control judiciar „ierarhic superioare” sau în raport cu judecătorii care îndeplinesc atribuțiile de conducere a respectivei instanțe judecătorești unde funcționează judecătorul.**

Aceste principii declarative se regăsesc în documentele internaționale enunțate anterior și în mod deosebit în dispozițiile art. 2 din „Principiile fundamentale privind independența puterii judecătorești adoptate de Adunarea Generală a O.N.U., în anul 1985.

În Republica Moldova, în conformitate cu legislația în vigoare, **independența funcțională** a judecătorilor este consacrată, în mod indirect, în dispozițiile Legii fundamentale.

Art. 115 alin. (1) al Constituția Republicii Moldova prevede: „Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel, și prin judecătorii.”

În Republica Moldova funcționează ca instituții cu caracter jurisdicțional următoarele instanțe: judecătoriile, curțile de apel și Curtea Supremă de Justiție.

În limitele legii funcționează și judecătorii specializate.

Stabilirea prin Constituție a instanțelor judecătorești și stabilirea prin **lege organică** a numărului acestora, a procedurii de judecată și a competenței reprezintă, în opinia noastră, un element fundamental, o piatră de temelie în consacrarea independenței funcționale a judecătorilor.

Prevederile art. 114 coroborate cu prevederile art. 116 alin. (1), ambele din Constituție, generează totala independență a judecătorilor în raport cu „puterea” legislativă sau cu exponenții „puterii” executive.

Independența judecătorului nu privește însă raporturile cu dreptul pozitiv (obiectiv). Altfel spus, judecătorul nu este independent față de lege.

„Puterea” judecătorească este chemată să aplice Dreptul. Ea nu poate refuza aplicarea legilor nici în mod direct și nici indirect prin interpretare – în spiritul contrar voinței legiuitorului - întrucât în acest fel s-ar îndepărta de nobilul scop al pronunțării Dreptului, în condiții de independență și de imparțialitate.

*

*

*

Independența judecătorului presupune și o **latură personală**, referitoare la statutul acestui „personaj cheie” al societății contemporane. Independența personală se manifestă cu prioritate în privința carierei profesionale a judecătorului cu scopul de a-l feri pe acesta de ingerințele și capriciile celorlalte „puteri” constituite în stat, și în mod deosebit în raport cu **„puterea” executivă**.

Independența funcțională trebuie să fie dublată de independența personală a judecătorului întrucât în acest mod se poate asigura și garanta o independență reală a reprezentanților „puterii” judecătorești.

Analiza statutului judecătorului – cu privire specială asupra **condițiilor de selecționare, a modului de investire în funcție și a aplicării sancțiunilor disciplinare** s-a realizat, alături de alte chestiuni, în una dintre cele mai importante lucrări ale noastre ²⁰⁾.

²⁰⁾ „Independența judecătorilor și garanțiile ei juridice” – această teză a fost publicată.

În acest context vom prezenta, în mod succint, elementele care compun și garantează totodată **independența personală** a judecătorului.

Curtea Europeană a Drepturilor Omului a statuat că reprezintă criterii de apreciere a independenței personale a judecătorilor, următoarele condiții: selecționarea și numirea judecătorului, durata numirii în funcție și existența garanțiilor conferite judecătorului împotriva oricăror influențe exterioare actului de justiție.

În Republica Moldova judecătorii sunt selecționați în conformitate cu legislația în vigoare, ulterior fiind numiți în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Suprem al Magistraturii.

Învestirea candidaților în funcția de judecător cunoaște, pe plan internațional, două modalități: **fie ca urmare a numirii, fie ca urmare a organizării de alegeri.**

Considerăm că sistemul alegerii judecătorilor ar conduce la dependența acestora în raport cu electoratul sau în raport cu grupurile de presiune din cadrul societății.

Exponenții „puterii” legislative sunt aleși de electorat cu scopul elaborării și aplicării politicii, în acord cu programele de guvernare adoptate de partidele politice.

Judecătorii, în calitate de membri ai „puterii” judecătorești, nu exercită funcția în temeiul opțiunilor politice și nu au ca scop elaborarea politicii generale a statului. Rolul judecătorilor se circumscrie aplicării legii și, drept consecință, se extinde și cu privire la controlul modului în care se aplică dreptul pozitiv (obiectiv). De lege lata, numirea judecătorilor, cu excepția celor stagiați, se face de Președintele Republicii Moldova, prin Decret prezidențial.

Pentru a estompa intervenția „puterii” executive și rolul acesteia în numirea judecătorilor, Constituția Republicii Moldova a înființat Consiliul Superior al Magistraturii, care are aptitudinea de a propune șefului statului candidații în vederea numirii în funcțiile vacante.

În acord cu prevederile punctului 10 din Principiile fundamentale asupra independenței magistraturii recrutarea judecătorilor trebuie să se realizeze prin concurs de admitere în magistratură, urmată de promovarea examenului de capacitate.

Tot circumscrisă laturii personale a independenței judecătorilor este instituția inamovibilității.

Inamovibilitatea – este o instituție în virtutea căreia judecătorii nu pot fi revocați din funcție, suspendați, transferați, pensionați sau sancționați disciplinar decât în cazurile și în condițiile prevăzute de dispozițiile legale.

Guvernele autoritare nu doresc instituirea inamovibilității corpului judecătoresc și chiar „luptă” împotriva legiferării acestei instituții, considerând-o o piedică în calea realizării „obiectivelor guvernării”.

Fără îndoială, acordarea inamovibilității judecătorilor „trădează” caracterul democratic al statului și respectul „puterilor” etatice față de lege. Scopul principal al acordării inamovibilității judecătorilor îl reprezintă **protejarea acestora în raport cu „puterea” executivă**.

Judecătorul este apărat de instituția inamovibilității în condițiile în care își exercită corect atribuțiile de serviciu și are o conduită profesională și socială demnă.

În ipoteza în care judecătorul săvârșește abateri disciplinare sau încalcă regulile de conduită prevăzute de Codul deontologic se va angaja, în formele prestabilite și în condițiile legii, răspunderea juridică disciplinară ²¹⁾. Tot sub aspect personal independența judecătorilor este asigurată prin stabilirea unei salarizări corespunzătoare a judecătorilor. Fiind îngrădit prin incompatibilități și interdicții, prin modul în care judecătorul este perceput în spectrul social (sub raportul calității morale a conduitei sale), la care putem adăuga cantitatea și calitatea muncii pe care o prestează, **judecătorul** trebuie să dispună de o indemnizație decentă, care să compenseze toate restricțiile pe care societatea și legea i le impune.

În sfârșit, pentru a contura elementele care compun, sub aspect personal, independența judecătorului este necesar să ne referim și la formația profesională.

În scopul asigurării independenței judecătorul trebuie să studieze continuu doctrina juridică și jurisprudența. Este

²¹⁾ P. Vasilescu – **Tratat teoretic și practic de procedură civilă**, vol. I, Iași, pag. 299.

recomandabil ca judecătorii, în general, să se specializeze în cadrul ciclurilor universitare de învățământ superior.

Acesta întrucât un judecător slab pregătit sau ignorant este predispus mai ușor la dependență în raport cu alte autorități „ierarhice”, sau exterioare justiției ori cu justițiabilii. De aceea, legislația în domeniu trebuie să impună obligativitatea efectuării unor stagii periodice de pregătire sau de perfecționare profesională.

Independența unui judecător implică din partea persoanei fizice investite în această funcție anumite calități morale, între care amintim: **curaj, obiectivitate și erudiție.**

Așadar toate elementele analizate trebuie grefate pe caracterul și pe profilul moral al persoanei fizice investită în funcția de judecător pentru că scopul ultim al asigurării independenței îl reprezintă pronunțarea unor hotărâri judecătorești legale, temeinice și demne de încrederea societății ²²⁾.

*

*

*

În continuare vom proceda la analiza concretă a dispozițiilor constituționale relative la **Autoritatea judecătorească.**

²²⁾ Să ne fie îngăduită această analiză mai detaliată. Subiectivitatea noastră, totuși, își spune cuvântul !!!!

Secțiunea 1: „Instanțele judecătorești”.

Art. 114.: „Înfăptuirea justiției”.

„Justiția se înfăptuiește în numele legii numai de instanțele judecătorești.”

Articolul supus examinării constituie o reflectare, un corolar al principiului separației / echilibrului puterilor etatice.

Astfel, funcția de judecată, adică de a statua asupra raporturilor juridice devenite litigioase se exercită de o categorie de organe statale specializate. Aceste organe sunt instanțele judecătorești care sunt încadrate cu un număr determinat de judecători care judecă procesele penale, civile, administrative sau de albă natură, înfăptuind justiția.

Art. 115.: „Instanțele judecătorești”.

„(1). Justiția se înfăptuiește prin Curtea Supremă de Justiție, prin curțile de apel și prin judecătorii.

(2). Pentru anumite categorii de cauze pot funcționa, potrivit legii, judecătorii specializate.

(3). Înființarea de instanțe extraordinare este interzisă.

(4). Organizarea instanțelor judecătorești, competența acestora și procedura de judecată sunt stabilite prin lege organică”.

Legiuitorul Constituant a stabilit categoriile de instanțe de drept comun din Republica Moldova. În aceste condiții legiuitorul ordinar nu are competența de a înființa alte instanțe ordinare. Instanțele de drept comun sunt: **Curtea Supremă de Justiție, curțile de apel și judecătoriile.**

Există instanțe specializate, înființate în temeiul legii, pentru judecarea unor anumite categorii de cauze: economice, militare. Aceste instanțe se numesc **judecătorii specializate**. Evident, instanța supremă și pentru aceste judecătorii specializate este tot Curtea Supremă de Justiție. De altfel, Curtea Supremă de Justiție constituie instanța supremă în raport cu ordinul jurisdicțional judiciar. Prin noțiunea de **ordin de jurisdicție** – se înțelege un sistem de autorități

jurisdicționale – instanțe judecătorești – ierarhizate care au în vârf o curte supremă.

Curtea Supremă a unui ordin de jurisdicție este instanța la care ajung, prin intermediul căilor de atac, hotărârile judecătorești pronunțate de instanțele inferioare, iar hotărârile instanței supreme nu mai sunt susceptibile de a fi atacate în fața unei alte jurisdicții. De asemenea, instanța supremă are și rolul de a asigura unitatea de jurisprudență a ordinului de jurisdicție în care este inclusă.

În Republica Moldova există **jurisdicția judiciară**, care este unicul ordin jurisdicțional, a cărei instanță supremă este Curtea Supremă de Justiție.

Curtea Constituțională a Republicii Moldova nu este inclusă în jurisdicția judiciară, ci reprezintă o jurisdicție specializată. Fiind vorba de o singură instanță, Curtea Constituțională nu formează un ordin de jurisdicție. De asemenea, nici Curtea de Conturi nu are caracterul de Curte Supremă a unui ordin de jurisdicție, întrucât hotărârile pe care le pronunță trebuie să poată fi atacate în fața instanțelor judecătorești de drept comun (ordinare), în baza principiului accesului liber la justiție (art. 20 din Constituția Republicii Moldova).

Curtea Supremă de Justiție urmărește aplicarea corectă și unitară a legilor de către toate instanțele judecătorești. În consecință Curtea Supremă de Justiție trebuie să dispună de mijloacele necesare pentru îndeplinirea acestei atribuții. Deci, pentru ca efectiv să se asigure uniformizarea jurisprudenței este necesar ca anumite categorii de hotărâri judecătorești să fie obligatorii pentru toate instanțele care compun ordinul de jurisdicție judiciară. Dacă unele hotărâri pronunțate de Curtea Supremă de Justiție (C.S.J.) în vederea realizării unității jurisprudenței sunt obligatorii pentru instanțele inferioare înseamnă că aceste hotărâri judecătorești constituie izvoare ale dreptului pozitiv (obiectiv).

Instanțele extraordinare fiind interzise înseamnă că nu se pot înființa astfel de organe jurisdicționale pentru situații excepționale (revoltă, război, cataclism).

Se impune aici o remarcă, credem noi importantă: instanțele extraordinare nu trebuie confundate cu instanțele (judecătoriile) specializate. Aceste din urmă instanțe judecă anumite categorii de cauze potrivit competenței stabilită prin lege.

Constituantul a stabilit că normele de procedură în sens larg (normele de organizare, normele de competență și normele de procedură propriu-zisă) sunt – datorită importanței lor deosebite – edictate prin lege organică. Așa fiind, legile de organizare judiciară și codurile de procedură trebuiesc adoptate, modificate sau abrogate exclusiv prin legi organice.

Art. 116.: „Statutul judecătorilor”.

„(1). Judecătorii instanțelor judecătorești sunt independenți, imparțiali și inamovibili, potrivit legii.

(2). Judecătorii instanțelor judecătorești se numesc în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, în condițiile legii. Judecătorii care au susținut concursul sunt numiți în funcție pentru prima dată pe un termen de 5 ani. După expirarea termenului de 5 ani, judecătorii vor fi numiți în funcție până la atingerea plafonului de vârstă, stabilit în condițiile legii.

(3). Președinții și vicepreședinții instanțelor judecătorești sunt numiți în funcție de Președintele Republicii Moldova, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, pe un termen de 4 ani.

(4). Președintele, vicepreședinții și judecătorii Curții Supreme de Justiție sunt numiți în funcție de Parlament la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii. Ei trebuie să aibă o vechime în funcția de judecător de cel puțin 10 ani.

(5). Promovarea și transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora.

(6). Sancționarea judecătorilor se face în conformitate cu legea.

(7). Funcția de judecător este incompatibilă cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite, cu excepția activității didactice și științifice”.

Relativ la independență, imparțialitatea și inamovibilitatea judecătorilor am făcut anterior câteva discuții. În consecință nu vom reveni asupra lor.

În ceea ce privește sancționarea judecătorilor am făcut unele precizări în partea introductivă a acestui capitol.

Despre numirea judecătorilor precizăm doar faptul că aceasta se realizează în **două etape: prima** în care candidații care au susținut

concursul sunt numiți în funcție pentru o perioadă determinată de 5 ani și **a doua etapă** concretizată în numirea judecătorilor, după expirarea termenului de 5 ani, până la pensionare.

Rostul acestor etape – cu referire specială la prima etapă – este limpede. În 5 ani de activitate judecătorul trebuie să producă dovezi temeinice că are calitățile profesionale și morale pentru a fi numit în funcție până la atingerea plafonului de vârstă.

Așa fiind, considerăm că numirea în cea de-a doua etapă nu trebuie să constituie **doar un act formal**, ci este necesar să fie numiți doar acei judecători care în termenul de 5 ani au probat temeinic calitățile necesare acestei extrem de importante funcții.

Președinții și vicepreședinții instanțelor judecătorești sunt numiți pentru un mandat de 4 ani. Numirea acestor judecători în funcții de conducere se realizează, la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către șeful statului. Spre deosebire de aceștia, președintele, vicepreședinții și judecătorii Curții Supreme de Justiție sunt numiți la propunerea Consiliului Superior al Magistraturii, de către Parlament dintre judecătorii care au o vechime în funcție de cel puțin 10 ani.

Considerăm că modalitatea de numire a membrilor Curții Supreme de Justiție este criticabilă. Aceasta, deoarece numirea de către Parlament implică jocul partidelor politice, ceea ce de multe ori determină numirea în aceste funcții (adevărate demnități publice) a unor judecători care nu excelează prin calități profesionale și morale, în detrimentul altor judecători care dispun de astfel de atribute pozitive. Este adevărat că propunerea aparține Consiliului Superior al Magistraturii dar credem că organul deliberativ – legislativ va fi înclinat să numească pe judecătorii care „sunt dependenți” de puterea politică.

Pe de altă parte, credem că aceste numiri prevăzute în alineatele (3) și (4) trebuie neapărat să fie precedate de propuneri multiple din partea Consiliului Superior al Magistraturii (C.S.M.). **Dacă nu se organizează concurs** trebuie ca pentru fiecare post să fie propuși cel puțin doi candidați pentru ca șeful statului respectiv Parlamentul să aibă efectiv **un drept la alegere în vederea numirii**. Altfel, numirile se transformă în acte pur formale, decorative, rămânând la discreția Consiliului Superior al Magistraturii, care, de altfel, face aceste propuneri. Faptul că atât promovarea cât și

transferarea judecătorilor se fac numai cu acordul acestora constituie o consecință firească a inamovibilității judecătorilor.

Pentru a prezerva imparțialitatea judecătorilor s-a prevăzut incompatibilitatea acestora cu exercitarea oricărei alte funcții retribuite. În acest mod se asigură prestigiul și independența membrilor corpului judecătoresc. Unica excepție admisă de Constituant se referă **la activitățile didactice și științifice.**

Credem că aici se impun unele precizări.

Pentru a fi riguroși trebuie să menționăm că această excepție, așa cum rezultă din textul constituțional, se referă la activitățile didactice și la cele științifice, în general. Așa fiind, activitatea didactică sau științifică se poate realiza în domeniul Științelor Juridice sau în alte domenii ale cunoașterii umane. Considerăm că ar fi fost necesar ca Legiuitorul Constituant să menționeze fie activitatea didactică sau științifică în învățământul juridic superior ori în institutele de cercetare juridică, fie să precizeze ca excepție funcțiile didactice din învățământul superior.

În prima ipoteză excepția ar fi fost mai restrânsă decât în a doua ipoteză.

Astfel, având ca excepție, teoretic vorbind, **activitatea didactică sau științifică în învățământul juridic superior sau în institutele de cercetare juridică** ar fi însemnat că judecătorii nu ar fi putut activa decât în cadrul **Facultăților de Drept** din Universitățile Republicii Moldova sau în **institutele de cercetare juridică.**

În această ipoteză judecătorii nu ar fi putut preda cursuri universitare de specialitate juridică în cadrul unor facultăți cu profil și specializare nou juridică. Spre exemplu: să predea Teoria generală a dreptului sau Dreptul Comercial ori Elemente de Drept Civil la o Facultate de Științe Economice sau Drept Internațional Public ori Drept Constituțional și Instituții Politice la o Facultate de Relații Internaționale. Aceasta deoarece, deși **disciplina predată este juridică** ea nu se predă efectiv, de judecător, în învățământul juridic superior.

În a doua ipoteză, teoretic vorbind, având ca excepție funcțiile didactice în învățământul superior situația prezentată anterior nu mai prezintă relevanță. Așa fiind, judecătorul poate preda la orice facultate disciplinele juridice sau non-juridice, fără distincție.

Ipotezele prezentate de noi scot în relief exprimarea lacunară a Constituantului, „**Activitatea didactică**” la care se referă Constituția nu este nici măcar expres circumscrisă învățământului superior. Desigur, Legiuitorul Constituant acest tip de învățământ l-a avut în vedere dar nu l-a menționat expres.

Oricum, „**activitatea didactică**” trebuie, în mod necesar, să privească învățământul universitar, indiferent de domeniu, pentru ca excepția să se aplice judecătorului.

Art. 117.: „Caracterul public al dezbaterilor juridice”.

„În toate instanțele judecătorești ședințele de judecată sunt publice. Judecarea proceselor în ședință închisă se admite numai în cazurile stabilite prin lege, cu respectarea tuturor regulilor de procedură”.

Constituția proclamă **principiul publicității ședințelor de judecată**. Acest principiu se aplică tuturor categoriilor de litigii, indiferent de natura acestora.

A fost consacrată totodată și excepția de la regulă constând în judecarea unor procese **în ședințe de judecată nepublice, „secrete” sau „închise”**. Excepția este aplicabilă numai în cazurile prevăzute expres de lege, instanța de judecată fiind ținută să respecte regulile de procedură, în totalitatea lor.

Se pune în mod firesc întrebarea: cazurile în care se admite desfășurarea proceselor în ședințe nepublice pot fi stabilite **prin lege organică** sau pot fi menționate **și prin lege ordinară** ?

Este o chestiune care se impune a fi explicată mai ales că Legiuitorul Constituant nu a făcut nici un fel de precizare în acest sens.

Pentru a putea răspunde la întrebare trebuie să reamintim că atât timp cât în Constituție nu se distinge, înseamnă că excepția în cauză poate fi reglementată și prin lege ordinară.

Apreciem că normele de procedură și cele de organizare judiciară ar trebui adoptate prin intermediul legilor organice. În consecință și cazurile în care ședințele de judecată se desfășoară nepublic, secret, ar trebui prevăzute exclusiv prin legi organice.

De altfel, în privința organizării judiciare a instanțelor judecătorești art. 72 lin. (3) lit. „c” prevede necesitatea reglementării prin lege organică.

Pentru identitate de raționament, și codurile de procedură ar trebui adoptate tot prin legi organice, în temeiul art. 72 alin (3) lit. „r” din Constituție.

Desigur acesta reprezintă doar un punct de vedere care se fundamentează **pe unitatea** normelor de procedură, indiferent de faptul că acestea sunt norme de organizare judiciară, norme de competență sau, după caz, norme de procedură propriu-zisă.

Pe de altă parte, indicarea cazurilor, în care instanța de judecată poate declara **ședința secretă**, în lege organică sporește eficiența excepției prevăzute de Constituție și garantează stabilitatea și durabilitatea situațiilor de excepție menționate de lege, în temeiul Constituției.

De principiu, precizăm că derogările de la principiul publicității ședințelor de judecată se referă la: cazuri în care ar putea fi afectată ordinea publică sau siguranța națională, cazuri în care ar putea fi lezate onoarea sau demnitatea unei persoane fizice participante în proces sau situațiile în care prin desfășurarea publică a ședinței de judecată s-ar putea aduce atingere normelor de conviețuire socială, moralei sau bunelor moravuri.

Art. 118.: „Limba de procedură și dreptul la interpret”.

„(1). Procedura judiciară se desfășoară în limba moldovenească.

(2). Persoanele care nu posedă sau nu vorbesc limba moldovenească au dreptul de a lua cunoștință de toate actele și lucrările dosarului, de a vorbi în instanță prin interpret.

(3). În condițiile legii, procedura judiciară se poate efectua și într-o limbă acceptabilă pentru majoritatea persoanelor care participă la proces”.

Se consacră utilizarea limbii „moldovenești” în cadrul procedurilor judiciare în mod firesc deoarece limba „moldovenească” constituie limba de stat, adică limba oficială în Republica Moldova. În realitate este vorba despre utilizarea limbii române în justiție care este, de altfel, limba oficială a statului.

Pentru persoanele care nu vorbesc limba română Constituantul le acordă dreptul de a lua cunoștință de piesele dosarului și de a vorbi în instanță prin interpret, traducător. În aceste situații procesul se desfășoară în limba română, toate actele procedurale fiind întocmite în limba oficială a țării.

Alin. (3) a articolului examinat lasă posibilitatea efectuării procedurii judiciare și într-o altă limbă decât cea oficială, care să fie acceptabilă, adică cunoscută, pentru majoritatea persoanelor participante la proces. Această posibilitate de utilizare a unei alte limbi decât cea oficială trebuie să se materializeze în condițiile legii.

Spre exemplu – în Unitatea Teritorială Autonomă Găgăuzia se poate invoca la fiecare proces necunoașterea limbii române, utilizându-se limba acceptabilă pentru părți respectiv limba turcă sau limba rusă !!! Ori, în orice raion de pe teritoriul Republicii participante la proces pot conveni utilizarea unei **limbi acceptabile** pentru ei, alta decât limba română, fapt ce determină utilizarea „limbii acceptabile”, în speță a limbii ruse !!!

Considerăm că în cadrul procedurilor judiciare trebuie să se utilizeze exclusiv limba română, ca limbă oficială a statului.

Este adevărul că statul protejează dreptul la păstrarea, la dezvoltarea și la funcționarea limbii ruse și a altor limbi vorbite pe teritoriul Republicii [art. 13 lin. (2) din Constituție] dar limba utilizată de reprezentanții „puterii” judecătorești în cadrul procedurilor judiciare trebuie să fie doar „limba de stat”, adică limba română.

În favoarea acestei teze pot fi aduse următoarele argumente:

- *. utilizarea limbii române întărește suveranitatea Republicii Moldova, în latura sa internă, cu referire la supremație;

- *. confirmă tuturor participanților la procedurile judiciare unitatea de neam, de limbă și de tradiții a întregului popor român;

- *. impune limba română, care este o limbă oficială tânără, în fața tuturor cetățenilor și, în general, în fața tuturor subiectelor de drept participante la procedurile judiciare;

- *. conferă satisfacție morală tuturor românilor din Basarabia știind că limba lor se aplică în justiție oriunde și în orice condiții, pe teritoriul Republicii.

Situația menționată în alin. (3) al acestui articol constituie o excepție de la regula instituită prin alin. (1).

Această excepție putea lipsi din Constituția Republicii Moldova tocmai pentru consolidarea utilizării limbii române, ca limbă oficială, în toate sectoarele de activitate social-economică ale statului și în mod deosebit în activitatea organelor judiciare.

S-ar putea crede că în acest mod se poate realiza o discriminare a cetățenilor aparținând minorităților naționale.

Dimpotrivă, desfășurarea procedurilor judiciare **numai în limba română** asigură, în mod indirect, însușirea de către toți cetățenii a limbii oficiale. Aceasta deoarece cetățenii, inclusiv cei de altă origine etnică decât cea română au obligația de a fi devotați țării și de a însuși „limba de stat”, adică limba oficială.

Nu organele judiciare trebuie să utilizeze limba minorităților știrbind, în acest fel, supremația și măreția națională a românilor ci este necesar ca cetățenii minoritari sub aspect etnic și lingvistic să „posede” limba oficială pentru că trăiesc într-o Țară Românească !!! O chestiune mai este de ridicat relativ la excepția inclusă în alin. (3). Dacă procedura judiciară se desfășoară într-o „**limbă acceptabilă**” !!! pentru majoritatea participanților la proces atunci piesele și lucrările dosarului sunt întocmite în limba oficială, limba română sau în „**limba acceptabilă**” ?

Este de neconceput ca actele și lucrările dosarului să fie redactate într-o altă limbă decât limba română, ca limbă oficială. În acest fel se asigură realizarea unui control judiciar corect de către instanțele „ierarhic” superioare, prin redactarea actelor juridice exclusiv în limba oficială !!!

Mai este încă o problemă aparent lipsită de importanță dar care are conotații profunde, de nebănuț !!!

Instanța de judecată este, în principiu, sub „controlul” publicului din sala de ședință. Dacă în locul limbii române se utilizează, în procedura judiciară, o așa-zisă „limbă acceptabilă” activitatea instanței nu mai poate fi urmărită de public. Românii ar asista la o „mascaradă judiciară” fără să înțeleagă ce se petrece în sala de ședință. Dar pentru ei, pentru români, din păcate, nu există drept la traducător din „limba acceptabilă” în limba română, limba oficială a statului.

Art. 119.: „Folosirea căilor de atac”.

„Împotriva hotărârilor judecătorești, părțile interesate și organele de stat competente pot exercita căile de atac, în condițiile legii”.

Textul constituțional reglementează dreptul părților din proces de a exercita căile de atac prevăzute de lege împotriva hotărârilor judecătorești. De asemenea, Constituantul recunoaște acest drept și organelor de stat competente. Desigur, principalul organ etatic care are posibilitatea de a exercita căile de atac legale în raport cu hotărârile judecătorești pronunțate este **Procuratura**.

Un aspect deosebit de important se referă la modul de exercitare a căilor de atac. Acestea trebuiesc promovate **în condițiile legii**. Aceasta înseamnă că textul constituțional supus examinării face trimitere la legea procesual civilă, respectiv la legea procesual penală. Codurile de procedură civilă și penală prevăd modurile de exercitare a căilor de atac împotriva hotărârilor judecătorești pronunțate de instanțele de judecată.

Art. 120.: „Caracterul obligatoriu al sentințelor și al altor hotărâri”.

„Este obligatorie respectarea sentințelor și a altor hotărâri definitive ale instanțelor judecătorești, precum și colaborarea solicitată de acestea în timpul procesului, al executării sentințelor și a altor hotărâri judecătorești definitive”.

Art. 120 din Constituția Republicii Moldova consacră principiul autorității / puterii de lucru judecat cu privire la hotărârile judecătorești definitive.

Din acest motiv putem afirma, fără putință de tăgadă, că acest principiu a căpătat noi valențe, fiind înscris, în mod expres, în normele juridice constituționale.

Concret este proclamată obligativitatea respectării hotărârilor judecătorești definitive. Practic norma juridică constituțională afirmă **puterea de comandă – imperium** – a hotărârilor judecătorești definitive.

Pentru îndeplinirea **acestui scop** textul constituțional impune obligația celorlalte autorități etatice de a-și da concursul la desfășurarea procedurilor judiciare și la punerea în executare a hotărârilor judecătorești intrate în puterea lucrului judecat. Această

colaborare constituie **mijlocul** prin care se atinge scopul materializat în punerea neîntârziată în executare a tuturor hotărârilor judecătorești.

Rolul principiului autorității / puterii de lucru judecat rezidă în necesitatea conservării raporturilor litigioase sub aspectul soluției adoptate în justiție, cu ocazia tranșării litigiilor. Așa fiind, realitatea socială, obiectivă, impune adoptarea acestui principiu în vederea asigurării stabilității vieții sociale.

Faptul că în Constituția Republicii Moldova principiul puterii / autorității de lucru judecat este expres proclamat și reglementat constituie un fapt pozitiv, demn de semnalat, asigurând stabilitatea tuturor raporturilor sociale precum și a circuitului civil general.

Art. 121.: „Resursele financiare ale instanțelor judecătorești, indemnizația și alte drepturi”.

„(1). Resursele financiare ale instanțelor judecătorești sunt aprobate de Parlament și sunt incluse în bugetul de stat.

(2). Indemnizațiile și alte drepturi ale judecătorilor sunt stabilite prin lege.

(3). Instanțele judecătorești dispun de poliția pusă în serviciul lor”.

În vederea asigurării independenței „puterii” judecătorești și a bunei funcționări a justiției, ca serviciu public indispensabil pentru societate, Legiuitorul Constituant a stabilit alocarea, de către Parlament, pentru instanțele judecătorești a unor resurse financiare distincte.

Aceste resurse fiind cu caracter public sunt, în mod firesc, incluse în bugetul de stat al Republicii Moldova.

Textul constituțional prevede obligativitatea stabilirii prin lege a indemnizației și a celorlalte drepturi cuvenite judecătorilor. Așa cum precizam în cadrul **considerațiilor introductive** relative la „**Autoritatea judecătorească**” stabilirea unei indemnizații corespunzătoare pentru judecători asigură **independența personală** a acestora. Stabilirea unei indemnizații decente se impune pentru compensarea tuturor restricțiilor pe care societatea și legea le impun judecătorilor.

Cu referire la alin. (3) al textului constituțional supus analizei remarcăm faptul că în orice stat de drept instanțele judecătorești dispun de un serviciu de poliție pus în activitate cu competența de a lua măsuri pentru asigurarea ordinii și liniștii în sălile de judecată, cu prilejul desfășurării procedurilor judiciare.

Secțiunea a 2-a:
„Consiliul Superior al Magistraturii”.

Art. 122.: „Componența”.

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii este alcătuit din judecători și profesori titulari aleși pentru o durată de 4 ani.

(2). Din Consiliul Superior al Magistraturii fac parte de drept: Președintele Curții Supreme de Justiție, ministrul justiției și Procurorul General”.

Articolul examinat se referă la componența Consiliului Superior al Magistraturii. Alin. (1) determină generic alcătuirea Consiliului prevăzând că sunt membri ai acestuia **judecători** și **profesori titulari**. Evident, credem că prin noțiunea de „**profesori titulari**” Legiuitorul Constituant a înțeles profesori de la Facultățile de Drept din Universitățile Republicii Moldova. O altă interpretare considerăm că nu este posibilă. Mandatul judecătorilor și profesorilor care au calitatea de membri ai Consiliului Superior al Magistraturii este de 4 ani.

Alin. (2) al textul constituțional nominalizează **pe membrii de drept** ai Consiliului Superior al Magistraturii. Aceștia sunt: **Președintele Curții Supreme de Justiție, ministrul justiției și Procurorul General al Republicii Moldova**. Vom face scurte referiri la membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii.

Astfel, este firesc ca Președintele Curții Supreme de Justiție, în calitatea sa de șef al instanței supreme, să fie membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Totodată este normal ca ministrul justiției, fiind un expert de vârf al „puterii” executive, care are în grijă administrarea serviciului public al justiției, să aibă calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii.

În privința Procurorului General al Republicii Moldova care deține calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii ne exprimăm unele rezerve.

Spre deosebire de Constituția României din anul 1991, modificată în anul 2003, unde Consiliului Superior al Magistraturii este format din **două secții, una pentru judecători și alta pentru procurori**, Constituția Republicii Moldova prevede atribuții pentru

acest organ etatic **numai în raport cu judecătorii**. Așa fiind nu înțelegem de ce s-a conferit Procurorului General al Republicii calitatea de membru de drept al Consiliului Superior al Magistraturii. Departe de noi intenția de a minimaliza demnitatea de Procuror General dar includerea sa printre membrii de drept ai Consiliului Superior al Magistraturii este cel puțin inoportună, atât timp cât Consiliul are în competență exclusiv cariera judecătorilor.

Art. 123.: „Atribuțiile”.

„(1). Consiliul Superior al Magistraturii asigură numirea, transferarea, detașarea, promovarea și aplicarea de măsuri disciplinare față de judecători.

(2). Modul de organizare și funcționare al Consiliului Superior al Magistraturii se stabilește prin lege organică”.

Primul alineat al articolului se referă la atribuțiile propriu-zise ale Consiliului Superior al Magistraturii: numirea, transferarea, detașarea, promovarea și aplicarea de sancțiuni disciplinare în raport cu judecătorii.

Prin atribuțiile sale Consiliul Superior al Magistraturii constituie un garant al independenței „puterii” judecătorești și a membrilor care o compun, judecătorii.

În analiza efectuată de noi prezenta lucrare nu prezintă interes aspectele particulare prevăzute în legile speciale sau în alte ramuri ale Dreptului.

Noi ne vom cantona exclusiv asupra chestiunilor de natură constituțională. Așa fiind, nu importă – în acest context – modul de numire, transferare, detașare, promovare sau sancționare a judecătorilor și nici procedura prevăzută în legile speciale cu referire la aceste situații. Ceea ce prezintă interes pentru demersul nostru se referă la modul în care Consiliul Superior al Magistraturii asigură o reală „autoguvernare” a corpului judecătoresc.

Desigur, cooptarea pe lângă judecători și a profesorilor de Științe Juridice în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii comportă un grad de credibilitate sporit relativ la activitatea acestui organ etatic.

Practic, profesorii de Drept „joacă” în cadrul Consiliului Superior al Magistraturii un dublu rol:

*. de doctrinari în Științele Juridice, cu o vastă experiență și cu o înaltă pregătirea academică în domeniul Dreptului;

*. de exponenți ai societății civile deoarece profesorii universitari nu fac efectiv parte din ordinul judecătoresc.

În aceste condiții, pornind de la textul constituțional, apreciem că prin componența și prin atribuțiile sale Consiliul Superior al Magistraturii din Republica Moldova reprezintă un real garant al independenței autorității judecătorești.

Alin. (2) al textului analizat prevede că organizarea și funcționarea Consiliul Superior al Magistraturii sunt stabilite prin **lege organică**.

Legiuitorul Constituant a apreciat, pe bună dreptate, că organul etatic reprezentat de Consiliul Superior al Magistraturii prezintă o importanță deosebită. Din această cauză a statuat ca modul său de organizare și funcționare să fie reglementat nu printr-o lege ordinară ci prin lege organică.

Secțiunea a 3-a: „Procuratura”.

Art. 124.: „Atribuțiile și structura”.

„(1). Procuratura reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor, conduce și exercită urmărirea penală, reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești în condițiile legii.

(2). Sistemul organelor Procuraturii cuprinde: Procuratura Generală, procuraturile teritoriale și procuraturile specializate.

(3). Organizarea, competența și modul de desfășurare a activității Procuraturii sunt stabilite prin lege”.

În cadrul secțiunii a III-a din cap. IX dedicat „**Autorității judecătorești**”, din Titlul III intitulat „**Autoritățile publice**” este reglementată instituția **procuraturii**.

Articolul pe care îl analizăm se referă la atribuțiile și structura procuraturii. Înainte de a analiza efectiv textul constituțional se cuvine să facem anumite precizări cu privire la această instituție.

Astfel, instituția procuraturii este de sorginte pur sovietică. Alături de Armata sovietică organele Ministrului Afacerilor Interne și K.G.B., procuratura sovietică a reprezentat în toate republicile ex-sovietice, în perioada de existență a Uniunii Republicilor Sovietice Socialiste, un instrument de represiune a statului sovietic socialist totalitar.

În consecință, ar fi trebuit ca Legiuitorul Constituant să renunțe la denumirea de „**procuratură**” și să denumească această instituție etatică cu titulatura „**Minister Public**”.

Textul alin. (1) menționează expres atribuțiile, **specifice activității judiciare**, conferite Procuraturii Republicii Moldova. Ea reprezintă interesele generale ale societății și apără ordinea de drept, precum și drepturile și libertățile cetățenilor. De asemenea, Procuratura conduce și exercită urmărirea penală – ca primă fază a procesului penal – și reprezintă învinuirea în instanțele judecătorești penale.

Unitățile de procuratură moldovenești sunt încadrate cu procurori.

Din analiza atribuțiilor procuraturii se desprind o serie eterogenă de competențe care însă se circumscriu, **în totalitate**,

activității judiciare. Deci Constituantul nu menționează acest aspect credem că aceasta reprezintă diferența fundamentală între vechea procuratură de tip sovietic și Procuratura actuală care este un organ statal democratic.

Structura organelor Procuraturii Republicii Moldova cuprinde multiple unități aflate pe paliere ierarhice distincte: în vârf este **Procuratura Generală**, apoi **procuraturile teritoriale** și **procuraturile specializate**.

Procuratura Republicii Moldova, ca instituție etatică, este organizată pe principiul subordonării ierarhice a procurorilor unei unități de procuratură față de conducătorul acelei unități și respectiv a conducătorului unei unități de procuratură în raport cu șeful ierarhic superior. Principiile subordonării ierarhice și solidarității membrilor unei unități de procuratură sunt proprii organizării Procuraturii acestui stat.

Desfășurarea activității procuraturii, organizarea și competența unităților de procuratură sunt stabilite prin lege. Iarăși precizăm opinia noastră în sensul că legea care reglementează organizarea, competența și modul de desfășurare a activității Procuraturii trebuie, în mod necesar, **să fie o lege organică**, conform prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „r” din Constituție. Dacă pentru organizarea și funcționarea instanțelor judecătorești și a C.S.M. Constituția prevede necesitatea adoptării unei legi organice [art. 72 alin. (3) lit. „c”] pentru identitate de raționament apreciem că și pentru organizarea și funcționarea procuraturii este necesară adoptarea unei legi organice.

Art. 125.: „Mandatul procurorilor”.

„(1). Procurorul General este numit în funcție de către Parlament, la propunerea Președintelui acestuia.

(2). Procurorii ierarhic inferiori sunt numiți de Procurorul General și îi sunt subordonați.

(3). Mandatul procurorilor este de 5 ani.

(4). Funcția de procuror este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată, cu excepția activității didactice și științifice.

(5). În exercitarea mandatului procurorii se supun numai legii.”

Numirea Procurorului General de către Parlament, la propunerea Președintelui Parlamentului are menirea de a scoate instituția etatică a Procuraturii din sfera „puterii” executive. Practic sub aspect formal, Procuratura se află sub controlul autorității deliberativ-legislative. Totuși înclinăm să credem că legăturile Procuraturii cu autoritatea executivă au rămas extrem de strânse, dovadă fiind reacțiile contra manifestanților proromâni și proeuropeni, anticomuniști din primăvara anului 2009, sub președinția lui Vladimir Voronin.

În raport cu Procurorul General al Republicii toți ceilalți procurori sunt subordonați, fiind numiți de către acesta. Considerăm că funcția de Procuror General constituie o „demnitate publică” în adevăratul sens al cuvântului.

Procurorii nu sunt numiți pe o perioadă nedeterminată. Mandatul lor este de 5 ani.

Este oare numirea procurorilor pe o durată determinată de 5 ani benefică pentru instituția etatică a Procuraturii ??

Argumente pot fi aduse și în favoarea dar și în defavoarea numirii pe o perioadă determinată.

Mandatul fiind limitat în timp procurorii trebuie să se remarce în activitate în scopul determinării Procurorului General de a le acorda noi mandate succesive. Este de dorit ca reînnoirea mandatelor să nu constituie doar o simplă formalitate.

Deși sunt subordonați ierarhic procurorii se supun exclusiv legii în exercitarea mandatului lor, adică în desfășurarea tuturor atribuțiilor conferite de dreptul pozitiv (obiectiv).

În legătură cu incompatibilitatea funcției de procuror și cu excepția de la starea de incompatibilitate, toate prevăzute în alin. (4), facem trimitere la comentariile existente la art. 116 din Constituția Republicii Moldova [alin. (7)]. Acesta deoarece analiza efectuată la articolul indicat anterior se aplică, în mod identic, și în privința prezentului articol, cu unica mențiune că art. 116 se referă la judecători în timp ce art. 125 privește procurorii.

*

*

*

Și în privința instituției etatice a Procuraturii ne-au interesat doar aspectele de natură constituțională. Este lesne de observat că

Legiuitorul Constituant a optat pentru „integrarea” Procuraturii în cadrul „Autorității judecătorești”.

Așa cum am mai precizat există doctrinari care au manifestat serioase rezerve față de „încadrarea” Procuraturii în „puterea” judecătorească.

Au apărut multe studii de specialitate, monografii sau cursuri universitare în care autorii, doctrinari de prestigiu, afirmă necesitatea considerării „Procuraturii” ca parte componentă a „puterii” executive.

Alți autori au precizat o soluție mai nuanțată în sensul că Procuratura, acest „Minister Public” al Republicii Moldova, prin rolul și modul de organizare, are o natură **duală: executivă și judiciară** (în nici un caz o natură judecătorească !!).

Altfel spus, Procuratura ar trebui să fie un organ al autorității executive, cu competențe materializate pe plan judiciar.

Această soluție ni se pare corectă și o îmbrățișăm fără rezerve.

Membrii Procuraturii nu pronunță Dreptul și nu au competența de a statua (de a soluționa) raporturile juridice devenite litigioase.

Dacă Legiuitorul Constituant a avut în vedere tradiția organizării judecătorești din patria mamă, România, atunci era necesar ca titulatura capitolului IX din cadrul Titlului III să fie eventual modificată din „Autoritatea judecătorească” în „Autoritatea judiciară” pentru a putea cuprinde și Procuratura.

Tot ceea ce poartă sintagma „**judecătoresc**” nu se poate referi decât la **instanțele judecătorești** și la membrii care le compun – **judecătorii**. Întrucât instituția etatică a Procuraturii este inclusă în „puterea” judecătorească se impune – **de lege ferenda** – includerea **judecătorilor** și **a procurorilor** într-o categorie profesională unică și totodată distinctă în raport cu alte categorii profesionale. Este vorba despre categoria profesională a „**magistraților**”.

Apreciem că trebuie să aibă calitatea de magistrați nu doar judecătorii de la instanțele judecătorești ci și procurorii din cadrul unităților de procuratură.

Desigur, deși ar fi considerați **magistrați, judecătorii** respectiv **procurorii** trebuie să aibă statute profesionale distincte, așa cum de altfel prevede Constituția, în raport de atribuțiile pe care le exercită în mod concret: **primii** înfăptuiesc justiția (**judecătorii**) iar

ceilalți apără interesele generale ale societății, în cadrul activității judiciare (**procurorii**).

Este mai presus de orice dubiu că relațiile dintre „**magistrații**” **judecători** și „**magistrații**” **procurori** trebuie să se desfășoare cu bună-credință, colegialitate dar cu respectarea statutului fiecărei categorii de funcții în parte.

Procurorii nu trebuie să îi subestimeze pe judecători și nici să îi considere drept „**privilegiați**” pe aceștia pentru faptul că ei înfăptuiesc justiția !!

Judecătorii, la rândul lor, nu trebuie să îi considere pe procurori drept „**instrumente**” sau „**simpli auxiliari**” ai justiției !!

Conlucrarea, în limitele legii, dintre judecători și procurori fundamentată pe onestitate caracterizează sau trebuie să caracterizeze raporturile dintre cele două categorii de „**magistrați**”.

Totul pledează pentru introducerea noțiunii de „**magistrat**”, calitate ce trebuie acordată judecătorilor și procurorilor.

Existența Consiliul Superior **al Magistraturii** !!! (C.S.M.) prin însăși denumirea sa se referă la **magistrați**.

Ar trebui regândită, în aceste condiții, și componența și atribuțiile C.S.M. Aceasta în sensul că în consiliu ar trebui incluși și alți procurori pe lângă Procurorul General care oricum este membru de drept.

Dacă se recunoaște, teoretic vorbind, calitatea de magistrați și procurorilor, pe lângă judecători, ar fi necesară organizarea C.S.M. **pe secții specifice: una pentru judecători și alta pentru procurori.**

Cu privire la atribuțiile consiliului acestea trebuiesc extinse și cu privire la cariera profesională a procurorilor.

Cu o astfel de organizarea a C.S.M. s-ar realiza, de deplin, dezideratul menționat în alin. (5) al art. 125 referitor la **supunerea procurorilor numai legii în exercitarea mandatului.**

Instituirea categoriei socio-profesionale a „**magistraților**” este în deplină concordanță cu spiritul voinței Legiuitorul Constituant care a reglementat **instituția Procuraturii**, alături de **Instanțele judecătorești** și de **Consiliul Superior al Magistraturii**, în cadrul capitolului consacrat „Autorității judecătorești”.

Titlul IV.: Economia națională și finanțele publice.

Art. 126.: „Economia”.

„(1). Economia Republicii Moldova este economie de piață, de orientare socială, bazată pe proprietatea privată și pe proprietatea publică, antrenate în concurență liberă.

(2). Statul trebuie să asigure:

a). reglementarea activității economice și administrarea proprietății publice ce-i aparțin în condițiile legii;

b). libertatea comerțului și activității de întreprinzător, protecția concurenței loiale, crearea unui cadru favorabil valorificării tuturor factorilor de producție;

c). protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară;

d). stimularea cercetărilor științifice;

e). exploatarea rațională a pământului și a celorlalte resurse naturale, în concordanță cu interesele naționale;

f). refacerea și protecția mediului înconjurător, precum și menținerea echilibrului ecologic;

g). sporirea numărului de locuri de muncă, crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții;

h). inviolabilitatea investițiilor persoanelor fizice și juridice, inclusiv străine”.

Articolul supus examinării răspunde, **în parte**, la o interogație: Care este rolul statului în conformitate cu doctrina statului de drept ?? Am subliniat că răspunsul aflat în textul constituțional este parțial deoarece, așa cum este și firesc, el se raportează doar la rolul Statului de Drept în domeniul economiei.

Va fi Statul de Drept, conceptual vorbind, **un stat minimal**, deci un stat liberal fundamentat pe jusnaturalism sau jusraționalism ? Va fi Statul de Drept, privit abstract desigur, un **stat social**, paternal, grijuliu în raport cu marea masă a cetățenilor?

Realitatea politică din Europa Occidentală și nu numai dovedește că principiile Statului de Drept pot și sunt promovate atât de partidele politice de orientare stânga și centru-stânga (social – democrate) cât și de partidele politice de orientare spre dreapta

eșicherului politic (de dreapta sau centru dreapta – creștin – democrația europeană).

În **Statul de Drept minimal** se urmăresc preponderent principii de natură economică legate de industrii și comerț. Acest tip de stat este **statul capitalist pur**, adaptat epocii contemporane. El stimulează concurența în toate domeniile de activitate și în special în zona economico-financiară. Este statul care recunoaște, fără mari rezerve, dreptul tehnocraților capitaliști și a capitaliștilor propriu-zis de a-și impune voința în mecanismele social-statale ale puterii etatice.

În **Statul de Drept social, providențial** primează principii de natură umanitară, legate de asigurarea bunăstării populației și de asigurarea unei stabilități sociale pe plan intern.

Acest tip de stat reprezintă, în esență, **tot un stat capitalist**, în care atât latura economică cât și latura socială sunt privite de guvernanți cu aceeași grijă.

Este inutil să mai precizăm că Statul de Drept liberal este promovat de dreapta politică iar Statul de Drept social constituie subiect de interes major pentru stânga politică.

Fie în variantă liberală, fie în variantă socială, Statul de Drept constituie, la momentul de față, modalitatea de realizare a binelui comun. Aceasta deoarece prin instaurarea concretă și deplină a Statului de Drept societatea civilă din fiecare țară trebuie să dobândească **fericirea**, adică să satisfacă interesele materiale și spirituale atât la nivel integrator – colectiv cât și la nivel individual. Aceasta deoarece fericirea, satisfacția tuturor se obține prin însumarea satisfacției indivizilor care compun societatea dintr-un stat, la un moment dat.

Așa cum reiese din lecturarea alin. (1) al articolului analizat, economia Republicii Moldova este o economie de piață, capitalistă, Legiuitorul Constituant a optat pentru constituirea unui Statul de Drept social, „providențial”, care să asigure bunăstarea întregii populații a țării.

Fundamentul economiei Republicii îl constituie instituția juridică și economică a **proprietății**, sub cele două forme ale sale: **proprietatea privată** și **proprietatea publică**.

Textul constituțional proclamă antrenarea celor două forme de proprietate în concurență liberă și loială.

Este drept că formele dreptului de proprietate au aptitudinea efectivă de a contribui direct și nemijlocit la dezvoltarea economiei statului. Remarcăm totodată și faptul că proprietatea publică și respectiv proprietatea privată **nu se află în concurență** datorită faptului că cele două forme de proprietate au regimuri juridice distincte.

Caracterul social al Statului de Drept instaurat în Republica Moldova rezultă explicit și din nominalizarea efectuată în alin. (2), în care se menționează obligativitatea statului de a asigura, între altele: protejarea intereselor naționale în activitatea economică, financiară și valutară; sporirea numărului de locuri de muncă și crearea condițiilor pentru creșterea calității vieții; stimularea cercetărilor științifice și exploatarea rațională a tuturor resurselor naturale.

Trebuie specificat și faptul că statul este obligat să asigure inviolabilitatea investițiilor persoanelor fizice și persoanelor juridice, inclusiv cele străine. Această prevedere are menirea de a garanta tranzacțiile cu capitaluri, specifice economiei capitaliste, dacă acestea au fost afectate în mod legal.

În esență, trebuie remarcat faptul că deși ne aflăm în prezența unui stat social, protector al cetățenilor în fața dificultăților economice, Republica Moldova este, în fond un stat fundamentat sub aspect economic pe principiile capitaliste ale economiei de piață, libere și concurențiale.

Nu este scopul nostru de a efectua analiza tuturor situațiilor nominalizate la alin. (2). Ceea ce dorim să semnalăm se referă la modul în care puterea etatică „gestionează” activitatea economică. Sub acest aspect concluzionăm că Republica Moldova constituie un Statul de Drept social, care până la urmă reprezintă un stat capitalist în care autoritățile etatice manifestă o politică activă în domeniul protecției sociale a persoanelor fizice defavorizate sub aspect economic.

Art. 127.: „Proprietatea”.

„(1). Statul ocrotește proprietatea.

(2). Statul garantează realizarea dreptului de proprietate în formele solicitate de titular, dacă acestea nu vin în contradicție cu interesele societății.

(3). Proprietatea publică aparține statului sau unităților administrativ-teritoriale.

(4). Bogățiile de orice natură ale subsolului, spațiul aerian, apele și pădurile folosite în interes public, resursele naturale ale zonei economice și ale platoului continental, căile de comunicație, precum și alte bunuri stabilite de lege, fac obiectul exclusiv al proprietății publice”.

Textul constituțional proclamă ocrotirea proprietății. Considerăm că s-a avut în vedere cu ocazia redactării textului, în special proprietatea privată. În legătură cu această chestiune au fost făcute precizări cu ocazia examinării art. 46 – Dreptul de proprietate privată și protecția acestuia.

Este garantată realizarea dreptului de proprietate (privată am completa noi) în sensul că sunt recunoscute formele dreptului de proprietate privată (rezolubilă, anulabilă, proprietatea comună) și, de asemenea, se recunoaște posibilitatea exercitării dezmembrămintelor dreptului de proprietate privată, cu consecința utilizării tuturor atributelor conferite titularului: posesia, folosința și dispoziția (materială și juridică).

Desigur, realizarea dreptului de proprietate nu trebuie să contravină intereselor societății, adică nu trebuie să fie exercitat acest drept subiectiv civil, cu caracter patrimonial, real decât în condițiile și în limitele determinate de lege. Sunt nominalizați titularii dreptului de proprietate publică: statul și unitățile administrativ-teritoriale.

Textul constituțional nominalizează bunurile care fac obiectul exclusiv al proprietății publice. În consecință, bunurile nominalizate în alin. (4) sunt insesizabile, incesibile, inalienabile și, drept consecință, sunt scoase din circuitul civil general (din comerț).

Enumerarea făcută în textul menționat nu este limitativă. Legiuitorului ordinar are posibilitatea să determine, **prin lege**, și alte categorii de bunuri care să facă obiect exclusiv al proprietății publice.

Se ridică firesc întrebarea următoare: ce fel de lege trebuie să fie, organică sau, după caz, ordinară ??? Cum **regimul juridic general al proprietății** trebuie reglementat obligatoriu prin lege organică [art. 72 alin. (3) lit. „i” din Constituție] considerăm că adăugarea altor categorii de bunuri, care să facă obiectul exclusiv al

dreptului de proprietate publică, se poate realiza doar prin adoptarea de legi organice.

Incidența prevederilor art. 72 alin. (3) lit. „i” din Constituție în privința determinării altor bunuri care pot face obiect exclusiv al proprietății publice trebuie, în opinia noastră justificată.

Este drept, art. 72 alin. (3) lit. „i” din Constituția Republicii Moldova se referă la: **„regimul juridic general al proprietății și al moștenirii”**.

Din modul de redactare a textului ar rezulta, la o primă vedere, că este vorba despre proprietatea privată. Acest punct de vedere nu poate fi acceptat deoarece textul nu distinge între formele dreptului de proprietate: drept de proprietate publică și drept de proprietate privată.

Așa fiind, credem că art. 72 alin. (3) lit. „i” se referă la proprietate în general, incluzând bineînțeles și dreptul de proprietate publică, conform maximei – unde legea nu distinge interpretului nu îi este permis să distingă.

În aceste condiții rezultă în mod logic și fără echivoc faptul că stabilirea altor categorii de bunuri care să facă obiectul exclusiv al dreptului de proprietate publică, se poate face **numai prin lege organică**.

Art. 128.: „Proprietatea cetățenilor străini și a apatrizilor.”

„(1). În Republica Moldova este ocrotită proprietatea altor state, a organizațiilor internaționale, a cetățenilor străini și a apatrizilor.

(2). Modul și condițiile de exercitare a dreptului de proprietate al persoanelor fizice și juridice străine, precum și al apatrizilor, pe teritoriul Republicii Moldova sunt reglementate prin lege.”

Articolul examinat proclamă ocrotirea proprietății altor subiecte de drept, decât cetățenii Republicii Moldova, respectiv: state străine, organizații internaționale, cetățeni străini și apatrizi. Desigur, exercitarea drepturilor de proprietate implică existența bunurilor (lucrurilor) pe teritoriul statului moldovenesc.

Reținem că dreptul de proprietate al subiectelor de drept de cetățenie sau naționalitate străină, precum și al apatrizilor, **este doar ocrotit nu și garantat**.

Aceasta nu înseamnă că, în ipoteza menționată, statul nu asigură protecția dreptului de proprietate. Cu toate acestea îndrăznim să afirmăm faptul că Legiuitorul Constituant ar fi trebuit să **garanteze** proprietatea, pe teritoriul Republicii Moldova a subiectelor de drept străine și, respectiv, a persoanelor fizice fără cetățenie.

Trebuie **garantat** în sensul că autoritățile etatice și orice alt subiect de drept trebuie să recunoască dreptul de proprietate a persoanelor nominalizate în alin. (1) și să nu-l stânjenească pe titular în exercitarea acestui drept subiectiv civil cu caracter patrimonial, real.

Garanția stipulată, de altfel, în art. 127 alin. (2) din Constituție, rezultă din obligația negativă, generală și universală a tuturor subiectelor de drept de a se abține de a aduce atingere dreptului subiectiv civil cu caracter patrimonial, real care este dreptul de proprietate privată și care aparține titularului. Trebuie garantat deoarece dreptul de proprietate este din punct de vedere al gradului de opozabilitate, **un drept absolut**.

Ocrotirea se referă la aptitudinea de a valorifica în justiție **aceleași mijloace procesuale** indiferent dacă titularul dreptului de proprietate este statul, unitățile administrativ-teritoriale, instituțiile bugetare de stat, persoanele fizice ori persoanele juridice de drept privat sau, după caz, persoanele fizice apatride și subiecte de drept de cetățenie sau de naționalitate străină.

Legiuitorul Constituant a lăsat în sarcina legiuitorului ordinar stabilirea **modurilor și a condițiilor** în care persoanele fizice și persoanele juridice străine, precum și apatrizii, pot exercita dreptul de proprietate – **privată** – asupra bunurilor, pe teritoriul Republicii Moldova. Cum aceste situații de încadrează sub aspect tehnic – juridic în **determinarea regimului juridic general al proprietății**, credem că stabilirea modurilor și a condițiilor menționate anterior nu se pot realiza **decât printr-o lege organică**, conform dispozițiilor art. 72 alin. (3) lit. „i” din Constituția Republicii Moldova.

Art. 129.: „Activitatea economică externă”.

„(1). Parlamentul aprobă direcțiile principale ale activității economice externe, principiile utilizării împrumuturilor și creditelor străine.

(2). Guvernul asigură protejarea intereselor naționale în activitatea economică externă, promovează politica liberului schimb sau politica protecționistă, pornind de la interesele naționale”.

Art. 129 trasează principiile directoare, fundamentale, în privința activității economice externe. Cum este și firesc, în cadrul economiei capitaliste din Republica Moldova, relațiile economice internaționale sunt guvernate și tutelate de autoritățile etatice. Constituantul realizează o **„paritate”** între „puterea” deliberativ – legislativă și „puterea” executivă, în ceea ce privește activitatea economică externă.

Astfel, chestiunile fundamentale relative la principiile relațiilor economice externe, la modul de utilizare a împrumuturilor și creditelor străine, contractate în vederea asigurării dezvoltării și proprietății statului sunt de competența Parlamentului.

De altfel, jalonarea întregii politici a statului, inclusiv a politicii economice cu latura sa externă reprezintă apanajul Legislativului.

Guvernul are atribuția fundamentală de protejare efectivă a intereselor „naționale” în tot ceea ce privește activitatea economică externă.

În centrul atenției „puterii” executive trebuie să se afle **„interesele naționale”**. În raport cu aceste interese Guvernul poate promova, după caz, fie o politică liberală, a liberului schimb sau, dimpotrivă, o politică protecționistă, tocmai în scopul preservării „intereselor naționale”.

Activitatea economică externă reprezintă o parte componentă a activității economice a statului, privită sub aspect global, integrator.

Din acest motiv, grija Legiutorul Constituant pentru reglementarea acestui sector de activitate din cadrul economiei Republicii este pe deplin justificată.

Art. 130.: „Sistemul financiar – creditar”.

„(1). Formarea, administrarea, utilizarea și controlul resurselor financiare ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice sunt reglementate prin lege.

(2). Moneda națională a Republicii Moldova este leul moldovenesc.

(3). Dreptul exclusiv la emisia monetară aparține Băncii Naționale a Republicii Moldova. Emisia se efectuează conform deciziei Parlamentului”.

În mod firesc resursele financiare ale statului, ale unităților administrativ-teritoriale și ale instituțiilor publice nu pot scăpa oricărui control etatic. Pentru a nu exercita nici un fel de obiecțiuni în acest sens și pentru a întări disciplina economico-financiară Constituantul a prevăzut obligația legiuitorului ordinar **de a reglementa prin lege** toate aspectele legate de formarea, utilizarea și controlul resurselor financiare cu caracter public.

Datorită importanței deosebite a relațiilor sociale pe care legea le reglementează apreciem că este necesară adoptarea **unei legi organice**, în temeiul art. 72 alin. (3) lit. „r” din Constituția Republicii Moldova.

În cadrul predeterminat al acestei lucrări noi nu abordăm și legislația care dezvoltă textele constituționale. În acest sens ne mărginim la exprimarea opiniei noastre relative la textele din Constituție supuse analizei.

Faptul că, spre exemplu, legea care asigură formarea, administrarea, utilizarea și controlul resurselor financiare publice a fost adoptată nu prezintă relevanță, sub acest aspect.

În tratarea de față ne interesează **doar chestiunile pur constituționale**, cu excluderea – de plano – a tuturor problemelor vizând aspectele administrative sau, după caz, financiare (aparținând fie ramurii Dreptului Administrativ, fie ramurii Dreptului financiar).

Credem că în felul aceste lucrarea nu păcătuiește. Dimpotrivă, în acest mod dăm eficiență criteriilor care realizează delimitarea Dreptului Constituțional de alte ramuri ale Dreptului: Dreptul Financiar, Dreptul Administrativ etc. Aceasta cu atât mai mult cu cât toate cele trei ramuri de drept nominalizate anterior sunt incluse în **„marea” ramură a Dreptului Public**.

Alin. (2) menționează moneda „națională” a Republicii Moldova. Aceasta este **„leul moldovenesc”**. Este de prisos să mai

amintim identitatea denumirii monedei naționale a României cu moneda Republicii Moldova. Denumirea dată monedei statului „moldovean” este firească, normală având în vedere că populația de pe teritoriul Republicii Moldova aparține de veacuri poporului român mult încercat.

Emisiunile monetare se realizează ca urmare a deciziei adoptate de Parlament, în calitate sa de organ reprezentativ suprem al poporului român din Republica Moldova și de unică autoritate legiuitoare a țării.

Legiuitorul Constituant a stabilit în mod imperativ, dreptul de emisiune monetară în favoarea Băncii Naționale a Republica Moldova. Acest drept de emisiune monetară este exclusiv, în sensul că nici o altă instituție, cu excepția Băncii Naționale, nu are aptitudinea de a emite monedă pe teritoriul statului.

Emiterea monedei naționale de către Banca Națională constituie un act de suveranitate **atât în plan extern cât mai ales în privința laturii interne a suveranității, cu referire la supremație.** Emisiunea monetară națională întărește simbolic independența statului și afirmă supremația sa în raport cu orice altă entitate aflată pe teritoriul său.

Art. 131.: „Bugetul public național”.

„(1). Bugetul public național cuprinde bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele raioanelor, orașelor și statelor.

(2). Guvernul elaborează anual proiectul bugetului de stat și bugetului asigurărilor sociale de stat, pe care le supune, separat, aprobării Parlamentului. În caz de formare a fondului extrabugetar, el se prezintă spre aprobare Parlamentului.

(3). Dacă bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat nu au fost adoptate prin lege cu cel puțin trei zile înainte de expirarea exercițiului bugetar, se aplică în continuare bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului precedent, până la adoptarea noilor bugete.

(4). Orice propunere legislativă sau amendament care atrag majorarea sau reducerea veniturilor bugetare sau împrumuturilor, precum și majorarea sau reducerea cheltuielilor bugetare pot fi adoptate numai după ce sunt acceptate de Guvern.

(5). Bugetele raioanelor, orașelor și statelor se elaborează, se aprobă și se execută în condițiile legii.

(6). Nici o cheltuială bugetară nu poate fi aprobată fără stabilirea sursei de finanțare”.

Acest articol din Constituția Republicii Moldova este puternic descriptiv.

În primul rând se indică elementele componente ale bugetului public național: bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele raioanelor, orașelor și statelor. O precizare se impune: în timp ce bugetul de stat și bugetul asigurărilor sociale de stat sunt elaborate la nivel central, bugetele raioanelor, orașelor și statelor sunt bugete locale.

Elaborarea proiectelor bugetului de stat și a bugetului asigurărilor sociale de stat cade în sarcina „puterii” executive. Acestea se elaborează anual și se supun, fiecare în parte, aprobării „puterii” legiuitoare.

În realitate, Parlamentul nu poate adopta un document care conține doar indicatori economici de plan, deoarece actul adoptat trebuie să aibă forma tipică a unei norme juridice. De aceea, Parlamentul adoptă legea de aprobare a bugetului (de stat și a asigurărilor sociale de stat).

Pentru identitate de raționament și formarea fondurilor extrabugetare se supune spre aprobarea forului legislativ.

Dacă legea bugetului de stat și legea bugetului asigurărilor sociale de stat nu vor fi adoptate cu cel puțin 3 zile înainte de expirarea exercițiului bugetar, se vor aplica în continuare bugetul de stat și a bugetul asigurărilor sociale de stat ale anului calendaristic expirat. Aceasta doar până la adoptarea legilor privitoare la noile bugete.

Se instituie **necesitatea acceptării prealabile de către Guvern** a propunerilor legislative sau a amendamentelor care au ca finalitate fie reducerea sau majorarea veniturilor sau cheltuielilor bugetare, fie majorarea sau reducerea, după caz, a împrumuturilor.

Bugetele locale (raionale, orașenești sau sătești) trebuie să fie adoptate de către consiliile locale (raionale, orașenești sau sătești), numai în condițiile stipulate de prevederile legale. Credem că legile relative la bugetul public național (incluzând aici bugetul de stat, bugetul asigurărilor sociale de stat și bugetele locale) trebuie

adoptate în condițiile art. 72 alin. (3) lit. „r” din Constituție. Aceasta datorită importanței bugetului public național pentru întreaga activitate social-economică a statului.

Concret, legile de adoptare a bugetelor de stat și bugetelor asigurărilor sociale de stat trebuie să aibă **caracter de lege organică**. De asemenea, legea care reglementează elaborarea bugetelor raionale, orașenești și sătești trebuie să fie **o lege organică**.

Legiuitorul Constituant a înscris o dispoziție extrem de importantă în alin. (6). Dacă fără stabilirea surselor de finanțare nu poate fi aprobată nici o cheltuială bugetară înseamnă că în ipoteza adoptării unei legi care ar încălca acest principiu, **respectiva lege este neconstituțională**. În aceste condiții, când la Parlament se depune **o propunere legislativă**, sau **un proiect de lege** având ca obiect cheltuieli bugetare suplimentare este absolut necesară indicarea sursei de finanțare.

Art. 132.: „Sistemul fiscal”.

„(1). Impozitele, taxele și orice venituri ale bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat, ale bugetelor raionale, orașelor și satelor se stabilesc, conform legii, de organele reprezentative respective.

(2). Orice alte prestări sunt interzise”.

Trebuie să precizăm că, cu ocazia analizării articolului anterior, am făcut unele mențiuni care au incidență în raport cu articolul supus analizei. Astfel, în privința bugetelor raionale, orașenești și sătești am precizat că acestea trebuie să fie adoptate de consiliile locale respective: raionale, orașenești și sătești, acestea fiind organele reprezentative ale respectivelor unități administrativ – teritoriale.

Textul prevede totodată că veniturile de orice fel, taxele, impozitele bugetului de stat și ale bugetului asigurărilor sociale de stat trebuie adoptate de organul reprezentativ suprem, adică de către Parlament.

Cu excepția taxelor și impozitelor orice alte prestații sunt interzise prin Legea fundamentală (alin. 2).

Art. 133: „Curtea de Conturi”.

„(1). Curtea de Conturi exercită controlul asupra modului de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare publice.

(2). Curtea de Conturi este alcătuită din 7 membri.

(3). Președintele Curții de Conturi este numit de Parlament, la propunerea Președintelui acestuia, pentru un termen de 5 ani. Membrii Curții sunt numiți de Parlament, la propunerea Președintelui acestuia.

(4). Curtea de Conturi prezintă anual Parlamentului un raport asupra administrării și întrebuințării resurselor financiare publice.

(5). Alte atribuții, precum și modul de organizare și funcționare a Curții de Conturi, se stabilesc prin lege organică”.

Alin. (1) al textului constituțional menționează explicit atribuțiile Curții de Conturi. Acestea se materializează în controlarea modurilor de formare, de administrare și de întrebuințare a resurselor financiare publice.

Există o legătură organică între Curtea de Conturi și „puterea” deliberativ – legislativă. Aceasta se materializează în faptul că președintele Curții de Conturi este numit de Parlament, **la propunerea** Președintelui Parlamentului.

La rândul lor membrii Curții de Conturi sunt numiți de Parlament, **la propunerea Președintelui Curții**.

Mandatul Președintelui Curții de Conturi este **de 5 ani** iar Curtea este alcătuită **din 7 membri**.

Corelația dintre Parlament și Curtea de Conturi rezultă din îndatorirea Curții de a prezenta, în fiecare an calendaristic, un raport către „puterea” legislativă. Conținutul raportului se referă la modalitatea administrării și întrebuințării resurselor financiare publice. Practic, Curtea de Conturi acționează pentru sprijinirea Parlamentului relevând potențialele nereguli de gestiune ale bugetului public național din exercițiul bugetar expirat.

Legiuitorul Constituant a lăsat posibilitatea legiuitorului ordinar să stabilească și alte atribuții în competența Curții de Conturi. Aceste potențiale noi atribuții precum și organizarea și funcționarea Curții de Conturi se stabilesc, conform voinței Constituantului, **prin lege organică**.

Titlul V.: „Curtea Constituțională”.

Art. 134.: „Statutul”.

„(1). Curtea Constituțională este unica autoritate de jurisdicție constituțională în Republica Moldova.

(2). Curtea Constituțională este independentă de orice altă autoritate publică și se supune numai Constituției.

(3). Curtea Constituțională garantează supremația Constituției, asigură realizarea principiului separației puterii în stat în putere legislativă, putere executivă și putere judecătorească și garantează responsabilitatea statului față de cetățean și a cetățeanului față de stat”.

Instituirea Curții Constituționale în peisajul constituțional „moldovenesc” a constituit o inovație a Legiuitorului Constituant.

Așa cum am mai avut ocazia să precizăm în cuprinsul lucrării, fundamentarea și funcționarea Curții Constituționale este de natură să modifice „**schema clasică**” a „puterilor” etatice. Echilibrul și separația „puterilor” statale par a fi iremediabil afectate de modul de funcționare și mai ales de atribuțiile Curții Constituționale.

Curtea Constituțională a preluat „coroana” care în mod tradițional aparținuse autorității („puterii”) judecătorești. Este vorba de aptitudinea de exercitare a controlului constituționalității legilor.

Fiind deposedată de această atribuție de excepție, autoritatea judecătorească a rămas, în continuare, competentă să soluționeze cauzele civile și penale, precum și cauzele administrative, care prin natura lor implică verificarea legalității actelor emise de organele autorității executive.

Nu suntem noi cei chemați a aprecia dacă prin înființarea Curții Constituționale a fost sau nu știrbită autoritatea judecătorească, în latura atribuțiilor, a competențelor sale specifice.

Cert este că jurisdicția constituțională se exercită de o autoritate publică independentă. Această autoritate este reprezentată de Curtea Constituțională.

Legiuitorul Constituant a optat pentru înființarea acestei autorități publice independente de celelalte „puteri” etatice.

Exista, desigur, și o altă opțiune: instituirea unei Curți Constituționale distincte, competentă să soluționeze litigiile cu caracter constituțional, care să fie integrată în autoritatea judecătorească.

Rolul central al Curții Constituționale este acela de a „**garanta supremația Constituției**”. Acest scop fundamental se realizează prin garantarea unor principii mijlocitoare care îi asigură înfăptuirea. Astfel, Curtea Constituțională trebuie să asigure realizarea efectivă a principiilor separației „puterilor” în stat, trebuie să garanteze responsabilitatea statului în raport cu cetățeanul și totodată trebuie să garanteze și responsabilitatea cetățeanului în raport cu statul. Toate aceste atribuții nominalizate în fraza anterioară au menirea de a garanta înfăptuirea supremației Constituției, care reprezintă obiectivul fundamental al Curții Constituționale.

În legătură cu necesitatea instituirii Curții Constituționale se pot formula multiple opinii. Astfel, există opinia că un organ specializat al statului – Curtea Constituțională – trebuie să înfăptuiască garantarea deplină a Constituției prin exercitarea atribuțiilor de control al constituționalității legilor adoptate de către legiuitorul ordinar. Într-o altă teză se susține necesitatea ca atribuțiile privind controlul constituționalității legilor să rămână o perioadă relativ îndelungată în competența instanțelor judecătorești de drept comun. Acesta deoarece, s-a acreditat ideea conform căreia Curtea Constituțională nefiind definită ca o putere de stat (publică) pare doar o instituție statală care nu poate fi controlată de celelalte „puteri” etatice. Curtea Constituțională apare astfel ca un superparlament cu putere de negare și nu cu putere de promovare.

În fine, există și opinia potrivit căreia controlul constituționalității legilor ar trebui efectuat de Curtea Supremă de Justiție – în secții reunite iar controlul proiectelor de lege să se realizeze de o **comisie** a Parlamentului.

Art. 135.: „Atribuțiile”.

„(1). Curtea Constituțională:

a). exercită, la sesizare, controlul constituționalității legilor și hotărârilor Parlamentului, a decretelor Președintelui Republicii

Moldova, a hotărârilor și ordonanțelor Guvernului, precum și a tratatelor internaționale la care Republica Moldova este parte;

b). interpretează Constituția;

c). se pronunță asupra inițiativelor de revizuire a Constituției;

d). confirmă rezultatele referendumurilor republicane;

e). confirmă rezultatele alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova;

f). constată circumstanțele care justifică dizolvarea Parlamentului, demiterea Președintelui Republicii Moldova sau interimatul funcției de Președinte, precum și imposibilitatea Președintelui Republicii Moldova de a-și exercita atribuțiile mai mult de 60 de zile;

g). rezolvă cazurile excepționale de neconstituționalitate a actelor juridice, sesizate de Curtea Supremă de Justiție;

h). hotărârile asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid.

(2). Curtea Constituțională își desfășoară activitatea din inițiativa subiecților prevăzuți de Legea cu privire la Curtea Constituțională”.

După cum se observă din simpla lectură a atribuțiilor menționate în dispozițiile art. 135 din Constituția Republicii Moldova, Curtea Constituțională dispune de multiple atribuții cu caracter juridic sau caracter politico-juridic.

Atribuțiile Curții Constituționale sunt de o importanță covârșitoare. Noi ne vom mărgini la analiza succintă a câtorva dintre aceste atribuții.

I. Atribuțiile juridice:

A). Controlul de constituționalitate [art. 135 alin. (1), lit. „a”]

Privește, în primul rând, legile adoptate de Parlamentul Republicii Moldova.

Controlul constituționalității legilor poate fi **un control prealabil** sau **un control posterior (ulterior)**.

În cazul **controlului prealabil**, acesta se realizează, în principiu, asupra legilor votate de „puterea” deliberativ – legislativă dar nepromulgate de șeful statului.

Curtea Constituțională poate fi sesizată de subiecții prevăzuți în legea organică, care sunt în realitate autorități publice ale Republicii Moldova.

Control ulterior (posterior) se înfăptuiește pe calea soluționării excepției de neconstituționalitate ridicată în fața instanței judecătorești de drept comun sau în fața instanțelor de arbitraj comercial, de către una dintre părțile litigante.

B). Pronunțarea asupra inițiativelor de revizuire a Constituției [art. 135 alin. (1) lit. „c”]

Curtea Constituțională procedează la verificarea respectării limitelor în care Constituția poate fi revizuită, conform dispozițiilor art. 142 din Legea fundamentală.

C). Efectuează controlul, la sesizare, cu privire la hotărârile Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „a”]

Desigur controlul este de constituționalitate. Sesizarea poate fi făcută de subiecții oficiali, autorități publice.

D). Efectuează, la sesizare, controlul de constituționalitate a decretelor șefului statului și respectiv a hotărârilor și ordonanțelor guvernamentale [art. 135 alin. (1) lit. „a”]

II. O serie de atribuții extrem de importante care revin Curții Constituționale au **un caracter politico – juridic**.

A). Confirmarea rezultatelor alegerii Parlamentului și a Președintelui Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „e”]

Această atribuție complexă presupune o serie de acte de verificare a respectării procedurilor, cu referire la: înregistrarea candidaturilor, soluționarea eventualelor contestații, publicarea rezultatului alegerilor etc.

B). Constatarea existenței circumstanțelor care justifică interimatul în exercitarea funcției de Președinte al Republicii Moldova [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

Când se impune exercitarea atribuțiilor de șef al statului de către **un Președinte interimar**, Curtea Constituțională este autoritatea publică care constată împrejurările (cauzele și circumstanțele) care să justifice instituirea interimatului la funcția de Președinte al Republicii Moldova.

C. Confirmarea rezultatelor referendumurilor republicane [art. 135 alin. (1) lit. „d”]

Această atribuție subsumează, în realitate, două atribuții, respectiv: vegherea la respectarea proceduri „referendare” și confirmarea rezultatului referendumului republican.

Confirmarea nu reprezintă altceva decât consecința respectării procedurii de organizare a referendumului. De aceea, atribuția confirmării referendumului este accesorie atribuției vegherii la respectarea procedurii referendumului. Cu toate acestea Constituantul a optat pentru acordarea unui rol preeminent confirmării rezultatelor referendumului, ca etapă finală a întregii proceduri desfășurate.

D). Atribuția constând în prerogativa de a hotărî asupra chestiunilor care au ca obiect constituționalitatea unui partid politic [art. 135 alin. (1) lit. „h”]

Curtea Constituțională verifică constituționalitatea respectivului partid politic prin prisma prevederilor art. 41 alin. (4) din Constituția Republicii Moldova.

E). Constatarea existenței circumstanțelor care justifică dizolvarea Parlamentului [art. 135 alin. (1) lit. „f”]

În exercitarea acestei atribuții Curtea Constituțională verifică îndeplinirea tuturor condițiilor cu caracter constituțional prevăzute în art. 85 din Legea fundamentală.

Apreciem, **de lege ferenda**, că se impune inserarea unei noi atribuții conferită Curții Constituționale, relativă **la soluționarea conflictelor dintre autoritățile publice**.

Practic, când medierea exercitată de șeful statului între „puterile” constituite în stat **„nu a dat roade”**, Curtea Constituțională trebuie să dispună de prerogativa de a soluționa, la cerere, conflictul generat de „neînțelegerea” dintre autoritățile publice.

În acest **ipotetic caz** Curtea Constituțională ar putea fi sesizată de reprezentanții autorităților publice aflate în conflict juridic constituțional.

Această atribuție de **„mediere judiciară, contencioasă”** între autoritățile etatice, ar conferi Curții Constituționale un caracter quasi-sacramental.

Judecătorii Curții Constituționale sunt apărătorii și garanții Constituției Republicii Moldova. Tot ei ar trebui să fie cei care „tranșează” din punct de vedere **juridic** dar și **politic** pentru fiecare

„putere” constituită în stat, în privința locului, rolului și atribuțiilor care îi sunt recunoscute de Constituție.

Judecătorii Curții Constituționale sunt pavăza întregului popor român din Republica Moldova, a fiecărui cetățean privit singular cât și a statului privit ca ansamblu de autorități publice.

Situându-se într-un fel „deasupra” autorităților etatice, judecătorii Curții Constituționale trebuie, la nevoie, să regleze mecanismul statal al Republicii Moldova, în temeiul principiilor Statului de Drept, Democrației politice (reprezentative) și Democrației juridice constituționale.

Ei datorează Națiunii Române din Republica Moldova dar și poporul este dator să respecte și să asigure deplina înfăptuire a justiției constituționale. Judecătorii Curții Constituționale reprezintă **„o contrapondere”** în raport cu fiecare dintre **„puterile”** constituite în Republica Moldova.

*

*

*

Art. 136.: „Structura”.

„(1). Curtea Constituțională se compune din 6 judecători, numiți pentru un mandat de 6 ani.

(2). Doi judecători sunt numiți de Parlament, doi de Guvern și doi de Consiliul Superior al Magistraturii.

(3). Judecătorii Curții Constituționale aleg, prin vot secret, președintele acesteia”.

Autoritățile publice care concură la numirea judecătorilor Curții Constituționale sunt: **Parlamentul, Guvernul și Consiliul Superior al Magistraturii.**

Fiecare dintre autoritățile publice enunțate numesc câte 2 judecători la Curtea Constituțională.

Alegerea președintelui Curții Constituționale este o chestiune tehnică, firească, care nu ridică probleme de interpretare.

O întrebare, totuși, se poate pune în legătură cu numărul judecătorilor: este acest număr **de 6 judecători** suficient ? Se cunoaște că la Curtea Supremă de Justiție, spre exemplu, funcționează un număr mult mai mare de judecători. Cei 6 judecători

sunt în număr suficient pentru a delibera asupra unei excepții de neconstituționalitate ???

Firese, Legiuitorul Constituant a considerat suficient numărul judecătorilor. Să nu uităm că fiecare din cei șase judecători **au o vastă experiență profesională** și că **dispun de pregătire juridică superioară**.

Trebuie remarcată justețea cu care Legiuitorul Constituant a distribuit dreptul de nominalizare a judecătorilor Curții Constituționale.

Fiecare „putere” constituită în stat – dintre cele clasice, tradiționale – dispune de această prerogativă: „puterea” legislativă (Parlamentul); „puterea” executivă (Guvernul) și „puterea” judecătorească, reprezentată de Consiliul Superior al Magistraturii.

Art. 137.: „Independența”.

„Judecătorii Curții Constituționale sunt inamovibili pe durata mandatului, independenți și se supun numai Constituției”.

Articolul menționat proclamă **independența și inamovibilitatea** judecătorilor Curții Constituționale.

Inamovibilitatea este acordată judecătorilor Curții numai pe durata mandatului. Desigur, judecătorii dispun de independență în exercitarea atribuțiilor specifice, tot pe durata mandatului.

Curtea Constituțională, în ansamblul ei, este independentă în raport cu orice altă autoritate publică. Datorită acestui fapt membrii care o compun, judecătorii beneficiază de independență și de inamovibilitate.

Independența și inamovibilitatea constituie cei doi piloni fundamentali ai statutului judecătorului Curții Constituționale.

Deși nu sunt parte componentă a autorității („puterii”) judecătorești, judecătorii Curții Constituționale dispun **de independență și de inamovibilitate**.

Independența judecătorilor Curții Constituționale este absolut necesară pentru înfăptuirea „**justiției constituționale**”. Acești judecători sunt supuși doar Constituției și, am spune noi, Legii cu privire la Curtea Constituțională.

Curtea Constituțională fiind o autoritate publică independentă în stat, având ca atribuție esențială garantarea respectării Legii

fundamentale și a supremației Constituției, implică și independența membrilor care o compun.

Astfel, Curtea Constituțională este competentă în temeiul Constituției Republicii Moldova și nici o autoritate publică nu trebuie să îi stânjenească activitatea; Curtea Constituțională se supune exclusiv Legii fundamentale și, am spune noi, legii sale de organizare și funcționare; judecătorii Curții Constituționale nu pot fi trași la răspundere pentru voturile exprimate cu ocazia soluționării cauzelor.

Într-o măsură apreciabilă independența judecătorilor Curții Constituționale „se aseamănă” cu independența judecătorilor de la instanțele de drept comun. Practic este vorba de aceeași garanție juridică constituțională oarecum echivalentă sub aspect cantitativ și calitativ. Deosebirea se manifestă **prin locul și rolul** avut de judecătorii Curții Constituționale în raport cu judecătorii „magistrați” de carieră.

Inamovibilitatea – este o garanție a independenței judecătorului. Ea reprezintă instituția care asigură o stabilitate deosebită judecătorului.

În temeiul inamovibilității, judecătorul nu poate fi suspendat, promovat, transferat, pensionat prematur sau eliberat din funcție decât în cazurile și cu observarea condițiilor prevăzute de lege.

Judecătorii din cadrul autorității judecătorești dispun de inamovibilitate (cu excepția celor numiți pentru prima dată pe un termen de 5 ani).

Judecătorii Curții Constituționale beneficiază de inamovibilitate pe durata mandatului.

Sunt și anumite particularități desigur, manifestate prin **imposibilitatea promovării, a pensionării premature**, și totodată **imposibilitatea transferării judecătorilor de la Curtea Constituțională**.

Inamovibilitatea judecătorilor Curții Constituționale există pe durata îndeplinirii mandatului. Aceasta înseamnă că după pierderea calității (demnității publice) de judecător al Curții Constituționale **inamovibilitatea încetează de drept**.

Alte chestiuni privitoare la independența judecătorilor și la inamovibilitatea acestora (ne referim la judecătorii de la instanțele de

drept comun) au fost – succint desigur, anterior tratate cu ocazia analizării **Autorității judecătorești**.

Art. 138.: „Condițiile de numire”.

„Judecătorii Curții Constituționale trebuie să aibă o pregătire juridică superioară, o înaltă competență profesională și o vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică.”

Cu excepția cetățeniei Republicii Moldova, subînțeleasă din economia textului constituțional, persoana fizică care candidează trebuie să îndeplinească cumulativ alte trei condiții.

A). – să posede pregătire juridică superioară;

B). – să aibă o înaltă competență profesională;

C). – să aibă vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică.

Vom analiza succesiv aceste condiții:

A). - *. **să posede pregătire juridică superioară;**

De principiu, pentru această demnitate publică, candidații sunt doctori în științe juridice.

B). - *. **să aibă o înaltă competență profesională;**

Aceasta presupune îndeplinirea înainte de data numirii, a unor funcții publice sau demnități de o extremă importanță. Candidatul trebuie să fi exercitat atribuțiile specifice funcției sau demnității publice cu competență profesională de excepție.

C). - *. **să aibă vechime de cel puțin 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic sau în activitatea științifică.** Este o condiție de vechime impusă persoanei care urmează a fi numită în această demnitate publică. Numărul de ani solicitați nu este exagerat, având în vedere importanța acestei demnități publice.

Evident, vechimea poate fi în activitatea juridică practică (judecător, procuror, de ce nu în avocatură, notariat) sau în învățământul juridic ori în activitatea științifică.

Textul pare lacunar. Învățământul juridic nu poate fi decât superior, cel puțin în contextul utilizat în Legea fundamentală.

De asemenea, activitatea științifică credem că nu se referă la orice domeniu al cunoașterii umane ci la ramura fundamentală de știință Drept.

Ca atare, pentru a fi numiți candidații trebuie să aibă o vechime de minim 15 ani în activitatea juridică, în învățământul juridic superior sau în activitatea științifică în domeniul Dreptului.

În acest mod trebuie înțeleasă cea de-a treia condiție pentru accederea la demnitatea publică de judecător al Curții Constituționale.

Această modalitate alternativă (vechime în profesii practice, în învățământul juridic superior sau activitatea științifică cu caracter juridic) este firesc prevăzută, fiind de notorietate că persoanele fizice cu înaltă competență profesională și cu pregătire academică în ciclurile avansate din învățământul universitar, profesează în cadrul Facultății de Drept din Republica Moldova, în calitate de cadre didactice universitare sau, după caz, în cadrul institutelor de cercetare juridică de pe teritoriul Republicii Moldova.

Art. 139.: „Incompatibilități”.

„Funcția de judecător al Curții Constituționale este incompatibilă cu orice altă funcție publică sau privată retribuită, cu excepția activității didactice sau științifice”.

Această incompatibilitate a fost anterior tratată cu ocazia examinării dispozițiilor art. 116 din Constituția Republicii Moldova, când a fost analizat statutul judecătorilor. De aceea, vom face trimitere la cele consemnate anterior. Analiza efectuată în privința art. 116 alin. (7) se aplică, în mod identic, și în privința prezentului articol, cu unica diferență că la art. 116 se specifică: „... orice alte funcții retribuite...” în timp ce la art. 139 se consemnează: „... orice altă funcție retribuită **publicată sau privată...**”. Această adăugare nu schimbă cu nimic identitatea aproximativă a comentariilor.

O precizare se mai impune: incompatibilitatea a fost instituită de Legiuitorul Constituant în scopul prezervării imparțialității judecătorilor Curții Constituționale.

Art. 140.: „Hotărârile Curții Constituționale”.

„(1). Legile și alte acte normative sau unele părți ale acestora devin nule, din momentul adoptării hotărârii corespunzătoare a Curții Constituționale.

(2). Hotărârile Curții Constituționale sunt definitive și nu pot fi atacate”.

Acele Curții Constituționale sunt **hotărârile**.

Acele emise de Curtea Constituțională au aptitudinea de a produce efecte juridice.

Hotărârile prin care Curtea Constituțională se pronunță asupra excepțiilor de neconstituționalitate au acest caracter.

Hotărârile pronunțate de Curtea Constituțională sunt general – obligatorii, având putere numai pentru viitor. Fiind general – obligatorii orice subiect de drept din Republica Moldova trebuie să respecte și să se conformeze hotărârilor pronunțate de Curtea Constituțională.

Privitor la încetarea efectelor juridice ale dispozițiilor din legi, hotărâri, decrete, ordonanțe, aflate în vigoare, dispoziții care au fost declarate neconstituționale art. 140 din Legea fundamentală este deplin lămuritor. La fel și în ipoteza constatării unui tratat sau a unui acord internațional ca fiind neconstituțional.

De principiu, legile, ordonanțele etc., ori dispoziții ale acestora, declarate neconstituționale își încetează efectele juridice din momentul pronunțării hotărârii Curții Constituționale, devenind nule. Tratatul sau acordul internațional constatat ca fiind neconstituțional nu poate fi ratificat deoarece este considerat nul.

Cu privire la deciziile pronunțate, teoretic vorbind, de către Curtea Constituțională relative la legile adoptate de Parlament dar nepromulgate de șeful statului apreciam că acestea **nu ar fi acte jurisdicționale și, în consecință, nu produc efecte juridice**.

Această situație este teoretică deoarece art. 93 din Constituție **nu prevede** posibilitatea șefului statului de a solicita verificarea constituționalității legii înainte de promulgare.

Considerăm că este necesar să se recunoască Președintelui Republicii Moldova, în mod expres, dreptul de a solicita Curții Constituționale verificarea constituționalității legilor adoptate de către Parlament, anterior promulgării.

Legea fundamentală precizează că hotărârile pronunțate de Curtea Constituțională sunt definitive, **nefiind susceptibile de a fi atacate cu nici o cale de atac**.

Legea cu privire la Curtea Constituțională care detaliază prevederile constituționale relative la această instituție este **o lege**

organică, conform dispozițiilor art. 72 alin. (3) lit. „c” din Constituția Republicii Moldova.

TITLUL VI.: „REVIZUIREA CONSTITUȚIEI”.

Art. 141.: „Inițiativa revizuirii”.

„(1). Revizuirea Constituției poate fi inițiată de:

a). un număr de cel puțin 200.000 de cetățeni ai Republicii Moldova cu drept de vot. Cetățenii care inițiază revizuirea Constituției trebuie să provină din cel puțin jumătate din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare din ele trebuie să fie înregistrate cel puțin 20.000 de semnături în sprijinul acestei inițiative;

b). un număr de cel puțin o treime de deputați în Parlament;

c). Guvern.

(2). Proiectele de legi constituționale vor fi prezentate Parlamentului numai împreună cu avizul Curții Constituționale, adoptat cu votul a cel puțin 4 judecători”.

Textul constituțional este tehnic, puternic descriptiv. Sunt specificate subiectele de drept care pot iniția procedura de revizuire a Constituției: cetățenii, deputații și Guvernul Republicii Moldova.

În privința primelor două categorii textul impune anumite condiții suplimentare.

Astfel, în privința cetățenilor se prevede un număr de 200.000 care să aibă drept de vot și care să fie favorabili revizuirii Legii fundamentale. De asemenea, cetățenii trebuie să provină din cel puțin $\frac{1}{2}$ din unitățile administrativ-teritoriale de nivelul doi, iar în fiecare astfel de unitate teritorial-administrativă trebuie să existe cel puțin 20.000 de cetățeni cu drept de vot care să sprijine inițiativa de revizuire a Constituției.

În privința parlamentarilor deputați aceștia pot iniția procedura revizuirii Constituției dacă în favoarea acesteia se declară minimum $\frac{1}{3}$ din deputații aleși în Parlament.

În privința Guvernului Legea fundamentală nu precizează nimic dar considerăm că în favoarea inițiativei de revizuire a Constituției trebuie să fie **toți membrii executivului** și nu doar o parte a cabinetului sau doar primul – ministru.

Constituția stabilește obligativitatea obținerii **avizului favorabil** revizuirii din partea Curții Constituționale. Mai mult chiar, acest aviz al Curții Constituționale trebuie adoptat **cu votul favorabil a minimum 4 judecători din totalul de 6 judecători câți compun această instanță de jurisdicție constituțională**.

Procedura de revizuire a Constituției Republicii Moldova **are un caracter restrictiv**. Acest caracter este determinat de multiplele condiții solicitate de textul constituțional în vederea inițierii procedurii de revizuire.

Art. 142.: „Limitele revizuirii”.

„(1). Dispozițiile privind caracterul suveran, independent și unitar al statului, precum și cele referitoare la neutralitatea permanentă a statului, pot fi revizuite numai cu aprobarea lor prin referendum, cu votul majorității cetățenilor înscriși în listele electorale.

(2). Nici o revizuire nu poate fi făcută, dacă are ca rezultat suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor acestora.

(3). Constituția nu poate fi revizuită pe durata stării de urgență, de asediu și de război”.

Acest articol din Constituția Republicii Moldova întărește în mod definitiv teza noastră, care străbate în toate capitolele acestei lucrări.

Practic, lucrarea nu are doar scopul analizei articolelor Constituției Republicii Moldova. În primul rând ea reamintește drepturile naționale, imprescriptibile sub raport extinctiv, ale României asupra Basarabiei, părții de nord a Bucovinei, Ținutului Herța și Insulei Șerpilor, teritorii rupte, în mod brutal prin forță și amenințarea cu forța de la patria – mamă în 28 iunie 1940, și mai apoi în august 1944.

Iată că Legiuitorul Constituant a acceptat adevărul istoric, care nu poate avea mai multe nuanțe !!! Rezultatul este înscris în dispozițiile art. 142 alin. (1) din Constituția Republicii Moldova.

Pentru orice stat suveran, neatârarea sa nu poate constitui obiect de negociere. **Independența**, această „latură externă” a

suveranității nu poate fi „abolită”, din proprie inițiativă, de către un stat viabil !!!

Mai mult chiar, suveranitatea, în întregul ei, și ne referim în principal la „latura internă” a acesteia, la **supremație** nu poate constitui, pentru un stat adevărat, obiect de schimb.

Dacă suveranitatea este înlăturată practic statul dispare !!!! Cu toate acestea în alin. (1) al articolului analizat se precizează, **în mod explicit și fără echivoc**, că dispozițiile privind **caracterul suveran, independent și unitar al statului** pot fi revizuite numai cu aprobarea prin referendum.

Adică, prin referendum, cu votul majorității cetățenilor cu drept de vot, se poate înlătura suveranitatea (și implicit independența) statului.

Care stat proaspăt declarat independent își pune singur în discuție suveranitatea ???! Răspunsul este unul singur: **nici un stat de pe harta lumii nu procedează în acest mod**. În preambulul Constituției se menționează între altele despre „... afirmațiile seculare ale poporului de a trăi **într-o țară suverană**, exprimate prin proclamarea independenței Republicii Moldova...”.

Iată încă că Legiutorul Constituant a prevăzut că suveranitatea Moldovei pruto-nistrene, la un moment dat, nu va mai corespunde intereselor poporului român din Basarabia. Adevărul este că din anul 1991 și până astăzi, în anul 2010 existența statului românesc intitulat „Republica Moldova” nu a corespuns cu interesele legitime ale poporului care dorește ca toți românii să trăiască într-o singură țară.

Sclipirea de conștiință, genială, a Legiutorului Constituant, materializată în alin. (1) al art. 142 are o unică fundamentare. „Reprezentanții plenipotențieri ai poporului Republicii Moldova, deputați în Parlament”, au crezut în anul 1994 că existența Republicii Moldova ca stat suveran este efemeră, datorită faptului că, în mod firesc și logic, Basarabia trebuie să revină între granițele României, patria sa mamă. Pentru a da posibilitatea **UNIRII** Basarabiei cu România, Legiutorul Constituant a creat posibilitatea ca, la un moment dat, determinat, Republica Moldova să renunțe la suveranitate sau poate mai corect să transfere această suveranitate autorităților etatice române, pentru a o exercita.

Este dovada cea mai clară că **de jure NICIODATĂ** România nu a pierdut suvernitatea sa asupra Basarabiei, chiar dacă **de facto** acest teritoriu a fost încorporat la U.R.S.S.

Revizuirea potențială a caracterului suveran al „statului moldovenesc” denotă **că poporul român dintre Prut și Nistru și din Transnistria românească** are conștiința că Basarabia nu reprezintă, în realitate, decât o provincie a Statului Român. Ea este „poarta noastră spre răsărit”, așa cum Transnistria constituie avanpostul românismului la hotarele naturale estice ale României Mari. Soarta Transnistriei este și va fi pentru totdeauna intim legată de Basarabia și, în final, de România. Dacă vechiul nostru hotar era pe Nistru, astăzi zona transnistreană apare în fața României prin scrâșnetul și mizeriile suferite de români în această „**nouă Moldovă românească**”.

Încă din epoca medievală românii moldoveni au colonizat și au organizat teritoriul transnistrean, din care o mică parte a rămas Republicii Moldova, această a doua Românie a noastră.

Poate în anul 1918, auzind glasul țăranilor transnistreni „**Fraților, pe noi unde le lăsați ?!?!**”, ar fi trebuit unită și Transnistria cu România.

Noi românii nu suntem expansioniști, imperialiști dar firesc este ca toate teritoriile locuite de națiunea română să revină la patria – mamă, la România.

Nici nu se poate concepe o reunire a Moldovei transprutene cu țara mamă fără Transnistria !!!!

Existența așa –zisei „Republicii Moldovenești Nistrene” nu trebuie să constituie un impediment în sufletul și conștiința românimii. Așa cum așa-zisa „Republică Moldovenească Nistreană” dorește, prin conducătorii săi să se alipească la Federația Rusă, așa și românii transnistreni visează la ocrotire din partea României, între granițele patriei – mamă.

Constituantul de la Chișinău este, fără echivoc, și purtătorul mesajului transnistrean, dar și a bucovinenilor și basarabenilor smulși din România dar și din Republica Moldova și trecuți forțat sub autoritatea nelegitimă a Republicii Ucraina.

Desigur ne referim la românii din Bucovina de Nord, Ținutul Herța, județul Hotin din nordul Basarabiei românești dar și la

românii din partea sudică a Basarabiei (Bugeac), de la Cetatea Albă, Izmail și Chilia.

În opinia noastră reactivarea Actului Unirii de la 27 martie / 9 Aprilie 1918 face de prisos organizarea unui referendum. Teritoriile Basarabiei și nordului Bucovinei au fost evacuate forțat de autoritățile române în 1940 și 1944 iar tratatele de pace și cele bilaterale cu fosta U.R.S.S. sunt profund viciate datorită **consimțământului viciat** al autorităților statului nostru în privința stabilirii frontierelor. Vicierea consimțământului a constat în violență și amenințarea cu violență ceea ce lovește toate actele juridice încheiate de România, de nulitate. Basarabia și Bucovina de Nord sunt teritorii românești din care administrația și armata României au fost obligate să se retragă. Dar, aceste provincii au fost, sunt și vor fi pentru totdeauna ale României iar populația din aceste teritorii aparține Națiunii Române.

A fost o încântare pentru mine să constat că Legiuitorul Constituant a lăsat o „portiță” prin care Basarabia să revină la România.

În alin. (2) se menționează că nu este permisă nici o revizuire care să conducă la suprimarea drepturilor și libertăților fundamentale ale cetățenilor sau a garanțiilor consacrate pentru protejarea acestora.

Alin. (3) se raportează la momentul în care se inițiază revizuirea Constituției. Astfel, Legiuitorul Constituant a interzis revizuirea pe durata stării de urgență, de asediu sau de război. S-au avut în vedere aceste situații deoarece ele au un caracter excepțional și o eventuală revizuire a Legii fundamentale în aceste situații excepționale s-ar putea efectua în detrimentul intereselor poporului, a democrației politice și constituționale și respectiv a statului de drept.

Art. 143.: „Legea privind modificarea Constituției”.

„(1). Parlamentul este în drept să adopte o lege cu privire la modificarea Constituției după cel puțin 6 luni de la data prezentării inițiativei corespunzătoare. Legea se adoptă cu votul a două treimi din deputați.

(2). Dacă, de la prezentarea inițiativei cu privire la modificarea Constituției, Parlamentul nu a adoptat timp de un an legea constituțională corespunzătoare, propunerea se consideră nulă”.

Articolul pe care îl vom examina se referă la procedura de adoptare a unei legi având ca obiect modificarea Constituției. Din acest motiv textul de referă la chestiuni tehnice, procedurale, care nu ridică mari dificultăți de interpretare.

Astfel, alin. (1) al art. 143 se referă la prerogativa recunoscută „puterii” deliberativ – legislative în privința adoptării unei legi având ca obiect modificarea Constituției. Adoptarea unei astfel de legi este condiționată de trecerea **unui termen de cel puțin 6 luni**, calculat de la data prezentării inițiativei de revizuire a Constituției.

Acest **termen de 6 luni** constituie o perioadă de reflecție pentru deputați. Desigur, perioada de reflecție are în vedere oportunitatea și evaluarea consecințelor modificării Constituției.

Alin. (2) al articolului supus analizei stabilește un alt termen în care Parlamentul, dacă deputații doresc, poate modifica Legea fundamentală, prin adoptarea legii de revizuire a Constituției.

Concret, Parlamentul trebuie să adopte legea pentru modificarea Constituției **în termen de 1 an** de la prezentarea inițiativei de revizuire a Constituției. Coroborând dispozițiile alin. (1) și alin. (2) din textul constituțional deducem că „puterea” deliberativ – legislativă poate adopta legea cu privire la modificarea Constituției **într-o perioadă de timp cuprinsă între 6 luni și 1 an de la data prezentării inițiativei de revizuire a Legii fundamentale**.

Dacă Parlamentul nu a adoptat legea pentru revizuirea Constituției în **termen de 1 an** de la prezentarea inițiativei pentru revizuirea Legii fundamentale se consideră că propunerea este nulă.

Așa fiind, considerăm că termenul stabilit în alin (1) **este un termen suspensiv** în sensul că interzice Parlamentului adoptarea legii tocmai pentru o reflecție profundă, înlăturându-se impulsurile de moment ale deputaților.

Termenul prevăzut în alin. (2) **este un termen extinctiv** deoarece prin neadoptarea legii având ca obiect modificarea Constituției în termenul stabilit, propunerea având ca obiect revizuirea Legii fundamentale nu mai este producătoare, generatoare de efecte juridice, fiind considerată nulă de către Legiuitorul Constituant. Stabilirea termenului de 1 an în care Parlamentul trebuie să adopte legea pentru modificarea Constituției, termen calculat de la data prezentării inițiativei pentru revizuirea Legii fundamentale, asigură în opinia Constituantului celeritatea procedurii de modificare.

Pe bună dreptate, nu este în interesul societății ca o lege având ca obiect modificarea Constituției țării se treneze ani în șir în Parlament. Incertitudinea nu trebuie să își aibă locul în ceea ce privește raporturile juridice constituționale.

Ca o concluzie finală, pe care am subliniat-o anterior, din coroborarea celor două alineate rezultă că autoritatea legiuitoare trebuie să adopte legea cu privire la modificarea Constituției **în intervalul de timp cuprins între 6 (șase) luni și 1 (un) an de la data prezentării inițiativei de revizuire a Legii fundamentale.**

TITLUL VII.: „DISPOZIȚII FINALE ȘI TRANZITORII”.

Art. I.:

„(1). Prezenta Constituției este adoptată de Parlament și se promulgă de către Președintele Republicii Moldova în termen de 3 zile.

(2). Constituția Republicii Moldova intră în vigoare la 27 august 1994. La aceeași dată, Constituția Republicii Moldova din 15 aprilie 1978, cu modificările și completările ulterioare, este în întregime abrogată”.

Art. I din cadrul dispozițiilor tranzitorii și finale – Titlul VII – al Constituției Republicii Moldova, menționează obligativitatea promulgării Legii fundamentale de către șeful statului, într-un termen predeterminat, de 3 zile.

Intrarea în vigoare a fost stabilită de Legiuitorul Constituant, în amintirea Proclamării independenței Republicii Moldova, pentru data de 27 august 1994. De la această dată până la momentul prezent Constituția a suferit multiple modificări. La data intrării în vigoare a Legii supreme, vechea Constituție a Republicii Socialiste Sovietice Moldovenești, republicată sub denumirea „Constituția Republicii Moldova”, din data de 15 aprilie 1978, cu modificările ulterioare, a fost în totalitate abrogată.

Art. II.:

„(1). Legile și celelalte acte normative rămân în vigoare în măsura în care nu contravin prezenței Constituției.

(2). Comisiile permanente ale Parlamentului, Guvernul, în decursul unui an de la data intrării în vigoare a prezentei Constituției, vor examina conformitatea legislației cu Constituția și vor prezenta Parlamentului propunerile respective”.

Acest capitol asigură principiul supremației Legii fundamentale în raport cu întregul Drept pozitiv (obiectiv). Consecința acestui text constituțional, sub aspect juridic, a constat în

abrogarea tuturor actelor juridice normative considerate contrare prevederilor noii Constituții.

Desigur, activitatea laborioasă de analizare a tuturor actelor normative, până la data de 27 august 1995, a fost încredințată unor organe etatice aparținând „puterilor” constituite în stat, respectiv: Comisiile permanente ale Parlamentului și Guvernului țării”.

Art. III.:

„(1). Instituțiile de stat, existente la data intrării în vigoare a prezentei Constituții rămân în funcțiune până la constituirea unor instituții noi.

(2). Parlamentul, constituit din 104 deputați, aleși prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în condițiile pluralismului politic și pluripartidismului, conform Legii din 14 octombrie 1993 privind alegerea Parlamentului, rămâne în funcțiune până la expirarea mandatului, cu excepția cazurilor prevăzute în prezența Constituției.

(3). Președintele Republicii Moldova, ales prin vot universal, egal, direct, secret și liber exprimat, în condițiile pluripartidismului, pe un termen de 5 ani, conform Legii din 18 septembrie 1991 cu privire la alegerile Președintelui Republicii Moldova, rămâne în funcțiune până la expirarea mandatului pentru care a fost ales, cu excepția cazurilor prevăzute în prezența Constituției.

(4). Guvernul, investit în funcție de către Parlament, rămâne în exercitarea împuternicirilor până la expirarea mandatului, cu excepția cazurilor prevăzute în prezența Constituției.

(5). Organele locale ale puterii de stat și ale administrației de stat rămân în exercitarea împuternicirilor până la expirarea mandatului, cu excepția cazurilor prevăzute în prezența Constituției.

(6). Asupra judecătorilor care, la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, au o vechime în muncă în judecătorii de cel puțin 5 ani, se răsfrânge principiul inamovibilității, conform articolul 116 alineatul (1), printr-un decret al Președintelui Republicii Moldova, la propunerea ministrului justiției și a Președintelui Judecătoriei Supreme.

(7). În decursul a 2 ani de la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, sistemul instanțelor judecătorești va fi reorganizat, prin lege, conform articolul 115”.

Articolul III are ca obiect preservarea tuturor instituțiilor etatice alese sau numite sub imperiul vechii Constituții din anul 1978.

Asfel, alin. (1) prevede, cu caracter general, că instituțiile de stat existente în baza Constituției vechi rămân în funcție, desfășurându-și activitatea până la constituirea noilor instituții, conform procedurii existente sub imperiul noii Constituții.

Celelalte cinci alienate [aliniatele (2) – (5), inclusiv] particularizează aspectele menționate în alin. (1) la diferite autorități etatice: Parlament, Președintele Republicii Moldova, Guvern, organele locale ale puterii și ale administrației de stat, respectiv judecătorii ca exponenți ai autorității judecătorești.

Toate aceste autorități rămân în activitate până la expirarea mandatului sau, în privința judecătorilor se conferă inamovibilitate acelor care au cel puțin 5 ani vechime.

În acest mod noua Constituție a realizat o tranziție fără bulversarea activității organelor etatice și fără impact negativ asupra vieții social-politice a țării.

Până la constituirea Consiliul Superior al Magistraturii s-a prevăzut că dobândirea inamovibilității se realizează, prin decret al șefului statului, **la propunerea ministrului justiției și a Președintelui Judecătoriei Supreme.**

Alin. (7) al articolului examinat prevede un termen în care sistemul instanțelor judecătorești urma să fie reorganizat. Acest termen a fost de **2 ani**, calculat de la data intrării în vigoare a Constituției. Ca atare, reorganizarea sistemului judiciar a trebuit să fie făcută **până la data de 27 august 1996.**

Art. IV.:

„Prevederile articolului 25 alineatul (4), ce țin de termenul arestării, nu se răsfrâng, până la 1 ianuarie 1995, asupra persoanelor care au comis infracțiuni grave prevăzute de art. 7¹ din Codul penal”.

Este vorba despre art. 7¹ din Codul penal aprobat prin Legea din 24 martie 1961.

Acest text practic suspendă aplicarea dispozițiilor art. 25 alin. (4), referitoare la procedura arestării preventive, până la data de 1 ianuarie 1995. Deci suspendarea se referă la perioada 27 august 1994 – 1 ianuarie 1995.

Această suspendare a aplicării noilor prevederi constituționale, în legătură cu arestarea preventivă, se referă doar la infracțiunile prevăzute de art. 7¹ din Codul penal adoptat în 1961, privind infracțiuni cu un grad de pericol social generic sau abstract ridicat.

Art. V.:

„(1). În decursul a 6 luni de la data intrării în vigoare a prezentei Constituții se înființează Curtea Constituțională și Curtea de Conturi.

(2). În prima componentă a Curții Constituționale judecătoria din partea Consiliului Superior al Magistraturii sunt numiți în funcție de adunarea generală a judecătorilor populari și a membrilor Judecătoriei Supreme”.

Textul prevede un termen de 6 luni în care urmează a se înființa două instituții etatice, prevăzute de noua Constituție: Curtea Constituțională și Curtea de Conturi. Termenul de 6 luni se calculează de la data intrării în vigoare a Constituției respectiv de la data de 27 august 1994.

Pentru că Consiliul Superior al Magistraturii nu era încă funcțional s-a prevăzut că judecătoria ce trebuiau numiți de acest consiliu – în număr de doi – în prima componentă a Curții Constituționale, vor fi numiți de către adunarea generală a judecătorilor populari și a membrilor Judecătoriei Supreme.

Art. VI.:

„Până la înființarea Curții Constituționale, cazurile prevăzute în art. 135 al prezentei Constituției pot fi soluționate, din inițiativa Parlamentului, de către Judecătoria Supremă”.

Textul constituțional analizat prevede posibilitatea soluționării atribuțiilor viitoare Curții Constituționale, până la înființarea acesteia, de către Judecătoria Supremă. Totuși exercitarea atribuțiilor prevăzute de art. 135 din Constituție, de către Judecătoria Supremă,

până la momentul înființării Curții Constituționale, se putea realiza **numai din inițiativa Parlamentului**. Aceasta înseamnă că, în situația tranzitorie, doar „puterea” deliberativ-legislativă avea dreptul „**de a sesiza**” Judecătoria Supremă, în vederea exercitării temporare a atribuțiilor conferite Curții Constituționale.

Putem afirma că în perioada tranzitorie – de la adoptarea Constituției până la înființarea efectivă a Curții Constituționale – la „sesizarea” „puterii” legiuitoare, instanța judecătorească supremă putea realiza, între altele, controlul constituționalității legilor și altor acte normative în Republica Moldova. În acele momente tranzitorii Judecătoria Supremă, în calitatea sa de instanță supremă de drept comun, exercita jurisdicția constituțională.

Art. VII.:

„(1). Legea din 1 septembrie 1989 cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova rămâne în vigoare în măsura în care nu contravine prezentei Constituții.

(2). Sus – numita lege poate fi modificată în decursul a 7 ani de la data intrării în vigoare a prezentei Constituții, cu votul a cel puțin două treimi din deputați”.

Legiuitorul Constituant a făcut precizări exprese, explicite relative la Legea cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul statului, adoptată la data de 1 septembrie 1989. Aceste precizări au fost necesare – în concepția Constituantului – datorită importanței deosebite a legii menționate.

S-a prevăzut rămânerea în vigoare a legii citate în măsura în care nu contravine noii Constituții.

De asemenea s-a menționat posibilitatea modificării acestei legi într-un termen de 7 (șapte) ani, de la data intrării în vigoare a Constituției adică până la data de 27 august 2001. Modificarea se putea realiza cu votul a 2/3 din numărul total al deputaților aleși în Parlament.

De principiu, o lege, poate fi modificată atunci când „puterea” deliberativ-legislativă consideră că prescripțiile sale nu mai corespund, în totalitatea lor, vieții sociale.

Iată însă că în privința Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova, Constituantul nu a impus

doar un cvorum ridicat pentru modificarea ei (2/3 din deputați) dar a impus **și un termen** în care legea respectivă poate fi modificată – **7 ani** de la adoptarea Constituției.

Cum Constituția a intrat în vigoare la 27 august 1994 înseamnă că legea respectivă putea fi modificată până la data de 27 august 2001. După această dată legea nu mai poate fi modificată ??? Așa s-ar părea după lecturarea textului constituțional.

În realitate este greu de conceput că Legiuitorul Constituant poate impune legiuitorului ordinar un termen pentru eventuala modificare a unei legi, iar după expirarea termenului stabilit să se interzică, chiar și implicit, modificarea legii respective.

Mai degrabă considerăm că s-a recomandat Legiuitorului ordinar de către Constituant ca o modificare a Legii cu privire la funcționarea limbilor vorbite pe teritoriul Republicii Moldova să intervină în termen de 7 ani de la data intrării în vigoare a Legii fundamentale.

Dar nici în această ipoteză nu este de conceput ca să se stabilească pentru Legiuitorul ordinar un termen în care **va putea** modifica o lege, dacă consideră acest lucru ca fiind necesar.

Art. VIII.:

„Titlul VII, Dispoziții finale și tranzitorii, se consideră parte integrantă a prezentei Constituții și reglementează problemele ce țin de intrarea ei în vigoare”.

Acest articol declară **titlul VII intitulat „Dispoziții finale și tranzitorii”** ca fiind parte integrantă a Legii fundamentale.

Scopul Titlului VII îl constituie reglementarea tuturor problemelor care sunt legate de intrarea în vigoare a noii Constituții.

ÎNCHEIERE

În cuprinsul acestui titlu am încercat să analizăm conținutul normativ al Legii fundamentale adoptată de Parlament la data de 29 iulie 1994 și publicată în Monitorul Oficial al Republicii Moldova nr. 1 din 12.08.1994 care a intrat în vigoare la data de 27 august 1994.

Am avut în vedere toate modificările aduse Constituției până în luna septembrie 2010.

Modalitatea de abordare a constat în comentarea, în ordine succesivă, a articolelor din Constituția Republicii Moldova.

Uneori analiza tehnico-juridică a textelor constituționale a fost însoțită de câte o expunere a unor aspecte istorice.

Comentariile efectuate reprezintă strict contribuția personală exclusivă a autorului și, din acest motiv, sunt fără îndoială subiective.

Lucrarea este oferită cititorului român împreună cu gândurile curate ale autorului.

În lecturarea acestei încercări publicul trebuie, în primul rând, să regăsească un ecou al suferințelor și speranțelor românilor din Basarabia, Bucovina de Nord și Transnistria.

Autorul este conștient de posibilele erori de interpretare sau de conținut, pe care această carte le poate cuprinde. Și le asumă pe toate cu conștiința împăcată ca „a lucrat” cu bună-credință și cu inima alături de provinciile românești pierdute în Răsărit.

Această lucrare reprezintă o continuare a mai vechilor noastre cărți închinată științei Dreptului Constituțional și Instituțiilor Politice: „Momente în dezvoltarea politico-juridică a României”; „Statul – instituție social-politică și juridică fundamentală” și „Drept Constituțional. Stat și Cetățean”.

În consecință, prezentul volum supus „judecății” cititorilor continuă efortul depus de autor în domeniul Științelor Juridice și în mod deosebit pe tărâmul atât de vast, de fascinant și de „alunecos” al Dreptului Constituțional și Instituțiilor Politice.

Măsura în care am reușit în încercarea noastră va fi apreciată de cititorii cărții. Timpul va sedimenta și va adevăra, probabil, unele din afirmațiile noastre.

Conștiința de răspundere morală care apasă pe umerii noștri vom încredința tiparului prezenta lucrare. Doar cititorii vor decide asupra validității ideilor și a rigurozității argumentației.

În consecință supun prezenta carte atenției dumneavoastră.

Cuvânt de încheiere

„Evoluția României din perspectivă istorică, politică și juridică. Tratat istorico-politico-juridic,, are menirea de a aborda dezvoltarea din punct de vedere istoric a instituțiilor politice și juridice din țara noastră.

Desigur, cartea se refera la instituțiile proprii Dreptului Constituțional și Politologiei.

Am urmarit, în mod activ, evoluția politică a teritoriilor locuite de români, chiar daca unele dintre acestea, în contemporaneitate, nu mai fac parte integrantă din Statul Național Unitar Român.

România împreună cu mica și efemera ei soră „România de Est,, - Republica Moldova - primește din partea autorilor - cetățeni statornici și iubitori de țară - respectul și prinosul de recunoștință!!!

Trăiască în veci România Mare!!!

28. 12 .2013

VASILE-SORIN CURPĂN

BACĂU